Régi Magyar Költők Tára

RÉGI MAGYAR
KÖLTŐK TÁRA
XVII. század

12. kötet

MADÁCH GÁSPÁR, EGY NÉVTELEN, BENICZKY PÉTER, GRÓF BALASSA BÁLINT, LISTIUS LÁSZLÓ, ESTERHÁZY PÁL ÉS FRÁTER ISTVÁN VERSEI

Sajtó alá rendezte
Varga Imre, Cs. Havas Ágnes
és *Stoll Béla*

Kötetünk olyan művészileg közepszerű költők alkotásait foglalja magába, akik számára a versírás hasznos időtöltés, udvari szórakozás volt. Költészetük részben még reneszánsz hagyományokra épül, de mondanivalójukat a barokk köntösébe öltöztetik.

Madách Gáspár Balassi—Rimay költői hagyatékának egyik megmentője, ugyanakkor a manierista, az erotikus költészet képviselője. Beniczky Péter elsősorban a nemesi életérzést fejezi ki elmélkedő modorban. Gróf Balassa Bálint a leginkább személyes költő, az ő versei tartalmazzák a legtöbb élményszerűséget. Listius László főleg hazafias-vallásos elmélkedéseivel vált népszerűvé. Fráter István a kor kedvelt műfajának, a szállóigéket, szentenciákat megverselő gnómaköltészetnek egyik képviselője. A barokk nagyúri költő jellegzetes alakja, Esterházy Pál, Zrínyi utánzója. Sablonos, átlagot képviselő szerelmi verseinél sikerültebbek a természetet bemutató színes leíró költeményei.

AKADÉMIAI KIADÓ
BUDAPEST

205145

RÉGI MAGYAR KÖLTŐK TÁRA
XVII. SZÁZAD
12.

RÉGI MAGYAR KÖLTŐK TÁRA
XVII. SZÁZAD
12.

SZERKESZTI:

STOLL BÉLA

1. A TIZENÖTÉVES HÁBORÚ, BOCSKAY ÉS BÁTHORI GÁBOR KORÁNAK KÖLTÉSZETE
2. PÉCSELI KIRÁLY IMRE, MISKOLCZI CSULYAK ISTVÁN ÉS NYÉKI VÖRÖS MÁTYÁS VERSEI
3. SZERELMI ÉS LAKODALMI VERSEK
4. AZ UNITÁRIUSOK KÖLTÉSZETE
5. SZOMBATOS ÉNEKEK
6. SZENCI MOLNÁR ALBERT KÖLTŐI MŰVEI
7. KATOLIKUS EGYHÁZI ÉNEKEK
8. BETHLEN GÁBOR KORÁNAK KÖLTÉSZETE
9. A KÉT RÁKÓCZI GYÖRGY KORÁNAK KÖLTÉSZETE
10. AZ 1660-AS ÉVEK KÖLTÉSZETE
11. AZ ELSŐ KURUC MOZGALMAK KORÁNAK KÖLTÉSZETE (1672—1686)

RÉGI MAGYAR KÖLTŐK TÁRA

XVII. SZÁZAD

12.

MADÁCH GÁSPÁR, EGY NÉVTELEN, BENICZKY PÉTER, GRÓF BALASSA BÁLINT, LISTIUS LÁSZLÓ, ESTERHÁZY PÁL ÉS FRÁTER ISTVÁN VERSEI

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE:
VARGA IMRE
CS. HAVAS ÁGNES
STOLL BÉLA

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST
1987

503.831
503831

KÉSZÜLT A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
IRODALOMTUDOMÁNYI INTÉZETÉBEN

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

ISBN 963 05 3959 4

© *Akadémiai Kiadó, Budapest 1987*

Printed in Hungary

M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA
Könyvleltár R696/1987 sz.

ELŐSZÓ

Hét költő verseit adjuk itt közre. Mind a hét az udvari epigon költészet képviselője. „Apró madarak" tehát a sasok után: Madách Gáspár, egy névtelen, gróf Balassa Bálint és Beniczky Péter Balassinak, Listius László és Esterházy Pál Zrínyinek a követője. Hasonló nemesi világszemlélet, azonos témák jellemzik költészetüket, néha szó szerint átveszik egymás sorait. Működésük nagyjából a század harmadik negyedére esik. Művészi tekintetben kiemelkedik közülük gróf Balassa Bálint, de a többinek is akad néhány szebb verse. Legtöbbjük műve nem került a nyilvánosság elé: verseik kéziratai a családi levéltárakban maradtak meg. A nyomtatásban megjelent Listius László és Beniczky Péter (különösen az utóbbi) viszont hallatlanul népszerű volt az olvasóközönség körében.

A versek legnagyobb részét gondozó Varga Imrén kívül mások is részt vettek a sajtó alá rendezés munkájában. Esterházy Pál verseinek gondozása és a hozzájuk fűzött jegyzetek Cs. Havas Ágnes munkája; Stoll Béla gondozta Beniczky Péter verseinek szövegét és írta meg a műveiről szóló fejezet csillagig terjedő részét.

MADÁCH GÁSPÁR

1.

DICZIRET

1. O Jehowá Szént Jstenem
Eletemben legi Vezerem
Dolgaimban segedelmem,
Tiszteszeges elő mentem.

2. Ohaitozwàn teged hiwlak.
Alazatoszan Jmadlak.
Job kezed felól had aliak,
Mert vduosítomnek tartlak

3. Segeli engem Swksegemben,
Ez mosztani nagi Jnszégben
Vegi fel engem én igiemben,
Soricz be te Szent kezedben.

4. Minden időben welėm légi
Engėm Sarniáid ala Vegi
Vduőzwlt neped keőze tegy
Minden iókal aldgi s neueli Jgy.

5. Eoriz nagi kegieszen engem.
Tarts lelkem nagi chėndeszeghben,
Buneím tauoztazd teőlem
Ne hagi meg fulni bűneőkben

6. Jgi Tarthacz engem boldogull,
Hà te less nekem oltalmul

8 Mert ⟨teged Vramnak⟩ [Beszúrva:] vduosítomnek 19 ⟨Banatot⟩ [Beszúrva:] Buneím

Meg áldwán kegieszegedbűl
Szentszégés aldomaszodbull.

7. Szent Haromszag egi Jstenszég
Legien te neked dichoszegh
Tolem fiadtol Tiszteszegh
Teged díczíriem mind vegik.

2.

JGHEN SZÉP ENEKEK CHÉ NIELWBOL MAGIARRA FORDITOT

ELSŐ ÉNEK

Ad Notam Bud Boze muog sam Saudcze etc

1. Az isten magosaghbool
Neez reank diczőségbeől
Fordicza el haragiaat
Mi feslet bűneinkteől
Haicz fwleidet
Eebrėzd lelkemet
Dichirhessėm Tegedet.
Jezús Christus mi kegyelmes Vrunk
Ėsedezél értűnk.

2. Ne hagỳ hogi teőb bünt tegiünk.
Mỳgh ez Világon eelűnk
Agi mi nekunk mit kerűnk
Mert te wagi az mi Vrunk
Jóo remenszeget.
Tista Vỹ sziwet.
Jgaz S.wasztag ió hitet
Jgazgazd S wezerellied eltemet
Vekoni elmemet,

3. Neweld raitam aldasod
Fordiczd ream orczadot
S.Vigaztáld szolgálódot
Maradgion aldomasod
Hogi Jstenemet
Vrr feőlsegedet
Dichiriem Vegik teged
Mert te wagi nekem feò Vigaztalom
Kegies Taplaloom:

27 ⟨Segeni⟩ [Beszúrva:] Tole⟨d⟩m [Az *m* ráírva a *d*-re.]

4. Az te hatalmasagod
Niuiczd hozam te Szent karod
Hogi hozad ragaskodgiam
Keserwemben folliamiam.
Ments szolgalodot
Arwa voltomot
Busult Allapatomot
Vram én Istenem ki wagi Menieghbèn
Vegi kegielmedben,

5. Czintalansagnak féske
Eördőgnek az eö keble
Vilagnak keweliseghe
Raitam ne legien hellie
Nem Reteghettek
Mỳg alok S-éllek
Hatalmoktol nem félek
Istenemnek hatalmaban en bizom
Less meg maradassom.

6. O vram S.èn Wezerem
Ohait tegedet Lelkem.
Szẁntelèn fohaskodik
S-Te hòzad ragaskodik.
Eelezd lelkemet
Megh hẁlt sziwemet
Eerczem te szent igedet
Hogi szent newedet en Tistelliem
Es diczirhessem,

7. Boczasd meg bwneimet
Vndok rut weetkeimet
Kit naponkint vetkeztem
Semeid előtt eelwèèn.
Alazatossan
Buzgosagossan
Köniőrgök terdem haitwan
Tegedet én istenemet Jmadom
Ki wagi vduoziteom

8. O Eördőg S.Te weèn kigio
Karhozatrà vetendeö
Kỳ eleinket chaltál

35 [*Menieghbèn* a kéziratban a következő sorba került.]

S.Hamis practikaiddal
Tolèd nem félwéén
Mert hiwán melleem
Kerest fàn fwggöt ertem
Iezus Christùs ki tegedet meg rontod
S.Menibeòl Tasitod

9. Remeniszegemet vettem
Te benned een İstenem
Mig it romlot vïlagon
Arniekaban elhetweén
Hogi chendesseghben.
Tista elettben
Mehessek te elődben
Adgi igaz hitet kerest viselésben
Hozad menesbèn.

3.

MAAS EENEK

Ad Notam.Wssechmohauczy Veczny boze etc

1. Czendes Lelekkel dichiriuk
Miniaian az Attiát
Fiút szent Lelekkel egiűt
Zent haromsàgh allàttiàt
Mert eö Feőlsege kegielmes
Es igen irgalmàs
Mỳ reank nagi gondot vissel,
Oltalmaz kezewel

2. O meli nielw azt mondhattna kỳ
Az te ió woltodot
Kit welűnk chelekessel
Teried ránk aldassod
Vyczd minden koron eoket
Hogi szent Folsegedet
S. keressem, S-nem hadts benunket
Tewelliedet iuhodot

3. Bizonnial mondhattom enis
Hogi ez vton engem
Eoriztel es oltalmaztal
Chudalatos kepen

Wesedelmes Hellieken
Jssoniu Szeel wésben
Az te Akaratod szerint
Hordoztal igiemben.

4. O vram meli nagi gondot
Viszelteel én ream
Sárniaidót eiel nappal
Fedeztet eèn ream.
Ördognek alnoksagatul
Es chialardsagatull
Oltalmaztal es Eoriztél
Hamis Tudomanitól

5. Regenten te meg igirted
Hogi el nem hádts minket
Ragalmazó nielwektőlis
Oltalmazod benűnket
O Iezus mi vduozitonk
Vtunkban vezerleőnk,
Ielen wagi szènt kegielmeddel
Es nagi dichőseggel.

6. Azèrt kerlek maradgi velűnk
Mostis kegielmeddel.
Teriesd ream aldasodot
Nagi vdwosegemmel.
Legien dichiret te neked
Ki iar S.keres weled
Neked áianlom lelkemet
Add meniben helliemet.

7. Ne Vtali meg Vram engem
Szegeni Teremtèsed
Bochasd meg sok bűnőmet
S.Tisticz meg Velőmet
Mert én te benned ohaitok
Mindèn iótis Varok.
Hogi ennek vtannais
S.Tarcz meg te szolgadot.

46 ⟨S-⟩ Ki iar

8. Nemis Tudok ollias embert
Vilag arniekaban
Hogi te el hadtad volna.
Ki bizöt az vrban.
Esedezem een hitemmel
Jó remenszegemmel
Meg mentes minden bűnőmtűll
Eórdőgnek Tőriteől

9. Azért en Vram Istenem.
Chelleked èn velem
Az te igireted szerint
Ad szent lelket beleem
Hogi ez niomorult vilaghbol
Kőltőzem boldogul
Az te szent hailekodban
Mehessek be Szentűll.

4.

HARMADIK EENEK

Ad Notam, O Mylosrdnỳ Ocze nass etc

1. Az Vtnak ha ereddűnk
Zent haromsagnak koniorgűnk
Attiahòz Fiuhòz kialczunk.
Szent Lelek legien batoritonk
Es ő wele iariünk.

2. Ne ketelkedgiűnk az vrbàn
Mi vrunk Jezus Christusban
Aad nekunk szerenches vtàt
Zent Angiali kiket mutat
Gonoztol minket Tauoztat.

61 [Az *Esedezem* szóban az *s* ráírva *z*-re.]

3. Nè retenczen bator minket
Félben sakastwàn Jgiünket
Wezereld chiak te feiűnket
Io remenszegünkben
Dolgainkott viheszuk wèghben

4. Az te Eorző Ángialidot
Bochasd es helihesteszed ott
Ellőtünk iarion oszlopod
Ne hadgion iőnni felenk gonozt
Te hatalmasagod

5. Czak az ioo chendeseghben
Vton iarwán bekeseghben
Sarniad ala minket végien
Ellenszegektöl Eőrizween.
Jol hazà Teritween.

6. Zent Souetneket ellőtűnk
Vilagosagot adgion nekűnk
Te legi nekünk mi vezerűnk
Mert neked mi keniorgűnk
Hogi ne Tewelliedgiűnk

7. O Vrùnk mi Jezusunk.
Legi mi vtunkban feö Tarsùnk
Semmiwel teged meg ne banchunk.
Legien maradasod velűnk
Eòrdogh ne Archon mi nekűnk

8. Birr es igàzgàs benűnket.
Félre ne hàgi vonni minket
Eoriz ejel nappal helliunket
Kőniebits Lelkỳ Terhűnket
Santalan bwnűnket

9. O ne hagi ez mi vtunkban.
Terits meg io Egeszeghben.
Serenches Allapattunkban.
S.Te kedwes aldàszodban.
Ioo Àldomasodban.

35 ⟨Hogi ne Tewelliediűnk⟩ Eòrdogh 38 helliumket

10. Raám Teriezd aldasodot
Kegies Irgalmasagodot
Hogi vegezhesűk vtunkot
Hasnossan mi dolgainkot.
Dichirwén teged vrunkot,

5.

NEGIEDIK EENEK

Ad Notam: Buoch ohnėm Swátėg etc

1. Az én vram es Christusom
Nem hadts mert wagi oltalmázom
Neez ream te szolgalodra
Arwai Allapatomra.

2. Czak tė legi az en vgiemben
O ki gazdágh kegielemben.
Bochasd engem Szolgalodot.
O Iezús Eorizd Iuhodót.

3. Remenszeggel eepel Taplálý
Melolem Sohún el ne Alÿ
Bumban Segeli es áld iowál
Wetkemet elö ne szamlalý

4. Mert szentsegės boltseseggel
Bir minket eros kezewell.
Reank neez kegies Semewel
Io woltawalis wezerell.

5. Az Napnak raggiado voltat.
Ki Teriezti rank vilagát,
Jgazgattia labunk iarasát
Ostia ráank aldomassát

6. Gondot vissel az Arwakrá
Eözwegiet hóza fogadgia
Eökett vezerlý es Tartia
Kebleben eőkett Sorittia

5 legi⟨nek⟩ 11 Bunban

7. Azert mÿs königőrőgiunk
Mint hogi illien io tett vrunk.
Benne erosen bizakodgiunk
Megis bodogit eö bennűnk.

6.

AZ 1638 ESTENDŐBEN

9 die Aprilis Az Vr istèn minemeő osztorát bochatta legien, Olas Orszagban Egi Calabria neweő Tartomanira Meli Tartomaniban Waraszok Faluk Nagi feold Indulas miat Swlliedtenek el, es mindgiarast Tengër Wiziwel el buritattanak kit ez ide alà walo werszekbeől meg ertheted Chehbol Magiarrá forditatot,

1. Halgazd keresztien ember,
Mit fogok eleö hoznÿ
Jstennek nagi haragiát
Latwán rank Teriedeznÿ
Ez romlot Allapatban,
Ninczen kin Eorwendeznÿ
Sŵ eped es hasád
Jlÿ czúdakot hallanÿ

2. Wilag el haniatlot maar.
Szantalan gonoszágban.
Naprol naprà chiak viul
Feslet Allapatiaban.
Tobzodas es Hamisság
Hailó Paraznaszagban.
Nagi harág io rendet bont,
Búnre walo haÿlasban.

3. Howà szemed forditod
Körŵl Tartomaniokra.
Eonti Isten haragiát
Feszlet bŵnős fiakra.
Làtwàn nagi Szok vetkekre
Hailadozaszokra.
Megien chiak az elmeiek
Vndok gonoszagokra.

Cím [A *bochatta* szó két utolsó betűje javításként ráírva.] Meli [*Tartomaniban:* beszúrva] Waraszok⟨kal⟩ Faluk⟨kal, es benne lakozó Emberekkel,⟩ [*Nagi feold Indulas miat:* beszúrva.]; Wiziwel el ⟨merŵltenek⟩ [*buritattanak:* beszúrva.] **5** Ez ⟨mosztani Vilaghban⟩ [*romlot Allapatban:* beszúrva.] **6** ⟨m⟩ kin [A *k* ráírva az *m*-re.] **21** Làtwàn ⟨az⟩ [*nagi:* beszúrva.] **22** ⟨Nagi⟩ hailadozaszokra **24** ⟨Jsoniu⟩ [*Vndok:* beszúrva.]

4. El hadtak az emberek,
Jstenÿ Tisteletet,
Egihazÿ emberektől
Meg wontak bechẅletet
Attiafiak kozőttis
Ninczen igaz szeretet,
Tistatalàn eletre.
Minden chiak wetemedet,

5. Jgÿ soktà osztorozny
Az bẅnert az vr Isten.
Ember gonos vetkeben.
Chudak. altal rettennien,
Vtalatos bwneőkbeől
Jóo elettre Terhessen.
Sorniű weszedelmektől
Hogi meg menekedhessen,

6. Wesek egi nehani peldat
Àz Szentek iraszaból
Mint bẅntete az embert
Igaz Jttiletibeől
Hogj hailottak wetkekre
Gonòs chelékedetből
Jsteneket el hagiwán
Wesnÿ Tertek ezenteől

7. Az elseö wilagotis
Wiz Eozonnel el wesztet
Sodomàt, es Gomorrath
Wizel mert el szwlesztet
Keni kowès Twzekkel
Waraszokat egetet
Hatalmaszagat raitok
Haragiawal Terieztet,

8. Szok Szantalan Waraszok.
Romlandoszaghban. iuttak
Troia es az Babilon.
Foldel be burittatak.
Carthago S teöb Waraszok

---

29 ⟨Az⟩ Attiafiak **39** ⟨Jlÿ⟩ Sorniű **44** ⟨Jstèn⟩ igaz **45** ⟨hogi⟩ hailott ⟨az⟩ [A sor fölé írva: *Hogj hailott*ak] **46** chelékedet⟨ek⟩ből

Mind semisze iutottak.
Szeep dragà epẅletek.
Foldig mind el romlottak.

9. Jora walo sep Intest
Nem Akartak hallani
Bunokbol megh Tereset
Poenitentiat Tartani
Istennek Szent Sauat
Hatra kezdetek vetni
Haragỳaban igi kezdet
Osztorawal rontani

10. Jm nem reghi idoben
Tengernek melliekiben.
Haszomlo keppèn Tőrtent
Waraszok Swledésben,
Noha soksor latatot
Nekiek Jeleneesben,
Terienek igaz hittel
Bizwàn Istenszegeben.

11. Mosztani Ezer hat szaas.
Harmints Niolcz Taiiban
Ez nagi czudà Tortenet
Löt Szènt giőrginek hauaban.
Calabria Tartomani.
Az Nagi olas orszaghban.
Negiuen méli foldnire
Teriedwèn hosataban.

12. Jsten ráiok boczátwán
Nagi föld indulaszokot
Rontot sok sép falukot
S Torniot szentegjhazakat,
Az Tengeris mozditot
Nagi Swrőwen habokot
Wizèl embert es Barmot
Sorniűszeggel Buritot,

65–72 [A 4 oldallal alább olvasható versszak idetartozására Madách Θ jellel utalt.] **71** Haragya-⟨u⟩ba ⟨l⟩n **82** Niolcz ⟨esztendo⟩ Taiiban [Az utolsó szóban a második *i* a szó fölé írva.] **85** Calabria ⟨neweö Tartomani⟩ [Föléírva: *Tartomaní*] **88** Teriedwèn ⟨Tartomaniban⟩ [Föléírva: *hotaraban*] **89** [*boczátwán boczátot*-ból jav.] **92** [Beszúrás. Előbb:] ⟨Keritet waroszokot⟩

13. Az feöld kett fele walt
Tűz láng belöle ment
Mindeneket el nielt
Varaszt őreg falukot
Tengernek czatornaÿ*a*
Azombàn ot meg nilt
Viznek az ö szoksagá.
Buritá mind feienkint,

14. Szeep Eeep dragà Tartománt
Az Tenger el buritot
Tizèn Negi Eoregh Waraszt
Aban Szok Sep falukot.
Sok ezer embert
Isten el Sülestet ott
Most Swrw keod raità
Gozologwèn fwsteolog,

15. Maas Tartomànokbolis
Raktak eö haioiokoth,
Gazdag feö fö kalmarok
Benek draga marhaiok
Azomban Tenger habia
Iőth weletlen reaiok
Nagi hertelen buritot
Eoszwe Tőrwèn haioiok

16. Nagi Siwas Riwas
Emberektol hallatot
Weletlèn veszedelem.
Hogi eöket niomoritot
Wenet es sep Jffiakot
Egiaránt az fold niomot
Nagi hertelenszeggelis
Az Fold .S wys buritot

17. Weletlen nagi veszeliben,
Szokan fel kialtottak,

---

98 ⟨kÿ iőt⟩ ment **99–100** [Eredetileg a sorok rendje felcserélve.] **99** Mindeneket ⟨ot⟩ **101** czatornaÿ **102** Azomban ⟨meg niltak⟩ ot **104** mind ⟨azokot⟩ [*feienkint* beszúrva.] **107** [*Eoregh* ráírva a *feo*-re.] **108** [A sor beszúrva. Az eredeti 108–110. sorok: ⟨Isten el Szwlesztet ot / Faluknak szoksagà / Az mint el szamlaltatott⟩ áthúzva.] **109–110** [Az áthúzott sorok alá írva.] **114–115** [A sorok rendje eredetileg felcserélve.] **116** ⟨aruiok⟩ marhaiok **118** [Előbb:] Weletlen reaiok iőth **121** [A sor fölé beszúrva.] ⟨Siralmas yai sokot⟩ **128** [A sor fölé beszúrva.] ⟨Sok ezer embert vesztet ot⟩ **129–144** [A 17–18. vsz. eredetileg a 19. után állt.]

Bunokre szirankozwán
Keszerweszèn iaigadtak,
Jaỳ mit ertünk monduan
Àz haiokat szagadtak.
Haragrà Inditottuk
Mi kegies meg Valtonkat

18. Jay nekünk Bunoszoknek
Hogi vilagrà Szwlettűnk.
A kor lőtt volnà holtunk
Job volt wolna mi nekünk
Jm mire hozot
Àz mi szantalan vetkűnk,
Mint Abiron es Tobbi
Pokolrà Tasitatunk

19. Bűntelen az Bűnősek
Nem menekedtenek
Jok es az Gonoszok.
Mind egiarant vesztenek
Erdemlet Iutalmokot
Egiut eök el vettenek
Istennek Intèszere
Akartwà nem Tertenek

20. Peldat ez Tartomanirol,
Mỳs ez szerint végiűnk
Koniőrogiunk Istennek
Ezent ne Tegie velunk
Illi szorniű Veszedelmet
Tawoztasza mí Tolunk.
Sarniaiwal fődèzwén
Bekesegbèn hogi elliunk

21. Twr szenued az vr Isten
Varia meg Teresunket
Kegielmewel meg eloz
Hozaia hiw benűnket
Ha latia peniglen
Mi kemeniszeghűnket

---

133 [*Jaỳ* az *Ach* szó elé írva.] **139–140** [Eredetileg a sorok felcserélve.] **145** [Előbb:] Bűnősek ⟨es⟩ az Bűntelen⟨ek⟩ **151** [A sor fölé beszúrva.] ⟨Mert az Isten szawará⟩ **153** Peldat ⟨olaz Orszagrol⟩ [*ez Tartomanirol* a sor fölé írva.] **157** [Előbb:] Illi Veszedelmet szorniű **161–168** [A 21. vsz. ide tartozására Madách # jellel utalt.]

Ront S-wer ostoroz
Bűnteti feiűnket

22. Az vr Istèn mi koron,
Maas Tartomant osztoroz
Kialcz fel Teremtodhoz,
Àz bunokben ne haboz
Penitentiat Tartwàn
Bizàl Te Istenedhez
Ne bochasza osztorat.
Segeni eö hiweihez.

23. Minden szem pilantasban
Jstenhez Esedezűnk
Alàzatos sziwunkëll [!]
Az foldre le buruliűnk
Santalan szók vetkunket
Bochasà meg mi nekunk
Holtunk vtànis tegedet
Vram Isten dicziriunk

24. O Irgalmas Istenűnk
Adgi hogi hozad Terhessűnk
Sirwan mi buneinkre
Siwbol wallast tehessűnk
It ez vilagon elwen
Jgaz hitbol elhessűnk
Te benned bizwan
Istenessèn megh halliunk

7.

SÒLILOQUIUM: JOHANNIS RIMAINI:

Miert tőrőddöl een lelkem:
Kinzod es farastod igèn
Faidalommal mind epestes
Szaraztwàán sziwem weszélihez.

---

171 [Föléje van írva az eredetileg is így hangzó, de áthúzott sornak.] **176** [A sor alá írva.] ⟨Hozad bunòs fiahoz⟩ **181** ⟨mi⟩ szók [A *szók* ráírva a *mi*-re.] **189** ⟨Tebenned biz⟩ [A sorban csak ennyi áll, áthúzva; alatta:] It ez **190** [*Jgaz* ráírva *Isten*-re.]

Cím: I Johanni II Johan **1** II tőrődöl oh en **2** II faraztod ⟨testem⟩ [Beszúrva:] igen **3** II Faidalommal meg

Gondolod *wagi teweliedwe*
Jstenedteol *el feleitwe*
Lelkem te ne soppánkodgial
Semiben ne Somorodgiál
Vasztag hittel Jstenben hidgi
Koniorgest te eleiben widgi
Mèrt hà egi kis werebeczkét
Foldön czussó kis férgeczkét
Eő szent felsége eltetŷ
Eőrzŷ taplalia S.wezérly
Szenkŷ nekie nem arthat
Elete*te*öl meg nem fosthát
Haat inkab teged ö fiat
Kepere teremptet allattiát
Eltèt gondodot wiszelŷ
Bual lelked nem terhelŷ
Eo tegedet *hoza* fogad.
Pokolra nemis karhoztat.
Nohà bŵnős fekelies wagi
Ŵdwöszegtól tawozwa wagi
Tekints Christus érdemére
Oldalból kŷ folit wérere
Ki tegedet az ö Juhat
Geniet fekeliekkel rakwát
Teged szent wálára weszen
Aklà Szeregeben viszen.
El teweliedned nem enged
Hittedben nem hàgi chőkenned
Hogi farkasoknak sai*a*ban.
Eőrdőghnek eö hailekában.
Mert oltalmaz eö tegedet
Ki mindenkor àal melleted.
Tsak Jezus Christusban bizaal
Ki eretted vigiaz s-fén aal

---

5 I [Előbb:] Gondolod hogi wagi feleitwe II ⟨hogi⟩ wagi ⟨feleitwe⟩ [Beszúrva:] teweliedwe **6** I [Előbb:] el teweliedwe II [Az első szó javításként: *Jstenteöl*-ből.] el ⟨teweliedwe⟩ feleitwe **7** II ⟨Szemmit⟩ [Beszúrva:] Lelkem **8** II [Hiányzik.] **9** II ⟨Vasztag⟩ [Beszúrva:] Erös; istenben bizal [A sor után:] ⟨Kőniőrŵleő Jstenedhez Minden igiedet heliheztes⟩ **10** II [Hiányzik.] **14** II [*Eőrzzy* javításként ráírva *Eltety*-re.] tap⟨a⟩lalia **15** I nekiek II nekie⟨k⟩ **16** I Eletekteöl II Elete⟨k⟩től **19** II [Beszúrva:] *S* wigiaz gondodot **20** II [Beszúrva.] **21** I Tegedet hozaia ö fogad II [Előbb így:] ⟨Tegedet hozaia fogad⟩ [Majd:] Eo Tegedet hoza⟨ia⟩ fogad **23** II bŵnős ⟨es vndo⟨g⟩k⟩ [Beszúrva:] ⟨Hited heliheztes beleie⟩ [Sor alatti beszúrás.] **28** II ⟨Fertelmes⟩ [Beszúrva:] Geniet **29** II walara tessen **33** I saiokban II saiaban **34** I Eőrdő⟨k⟩gnek **35** II ⟨Meg⟩ [Beszúrva:] Mert **36** II [Beszúrva e helyett:] ⟨Jstenben aianlwan lelkedet⟩ **37** II [Előbb:] Jezus Christusban te [Majd a *Tsak* a sor elejére írva, *te* áthúzva.]

Eltett boldog remeniszéggel
Meg aald teged vduőszeggel

Eő mi erettünk aldozot.
Az kereszt fán ertűnk meg holt
Mi bwneinkeert fŵzetet.
Tőrŵlwén wilagnak wétkét
Eö chiak egiedŵl Saitolta:
Jstennek haragiat niomta.
Eő fertelmes Szébeinket
*Giogitia S.*Vigaztia eőket
Ertűnk szent wérét ontotta.
Buneinkböl Tisztitotta.
Miniaiunkot szent wérewel.
Meg waltot ö kègielmewel.
Nem iűt szènkit karhoztatni
De életben meg tartanÿ
Hogi ő hozà folliamodgiűnk
Faradozwa a.kik wagiunk.
Terechtől meg kőniebitÿ

Hitiben meg erőssiti
Eö Jstennel egi Szó Szólónk
Lelkűnkben edes orwoszlónk
Mindenkor benünk lakozik
Mi erettűnk hadakozik.
Fel Viszèn az magosaghbán
Dichőseges hailekaban.

En giarló tőrőtt édenied
S-Többi keőzőt Epiteszed.
Mint az Juh erdőn Teweligek.
Szènt igidtől messe leepek.
Èn wagiok tekozló fiu
Bunnel rakwa artalmas fŵ
Edennie rosz gondolatnak.
Gerieztőie hamiszagnak
Hellie az Esztelenszégnek
Jnditoia feszletsegnek
Betegségnek dohotsàgha
Keep Vtalatoszaggal rakwa.

---

39 II ⟨Hi⟩ [Beszúrva: Eltet] boldog io **43** II bwn⟨v̈⟩einkert **48** I S: Giogit Vigaztia II [Lásd a főszövegben.] **55** II foliamod⟨g⟩unk **60** II Lelkünknek edes orwossunk **63–64** II [Hiányzik.] **71** II gondolatoknak

Léttem napiatol es eddigh.
Josság benem nem Talaltatik.
Nints benném Jstenni felelem.
Hazuksaggal rakwá éltem
Nints bennem az irgalmaszágh
Tólem tawozot ighaszágh
Az én keresztieniszeghem
Merwltém kegietlenszégben.
Meniei iokon nem kapok.
Tesztin: S.wilagin kapdosok.
Az ki meg árt azt szerettem.
Szent dolgokot meg wettetem
Faitalán gonoz tesztemben.
Harag Szorult minden izben.

Buiaszágh es nagi hamiszaagh
Keweliseeg sórult hazugságh
Alhatatlanszág Torkosaágh
Nints bennem semmi iamborságh
Jgaság tölem el fordult,
Jrigiségben eltem merűlt
Een sziwem vonszon gonoshoz.
Ez Vilaghi kiwánszághoz
O Jezus fenies igassaágh
Kut feie nagi irgalmaszaagh.
Moss meg engem sok rutszagból
Fertelmes Vndok vétkembeől
Szent Lelkeddel engem Vÿicz
Minden iokat bennem épits
Tista sziwet teremcz bennem.
Mỳ nem ió wess kỳ belőlem
Tőrűld el én bŵneimet
Fekellies Vndok wetkemet
Légi ez eletben mellettem.
El ne alỳ Szohún mellőlem
Christus Jstennek Barannia
Ez Vilagnak meg Valtoia
Adgi Szeep chendessen ki mulaszt
Holtom Vtán boldogulászt
Hogi tegedet én dichiriem
Mondgion lelkém legien Amen

---

78 II Semmi ioszágh nem talalkozik **79** II Jsteni felelem nints benem **88** II en meg [*en* beszúrás.] **90** II [A *Haragh* szó javításként ráírva egy olvashatatlan szóra.] **93** II Alhatatlansag es **100** I feio II feie irgalmasagh [Utána: Lelkemnek legi már kegielmes S dichősegedell reseltess] **101** II rutsagtol **102** II ⟨Sok Vndok seniwet⟩ bűnőmtűl [*Fertelmes Vndok* beszúrva.] **106** II Az mi **110** II sohul **116** II Eőrőkőn Eőrőke Amen

Hogi mikor iŵsz Jttilnie
Alas engemet iobb feele
S-Töb szentiddel egietembėn
Mind örokke dichirheszen.

8.

Åz Author iria meg hogj az ember igaz hitte altál teczhettik az Istennek. Zent Palnak mondasa szerint ės hogj az Istent igaz hitti altal foghattia mėg Tellies bizodalommal es remensegell lewén eò Zent feölsegehez. Az fiu Istenhez igaz hitj altal iarulhatt az ember, es az eò érdemit es Szent Szacramentomatt, åz az Szent Testet es veret hitti altál vehetti bŵnenėk meg bochanatiará maghahoz. vduösseget nierve es az Eorők eletet lelkenek,

ENEK

ad Notam Az jo hiteò embër selid ez vilaghon

1. Az hit remelendő dolgoknak allattia
Lathatatlanoknak semes bizoniszaga.
Szent Pal azt Vallattia
Boldog azòn ember az ki azt mėg Tartia

2. Hittėl ertetűk, hogi Wilagot [?] Teremptet,
Jstėn igeiewel lathatowåis leott
Moizes igi beszelget.
Az szent Irasnak aduàn bechŵletet.

3. Aldoztanak hitbeöl Istennek fiaÿ
Miniaian kik woltak Adam Vnokaÿ
Hiw igåz szolgaÿ
Kik az igeretet Vartak eö hiweÿ

4. Szenkÿ hitt nelkŵl istennel nem kédwes
Hå gazdåg leszennis ott nem kelemetes.
S.nem mehet Szekihez,
Ha Hitbeöl Világón nem tess epŵletet

---

117 II mikor ⟨iŵs az⟩ iős **118** II engem iob kezed felé **119** II Sentiddel ⟨ösue alas⟩ [Beszúrva: ⟨egiŵl⟩] **120** II S.dichirhesem tegedet eorokon oroke

Tartalmi kivonat [Az *ember e*-je *E*-ből jav.]; A⟨tt⟩z fiu; az az ⟨T⟩ Szent [az *S* ráírva *T*-re.]; nier⟨l⟩ve⟨n⟩ ⟨lelkenek es az orok eletet⟩ es **5** I [A *Wilagot*[?] *Wilagis*-ból jav.] **9–12** II [Itt csak ezek a sorok vannak meg.] **9** II Hitbeöl aldoztanak **10** II volta⟨na⟩k **11** II Hiteles szolgaÿ Hiw

5. Hitbeól kel àz*t* Tudnod hogi Vagion egi Isten,
Attia fiu, Szent lelek. az harom szemeliben.
Chiák egi Istenszégben.
Az igáz embernek meg tartoia legien

6. Noe, es Abraham legién neked peldat
Kik hittel biztanak Varuan Istèn fiat
Christús Aldozattiát
Ábbán az niomdokbán foglaliad te magad.

7. Hittel fogod meg Istennek orszagát
Tolczed há lehèt Istèn akarattiát
Te raad aldast bochát
Hitedbèn iól elwén io Aldomasokót lát

8. El hidgied hogi Christùs legién Istèn fia
Mert ö bwnöszököt chiak hozaia hÿa
Szent Janos azt Iria:
Remenszeged legién Hited biztatoiá.

9. Hiteles legien nalad hogi te eretted.
Jezùs Christús, ki viszelt keresztet
Eretted szenuédet
Jszoniu nagi kínt el viszelt vegetet.

10. Hitel im iaruluán Istènnek fÿahoz.
Nagi draga es Szent Sacramentomahoz.
S-Testamentomahoz.
Bwnöd bóchanat*át* Szent Teste vére hoz

11. Áz igaz hitből mindeneket meg niers
Mintgiart ellenszeggel bait vinia meg mers.
Hitbeöl há kóniörges.
Chak meg ne niomjón karomlò Teweliges

12. Azert hitbeöl Talals bwned bochanatiat
Mikorón aianlia Christús önön magát
Ragaskogj hòzà haát
Nèm uon be teged pokolrà karhozat.

---

17 I áz **37** I [*im* beszúrva.] **38** I [*es* beszúrva.] **40** I bochanatot **41** I [A *hitből b*-je javításként ráírva 2 vagy 3 olvashatatlan betűre.] **47** I [A *hòzà* ráírva az olvashatatlan eredetire.]

13. Àz hitnek eeli verȳ ellenszígit
Mikorȯn giotri az ȯ io hiweit
Aklabàn Iuhait
Meg örzi az vr kichindet szeregit.

14. Jgàz hittel mȳs Jstenunkhöz menűnk
Kik romlot vilagnak arniekaban lakúnk
Tole aldast wegiunk
Keriuk azert otèt hogi legien mi velűnk

15. Epicze mi benünk az iokat hit altal.
Lelkunket Vȳcza eö Zent lelke altal.
Àz eo Zent aldaszal.
Vduöszeget aduàn meg boldogulasal.

16. Diczirteszek Istèn ȯrőké szent Newed.
Kik eros hittel bizunk mi te benned.
Mig vilagbàn eltèt.
Amèn mondgion mindèn legien Tisteletèd.

9.

PATIENTIA

1. Nagy iosźag emberben az Patientia,
Szok haboruiat eö szenuedesel birya,
Chendes elmewel rá vesseliet varya,
Mikor rohannik ra veszedelmes arya.

2. Neȯg nagi tereh alat, twreszel viszely,
Sittokkal, atkokkal embert nem terhely,
Raita töt boszukot bekesegell niely,
Alazatossaggall mindent el szenwedy.

54 I Kik ⟨arniek⟩ [Beszúrva:] romlot **60** I Vduöszeg⟨ünket⟩ [*et* föléírva.]
4 [Előbb:] Mikor raa rohanik **6** [Előbb:] Szomszedoktul tiltia tölök

10.

PRUDENTIA

1. Okosagis vette kezeben twkeorit,
Esseszen vezerli mindenben eletit,
Tragar beszedekre nem bochatia nelwit,
Rendeli io moodal polgary eö tisztit.

2. Egieszeget szeret, nem szenwed haborgaszt,
Szomszedok közöt tiltia harag tartást,
Szereti mindenben az igazan mondaszt,
Tasitwan messe teole az chel czapast.

11.

CHARITAS

1. Szeretet egiarant tartia eö giermeket,
Wezeti s newely, adgia eledelet,
Egieszegre eöket s iora vezereltet,
Nem mutatwan hozaiok nagi kemeniszeget.

2. Igaz baratszag embert orwendeztet,
Az szeretet altal sziwekben wer fezket,
Egimaszt szeretetre hiwen kötele
Ragalmazo szoktul atiafiat feltet.

12.

JUSTITIA

1. Merö szerpeniöiet igasagis tartia,
Se felre, sem balra niomni ö nem hadgia,
Egiarant itelny hiwen szolgaltattia,
Conscientiaiat nemis ledaltattia.

2. Vgiet az segennek s kazdagnak viszeli,
Egiarant fontollia, szentul mertekeli,
Adomanra soha szemeit nem veti,
Nem hagi hamiszagnak igazat meg niomni.

2 [A *Wezeti* olvashatatlan szóból javítva.]

13.

FIDES

1. Az hitnek olaya égdeggel vilaggal,
Jesus Christusra veti szemeit hit által,
Hitnek szeretteti sziveben fwl langal,
Mikoron el szentul sacramentomokkal.

2. Hitbeol remenli lelky wduòszegyt,
Mikor Jezusra vetti eo szemeit,
Es chiak eö benne helihezteti hitit,
Szemmi teremteszre nem veti erdemit.

14.

SPES

1. Keet felé teriti kezeit Remeniszég,
Az égben emeli az ö ket szemeit,
Hit remenszegiwel weti az ö sziwit,
Jesus Christustul varia vduöszeget.

2. Jo remeniszegben my miniaian legiünk,
Vduöszegünk vtiat Christusban kereszünk,
Semmi ayandekal töle el ne menniunk,
Igi leszen meniegben az mi lako heliunk.

---

2 [Előbb:] Szent keresztre vety erdemet hit által 3 [A *sziveben* olvashatatlan szóból javítva.] 6 [Előbb:] Mikor Jezustol varwan eo erdemet

15.

FORTITUDO

1. Alt fogta Eroszeg vasztagon oszlopiát,
Alhatatoszaggal tartia igaszagat,
Tokeletesegben tartia önön magát,
Jamborszaggal wezethy kormaniát.

2. Tista eletet kovet ö mindenben,
Faitalanság nem iün elmeieben,
Szemermeteszeget tartwan ö sziwiben,
S nemis vetemedik gazzok oszwenieben.

16.

SUPERBIA

1. Az keueliszegis már haszomlo Pauahoz,
Mikoron itt embert elmeie fen hordoz,
Minden dolgaiban vraszagra kapdos,
Ertekben, penzeben, keweliszegben labloz.

2. Bizik ertekeben, nem bechwli meg embert,
Tarssanak eletit vgi tartia, mind kendert,
Vig lakasaban tolti el ideiet,
Szenkinek nem advan az ö tiszteletét.

---

1 [Az *Eroszeg* olvashatatlan szóból javítva.]
1 [A cím alatt ezek a később kihúzott sorok állanak:]
Az keweliszeghis haszomlo pauahoz,
(1) Mikoron elmeie vilagon fen labloz
(2) Mikoron elmeie ez vilagon kapdos,
Ertekebe penzében vraszagban kapdos.
[E kihúzott rész mellett, a jobb oldali hasábon egy másik megfogalmazási kísérlet:]
Mint az Pawa fenies tollaiwall
Mint az Pawa madar fenies tollaiwall
Mint az Pawa madar ekes szep tollait
Mint az Pawa madar ...enzo tollait
Terieztuen ..... fenieszeget
Terieztuen mutatia ... keueliszeget
⟨Czifran lepdegel⟩
Czifran lepdegel es vgi kewelikedik
Ha labara tekint ⟨ottan⟩ le eresti feiet
Nem nezi hogi
6 [Előbb:] Embernek eletit

17.

AUARITIA

1. Fösueniszegis iarul az maszodik rendben,
Nagi ehen es szomjan marhakot keresven,
Vsuraskodással nagi fesuenien elueen,
Mint az varas beka folddel meg nem telwen.

2. Futkos, iargal selel, penzel kufarkodik,
Istenes eletre nemis gondolkodik,
Hamis kereszmeniel sekreniben rakodik,
Chwre es paitaia hogi ha bowelkedik,
Nem néz az szegenire, ha neki esedezik.

18.

INUIDIA

1. Irigiseghis fogta kezeben lanczaiat,
Mikoron másnak latia io alapatiat,
Tely nagi haragal,
Akarwan alt verni kedwes io baratiat,
Latwan nevelni feliebb allapatiat,
Vesteni akaria kedves attafiat.

2. Irigsegh emberben felete nagi vetek,
Mikoron sziwiben Irigisegh vér fezketh,
Fonastia, apastia az niaualias testet,
Jo szerencheienek kiwania el vestet,
Irigili masoknak elö menetelet.
Mint az eb, nezdegel, tarsara morgodik,
Maga nem ehetik, rea irigjkedik.

---

1 [A 17. vers ezzel a kihúzatlan sorral kezdődik:] ⟨Az⟩ varas beka⟨is⟩ foldel nem tölthetti belét **2** [Előbb:] sok marhakot giutwen **3** [Előbb:] ⟨Vsurawal eel⟩ [A *fesuenien* szó áthúzva, majd ugyanaz a szó az áthúzott fölé írva.] **5** Futkos ⟨futkos⟩ [Így; az áthúzott szó fölé írva: *iargal*] **6** [A sor alatt:] ⟨Nem nezwen eltenek semmi be⟩

1 [A sor fölött:] ⟨Irigiseeg emb⟩ [A sor alatt:] ⟨Nem nezwén⟩ **2** [A *másnak* olvashatatlan szóból javítva.] **5** [A sor alatt:] ⟨Sekebol le wetni⟩ [Ez alatt külön sorban:] ⟨Mint az kuwas⟩ **10** [A sor alatt:] ⟨Mint az kis⟩ ebek **11** [A *masoknak* olvashatatlan szóból javítva.] **11** [A sor alatt:] Mint az eb **12–13** [E két sor a 2. szakasz mellett, a jobb oldali hasábon. A 12. sor előbb így:] Mint az eb morgodik masra [Csak ennyi.] **13** [A sor fölött:] ⟨Irigli masoknak elö menetelet⟩

19.

[HENYÉLÉS]

1. Henieles az embert olira östököli,
Minden gaz vetekre embert östökeli,
Semmi ioszaghoz benne nem neueli,
Lelkit gonossagall

20.

[HARAG]

1. Negiedik rendben latot az oroszlant,
Haszomlitatik hoza harag tartast,
Nem fel senkitöl, ki vonia az hamzárt,
Szenkiuel nem gondol, ha beczwletenekis art.

2. Sic volo s jubeo, mindenre haragszik,
Chak boszuiat tölche, mindent megh chelekzik,
Eoli, veri, vagja, mergeben sinlödik,
Dul ful magaban, akadalkoskodik.

3. Mint az olai, vizen feliul akar jarny,
Bechületiben masznak akar practikalni,
Nem akar senkinek bechuletet adni,
Kes meg az halaltis vegette kostolny.

21.

[MÉRTÉKTELENSÉG]

1. Rezeges embernek chegere az pohar,
Nem gondol ha hossu és felette sugar,
Chak tolthessek teli, akar ki solia bár,
Meg jwan io kedvel, tolczek masoknak maar.

---

5 [Előbb:] Sic volo sic jubeo mindent meg chelekzik

4 [A sor alatt:]
Az rezeghsegh olyan mint az balvani kep,
Halwani, reszket testeben és nem eep.

2. Reszeghes ha jszik, elmeje tauozik,
Mint az balvani kep, vgyan ö aluszik,
Rut ganeos vérben nem gondol ha fekszik,
Mint egj fele alat, sarban kevereszik.

22/I.

[AZ GONOZ ASZONI ALATROL]

Nil temere Vxori de servo crede querenti
Saepe etenim mulier quem coniunx diligit odit

1. Ne hid minden kor az Aszonialatnak.
Jambor szolgakra ha panaszolkodnak.
Nemis kel helt adni kỳwanszagoknak,
Hogy igaz szolgàiát erte meg vnnak,

2. Az Aszonialat, azt nem kedwelÿ
Meliet az Ferie legh inkab szerettÿ
Mindenkor az elen haragiát newelÿ
S. wegre Ferietis erte megh giűleőlÿ

3. E wilagòn Wad S gonoszab Alatoknal.
Aszoni alatoknak kegietlèn haragnal
Nem is mondhatnal mergeszebet annal
Mikor meg buszul haragal előtted áál

4. Aszonialatoknak czudas eö elmeiek.
Mint Laszu viznek tekergeös eőrweniek.
Magokban el oszlo haragh hozó mergek.
Ne czudald hogi hálwàni miatok az Feriek.

5. Fèrienek nem nezik az eö beczẅletit
Ha latia Jőnie kedwes io wendegit
Mindenben mutatia beőcztelènszegit
Moroghwà kesziti minden feőzelekit

---

5 Részeges ⟨ember⟩ **7** [Előbb:] ganeos sarban

Mottó: [A latin disztichon második sorában: coniun⟨gs⟩x Az *x* utólag beszúrva.] **4** Hogy ⟨mindgiart⟩ [Beszúrva:] igaz **9** [*Ez*-ben az *E* ráírva.] **10** Aszoni ⟨embereknek⟩ [Föléírva:] alatoknak **14** Mint ⟨az⟩

6. Aszoni ha haragsik mergében reszket,
Akoron gonosság sziwiben weer feeszket,
Atkoza es Sidgia az Niawalias Feriet
Kywania szeghinek egi orában wesztét

7. Hogy ha neky Tisteszeghez féérne
Buszult alapatban tudgia mit czelekedne,
Ha ferienek élte szynoron lehetne,
Haragiaban eö mindgiart el meczene,

8. Nem oknelkul mondgia Salamon koniveben.
Ferfiat ezer kozwl talalt az Sereghben.
De Teökeletes Aszonialatot egiett Szem,
Ky Termeszetibèn Volna, mint az Nap féni,

9. Nemeli aszonialatok Tisteszéég kiwanok,
Czifrazaszokban mood nélkwl walok
Szerelmeskedesbèn ighen be merwleők
Ne czudald hogi bomlik farokon az hamiok

10. Jambor S Tokèletes Aszoni emberek.
Magokra ez wérszekètt ne Terieszek.
De Szeőt ez werszeket nagira beczwliék
Tsak gonoz Aszonialatok erkolczere éérczek

22/II.

AZ GONOZ ASZONI ALATROL.

(6.) 1. Aszonj alat ha haraghsik vgian resket,
A koron gonosag Siuibén weér fésket
Atkozà Sidgia niawalias fériet,
Kiwania Segennek egi oraban vestet.

(2.) 2. Asoni alat azt nem kedwelỳ
Melliet ferie leg inkab seretti
Minden kor az ellén haragiat neweli
Vegre ferietis érte meg giűleőlỳ

---

21 ⟨Mert⟩ [*Aszoni:* föléírva:] ha; mergében ⟨Vgian⟩ reszket **25** [*neky* után a sor fölé beszúrt *az* áthúzva.] **26** alapatban ⟨kỳ⟩ **28** Haragiaban ⟨azt⟩ **37** Tokèletes ⟨Tsendes⟩ **40** ⟨Hanem⟩ [Föléírva:] Tsak

1 ⟨Gonoz⟩ Aszon⟨i⟩j

(3.) 3. Vilagòn Vad gonozab Alatoknal
Aszoni alatoknak kegietlen haragnal
Nemis mondhacz mergesebet annal.
Mikor meg busul haragal meleted al

(4.) 4. Aszoni alatoknak chudàs elmeiek.
Mint lasu viznek Tekergös őrweniek
Magokbàn el oslo haragos mergek
Ne chudald hogi halwani miatok feriek

(5.) 5. Ferienek nem nezik ő bechẅletit
Ha latia Ionie kedwés vendegit
Mindènben mutatia bocztelensegit
Morogwa kesiti eö Feözelekit

(7.) 6. Hógi ha nekik Tisteseghez férne
Busult alapatbàn tudgia mit chelekedne
Ha ferienek elte Sinóron lehetne
Hàragiaban azt mindgiárt el meczene.

(8.) 7. Nem ok nelkẅl mondgia Salamon koniveben,
Ferfiat ezer kozẅl talalt az Sereghben
De Tőkeletes Aszoni alatot egiet sem
Ki Termesetiben lenne mind az Nap féni

8. Nem gondol vrawal selel futos.
Nohà kis Subaia prèmes es Nustos.
Eseö vizteöl pegivet Swuege Lustos
Feketeöie le esset haia chuportos.

9. Ragalmaza Aszoni alat Somsedit
Dicziri magahoz hasonlo kowetőit
Vrara morog, hogi nem kèsiti étkit
Melire hihassà koslato baratit

(9.) 10. Felete walo Tistesegh kiwano
Morgolodo moodnelkẅl walo
Keniesegeben igèn be merẅleö
Az faràn hamia igèn le chwggeö

12 [Az *al a*-ja *ő*-ből jav.] 24 [*Hàragiaban* első 2 betűje más szóra ráírva.] 26 talalt ⟨egi⟩ az [*az* javításként ráírva az *egi*-re.]

23/I.

Vxorem fuge ne ducas sub nomine dotis

1. Feleseget ne Végi magadnak ioszageért
Szém penig penzért S. aranias ruhaért
Szereszed chiak ötet dragá io erkolczért
Szemermés Jambor .S. Tokeletesegért.

2. Ki ioszagért weszén Aszonỳ allatot.
El kel szenuedni morgolodasokot.
Nem Twrhettik azók eggiut lakaszokot.
Há Szintén palczais vti az hatokot.

3. Mit az vrá wegez azt vissá czafollia
Emberek elött vele wissá hazuttollia
Ha bechwletỳ wész, azt eö nem gondollia
Czak boszuiat vrán Tolthesse S. Torollia

4. Dul ful eö magabán ninczén sohá kedue
Ha az ferie el kólt ladabol penzebe
Mindén kor morgodik niaualias feriere
Akarwán Tánirtis haitani feiere

5. Szemire hania mindén nápi koltseget
Hogi Sokat kólt, S hoza nem keres Tőbbet
Jzastia S. farastia gondal eö elmeiet,
Elöle ki vzuen nem szanuán eö vestit

6. Ferienek nem nezỳ az ö bechẅletit
Ha lattia ionie ferie io vendégit
Minden kor mutatia ö beocztelensegit
Moroguá kessiti minden fozelekit

7. Azón Aszoni alat nem muttatia keduet
Mellet az ferie leg inkablán Seret
Haragiat neweli az ellén ha lehett.
S. wegre ferietis massalis giuleőltet

8. Mert há haragsik mergebén eó reszkett
Akorón gonosszág sziwibén veér fesket
Atkoza es Sidgia az Niaualias feriet
Kiwánia szegennek egi oraban vestet.

---

16 Tánertis ⟨vtni az⟩ feie⟨b⟩re [A *feiere* szó *r*-je ráírva a *b*-re; *haitani:* beszúrva.] **17** nap⟨p⟩i [az *i p*-ből jav.]

9. Hogi hà nekie Tisteseghez ferne
Busult alapatbàn eö mit chelekedne
Hà ferienek elte Sinorön lehettne
Haragiaban eö azt mindgiart el meczene.

10. Affele embernek etele sem essik iol
Mikör felesége haraggàl dudol
Noha teteti ferie es neki sepèn sol
De azert mergè, Testebèn selel oszol.

11. Job ilỳ hazasagott neki el kerẅlni
Eges eletebèn Neotelenùl lenni
Hogi sem ez vilagon bu banatal elni
S-gazdàg Aszoniall magat koteleznỳ

12. El kel nekie mindeneket Tẅrni
Ha penzebèn akar valamit költeni
Feketèt feiernek kel mindent mondanỳ
Jarombàn ha fogia Niakat ot Tartanỳ

13. Hire nelkẅl nem mér somsedgiahoz menni
Mindgiart masokhòz Tudgia ö Toldanỳ
Bőcztelenséggèll foggia eő Jllethnỳ
Az hön akarattia ott kel neky ẅlnỳ

14. Boldog isten ki[?] szokan vadnak effelek.
Kiknek niakokön vadnak ilỳ kötelek
Nagj haborusàg miàt el vess az essek.
Mert egez eltekbèn nem bekesegesek.

15. Az olian ferfinak nincz göniörwsege
Elete folitabàn nagi keserẅseghe
Felesege ha iut S. gonoz voltà esebe.
Mintgiart az banat ferkezik sziuibe.

16. Felesege korẅl Teteti hogỳ eorẅl
De se*m*ibeń giakràn ha lehet kakuczol.
Ha lattia bortùl Orczaia piroszul
Vigsagat el hadgia feltebèn meleje ẅl.

17. Diczirj hogi nem volt Seb .S. iob felesege
Elöb felesegit oczarlia elötte

---

41 Job ⟨effele⟩ [Föléírva:] ilỳ **42** ⟨neki⟩ lenni **49** [*Hire* szó *H*-ja *Ö*-re írva.] **53** [Az *isten* után beszúrt szó olvasata bizonytalan.] **59** gonoz ⟨erkolcze⟩ [Beszúrva:] voltà **62** senniben [.]

Emeli az pohárt chokollia feltebe
Eò mint oroslani ől neki eolibe.

18. Jffiaknák Eözueg*iet* iob felesegül venni
Jo chendés erkolczén gionorkoduén niugodni
Hogi sèm Nagi koniháiu sep Aszont chokolni
Hat lòwò szekeren szuhaitozwán ől̈nÿ

19. Keres te magadnak czendès io leanizót
Ne neez nagi chiffrára [?], Iosagó S gazdagot.
Ha szelid és Iambor, mindent meg talals ot.
Meg ald az Istèn mindennel hazadot.

23/II.

Vxorem fuge ne ducas sub nomine dotis

(1.) 1. Felesziget ne Végi magadnak ioszaghért
Szem penigh draga fris Aranias ruhaeert,
Sereszed aszoni alatot ió erkolczeert,
Szemérmes Jambor S. Teőkeleteszegeert,

(2.) 2. S kỳ Joszagert weszen Aszoni alatot,
El kel szenvedni morgolodaszokot,
Bekewel nem Tŵrhetik egiut [?] lakaszokat,
S. Giakran palczais kenegeti hatokat,

(10.) 3. Aféle embernek etele szem essik iol
Mikor felesseghe haragàl dudol
Noha teteti az ferie S. nekỳ szépen sóól
De azert merge tesztiben szelel oszol,

(5.) 4. Szémire hania minden Napỳ koltszeget
Hogi szokat keőltt Hozza nem keres teőbet.
Izasztia erolteti szeghinnek az feiett
Elole kỳ vzỳ nem szania az vesztet,

(11.) 5. Job effele hazaszagot el kerŵlnỳ
Eghez eleteben neőtelenül lenni,
Hogi szem ez wilagon bu banatal élnỳ
S Gazdag aszoni alatal magat keőtelezni

---

69 Eözueginek [Értelem szerint.]

2 penigh ⟨nagi⟩ [Beszúrva:] draga **6** szenvedni ⟨neky⟩ **7** [A sor negyedik szava beszúrva, olvasata, éppúgy mint az áthúzott eredetié, bizonytalan.] **12** azert ⟨az⟩ **14** [*Hozza* ráírva az olvashatatlan eredetire.]

(14.) 6. Boldogh Jsten kik szokan Vadnak effelek
Kiknek niakokon wadnak illien kőtelek
Nagy haboruszagh miat el wész az eszek.
Mert egez eltekben nem bekeszegheszek

(15.) 7. Az olian embernek nincz gioneőrwszèghe,
Elete folytában nagy keszerwszeghe,
Felesseghenek ha iut gonoz erkolcze eszébe,
Mintgiarast nagi banat erkezik sziwibe,

(16.) 8. Noha teteti feleszeghe előt hogi eőrwl
De szemèwel giakran reaia kakuczol
Ha latia hogi bòrtul orczaia pirossùl
Wigszagát el hadgia, felteben meleie vl

(18.) 9. Szegheni alazatost, iob feleszégul venni
Jo erkolczen gioniőrkodwéén niugodni
Hogi szem Nagi konihaiú Aszont tsókolni
Hat lowó szekeren nagi szuhaitozwan vlni

10. Jllienel az Jsten iobban megh ááld
S Tsendes eletel tegedet megh láát
Bu banatul eltedet Tawosztat
Semmi keszerwszegre neked okot nem áád

24.

Tranquilis in rebus quae sunt aduersa caueto
Rursus in aduersis melius sperare memento

1. Jo Szerencheben magadat el ne higy
Mert oly az Szerenche mint az gonoz mirigi
Lattia hogi masznak io, eö ahoz oly Jrigy
Nintsen semmi Jóra eö keozoteők az frigy

2. Mert az Serenchenek az eò kerekeÿ
Meli feliul Vagion hamar alul eiti
Àz kỳ alul wagion feliűl heliheztetỳ
Vdwar tisztinekis igi wagion kelletỳ

---

28 [*Mintgiar*⟨*t*⟩ fölé írva: *ast*]; sziwibe⟨n⟩

Mottó: [A disztichon első sorában az *in* utólagos beszúrás, ugyanazzal a halvány színű tintával javították ki a *quae*-t *qua*-ból.]

3. Gonoz Serenchietwl magát oltalmazni
Remenszeged legien ha kezdes el eszni
Saphar peldaiawal magadat biztatni
Mikor erös szamot teőled kezdnek wenni

4. Samadasban ha engednek fel ne fualkodgial
Fele Baradtoddal meg ne haragudgial
Adoszagott felöl wele meg alkudgial
Vradnak haragiát feiedre ne voniál

5. Ne huzanak Zolgai kegietlen teőmlőtzben
Kiknek semmi iowal nem Voltal eltedben
Baratszagtalanul eltel mind ezekben
Mamombul te sedtel magadnak kebledben.

6. Irigi moszt ez wilag azt minden iol tudgia
Torkos Tisztartokon minden sem lathatia
Mihent walamit lát eö hamar el rantia
Ladaia feneket predawal Takarýá.

7. Mosztani Tisztartok chiak az pinzt giűtesben
Kőweretik magokat hamis keressettben
Nem nezik azt iol meg mint vlnek az Tistben,
Tistbwl le eszwén hewernek Tőmleőczben

8. Vroknak nem nezik sok karwalaszokat
Tsak eök toltheszék meg buzawal kaszokat
Penzel rakhaszak meg Vassonios Zakokat
Takarhaszak el szok niert predaiokat,

9. Vrok marhaiat el adgiák io pénzen
Penzit magoknak tartiak erszeniekben
S. Forgodik az szok ruhá serzeseben
Sekreniel kwldozik maszuwá sekerben,

10. Týst wiszeleszekben baratsagtalannok.
Attiafiaihoz haszontallannok.
Gazdag hellien Vlwen fel fualkodók
Kewelszegekben ember nem bechwleők

11. Okossak legietek Tisztartok tý ebben
Sok Baratotok legien tý nektek az Tistben

---

27 meg ⟨hogi⟩ vlnek az ⟨Sekben⟩ [A *mint* és *Tistben* a sor fölé beszúrva.] 28 ⟨Sekbwl⟩ [Aláírva:] Tistbwl.

Mikor szamadaszra iuttok mind ezekben
Meletetek fogianak igaz igietekben

12. Ne iariatak vgi mint az gonoz Saphar
Melinek keözel woltat kerẅli az Hohár
Noha meeg teli ál haragal az pohaar
Kiknek niakaban haag az ket eleö poslar

13. Oltalmazon Isten benetek ézekteől
Az vratoknak haragós kezekteől
Ne szakaszon el az eö Hwszegeteöl
S kegies eletnek ioszagos voltatól

25.

Tempora longa tibi noli promittere Vitae
Quodcunque ingredieris, sequitur mors corporis Vmbra,

1. Sokaigh walo éltedet ne kẏwani.
Mert ez wilagon eletẅnk tsak szowáni
Minden alapatunk merő ragadomani
Nem neéz arra halal az haiunk szala hánẏ

2. Jonás prophetais eltét nem kiwanta,
Hogi Zeöld borosztian fat az feregh meg ragta
Heuszeg miat feiet veretek aztatta,
Wegszeö oraiat Jstenteől chiak warta

3. Jesabel elott Jllies mikor futot,
Negiuen nap es ejel horeb hegire iutot
Kiwantà Jstenteöl halal hozo időt
Wenne ki wilaghbwl ne giötrene maar ot

4. Szent Palis kiwanta wilagal walaszát
Mondwan hogi el éérte maár pallia futasát
Keerwén Christusban chiendeszen halalat
Menieghben el nierwén herwatlan koronát

5. Sok Sentek kiwantak az eö Halalokot
Hogi hoznaia Jsten wegseö oraiokat
Ne latnanak már szok bosszussagokot
Jsten ellen walo szok karomlaszokat

---

3 alapatunk ⟨cziak az⟩ [Föléírva:] merő **20** [Előbb:] szok walo

6. Haszonlo eletunk az haio niomahoz.
Mikor az nagi seél Tengereken hordoz.
Jgi mi eltunkis somorusagban labloz.
Azt sem Tudgiuk mikor rank seél habot hoz.

7. Ez wilagon walo eletűnk tsak árniék
Mint Seles uizeken fén aló buborék
Mint az Saras fw̋ Langul hamár eegh
Jgi eletunkbenis hamar leszen veegh.

8. Holnapot magának senkỳ ne igirie
Elete fonalát hossan neis meerie
Mert az halalnak huzwan Vagion Jÿe
Oraia el iutwán sziwet hogi meg lőie

9. Niawaliawal rakwa wilaghi eletűnk
Bubanat betegsegh szorongat mi bennűnk
Nagi keszerw̋szeghteöl feketẇl homlokunk
Mikor nagi Veszelibèn eszik az mi fejűnk

10. Job hát minekünk wilágbul kỳ mulni
Jstentelenek keozűl boldogul kỳ menỳ
Vdwőszégh iawawal lőlkűnk megis telnỳ
Hogi szem ez wilaghon gazdag hellien Vlni

26.

Demissos animo tacitos vitare memento
Qva flumen placidum est, forsan latet altius Vnda.

1. Az Laszu Viz tudhad hogi partot moss
Vilag tengerehez haszonlo but kint hozz
Ne bizal emberhez eő laszu szawahoz.
Mert alnoksagawal meg kőtt az karohoz.

2. Szep szawawal beszél neked hizelkedỳk.
Aianlia magát erőszen eszkw̋szik.
Hogi io akarod weled el hittétik.
De ha lattia modgiát félre tekeredik.

---

23 [A *somorusagban* 2 utolsó betűje javításként ráírva.] **24** Az **26** Seles ⟨méli⟩ [*Mint* beszúrva.] **27** fw̋ ⟨s fw̋stol⟩ [Föléírva:] Langul **28** [Előbb:] ⟨Ne chwdald hogi eltűnk romol mint az cherep⟩ [Aláírva:] Jgi

1 hogi ⟨ő⟩ **2** hozz [a **zz** javítsa *ss*-ből.]

3. Åz Gỳkint te rolad ha lehet le wonia
Vndok rut beszedel teged meg gialazza
Az élőbbeni szawát mínd hatra chafolia
Hyredben newedbėn teged le Tapsollia

4. Jllien moszt az Vilag es az eö keőlkeỳ
Meg lazd az szemmédel kinek akars hinnỳ.
Ha latod Zablaian hig az fekemleoỳ
Ne sies hozaia igėn keozzel menni

27.

Cum Venere et Bacho lis est et Vincta voluptas.

1. Borral szerelemmel ha lehet iól éél
Mind az kettőben okkal tselekedgiel
Hogi keszerw̃ banatal kenieret ne egiel
S. Halal hozó helire hogj ne heweredgiel

2. Jozan embernek walo az Serelem
Kỳ okossaggal bir S-mindent el fedezzen
Chiatsogaszawal hire semmi hellien
Kỳ ne teriedheszen dolga mibe legien

3. Mert åz Serelemben nints iob halgatasnál
Seretodnek awal *teis* hasznalhatnál
Hogi ragalmazasra oko*t* nem adhatnál
Vgi maradhatnál meg tsendessen meg haznál

4. Ha az Serelemmel okall nem tudts eelni,
Hamar eö Hatarul le kezd teged wettni
Jsaposs rut Sarban kezdess heweredný
Labad talpaira nem tudhats fel kelnỳ,

5. Borban ha szokat issol, élmed el tawozỳk.
Mint az fa Balwán kep Vgian eö alúszik.
Rut Vndok gåneiban nem gondol hå feksik.
Mint egi fele alat Sarban keweressik.

6. Ressegseg vtan ember mikor fel kéél
Sarga es halowani reszket mint niar lewel
Tekereg elmeie mint az forgando Szeél
Feie faidalmitol neez mint az Vak szelel

---

10 teged⟨et⟩ [*meg:* beszúrva.]
10 Seretodnek⟨is⟩ awal ⟨teis⟩ **11** okol; [*nem* után beszúrva:] ha [?]

7. Áz bornakis io az kewesse Jnnia
Kottiogos V̈ueghbeől igėn lassan siwnia
Nem haiol meg azert reszegsegtol Jnna
Mikor ágibol regel akar allania;

8. Bortul szerelemteöl Jsten oion engem
Nagi reszeghsegektől engemet meg mentsen
Serelem teőritól oion meg kegiessen
Mint az kettőtwl ment ember lehessem,

28.

Qvod potes id tenta. nam litus carpere rémis
Tutius est multo, qvam Velum tendere in Altum.

1. Az mi lehetseges oliban teőrd magadat,
Jsapos meli Vizben ne vessed horgodot
Hogi az vskalassal melėn be Torkodot
Eórwenies heliben ne merits magadot,

2. Mert az Tengeren nehez az v̇skaláás
Seles S. méli wizekben walo az hal fogás
Job neked *az* tsekeli vizben Valo aláás
Hogi sem Tengereken hal vtan buikalás

3. Kiczin vizben neked iob kis halat fogni
Hogi sem meli vízben az Torkik bubogni
Jsoniú habzassal szok vizettis nielni,
Mikoron az Eőrweni teged le kezd niomnÿ

4. Vilaghi dolgokban oliban teörd magadat
Hogi maszokis laszak hasznos szolgalatod
Neis igiekezel nagi magosra hagnod
Hanem chiak adig mig elmedet látod

5. Joban teőrd elmedet es ne hagÿ niugodni
Roz gondolatokal né had azt le niomni
Jstenes eletel azokat be fogni
Chendes elmetekben [?] seliden hon V̈lni

7 neked ⟨az⟩ 8 ⟨az⟩ Tengeren [Föléje beszúrva:] ken

6. Ez wilag tengerin hogi hatal vszkalni
Benned Valo hitben vegig meg maradni
S Io teteminidert neked meg kőszőnnÿ
Eltem fottaig kes leszek neked halat adni

29.

Ereptis opibus noli moerere querendo
Sed gaude potius sibi si contingat habere.

1. Weszet Marha Vtan te ne Sirankozál
Weszélt magadnak neis hozad azal
Buss Szẅwnek voltawal hogi el ne karhozal
S lelkednek orőke ne agi helt kinzaszal

2. Mi haszon te nekėd az vtan bankodni
Az kit Jsten el wet azon szanakozny
Elme teőrődeszel az feiedet hannÿ
Iob Jstennednek azón halat adnÿ

3. Gazdagsagha nagi Volt tudhat az Szent Jóbnak
Egi nap el weszesze mind az szok *baromnak*
Jo pelda adoia eö volt mind azoknak
Kik twreszel senuedik weszet marhaioknak

4. Jstenes eletel ha Marhat kereszed
Beö aldaszawal rakwa leszen chẅrőd
Hazadban es kiwül aldamaszal méred
Jrgalmaszagatis vegre meg erézed.

5. Az vÿ keresetnek te inkab eőrwengiel
Ȧz kit semeddel lats annak hizelkedgiel
Ȧz kit Jsten adot ahoz legi eorzeszell
Alamiznalkodo segenihez beo kezel

6. Aldgi*on* megh az Isten az vi kereszetben
Hadgia el kolten*ünk* boldogul eletben
Miatta ne hadgion eszni kyszirtetben
Holtunk vtan lölkúnk Jusson Diczőszegben,

---

24 El⟨e⟩tem

Mottó: gaudeo *2* [Előbb:] magatoknak ne hozat⟨ok⟩ [A javítás áthúzással, ráírással, az *is* beszúrásával történt.] **3** [Előbb:] Szẅwnek buss **7** fei⟨űnket⟩ [Föléírva:] edet **8** ⟨Hogi⟩ iob [*Jstennednek:Jstennek*-ből jav.] **10** szok ⟨baromnak⟩ [Más tintával föléírva:] Marhanak **11** [Előbb:] volt eö **15** [Az *aldamaszal* szóban az *m sz*-ből javítva, előtte más tintával beszúrva: *nagi*] **21** [*Aldgion* 2 utolsó betűjére más tintával ráírva: *a*] **22** [A *költenünk* szó utolsó 3 betűjére más tintával ráírva: *ÿ*]

30.

Damnaris nunqvam post longum tempus Amicum.
Mutauit mores sed pignora prima memento

1. Reghi Baratodat meg ne ragalmazad.
Hiriben newiben meg ne háboriczad
Àz hon kiwantatik halaltolis oiad
Jgi az Isten kedwe beőwsègel szaal reàd

2. Àz elott aż kinek io hirt newet adtal
Sok esskẃueszeddel mellet bizonittál
Meg lazd az vtan hogi ragalmazassal
Magad hiret newet ne wesseszed azzal,

3. Baratod *ha szinten* olteözőtt más erkoltsben
Ne haits azert eötet semmi oli segienben
Buidoszo elmeiet ha latot Segheniben
Melette legi megis minden eő űgieben

4. Àz te Baratodnàk chielekedetit
Meg ne nőweszed az eö Beszedit
Semiben ne haniad beöcztelenszegyt
Hanem inkàblan oltalmazd iowait

5. Jgaz Baratszagot seret az Jsten
Mint az Jezus Sirach Iria kőniveben
De szereszed eotet teokelleteszen.
Erte ne szaniad vered kỳ őntwen.

31.

Vtere quesitis opibus fuge nomen auari
Quid tibi diuitiae prosunt si pauper abundas.

1. Elỳ marhadbul szepen masznak hasznara.
Magadnak hogi eszék lelked Jawara
Ne legien Vagiászod nagi vzorara.
Tested ne veteszék errete nagj bura

2. Mỳ haszon az Szok giuteőt gazdagszagnak.
Ha masznàk iawaid nem hasznalhatnak.

---

9 Baratod ⟨ha szinten⟩ [Föléírva, de áthúzva: ⟨at há latwan⟩]
4 errete ⟨pogolra⟩ [Beszúrva:] nagj **5** haszon ⟨az⟩ [Föléírva:] az

S-magadnak bechẅletire nem szolgalnak
Lelkednek weszedelmire teobet alanak.

3. Cresus kiralinak ő kazdagsagha
Ez vilagi elettben nem volt hásznara,
Dė szőtt newekedek nekie karara
Wegre szorulwán maas konihaiara

4. Darius Czaszarnak nagi Birodalmá
Kincziben, S. Nepiben eö hiszen vala
Mindėn nap nagi frissen eldegel vala
Hintobàn lott vegrė szolgaitol halala

5. Vzorás kazdagnak nagi vig lakasza.
Segheni lazarnak nem hasznalhata
Mert az lölkit Eördőg hoza kapczolta,
Vegre az Testitis vtana Vonta.

32.

Contra hominem iustum, praue contendere noli
Semper enim deus iniustas Vlciscitur Jras

1. Jgaz emberekel ne kezd teorẅenikedni
Mert fogia az Isten ẅgieben emelnẏ
S-hoza folliamoknak ertek meg felelni
Ra tatwan torkokat nem hagia el nielni

2. Àz Sent embereknek eő wólt szó szoloia
Kik eep hittekel futtotak [?] *eö* hozaia
Erdemetlen Voltokat terieztek alaia
Sok Bizodalmokal heliheztetik raia

3. Az peőrnek sok aga, es rut bẅdős moczkos
Meli ha giakorolliá feiere szál rut koss
Ne chudáld hogi sokszor veritektul pismos
Jzad teörli magat ha szól az dologhoz.

---

18 [A *lazarnak* szóban a *z* és az *s* egymásra írva, nem állapítható meg, melyik volt az elsődleges.] **4** nem⟨is⟩ **6** [A 4. szó javítgatás; olvasata, éppúgy mint az eredetié, bizonytalan:] fut⟨an⟩totak [?] ⟨eö⟩ **7** [A *terieztek* 2 utolsó betűje felett kibetűzhetetlen beszúrás.] **8** ⟨Ö⟩ [Ráírva:] Sok; heliheztetik ⟨abba⟩ [Föléírva:] raia

4. Nemeli embereknek ninczen igaz igie
Fut es koslat szelel Jzad az erszenie
Peór patwarkodas nelkŵl mind el lehettne
Ha gonoz furdalas lelkit nem feitene,

5. Gonoz prokátorok kinozák az embert.
Ha nem szagathattiak beőszegel az kendért
Noha segeni ember áz dologhoz nem eert
De az araniakal Tudomaniahoz feert

6. S kinoza az órdőg kik effelekel élnek
Peőr patwarkodaszra Szaiok kinek egnek
Jstenteol el szakat porokel kik elnek.
Luciperel pokolban *immaran* el férnek.

33.

Cum tu recte uiuas ne cures Verba malorum
Non est arbitrỳ nostri, quid quisque loqvatur.

1. Ha te iol éls masznak gonoz eletiwel ne gondoli
Mert az ragalmazas lator nélweken folỳ
Ninczén hatalmunkba beszedek es olỳ
Hogi ragalmazaszert embereket meg őlỳ

2. Gonoz erkolczrull S neis gondolkodgial.
S-ki, ki, mint él, arull Tudakozzáll
Mert feslett erkólts ki nilatkozassal
Mint aár az Sákbúl ki Jűn, es altal ál

3. Tekincz te magad beszed folliassara
Ne szollion nielwed masznak gilazasra
Mert *az* gonoz [?] nielŵ nagi ragalmazászra
Okot ád Barátodnak nagi romlaszara

4. Job az nielwett Szaiban kewesse meg fogni
Hogi sem az vtan szók vtan bankodni
Az beolcz emberekkul mondaszawal élni
Halgatasnal nincz iob, azon meg niugodni

---

24 pokolban ⟨immaran⟩ [Más tintával föléírva:] nyilwann
Mottó: curas **5** erkolcz⟨ekrull⟩ rull [*rull:* beszúrva] ⟨te ne⟩ [Beszúrva:] S neis **7** Mert ⟨az⟩ **8** Mint ⟨az⟩ [A *Jűn J*-je ráírva az olvashatatlan eredetire.] **9** Tekincz ⟨az⟩ **11** Mert ⟨az⟩ gonoz [?] nielŵ ⟨okot ad⟩ [A *gonoz* [?] és ⟨*okot ad*⟩ a sor fölé írva.]

5. Azert az ki halgat az iol vralkodik
Nielwe fekemleőin nem igėn hankòdik
Feksik czendeszen eőrűl nem bankodik
Nielwenek miatta nemis teőrwénkedik

6. Halgataszaat ember szoha meg nem banta
De szolaszát giakran meg sziradta
Mikor nielwéétt folitaban boczata
Bòlcznek Sep mondassat ebben helin hadta

7. Nielwenek miata ember elis weéss
Ha rea rohannik minden felől szeel Veéss
Elesbet nem fòghat az Aczelos nagi keess
Ragalmazo nielwèd ha foli mint lepes meez.

8. Az embert az Nielwe felette meg gialaz,
Ollian les miatta mint az Jiezteò waas
Barati el hadgiak marád mind az kalas
Vigaszàg helliet szal rea somoru giaaz

9. Nielwed miat neha nem mèrs semben nezni
Kit az előtt rutul soktal ragalmaznỳ
Nem Vetted eszedben hogi magat gialazni
Rut Jsapos Sarat az Niakadban hanni

10. Nielẁ miat Vestenek io Erkolcző Sẁzek.
Ragalmazò Szotul [?] vesset Tisteszegek.
Ektelenszegre iutòt Tisztà Eltek.
Bőcztelensegre marád*t* hirek newek.

11. Nielwèskedesewel tisztéseget westỳ
Hà fekemleöit Nielwenek ereztỳ
Töle eö Baratit Tasitia S. Terieztỳ
Io hirit newit feoldbèn be Sẁlestỳ

12. Ninczèn nagiob ragalmazó szonál
Mikoron hazugnak nielwe igen Szolgal.
Hazugnak vagion bőchỳ az vduarnal.
Jò Erkolcznek ottàn soldgja le szaall.

---

21 Halgatasza⟨mat⟩at [*at ember:* föléírva]; banta⟨m⟩ **22** szolasz⟨om⟩át; sziradta⟨m⟩ **23** nielwé⟨me⟩étt [az *étt* javításként ráírva a *me*-re;] boczata⟨m⟩ **24** ⟨Az⟩ bòlcznek [*Sep:* beszúrva]; hadta⟨m⟩ **28** mint ⟨az⟩ **38** Szo⟨kal⟩ [?] tul [?] [Mind az eredeti, mind a javítás olvasata bizonytalan.] **40** marad ⟨io⟩ hirek ⟨es⟩

34.

[CATO BÖLCS MONDÁSAINAK MAGYARÁZATAI]

Plus Vigila semper, nec somno deditus esto
Nam diuturna quies vitŷs alimenta ministrat [I.2.]

1. Tőbbet wigiáz S-tanuly teis mindenkoron
Alomnak ne hagŷ, erőt venni magadon
Mert ha az resztség S-alom fogh niakadon
Semirekello. reszt lesz it ez vilagon

Virtutem primam esse puta, compescere linguam.
Proximus ille Deo, qui scit ratione Tacere, [I.3.]

2. Elseö ioszágnak aliczad az Nielwet
Zabolazaszal eötet fel ekesiczed.
Tartoztatasal mindenben vezerellied
Jgaz mondàsal Jstenhez kozeliczed.

Sperne repugnando tibi tu contrarius esse.
Conueniet nulli, qui secum dissidet ipse [I.4.]

3. Magaddal ha lehet ne ellenkezeel
Masnak kárt S. bosut ne chelekedgiel.
Az Jámborokkal mindenben edgiezzeel.
Diczird dolgokra iozan igiekezéel.

Si Vitàm inspicias hominum, si denique mores.
Dum culpent alios, nemo sine crimine viuit [I.5.]

4. Embereknek erkolczét hà iol meg nezed.
Ellteket vizgalod S-megis mertekelled.
Karhoztatnákis nékiek elteket
Nem Talals Senkitis veteknelkwl eőket

Que nocitura tenes, quam Vis sint chara relinque
Vtilitas opibus praeponi tempore debes [I.6.]

5. Mellieket ha Tudts artalmasz*ok*nak lennŷ.
Jgiekezeel tawòl azoctol el ménnŷ
Nagiobra az hasnot kel neked bech*ül*ennŷ
Hogi sem fősueni gazdagnak szolgalnŷ

---

1 [*teis:* beszúrva.] **3** [*az:* beszúrva.] **12** Diczir⟨etes⟩d [A *d* ráírva az *e*-re; *iozan:* beszúrás.] **14** El⟨e⟩lteket [A második *l* az *e*-re ráírva, *megis:* beszúrva.] **16** veteknelkwl⟨is⟩ [*Senkitis* beszúrva.] **17** artalmasz⟨ok⟩nak [*ha* beszúrva.] **19** [A *bechülenny* szóból 2 betű kiszakadt; *az* és *neked* beszúrva.]

Constans et lenis ceu res expostulat esto
Temporibus non est sapiens sine crimine mutat [I.7.]

6. Legy Alhatatos S ahoz Engedelmesis
Hà kiuantatik chendes io Tŵrőis
Mert az okos ember neha idő szerintis
Valtoztattia gonosra io erkolczétis.

Nil temere Vxori de seruo crede querenti
Sepe etenim Mulier qu*em* coniunx diligit odit [I.8.]

7. Ne hid minden kor az Aszonialatnak
Jambor Szolgakrà hà panasolkodnak.
Nemis kel helt adni kiwanszagoknak.
Mert kit Vrà Seret azon kŷs adnak

Cumque mones aliquem nec se Velit ipse moneri
Si tibi sit charus, noli desistere caeptis [I.9.]

8. Ha megh akarod Valakit Jntenÿ
S. Nem akaria töled io Newenis Vénnÿ
Kezdet dolgodtul ne kezd hatra lepni,
Kedwes Baratod ne Szwnniel ősztőkőlnÿ

Contra Verbosos noli contendere Verbis
Sermo datur cunctis animi Sapientia paucis [I.10.]

9. Czaczogó emberrel te ne Vetekedgiel
Ellene mondo. S. Inteő beszedekel.
Ragalmazó Szó foli az embereknel
Elme bolczesegė Talaltatik kewesnel,

Dilige sic alios, ut sis tibj charus amicus
Sic bonus esto bonis, ne te mala damna sequantur. [I.11.]

10. .....
.....
.....
.....

Rumores fuge, ne incipias Nouus Author haberj
Nam nuli Tacuisse nocet, nocet esse locutum. [I.12.]

21 Alhatatos ⟨es⟩ [*S* beszúrva.] **22** chendes ⟨is⟩ io **I.8.** quae **I.9.** Sit **29** Valakit ⟨te⟩ **30** [a *Newenis is* szótagja a sor fölé beszúrva.] **31** hatra ⟨maradnÿ⟩ lepni **33** [*te* beszúrva.] **37–40** [Hiányzik.]

11. Tawostasd az monta mondo hireket
Vy Talalonak ne mondgianak tegedet
Halgatasban Tartwan az te Nielwedet,
Soo ky monduan giakran vestik elteket,

Rem tibi promissam certo promitere noli
Rara fides ideo, quia multi multa loquuntur. [I.13.]

12. Az mit igirs azt meg ne reuocaliad,
Jo kedwel igiretedet megis adgiad
Masnak azon marhat ne aiandekozad
Mert giakorta meg pirul orczad azt Tudgiad

Cum te quis laudat, iudex tuus esse memento
Plus alys de te, quam tu tibi, credere noli, [I.14.]

13. Ha diczirnek teged meg emlekezzeel.
Te magad iteloienekis lenni igiekezeel,
Magadnak sokat ne legi igerettell.
Chak magadban mit lats azont hidgied el.

Officium alterius multis narare memento
Atque alys cum tu benefeceris, ipse sileto. [I.15.]

14. Maas Baratidnak io Tetemenieket,
Hirdesed mindenben bechwleteket
Az te magad io chelekedeteket
Emliteny se hadgi dichirwén eőket

Multorum cum facta, senex et dicta recenses
Fac tibi succurant, iuuenis que feceris ipse [I.16.]

15. Iffiunak dolgát, Wenségben ne Samlaliad
Chelekedetit elotte, neis Jteralliad
Dolgait Jussanak esedben azokot rosztaliad
Gondolkodasal élodbén vessed S. haniad

Ne cures si quis tacito sermone loquatur,
Conscius ipse sibi de se putat omnia dici [I.17.]

16. Ne gondoly azal, hogi ragalmazassal.
Maria alatomban tegedet mondasal
Ha magahoz gianós, őtet halgatasal
Magát meg emesti ketszeges voltaual,

60 [A sor után:] ⟨Infantem nudum⟩

Cum fueris felix, que sunt aduersa caueto
Non eodem cursu respondent Vltima primis [I.18.]

17. Miglen boldogh wagi iol el Tauostasad
Ellenkező dolgokat neis giamoliczad
Haragrá Jngerlőt Toled el Tasiczad
Vtolso vegedre elmedet fordiczad.

Cum dubia et fragilis sit nobis vita Tributá
Jn morte alterius spem tu tibi ponere noli. [I.19.]

18. Giarlosagos elet adatot mi nekűnk
Ember halalaban ne legien remenségűnk.
Mert mỳs Tengeren haiobán ewezunk.
Kettszeges napiaink, hon el merulűnk

Exiguum munus cum dat tibi pauper amicus
Accipito placide, plene et laudare memento: [I.20.]

19. Szegheni Attiadfia es Reghi Baratod
Mutat te neked kizdet Aiandekot:
Ved keduesén teölé bechwluen azokot.
Dichiruén *m*utas kedues akaratodot,

Jnfantem nudum cum te natura creauit
Paupertatis onus patienter ferre memento. [I.21.]

20. Termeset minket mezitelen Teremptet.
Jt ez Vilagon rúhaual ekesitet
Gazdagsagban ne vesünk remeniseget
Chendesen viseliuk rank adot siginszeget,

Ne timeas illam quae Vita*e* est vltima finis
Qui mortem metuit, quod Viuit perdit id ipsum. [I.22.]

21. Ne Tarts attol, kỳ az halaltol feél:
Mert annakis weghe chiak hertelen iwn el
Napiait egienkint orankint vesti el.
Nem Tartoztatia meg Niar, es hauaszos Teel,

Si tibi pro meritis nemo respondet Amicus
Jncusare Deum noli, sed te ipse coerce [I.23.]

22. Baratod ha neked ioért meg nem felel
Ne Zugolodgial S. póről az Istennel.

---

76 nutas [Javításként egy olvashatatlan szóra írva.] **79** Ga⟨d⟩zdagsagban **I.22.** Vita

Tartoztasd meg magad S. ne Solỳ az Nielwedel.
Had bosu alodrà halgatasal Neögd el,

Ne tibi quid desit, quesitis vtere parce
Vtque quod est serues, semper tibi deesse putato. [I.24.]

23. Kereset màrhawàl ha lehet Swkön eelj,
Nagi keduessèn eel kereszmenieddel.
Tekozlas ne legien kóltuén bèchwletel
Minthà nem Volna: Tarthasad kezzeddel.

Quod praestare potes, ne bis promiseris ulli.
Ne sis Ventosus, dum Vis vrbanus haberi [I.25.]

24. Az mit ègiser adhacz ketser ne igiried
Senkinek igirni azon*t* neis mèried,
Embersegedet inkablan newellied
Eselös voltodot baniad hogi el Teried

Qui simulat uerbis, nec corde est fidus Amicus
Tu quoque fac simile, sic ars deluditùr Arte. [I.26.]

25. Ki Teteti magát àlnok besedewel.
Sziwibennis nincz az ió emlekezettel.
Teis hasomlowàn chelekedeteddel.
Tsufolliad meg ötet ollian mesterseggel.

Noli homines blandos nimium sermone probare
Fistula dulce canit, Volucrem dum decipit auceps. [I.27.]

26. Hizelkedö embert te neis iawalliad.
Baratszagot wele hà lehet ne Tarczad
Madaras sip Sowal fogia az Madarát
Edesen mikor sól chialuan lépre magát

Si tibi sunt nati, nec opes, tunc artibus illos
Jnstrue quo possint inopem defendere vitàm [I.28.]

27. Fiaid ha wadnak Taniczd Tudomanira
Hogi legien az vtàn haza oltalmara.
Ellien bechwletel io Tanulàsara.
Swleinek legien az vtán hasnara.

Quod Ville est, charum, quod charum est, ville putato.
Sic tibi nec parcus, nec auarus habeberis ullj. [I.29.]

---

94 azon **96** ⟨n⟩ hogi **I.28.** poss⟨u⟩int [Az *i* javítva *u*-ból.]

28. Mi az ala walo Te itild dragának
Es az mi draghà azt ala walonak
Ekeppen fősueni nem lehets màgádnak,
Sem penig egiebek fosueninek nem Tartnak.

Que culpare soles, ea tu *né* feceris ipse
Turpe est doctorj, cum culpa redarguit ipsum [I.30.]

29. Melliekreől soktal az előt bűntetnỳ
Magad ne latasal àzokot chelekednỳ
Rut dolog Tánitot ha kezdi Feddenỳ,
Magà vetkeiròl nem Tuduan kỳ Térnỳ

Quod iustum est petito, Vel quod Videatur honestum
Nam Stultum est petere id, quod possit iure negari [I.31.]

30. Az mi Tisteseges latatik azt keried
Ki hozàd nem illik kiwànni ne meried
Bolondsagh azt kérni, ki nem adattatik neked.
Job el halgatny rá sem mennien Nielwed.

Jgnotum tibi nolito, praeponere notis
Cognità iudicio, constant, incognita casu, [I.32.]

31. Jo ismerösodőt igèn meg bechẅlyed
Ismeretlent penig ne Tarts annàl fellieb.
Tortent dolgokbul igen megh esmèried
Probalt Baratodot, Jozannon Tistellied

Cum dubia incertis, Versetur Vita periclis
Pro lucro tibi pone diem, quicunque laboras. [I.33.]
. . . . . .

32. Kit nagi eroddel giőznelis, tẅresel meg giőzed
Az igèn sep Iosagos chelekedet
Mert az igèn engedelmes Twrèszed,
Jo erkolcznek dragà io vezered.

Conserua potius que sunt iam parta labore
Cum labor in damno est, crescit mortal*is* aegestas. [I.39.]

I.30. me **113** Melliek⟨w⟩reőöl **119** Bolon⟨sa⟩dsagh **I.33.** [Alája a 34. disztichon fordítása került.] **125** ⟨giozhecz⟩ [Föléírva:] giöznelis **I.39.** mortale

33. Az kit nagi nehezèn munkawal kerestell
Azokot meg Tarczad azon igiekezzell.
Mert hà kár walasban giakorta te essel
Meg rakosol te vilaġon Seginszeggel.

Dapsilis interdum notis, charis et Amicis
Cum fueris faelix, semper tibi proximus esto. [I.40.]

34. Mikorón boldog Vagi kozelb legi magadhoz
Magaddal vgi legi [?] mint io Akarodhoz.
Adakozo legj, az Attiadfiaidhoz
S. Ne hagi meg chẃkenni io Voltat Baratidhoz.

35.

[AZ IO ASZONI ALATROL]

1. Nagi Jsten aiandekà,
Kinek io hazos Társa
Eö Feolsegtol adatik.
Hazaban az niugzik
Csendesen Niuitozik
Elmeieben nem bagiad
Marhaia Saporodik
Pinziwel rakodik
Sekrenie Tar hazaban.

2. Mint langozo giertia
Aranias Tartoban
Vilagosan egdegel
Jgi az io feleseg
Hazaban ferfinak
Gionerẅ *sep* ekeség
Sepsege Iamborsag
Teokeletes Iosag.
Tséndés Alazatosag.

3. Àz Reseges Aszoni
Ostwrul adatik
Jstentol az ferfinák

---

129 [*Az* ráírva *Mit*-re; *kerestell* utolsó 2 betűje javításként ráírva.] **134** Magaddal ⟨iol tegi⟩ [Föléírva:] vgi legi [?]

Cím [Csak a II-ben.] **5** I Keddvessessen [?] [Javítgatás miatt bizonytalan az olvasata.] II Chendesen **7** II saporososik [!] **15** I gionerẅ ⟨seg⟩II gionorẅ sep **19–27** II [Hiányzik.]

Mèrt nincz bekesege
Feslet ros erkőlcze
Ha Iut neha; essebe
Selel ala fel Iáár
Hogi fejet niomia kár
Buidoszik elmeyeben.

36.

AZ IO ASZONI ALATROL

1. Aszoni embernek Semermeteseghe
Jó erkölcz az az eò Seepseghe
Vrahoz walo engedelmeseghe.
Fegihetetlèn az eö Jambor elete

2. Aszoni alat magát kedwese tessi
Seretetel magahoz seligiti
Engedelmesegel hoza edesiti
Beocztelensegtòl ö vrat félti

3. Él. vrawal sepèn nagi boldogul
Eletit víseli Tistan es Sentűl
Minden kor hazban cheled kozöt vl
Rokaián vluén kezzbèn orsoia perdűl

4. Vra agiát sepen fel ekesiti
Jamborsagnak selimewel sépiti
Sentsegnek barsoniaval őltozteti
Semermetesegnek paplonaval fedezi

5. Àz ollian aszoni az eő vrát
Giőniorwsegel hozabitia oraiát
Tauoztatia töle minden ö buiát
Feleiteti vele merges haragiát

6. Mint az olai faknak teriet agai
Giermekit Jsteni felelemben neveli
Oktatia S. Tanitia oket ekesgeti
Jo erkolczre Soktatwàn Seliditi

---

23 I ⟨Testen egeseghe⟩ Feslet
6 Seretetel ⟨Vrat⟩ **9** Él ⟨ferfiual⟩ [Föléírva:] vrawal **12** kez⟨e⟩zbèn [A második *z* az *e*-re írva.] **20** ⟨V⟩merges

1. O tsalard wilagh mit tselekessel.
Raitad lakó santalan nemzettel.
Mulando iokkal giőniőrkódtettel.
Alakoztatod hŵ dichőszeggel.

2. Jgirs embernek minden seepséget
Aianls nekie nagi ditsöseget
Niakaban rantod tsifras Tiszteket,
Hizla*lod* iokkal az eö szemeket,

3. Seghenisegbŵl vrá emeled
Arani lanczokkal, niakát terhe*led*
Mutogacz neki arani hegieket.
Tsak homlokára vethezd belyeget.

4. Eminentissimusnak te hiwatatod
Glori*osi*ssimusnak te mondatatod
Nagi meltőszagrá fel mágoztalod
Perswasiorá fualkodtatod.

5. Hitit S. wallassát meg tagádtatód
Ezŵst Araniert. meg házudtatod.
Vdwőszegeteól messe Tassitod
Tsak legien neked wegre paitarszod.

6. Jgaznak Ŷgit te el forditod
Arwát Előzwegiet meg niomoritod
Ha telik neked Arannial markod.
Ne fellien semmit azón biztatod.

7. Azok *m*ind Jarnak kik ragazkodnak
Alnoksagodhoz kik futamodnak
Bocztelenszegre mind azok iutnák
Szemtelenszeggel földre burúlnak

8. El wes az ki teged szeret.
Pokol Twziben nem alsik senvet
Giöniőrŵszégert ördóg less bered.
Vig eoromedert pokol less helied

---

4 II heü **5** II Igirs nekiek **8** I Hizladot II Hizlalod ⟨eöket⟩iokkal **10** I terhelied II niakad Terheled **11** II nekiek; hegieked **12** II bellieged **14** I Glorissimusnak II Gloriosissimusnak **15** II meltosagrá magoztalod **20** II neked wallásban Tarsod **21** II fel forditod **24** II azzál **25–32** II [Hiányzik.] **25** I ⟨kik⟩nind [A *nind* javításként ráírva a *kik*-re.]

38/I.

KRONÝKA ETC.

P.G.D.P.B.D.V.M.F:

1. Szok seep dolgokot immar hallotunk.
Es kronikakbàn chudakotis olwastunk.
Mellieknek hitelt alig hà adtunk.
Tsudàs az hitelre ha gondolkodunk.

2. Tudos emberek irnak nagi Jndiárull.
Sok rendbeli nagi Tőrtenetekrul.
De feő keppèn az feőldnek termeszerűl
Giumőlcznek soksagà es Nagisagarul.

3. Columbus Kristofis ir Vy Vilagrol.
Ot lakos emberek erkőlczeirűl
Faknak leweleknek seles Voltokrul.
Vas heliet fát Vagni arani feiszekrul.

4. De hadgiuk el immar sok iraszokat
Laszuk meg immar nemeli mondaszokat,
Keletinel való nagi hazugsagokat
Mondaszok vtan orchà pírulaszokat,

5. Nints rutab dologh az hazugsagnál
Feő keppen nagi vrak astalájnal.
Mert sok sem nèez, s-fűlel azoknál
Olỳ helien S-masutis nints iob halgatasnal.

6. Ciliciai kiralinak az fiat
Octauianus Chaszar meg vtalt
Kertiben sakastwán egi almat
Hazugsagert mèg adá iutalmat

7. Mert orsagàt teóle el wéue
Minden maràdekitol el idegenité
Hogi sokat hazudott eö előtte
Melliet meltan meg erdemlete,

8. Mèg akaruán eökett semelienkint Jrni
Kik Voltak azok Neuenkint newezny

16 vtan ⟨a⟩ **18** [Az *astalájnál* szóban a *j* beszúrva.]

Tsak hogi tudnak megis nielweket gatolni
Saua iaraszokat zablaban hordoznÿ

9. Mind azon altal meg nem newezem
Kÿ legien az magamis segienlem.
Ha gialazodnek newebėn S-hiriben.
Gatlasa lenne elő menetelében

10. Mÿ Tartomaniunkban vadnak olÿ emberek.
Nagi hazugsagoknak bochiatiak nielweket,
Wegre nem adnak helt magok besedenek
Mondaszokkat banván igen hamar keszek.

11. Elő alwán egik mond silua nagi Terem.
Mint meszelies fazek neò nagi Temerdeken.
Hossa ket arasznira nem sinten megien
Harom pin*t*es fazekbàn hogi ferien, nem Jtilem,

12. A mellet eiel kertbėn kÿ megien lopni
Nem kel sok embert érte eskŵtetni
Mert laba nioman ki legien, meg ősmerhetni,
Az vtàn lopaszért megis bŵntet*h*etnÿ.

13. Geörőg dinienek isòniŭ nagisagà
Niolts eőkrŵ seker Eőtőt, hà el vonhatia
Egiet egi ember Válán nemis birhatia
Hanem kett ember korczolian Vontatia.

14. Feélben ha metsik, es bélit kÿ weszik.
Mindgiart az emberėn altal erezthetik.
Hà àz diniet oldalarà fektetik.
Nints olÿ ember kÿ altal nem buihatik.

15. Ezis nagi tsuda az Tőbbi kozott
Az Tissan Tul walo foldet kÿ latot,
Kertbėn àz diniet egi meli foldrul meg latot
S. kÿ meszerė ez nagi dolog hallatot,

16. Olÿ madaratis látak kekkeo mellet.
Nagi sagà mint az ló olian lehetet,
Ko falrà semmi kepen nem rőpűlhetet
De az arokban esznie kelletet,

---

40 [*Mondaszokkat* javítgatásként egy más szóra írva.] **44** pinzes [!] **48** bŵntetetnÿ **50** vonhat⟨n⟩ia **51** birha⟨n⟩tia **52** Vonta⟨n⟩tia

17. Kakuknak soksagà leepèn fogodik.
Neőstine penig ugian Torlodik.
Harmints ketto egi orà alat niomoritatik.
Akoron himie mind maszut forgodik.

18. Nagi tsudà azis Stiriaban
Lèn kettser terèm hidèg orsaghban.
Minden fw viragzik Januariusban.
Aratas Vagion Februariusban.

19. Nints olỳ bor kit meg nem weszen.
Akoiat husòn eott pinzen
Mint malozà olỳ feő leszen.
Mezes Malihoz haszonlo leszen.

20. Ez mondaszokat megis vytiak.
Vrak astalanal, hittel bizonitiák
Ki melletek vl, vgian el altaliak
Hogi ili ki mondok az hazugsagnak.

21. Hadnak el immar sok hazugsagott
Tartanak nielweken az igasagott.
Pirulna miata maár az orczaiok.
Chelczapászert lenne az ő iuttalmok.

22. Job az nielwett saiban kewesse meg fogni
Hogi sem sok vtàn az vtan bankodni
Àz bölts embereknek mondaszaual éélni
Halgatasnal nints iob, azon meg niugodni

23. Azert az ki halgat az iol vralkodik.
Nỳelwe fekemlöin nem igen hankodik.
Feksik chiendeszen őrűl nem bankodik
Nielwe hazugsagat nem igèn Nőuetik.

24. Halgatasomòt soha meg nem bantam,
De solasomat giakran meg siradtam
Mikor nielwemet folitaban bochattam
Àz bőltsnek mondaszàát ebbèn helin hadtam.

25. Az èmbert nielwe felete meg gialaz.
S.kỳ hazugsagot Sool. hà nem hissi maas.
Mindennek newetik S-ninchen meg maradas
Vigasag helliet saal ra somoru giaz

68 for⟨d⟩godik **78** hittel ⟨is⟩ **83** [*miata:* beszúrva.] **84** [*ő:* beszúrva.] **90** ⟨b⟩hankodik

26. Nielwed miat nehá nem mers elő menni
Há hazugsagodat nem Tudod fedezni
S:Megis mind az altal iol tudts nelweskedni
Hazugsagot. hazugsagal nagion vitani

27. Rekessük be awal az eö mondaszokat
Mikór sokat solnak ne hidgiük azokat
Sőtt inkab neőweszűk bolondszagokat
S Gioniorkeotteszuk velek mi magunkat,

38/II.

1. Hidėg orsagnak mondgiak Sueciat
Oczeanusón Tul belseö Sechiat [?]
Mindėn parast viszél azt mondgiak Nust Subát
Seminek ők Tartiak az fekete rokát

2. Ez igen nekunk chudasnakis Tettszỳk.
Embernek orabol forás ereskedik.
Iegh fagia miat mind addig ot feksik.
Miglen alfelebol [?] ora meg nem parlik.

3. Olahus Magnus noha Ír ő sokat.
Keletinel valo Santalan dólgokat.
De en chudalom nemel mondasokát
Mi varasunkban tőrtent hazúgsagokat

39.

1. Sodamahóz haszonlo parasnak haileka,
Cleopatranak Sep [?] ekes barlangia
Semiramis Aszonnak lako hazaia
Fertelmeszegnek Tanulo oszkolaia

2. Buiaszag Torkoszag te benned lakik,
Parasnaszag teőled el nem Tawozik,
Ázaz io benned kỳ ighen iszik
Tsoknak iziwel ha bówen telik.

---

1 ⟨az⟩Sueciat **2** ⟨az⟩belseö **3** [Előbb:] viszél Nust Subát [*azt mondgiak:* utólag került a sorhoz.] **4** [*ők* és *az:* utólag beszúrva.] **5** ⟨nekem⟩[Utólag föléírva:] nekunk **6** forás ⟨viz⟩ **8** [A második szó olvasata a javítgatás miatt bizonytalan; *meg* utólag beszúrva.] **9** [*ő:* beszúrva.] **10** valo ⟨nagi⟩[*Santalan:* utólag beszúrva.]

2 Cleopatranak ⟨mezes⟩[Föléírva halványabb tintával:] Sep [?] ekes

3. Mindèn roz gaz erkolts te benned Vagion
Tokelletlenszeg benned neő Nagion
Hazugsagnak akla hiwatol mondom,
Alhatatlansagnak feske Nagi Vagion.

4. Latorszagnak fiai benned lakosnak.
Kik tsak örwlnek az Tolwailasznak.
Tagulasza ninczén az Szok lopasnak.
Fiaid merwlnek nagi predalasznak.

5. Àz az io te benned ký nagiot hazudhat
Az ký nem Volt szoha oliantis mondhat,
Jamborok sawa nalad semmit *nem* hat
Mert sitkos voltoddal nielweket gazoltat,

6. Jstentelenszegbén merwleő *Vrfiak*.
Paraznaszagra hailandok mint az Vak.
Nem nezwén hogi kòzel Valo Attiafiak,
Chiak ők bwzolheszek odoiat mint az Bak.

7. Attiafiuszagnak benned Nagi romlaszà
Fertelmesegbőll [?] benned bomlasza.
Attiafiak kozót Valo rut Agiassa
Egjk mint masik kuttiat vgi assa,

8. Aszoniok nem nezik bened hogi Attiafi*ak*,
Egi meehbwl Valo szarmázandodt*ak*,
Sem igaz kotelit az hazasagnak
Fekemleoit ereztik paraznasagnak

9. O te parazna Nostin Materia
Meli siwedet bwnnel az Eordog maria
Ne neez az feslet erkoltsnek katonaira.
Tekints gondolkodgial pokkol kinaira

10. Terỳ ký immar az sok fertelmeseghbwll
Meliseges nagi Viznek forgo Orweniből
Ne igial immar buiaszag metelebwl
Sabadits meg magadat Eordognek teőribűl.

---

16 Fiad **19** semmit ⟨nem⟩hat **21** [Az *Iffiak* javításként ráírva *Vrfiak*-ra] **26** Fertelmeseg⟨nek⟩bőll [*bőll* javításként ráírva a *nek*-re, de lehet fordítva is.] benned ⟨valo⟩ **29** [A *nem n*-je ráírva *z*-re. A sor utolsó szavának utolsó betűje levágva.] **30** [A sor utolsó szaván tintafolt, az utolsó két betűt kikövetkeztettük.]

11. Nem illien Vala ez előtt ez e Vaar.
Mikor benne lakot Zold publican Madar
Nem Vet erőt akor veres semeő hohár
Mostan sok ros lakia felete nagi kaár

40.

BENDEÓ PANNÁ KOMAROMI ASZONI ENEKE

1. Komaromban lako te Bendó Panna
Igaz ember Volná ki semedre hanná
Faitalan eletedet előbén szamlalna.
Mint egi Twkorból dolgaidot abrazolna,

2. Eszedben nem veszed mikint alapatod.
Belól az Tesztedre rut fekeli fakadot,
Ragadó Boitorian ruhadra akadot
Hamaris miatta leszen bodulaszod,

3. Jambór Aszoniok köze nemis samlalhatnak
Gonoz erkoltsők mert teged buritnak.
Chegerés vetkekben nagi giakorta latnak
Latór Tarszaid te weled mind bannak,

4. Pesteni Heuizben te mit chelekedtell.
Faitalan Ifiakra giakortá semleltel,
Kamoká kődmónben igén friszen leptél
Egi izben [?] setaluan igen giöniörködtel,

5. Feö rendek kőzűl tegedet szamlaltak.
Nagi Josagú Vagi felőled Tartottak,
Gonoz erkolczodott peniglen hogi latták
Vegre Lowáskakis az haszadra hagtak,

6. Jttis komaromban az Ser arulashoz,
Áz Serere iartanak mint egi bordelý hazhoz.
Noha nem mindennek volt kedue ferdőhoz
De azert sokaknak áz Testet volt keőz

7. Két felöl hazadnak Serednek chegerét
Araniul még adtak az Testednek beerét
Noha Vallotad nem kiczin segienéét
Feieden meg latod vegre itíletét,

16 [*ízben* szóban az *i* és a *z* között 2 áthúzgált betű, talán *gy*, minthogy a száruk kivehető.]

8. Buia termeseted haszonló dísznohoz.
Ki eletėdnek fertelemeskedest hoz.
Parazna voltod semmi iot nem hoz
Haszonlo vagj koslató kutiahoz.

9. Kleopatrat kòwetet te ebben,
Parazna eletbén be merűluén igen,
Nem alas meg azòn hogi tsak égik menien
Egik ha le czus maas agiban heuerien

10. Vrádat ha haznál te nem erezed,
Egi meli foldre ha el eredet.
Meli nem meltò Meled fektetet.
Chiak telhessek Niers bòrel hiweled.

11. Sep fris ruhakbàn setals az vczakòn
Aràni lanczàl kotozeöd magad niakon.
Semedėt idestowà haniod az Jffiakon.
Labadnak niomát Hogi meriek àz Agion

12. Nints olỳ Jffiu kit te meg nem chals
Semed Hunioritàszal ha te meg probals.
Ha ni*n*czenis pinze te meg nem vtals.
Iteőie ha nagi wele oromest hals.

41.

BALASA JANOS ENEKE SZOLỲMOCZKAIARULL.

1. Az èn Solimoczkam Paloitan Vagion
Siuibèn szerelmem neö igèn nagion
Belöle Jkraia foli igèn lagion
Kit dragà kenetùll magamnak tartóm

2. Gondolkodwán érte nem tudok. S. mind alok,
Ha eszemben iűt chiak nem meg halok.
Serelmiert paloitarà gialog balagok,
Mint eess nelkẃl sẅkős iaro bolondok

---

39 meltó ⟨fek⟩[Ráírva:] Meled **42–43** [A sorok rendje eredetileg fordítva.] **42** magad ⟨ot⟩ **44** [A *niomát* szó ráírva *talpat*-ra.] **46** [*ha* ráírva egy olvashatatlan szóra.] **47** niczenis; [A *te t*-je *d*-ből javítva.] **48** [Az *Iteöie* szó *I*-je ráírva egy olvashatatlan betűre.]

5 [A *Gondolkodwán* első *d*-je ráírva *g*-re.]

3. Mikòr hoza megiek el moszoliodik.
Elòmben iőwen eö fel foztozik.
Occulariat mutatvan semem Tistitatik.
Ragiado szerelme siuembèn ferkezik.

4. O én Solymoczkam ha kőzelben laknal,
Kekkeoỳ kapun hozam be yarhatnal,
Sok iotis nalam giakran talalhatnal,
Meg tőltenem begiedet, kit az vtan latnal.

5. Az en kezemre tegedet wennelek.
Szep nioszoliamrà mellém fektetnelek.
Kariaimmal giakran teged òlelnelek.
Vègre mint az Niul altalis Sőknelek.

6. Noha kezemèn Vagion aperturà
Meli semeimet genetbẁl tistitia
De ha Solymoczkamnak ràm fordul az fara
Mindgiart semeimnek meg iű*n* sep vilaga.

42.

1. Az vr Istenben bizál erös vasztag hittel
Szent dolgairol eiel nappal elmelkedgiel

2. Fele Baratodot mint magadot Szeressed
Jstennek aldasat ez vtan hogi vehesed

3. Szenkit bechwletiben meg ne Serczed
Hogi mondgianak felöled S. érrczed

4. Halalod felòl minden koron elmèlkedgiel
Boldogul it ez vilagòn iowadbol hogi eel

5. Haragot sokaig siwedbèn ne Tarchiad
Awal lelkedet ne Terheld S. ne banchiad

6. Ne hid meg bekelt ellenszegednek.
Mert meg árt vegtere bechẅletednek.

7. Ahoz ne bizal kinek Tudot hamis voltat
Meg muttatia neked hon nem varnad haragiat

---

24 meg iűm [!]
14 neked ⟨hogi⟩ hon

8. Ne orwend kárán fele Baratodnak
Hogi annak sorsa feiedre ne Aradgiának

9. Gazdagnak penzedet kölczön ne Add.
Mert giakortá kerwen azt meg bannad

10. Titkodot ne Jelench Aszoni Embernek S. giermeknek
S. Neis hid mindèn kor beszedeknek.

11. Mert az Giermek aztis meg Ielentỳ
Kiról az elòt nemis volt emlekezetỳ

12. Kit mond hamar megis Tagadgia
Ha kerdik teöle ostort nekie Muttatia.

A RIMAY–MADÁCH-KÓDEXEK ISMERETLEN SZERZŐTŐL SZÁRMAZÓ VERSEI

43.

. . . . . .

1. Ne gondold Szerelmem keniü Jndulatnak,
Hogi en keèt szemeim tsak teged vigiaznak,
Es *Sw keseruiwel* Sirassalis aznak,
Ha kessen es ritkan Iellen lenni latnak.

2. Abrazatot mert Széép es erkolchod Szeled,
Minden Jatekokhoz alkook [?] estendeid,
Nekem azért hozad szerelmem nem rőuid,
Kit bennem naponkint minden resse tőbbit.

3. Képe Szemeidnek olalkodó Tőrre.
Nem Sabadulhat ki en Szíuem bellöle,
Ne legi haàt el vadult, lelkem, teis tőle,
Szöt magadhoz Jóót vééli mindenkor felőle.

4. Ha peniglen vetek S artok Szerelmemell,
Nem tussakodhatom, megh hid, ez vetkemmel,
Vetenem elened igi mind holtomigh kell,
Mert edes kepedet nem feleithetem ell.

5. Ez Vetkemtwl vgian nem ohat magadat,
Azert ez vetkemet Szabadszagaban hadt,
En edes szep Solimom, te sze legi hozam vadd,
Kezemnek ket szarniad Simogatnia hadd.

---

3 Swkos oruiwel [!] 6 [Az *alkook* utolsó betűje egymásra írt *n* és *k*. Nem állapítható meg, melyik az elsődleges.]

6. Magad es szemeid ok*a* szerelme*m*nek,
Kikell *az* ragiago chillagok szem éérnek,
Feske egiedẅl Vagi minden giotrelmemnek,
Tőledis kel kernem enihitest Twzemnek.

7. Jöuel haàt, szepsegem, vgordgial előmben,
S lassad, nem vagioke Sebhwlt Szerelmembėn,
Epicz es Vjch megh el badgiat keduemben,
Tarchiad megh lelkemet, meli legien kebl*e*mben.

8. Jmmar ezt most neked latòo bizoniszagul,
Mind magamnak tartlak teged niajassagul,
Lelkemnek hàat magad adgiad oruossagull,
S faidalma azonnal mindenestẅl taguull.

9. Ezer napia legien eleted egi Napia,
Jòò Szerenchied legien te vdgiednėk Apia,
Vigh keduedet penigh keziwel az kapia,
Ki szerelmednek lot megh kotettet rabia.

44.

1. Nagi peldaàt adhatok en rolam mindennek,
Szenki ne Szolgallion dẅhot Szerelemnek,
Mert vtat aad vele nagi Sẅ giotrelemnek,
Haloiaban akad ha tőkelletlennek.

2. Meltoo Szemeli magad ne kozd meltatlanhoz,
Tsak Sóódot sze niuichiád az alhatatlanhoz,
Mert ha rozda nemis, pėnisz féér Aranihoz,
Rosznak Tarszaszaga elmednek bud S. kinth hoz.

3. Hailok mert az rossak minden hivssagh Sóóra,
Mint assu fa lewel Szeel fuallassara,
Bechẅlik es Tartiak magok közt nagiobra,
Kẏ kozűlünk köztök tobbet haitot raita.

---

21 [Az *oka* szóban a *k* után 2 betűnyi helyen a papír kiszakadt, valószínűleg az eredeti *okos*-t javították *oka*-ra.]; szerelmednek [Értelemszerűleg jav.] **22** [Az *az* szóban a *z* előtti javítás nem vehető ki tisztán, valószínűleg *sze* volt eredetileg. Radvánszky olvasatát adjuk.] **28** keblenben **33** eleted ⟨n⟩
7 [A *féér f*-je *p*-ből jav.] **10** fu⟨l⟩allassara [Az *a* ráírva az *l*-re.]

45.

1. Ki ki Terhet Váálán kőzwlünk visseli,
Az az mester ember, ki buiát jól elÿ,
S-hirit eö Titkanak maga nem neweli,
Boldoghszaga reszéèt chiendes keduel elÿ.

2. Engem haát Szerelmem, ki Twziben newelt,
Nem chudalhatome, hogi langom el nem nielt,
Ki maganak mostis marastot bennem helt,
Erező giotrelmim adhatnak nektek Ielt.

3. Tistelem az elme vezetet Tudománt,
Hogi Twzenek habia erőm felet nem hat,
Meg niertém Iob réésit, mint az lelkem kiniat,
Wakmeron ne talam az Kupido szèm bant.

4. Az meltóo Szerelmet mindenkor Bechwleőm,
De keesz szemermewel eò kwszeobit vllőm,
S. dwheot Termessetit, mind illik, kerwleőm,
Lelkemeth rós gondal mert nemis Terhelem,

46.

1. *Birja bár akárki nagy jószágú Lévát,*
Bechwliek Szok pinzre erdelibenis Dewáát,
Tsak en olelhessem kariaimmal Ewáát,
Kit lelkem S keet szemem nagi kincze giánant láát.

2. Az eö feiér mellie merö alabasztrom,
Szerelme elmemben olÿ forgo, mind malom,
Eőrleszenek kiniat mert elmemben Vallom,
Meltaán azert neki magamot aianlom.

3. Ellien, de ne vgi, hogi *chiak* verjen S kinozon,
De hogi szok kinomnak köniebszeget hozzon,
Kőtőzőt voltombul máár kÿs oldozon,
Es Szerelme vthán Tagannis hordozzon.

---

1 [Radvánszky közlése alapján adjuk, mivel kötéskor ezt a sort levágták.] 9 ne vgi hogi ⟨chiak⟩ verjen S [A *ne* és az *S* beszúrva.]

4. Adgion Szabadszagot, hogi één Szerethessem,
Es szolgalatommal keduit neuelhessem,
Engedgie, szep niakat hogi en Eolelhessem,
S. Nieltem merge vthán mezitis nielhessem.

47.

1. Szerelemtwl chiak kaár, hogi tiltunk szép szemelt,
Hailandószagh nelkül mert Soha egi szem éélt,
Jupiteris Sepnek tilalmat adni féelt,
Szöt keduezni nekik Tisti szerentis véélt.

2. Aianlatia magát magawal az Szepséégh,
Az eó ragiagassa Sziwemben vgian éégh,
Vgi vissel benünket, mind lowat zablas féék,
Keduenek venekben nem talaltatik wéégh.

3. Holt az, nem elewen, ki szepet nem Szeret,
Karian kette vagiak báár ánnak az eéret,
De az ki fogawal raghat méégh kenieret,
Szemelitol kapot iób keduet el nem Véét.

4. Szepek Sabadszagáát hadgiuk azert hellin,
S wigadgion S ki őket wiszelheti niellin,
S Niugodgiekis ki ki kegieszenek mellin,
S kittól lehet, kestis chierellien hwwellin.

48.

1. *Semmi alat ninchien földön niomorultab,*
Szerelem toriben akadot szégheni rab,
Elmeje buidoszik mihelt fel keel az Nap,
Echiakais szemme Szemi almot nem kap.

2. Lelke, Sziue ninchien az maga testiben,
Azok twle mentek mert Szeretöiben,
Ketelen vgi élni, kel annak keduiben,
Kinek Sziue lelke tartatik kebleben.

---

15 ki ki ⟨sz⟩ kegieszenek [A szókezdő *k* ráírva *sz*-re.] **16** che⟨l⟩rellien [Az *r* ráírva *l*-re.]
1 A kéziratban a sor fele hosszában levágva. Radvánszky olvasatában adjuk.] **2** ⟨Mint⟩Szerelem **8** keb⟨e⟩leben

3. Ne chiudált haat engem, te az en Szeretőm,
Elegh az, hogi nincz te kiwoled Eröm,
Lelkemmel, kiwell birs, legi inkab Szegittőm,
Tuduan, hogi te lehecz kinomban enihitöm.

4. Ebrest es elest engem az te keėt Szemed,
Rolam azert őket, ha lehet, le ne wed,
Seòt keduedet hozam mind adeglan neweld,
Miglėn tolem aldast erdemelhet neued.

5. Azt akor niered megh, ha keduedben fogacz,
Es ki essnem abul eletemben nem hacz,
Higi, hogi hẁ szolgadra holtodiglan akacz,
Ha szep szamnak Saddal Sok Sep chiokokat atsz.

49.

1. Egi Szep roza szalat kwltem aiandekon,
Wed tolem. szerelmem, el *te* azt oli okon,
Hogi Sziuűnk Niugodgiek koztunk egi Szandekon,
Mint ez Neòt, nilt, niugot szep harmatos bokron.

2. Mi szerelmunknekis wastagodgiek Aága,
Viullion kőzőtünk Naponkinth wirągha,
Szemeliunknek koztünk kedues legien Saga,
Ra soha ne hullion szemmi gonos ragia.

3. Ez kultem rozaert nem kiwanok nagyot,
Chiak hogi haicz en hozam szerelmes orchadot,
Kire ragaztotad szep piros rozadat,
Hogi annath Siwhassa illetteò Zagodoth.

50.

1. *Látod ez gyöngy szemet* .....
Fogiatkozassaual szine wag .....
Jgi wagion en kezem te hozad .....
Es Szerelmed miat wagion megh herwa.....

---

13 [Az *es* beszúrva.]; Szeme⟨m⟩d **14** [A *Rolam m*-je ráírva *d*-re.] **20** [A *Sok* beszúrva.]
2 elte **12** annath [A *th* ráírva *k*-ra, de fordítva is lehet.]
1–4 [A kézirat csonka, az első sort Radvánszky alapján adjuk.] **3** [A *kezem* ráírva *hozam*-ra.]

2. Chiak az te io kedued áád neha szint neky,
Mint eztis az Zomancz szinewel szepiti,
Es mikint az Arani ezt ki nem eithetti,
Kepedet Siuemis vgi nem feleithetti.

3. Forgassa ez gionginek szem jegiez egiebet,
Chiak hogi elmem forgat Szẅntelen Tegedet,
Ne vond meg haat twlem tejs keduedet,
Had foglialiam belem egeslen Szerelmedet.

4. Kőuesd ez araninak engedeò lagi voltat,
Töres nelkul adgia kezednek haioltat,
Eletednek hozam niuicz teis lagi foltat,
Igi Enihiched bennem twzemnek nagi Voltát.

51.

1. Olỳ nehez, nem latom elòtem Jarnia,
Mint ha el ment volna twlem messe vtra,
Hagiot volna bura,
De wissont vigadok, ha magat muttatia.

2. Lenni nala nelkwl Sziuem nem kiwania,
Neznỳs reaia ket szemem nem vna,
Aalomra' nem hunna,
Ha hunnekis, elmem vele (vigadozna) almodozna.

3. Nem késsem, megh latom, magam neki adom,
Ha Isten bekewel hordoza ez vthon,
Baár vigh sziwel Iarion,
Remenlem, hogi hammar szep kezet foghatom.

4. Aldot less az ora, meliben őt lathatom,
Es en szerelmemet nekie valhatom.
Megh vigaztalhatom,
S-Wigaztalassawal magam niugothattom.

---

9 e⟨b⟩giebet [A *g b*-re írva.] **14** kezeidnek
7 [A *nem n*-je *s*-re írva.] **14** [Az *Es s*-je *n*-ből jav.]

52.

1. *Hárfa* ... at walahoua Juthat, min ... chiendessit,
Fenie Termeszetet megh ... Szuvét ront, Valtoztat, Szelidgÿt,
... ak kozt felelmet, nepek kozt szerelmet ez giakran szerez, éépit.

2. Orfeus, im latod, Sok fele alatot magahoz mint Soktatot,
Erdók kozt buidoswa, Iarwan ideztowa, hogi hegedult es lantolt,
Newenek Nagi hire, teriédueén meszire, mi kőzénkis el hatot.

3. Szerelemben, meniek, Vattok ki kemeniek, Orfeushoz alliatok,
Az nala megh Sokot fenie vad alatok peldaiara álliatok,
Ertetek megh epet buss széérelmes sziuet vidam keduel lassatok.

4. Kett elenkezö Vad Soha megh nem alkhat, ninchien kòztők egiezez,
Igi az igienetlen erkolczben, termetben ritkan vagion szeledszégh,
Báár egibe kotozdis, ki forr koztok megis mind meregh,
idegensséégh.

53.

AZ EN SZUVEM GIONIORKODTETŐ SZERELMESSEM EKES SZEMELIENEK KEDUES JRASSARA VALO VALAS TETELE.

1. Ercznel, kö sziklanál
Kemenibnek valhatnál,
Ha neked nem felelnek,
Es minden Irt betŵt,
Ki elmedbul merűlt,
Ha io Sziuel nem Vennek,
Sòt ha Sas lehetnek,
S. moddal Indulhatnek,
Mingiart hozad rőpűlnek.

2. Wettem leweledet,
Abban Szerelmedet,
Kit nekem aianl keduet,
Adodís ertenem,

1–3 [A kézirat csonka.] **3** [A *félelmet* 3 első betűje javításként ráírva.] **4** latod ⟨magahoz⟩ sok
11 termetben ⟨nin⟩ [Ráírva:] ritkán
Cím Sz Szemelienek; ⟨V⟩Tetele [A *T* javítva *V*-ből.]

Tole*d* el Jottelem,
Mind uiult megh keszerwed,
Keérs, hogi hozad teriek,
De mÿgh az less, kerlek,
Es kis valassomat Ved.

3. Gonoz Szerenchienek
B*ukás*sat embernek
Nem mindenkor tarthatiuk;
Ha főldre essessét
Es tagia toresséét
Abban mi nem lathattiuk,
De hogi az niawallias,
Kit el hagi kedues tars,
Igen bizonithattiuk.

54.

1. Szerelmessitöl valt Valoban nagi kint láát, nincz veghe keszerwenek,
Butul bagiat, eped, Almotis nem enged Vehetni két szemenek,
Ha megh enihitÿs, Nincz eep kedue megis, Nem kel ir bus lelkenek.

2. Jgi Vagion en dolgom, Mert chiak buslakodom, Nem latwan Szerelmemet,
S. noha el tauoztam, De velem el hoztam Sziwemben Zart kepedet,
Buzgo kiwanssaggal, Niughatatlanssagall ohait lelkem tegedet.

3. Adia az io Isten, Szerenchjem lehessen, Egeszeghbe lassalak,
S. te hŵ szerelmedben, kit Irs leweledben, Hamar talalhassalak,
Te Veled beszelwén, Es neked orŵlvéén Szassor chiokolhassalak!

55.

SZERELMESE IOB KEZENEK JRASSAT KŐSZŐNTHŸ

1. En edes iob kezem, Toled keduen vessem, Hogi nekem aianlátod,
Assoniodnak keduit, S. hozam hŵ Szerelmit, vjaiwal Iratod,
Vessed nem kis hasznat, Ha vele ket kariat, Niakam korniul rakatod

14 Tölem [Értelmileg jav.] **20** Bochiassat [!]

2. Legien Jokal aldod, Hogi hoza fogadod, S, ki mentet ketszegembẅl,
Mert hogi őt szerettem, .S. miatta epedtem, lathatia szemeimbeol,
Azert maár vigadok, Mert oli Hitben vagiok, Hogi megh ment
Szebeimbeol.

3. Varion vigh örömmel, Mert enis Io keduel Megiek Sep
Szemelliehez,
S' Te hozadis menten, chiokokal bekellem, Io hirt iro kezehez,
Hidgie bizoniossan, hogi en minden modon Sabom magam
keduihez.

56.

MAGA LELKE VIGAZTALASSANAK 4 ENEKECZKE.

1. Eörűl Immar, lelkem, Szep kinchet talaltal,
Ki kereszetiert Hegiet, erdöt Iaartáál,
Nem esset heába, hogi erte faradtáál,
Hozad erkezet maar, kit ohaitwan Vartáál.

2. Giongiot es Arániat megh halad Szepsege,
S Dragab mind azoknal Hozad valo kedue,
Minden ketszeged maár legien el temetwe,
Mert nala astalod keszen vagion vetue.

3. Valamit felöle Hozad remenlettel,
Mindeneket benne beussegel fel leltell,
Sziue Titkabanis maar ressesse *l*őttel,
S Io Akaratiarul bizonios Ielt vettel.

4. Eörül, vigagi Azert Immar szepsegenek,
Es Szolgali örömmel mindenben keduinek,
Neueld indulatiat Hozad Szerelminek,
Es tégi bechẅletet Nagi emberszegenek!

5. Nem embersege ez, Hogi raitad koniörult,
S koniorwleszebül vigastalastis kuld?
La, meli Selegi Hozad, toled megh nem remult,
Jelentwèn, hogi ois Szerelmedben merűlt

6. Kiwania .....

7 [A *Megiek* szókezdő betűje nem vehető ki tisztán, eltorzult.]
11⟨l⟩töttel [A *t* ráírva az *l*-re.] 21 [*Kiwania* őrszóként.]

57.

. . . . . .

1. Be b*o*rult folhozót banat hozó egem,
*Gia*kor fazlalassal mit borzasztal engem,
Szomoritót keduem,
Venusnak Twziwel nem hacz melegednem.

2. Irigilede annak Vaar*t* bodogulassáát,
Sziuemnek neweli ki vigaztalassaát?
Nezd hẃ aianlassáát,
Vidulỳ megh, deruli fel, ne herwazd orczaiat!

3. Ad latnom derultem kiwantam szemeliet,
Es ne epest bennem sziwem remenssegéét,
Had foghassam kezéet,
Ne zard be vthamoth, S neki ne segd keduít!

4. Latod az ö dolgat; vgi Vagion, mint nekem,
Egi máás nelkul vesseli Iarnunk az Tengeren,
Habokal Hani engem,
Segitsen ö nekem s en neki eweznem.

5. Fenies Vilagodal vidicz megh benunket,
Lathatod egimazhoz megh indult keduunket,
Neweld örömunket,
Zaportul megis oód viragzóo kertunket!

6. Jlletünk tegedis belole Io Szaggal,
Az mi Szerelmunket ne Terheld haragal,
Te birs minden maggal,
Kemeliwe bani Velem, mint szerelmes rabbal!

7. Tejs, Szemeliemben oruendö szerelmem,
Szerelmedben ne hagi vresultnek lennem,
Megh niugodgial bennem,
Restseghben nem talals, ha szolgaltacz velem.

8. Sok fele szerenchied ne lehessen, chiak egi,
Buwal banatalis soha ne Ismerkegi,
Eppen allion a hegi,
Melliet szám izihez terem Szep piros Megi!

1–2 [A kézirat szakadt. A második sorban Radvánszky *Máskor*-t írt.] 5 Vaar

58.

1. Peőngeszeét koboznak giakran ha te hallod,
Minden Vigsagodat el mulatni latod,
Gioniőruszegedèt somorusagrà forditod,
Sep saraz semedet keoniuezesre hozod.

2. Nèm korczmahoz walo koboznak pèngesse,
Sem Tantshoz *nem* Valo giőnieőrű Zengesse,
Mert hozatík teöle élme giőtrödesse,
Buidoszo elmenek gondban teőrődésse.

3. Hàrffà, lant Zengesse giőnioruszeget hoz,
Hegedẃnek hangia lakodalom hazhoz,
Sỳp sónak az Sauà io az Ser korczmahoz,
De koboz pengese èlme torödeszt hoz.

4. Regal es Orgonà disses templomokban,
Mikorón diczirik istènt enek Szókban,
Puzan es stortisztà az eneklo karban,
Kóboz igèn illik katonak karyáiban.

59.

AZ TEKINTETES ES NAGYSÁGOS HADADỲ WESELENỲ FERENCZ VRAM EÖ NAGYSÁGHA NEWÉRE SEREZTETET WERSEK.

1. **HADA**kot wiszeleő,
Jo Vtra wezeerleő
Szent Jehowa Jstenem,
Wisel egheszeggel,
Szerény, bator sziwel
Erőszicz lelkem bennem,
Hogi az ellenszeggel
Jo giors witezekkel
Kedwem meg ne chẃkkennien!

2. **D**ericzd fel napomot,
Teriezd Wilágomot
Jó hirrel bechẃlettel,

---

6 [*nem* hiányzik.]
12 [A *Jó* szóban a *J* javításként ráírva *B*-re.]

Hogi az Poganiokon,
Hatalmat azokon
Wehessem dichirettel,
Hiwán szegitszegűl,
Newedet nagi szentűl,
Járhassak szerenchewel.

3. Joo elmét ahoz adgy,
Engemet el ne hagi,
Szálwán ellenszegemmel,
Batorits sziwemet,
Erőszits hitemet
Egiűt az vitezimmel,
Hogi harczolliák batran,
Jó Lowamnak hatán
Forgolodwán io Serrel.

4. Wram, welem woltál
S.mellettem harczoltal,
Serenchiessen aldottál,
Jó hirrel es newel,
Nagi io bechwlettel
Feiemet latogadtál,
Jrgalmaszagodbol,
Kedues io Woltodbol
Pogant megis gialaztal.

5. Enged ez Vtannis,
Tegedet keremis,
Wezerelied vtunkot,
Hogi az Pogani nepet
Megis Segieniczed,
Wagia .S Eölie azokot,
Az eő Sandekiokot,
Weddel hatalmokot,
Ne lasák meg hazokot!

6. SErenchiessen wezes,
Minket el ne weses
Pogani altal benűnket,
Ellenben ne mondgia,
S.ky oltalmazoya,
Meg kotozwen kezűnket,
Batran álý melettűnk,
Mert wagi mi paizunk,
Rád hadgiuk mi igiűnket.

7. LEgien hát io kedwem,
Minden remeniszegem,
Vram vėgik te benned.
Fel fualkod sziwel,
Nagi kėrkedesemmel
Sziwem ne emelkedgien,
Alazatossagal,
Chendes allapattal
Nagi hasnosàn Teriedgien!

8. NInchen semmi alat
Fŏld es az Eegh alat,
Az kỳ Te Tŏled nem feel,
Ha meg haragitnak,
Bűnökkel meg Sértnek,
Rut hire, neweis keel,
De ha meg nem Sértnek,
S.Te hozad siettnek,
Aldod ió hirel, Newel.

9. FERgeteges Selet
S.Gialazatos newet
Vram, forditsd en Tŏlem,
Pogáni ellenszeggem
Tawostasd melŏlem,
Giozedelmet ne wegien,
Segienitsed hartson,
Mind Vitez piaczon
Vsd el messe en Tŏlem.

10. Ennek előtteis
Woltál melletemmis,
Legien aldot szent newėd,
Az Pogani nemzetet
Altalunk meg werted,
Az mint tettszet te neked,
Sok seep mereszeggel,
S.Tŏb io witezekkel
Latogadtad feiűnket.

11. No Wítez Baratim,
Jambor hŵ szolgaim,
Bator sziwel legietek!
Tudom, hogi az Jsten
Az vtannis welem
Meg vidamit bennetek,

Szerény batorszaggal,
Vitezy allapattal
Mindent iol tess weletek.

12. CZalard Alnoksagtol,
Rán*k* hozot nagi lesteől,
Oỳ meg, vram, kegiesen,
Eőriz az harts kőzőt,
Vastagits kezunkőt,
Neez ránk nagi kegielmesen,
Hogi hamis poganisság,
Hiteteö chalárdságh,
Hatalmat ne wehessen!

101 Rán

BENICZKY PÉTER

60.

Az En Banatimban vygastaly megh Jstenem
Ne hadgy igy el Uesnem Rementelensegben?
Jgireted szerintt, ved be keőnieőrgeszem,
Kegyielmessegedrul ne hagy esnem ketsegben:

61.

Jay Niaualias Fejem menij szok beöntt Tetem Jstenem te Elened.
Houa reitezem el, miuel Fedezem ell, szantalan szok Vetkemett,
Hogy ha nem kőniőrőls, s raitam Megh nem ennyheöcz, el kel Vezny Fejemnek.

MAGYAR RITHMUSOK AVAGY VERSEK, MELLYEKET IRT NEMZETES BENYECZKI PETER SZENTELT VITÉZ. ELSÖ RÉSZE SZÉP ISTENI DICSÉRETEKET, ÉS POENITENTIA TARTÁSRA INDITO ÉNEKEKET FOGLAL MAGÁBAN. MÁSODIK KÖZÖNSÉGES MAGYAR PÉLDA BESZÉDEKET SZÉP OKTATÁSSAL

62.

REGGELI ÉNEK

1. Minden nap vig kedvel
Ep s' jó egésséggel,
Hogy álmombol serkentesz,
(Légy áldott Istenem)
(Nem nézed érdemem,)
S' ennyi jokkal éllesztesz,
Nem hivalkodásra,
De hálá-adásra
Oránként-is segitesz.

2. Továbra-is segits,
S' kegyelmeddel épits,
Hogy az én hivatalom,
Szent kezedböl jüjjön,
S' üdvességes légyen,
Es csak néked szolgállyon,

5 I nézéd II–IV nézed **13** III, IV Hozzád figyelmezzen

Minden gondolatom
Gazdag, szegény voltom,
Tégedet magasztallyon.

3. Gerjezd-fel szivemet,
Sirassam bünömet,
Adgy vizet szemeimnek,
Ne örvendgyek máson,
Hanem szivel azon,
Az mi tetszik kedvednek,
Eletem jobbullyon,
S' téged szivböl áldgyon,
Hadd éllyek felségednek.

4. Adgy vigyázo szivet,
Aitatos lelket,
Ne legyek hivalkodó,
Nevedért szenvedést
El-türjek, s-üldözést,
Ne légyek káromkodo,
Légyek engedelmes,
Szeléd s' békeséges,
Ne legyek zugolodo.

5. Tégy alázatossá,
S' minden jora gyorsá,
Minden fáradság nélkül,
Reménlyek te benned,
S' rettegjek elötted
Kétségben esés kivül,
Légyek hálá-adó,
Es abban állando,
S' nem változo ok-nélkül.

6. Legyek szorgalmatos,
Ahoz ollyan okos,
Csak téged keresselek,
Elötted igazult,
Es olly jol meg-tanult
Hogy téged szeresselek,
Ne legyek tobzodó,
Másén ragadozó,
Hanem téged féllyelek.

32 II el teried üldözést 34–35 II Szelid s bikessiges Legyek engedelmes

7. Senki te kivülled,
Avagy te ellened
Ne legyen bizodalmom,
Kevélység ne birjon,
Ösvényeden járjon
Lépésem s' minden nyomom,
Adgy ollyan értelmet,
Ismérjen tégedet,
Es add meg boldogságom.

8. Aldgy-meg egésséggel,
Es annyi értekkel,
Melly lelkem ne veszesse,
De te szegényidnek,
S' a' szükölködöknek
Elégendö élése,
Az én hajlékombol,
Es ajándékidbol
Ne légyen éhezése;

9. Fösvénység el-hadgyon,
De szivem buzdullyon
S' tegye akaratodat,
Barátomnak kárán,
Sebén s' jajgatásán
Kövessem hagyásodat,
Samaritánussal
S' nem a' Lévitával
Kössem rá olajodat.

10. Ez egynéhány versel,
Sovány könyörgéssel
Szent nevedet tisztelném,
Illy gyarlo férgecske,
S' hideg vette *légyke,*
Felségedet keresném,
De nincs eröm arra,
Juthassak illy jokra
S' magamtul el-érhetném.

---

69 I Elégedendö II ellegendeö III Elegendö IV Elégendö **86** α vett legyecske II vette legyke **87** II keressen

63.

MAGÁVAL VALO LELKI SZÁMVETÉS

1. Kösziklátul fajzott,
Sárkány tején hizott,
El fajult kemény szivem,
Micsoda szédétett,
Es meg-részegitett,
Hogy nem szánod bus fejem.
Vagyoné értelmed,
Vagy csak keménységed
Akart*va* veszt*i* lelkem.

2. Mi reménség táplál?
Ezennen más talál,
Mert vagy hamu és csak por,
Szörnyü számvetésre,
S' kemény itéletre
Ha tégedet hoz a' sor,
Kit bántottál *bátran,*
Mint nézheted *méltán,*
S' hová rejtezel akkor.

3. Hivalkodásidrol
S' trágár szavaidrul,
Kit mondatott veled bor,
Ektelen életrül,
S' buja tekéntetrül,
Kit cselekedtél sokszor,
De mint adhatsz számot,
Kérnek tüled vámot,
Inség akkor reád for!

4. Hamis gondolatid,
S' rut botránkozásid
Hidgyed fel-vadnak rova,
Sok káromkodásid
S' csalárd vádolásid
Készen állanak irva,
Tobzodo életed
Es csél csap beszéded
Elödben lészen rakva.

---

1 II Kösziklahos IV Kösziklához **9** I Akartal veszted II Akartua veszté [= veszti] III, IV Akartva veszti **11** α Ezennel II ezennen **16** α gyakran II batran **17** α bátran II miltan **18** II törtözel **27** II fort

5. Még azt-is meg-mérik
S' tölled számban kérik,
Mennyit léptél hijában;
Mint adtál tanácsot
Es miben hibázot
S' kiket ejtettél kárban,
Hány szem pillantásod
Másokat csábitott?
Hidgyed nem marad abban.

6. Mind ennyi sok vétkem
Furdal s' gonosz férgem
Vádol engem szüntelen,
Nem mondgya életre
Hanem itéletre,
Mélto ugy mond a' tüzre,
Jaj s' hová legyek már,
Kit veszedelem vár,
Mert nem szolgáltam hiven?

7. Ah Szenteknek szentye!
Aron szép veszszeje!
Ki ád vizet szememnek?
Hogy bünöm sirassam,
S' vétkem meg-valhassam,
Ki ád eröt nyelvemnek?
Ne bánd hogy ha szollok,
S' kegyelmet találok
Nállad bünös lelkemnek.

8. Hogy keresztfán fügtél,
Es szomjan epedtél,
Akkor de mit kévántál.
Mit szeretet fözött?
Hogy illy kinra ejtett,
Akkor de mit gondoltál.
Bizony nem ezüstet
Arany és gyöngy levet
Akkoron ohajtottál.

9. Ertem szomjuhoztál,
Ertem ként vallottál,

---

44 α Csábitott mást, szájad? II masokat czabitod **47** II gonos vétkem

Ertem mindent szenvedtél,
Erettem meg-holtál,
Ismét fel-támadtál,
Hogy életre vihetnél,
Oh áldott szeretet,
Vérrel festéd földet,
Hogy engemet éltetnél.

10. Nincsen a' füvekben,
S' kövek ereiben
Orvossága lelkemnek,
Nincsen az vizekben,
Forró hév fördökben
Tisztulása bünömnek,
Hanem Christus sebe
Csak véres ferdöje,
S' gyogyitoja sebemnek.

11. Iffiuságom vétkét,
Szabad kényén éltét,
Ismérvén, kesergetem,
Mert rút ferdöjében,
Mint virágos kertben
Szántszándékkal hevertem.
Ez kis könyörgéssel,
S' alázatos szivel
Istenemet kérleltem.

64.

POENITENTIÁRA INDULT SZIVNEK KÖNYÖRGÉSE

1. Hatalmas Istenség,
S' méltoságos Felség,
Ki lakol az egekben,
Rád néz könyves szemem,
Szorongat inségem,
S' jutottam rettegésben,
Mert szivem el-fajult
S' rút vétkekben *merült,*
Ne hadgy esnem kétségben.

---

83 I erejében II–IV ereiben **89** I feredöje II fördeie III, IV fördöje **94** I ferödéjében II–IV ferdöjében
97 II könyörgéssem
8 α borult II merült

2. Nem tudom, mit tégyek
S' hová bujjak mennyek,
El-ér mindenütt karod,
Ektelen életért,
Sok boszszu üzésért
Fel-talál te haragod,
Ha ászszu koroján
S' el-hervadt virágján
Nem könyörül jo voltod.

3. Igaz hogy vétettem,
Sok bünt füztem s' nyeltem,
Jártam ellened Uram,
Mert gyarloságomtul,
Sátán hálojától
En magamat nem ottam,
De Istenségedet,
S' Hármas személyedet
Ugyan szivböl imádtam.

4. Az Acháb bálványát,
S' Jeroboam borját
Segitségül nem hittam,
Fa, kü, ércz, Istennek,
Az Dágon ördögnek
Soha én nem áldoztam,
Erötlenségembül,
Nem vakmeröségbül
Bün almában haraptam.

5. Tiszta itéleted,
S' igaz büntetésed
Vethet Uram pokolra,
Atyáim rutsága,
S' magam gonossága
Méltán ejt kárhozatra,
De aval el nem vész
Irgalmad, hogy ha néz
Szél kergette polyvádra.

6. Adámot, és Evát
Hogy ették az almát,
El nem vesztéd azonnal;

11 II buyial **24** II Magamot nem hattam **33** II Soha nemis

Kaint vér ontásért,
S' elsö gyilkosságért
Meg-feddéd csak haraggal,
Saulust-is uttyában,
S' forro haragjában
Büntetéd csak vaksággal.

7. Könyörüly rajtam-is,
Mullyon haragod-is,
Had dicsérjen életem,
Ne nyujcsd-ki karodat
S' ted-le ostorodat,
Ne büntessed érdemem,
Az mig éltem csekély,
Ne találljon veszély,
Ne kárhozzék-el lelkem.

8. Lám keresztfán csüggö,
S' veled edgyütt függö
Tolvaj esék kedvedben,
Egy fohászkodásért,
S' végsö könyörgésért
Fogadád kegyelmedben,
Ki töled-is nem félt,
S' világ-is meg-ítélt,
Hozád isméretedben.

9. Uram születésed,
S' munkás epéséged
De vallyon s' kinek használ?
Véres veritéked,
S végre öldözésed
Reménséggel kit táplál?
Poklokra szállásod,
Es fel-támadásod
Bünöst keres, és talál.

10. Oh áldott JESUSOM!
Edes áldozatom!
Ne hadgy bünömben vesznem,
Hitet, szeretetet,

---

52 II Sault is **54** II Böntettet az **58** II Ne niuiczd karodat **77** α S' ennyi szenvedésed II S vigre eöldezised

S' erös reménséget
Teremcs ujjonnan bennem,
Sok kénszenvedésed,
S' Atyádnál érdemed
Használlyon kérlek nékem.

65.

MÁS AZON TÖREDEL*EMMEL* VALO KÖNYÖRGÉS

1. Vedd eszedben szivem,
Ismérd kicsinységem
S' meg gondollyad mi voltod,
Eltem gyenge üveg,
S' viz buborék süveg,
Mulik oránként napod,
Elmém bujdos, lézzeng,
Eltem *kornyad* s' fötreng,
Hogy közel szám adásod.

2. Könyvem mint viz árrad,
S' minden tagom lankad,
Kétséggel foly reményem,
Hogy éltem fesletség,
Idvességem kétség
S' csügg czérna szálon lelkem,
Mint merjem kezdeni,
S' kegyelmedet kérni
Bátran tölled Istenem?

3. Mert ha meg-gondolom,
Vagyok agyag halom,
S' föld szennyebül valo por,
Öt érzékenségem
Vesztette épségem,
Rontott ördögi tábor,
Még-is sok haragra,
Ki vagy egek Ura,
Inditottalak sokszor.

Cím I töredelmességgel II–IV töredelemmel **4** III úszeg, IV üszeg, **5** III s' üveg, **8** I hervad II, IV kornyad III marad **15** II [*lelkem* hiányzik.] **17** II s kelly elmedet

4. Holott az Angyalok,
S' Mennyei szent Karok
Tisztelnek rettegéssel,
Koronázot szüzek,
S' boldogult seregek
Néznek nagy rémüléssel,
Tenger háborodik,
Föld, s' ég ingadozik
Elötted szörnyüséggel.

5. Télben posvány szunyog,
S' dongo légy sem bolyog,
El-bujnak reves fában,
Csak a' természettül,
S' mulando idötül
Félnek ártatlanságban,
Hát én mint rejtezzem,
S' hogy bünöm fedezzem,
Ki vagyok nagy átokban?

6. Mert én mind ezeknél
Ocsmány*abb légykénél*
Vagyok, gyarloságombul:
Epségböl vétkezett,
Sok bünnel fertözött
Vagyok indulatimbul,
Ki nem merlek nézni,
Hová tudgyak bujni,
Ha üldösz haragodbul?

7. Régen Chóré, s' Dátán,
Ha kárhozott méltán,
Feddödvén csak Mosesre,
Jaj nékem, kit szükség
Szorongat sok inség,
Mint állyak itiletre?
Mert én teremtömet,
Bántván Istenemet,
Mélto vagyok a' tüzre!

8. Csak e' reménségem:
Meg-esküdtél nékem,
Hogy nem örülsz vesztemen,

---

36 II remuléssel **47** α Ocsmányb a' legyeknél II Ocsmanyab Legykinel **48** II gyarlosagomban **56** β Ha el-süllyett **58** II kén sukségh **59** II Czak sorongat inség β Szorongat s' sok

Csak hogy szeresselek,
Es téged féllyelek,
Részes lészek véredben,
Ha te nem biztatnál,
S' illy szokkal nem szolnál,
Bizony esném kétségben.

9. Ne veszszek bünömben,
Im Uram elödben
Terjesztem vétkeimet,
Itt sujtold és égesd,
S' álnokságom üldözd
S' ostorozzad testemet,
Csak hogy holtom után
Nézhesselek méltán,
S' fogadd hozzád lelkemet.

66.

MÉG-IS MÁS AZON TÖREDEL*EMMEL KÖNYÖRÖG*

1. Jaj fülem csendülö,
Mint réz tárgy pendülö
S' rettentö hirem jutott!
Szivemet rut féreg
Rágja mint a' méreg,
Mely épségemben rontott,
A' sok bün vádolás,
Ez az lelki romlás
Minden joktul meg fosztott.

2. Ördögi kisztetés
S' gonosz ok keresés
Miat szintén bodultam,
Reménségem fogyott,
S' kétségem rám omlott,
S' árvaságra szorultam!
Mint viz jeges zajja,
Hogy partot szaggattya,
En-is ollyá jutottam.

---

77 β perseld
Cím I töredelmességgel való könyörgés II–IV törödelemmel keönyerög

3. Mint bagoly odúban,
Rejtezem kunnyóban,
Rettegek álomtul-is,
Ha valami zördül,
Minden tagom pesdül,
Félek árnyékomtul-is,
Mint ha föld el nyelne,
S' tenger habja verne,
Tébolyodom széltül-is.

4. Gondolatom kever,
Mint edgy habzo tenger,
Csak nyavalog életem,
Elmém komorodott,
S' lelkem szomorodott,
Mert jol érzi el-estem;
Rothatt fekélyekkel,
S' fene ötte sebbel
Rakva szivem, és testem.

5. Lám Uram a' pusztán,
Réz kigyo kereszt-fán
Sok beteget gyogyitott,
A' Mojses veszszeje,
Szentek térd kötöje
Mennyi embert meg-tartott,
Soknak csak árnyékja,
Szenteidnek rongya
Sokat életre hozott.

6. Hát ki azt fundáltad,
S' világot alkottad,
Mit nem cselekedhetel!
Holtakat élleszthetsz,
S' elevent el-veszthetz,
Mélly poklokra-is vethetz,
Viszontag életre,
S' mennyei örömre
Hozzád téröket vihetz.

7. Te vagy az igaz út,
Csak te általad jut
Minden az boldogságra,

21 II almomtulis 33 II Mint 50 II S eleuen 51 II [A *mély* hiányzik.] 52 II Viszontak az 54 II téröt

Intézd lépesimet,
Tudgyam ösvenyedet,
Ne mennyek az halálra;
Nállad nélkül semmi,
Minden indul veszni,
Eshetik kárhozatra.

8. De mit cselekedgyem,
S' kedved miként nyerjem,
S' kedvedben mi ejthetne?
Szivemet lámpásul,
S' véremet olajul
Egetném, ha lehetne;
Adnám szerelmedért,
S' áldoznám vétkemért,
Csak kedved segétene!

9. Barmok áldozattya,
Azok füst illattya
Tudom nem kell tenéked,
Mert ha az kellene,
Böcsülne s' tisztelne
Szivem azzal-is téged,
Te ajándékidbol,
S' marhám javaibol
Tüzre raknám elötted.

10. Ez füstölgö csöpüt,
Mint gazdag méh köpüt
Bé-mutatnám jo kedvel,
Tudom nész szándékra,
Nem az ajándékra,
Látod ki van mi szivel;
Mert hozzád *esdőket*
S' kegyelem kéröket
Nem kergeted-el tölled.

11. Ne nézd gyarloságom;
Im látod szándékom,
Téged keresni indult,
Ne veszesd, ne büntesd,
Erdemem ne kergesd,

59 I ösvenyidet II esvényédet β ösvényedet **84** II bé mutatom **88** α téröket II es⟨e⟩döket

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Lám elötted le-borult,
Széltül hanyattatott,
S' bünnel rutittatott,
Fejem látod rád szorult.

67.

AZ EL-HAGYOTT ÁLLAPATBAN MAGA VIGASZTALÁSA

1. Mit háborgatz lelkem,
S' mit támadsz ellenem,
Rontod szivem kétséggel?
Nem rövidült keze,
Teremtöd ereje,
Jün majdan segétséggel,
Bé-tölti szükséged,
S' rontya ellenséged,
Meg-ismeréd ezennel.

2. Türd csak csendességgel,
S' fogadgyad örömmel
Bus lelkem bánatidot,
Mert nem történetbül,
Hanem érdemedböl
Erzed most fájdalmidat,
Mint arany az tüzben,
Tisztuly büntetésben,
Hogy vehesd jutalmidat.

3. Zugolodo ne légy,
Keményb ostort ne végy,
Mert Uraddal van dolgod,
Ki nézi sziveket,
Visgállya veséket,
S' ugy adatik csak sóldod,
Az mint találtatik,
Fontban ugy méretik
Te alázatosságod.

97 II Szélvésztől
2 II s meirt

4. Söt áldgyad oránként,
Hogy gyarloságodként
Proba alá-is vetett,
Hogy tüzes menykövel,
S' pokolbéli tüzzel
Haragjában nem vesztett,
Mert kicsiny hévséggel,
S' kisseb szeretettel
Rettegted teremtödet.

5. Mennyit hivot sokszor,
Látván vagy hamu, s' por,
Mutatván kegyességét,
Akaratos élted
S' kényén járo lépted,
Nem ismérvén kegyelmét,
Pokolbéli hályog
S' ördögi rút tályog,
Rontván szived félelmét.

6. Noha rút irigység,
Es utált kényesség
Rajtad el-hatalmazott,
Jora valo restség,
S' gonoszra fesletség
Akarattyára hajtott,
Tétovázo kétség,
Szemtelen gyülölség
Ertelmedben vakitott.

7. Né essél kétségben,
Légy jo reménségben,
Fel-kél kedvedre napod,
Noha csapkod ostor,
Mint a' tövis bokor,
Mutatván gyarloságod,
Csak ismérd-meg Urad,
Es alázd-meg magad,
Jora fordul bánatod.

8. Várom, és ohajtom
S' epedve kiáltom
Azért Uram *malasztod,*

29 II giarlosagomkint **36** II röttegied **66** I Sz: Lelked II–IV malastod

Mint a' sovány földet,
Engem aszszu füvet
Hogy éleszszen harmatod,
Csak lelkemre tekénts,
S' büneimbül tisztits,
Bár ne adgy Uraságot.

9. Szánnyad ocsmány férged,
Az ki szivbül téged
Mostan kérlelni akar,
Látod nagy óhajtva,
Es szive szakadva
Ajtodon zörget, s' vakar,
Rá bizott girábul
S' néki adott jokbul
Talám még hasznot takar.

68.

BÜNEIT ISMÉRVÉN ISTENNEK KEGYELMÉÉRT KÖNYÖRÖG

1. Rettegtet sok vétkem,
Kit ellened tettem,
Egek fölséges Ura!
Nincs épség testemben,
S' bodultam elmémben;
Jutottam szorgos búra,
Ha nem segit Karod,
S' nagy irgalmasságod,
Félö esem poklokra.

2. Mária Magdolnát,
Csak nem bünnek annyát
Meg-halattam vétkekkel,
Az kegyetlen Saulust,
S' álnok Phariseust
Mert el-értem bünökkel,
Az Dágon papjait,
Cajafás szolgait
Káromlo beszédekkel.

---

71 β-szent Isóppal meg hints 75 β kérelni 77 II szakastva 79 II gyrágbul
11 β bün posvánnyát

3. Illy undok vétkekkel
Az eget szememmel
Miként merjem már nézni,
Mert hold és nap fénye,
Csillagok szép szine
Engem fognak vádolni,
Hajlékom falai,
S' föld testem ruhái
Kezdenek kárhoztatni.

4. Az négy Elementom,
Kiböl épült tagom,
Ellenem kiált nagyon,
Mert érzékenségem,
Zabla nélkül nyelvem
Járt gyakrabban szabadon,
Kiért félek igen,
Meg-esem a' jégen,
S' el ne veszszek a' vámon.

5. Kérlek azért segéts,
S' büneimböl térits,
Egek felséges Ura,
Lelkem soványságát
Elleszd szomjuságát,
Vezesd éllesztö kútra,
Hogy semmi késértet,
Melly ellenem jühet,
Ne juttasson töb búra.

6. Irgalmad ne mullyon,
Veszély ne találljon
Engem rusnya nyüvedet,
Ki fogja meg-karod,
Ha az akaratod,
Hogy fel-vedd szegénedet,
El-veszett juhodra,
Szarándok szolgádra
Mostan nyujts-ki kezedet.

7. Ne veszesd férgedet,
S' romlott cserepedet,
Melly esedez te néked,
Ha nem vétett volna,

Most miért ohajtna
Kesergéssel elötted,
Te-is mit engednél,
Ha bünben nem lelnél,
S' nem vétenék ellened.

8. Ha kegyelmedben vész,
Örökké áldott lész,
Térnek hozzád Pogányok,
Látván hatalmad nagy,
Ahoz irgalmas vagy,
Dicsér mindenek szájok;
Eltem s' holtom végét,
S' bünös lelkem rögjét
Vezessék szent Angyalok.

9. Büneimröl vallást
Tévén, s' vigasztalást
Várván csak Istenemtöl,
Kérvén meg halgasson,
Sebemböl gyogyitson,
Mert sebhettem bünömtöl,
Az Dudvág berkében,
Egy rétem szélibèn
Sirván bünömön szivböl.

69.

ITT AZ TEREMTÉSÉRT ISTENNEK HÁLÁT ÁD

1. Császárok Császára,
S' menynek s' földnek Ura,
Nagy hatalmu Ur Isten!
Ki dicsérhet méltán,
Sok javaid látván
Mindgyárást, a' kezdetben,
Mert bölcs rendelésed,
S' nagy gondviselésed
Ismérszik teremtésben.

59 II ohaytana 62 II lennil 70–71 β Minden perczentését Eletemnek, s-végét 77 II meg giogiczon

2. Mint abroncs hajlása,
Kék égnek állása
Környül vött javaival,
Hóld és Nap járási,
Planéták forgási
Kerülnek áldásival,
Tengernek vizei,
Az földnek füvei,
Táplálnak hasznaival.

3. Embert szép termettel,
Okos értelemmel
Aldád Uram, s' töd Urrá:
Világ szép javait,
Es minden vadait
Osztád kívánságira,
De vakmerö volta,
S' háládatlansága
Sok bünt ellened tura.

4. Nem csak személlyeddel,
Földi Istenséggel
Sokat fel-magasztaltál,
De kit nagy értekkel,
Eszszel, s' bölcseséggel
Erdem kivül ruháztál:
Minden kévánta jót,
Ahoz kenyeret, sót
Szükség kivül-is adtál.

5. Föld temerdekségét,
Hoszszát, szélességét
Adtad Uram emberért,
Rajta valo vadak,
S' repülö madarak
Vannak táplálásáért:
Semmi ékességet,
S' drága fényességet
Nem fundáltál hasznodért.

---

13 I járati III–IV járási II iarasiw **24** I kívánságra II kiuanszagira II kívánságárá IV kívánságira **30** II Sokat magastaltal **39** II attal **42** II taplalasért

6. Nézz ember szemeddel,
Napfény mit fogot-el,
Aztat mind néked adta,
Csak ötet tisztellyed,
Szeressed és féllyed,
Miképpen parancsolta,
Hogy ezer iziglen
Meg-áld mindenekben,
Azt-is hiven fogadta.

7. Szived keménysége,
S' elméd sötétsége
Eztet meg nem ismérte,
Hogy már történetbül,
Es csak természetböl
Ez jokat szedte s' vette,
Kiért boszszusággal
S' gyakran káromlással
Rut vétkeit nevelte.

8. Mennyi mulatságot,
Meg-annyi fájdalmot
Azért reád bocsátott,
Hogy el ne hidd magad,
S' gyarlóságod tudgyad,
Es ismérjed Uradot,
Ki láttya szivedet,
Es tudgya elmédet,
Bánnya ocsmányságidat.

9. Dicsérd azért lelkem,
S' magasztallyad nyelvem
Illy jól tött teremtödet,
Aldgyad te-is szivem,
Testem, tagom, s' izem,
Mindenben Istenedet,
Mert nem felejthetem,
Sok jót tülle vettem,
Táplállya életemet.

10. Dicsérjétek egek,
S' boldogult seregek,
Mindnyájan Szent Angyalok,

48 β Azt ö 57 β Ezt még meg 72 II ocsmansagodat 75 α Illyen jo II Illy iol töt

Tengernek habjai,
S' föld külömb vadai,
És mennyei szent karok,
Mert Istent dicsérni,
S' nevét magasztalni
Elégséges nem vagyok.

70.

AZ MENNYEI ÖRÖK BOLDOGSÁGNAK KÉVÁNÁSA

1. Örüly s' vigadgy lelkem,
Jutott kévánt hirem,
Megyünk az Ur házában,
Holott az Angyalok,
S' mennyei Szent Karok
Bé vesznek társaságban,
Mert nincs maradásod
S' bizonyos szállásod
Ez nyomorult világban.

2. Ott lészen szeretet,
Isteni dicséret,
Szentekkel nyájjaságod,
Öröm, és dicsösség,
S' állando békesség,
Ott várja nyugodalmod,
A' JESUS bárannyal,
Isteni látással
Bé telik kévánságod.

3. Szent János *messziről*
Nézte *csak távolról*
Menyországnak szépségét;
El-olvadott szive,
S' háborodott kedve,
Hogy látta ékességét,
Elme fel nem éri,
Nyelv sem beszélheti
Ragyogo dicsösségét.

---

86 β Kis, s-nagy föld vadai **87** I S' II–IV És
19 α csak képbe II meszszérul **20** I, IV s' jelenésbe III s-jelenségbe II csak tavolrul

4. Mint szarvas melegben
Siet folyo vizben,
Hogy oltsa szomjuságát,
Kévánkozik lelkem
Hozzád ugy Istenem,
Enyhitsed fáratságát!
Lézengö lelkemnek,
Szárnya szegett légynek
Mutasd-meg boldogságát.

5. Miért hoszszabbodik,
S' életem vonódik
Ez *büz s dögös* tömlöczben?
Mert meg-unta lelkem
Bujdosását, s éltem
Ez csalárd, sötét völgyben,
Ejjel s' nappal csak sir,
Ohayt, *zokogva kér,*
Vedd-bé a' dicsösségben.

6. Mert jobb ottan egy nap,
Hol irigység nem csap,
Mint itt ezer esztendö:
Mert itt sok villongás,
Talál bú, s' változás,
Látod minden veszendö,
Hatalmas hatalom
Legyen *nagy, mint* halom,
De el-veszti *jövendő.*

7. Mondgyam Szent Dáviddal:
Uram vittél által
Engem vizen, és tüzön!
Akkor áldgyon lelkem,
Es dicsirjen nyelvem,
Tégedet, szemtül szemben,
Hogy szép forrás füre,
Az örök életre
Választottad én lelkem.

---

37 II Oh meirt **39** I Ez dögös, büdös II–IV Ez büz s dögös **44** α mig arra bir II zokodva kir **45** I Vidd II–IV Vedd **53** α mint nagy II nagy mint **54** α az idö II iuvendö **63** α Vivén vetted kezedben II Valastodtad én lelkem

8. Örüly te-is testem,
Noha bünben estem,
El nem veszel az földben,
Mint a' szép buza mag,
Hogy földben el nem agg,
Ki-ujjul ki-keletben,
Igy te-is hamubol
Fel-támadsz az porbul,
Vigadsz örök életben.

9. Im azért kezedben
Ajánlom mindenben
Néked Uram magamot,
Ha tetszik kedvednek,
Mutasd-meg lelkemnek
S add meg boldogságát,
Ez kis könyörgésem
Had jusson elödben,
Ne nézd gyarloságomat.

71.

UTON JÁROKNAK OLTALOM KÉRÉSE ISTENTÖL

1. Szarándokságimot
S' min*den* utaimot
Igazgato Istenem,
Menynek s' földnek Ura,
Im látod utamra
Indulok: légy vezérem!
Menésem szükséges,
Térésem kétséges,
Azért nevedben kezdem.

2. Légy vigasztalásom,
Ellesztö árnyékom,
Valahová fordulok,
Essös hév idöben
S' fergeteg szél vészben
Légy hajlékom hol járok,

---

66 α De el nem veszsz II El nem veszel **78** α Szined s' adgy boldogságot II S add meg boldogsagat **79** α Égben II Ez kis
2 I mindenütt II–IV minden

Ahoz nyugodalmom,
Erös bátorságom,
Az holott meg maradok.

3. Ha veszedelem ér,
Ellenség hozzám fér,
Légy énnékem oltalmom,
Szerencsétlenségben,
Akár mi ügyemben
Légy meg-tarto istápom,
Bádgyat fáratságban,
Es nyugovásimban
Békeséges sátorom.

4. Gonosz társaságtul,
Es ragadozástul
Te félelmed el vonnyon,
Barátom kárára,
Eröszak huzásra
Haragod ne bocsásson,
Hanem igaz útra,
Es akaratodra,
Kegyelmed igazgasson.

5. Abrahám földéből,
Caldeus tüzébül,
Indult, Uram egy szodra,
Uttyát igazgattad,
Sok jokkal áldottad,
Hite fordult valora,
Jákob hogy bujdosott,
Báttya elött futott,
Nem bocsátád prédára.

6. Az iffiu Tobiást
Meg-mentéd nyavalyást
Asmodeus ördögtül,
Raphaël Angyallal,
Illy szép társasággal
Inditád ki házátul,
Három Szent Királynak
Mutattál uttyoknak
Csillagot kalauzul.

48 α Ördög Asmodeustul II Asmodeus eördöktul 51 II hazatul [Ebből javítva:] hazabul β házából

7. Most-is nem rövidebb,
De Uram ér küllyeb
Az te régi hatalmad,
Ha tetszik meg-tarthatsz,
Es viszsza-is hozhatsz,
Mert nagy az te irgalmad,
Noha nem Tobiás,
De bünös nyavalyás
Vagyok; az mint hogy tudhad.

8. Hogy ezen testi jo
Légyen *oly ki*folyó,
Essék dicsiretedre,
Hozzám kegyelmedet,
Es meg-térésemet
Irjam emlekezetre,
Ez szerencsés úttal,
Kit hozzám mutattál,
Okot adgyak beszédre.

9. Hogy utra indulék,
Szárnyán egy Sast láték,
Okot vék verseimre,
Szerencsés menése,
S' bátor repülése,
Inditott reménségre,
Hogy az egek Ura
Meg viszsza hoz Lóczra,
Neve dicsiretire.

72.

HOGY EZ VILÁG JAVÁIBAN SEMMI NINCS ÁLLANDO

1. Szin festékkel *mázolt,*
S' tündér ülön koholt
Csalárd világi hivság,
Mit vélsz aranyidrol,
S' drága *köveidről?*
Itiledé boldogság?

---

56 II Az Uram-**58** II tarcsad **65** α mint viz folyó II oly ki follyo **70–71** α Szerencsés utamért, S' viszsza térésemért II Ez szerenczés uttal Kétt hoszam mutattal

1 I mázlort II–IV mazolt **3** II vilag **5** α gyémántidrol II köveidrül

Im egy néhány szoval,
Csak kicsiny munkával
Bizonyitom hogy hivság.

2. Az orák el-folynak,
Üdök-is el-járnak,
Nem mulatnak uttyokban,
Hol hideg, s' hol meleg,
Szép üdö, s' fergeteg,
Jönek s' mennek egy nyomban,
De kis vélekedés,
Serény elmélkedés,
Nem vehetni egy szoban.

3. Jó s' gonosz szerencse,
Mint forgo velencze
Emel s' taszit az porban,
Császárt-is koldussá,
Tész Urat kapássá,
Öltözteti bocskorban,
Királyi korona,
Ország birodalma,
Száll olykor nád hajlékban.

4. Angyali nagy szépség,
Kit egy kis betegség
El-hervaszt s' porrá tészen,
Erö s' nagy vastagság,
Vitézi bátorság,
El-hágy, és másé lészen,
Öröm és boszszuság,
Vas, s' békó, szabadság
Mindenkoron vár készen.

5. Nagy tölgy fák ki dülnek,
Tornyok repedeznek,
Hóld, s' nap fénye-is el-vész,
Márvány köben metzet
Irás kopik, s' veszhet,
Kit faragott ember kéz,
Erös gyémánt törik,
Aczél, vasis vásik,
Es sokára porrá lesz.

18 II veheti **44** β vas, réz

6. Szép köves arany láncz,
Kit gyönyörködve látsz,
Üdöktül homált vehet,
Drága *szép* öltözet,
Kit sok munka szerzet,
Moly s' penisz miat veszhet,
Vérrel gyüjtött sok kincs,
Kinek száma-is nincs,
Tüz, s' lang miat szenvedhet.

7. Még az föld is el ag,
Hibáz vetemény mag,
Egek-is fogyatkoznak,
Küszikla hamuvá,
Az hamu meg hová
Az üdövel változnak,
Az Tenger-is dagad,
Viszont megint apad,
Nincs határa az habnak.

8. Világot kerülö,
S' Eg allat repülö
Sas melly hamar enyészik,
Szerelmesed ki vólt,
Vagy utál, vagy meg-hólt,
Rolad el-feletkezik,
Az pénteki öröm
Vasárnapi *ü*röm,
Siralomra változik.

9. Az nagy Pyrámisok,
Es Labyrinthusok
Vóltak világ csudái,
De hova löttek már?
Helyeit nézzed bár,
Nem látczanak falai,
Üdö el-vesztette,
S' földig porrá tette;
Mostan csak szó példái.

10. Jaj s' miként végezzem,
Erre nem érkezem,
Mert nyelvem meg némittya!

---

49 α fris II sép **59** I, IV még II, III meg **71** I–II öröm β üröm **72** II valtoznak **82** β végezem

Kedvem háborodik,
S' lelkem szomorodik,
S' elmémet-is tompittya;
Hogy minden csak el-vész,
Valamit a' szem néz
S' ez éltemet fogyattya.

11. Látom hogy változás,
Minden szempillantás:
Nem áll semmi egy nyomban,
Az mit jelenteni,
Akarnék mondani,
Keresd-fel rythmusimban,
Hogy nincs állandoság,
Sokáig valóság:
Semmi-is ez világon.

73.

BU ÉS BÁNAT HENYÉLÖ SZIVBEN VÉR FÉSZKET

1. Valahol el-megyek,
S' valamit szemlélek,
Minden vigad kedvére;
Szarvasok forrásra,
S' bádgyat madár ágra
Le-szál nyugodni délre,
De én bus szivemet,
Kis reménségemet,
Mikor hozom örömre?

2. Nem nagyob az bánat,
Mint a' bús gondolat,
Noha szünik kevessé,
Bánat vidámulást,
S' társaságtul szollást
Veszen, s' tehet nyertessé,
De a' szivben száradt
Bús gondolat fáraszt,
Es tészen kétségessé.

---

93 I nyomba II–IV nyomban
11 I bú II–IV bús **14** β S-társaságrúl **15** II nyertessen **17** α Bús gond reám áradt II But s [!] gondolat faraszt

3. Igy elmém zavarja
S' bú szivem faggattya,
Esetemre figyelmez;
Tettetö képzéssel,
S' csalfa mesterséggel
Engem üldöz s' környékez,
Ha késem sokára
S' nem indulok utra,
Félö galibát szerez.

4. Azért im készülök
S' útamra eredek,
Oldalamon függ kardom,
Talám *jutok ahhoz,*
Ki fogad magához,
Kihez régen vágyodom,
A' hol vigasztalást,
S' kedves nyugvo szállást
Találok nyilván tudom.

5. Induly azért lovam,
Látod el-szánt utam
Vagyon jelen elöttem:
Nem lehet panaszod,
Meg-jár te abrakod,
Hordozd bátran bús szivem,
Nincs semmi mentséged,
Jó vas patko szeged,
Keresd-fel régi kedvem.

6. A' sötét étszaka,
Sok zápor harmattya,
Már nem ujság elötted,
Az csoportos jegek,
Es köves esvények
Ne ijeszszenek téged,
Sürü tövis bokor,
Kit fogsz nyomni sokszor,
Lesz örömödre néked.

7. Kö essö, csattogás,
Menydörgés, s' villámás,
Ne gátollya útadat.

---

19 II Im **31** α barátomhoz II iutok ahos **32** I Jutok s'hiv társomhoz II Ki fogad magahos β Jutok, s' pajtársomhoz **45** II kedved **47** II harmattra

Zuzmaráz, és hideg,
Jeges út, s' fergeteg
Ne rettencse lábodat.
Erdös hegyen s völgyön,
Sombokos mezöben
Jelül hadgyad nyomodat.

8. Nagy sáros berkekben,
S' homok tér völgyekben
Ha szintén lesz-is útad,
Irtoványos rétre,
S' Posványos helyekre
Ha a' szükség rá juttat,
Semminek itillyed,
Kedvemet ne szegjed,
Lészen hasznos jutalmad.

9. Ha oda érkezel,
Kit szivem gondol-el,
Lészen kedves szállásod,
Engemet sok bútúl,
Emésztö gondoktul
Meg-mentesz, és lakásod
Lészen *az uradnál,*
S' kévánt édes jómnál
Uraddal nyugovásod.

10. Hideg ösz kezdetin,
Dudvág berke szélin
Sok buval, s' gondal valék,
Ollyan szándék ére,
Elmém-is rá tére,
Hogy utamra készülnék:
Az hol vigasztalást
S' kedves nyugvó szállást
Fejemnek találhatnék.

---

61 α Köves erdös hegyen II Eördös hegyen s völgien **79** α barátomnál II az Uradnal **80** II iodnal β Jó hiv pajtársomnál

74.

HOGY AZ ISTEN EGYEDÜL MAGA VERI AZ HADAKAT ÉS NEM EMBERI ERÖ ÁLTAL

1. Seregek hadnagya,
S' vitézek strásája,
Ki lakol az egekben,
Onnét intesz, rendelsz
Es karodon viselsz,
Mert Ur vagy magas menyben:
Aldod bátor szivel,
Harczhoz erös kézzel,
Ki harczol te nevedben.

2. Mert egyedül Isten,
Ki vitézzé tészen:
Vehetsz eröt kezébül!
Nem jün ö fegyverrel,
De csak tekintettel
Parancsol az egekbül,
Nézi a' sziveket,
Es nem az eröket,
Nem vér hadat kézijbul.

3. Méltó hát kegyelmét
Kérned segedelmét
Illy hatalmas vezérnek:
Kitül áldást vehettsz,
Es romlást-is nyerhetsz,
Ha nem tettzel kedvének,
Magasztal kit akar:
Mást meg porba takar,
Nagy ereje kezének.

4. Ellenség gyors lovát
Látván, s' éles kardgyát
Ne rettegjed szivedben,
Fene párducz börit,
Tigris, s' farkas szörit

18 β tegezbül **19** I kegyelmet II–IV kegielmét **26** α Es mást II Mast még **30** α Ne rémüly-el II Ne retegyed

Bátran nézzed mezöben,
Alla kiáltása,
Dob, s' trombita szava
Ne hasson füleidben.

5. Algyu ropogása,
Mint ég csattogása
Rettenthetne szivedben,
Sok sürü kopja,
Ki-terült zászloja
Háborithat elmédben,
A' sok festet pais,
Nyil hegyes vasa-is
Mit nem tüntet szemedben?

6. Dávid parittyával,
Gedeon lámpással
Ellenségit meg-gyözte,
Az erös Sámson-is,
Csak szamár állal-is
Philisteust meg-verte,
Sátorában Jahel
Siserát vas szeggel
Az földre le-szegeszte.

7. Mert az Ur volt vélek,
S' bátorodott szivek;
Nem biztanak fegyverben,
Mert hol Isten harczol,
Ott az pogány oszol,
Futnak s' bujnak rejtekben,
Vesznek azért gyakran,
Az kik biznak bátran
Magányos erejekben.

8. *Most azért* paisodat
Tisztitsd, s' panczélodat
Keresd fel az ágy alól,
Elesitsd kardodat,
S' hizlallyad lovadat,
Fogd-ki az eke mellöl,

---

41 II Ki teriet **44** II vasis **52** II Satorban **64** α Mostan II Most azért **65** α s' panczélodat, II Téztécs pancsirodat **66** α Sisakod ved-le szegröl II Keresd fel az agi alul

Ne bizd magad másra,
Hogy ne jüj romlásra,
Hanem magad meny elöl.

9. Buzdullyon fel véred,
Terjezd régi hired,
Meg ne rettenj pogánytul,
Te éles törödet,
S' kemény fegyveredet
Hizlallyad Török vértül:
Aldozzad rút vérét,
Nyisd-fel dögös erét,
Hogy légy áldott az Urtul.

10. Hazánk rontására,
S' népünk rablására
Hogy az pogány készülne,
Régi vitézeknek,
Scytiai vérnek
Irtam meg ne rettenne,
Hanem régi Márshoz,
S' hadakozo társhoz
Társul mellé sietne.

75.

HOGY AZ SZABADSÁGNAK MÉLTOSÁGA MINDENEKNÉL KÉVANATOS

1. Mi lehet kedvessebb,
S' gyönyörüségessebb,
Mint a' kévánt szabadság?
Könnyen Uralkodo
Noha hivalkodo
Akaratos méltoság,
Maga kedvét járja,
Rabságot utállya,
Nem baráttya a' birság.

---

75 α Ne retteny pogány hirtül II Meg ne retteny Poganitul **81** α Kérj segétséget égbül II Hogy légy aldot az Urtul

2. Mert nap fényе alatt
Minden féle állat
Vágy, siet szabadságra,
Tengeren evezve,
S' föld szinén kerengve
Repül ez nyajasságra,
Ki ha ezt nyerheti,
Magával hiteti,
Hogy jutott boldogságra.

3. Mert az kötelesség
Nem leg kisseb inség,
Ki van más birtokában,
Sok álom szakasztást,
Törödést s' udvarlást
Türve nyög az magában,
Az ki más asztalán
S' nem maga tanyérán
Akar enni az konczban.

4. Nem mondom Királyság,
De egy kis Uraság,
Ki lakhatik házánál,
Bár füstös legyen-is,
Es sással födöt-is,
Job más Palotájánál,
Nyugszik hol akarja,
Sétál hol kévánnya,
Nem ül más ajtajánál.

5. Az mikor akarod,
Teritett asztalod,
Nem várasz abbul senkitül,
Ha vagyon mit enned,
Nem panaszos étked:
Nem hajtnak ki asztaltul,
Nem üznek dologra,
S' nem jön ablakodra
Birság pecsét birótul.

6. Noha kalmár ebe
Mind nyárba, és télbe

---

10 I nap fény II nap fenye β a' nap fény **12** I–II Vagy, β Vágy, **15** II az **22** II szakastas **27** II konczot **38** II–III Terited

Rágodik siros konczon,
Borsos étket eszik,
Sátor alatt nyugszik
S' nyujtozik az lasnakon,
De még-is néz mordon
Hogy nem jár szabadon,
Es hogy van kötve lánczon.

7. Az Farkas az erdöt
Járja, s' üvölt üdöt,
Fárad sokat éhezve,
Tür az koplalással,
Csak hogy az vas lánczal
Ne legyen nyakon kötve,
Szabadságnak örül,
Pálcza ütést kerül,
Fél ne legyen rekesztve.

8. Sebes Rárot foghattsz,
Ölyvet meg-tanithatsz
Fürjet s' foglyot hogy fogjon,
Nagy sok koplalással,
S' álom szakasztással
Szoktatod meg-maradgyon,
Még-is sokszor el-hágy,
Es szabadságra vágy,
Nézi mint el szaladgyon.

9. Majmot mulatságért,
S' medvét nevetségért
Jol tartnak bé-rekesztve,
Nyakán gallér villog,
S' hátán palást forog,
Neki sokat kedvezve,
De az min*d* kelletlen,
Etele izetlen,
Jár szabadsággal kedve.

10. Kalitkában madár
Lakjék kedvére bár,
Zöld árnyékkal bé-fedve,
Hól nem éri essö,
Csak hogy gyenge veszszö

52 II nem mordom [!] 75 II tartyak 79 I–II, IV mint III mind 85 II Hogy

Tartoztattya rekesztve,
Még-is ohajt azon,
Hogy nincsen szabadon,
Búsúl ártatlan szive.

11. Hogy ha szabadságban
Nem laktál sorsában:
Ezt nem tudod fontolni,
Melly drága kéncs legyen
S' menyi sokat érjen,
Ahoz nem tudsz szóllani,
En-is ármálissát,
S' arannyal *irt* jussát
Nem érkezem fejteni.

76.

A' SZERENCSÉNEK TÜNDÉRES MI VÓLTÁRÚL

Nota: Arva Fejem

1. Kis jók után keserves napim,
Nem távoznak sürü esetim,
Jünnek, s' mennek, s' rontnak, vesztnek, sok változásim,
Ohajtással zokogással folynak oráim.

2. Mihelt Anyám hozott Világra,
A' Szerencse jüve polámra,
Melyen ülvén, s' hizelkedvén, magán vett szóra,
Esküvéssel, mondván hüttel emel karjára.

3. De csak kicsiny üdö vártatva
Engem hagya szintén koppasztva;
Mert most talpig engem torkig vesztet akar*t*va,
Tülem fordúlt, kerölt, s' térült, rontott faggatva.

4. Oh átkozott forgó Szerencse,
Édes izzel rejtet kelepcze,
Kinek soha mint füz moha, nem áll meg kincse,
De mind addig mesterkedik, hogy másnak ejtse.

---

98 I arannyajért II–IV arannyal irt
7 I, III S' mellyén II Mellyen IV S-mellém 11 I akarva II–IV akartva

5. Nem jádzol te csak eggyügyükkel,
De gyakrabban okos elmékkel,
Szekeredbül ha ki ki-dül, nézed örömmel,
Abbúl kedved, s' álnok szived van nevetséggel.

6. Tudod csalárd Görög Ilonát
Mint vesztetted szép Lucretiát;
Kis örömért, *egy s két csókért* metczéd meg torkát,
Kiért veszed, s' méltán eszed sokaknak átkát.

7. Hát ama nagy Pompejus Urral,
Mint jádzottál gazdag Craesussal!
Fel-emelted, és le-verted Brútust, Crassussal,
Lanczoltattad, s' bárdoltattad, Cájust, Márcussal.

8. Nem csak méltán, de méltatlanúl,
Vesztesz sokat nagy ártatlanúl,
Nem csak Lopó, de Vért szopó vagy természetbül,
Tétovázó, és habozo vagy te mindenbül.

9. Igirsz soknak kincset tengeren,
Hogy adsz gyöngyöt ha ki rá mégyen,
De szélvészre, s' nagy veszélyre ejted hirtelen,
Hol életét, s' reminségét veszted véletlen.

10. Ha mit adsz-is mástúl el-veszed;
Viszont mással bújára közled,
Soknak szivét, kis elméjet, csak el-hiteted,
Sajátodat, s' adhatodat, e' kint rendeled.

11. Boldog a' ki téged nem ismért,
Javaidbúl nem vett, és nem kért,
Barátságod, s' ajánlásod mellöl távúl tért,
Palotádban s' tárházadban akar*t*va nem fért.

12. Nem kérhetsz te semmit attúl el,
A' ki nem birt te erszényeddel,
Kölcsön marhát, kincset, s' ruhát, tisztet vehetsz-el,
Puszta malmon, száraz gáton vámot nem veszel.

---

23 α s' vigasságért II egy s két czokert **24** II sokatlan atkat **44** I akarva II–IV akartva

13. Enyhitsd szivem most azzal búdat,
Nem csak tüled vette-el jódat,
A' Szerencse, s' hamis kincse, nem csak magadat
Nyomorgatott, s' apolgatott, hanem sokakat.

77.

MÁS UGYAN AZON SZERENCSÉNEK ÁLHATATLANSÁGÁRÚL

1. Mikor a' Szerencse fel-emel valakit,
Tornyok vitorlyáján helyhezteti székit,
Ideig kedvére meg-ereszti fékit,
Sokáig egy heljben ülni nem hágy senkit.

2. Gyakran kevélységgel, vakit a' Szerencse,
Hogy a' maga hittet hamaráb meg-ejtse,
Nem tudgyák rabsággal orczázott hogy kincse,
Be-buritva fekszik, alatta bilincse.

3. Irigy, csalárd, s' hamis adományát bánnya,
Ha mit adott viszont azt visza kivánnya,
Kelepczés hálóját mind addiglan hánnya,
A' gyéként alóllad miglen el nem vonnya.

4. Ha magassan ültet, onnét ö le forgat,
Nagy kissebségedre pad-alat nyomorgat,
Mint Belisáriust immár nem apolgat,
De mostoha kézzel sujtol, és szorongat.

5. Nyomorúságidon nem szokot jajgatni,
De gyalázatodon igen túd kaczagni,
Üres tarsolyodon nem fog irigykedni,
Csak rakott szekrényed ohajtya praedálni.

6. Szerencse kerekin azért okossan üly,
Tündér változásán hogy meg ne szégyenüly,
Mikor rád mosolyog, mások kárán tanuly,
Biztatása után vak merön ne indúlj.

---

52 III tapogatott IV ápolgatott
5 II valakit **6** II maga hétsét [!] **7** II hogy rabsaggal orcsazot kincse **11** II kelepcsét **15** III tapogat IV ápolgat

7. A' kristály üveg-is mikor szeb s' tündöklik,
Akkor ö leg gyengéb s' hamaráb el-romlik,
Súgárival a' Nap ha igen süt s' fénlik,
Kö essö, vagy Zápor olykor ritkán mulik.

8. A' kinek a' kása meg égeti száját,
Mászszor nem felejti fujni a' tarloját,
Igy a' ki próbálta szerencse hálóját,
Az után süvölti bé buritot horgát.

78.

A' KIVANATOS KIKELETNEK GYÖNYÖRÜSÉGÉRÜL

1. *A Hera barlangját*
Hogy borostyán folyja,
Azzal ékes mostan zöld;
Örül immár Flora,
Jutott kivánt jora,
Éled kikelettel föld,
Kedvet a' Musáknál
Talált, s' Apollonál,
Nékik koszorúkat küld.

2. Ujjul a' forrás kut,
S' föld gyomrábul ki-fut,
Szép Völgyekre siet, s' tér,
Minden féle állat,
Nagy és kicsin falat,
Örül hogy már Tavaszt ér,
Nem szenved rothadást,
Mert reménl újjúlást
Minden éltetö gyükér.

3. Az szép hajnal ragyog,
Ékes harmat villog,
Hoz kedvet minden felül,

1–3 α Vig Tavasz fel derült, Virágokkal frissült, S' uj pompával zöldellik II A hera barlangiat Hogy borostyan follya Azzal ékes mostan zöld **6** α Láttya fü s' fa bimbozik II Élled kikelettel föld **9** α Koszorukat küld nékik II Nékék koszorukat küld **20** α Gyöngyös II Ékes **21–27** α Bús sziveknek hoz kedvet, Minden féle madár, Kit dér hideg el-zár, Vigan kezd uj éneket, Jó hérrel jön fecske, Ujjúl agyag fészke, Csácsog az házok felett. II Hoz kedvet minden felül, Io hérrél giut föcske, Ujjul agyag féske, Csacsok mar hazon kiuül, Nap keletkor varyu, Kakogva giun elö, Ily sép edönek öröl.

Jó hírrel jött fecske,
Ujul agyag fészke,
Csacsog már házon kívül,
Nap keletkor varjú
Kákogva jön elő,
Ily szép időnek örül.

4. Eg felé pacsirta
Repül, hogy szozattya
Meszszére el-terjedgyen,
Fülemile ágon
Függ, csak kicsiny szálon,
Alom reá ne érjen,
Addig szóll, s' énekel,
Még az tajték vérrel
Kicsiny száján eredgyen.

5. Czinege madárka,
Kit rekeszt, s' kalitka
Dió béllel meg-csalhat,
Tavaszi vad kecske,
Együgyü özecske,
Kit tör, s' háló meg-foghat,
Jutott kikeletre,
Nem kerül most kézre,
Bátran nyomot mutathat.

6. Rigot-is az törre,
Nem csalhatz most lépre,
Fogoly bokrot nem lakja,
Az für csattog nagyon,
Nem fél semmit azon,
Hogy az karuly el-fogja,
Héjja-is süvölti,
Vetett tört kerüli,
Tyuk fiakat csapkodgya.

7. Golya-is gázollya,
Mocsárokat járja,
Kigyót, s' békát foghasson,
Fészket rak kéményen,
Nem fél füst *rá* mennyen,
Korog, s kotyog hangasson,

38 II–IV rekez **56** II Mocsarakon **59** I reá II–IV rá

Roka lappang, s' forog,
S' kertek alatt kullog,
Lud fiak*ban kaphasson.*

8. Szomju szarvas kútra,
S' bádgyatt madár ágra
Száll, s' nyugosznak csendessen,
Minden bokor szállást,
A' zöld árnyék nyugvást
Enged nékik kedvessen,
Csak nékem szegénnek,
Arva bús fejemnek
Foly dolgom keservessen.

9. Mit ohajcson lelkem,
S' mit példáz értelmem,
Figyelmezz verseimre,
Nem testi fájdalom,
De bús aggodalom
Szállott mostan szivemre,
Tégy válasz*tot* Echó,
Ki vagy égben lako,
Felely mostan mesémre.

79.

VÉLEKEDÉS AZ ÉKESSÉGRÖL, AZ MELLY TULAJDONITTATIK AZ ROSANAK

1. Világ ékessége,
Mibül ál szépsége,
Azt-én tudni kévánnám,
Elmém fáratságát,
Es kezem munkáját
Ezért nem-is szánhatnám,
Csak hogy vóltaképpen
Célozhatnám éppen,
Vaj melly igen akarnám!

---

63 α fiakra üthessen II fiakban kaphasson **76** β Sok testi **77** β Es bús **79** I választ ott II valastot III válaszlást IV választot **80** α Kösziklák közt II Ki vagy eghben

3 II Astat tudni

2. Körül járo kék ég,
Az kin nincs semmi vég,
Es csillagit mondhatnám,
Plánéták járási,
S' kerengö forgási
Szépitik gondolhatnám,
Tengernek ég szinét,
Es tágas föld szemét
Erre magyarázhatnám.

3. Szép ékes zöld pásit,
Melly ezer kedvet nyit,
Dicsiretes mindenbül,
A' szép csorgo forrás
Szemnek kedves látás,
Szemet tisztít homálybul,
Szép tavaszi harmat
Mint ékes ruházat
Gyöngyöt halad szépségbül.

4. Kétséges az elme,
Vadak külömb neme
El-nyerhesse ez pállyát,
Madarak szépsége,
Tolla, s' éneklése
Am dicsirtesse magát,
Gyümölcs hozó fákrúl
S' árnyékos agakrul
Szolni nem látom módgyát.

5. Arany ékessége,
S' kövek fényessége
Szemedet hizlalhattya,
De elmém kétséggel,
Mint egy álmos szemmel
Ezeket csak számlállya,
Mások javallását,
S' elme futtatását
Vélekedésem várja.

6. Talám a' szép Rosa,
S' virágok aszszonya,
Kiért elmém most fárad,

14 I forrási II–IV forgasi **24** α Tisztittya nedvességtül II Szemet tistét homalybul

Ez az, az ékesség,
Legszebb gyönyörüség,
Mellyért szivem csak bádgyad,
Világ fényes szeme,
S' tündöklö öröme,
Ez mindent fellyül halad.

7. Virágjában ékes,
Ajándékban kedves;
Sokra magyarázhatni,
Szerelmét s örömét,
S víg kedvét s gyötrelmét
Belőle kihozhatni,
Liliom s' violán,
Nárdus, s' majoránnán
Fellyeb magasztalhatni.

8. Meszsze földröl látszik,
Szépsége tündöklik,
Tetszik mint sebes villám,
Ö kedves illattya
Az elmét ujjittya,
Hogy kell dicsérni méltán,
Elmém fellyül mullya,
S' értelmem haladgya,
Abban kel hadni talám.

9. Hogy kertemben valék,
Szép Rosákat láték,
Ugy irtam ezt felöle,
Nincsen ennek mássa,
Akar ki bár lássa,
Mulik többi mellöle,
Nézz nyájasságára,
Vagy vize hasznára,
Sok jót varhatsz belölle.

---

50 α Kerti II Leg seb **51** β most bádgyad **57–60** α Nehéz öt meg-fontolni, Virágzó örömét, Ragyogó szép szinét Nehéz versel le-irni, II Szokra magiarashatny, Szerelmét s örömét, S vég kedvét s gietrelmit Belole ki hozhatni, **69** α Kiért hogy ne javalnám? II Hogy köll deczérni méltan **81** II varhatni

80.

AZ EMBERNEK MAGA AJÁNLÁSÁRUL ÉS BIZTATÁSÁRUL

Jó szolga kevésen hiv voltál, ez után nagyobbat bizok reád.

1. Pallyán vár ajándék,
Szép drága martalék,
Nyerd el édes Lovacskám,
Nyersz magadnak jó bért,
Nékem hasznot és hírt,
Föl nevelt kaczolácskám,
Bizony meg hizlallak,
Es meg nyugasztallak,
Van ahoz abrakocskám.

2. Hajsz-elötted az nyúl,
Ki igen hosszan nyúl,
Verd-el édes kutyácskám,
Most leled kedvemet,
S' bövithed étkemet,
Kis kölyök agaracskám,
Haza érvén nyugszol,
Jól tartva aluszol,
Te ó kedves vislácskám!

3. Szelek szárnyán járó
Kedves Soly*mom*, s' Ráró*m*,
Most találod kedvemet,
Fürj, s' fogoly fogással,
S' Récze vadászással
Jól tarthatod testemet,
Kiért ez ösz fottán,
Télre kelve osztán
Meg-hizlallak tégedet.

4. Csá szöke, hajsz tarcsa,
Iga nyakad tarcsa,
Szántogassad földemet,
Meg-rakom csürömet,
S' meg-töltöm vermimet,

4–5 α Jó bért nyersz magadnak, Hirt s' hasznot Uradnak II Nyersz magadnak io bért, Nékem hasznot és hirt **10** IV Hajcsd-ki a' bokorbúl **11** I [Hiányzik.] II Ki igen hosszan nyul III Sebesseben indülly IV S-elötted fút a' nyúl **14** II s hevéthet **20** α Solyom, s' Ráró, II Solymom s Rarom

Csak ircsad örökemet,
Meg hid hogy meg-simulsz,
Meg-hizol s' meg-javulsz,
Csak gyüjthessem pénzemet.

5. Te hozzád-is Szolgám
Készen áll grátiám
Jámbor szolgálatodért,
Ejjel, s' nappal valo,
Soha meg nem állo
Nyughatatlanságidért,
Csak szolgály serényen,
El-vészed te könnyen
Hasznod fáratságidért.

81.

EMBER FOGAD FOGADÁST, AG-EB KI MEG-ÁLLYA

1. Az Ló mind addig fút,
A' mig oda nem jút,
Hová Ura akarja:
Tajték rola szakad,
Verétkezik, s' izzad,
S' leheletit okádgya:
El esvén meg-romol,
Lába szege bomol,
Csak ki-csapják úgarra.

2. Az eb-is kergeti,
Az Nyulat el-üti
Szive dobogásával;
Addig jádzik véle,
Meg-szakad az béle,
Lantol a' két inával,
Nincs ereje immár,
Korpa-is néki kár,
Meg-lövetik szolgával.

3. Ráro meg-ütközik,
Ölyvnek szárnya szegik
Vagy sugárja ki-szakad,

45 β Hasznát
7 II Meg esvén 8 III szegye IV szegve

Nem fogja praedáját,
Ki-tekerik nyakát,
El-vetik ágon akad:
Nem jó immár másra,
Csak ijesztö Vázra,
Ehel rudon meg-fulad.

4. A' szöke terhet von,
Hegyen, s' Völgyön, hanton,
Ostor sujtya oldalát,
Az nyelvét ki-veti,
Szellön hivesiti,
Töri iga a' nyakát,
Meg vénhedvén másnak
Adgyák mészárosnak,
Fejsze üti homlokát.

5. Szolga-is meg-vénül,
Meg-sérül, s' meg-sántul
Ura szolgálattyában,
Elhetetlen immár,
Mert érte veszély, s' kár:
Nincs már a' grátiában,
Ura nem isméri,
De mástul kérdezi,
Ki jött most Udvarában.

6. Szolga egésségét,
Es kedves életét
El-veszti az Uráért;
Házát, s' feleségét,
Ertekét, s' gyermekét
El-hadgya reménségért,
Kész mindent szenvedni,
Jót, és gonoszt türni,
Ura ajánlásáért.

7. Az halász horoggal,
Madarász *síp* szóval
Csal halat; és madarat,
Szolgát szép beszéddel,
S' hideg reménséggel

27 II Ehel tudom 38 α S' meg-sántul, meg-sérül II Meg sérüll s meg santul 56 I szép II sép III–IV sip

Ura gyakran el-áltat,
Mondván lesz olly idö,
Hogy még kezére jö
Varju karón, kit mutat.

8. Mert reménség olly iz,
Édesb, hogy nem az méz,
Míg embert meg nem csalja,
De változás után
Merö méreg osztán,
Ha sorsán tapasztallya,
Ura ajánlasát,
S' csalfa jáczodását
Mikor kárán tanullya.

9. Ezek mind igy vadnak,
S' egy porázon folynak
Az ajánlás *és* szép szó,
De szomju embernek,
Száradt gégéjének
Mit használ üres korsó,
Mert len, s' gyapju nélkül
Fonal *semmit nem nyúl,*
Haszontalan ott órsó.

10. Nehéz tengödésnek,
Sanyaru életnek
Illy jutalma keserves,
Hogy Liberai ruhád,
Lészen rongyos gatyád,
Az-is avult, és reves;
Végre költnek *rád* büzt,
Hogy minden szód *csak füst,*
Kezed enyves, vagy nyelves.

11. Nincs azért jób élet,
Mint mikor ki-kelet
Szánt ember, s' majorkodik,
Az Udvari lévre,
S' panaszos kenyérre
Nem sokat várakodik,

---

62 I, IV míg II–III még **65–66** α Ki el-foly mint a' viz, Hamar embert meg-csallya II Edesb hogy nem az méz Mégy embert meg nem czallya **75** α csak II és sip **77** II gegynek **80** α nem nyul s' nem gyül II semmit nem nyul **88** I–II reád III–IV rád **89** I, IV gyújt tüzt III gyüt tüzt II czak fösd **107** α igytül II sorstul

Féltö grátiáján,
S' el-vont praebendáján
Nem sokat buslakodik.

12. Mondtam a' mit mondtam,
S' irtam a' mit irtam,
Ha akarod érteni,
Mert valo, nem mese,
Akarki mint nyesse,
Eztet nem kell visgálni,
Hanem mint a' tüztöl,
Odd magad ez *sorstól,*
Tudgy más kárán tanulni.

13. A' ki esztet irta,
Alkalmasint tudta
Az Udvarnak mivoltát:
Mert az irigyektöl,
Es fondor nyelvektöl
Gyakran hallott illy notát.
Vén Szolga, s' ag kutya
Az hasznot nem hajtya:
Ne vesztegess rá korpát.

82.

HOGY AZ SZABAD ZABOLA NÉLKÜL VALO NYELV MINDENEKET VISZSZA MAGYARÁZ

1. Crokodilus mint kis gyermek
Sir, s' jaj szava merö ének:
De notája a' végének
Lészen vesztére fejednek.

2. Igy csácsogo nyelvnek inye,
Csalárd, s' hamis szo gégéje,
Meg-hat álnok lehellete,
Mert égö tüz foga fénye.

3. Mint az gyöngyöt erös eczet,
S' el-olvasztya tüz az érczet,

114 II illen
9 II erö

Igy gonosz nyelv égö tüzet
Okád alád s' forró vizet.

4. Olly ártalom nincs fegyverben,
Sem lángozo sebes tüzben,
Nincs olly méreg szelenczében,
Mint az fondor gonosz nyelvben.

5. Hol nem véled, ott kissebbit,
A' hol nem félsz, ott sebessit,
Jo hiredben homályosit,
S' gyalázattal sirban taszit.

6. Légy termetes mint Absolon,
Serény vitéz, mint a' Sámson,
Okos és bölcs, mint Salamon,
Szó fér hozzád még-is nagyon.

7. Mert ha szollasz csácsogonak,
S' halgatásrul tart bolondnak,
Eteledröl tobzodonak,
Es böjtödröl mond ravasznak.

8. Ahitatos hogy ha lészesz,
Képmutato nevet szerzesz:
Ha pediglen elmés lészesz,
Bolond nevet ottan vészesz.

9. Szép köntösrül mond kevélynek,
Es rongyosrul tart fösvénynek;
Honn ülésrül itil restnek,
Kin járásrul néz fesletnek.

10. Hogy ha mit adcz szegényeknek,
Nem tart azért bö kezünek:
Mond dicsiret keresönek;
S' kép mutato esztelennek.

11. Ha marhádot ki nem osztod,
S' haszontalan nem tékozlod,
Azt kiáltya fösvény markod,
S' telhetetlen szoros sákod.

---

35 II Ǫthon

12. Oh átkozott kicsiny falat,
Látom nem pöksz te csak nyálat:
Mert madárbul formálsz halat,
Es gyékényböl róka málat.

13. Nincs semmi csont te tagodban,
Rakonczád sincs fogaidban,
Sik golyobis forog szádban,
Mérged mézzel jár egy nyomban.

14. Noha gyakran maga magát
A' nyelv veszti szegi nyakát,
Mint az haris fészkét, s' házát
El-árullya fiát, s' magát.

15. Hol lehetne ö békével?
Addig csácsog *részeg ésszel,*
Olykor fogják meg csak kézzel,
S' meg-mellyesztik forro vizzel.

16. Azért nyelved zabolában
Tarcsad aczél *kapocsánban,*
Ne nyargallyon szabadgyában,
Hogy ne hozzon gyalázatban.

58 α rezegéssel II rézeg éssel **62** I varacskában II kapoczanban III kaponczában IV kapoczában

MASODIK RESZE

A' KÖZÖNSÉGES MAGYAR PÉLDA BESZÉDEKRÜL

83.

1

Mas dolgom nem lévén,
Henyélést kerülvén,
Fogtam ez Rithmusimhoz,
Nem-is tanulásbol,
S' Elme mutatásbul
Kezdettem e' munkámhoz,
Hanem a' természet,
Mennyire segitett,
Ugy nyultam irásimhoz.

2

Világon állando,
Nincsen maradando
Semmi-is javaiban:
Gyöngy olvad eczettül,
S' Gyémánt hasad vértül,
Fényes Nap jút homályban,

15 II homaltul

Ah mint számlálhassak,
Jaj s' miként mondhassak
Sok dolgot kis summában?

3

Ez világ ideig,
Kedve nem tart fottig,
Gyakran viszsza változik.
Tegnap vigan tartott,
Most már búra hajtott,
Estvélig mi történik.
Mert ö komor kedve,
Mord mint fene Medve,
Csak reád agyarkodik.

4

Az Isten sziveket
Meg-visgál Veséket,
Lát minden gondolatot.
Tudgya ki haragszik,
Ki böjtöl, s' ki eszik,
Titkot néz, s' indulatot.
Es itél igazán,
Ha mit talál héjján,
Mert ért minden szozatot.

5

Az elme nem nyugszik,
Ujságra vágyodik,
Futtya világ határit,
Egeket meg-hattya,
S' föld gyomrát meg-járja,
Uszsza Tenger Vizeit,
Nincsen olly forgó szél,
Amely érhetné el
Ennek sebes nyomdokit.

---

16 II szamlalhassam **44–45** α Ha vélle szárnyra kél, Ki el-érje nyomdokit II A mely érhetne el Ennek sebes nyomdokit

6

Ember azért fárad,
Nagy munkája árad,
Emlekezetet hadgyon.
De idö azt veszti,
S' irigység temeti,
Még hire se maradgyon.
Kié volt, és lészen,
Kézrül kézre megyen,
S' magát vereti agyon.

7

Dolgodnak kezdeti,
S' csendes eredeti
Légyen minden idöben:
Mihez kezdesz pedig,
Abban te légy fottig
Alhatatos elmédben.
Mert ki lassan kullog,
Az nem sokat bolyog,
Epret szedhet mentében.

8

Ne engedd nyelvednek,
Hogy járjon elmédnek
Elötte szabad kénnyén,
Gyakorta csácsogás,
S' gondolatlan szóllás,
Rostáltatik értelmén.
Bár mondgy is igazat,
Bé-törik agyadat,
Nem szoltál másnak kedvén.

53 II kéztöl 55 β Dolgoknak 64 I engedgy II–IV enged 71 II az agyadat

9

Soha nagy titkodat,
S' titkos szándékodat
Ne jelencsd meg senkinek.
Mihelt ki-jelented,
Azonnal le kötöd
Szabadságát éltednek.
Lészesz annak rabja,
Ki titkodat tudgya,
Kel szolgálnod kedvének.

10

Hogy ha csendességben
Kévánsz s' békességben
Hajlékodban maradni,
Minden szó szelének,
Es fondorlo hirnek
Nem jó végére menni,
Mert kicsiny szikrábul
Gerjed nagy láng abbol,
Kit nem tudsz el-oltani.

11

Magad gondolatlan,
Avagy kinálatlan,
Ne vádgy az elsö székre:
El-jün más kit nem vélsz,
Mellette el-nem férsz,
Szorulsz utolso helyre:
Es né talám olykor,
Mint történik sokszor,
Ültetnek csak küszöbre.

12

Job más rollad szollyon,
S' téged magasztallyon,
Hogy nem a' magad nyelve;

75 II ne jelencsd szenkinek 78 II Sabadscagnak

Minden botnak végén,
Es nem a' közepin
Szokot lenni a' feje.
Napot nem fel-költin,
Hanem enyészetin
Dicsérik énekelve.

13

Gazdagságért senkit,
Ha nem méltó, másként
Ne dicsérj te méltatlan.
Mert kalmárt pénzéért,
S' Vargát értekéért
Magasztalni szokatlan.
Hanem *az* Nemes vért,
Mely tisztességhez ért,
Dicsirhetni nogatlan.

14

Embert erkölcséröl,
Nem Nemzetségéröl
Ismerjed jonak lenni.
Az bort sem szinéért,
De kedves iziért
Szokták pénzen meg-venni.
Lovat sem szöriért,
De *gyors* serénységért
Szoktak nagyra becsülni.

15

A' jo hir meg-marad,
Meszsze földre árrad,
Meg nem gátollya sövény:
Nem szenved szorulást,
Kiván szabadulást,
Mert hatható és kemény.

109–110 α Senkit gazdagságért, Aranyért ezüstért II Gazdaksagért senkit Ha nem milto maskint
115 I az a' Nemes II–IV az nemes **125** α De serénységéért II Gyors szerenysegért

Nap keletrül repül,
S' nap nyugotra térül,
Mint a' Tengeri örvény.

16

Ki követ *hajt* égre,
S' le-esik fejére,
Nem jajgathattya sebét:
Mert ki szánt szándékkal,
S' bolond akarattal
Járja a' maga kénnyét,
Kár vallása nem kár,
Ne-is sirassa bár,
Hogy meg-ütötte körmét.

17

Mások jovallását,
Es tanács adását
Meg ne vessed azontul.
Mert a' magad esze
Esik gyakran meszsze
Az el-rendelt dologtul.
Bolond-is olly követ
Néha kútban vethet,
Ki nem vonatik soktul.

18

Sok jo ló a' hámban
Meg-szárad, s' vonásban,
Mert nem tudgyák jo voltát:
Sok érdemes legény,
Hogy érteke szegény,
Fogja az eke szarvát.
Noha az tarsolybul,
Nem csak ezüst tálbol
Szednek vajas pogácsát.

---

136 α vét II hait

19

Maga hazájában,
S' nevelt kunnyojában
Egy proféta sem kedves:
Mert nagy embereknek,
S' Nemes Nemzeteknek
Eletek gyülölséges:
Holtok után pedig
Ohajtyák mind éltig,
Akkor lesz kellemetes.

20

Tudomány ollyan kincs,
Kinél semmi jób nincs,
Tekintetes mint egy Mars,
Iffiak jozansága,
S' vének vigassága
Szükségedben igaz társ.
Gazdagnak ékesség:
Szegénynek segitség:
Mint jo aczélozott nyárs.

21

Jo erkölcs, s' jó élet,
Nagyob hittel lehet
Szapora esküvésnél:
Mert gyakran esküdni,
Es abban hibázni
Mivel job a' szélvésznél.
De jo cselekedet
Hitelez tégedet,
Job az el-hányo hitnél.

22

Könnyü mást inteni,
S' vétekrül feddeni,
Keresni hozzá gáncsot:
De magát ismérni,
S' nehéz vétkét tudni,
Nyakában ki vét lánczot,

Mert ki ki magárul,
A' mit végez másrul,
Tart titokban tanácsot.

23

Az jó ért Tanácsnak,
S' el-tökélt szándéknak
Két ellensége vagyon.
Hertelenség, s' harag,
A' melly jot nem farag,
Inkáb gonoszra vonszon.
De a' szelid erkölcs
Tanácsokban-is bölcs,
Kiböl terjed nagy haszon.

24

Nehéz az idönek
Szokot menésének
Törvént *és* modot szabni.
Idö birád néked,
Mikor a' szükséged
Kezd tanácsot kérdeni.
Mert ha vak a' koczkád,
Ottan idö birád,
Mihez kellessék nyulni.

25

Hertelenség meg-árt,
Sietség hozhat kárt
Akar mi dologban-is;
Idötöl kell várni,
S' tanácstul halgatni
A' Szükségnek korán-is.
De mértékletesség
Jeles jo segitség,
Akar mi idöben-is.

210 I s' II–IV és **219** II dolgogbanis III dolgodban is

26

A' nagy várakozás
Nem csak fogyatkozás,
Gyötrelme is a' szivnek.
Indulo késéssel,
Ma, s' holnap menéssel
Bút árraszt az elmének,
Mert hoszszu jutalom,
Es a' puszta malom
Nem hajt hasznot erszénynek.

27

A' kétségben eset,
Elméjében veszet,
Jót nem tud remélleni:
Mert ott nincsen hitel,
Hol reménség vész el,
Magának sem kezd hinni,
Mint az vizben haló,
S' Lelkét ki ajánló,
Kénszerit habhoz kapni.

28

Nem birhatz sziveddel,
Ha töled vész az el,
A' mit szerencse igér;
Nagy bátor elméket,
S' vakmerö sziveket
A' busulás földhöz vér,
Mert véletlen eset
Inkáb keserithet,
Ha váratlan téged ér.

29

A' bátor szivekkel,
Nem a' félénkekkel
Szerencse társalkodik.

228 α Nagy gyötrelme II Gyetrelmeis

Azért vagy hogy semmi,
Vagy légyen valami,
Az min szived aggodik.
Mert resolutio
Probálva lészen jo,
Lesz sorsod-is második.

30

Nem rosz embert illet,
Hozzá nem-is férhet,
Hogy báncsa persvásio,
Mert a' bizodalom,
Jövendö jutalom
Reménséggel lehet jó.
Kinek körme vagyon,
Fára hághat nagyon,
Mint ama' csalárd kigyo.

31

Bolond és esztelen,
Lehetetlenségben
Ki elméjét fárasztya,
És harag az ollyan,
Igen haszontalan,
Melly erejét nem láttya,
Mert hidgyed nem szoval
Tehetség, probával
Ki-menet*ét* mutattya.

32

Drága kincs az jo hir,
Valaki azzal bir
Es meg-tudgya tartani.
Mert bársont mocsok sir,
Embert-is gonosz hir
Igen szokta veszteni:
Azért ne pénzedet,

261 β Sorsod-is öregbedik **274** α Szemtelen II Es harag **275** α Harag s' II Egen **279** I Ki-menetel II ki menetit III–IV Ki-menetét

Inkáb jo hiredet
Kivánnyad meg-örzeni.

33

Jo, s' gonosz szerencse,
Hogy embert meg-ejcse,
Fel-emel, s' taszit porban,
Császárt-is küldussá
Tész urat kapássá,
Öltözteti bocskorban,
Királyi korona,
S' ország birodalma
Száll olykor nád hajlékban.

34

Ha búban nincs fejed,
Elethez sincs kedved,
Tégy szert a' méltóságra.
Meg-tanit fáradni,
Es ritkán henyélni
S' gyakran juttat probára,
Kelletlen étellel,
Es izetlen kedvel
Lopva ereszt álomra.

35

Ne föbség, s' felséget,
Hanem békességet
Kivány inkáb *Istentül,*
Méltoságos széket,
Es nagy gondos tisztet
Ne kivány az királytul,
Igy jutsz jó vénségre,
Es csendes életre,
Ha üres lészesz gondtul.

299 II néncz **307** II Ne fölseg **309** α az Urtúl II Istentul

36

Titkot királyoknak,
Akar nagy Uraknak
Nem jó mindgyárt bé-funi,
Hanem ha hivséged,
Vagy kötelességed
Fogja aztat tartani:
Mert másként boszszúbol
S' csak kicsiny haragbol
Fogja szemedre vetni.

37

Mikor hazugságban,
S' hizelkedö szóban
Az király gyönyörködik,
Akkor a' szolgai,
S' minden udvarlói
Isteneket meg-vetik:
Mert csak az igasság,
Es az irgalmasság
Fejedelmeket örzik.

38

Király méltosága
Az nép sokasága,
Kivel terjed nagy hire;
Kösség kevés volta
Viszont gyalázattya,
Kissebbitheti végre,
Mert igy birodalma,
Elete s' hatalma
Veszhet *és* álhat helyre.

39

Ország pusztulása,
S' városok romlása
Gyakran történik abbul,

336 II az nagy **342** I s' II–IV és **348** II nincs reszesze **350** II nehés gancs

Hogy jónak gonosztul,
Jámbornak latortul
Nincs rekesze egymástul,
Latornak arany láncz,
Jámbornak nehéz táncz
Itiltetik biráktul.

40

Egyenetlen tulkok
Nem jol vonszák jármok,
Akadoznak az úton,
Meg-hasonlott Ország,
Az hol nincs igasság,
S' nem edgyeznek tanácson;
Annak kell pusztulni,
Idegent szolgálni,
Avagy veszni az harczon.

41

Nem egyenetlenség,
Hanem az edgyesség
Kis dolgot nagyra emel,
De az viszsza vonás
Lesz házadban romlás,
S' végre emészt fegyverrel:
Mert csak erö, és esz,
Ha edgyütt jár, és lesz,
Tartományokat nevel.

42

Jaj annak a' Várnak,
Hol *s melyik* végháznak
Gyermek vezér fölötte,
Mert lágy pásztor *elött*
Az farkas el nem fut,
S' gyapjat *hullajt* elötte,

---

371 α Hol és melly II s hol s mellik **372** α Ertetlen a' vezére II Gyermek vezér fölöttö **373** α miatt II elött **374** α Farkas lejtöt rughat II Az farkas el nem fut **375** α hányhat II hullayt

Vallyon nyul agarat,
Es szunyog madarat
Nézé bátran mellette?

43

Eröszakbul álló,
Es fegyverrel valo
Birodalom nem tarto,
De jo téteménnyel,
Es szeléd erkölcsel
Az melly lészen meg-hajtó,
Az az, dicséretes,
Allando, s' gyökeres,
Emlekezetre mélto.

44

Gazdag országokat,
S' nagy birodalmokat
Könnyeb meg ho*ldi*tani,
Hogy sem békeséggel,
Edgyes csendességgel
Azokat végig birni:
Mert könyü az nyelvnek,
De nehéz elmének
Rendet *és* modot szabni.

45

Kétségben estekkel,
S' meg-búsult elmékkel
Tudgyad nem jó jádzani,
Söt vélek harczokat,
Üstök vonásokat
Hasznosb néha kerülni,
Mert nagy erötül-is,
Eles fegyvertöl-is
Ollyak nem tudnak félni.

390 I hodoltatni II–IV holditani **396** I s' II–IV és

46

Gyakran az méltoság,
S' hatalmas uraság
Az térenn-is tántorog,
Elete csügg szálon,
Vész kis akadályon,
Szerencsén ügye forog,
Gyakran felsö pólczrul
Csak pad alá szorul,
S' el-mult ján háborog.

47

Kerüld a' szerencsét,
Mint inség bilincsét,
Ne hidgy néki semmiben;
Mert ö arany lánczbol,
Ekes fris ruhábul
Gyakran hágy edgy imegben,
Az nagy méltóságbul,
Es felsö *tisztekbül*
Ültet setét tömlöczben.

48

Ember bár mindenét,
Sok gyöngyét, s' ezüstét
Egy orában veszesse,
Még fel-találhattya,
Es helyre hozhattya,
Csak jámborul keresse,
De el-veszett hirét,
Mint kedves életét,
Nincs hol elö vehesse.

49

Az vitéz emberre
Nem szálhat fejére
A' szerencse véletlen,

422 I, III–IV grádicsbúl II tistekbul

Tegyen probát *vizen,*
Köszíklán, s' tengeren,
S' lova legyen féketlen,
De kit Isten öriz,
Sok kard, dárda *közt is*
El nem veszhet hertelen.

50

Mihez kardal férhetsz,
Mit fegyverrel nyerhettsz,
Nem kell ahoz sok diván;
Mert a' nagy uraság,
Birodalom, s' jószág,
Vitézt s' hatalmat kéván:
Hogy ha ez nem lészen,
Nem birhad mérészen,
Birodalmad lesz hiján.

51

Az vitéz embernek
Kell szerencséjének
Engedni-is gyakorta,
Jobb erötlenségét,
S' tehetetlenségét
Meg-vallani akartva,
Hogy sem kárt szenvedni,
Galyibában esni,
Azt sajgatni ohajtva.

52

Kisded ellenséged
Semminek ne véllyed,
S' ne gerjeszszed haragra,
Vékony az haj szál-is,
S' árnyéka van még-is,
Arnyéka fekszik másra,

---

436 α tüzön II vizen **440** α nyil s' viz II köstis **441** α veszthet II veszhet **459** II jaigatni III jagatni

Es olykor nagy Vadak
Kicsiny madaraknak
Hánnyattatnak praedára.

53

Győzedelmes törvént
Szabad kedve szerént
Szabni győzettetteknek:
Mert bóldogság kevély,
S' nyomoruság csekély,
Egy asztalhoz nem férnek,
Senki meg halónak,
Meg-haló-is másnak
Semmit nem kedvezhetnek.

54

A' bort távoztassa,
Hogy kárát ne lássa
Az had viselö ember,
Tehessen valasztást,
S' gondollya a' futást,
S' tudgya mit tehet fegyver,
Mert restség mindenben,
Hadban kiváltképpen
Nagy ártalomban kever.

55

Elsö boszszú próbál,
Második meg-utál,
Visgállya tehetséged:
Harmadik érkezik,
Veled ellenkezik,
Lesz nyilván ellenséged,
Mert szallonna addig
Marad éppen, meddig
A' kést hozzá nem fened.

---

467 II es kiczen madarak **468** α Hányattattak II Hanyattattnak **487** II hoszu [!]

56

A' kételenségnek,
Es öztönözésnek
Nagyob ereje vagyon,
Hogy sem okosságnak,
S' akar melly tanácsnak
Bár ugyan jót akarjon,
Kiválképpen hadban,
Hól üdöt gyakrabban
Nem válogatsz szabadon.

57

Nem az éles fegyver;
Ellenség vért kever
Sik mezöben az harczon,
Nem emberi erö,
S' maga hitt vakmerö
Emel Zászlot a' sánczon,
De csak az egy Isten,
A' ki mind ott, s' itten
Segit vizen, s' szárazon.

58

Esz, fegyver, és értek,
Ez a' három festék
Mindent ki ábrázolhat,
Békesség s' háború
Nála egyarányu,
Mindenhez hozzá juthat:
Ellenséget *meggyőz,*
Elűz, s' rab szijra füz;
Mindenen triumphálhat.

59

Iffiantán eröddel,
S' vénségedben eszszel
Elhettsz mint éles törrel,

504 II valogat **520** α el-üz II meg gyüz **521** α Meg-gyöz II el üz

Csak jora fordittsad,
S' gonoszra ne hajtsad,
El-tart borral, s' kenyérrel,
Mind kettö kész költség,
Kihez nem fér szükség,
Boldogulhatsz illy hirrel.

60

Ne akkor hizlallyad
Lovad, s' abrakollyad,
Midön hadban kell menned,
Kását addig fujjad,
Mig meg nem ég szájad,
Izetlen ki ne pökjed;
Mert ha meg-vér essö,
Tudgyad hogy már késö
Köpenyeget rád venned.

61

Ne pengessed ijad,
Soká se irányzad,
Ha akarsz varjat löni:
Mert hogy ha késödöl,
Sokáig czühödöl,
Más fogja mellyeszteni,
Nem mondom czigánság,
De ollykor ravaszság
Tud modgyával használni.

62

Nem azé az madár,
Az ki utánna jár,
S' meg-fogja hálojában,
Ökör-is szánt zabnak,
De adgyák azt lónak,
Szöke eszik polyvában;

530 II Kiben 554 II az

Te-is notát dudolsz,
De másokat unszolsz,
Hogy mennyenek a' tántzban.

63

Nincs nehezebb kenyér
Annál kit kardal nyér
A' vitéz, s' vérén veszi;
Gyakran omol ott vér,
Hasad, szakad az ér,
S' feiét prédára viszi,
Kincsét, és jószágát,
S' kedves szabadságát
Szerencsére fel-teszi.

64

Szárnyon jár, és repül,
Edesget, és örül
Reménség biztatása.
Nagyon gyönyörködtet,
Es örömmel éltet
Nyereség kivánasa:
De ha fordul vakra
Koczka, s' nem a' hatra,
Jajt szerez változása.

65

Nem csak arany fénlik,
Agyag-is tündöklik,
Midön az nap rá szolgál:
Nem mind pengö tallér,
Olykor csak tiz fillér,
Kit számvetö fel-számlál.
Nem minden öröm jó,
Melly meg-mar mint kigyó,
S' utánna bánat talál.

558 I tántzba II–IV tancsban

66

Mondgyák nagy vizekben
Halnak öregiben
Foghat ember horogra:
Igy nagy udvarokban,
Nem szalma házakban
Mehetni uraságra,
De csak történetbül,
Es nem *a szokásbul*
Vak talált vólt patkora.

67

Soha az *csöbörbül*
Vederbe boszszubúl
Altal ne hágj akartva:
Ne mond job ma túzok,
Hogy sem holnap tulok,
Mert meg-bánod azt tudva,
Hogy hat ökör után
Eke szarvát méltán
El-tarthatod dudolva.

68

Ha konczát meg-etted,
Levét-is hörpencsed,
Mert ugy mérik az fontot,
Hogy egyenlö légyen,
Mert ha hibáz miben,
Hozzá vetik az lattot:
Edest keserüvel
Elegyitened kell,
S' ugy rágnod az falatot.

69

Nem ád Sido arra,
Ha mutatsz el-multra,
Jelen valót árullya.

592 α Mert II De **593** α szokott rendbül II a szokasbul **595** α désábúl II czöbörbül **598** II io

Nagyobb az nem adó,
S' kissebb az kévánó,
Azt beteg-is sajnállya,
Mert az mi volt, s' el-mult,
S' talám ebre *került,*
Kalmár azt nem fontollya.

70

Kedvetlen mértéked
Ha ma jön te néked,
Holnap más-is várhattya,
Mert szerencse, s' üdö
Mindenre jövendö,
S' javaidat ronthattya,
Vagy hogy életedet,
Es becsülletedet
Kedved ellen forgattya.

71

Sással fedett házban,
S' gyakran nád hajlékban
Találsz csendes nyugovást,
De friss Palotában,
Szép kárpitos házban
Láthatsz nagy viszsza vonást,
Mert nem szegénységért,
Hanem nagy értekért
Szerzenek kardoskodást.

72

Hir postán menéssel,
S' hamar repüléssel
Szokott sokat hazudni,
Noha igazat-is,
Viszont hamissat-is
Tud kösség közt hinteni;
Soha nem aluszik,
Oda-is férkezík,
Hol nem kellene lenni.

---

616 II Nagy oka [!] **620** α fordult II kerölt **647** I férkezek II–IV ferkezik

73

Nem az akaroé,
Sem pedig futójé
Pállyának el-nyerése;
Mert Isten rendeli,
S' egyedül viseli,
Kinek meddig menése,
Ad a' kinek akar,
Mást meg porban takar,
Nyilván legyen tetszése.

74

Az álhatatlan sziv
Magának-is nem hiv,
Másnak-is jár vesztére.
Kuasz szénán fekszik,
De benne nem eszik,
Morog éhült ökörre.
Harang-is csak hirdet,
De maga nem mehet
Templomban az Misére.

75

Irigység olly dolog,
Az melly szivben bolyog,
Van maga gyötrelmére:
Mert kire ma dúl s' fúl,
Holnap arra szorul,
Nincs az-is örömére,
Ha más vesztén örül,
Maga belé kerül,
Lesz az-is sérelmére.

76

Az kösség birája,
Es igazgatoja
Szükség adgyon jo példát;

651 I el-nyerésére II el nyerisse III–IV el-nyerése 666 I Templomba II–IV Templomban

Magát igazittsa,
S' életét jobbittsa,
Jó rendbe végye dolgát;
Hogy alatta valók,
Kicsinyek és nagyok
Dicsirjék hivatallyát.

77

Mostani igasság,
Abrázólt ravaszság
Hasonló pok hálóhoz,
Kit el-szaggatt bogár,
Muskának erös zár,
Szegénység ejt biróhoz,
Kis ort kemény vas láncz,
S' nagy latrot pedig táncz
Kötöz akasztó fához.

78

Igaz törvént ne ronts,
S' jo rend tartást ne bónts,
Ha kivánsz uralkodni:
Régi fel-hánt határt,
Mellyet az ösöd járt,
Ne engedgyed bontani:
Az hamist gyülöllyed,
S' az igazt szeressed,
Ha akarsz sokat élni.

79

Az meg-kötöztetet,
S' fogságra vettetett
Embernek az mentsége
Nem csak haszontalan,
De ugyan oktalan
Birónál könyörgése,
Mert birót vádolni,

683 α Fö s' köz renden állók II Kicsények és nagyok **691** II Kis eörvet az vas lancs **701** II S égazat

Es nem tanitani
Láttatik az beszéde.

80

Szerencsétlenségnek,
Es szám ki vetésnek
Nincs kedvesseb hazája,
Mint az vadon erdö,
Puszta, barlang, s' mezö,
Az hól senki nem láttya,
Régi boldogságát,
Vólt, s' költ állapottyát
Hogy többé ne ohajcsa.

81

Nyomorúlt embernek,
S' gonosz esetinek
Artalmas hizelkedni,
Bár legyen vak, vagy hat,
Az mit üdö hozhat,
Hasznossab meg-mondani:
Hogy az irigységet,
S' alá ásott vermet
Tudhassa el-kerülni.

82

Az tömlöczi rabság
Nem csak nyomorúság,
De nehezebb halálnál,
Mert egyszer meg-halni,
Hoszszú kintúl válni
Könnyeb söt többet használ,
Hogy sem csak sinlödni,
S' azon sopánkodni,
Hogy szabadsága masnál.

83

Barátság kötele,
S' egy máshoz hitele
Igaz tanács sérelme,
Söt az törvényben-is,
Még sulyos ügyben-is
Nem férhet veszedelme:
Mert a' szeretetnek,
Es hitetlenségnek
Nincsen semmi gyötrelme.

84

Az mély gondolatok,
Es szivbéli titkok
Tanácsal erösödnek,
Hadak vezérlése
S' népek intézése
Nagy gondal viseltetnek:
Nyelv igazgatása,
S' annak zablázása
Van kezében Istennek.

85

Keseredet szivel,
S' meg-bántódott üggyel
Ha meg-atkoz valaki,
Az meg-halgattatik,
S' panaszban vétetik,
Mert okot adtál neki,
Hadgya az Istenre,
Nincsen más fegyvere,
Nem fogja pártyát senki.

86

Néked esedöket,
S' oltalom kéröket
Meg ne utállyad soha,

---

749 II De **760** α Félly, II Az

S' ne inkáb féllyenek,
Hogy sem böcsüllyenek,
Ne mongyák vagy mostoha,
De kegyességedért,
S' másokkal tett jóért
Dicsirtessél mindenha.

87

Nem jó eröszakkal,
S' csalárd hamis szokkal
Masokat meg-bántani,
Ha te mit nem szeretsz,
Abban miért eredsz,
S' kivánsz másnak ártani,
Mert mi neked fájhat,
Másnak-is az árthat,
Téged-is fog rontani.

88

Az tisztességes kár
Nagyob haszonnal jár
Ektelen nyereségnél,
Noha meg-szomorit,
De viszont bátorit,
Nem-is vádól Istennél,
De az ragadomány
Ualamennyi, és hány
Gyülöltet embereknél.

89

Boldogtalanságot,
Mely nyakadra hágot,
Azt békével szenvedgyed,
Hogy ha nem szenveded,
S' békével nem türöd,
Bottal nyomát se verjed,
Az mig pedig el-jön,
Nem az után késön
Annak eleit vegyed.

90

Mások veszedelmén,
Botlásán, s' el-estén
Boldog szokott tanulni;
De reménség oly gyors,
Nem fél mit hozzon Sors,
S' nem tud attúl rettegni,
Hogy szoros a' kapcza,
S' majd hátán lesz pálcza,
Azt nem tudgya el-hinni.

91

Háládatlan Világ,
Jó tétedért-is rág,
S' gerjeszt ellened tüzet,
Ha teszel kivel jól,
Még érette meg-szól,
Erdemessen nem fizet,
Mert jól-tett helyében
Innod sem hágy vizben,
Hanem posványba vezet.

92

Nem mindenkor hasznos,
Ollykor inkább káros
Szeget szeggel ki-verni,
Mert boszszút haraggal
Vagy üstök vonással
Nem jó gyakran követni:
Ne tartsd nyereségnek,
Hanem vak vetésnek
Eben gubát cserélni.

93

Hasznos rabotának,
Jutalmas munkának
Fáratsága nem nehéz,

809 II les az palcsa **814** I Hogy ha teszel II Ha tészel kivel iot IV Hogy ha tész **827** II vesztességnek III verésnek

Mert ki jól vét ágyat,
Talál nyugodalmat,
Annak álma édes méz,
De remenség alatt
Nehéz a' szolgálat,
Gyakran pénze benne vész.

94

Pinteki vig tánczot,
S' meg-evett malaczot
Vasárnapi bú talál,
Mert szép idö után
Nagy menydörgés postán
Nyomorusággal táplál,
Az illetlen öröm
Lesz keserü üröm,
Sok jajt fejedre számlál.

95

A' szó sebbe nem fér,
Villámás meg nem tér,
Repül nincs rokonczája,
A' mi volt, és meg-let,
Viszsza az nem térhet,
Mert szemérmes orczája,
Igy el-lött nyil vasa
Nem vonyatik viszsza,
Mert romlana pálczája.

96

A' ki szegény, s' kevély,
Az a' beteg személy
Csufja lehet mindennek,
A' ki gazdag fösvény,
Igazán jövevény,
Fia sovány életnek,
A' ki vén, s' parázna,
Latorságnak vászna,
Pazarloja pénzének.

97

Ne verjed *azt a fát,*
Mely *diót bőven* ád,
Söt töréstül örizzed:
Mert szelid intéssel,
S' nem pálcza veréssel
Gonoszt jová teheted:
Veszszö árnyékával,
Nem csak zabolával
Az fö lovat térithed.

98

Az olajt az tüzre
Ha öntözöd, s' szénre,
Sebesseb lángot ereszt.
Haragot boszszúval
Ne gyujtsd kemény szóval,
Mert olykor romlást terjeszt.
De engedelmes szó,
Mint jó étket a' só,
Szokott izire gerjeszt.

99

Az paránnyi csupor
Kicsiny tüznél fel for,
Bár ne legyen nagy langnál.
Istentelen harag,
Kit boszszúság farag,
Nem hoz egyebet kárnál,
A' tisztesség pedig
Meg-becsültet fottig,
Jobb a' káposztás husnál.

100

Boszszuság olly dolog,
Szüntelen csak lobog,
Siet boszszu állásra:

---

865 α dió fád II azt a fat **866** α böv gyümölcsöt II diot büven **882** II Sakatcz

Ertekét praedára
S' életét koczkára
Veti, nem néz kárára:
Hogy ha kevés az-is,
Még szegény lelkét-is
Adgya az kárhozatra.

101

Természet hajlando,
S' mindenre vágyodo;
Jár, s' kerül minden bokrot,
A' Szokást neveli,
S' tilalmat kerüli,
Vészen gonoszra okot,
Hogy ha engedcz néki,
S' nem lesz kemény féki,
Talál vesztedre modot.

102

Az gonoszért joval,
S' haragért szép szoval
Tanully eleget tenni.
Boszszuság tételért,
Es kár szenvedésért
Ne kivány kardoskodni.
Ha kinek árthatnál,
Es kárban hozhatnál,
Tudgy annak meg-engedni.

103

Ki vermet ás másnak,
Meg-lássa magának
Ne légyen koporsoja:
Mert ki baráttyának
Vagy attyafiának
Lészen hamis vádlója,

907 II engedis 919 II as vermet

Maga nyaka szegik,
S' méllyebb kutban esik,
Légyen masok példája.

104

Minden romlás elött
Az kevélység felhöt
Dagaszt ember szivében;
De az eset után,
Noha késö osztán,
Veszi magát esziben:
Hogy Isten elméjét
El-vötte volt, s' eszét,
Ne maradgyon büntelen.

105

A' szerencse pörög,
Es kincsével csörög,
Szem bé-kötve ugy lézeng.
Igér gyakran gyöngyöt,
De ád béka követ,
Adománya csak kereng:
Triumfálo szekér
Meg-fordul, s' földhöz vér,
Viszont a' porban fetreng.

106

Bocskorban keresni,
Csismában költeni
Esik becsülletedre:
Papucsban kezdeni,
Mezitláb végezni
Lészen nehézségedre:
Mert keserves inség
Az utolsó szükség,
Ha talál vénségedre.

---

929 II fölött **930** II embert

107

Az ki nem tud türni,
Nem tud uralkodni,
Bár ne mennyen Udvarban,
Mert a' nyomoruság,
Oskola, s' tanuság,
Meg-tanit dolgaidban,
Keveset költeni,
Es sokat foldozni
S' ugy élned ez világon.

108

Az nyomoruságot,
Es sanyaruságot
Azok tudgyák szenvedni,
Az kik csendességgel,
S' türö békességgel
Azt el-tudgyák fedezni;
Mert az ösztön ellen
Rugodozni fennyen
Artalmadra fog-lenni.

109

Egy szál fa nem erdö,
Bár legyen *is* fenyö,
Nem mondatik ligetnek;
Talyiga nem szekér,
El-vonnya egy öszvér,
Kicsiny terh hat ökörnek,
Egy ember csak egy szám,
Nem férhet rá töb hám,
Meg nem felel kettönek.

110

Az béles sütéshez,
Es az Uri névhez
Sok eszköz kivántatik:

---

962 II föltezny **974** α legyen a' II légyenis **978** II ökerre **980** II [A *rá* hiányzik.]

Mert Ur nuszt subárul,
Nem czondra gubárul
Méltán Urnak mondatik:
Es nem egy beresrül,
Sok Udvari népröl
Udvara dicsértetik.

111

Titulussal élni,
S' jószágot nem birni,
Igen csekély méltoság:
Mert nem tituluson,
Sem czifrán járáson
Tetszik-meg az uraság:
Igy szölöt el-adni
Es *prést* vásárlani
Nagy ostoba bolondság.

112

Mikor jövedelmed
Lészen csak egy pinzed,
S' többet költesz kettönél,
Akkor kezdesz fázni,
Mikor fogsz nyujtozni
Küllyeb rövid leplednél,
Mert egy kettö hiján
Nincsen igaz számán,
Vólt az tékozlo kéznél.

113

Ha érteked vagyon,
Ne engedd szabadon
Másnak birni éltedben;
Job tölled várjon más,
Hogy sem te nyavalyás
Kolduly mástul kenyérben:

---

986 II czondora **998** I pört II–IV prést

Mert nyomorult dolog,
Az hol panasz forog
Sajátodnak kertében.

114

Ha birsz gazdagsággal,
Ugy vess számot azzal,
Ne légy néki szolgája,
Mert ha te töle vársz,
Nem lészesz úr, sem társ,
Hanem tulajdon rabja,
Azért job te költsed,
Hogy sem mástol féltsed,
Hogy más el ne prédállya.

115

Náladnál nagyobnak,
Es hatalmassabnak
Ne add marhádat költsön,
Mert farkas malaczot,
Nem láttad, s' hogy konczot
Nyálazatlan el-ejcsen,
Igy ha urral perelsz,
Hamar táskát szerzesz,
Inkáb *búval* felejcse*d.*

116

Az nagy lakodalom
Csufoló jutalom,
Sopánkodó tékozlás:
Az pompás temetés
Csak pénz vesztegetés,
Szántszándékkal kár vallás:
Hadakozó költség
Ez immár dicsösség,
S' bölcseknél-is javallás.

1022 α Nem lész Ur, s' hogy ha jársz II Nem lészes Ur sem tars **1023** α Utánna, hanem II Hanem tulaydon **1031** II lattal **1034** α Csak hamar táskát lelsz II Hamar taszkat szörzös **1035** α távul felejcsen II büval feleycsed **1044** II s bölcsektulis

117

Az szegénység aláz,
S' virtust nem koronáz,
Erdemed le-tapodgya,
Bár légy vitéz, okos,
Gyors, és alkalmatos,
De szükséged el-nyomja:
Mert nem az érdemre,
De teli erszényre
Perdül a' koczka hatra.

118

Vitézlö kösségnek,
S' hadbéli embernek
Az a' kedves hazája,
Szerencse kedvének,
S' nem maga kénnyének
Akarattyát hól láttya,
Ott van Nemzetsége,
Es ismeretsége,
A' hol sólgyát találllya.

119

Az vitezlö kösség,
Es hadi erösség
Akar hól-is útat nyit,
De ketségben esset,
S' árnyéktul ijettet
Vár, sem fegyver nem segit:
Kis hertelenséggel,
S' hintegetö hirrel
A' félsz tunyát el-rémit.

120

Csak légyen érteked,
Bár ne légyen eszed,
Ültetnek felsö polczra.

1053 II hata III–IV háta **1066** I, IV estet II, III eset

Szolhacz gyermek modon,
Neved lesz Salamon,
Vigyáznak tanácsodra:
Fejért feketének,
Feketét fejérnek
Festhecz akaratodra.

121

A' ruha ékesség,
Pénz pedig tisztesség
E' mostani idöben,
Hogy ha ez hiános,
Magad sem vagy hasznos,
Alig eszel kenyérben,
Mihez Virtus nem fér,
Ez a' kettö rá ér,
Ez mosdat leg elsöben.

122

Természet folyása
A' kincs kivánása;
Noha igen félelmes:
Jo lelki isméret
Hamis pénzt nem szeret,
Mert léleknek sérelmes,
Mert kincset szerzeni,
Tartani s' örzeni
Eletnek veszedelmes.

123

Beteg sokat kiván
Egésségest hiván,
Ad csak néki azokban,
Mert méznek kevesse,
De nem a' felesse
Adhat jó izt szájadban.
Hájat-is el-rejtik,
Szegre fel függesztik,
Az eb ne egyék abban.

1101 α De kevést nyér II Ad csak néki **1104** II szayadnak **1107** II egyek benne

124

Ki akar jádzani,
Nem kell álmadozni,
Pénzét el ne veszesse:
Mert szemesnek valo
Aratáskor sarló,
A' kezét meg ne messe.
Kovácsis tart fogót,
Mikor csinál patkot,
Magát meg ne égesse.

125

Szén égetö tökét,
Es nem szalma kévét
Nézdegel az erdöben;
Macska-is egérrel,
De nem a' medvével
Almodik kemenczében.
Kinek mihez kedve,
Ott akad meg szive,
S' arra czéloz mindenben.

126

Nincs semmi bölcseség,
Es gondolt eszesség
Az Ur tanácsa ellen,
Noha el-rendeli,
Az ember, s' intézi,
Dolga miképpen kellyen,
De Isten vezérli,
S' egyedül viseli,
Uttya miként, s' hogy mennyen.

127

A' maga el-hitség,
Esztelen kevélység
Térit szégyen vallásra,
Ha ez illyen botlik,
Hidgyed nagyot esik,
Majd nem mélto szánásra,

Maga bolondságát,
S' akartva lett dolgát
Nem-is kenheti másra.

128

Ki bogár után jár,
Gyakran követi kár,
Süllyed, s' gázol a' sárban,
Ha indul-is vizre,
De nem viszen készre,
Ott-is maradhacz szomjan,
Azért Vén tanácsa
Job sem iffiu gáncsa,
Mert igazit jo karban.

129

Az ebet szöriröl,
Szamárt füleiröl
Könnyen meg-ismérhetni:
Embert erkölcséröl,
S' maga viselésröl
Bizvást meg-itélhetni.
Ha érdemli jobra,
S' ha nem méltó balra
Az ollyat kell ültetni.

130

Pokol, s' veszedelem,
Mély és feneketlen,
Meg nem elégedhetnek,
A' vándorlo elme,
Es az ember szeme
Illyen telhetetlenek:
Mint a' Vizi korság
Halálos szomjuság
Kornyadozó betegnek.

1142 I akarva II–IV akartva **1157** I viseléséröl II véselliserul β viselésrül **1163** I, III–IV S' feneketlen verem II Mély és feneketlen **1167** II telhetlenek

131

Maga kényén járó,
Mint a' sebes ráró
Szabadság méltósága:
Nem ismér rabságot,
S' nem fizet birságot
Magános urasága,
Mert kinyes akarat,
Mint futó agarat
Ugy hordoz mulatsága.

132

Kedvesen halgattyák,
Ha mások állattyák
Szabadságnak oltalmát:
De kevesen vannak,
Az kik az ollyannak
Segétenék hatalmát,
Ki ki siros konczrul,
Más boros palaczkrul,
Félti el-vonszák orrát.

133

Udvar habzó tenger,
Mélly örvényben kever,
Ha nem tudsz hizelkedni,
Gyakran más notáját,
Es szokatlan tánczát
Kedvetlen kell ugrani;
Tökélletlenséggel,
Sok csél s' csap beszéddel
Kell grátiát keresni.

134

Job gonosz esetet,
S' szerencsétlenséget
Embernek el-szenvedni,

1186 II koncztul **1187** II palaczktul

Hogy sem álnokságot,
S' hamis csalárdságot
Pirulva szégyenleni:
Mert sok fortély után
Böcstelenség méltán
Fog tégedet üldözni.

135

Az virtus türéssel,
S' erös reménléssel
Erdemel dicséretet,
Mert a' szabad türés
S' kétséges reménlés
Csak Nemes vért illethet,
Mert könnyen szenvedni,
S' kétségel mit várni
Hozhat jó nyerességet.

136

Sok álom szakasztást,
Törödést, s' udvarlást
Türve nyeg az magában,
Az ki más asztalán,
S' nem maga tányérán
Akar enni a' konczban,
Mert az kötelesség
Nem leg kissebb inség,
Ki van más birtokában.

137

Nem mondom uraság,
De azért boldogság,
Ki lakhatik házánál,
Bár füstös legyen-is,
Es sással fedet-is,
Jobb más palotájánál,
Ki ha azt nyerheti,
Magával hiteti,
Nincs jobb étek tormánál.

138

Az út közönséges,
De a' győzedelmes
Járhat rajta bátrabban,
Mert nem a' félénk sziv,
De a' ki bátor, s' hiv,
Mehet az tilalmasban,
Lám farkast hurittyák,
S' gyakran rijogattyák,
Még-is el-kap juhokban.

139

Farkas ha koplal-is,
Nem cserélne még-is
Az kalmárok ebével:
Ebnek vas láncz nyakán,
Kötve szekér farkán,
Noha lakik jó lével,
Farkas úr magának,
Örül szabadságnak,
Ritkán ütik veszszövel.

140

Reménség ha rád néz,
Edesb hogy sem nád méz,
Biztat jövendö jókkal,
Karón varjat mutat,
S' igirettel úntat,
Hogy mindent ád marokkal,
De ha meg-kezd csalni,
Akkor fogsz te falni
Mérget teli torokkal.

141

Az boszszu állásnak,
S' dühött haragjának
Tanácsa veszedelmes,

1253 II nem **1258** II De mikor kösd

Rosz feslett életnek,
S' lelki ismeretnek
Tanuja nem hiteles,
Meg olynak szava-is
Bár volna igaz-is,
Bizonysága kétséges.

142

Soha nagy Urakkal
Cseresznyét marokkal
Te ne egyél egy tálbúl,
Ha eszel szépiben,
Esel irigységben,
Rád *lődöz az* magvábul.
Ha csontot nem ront-is,
Jelt hágy rajtad még-is,
Hogy nézd mászszor *szegletbül.*

143

Nem jó boszszuságra
Urakat s' haragra
Senkinek ingerleni,
De hogy ha cselekszi,
Tanácslom hogy meszszi
Igyekezzék kerülni,
Mert nehéz kö kertben
Kedv s' akarat ellen
Urakkal tánczot járni.

144

Nagy Urak szerelme,
S' kedveknek öröme
Jár gyakrabban nyúl háton,
Melly hol egyszer nyugszik,
Mászszor ott nem fekszik,
Nyomot sem hágy az hanton,

1275 I lövöldöz II–IV lödöz az II magvaval **1278** α távulrul II segletbül

Igy az Urak kedve
Egyszer volt nevetve,
Mászszor verettet nyakon.

145

Szolgád fizetését,
S' meg-érdemlett bérét
Meg ne tarcsad magadnál,
Hogy meg ne átkozzon,
Vagy kárban ne hozzon,
Inkáb mondgya vólt Urnál,
Mert boszszu állást kér
Meg-tartott igaz bér,
S' vádol mindenkor másnál.

146

Ha ki az Urához,
Avagy hazájához
Hivségét meg-mutattya,
Minden több jóságit,
Es egyéb virtusit
Ezzel fellyül haladgya,
S' gyözedelmi pálmát,
S' Laurus Coronáját
Méltán meg-kivánhattya.

147

Igaz hivségedben,
S' kötelességedben
Ligy álhatatos fottig;
Mert az árultatás
S' árulo habozás
Noha jol tart ideig,
De árulo maga,
Nem lesz kedves soha,
Bár éllyen akar meddig.

148

Tüz azt melegiti,
Ki közel érheti,
Nem ki távul mutattya,
Ki sarkallya Urát,
Inkáb veszi hasznát,
Mert méz magát nyalattya,
De ki rosz magának,
Nem lehet jó másnak,
Szolgát az *úr* választya.

149

Az praktika kettös,
Ki nem érti ag nös,
Bir az együgyü szivel,
Mert csak maga sákját
S' nem mások kosárját
Alnok tölti eperrel,
Az hárst akkor hántya,
Az mikoron láttya,
Teli vagyon mezgével.

150

Ne örüly bitangnak,
S' hamis majorságnak,
Melly csak kedved gerjeszti,
Száz igaz pinz között
Egy hamissan *szerzett*
Többit-is meg-emészti:
Mert Esopus ebe
Arnyéknak örülve
Az konczot-is el-veszti.

151

Gazdag ki sorsával,
S' érteke javával
Panasz nélkül meg-nyugszik,

1332 I–II, IV út III úr **1335** II Vagy az **1338** β Tölti álnok **1339** II Az harézt akkor haytia **1341** II im vizzel **1346** α gyüjtött II szörzett

De nyomorult, a' kit
Fösvénység meg-vakit,
Sorsával nem elégszik;
Mert ki usorával
Keresi záloggal,
Csendessen nem aluszik.

152

Hamar gyüjtött marha
Ollyan mint füz moha,
Hertelen kevesedik;
Mert hamis marhája,
Öszve gyült aranya
Az igaznak tartatik,
De az kézi munka,
Bár gyüllyön *is soka,*
Nö, terjed, s' szaporodik.

153

Ebül gyült szérdéknek,
S' hamis keresetnek
Prédára kell oszlani,
Másod s' harmad izig,
Rosz bitangnak addig,
Hellye sem fog láttzani,
Mert átok fiakra
Hamar jün, s' annyokra,
Az kik fognak kodulni.

154

Igazat semmi kár,
Todullyon reá bár,
Meg nem szomorithattya,
Kivánsága el-jön,
Ha lészen-is késön,
Kedvét meg-vidámittya,

1367 α halomra II bar gyulljenis sokka

De az Istentelen
El-esik hirtelen,
Mert vétke meg-vakittya.

155

Az ki tulajdonát,
Es igaz marháját
Osztya a' szegényeknek,
Inkább gazdagodik,
S' jóbban mohosodik,
Nincs hija értekének,
De kik másét lopják,
Koborollyák s' fosztyák,
Nagy szükséget szenvednek.

156

Midön szidalmazod,
S' a' szegént rongálod,
Káromlod Istenedet,
Ha penig ruházod,
Szükségét táplálod,
Tiszteled teremtödet,
Mert az alamisna
Lesz usora haszna,
El nem rejti béredet.

157

Nyomoruságában,
Nem boldogságában
Barátod látogassad,
Te tanácsod jeles,
Nem gyönyörüséges
Legyen, kivel biztassad,
Mert az hizelkedés
Hazug incselkedés,
Akar honnét fordittsad.

158

Hol jo szivel látnak,
Ott meg ne unnyanak,
Visely gondot jol arra,
Mert ha ma itatnak,
Holnap nem kénálnak,
Találsz bé-zárt ajtora,
Azért nem mindenkor,
De csak idejekor
Járhatsz az pap sajtyára.

159

Mint moly az ruhának,
Es féreg az fának,
Ugy árt bánat szivednek,
Mert busulás fáraszt,
Az gond pedig bádgyaszt,
Sérelme-is lelkednek,
Csontod hasogattya,
Velödet száraztya,
S' gyilkossa életednek.

160

Nem annyira hasznát
Mint élete hoszszát
Ember nézi mindenben,
Ezért gyakran izzad,
S' haja szála borzad,
Maradhasson életben,
Leg inkáb éltéjért
S' meg maradásáért
Ki, ki, aggik lelkében.

161

Nagy hasznot kicsiny kár
Erdegellyen-is bár,
Azzal el nem fogyattya,

1440 II addigh [!]

Kis patak tengerben
Follyon bár szüntelen,
Ugyan meg nem árasztya,
De apro fövenyet
Nagy ár viz el-lephet,
S' végre széllyel oszlattya.

162

Mondolás bélesnek
S' téjfeles lepénnek
Ha mindenét fel vetnéd,
Sok költséggel lenne,
Nem-is ennel benne,
Csak vajatlan meg-sütnéd,
Mert a' rest többet jár,
Fösvént érhet töb kár,
Ha panaszszát értenéd.

163

Nem lészen gazdag dús
A' szemérmes koldus,
Ritkán eszik kalácsban,
Mert néma gyermeknek,
Es meg-kötött nyelvnek
Nincs értelem szavában,
Sült galamb nem repül
Az tüz hellyén kivül
Senkinek-is szájában.

164

Ajándék marhának
Nincs odva fogának,
Kiért el ne vehessed:
Hol adnak malaczot,
Ott ne tarcs tanácsot,
Azt miképpen mellyeszszed,
Hanem mindgyárt sákkal,
Es az után nyársal
Forgolodgyál hogy süssed.

1452 β jedznéd

165

Adott jót felejtsed,
S' panaszban ne ejtsed,
Ha kinek jóval voltál,
El-vett jorul pedig
Emlekezzél holtig,
S' hálá-dás mutatással.
Ha adsz, adgy jó szivel,
Ha kérsz, ved jó kedvel,
Hogy meg ne utáltassál.

166

Nem árt az illy átok,
Es illetlen szitok,
Melyre nem adtál okot,
Mert a' szamár rivás,
Es kuasz ugatás
Meszsze érni nem szokott,
Gonosz jámborokért,
Hamis, igazakért
Mindenkoron adatott.

167

A' szep csorgó forrás
Szemnek kedves látás,
Az elmét ujithattya,
Szép gyönyörü pásit,
Melly ezer kedvet nyit,
Az szemet hizlalhattya,
De igaz barátság,
S' meg-rögzött társaság
Eletet hoszszabbittya.

168

Szeretet égö tüz,
Öszve szerkeztet s' füz,
S' egyben kapcsol két lelket,

1505 II szerkeszet **1512** II io hert és nevet

Evez egy hajóban,
Lépik igaz nyomban,
Tészen edgyé két szivet.
Az mit beszéll nyelve,
Azt kivánnya szive,
Terjeszsze jó hir nevét.

169

Régi barátodat,
Meg ismért társodat
Szeresd miként lelkedet,
Gyakorta ag lovon
Verik farkast agyon,
S' béllelhetik mentédet,
De mint délczeg vad ló,
Az uj társ sem való,
Félben szegi kedvedet.

170

Szeretönek sebe
Nem idéz törvénybe,
Job sem gyülölö csókja.
Barátod mindenkor
Szeret, nem csak olykor,
Midön aranyad láttya,
De Judás arúló
Csókjával ajánló
Rejtett mérgét mútattya.

171

Atkozott szegénység
S' fogyatkozott szükség
Nem talál barátságot;
Mert a' szükölködö,
Majd nem-is illendö
Ismérjen rokonságot:
Hanem az Uraság,
Ajándék, s' méltóság
Nevel attyafiságot.

1519 II De a **1521** II szegék **1523** II torvényre **1539** II attyafiusagot

172

Szerencse erszényét,
S' álhatatlan kincsét
Ha veled nem közlötte,
Csendességben élhetsz,
S' tölle nem-is félhetsz,
Hogy kedved nem nevelte,
Mert ö senyvett házbúl
Szegény társaságbúl
Minden közit ki vette.

173

Prokátorra pered,
És holt papra lelked
Ne bizd tellyességesen.
Lám Isten néked-is
Ad eszet másnak-is,
Dolgod viseld eszesen,
Mert szenet kovácstúl,
S' lasnakot czigántúl
Nem vehetni nyertesen.

174

Doctor a' nyavalyát,
S' Prokátor a' Causát
Igen ritkán enyhiti,
Doctor purgátiót,
Másik exceptiót
Ad, kivel neheziti;
Igy egésségedet,
S' minden értekedet
Gyanó perrel emészti.

1550 α S' uj orvosra élted II S holt papra lölköd [A szótagszámot javítottuk.] **1553** α Adott eszt, s' másnak-is II Ad eszet masnakis

175

Mi nincs okosságbúl,
Van a' kábaságbúl,
Nem-is lészen állandó,
Minek nincs ereje,
Annak nincs gyökere,
Nem lehet maradandó,
Mert jégre meczett kép
Nem lesz sokáig ép,
Mert széltülis olvadó.

176

Embert nevetésén,
S' hahota szerzésén
Itilheted bolondnak,
Ki minden beszédét,
Es cselekedetit
Meg neveti magának,
Es csak kaczagásrúl,
Nem valami jórúl
Adhat tanácsot másnak.

177

Egyszeri dorgálás,
Vagy kemény rijasztás
Többet használ okosnak,
Hogy sem száz vereség,
Avagy kemény inség
Altalkodott bolondnak;
Mert bolond nem bársont,
Hanem hetes vászont
Erdemel csuhájának.

178

Hejában perselni
Ebet, s' mellyeszteni,
Nem szalonnának való:

1569 II Az nem

Illyen az ostoba,
S' tudatlan goromba
Ehez szintén hasonló:
Akar mint tanitsad,
Bár pálczával csapjad,
Nem lészen botbul sarló.

179

Puha, s' henyélö test
Ektelenséget fest,
S' nevelöje romlásnak:
Gonoszságnak vára
A' köz jónak kára,
Fia a' torkosságnak,
Mint vér szopó nadály,
Vagy méh rontó harkály,
Oka sok latorságnak.

180

Ha a' szekér-kenöt,
Avagy lépes veszszöt
Forgatod a' kezedben,
Köntösödre ragad,
Szakállodban akad,
Kit le nem moshatz vizben,
Igy gonosz barátság,
Es lator társaság
Mocskol böcsületedben.

181

Ne félly a' kérkedö,
Csácsogó, s' fecsegö
Maga hányó *embertül;*
Mert ollyannak nyelve,
Versengö fegyvere,
S' bizodalma ajtón túl,

1609 II Mért **1619** II De lator **1623** α csél csaptúl II embertul

Mint *kuasz* csak ugat,
De nem igen marhat,
Meg ijedvén farkastúl.

182

A' korsót a' vizre
Addig horgyák, s' jégre,
Mig cserépenkint törik,
Igy ember lopásra
Addig jár fosztásra,
Véletlen fel-függesztik,
Mert a' tudni való,
Vizben nem lesz haló,
Ki kerékre tartatik.

183

A' lator erkölcsnek,
S' rosz igyekezetnek
Sok ajándék sem elég,
Latornál nincs vétek,
Semmit nem tart bünnek,
Patvar tarcsa mind éltig;
Mint az eb a' Dunán
Egyszer által úszván
Keszül mászszor tengerig.

184

Ördögnek ideig,
De nem azért fottig
Kel gyertyát-is gyútani,
Náladnál roszabnak,
Es aláb valónak
Olykor sokat kel türni,
A' jó eggyességért,
S' csendesz békességért
Sokat el kel halgatni.

1627 α az eb II kuasz **1632** II Cserepenkent el törek

185

Jobb más latorsága,
S' titkos csalárdsága
Miat, embernek veszni,
Hogy sem félelmében
Avagy ijettében
Gyalázattal meg-halni;
Mert félénk harang szót,
Avagy gyász koporsót
Miként tud érdemleni.

186

Inkáb hidgy az ebnek,
S' meg dühöt medvének,
Mint fecsegö embernek,
Mert az fene vadak
Természetbül marnak,
S' ártalmadra sietnek:
De hamissak szive
Nem ott jár hól nyelve,
Orozva emésztenek.

187

Noha kicsin a' bors,
Melegsége nagy, s' gyors,
A' nagy babnál erösseb,
Az oktalan nagy test
Ha félénk, s' ahoz rest,
Vasnál mivel tettetesb?
Mert nagy, s' tágas pajta
Ha üres, és puszta,
Olnál mivel böcsüsseb?

188

Nem méltó az élni,
A' ki csak henyélni
Szokott, mint a' méh here:

1660 II filelemben **1664** II Avagy hogy koporszot **1680** II tettesseb

Mert az hazájának,
S' közönséges jónak
Nem néz elö-mentére:
Nyárban csak árnyékot,
S' télbe csak lasnakot
Keres, könyebségére.

189

A' tehennek tején
Meg-tetszik idején,
Lészszé túró belölle,
Jo vásáris estin,
Nyereség-is vesztin
Jelt mutathat környülle,
Igy virtus *gyermekbül,*
Mint vas-szeg a' sákbúl,
Ki néz, hogy szól*j* felölle.

190

Ha háborgattatik,
S' ok nélkül bántatik
A' Nemzetes Nemes vér,
Nehéz azt kér*lel*ni
Es meg-engesztelni,
Mig magában meg nem tér,
Mert kigyó farkáért,
S' az el vágásáért
Mindent mardos mihez fér.

191

Dorgalás, és veszszö
Csak ne légyen késö,
Jót nevel a' gyermekbül,
Ne bocsásd szájára,
Mert bút hoz Annyára,
Rosz szokott *vásottságbul,*

1691 II S télben meg **1699** α iffiúbúl II gyermekbul **1701** I szól II–IV szolly **1705** I kérlleni II–IV kérlelni **1716** α erkölcsébül II vasotsagbul

Fát-is mig fiatal,
Hajthatsz akarattal,
Ha *n*em rögzött törsökül.

192

Bóldogtalan ferfi
Oly Attya, kit rosz fi
Búval, s' gondal keserit:
Hasznosb ugy meg halnod,
S' fi nélkül maradnod,
S' el-törlened a' nevét,
Hogy sem Istentelen
Légyen, s' engedetlen
Jobb ki vájjad a' szemit.

193

Jó erkölcsel tellyes,
S' jó hir nével ékes
Vén embert meg-böcsüllyed:
Meg-fogadd tanácsát,
Örizzed hagyását,
S' jó intését kövessed,
Ne illesd haraggal,
S'ne boszszoncsad csuffal,
Meg ne átkozzon téged.

194

Miképpen tisztelted
Atyádat, s' böcsülted,
Azont várjad magadra,
Mert Atyád sirása,
S' Anyád átkozása
Ostort fonyhat nyakadra,
S' hol nem fog viszketni,
Ott fogod vakarni,
S' nem lesz birád fiadra.

1718 II haythat **1719** I Hanem III–IV Ha nem II Megh rögzöt törzekből **1741** II Attyak **1742** II s Annyak

195

Gyermeknek játékért,
S' özvegynek sirásért
Ne süvegely te soha,
Mert gyermek játékkal,
Az aszszony sirással
Fizet miként mustoha;
De szolgály te olynak,
Hogy fáradságodnak
Legyen haszna valaha.

196

Minden ujság kedves,
Az ô pedig reves,
Vetik a' sib vásárra,
Uj szita függ szegen,
Az ô hever földön,
Csak nem-is teszik polczra,
Noha az ô bortul
Jobban, hogy sem mustúl
Mehetsz az ugró tánczra.

197

Szerelem, és a' bor,
Kiben ez kettö for,
Nincsen ott nyugodalom;
Mert edgyik szivedben,
Az másik elmédben
Hatalmazott hatalom:
Mind kettö égö tüz,
Kedved ellen hajt, üz;
Ezek vége sir, s' halom.

198

Nem lát a' szerelem,
Nincs nálla értelem,
Nem néz Iffiat, sem aggot,

1768 II szevedbul **1769** II elmédbul

Bolyogva kit talál,
Ottan kedve meg-száll,
Véli Diánát látott,
Mint a' torma féreg,
Nem rija hogy méreg,
Hanem mézben harapott.

199

Az nöszö legénnek,
S' kincses erszényének
Nagyob hire sommanál,
Férhez menö lyánnak,
S' drága ruhájának
Több szekrénnye számánál,
Mert pecsenye füsti
Nagyobb szokott lenni
Mindenkoron magánál.

200

Ha feleséget vész,
Bútúl üres nem lész,
Fonnyadsz, száradsz mellette,
Órát hogyha vészel,
Nyughatatlan lészel,
Kell lenned környülötte,
De mikor versz Papot,
Fel-jedzed az napot,
Mert lesz gondod érette.

201

Házasok szerelme,
S' egyenlö értelme
Nincs a' kendett orczában,
Mert a' nagy pipesség,
S orca kenő festék
Vénust vadász másokban,

1795–1796 α Orát-is hogy ha vész Hidd nyughatatlan lész II Orat hogy ha vesel Nyughatatlan lészel
1805 α S' a' kendözött szépség II s Orcsa kenü festék

De tökélletesség,
Es szemérmetesség
Foglal szivet magában.

202

Beteget gyöngy vizzel,
S' bádgyattat gyors kézzel
Segitvén gyogyithatnak,
Rabok vas békókbul,
Láncz és kalodákbul
Sokan szabadulhatnak,
De rögzött bánatbul
S' bolond szerelembül
Ritkán észre hozatnak.

203

Szép aszszony, és jó bor
Igen meg-hitt jámbor
Embert, kéván örzésre,
Mert az aszszony gyarló,
Engedelmes, s' hajló,
Hamar felel kérdésre,
Bor-is kévánatos,
Nem kell hozzá lantos,
Alkolcsot tart pinczédre.

204

Nem kell ottan czégér,
Hanem torok, s' hébér,
A' hol jo bort kezdenek,
Mert bort nem czégérrül,
Hanem jó izirül
Az korcsomán dicsirnek,
Lyánt sem koszoruért,
De *jó* erkölcsiért
Leg hamarébb el-vésznek.

1813 II Rabot **1816** α Rögzȫtt sérelembül II De rögsöt banatbul **1818** α Eszre ritkán II Ritkan ésre hozhatnak **1819–1827** III [Kihagyva.] **1827** II pinczíben **1835** I De a' jó II–IV De jo

205

Fazekat kongásán,
Az ökröt vonásán
Válogattyák vásáron,
Lyánt vak szerencsére,
S' dicsért reménségre
Szerzik költséges árron,
De ha fog hibázni,
Akkor fogsz te fázni,
Lepled rugta ágyadon.

206

Csalárd a' kedvesség,
Hivságos a' szépség,
Noha tünik szemedben:
Urát félö Aszszony,
Mint a' drága bársony,
Marad dicsiretiben:
De az gonosz aszszony,
Mint az hetes vászony,
Szapullást vár mindenben.

207

Örökség, s' majorság,
Ház, s' minden gazdagság
Maradnak az Attyoktul,
Az okos feleség,
Es jámbor segétség
Adatik csak *Istentül,*
Es ha olyra találsz,
Sok napokat számlálsz,
Ment vagy világi bútúl.

208

Jaj annak az háznak,
Hol tehén, bikának
Jármat vethet nyakában,

1850–1852 II [Hiányzik.] **1860** α az Urtúl II Istentul

Csak példa a' bika,
Aszszonyokban ritka,
Mely nem szöne bordában,
Hogy nyergellye Urát,
S' félre tegye kontyát
S' járja tánczát szomszédban.

209

Egy nyakon ütésböl,
Vagy arczúl *csapásbul*
Történik üstök vonás;
Olykor csak egy tánczbúl,
S' tréfálódó szóbúl
Lészen házasság rontás,
Hanem zárjad addig
Istállodat meddig
Nem esik a' ló lopás.

210

Az elrejtett kincset,
S' gonosz feleséget
Elmédbül ki nem vethetsz,
Mert mind kettö olly gond,
Kit a' nyelv ki nem mond,
Mindeniktül epedhetsz;
Hanem ha rosz hidon
Lész, vagy nyúlászaton,
Akkor ha mit felejthetsz.

211

Gonosz hir szárnyon jár,
Lót, fút, senkit nem vár,
Elözi a mentséget,
Jó hir késön terül,
Gyakran sillyed, s' merül,
Véle hordoz kétséget:

1874 α verésböl II csapasbul **1882** α El-rejtett jót, II Az el röytet

Bár volna igaz-is,
Rostáltatik ugy-is,
Szerezzen irigységet.

212

Vén ember elméje,
S' az iffiú ereje
Verik-meg az hadakot,
Gyakran álnoksággal,
Es nem erőszakkal
Rontnak erös Várakot,
Mert *gyakrabban az ész,*
Hogy sem az erős kéz,
Kötöz Oroszlányokat.

213

Erös az igazság,
Es az szép aszszonyság
S' magát itató jó bor,
Ezek kik meg-birták,
Es földre tapodták
Fejedelmeket sokszor,
Gazdagság s' bölcseség,
Erö és vitézség
Nem bir ezekkel ollykor.

214

Kár vitéz férfinak,
S' kegyes jo aszszonynak
Meg-vénhedni üdötül;
Kár a' serény lonak,
Mint sebes solyomnak
Elbénulni az hámtul,
Mert másféle panasz,
Kit befog egy arasz,
Messze esik ezektül.

1906 α az esz gyakrabban II gyakrabban az esz **1907** α Mint kéz vadászatban II Hogy sem az eröss kéz **1923–1926** α Bénnulni törödéstül, De igy jár e' világ, Melly csak tündér hivság, S' változó mindenestül II El bennulni az hamtul, Mert mas file panasz, Kit be fog egy arasz, Meszszé eszek ezektul

215

Kelletlen ott az kincs,
Hol jó egésség nincs,
Jaj fáj, csak azt dudollya,
Mert gyöngy, gyémánt, s' rubint
Nem ád kedvet máskint,
Csak szemedet hizlallya;
De az jó egésség,
Epp kéz, láb; s' békesség
Bús lelket-is táplállya.

216

Számkivetést türni,
S' gonosz hirben élni
Keservesseb halálnál,
Az *mordáló* szükség,
Kit szenved az vénség,
Mind sullyossab azoknál,
Mert ez három dolog
Már szokásbul forog
Az emberek házánál.

217

Kövön kigyo nyoma,
S' repülö sas úttya
El-rejtetett látásban,
De az iffiu úttya,
S' el-tökélt szándékja
Titkosb ösveny magában;
Mert titkát ki tudgya,
S' rejtekét ki láttya,
S' kit fogad tanácsában.

218

A szép kinyílt rózsa
Azt magával hozza,
Ok legyen szeretetre,

1939 I mardoso II–IV mordalo **1954–1956** α A' fris tetszin szinnel Ékes rosa reggel Mindent indit örömre II A szép ki nélt Rosa Azt magaval hozza, Ok legyen szeretettre

Koszorúban ékes,
S' ajándékban kedves,
Méltó a' dicsiretre,
Illetvén fájdalom,
Nézvén aggodalom
Ragad róla szivedre.

219

Az *cs*engö méhecske,
S' gyapjatlan nyüvecske
Ha jút-is kemény télre,
Noha nem szánt, el-él,
A' szükségtül nem fél,
Ki telel kikeletre,
Azért nincs felejtve,
Az ki va*n* teremtve,
Csak ügyed bizd Istenre.

220

Sokat fárad vadász,
S' ritkán szárad halász,
Ugy keresi kenyerét,
Kapás nyes irtovánt,
S' madarász lépet hánt,
Elleszthesse éhségét,
Az arató eped,
Kaszás hevet szénved,
Tengethesse életét.

221

Az gyomor ehsége,
Es kenyer szüksége
Mindent fel tud forgatni,
Okost, bolondságra,
Jámbort-is lopásra
Gyakran szokott úntatni,

1960–1962 α De mulo szépsége, S' hervado épsége Bút hoz ottan szivedre II Illetven faydalom Nézven aggodalom Ragad rola szévedre **1963** I zengö II czöngö III–IV csengö **1969** α Nem vagy hidd II Azert néncs **1970** α vagy II van **1983** β el túd

Mert ott van az inség,
Hol süveget szükség
Kezd szitával földozni.

222

A' sok uj találmány
Ki tudná mennyi, s' hány,
Mellyet az elme kohol,
Torok mélységéjért
S' kenyér szükségéjért
Ember mindent ki gondol,
Mert hijános érték
Nem lesz teli mérték,
Torok jó hirt meg-mocskol.

223

Esznek, hogy éllyenek;
Elnek, hogy egyenek
Sokan emberek közzül,
Mert soknak Istene
Hasban reménsége,
Van dicsössége ebbül,
Ha szomju gégéjét,
S' el-száradott inyét
Olthattya borsos lé*vbü*l.

224

Etel, s' ital, álom,
Szükséges ez három
Ez világi életre,
Mértékelve hasznos,
Szükség kivül káros,
Ejt a' soka veszélyre,
Hol jó mód tartatik,
Ott sok jó adatik,
Hoz, kivánt egésségre.

1991 II tudgya **2007** I lével II–IV lévbül

225

Az mértékletesség,
Mint jó levegö ég,
Hoz kedvet, s' nyájasságot,
Mind Istent dicsérni,
S' egyéb dolgot tenni,
Nem restell fáratságot,
Mert a' józan elme
Eletnek szerelme,
Indit vig mulatságot.

226

Részegség olly étek,
Kibül minden vétek
Terjed egész világon,
Még az szenteket is
Mocskolta őket is,
Mint történt jámbor Lóton,
Ha Bacchus pohárát
Gyakran töltöd, s' borát,
Gázolsz te-is ez uton.

227

Az ki nyárba nem gyüjt,
Télbe keveset *süt,*
Tiszta annak fazaka,
Ritkán ül ebédhez,
Semmit nem tesz tüzhez,
Nem peniszül kaláttsa,
Henyélésen morog,
Hogy a' hasa korog,
Magára van panaszsza.

228

Ektelen fösvénység,
S' rút telhetetlenség

2029–2031 I, III α Jó vitézeknek árt, Rájok hoz bút és kárt, Mint történt Nagy Sándoron II Meg a szenteketis Moczkolta öketis, Mint tertint jambor Loton **2036** I, IV füjt II süt III füt

Szörnyü vétek magában,
Ki mint varas béka,
Noha földben lyuka,
Nem mer enni az porban,
Sobrák embernek-is
Csak zab kenyere-is
Mézes falat szájában.

229

Jobb egy száraz falat,
Bár ne egyél halat,
Csak lehess csendességben,
De az teli pincze,
Rakott ház, pint, s' ittze
A' hol van versengésben,
Nem élet, de halál,
Hol annyi bú talál
Oránként te lelkedben.

230

Jól van annak dolga,
Régi buza doha
Kinek járja udvarát,
Tavalyi szalmája,
S' meg-maradt szénája
Ekesitti pajtáját,
Van olynál bor árra,
Nem kél az táskára,
Csusztathattya bocskorát.

231

Jámborság ékesit,
Szemérem tisztesit
Magad jó viseléssel,
Ruha szem-fény vesztés,
Es külsö tettetés
Patikai festékkel,

2059 II [A *de* szó hiányzik.] **2066** II s megmaradot **2069** II kir

Természetén kivül,
Ki szépségnek örül,
Jele jár kettös szivel.

232

Sokan kapállással,
Nékik him varrással
Szoktanak vetekedni,
De az igassággal,
S' Istenes jósággal
Nem tudnak dicsekedni;
Azért nem mivedet,
De jó életedet
Fogják az fontra vetni.

233

Az mocskot mosással,
S' gyakor szapullással
Ruhából ki veszthetni,
Igy az bünt sirással,
S' igaz meg-bánással
Tudhatod el-törleni,
Es boldogulsz akkor,
Halálodhoz mikor
Leg közellyebb fogsz járni.

234

Nappali rettegés,
S' éjjeli rémülés
Az rosz lelki isméret,
Fél az álomtul-is,
Retteg a' széltül-is,
Tudgya bünnel fertezett,
Ha valami mozdul,
Vére benne posdúl,
Mert vétke romlást szerzett.

2081 α Vagy szép II Nékik

235

Mikor törvénytül vársz,
Akkor jó uton jársz,
Nincsen abban rövidség,
Perlekedö társnak,
S' felebarátodnak
Ne légy azért ellenség,
Hanem csak causának,
Es exceptionak
Légyen abbúl gyülölség.

236

Az ökröt a' szarván,
Az harist a' szaván
Gyakorta meg-foghatod,
Embert szabad nyelvén,
Jobban mint lépésén,
Beszédén nyomozhatod,
Elméje hol járjon,
Szive mit kévánnyon,
Könnyen meg-rostálhatod.

237

Paránnyi bimbóbul,
S' kisded virágjábul
Nagy gyümölcs nevelkedik,
Alázatos sziv-is,
Miként borostyán-is,
Magassan emelkedik:
Mert együgyü szivben,
Nem kevély elmében
Az Isten gyönyörködik.

238

Alázatos szivel,
S' buzgó könyörgéssel
Meg-hatod az egeket,
Az irgalmassággal,
Es az igassággal
Meg-váltod az vétkeket,

De álomtul félni
S' büntöl nem rettegni
Nem találod ezeket.

239

Hadak meg-verését,
S' népek büntetését
Isten maga forgattya,
Az házasság szerzést
S' két személy meg-kötést
Csak egyedül mutattya,
Királyi koronát
S' ország birodalmát
Kezébül osztogattya.

240

Uram gazdagságot
Ne adgy, oly jószágot
Hogy ellened dagadgyak,
Öriz szegénységtül,
S' kolduló élettül,
Hogy másoktul ne lopjak,
Hogy az te nevedre,
Es idvességemre
Hamis hütett ne szórjak!

241

Az nyelv gonosz fegyver,
Meg-öl, s' büzben kever,
Szabadgyában hól úszhat,
Ökör alatt borjút,
Szüz leányban fattyút
Ha nincsen-is, de mondhat;
Ha vagy becsületben,
Jól érdemlett hírben,
Abban földre tapodhat.

2140 II De félny alomtul **2162** II bünben **2165** α Holló fészken hattyút II Szus leanyban fattyut **2167–2168** α Igy böcsülletedben, S' érdemlett hiredben II Ha vagy becsuletben, Jol érdemlet hirben **2169** α Hamar II Abban

242

A' meg-hólt emberrül
Ne szóly éktelenül,
Hanem jobbitsd életed,
Gondold utánna mégy,
Kölcsönt *veled* ne végy,
Mások nyelvét enyhitsed,
Ha vólt mi ránkorod
Ellene, s' haragod,
Aztat immár felejtsed.

243

Minden gyönyörüség,
Nyavalya, s' egésség
All öt érzékenségbül,
Ember alkotása,
S' tagja formálása,
Föld, viz, ég és az tüzbül,
Kikkel hogy ha jól élsz,
Hoszszu üdöket érsz,
Mert életed ezekbül.

244

Az ora folyton foly,
Meg nem eszi az moly,
Ki az, ki határozza?
Kertben-is el-szárad,
Változik s el-hervad
A szép virágzó rózsa,
Igy ember el-tünik,
Elete el-mulik,
S' teste földet halmozza.

245

Az unalmas vénség
Izetlen nevetség,
Mert ég kedve körmére,

2174 α félö II veled **2190** α Vallyon II Ki az **2192** α Szép rosa II Valtozik **2193** α Ki a' ki oltalmazza? II A sep viragzo Rosa

Koczodás, s' irigység,
Benne az fösvénység;
Fél juthat zab kenyérre;
Nincs ott vigasztalás,
Csak az álom látás
Patkoltat meszsze földre.

246

Az kigyó meg-ujjul,
Hangya szárnyon röpül,
Ha érkezik vénségre;
Szarvas meg-iffiúdik,
A' sas le-vetkezik
Nagy hoszszu esztendökre,
Csak ember nyomorult,
Romlott *és megsérült*
Kicsiny s' rövid idökre.

247

Üveg romló cserép
El-tart, és lehet épp
Száz esztendö mulva-is,
Az ember élete,
Ez világon léte
Bizontalan csak ma-is,
Ha mára virradtál,
Holnapra bucsuzzál;
Mert indulhatsz tovább-is.

248

Fö fájás szédelgés,
Csömör, s' hideg lelés
Füvekkel üzettetik,
Az halál félelme,
Szörnyü veszedelme
Meg-nem elöztethetik,

2207 α Az hangya szárnyasul II Hangya szarnyon röpül **2213** I s' meg-szorult II és meg szérült β és meg szorúlt **2222** II buczuztal

Virágos kertekböl
S' Grottás tó vizekbül
Meg nem orvosoltatik.

249

Nincsen semmi újság,
Hanem minden ohság;
Mert volt, el-múlt üdökben,
Voltak, és el-múltak,
Kikrül sokat szoltak,
S' vannak szó beszéd közben;
Ekképpen meg-löttek,
S' meg-is történhetnek,
Es csak igy mennek végben.

250

Gyors nyelv-is meg-némúl,
S' hamar elme tompúl
Visgálván az egeket,
De én nem más okbul,
Üdö meg-csalásbul
Szerzettem ez verseket,
Azért csak ugy fejtsed,
Hogy viszsza ne ércsed
Ez homályos igéket.

84.

AZ ESZTENDÖNEK NÉGY RÉSZEINEK MIVOLTÁRUL

1. Most már minden ujjul,
Vigad, örül, s' vidul,
Hogy tavaszi üdö ér,
El-ment *hó, víz, mocsok,*
S fülemile csacsog,
Echót pökdös denevér,

2246 β Csak üdö csalásbúl

Cím β AZ ESZTENDÖ NÉGY RÉSZINEK **3** β üdöt **4–6** α El-ment az hó, dér s tél, Zöld pásit vetés kél, Vig minden halom, hegy, s' tér, II El ment ho viz mocszok, S fulemile csacsog, Ecchot pokdos denevér

Az kert virágokkal,
S' mezö harmatokkal
Minden bánatot el-vér.

2. Nyár párló idökkel,
S' csattogó esökkel
Gyakran kedvet változtat;
Bolha s' légy csipéssel,
Szunyog *bömböléssel*
Nyugodalmat nem adhat,
Epesztö aratás,
Izzaszto kaszállás
Csak árnyékot kivántat.

3. Ösz szölö gerezdel,
Szép sürü kepékkel
Az embert vidámittya,
Kövér vad, s' madárral,
Meg-tölt pincze borral
Lelket, szivet hizlalja,
Fáratsága hasznát
Most veszi s' jutalmát,
Midön asztagit láttya.

4. Tél embert szomorit,
Gyakran tüzhöz szorit,
S fáztaltatja az testét,
Sürün nyomja ágyát,
S' hüvelyezi álmát,
Hánnya s' veti elméjét,
Ha mit gyüjtött nyárba,
Most aprittya tálba,
Hogy tengesse életét.

5. Négy fertály esztendö,
Jó, *és* gonosz üdö
Mutattya voltaképpen;
Miképpen kell élned,
Es mikor mit tenned,
Elödben adgya szépen:
Kopaszt borotválni,
S' haját el-tarolni,
Allyon üstöke éppenn.

---

14 α or zengéssel II bümbeléssel **24** α Lankadt eröt ujjittya II Lölket szévet hizlallja **30** α Hogy melegittse testét II S fastaltattya az testet **38** I s' II–IV és

85.

AZ KÜLÖMBÖZÖ SZIN FESTÉK*EK*NEK ÉRTELME ÉS MAGYARÁZATTYA

1. Király szin méltoság,
Ezüst szin Uraság,
Piros jelent szerelmet,
Fejér szin szüzesség,
Pásit szin reménség,
Test szin jelent gyötrelmet,
Tenger szin habozó,
Láng szin tétovázo,
A' zöld jelent kegyelmet.

2. Galamb szén értelmet,
Rosa engedelmet,
Veres jelent haragot,
Eg szin jozan elmét,
Medgy szin sziv félelmét,
Haj szin jelent haragot,
A' szürke gorombát,
Hamu szin ostobát,
Sárga jelent bolondot.

3. Baraczk szin együgyüt,
Viola *szomorút,*
Az kék jelent kétséget,
Fekete éppen gyász,
Tudod, mivel ruház,
Jelent gyakran özvegyet,
Szederjes siralom
Szivbéli fájdalom;
Ad mindenik értelmet.

VEGE A' MAGYAR Sententiáknak

Cím I festéknek II–IV festékeknek **20** α mord kedvüt II szomorut **22–24** α A' gyász fekete szin Életünknek estin Halálra emlekeztet II Fekete éppen gyasz Tudod mivel ruhaz, Ielent gyakran özvegyet

BÉ-FEJEZÉSE EZ VERSEKNEK

1. Veget vetek immár csekély rithmusimban,
Noha az irigység tudom veszi szóban,
Ha ki nem szereted irjad mássát jobban,
Ne marczongd elmémet ez kicsiny munkámban.

2. Harkály eledelért keres fában férget,
Eszébe sem veszi, vág mellyére terhet,
Tudom verseimhez hogy elég szó férhet,
Mert bika alá-is az nyelv borjut tehet.

3. Méhecske rosárul széd jó édes mézet,
Az pók reá menvén szi azonrul mérget,
Apelles képében varga talált vétket,
Mondván czippelyöshez nem szabott mértéket.

4. Roka maga farkát szokta csak dicsérni,
Tigris, s' Párducz börit csak semminek vélni,
De szücs meg-csáválva kezdi azt becsülni,
Erdeméhez képest az árrát-is szabni.

5. Leg könnyeb embernek másokat itélni,
De az maga vétkét nehéz meg-ismérni,
Könnyü más szemében kicsiny szálkát látni,
De nehéz gerendát magájéban nézni.

6. Véletlen bokorban az nyúl gyakran fekszik,
Kivel jó agár-is sokszor nem érkezik,
Az Astrologus-is néha feletkezik,
Juhász pedig tudgya ha üdö változik.

7. Vas macska-is olykor gállyát meg nem tarthat,
Remora kitsiny hal, de ellene álhat,
Fenn hejazó elme, az mit ki gondolhat,
Az együgyü esz-is utánna nyomozhat.

8. Erdemlett szolgálat méltán soldot vészen,
Gyözedelmes pállyán vár ajándék készen,
Ki ki bár mint nyesse dicsireti lészen,
De az ki-menetel itiletet tészen.

9. Nincsen oly sovány kert azért ez világon,
Avagy oly parlag föld akar mely határon,
Hogy jora való fü nem termene azon,
Melynek hasznát olykor ne adnád aranyon.

10. Nem irtam ezeket elme mutatásért,
Hanem néha, s' olykor csak az mulatságért,
Nem laktam Oskolát én az tanulásért,
Ezt értvén ne gunyoll engem rithmusimért.

11. Süketnek két mesét nem szokás mondani,
Tótok-is gyakorta azt szokták szollani,
Hogy bolondnak kovács nem tud *eszet verni,*
Irtam, az mit irtam ha tudod érteni.

Nemzetes Benyeczki Péter, szentelt Vitéz verseinek vége

---

33 II Néncs oly **36** II adnak **43** α eszt koholni II eszet verny **44** [A sor után:] II VEGE Legyen dicseret dücsösségh az Szent Haromsagh Istennek Amen β NeMzetes BenICkI Peter szenteLt VItéz VerseI Itten VégezöDnek.

BALASSA BÁLINT

87.

VERSUS PRAEFATIVI

1. Bujaságnak senki versemet ne vélje,
Ki képében vannak, szabadnak itélje.

2. Azért irtam elöl vagy utol nevemet,
Hogy más magáénak ne mondja versemet.

3. Látják neveket is, az kik arra kértek,
Mert becsületében egy személyt sem sértek.

4. Akárki vizsgálja, kérem, pók ne legyen,
Mely jóbol mérget szí, méhtől példát vegyen.

5. Szerelmes verseim nem képemben vadnak,
De lesznek, kik békét ezeknek sem hadnak.

6. Szerzettem egynehányt, világit képemben,
Némelyikét meg is keverem ezekben.

7. Azokat az első rendben ez könyvemben
Irtam, de sok veszett, ki már nincs kezemben.

8. Bujaságbol azért azokat sem irtam,
Mert még eddig minden szerelmemmel birtam.

9. Ámbár Cupidónak neve legyen bennek,
Mindazáltal titkon Hyment emlegetnek.

10. Lesz is Hymen tovább, kiket Isten megtart,
Ha méltó panaszszok nekik nem tesznek kárt.

11. Igy irtam második részben panaszimat,
El nem titkolhatván sebes fájdalmimat.

12. Nem irtam fajtalan, buja szeretőkért,
Hanem a szent Hyment híven követőkért.

13. Talál az, ki tekint utósó rendemre,
Sok istenfélőt is és mást is nevemre.

14. Hagyom azért őket, gonoszra ne huzzák,
S mint véltem, másképen hogy ne magyarázzák.

88.

[GENIUS CANTAT]

1. Bátorságot veszek szivemre ez nyáron;
Ideje is, hogy már jó változást várjon,
Mert eddig mind búban éltem,
Szívem vig napját nem értem,
S több eséstől féltem.

2. Árva állapotom fogyatkozással jár,
Meglátom, mit épit Isten után ez nyár;
Mert eddig *mind búban éltem,*
Szívem vig napját nem értem,
S több eséstől féltem.

3. Látnék, ha láthatnék, jó szivvel oly árvát,
Kinek ugy, mint nekem, kitépték az szárnyát.
Mert eddig *mind búban éltem,*
Szívem vig napját nem értem,
S több eséstől féltem.

4. Atyámfia volna, de jómat kerüli,
S kevesemből való rosz hasznát örüli,
Még eddig *mind búban éltem,*
Szívem vig napját nem értem,
S több eséstől féltem.

8–10 [Az ismétlődő sorokat a versszakok az utolsó strófa kivételével nem tartalmazzák.] **18** [Előbb:] Mert

5. Szerencsétlenségem, ugy látom, nem forog,
Mert állandó bennem az keserves horog.
Még eddig *mind búban éltem,*
Szívem vig napját nem értem,
S több eséstől féltem.

6. Semmi vigasságom még ez földön nem volt,
Annak is hivsége, az ki kedvelt, megholt.
Még eddig *mind búban éltem,*
Szívem vig napját nem értem,
S több eséstől féltem.

7. Azt látom, hogy nyilát rám vonta szerencse,
De okát az Isten gonosztól ne mentse.
Még eddig *mind búban éltem,*
Szívem vig napját nem értem,
S több eséstől féltem.

8. Búval súlyos rabság keserves életem,
Mert hogy nem született, ki fogna mellettem.
Még eddig *mind búban éltem,*
Szívem vig napját nem értem,
S több eséstől féltem.

9. Az én javaimból más erszénye dagad,
Szívem pedig bennem csak ketté nem hasad,
Még eddig *mind búban éltem,*
Szívem vig napját nem értem,
S több eséstől féltem.

10. Lator nyelvét minden csak ellenem feni,
Más ember vétkét is mind fejemre keni,
Még eddig *mind búban éltem,*
Szívem vig napját nem értem,
S több eséstől féltem.

11. Ifjúságomat sok bánat keseríti,
S mostoha szerencse nyilaival sérti;
Még eddig *mind búban éltem,*
Szívem vig napját nem értem,
S több eséstől féltem.

---

42 kettő

12. Ne szenvedjed, Uram, sok rövidségemet,
Távoztasd el tőlem keserűségemet!
Még eddig *mind búban éltem,*
Szívem vig napját nem értem,
S több eséstől féltem.

13. Tudom, szüléimmel együtt hogy vétkeztem,
S vétkeim súlyáért ez bánatba estem;
Mert eddig *mind búban éltem,*
Szívem vig napját nem értem,
S több eséstől féltem.

14. Hadd elégedjék meg evvel igazságod,
Több vétkünkre szálljon szent irgalmasságod!
Mert eddig *mind búban éltem,*
Szívem vig napját nem értem,
S több eséstől féltem.

15. Ezt szerzém tizenhét esztendős időmben,
Indulván tanulni gyermekesztendőmben;
Mert eddig mind búban éltem,
Szívem víg napját sem értem,
S több eséstől féltem.

89.

1. Bátorságom inditója
Mars, hadaknak istene,
Lévén erősek rontója,
Jobb karomnak mindene,
Elhagyád-e hivedet?
Nézd, kik vannak ellene!
Ezért Venus tégedet
Mintha nem becsűllene.

2. Állítottam bölcs Pallassal
Értem midőn vitatok,
S kié maradnék – egymással
Harcot inditottatok,
Mindketten szolgálatra
Erőszakkal hítatok,

71 ⟨koromban⟩ időmben [Föléírva.]

Hogy nem lesz gyalázatra,
De látom, elhagytatok.

3. Legelsőben csak Pallashoz
Adtam vala magamat,
Látván egyet kapcsol máshoz;
Minthogy tanulságomat
Fegyverrel is kisérti,
Gyujtja bátorságomat,
Mert neveli s nem sérti
Evvel igazságomat.

4. Akkor te is, vitéz Marsom,
Elővetéd magadat,
Mondván nekem: csak légy társom,
Őrzöm méltóságodat;
Nagyra viszem nevedet,
Élesítem kardodat,
Elterjesztvén híredet,
Erősítem karodat.

5. Semmit sem használt most nékem
Oltalmazó fegyvered,
Mert, noha nincs ebben vétkem,
De szívemben tűz gerjed,
Szerelemmel szívemet
Gyulaszták, vissza nyerjed,
S oltalmazzad hívedet,
Mert meg lehet, csak nyerjed.

6. Szép Venusnak bölcseséged,
Minerva, mért engeded?
Hun, Mavorsz, te dicsőséged,
Elvesztéd-e nevedet?
Kis Cupido meggyőzte,
Veled együtt hívedet,
S praedájáról elűzte
Diadalmas híredet.

7. Alig fordítám szememet,
S immár megkötve vagyok.
Venus elnyerte szívemet,
S érte sebeim nagyo*k*.

52 nagyobb [Értelem szerint és a rím miatt jav.]

Látván részűl hasonlót
Szívemhez, ha rá vagyok;
Magát látván, meg bomlott,
Éltemnek békét hagyok.

8. Bővelkedik szépségéért
Szivem nagy szerelemmel,
Kinlódván ékességéért
Kegyetlen gyötrelemmel;
De ha lát galambocskám
Meghódolt hívségemmel,
Nem késhetik sólymocskám,
Elsiet kegyelemmel.

9. Azt vélte talán bölcs Pallas,
Hogy hegyes kópiája,
Gondolhatta azt vitéz Mars,
Erős vérszopó karja.
Meg nem hódít engemet
Addig még Venus lángja,
S fia nyila szívemet
Elébb jól meg nem rágja.

10. Lakatot is nem vethetnek
Hív kötelességemre,
S addig semmit sem tehetnek,
Meddig merészségemre
Több társat nem találnak;
Azért búsúlt fejemre
Fegyveres rendben állnak
S várnak bágyadt szivemre.

11. Immár tudom, nem engedtek
Mindenestűl másoknak,
Szivökből ki sem vetettek,
Hanem inkább társoknak
Erejét is reám vették,
Mert addig hatalmoknak
Hogy hű volnék, nem hitték,
S most jegyzettek magoknak.

12. Nem ártalmas hív szerelem
Jó szivű emberekben,
Csak ne legyen késedelem
Miatta fegyverekben.

Kedvesebb is állása
Vídám okos szívekben,
Hogysem volna szállása
Félénk bolond keblekben.

13. Tudja vitéz, az mely okos,
Magát ugy mérsékleni,
Venusért hogy nem lesz mocskos,
S hozzá is fog illeni,
Nem tudja hirét, nevét
Az bolond megbecsűlni,
De bölcs szokta szerelmét
Tartani s kiméleni.

14. Holtig fogom én szeretni
Egy phoenix madaramat,
Ő sem fog engem megvetni,
Mert örűli javamat,
Gyógyítja, nem kedveli
Nagy szomorúságomat,
Mert egyedűl neveli
Nyájas vigaságomat.

15. Éljen jókban, kivánom azt,
Mint ékes szerelmemnek,
Orvosságot sem kérek mást
Szivbéli gyötrelmemnek,
Mert szerelem oly háló,
Hogy ura sok szíveknek,
De nem bolondnak való,
Sem változó szíveknek.

90.

1. Békoban már,
Egiben hogj jár,
Kettö, nem uiságh,
Másnak engedd,
S társot szenued,
Akarmj rabságh,
Mert nem keserüségh,
Seöt mégh gjeönjeörüségh,
Oljban társaságh.

93 ál⟨d⟩lása

2. Akaratos,
De nem tartoss
Két béko uagjon,
Ki benned él,
Csak társtol fél,
Hogj ne támadgjon,
S más azon foghsághban,
Bekos s társasághban
Hogj né akagjon.

3. Lágjnak mongja,
Ki nem tugja
Ezek rabsághath,
Kupidonak
Es Junonak
Kemény foghságáth,
De ott sulljos rabságh,
Szerelem s királjságh,
Hun tugják s ágath.

4. Allando nincs,
Se örok kincs,
Az kiraljsághban,
Vagj feösuenjek,
Vagj jrigjek,
Nem hagják abban,
Szél magasra talal,
Szerencse megh nem all,
Nagj méltosághban.

5. Semmiue lezz,
Ha *f*egjuer lezz
Vralkodása,
Mert ki felj,
Mint gjülölj,
Szekét megh ássa,
Sha ma keduekben üll,
Honap sziuek megh hül
Sándoron lassa.

6. Sok gond érj,
Ha jsmerj
Keötelességeth,

---

38 vegjuer

Sok kisirtj,
De teöbb sertj
Nagj dücsösségéth,
Teöruenjeis kötj,
Mert az nép keöuethi
Magos felségéth.

7. Aruloknak,
S gilkosoknak
Sereghe lesi,
Reá lest hannak,
S eö társának
Ueztét keresi,
Keueljségh, feösuénjségh,
Felelem, jrigiségh
S ezt cselekezj.

8. Békós szolga,
Kjnek dolga
Vénusra jutott,
Vll sziuében,
Mert keduében
Nagy tüzet gjujtott,
Vigh széréncseiétöl,
Szabad elméjétöl
Szégény el futott.

9. Arannjal sem
Juthat ezem
Szabadcságához,
Mert egj uirágh,
Venus csillagh
Foglalt magához,
Páris Helenahoz,
Se más nem uolt máshoz
Vgj mint én ahoz.

10. Lakat csukua,
Nagj tüz gjutua
Bagjad*t* sziuemben,
Ejel, nappal,
Egj uirágh szál
Forogh elmemben,

60 Ueztét [Az *U V*-ből jav.] 84 Bagjad

Nála nekül, tetczik,
Hogj sziuemeth metczik
Szeretetemben.

11. Jgájában
Nem hiaba
Bekojaban tart,
Nála nekül
Orczám kékül,
Oruosságis árt,
Tüz egh mind kettonkbe,
Csakhogj szerelmunkbe
Egj rozz tézen kárt.

12. Nem akarom,
Hogj ez járom
Mástis bé szárjon.
Rozz uonjás lez,
En uagj eö uez,
Velem ne járjon.
Nem jo ha uagj hiuem,
Hogj belöled sziuem
Epét né várion.

13. Tied sziuem,
Tarcsad hiuen,
Eggjes eröuel,
Sziued békom,
Szép hailekom,
De ha kettöuel
Közlöd, ketté szakad,
S rab sziuem kj szakad,
Szorost nem keduell.

14. Hagj uagj nekem,
(S léz más fézkem)
Vagj másnak békét,
Látom hamar
El hánjod már
Szerelmem fézkét,
Mert kire támadnak,
Rozz irigjek annak
Le csapiák szekét.

15. Epp szerelem
S egj fejedelem
Jrigjtöl nem fél,
Kj szeretj,
S megh nem uetj,
Jstenet migh él,
Mert fézkét ski magáth
S megh gjeözi uilágáth,
Nem éri rozz szél.

91.

1. Botlik az széréncse, s megh sem áll forgása,
Mez alatt méreggel telljes ajanlása,
Csak keués ideigh njjtua jo szállása,
S maid ki uét más okon, ezt okos szém lássa.

2. Alhatlan, s meghis al az hamisságában,
Világis el merült sok undokságában,
Szérencse bé foghta pénzes igájában,
Pénz kereken fordul, snincs igasságában.

3. Lest hanj s olj ez világ, mint vendégh fogado,
Be fogad, de nagj bér uéghtére az ado,
Keduez, de utollján látod, hogj halando,
S keölcsen mit mutatott, uigh kedue forgando.

4. Az itt valo lakás reszunk csak büntetés,
Paradicsom heljünk, ez csak szám ki uetes,
Bünejnk temlecze, nem lehet fizetes,
Horogh ez siralmas ueölgj, sjaua tetetes.

5. S emlekezd, ha nem olj s vilag csalardsaga,
Mint uendégh fogado, rauaz barátcságha,
Ha sziuedet kapia, nehéz lezz uáltcságha,
Mégis soknál kedues illj sulljos rabságha.

6. S *alj* csak hozzá, mindent igir, de kölcsön ad,
Migh uéle lakhatól, keöltcségeden uigad,

---

1 [Előbb:] Pártos az széréncse **2** [A *Mez* szó *Mert*-ből jav.] **5** [Előbb:] Egjben sem allando csak hamisságában **9** [Előbb:] Teömlöcz s olj **12** ⟨kerit⟩ mit **13** [Előbb:] Rajtunk az itt valo lakás csak **15** [Előbb:] Bünejnk jutalma **17** [Előbb:] Olljan ez világhnak hamis csalárdcságha **21** [Előbb:] Csak ménj hozzá [Fölé írva:] Saljank mint

Seöt mezitelentis egj aránt bé fogad,
Mert meg azis mindent usoraual meg ad.

7. Azonis dul, ha mas s iobra ügjekezel,
Nem ujulz más heljröl hozoth jobb ezközzel,
Bűz léz, hizelkedue mit mond, hogj forr mézzel,
Mezitelen bocsát s csak keserü vizel.

8. Bekos taligán jár világ állapottja,
Mjnden napj peldán uak az ki nem láttja,
Mástol uont ezközzel sziuünket hodittya,
Réghi csalra uizj, s jotul el fordittja.

9. Aki Sándort, Cajust s Xerxestis megh foztott
Azon meltosághtol, uilágh másnak oztott,
S már megh fult torkokbol melj horgoth ki rántott,
Vgjan azzal ujabb seregeket rontott.

10. Latjuk kjncse njncsen, njncsen méltoságha,
Az kiben nem pizkált mások vráságha,
Másoktol maradott reád barátcságha,
Égjért fizettetett sokszor ravassaga.

11. *Job uilágh roz uoltát tanulliuk* másokon,
Mjnemü példákat tett nagj cázárokon,
Fogha fejjeret már láttjuk nagj vrakon,
Mint fordult kereke vitéz s tudossokon.

12. Nehéz szenuedéséth utolljára tartja,
Barátcságha vekonj, mint egj gyenge hártja,
Jrigiségh nagj szele kerekét forgattja,
S uilágh szérencsejet ellenkezue hajtja.

13. Talam gondolkodgiál halálod oráján,
Hogiha erkölcsödeth nem hordoztad száján,
Mj gjeönjeörüséged lézz ez uilág jauán,
Ott látod hogj nem io el indulnj szauán.

---

24 [Előbb:] Mert nagi usoráual vendégh mindent megh ad. [Az új sor alá írva; a megfakult írás nehezen olvasható.] **25** [Előbb:] Zaiogh ha nem tetczik s iobra **28** ⟨mézzel⟩ vizel **29** [Előbb:] Jlljen taligán **32** [Előbb:] seöt jora fordittja. **33** [Előbb:] Jgj Sandort Juljust teöbbetis **37** [Előbb:] Semj kjncse **39** [A *reád* szó *rádis*-ból jav.] **40** ⟨barátcságha⟩ ravassaga **41** [Előbb:] Tanulljuk ez uilágh roz uoltát másokon; Tanulljuk job uilágh roz uoltát [A versfők miatt javítottuk a szórendet] **42** [Előbb:] Mjnemü nagj példáth **43** vrakan **45–46** [Eredetileg a sorok rendje fordított; a költő számozással jelölte a végleges sorrendet.] **46** [Előbb:] Vekonj barátcságha **49** [Előbb:] Arrol gondolkodgiál

14. Eneklem ezt annak keserue nevire,
Mjnapiban nalad tött sok kérésedre,
Ezer hat száz negjuen kilencz eztendöre,
Hogj fordult, tekjntuen mostanj üdöre.

92.

1. Bujkálz, s njluán uan szépséged,
Mjnthogj fénlö dücsösséged,
S ekesseged jelent téged.

2. Ambár titkos rejtékedben
Bujál keösziklás heljekben
S uad erdökben, nem maratcz ben.

3. Lopo, toluaj magam lézek,
S arra mesterségjm kézek,
S rolad tézek, drága fézek.

4. Aranj fézek te uagj, szjuem,
Légj csak ugj, mint kezted, hjuem,
Rubjnt keöuem, draga mivem.

5. Soha más heljen nem hadlak,
Üzlek, migh fel nem talállak,
Hozzám uárlak, sziuben zárlak.

6. Szalacz, nem gondolz hogj intlek,
Mert ha futcz, eséstöl fetlek,
Vár megh, kérlek, s majd el érlek.

7. Az te szjuedet el uézem,
Ha megh kaplak, szérelmessem,
S nagj kégjessen belém tézem.

8. Bátor olj legj, mint az gjors öz,
Vénusnál fénjessebb szep szüz,
Lábom megh üz, szjuem megh gjöz.

9. Akár sebess, mint kj lött njl,
S föld gjomrából kj rekett szél,
Szjuem az czél, stéged el njél.

---

53 [Előbb:] Neuedre mast keöltem, ezt irtam neuedre [A sor nincs aláhúzva. Javított változatát a strófa végére írta a költő.]
12 [Előbb:] Nálam Rubjut kedues keöuem **15** [A *zárlak* szó *z* betűje *sz*-ből jav.]

10. Lássad, akár houá szalatcz,
Engem megis el nem halatcz,
Nálam maratcz, shjü szjueth atcz.

11. Jndullj, ha van houá ménned,
De holtigh kell uelem lénned,
Mit kell ténned, fel kell uénned.

12. Njncsen néked olj vad heljed,
Hun szjuem né uolna ueled,
Mert szép melljed fézkemmé létt.

13. Touább el nem mehetcz tölem,
Mert hju szjuedet kerülem,
Hogj már uelem azt keduelljem.

14. Hadd már, enis jo keduedben
Smegh njugogjam szerelmedben,
Smaragjak bén hju sziuedben.

15. Elj örökke, drágha uirágh,
S Polusnál fényjessebb csillágh,
Rozmarjngh ágh, szerelmes lángh.

93.

1. Bujdosuán tétoua rebdesek,
Öremet sohonnan nem veszek,
Migh sok ellenségjmröl
S el puztitott fezkemröl
Nem tezek.

2. Art mjnden, kj ellenem álhat,
S kj cselekedettel nem árthat,
Ejt mégis sok mérges szot,
Az kjért teölemis jót
Nem várhat.

---

38 kerülöm

2 [Az *Öremet* szót *Örömöt*-ből, a *veszek* szót *kerek*-ből javította Balassa.] **6** [Az *Art* szó *Azt*-ból jav.] **7** ⟨ellenem⟩ nem [Az *árthat* ráírva az eredeti *alhath*-ra.] **9** ⟨értemis szot⟩ teölemis jót

3. Látom már, hogj sok reménségem
Nem lész ohajtott keönjebségem,
Szjuem bánatra jutott,
Stölem eppen el futott,
Szépsigem.

4. Az minth hogj Tantalus uizében,
Vgj úzok en reménségemben,
De hasznoth nem láthatok,
Mert semmjt nem kaphatok
Ezekben.

5. Széréncse néha táuul njjlik,
Csillagja szemem elött fenlik,
De mjngjárást mostoha,
Annjra, hogj azt soha
Sem uélik.

6. Soljom .....

94.

1. Botlaze, uagy már régen elis estél?
Nincs iéges utunk, mezze iár megh az tél,
Touább kell jutnod, touább uan mégh az czél,
Simmár megh ueztel.

2. Almelkodásra meltó sok szép szüzek
Voltak utánnam mint gyors ékes eözek,
Mannát el hattam, s touább nincs mit üzzek,
Csak tormát fözek.

3. Láttam, hogy Himem seregéth mutatta,
De botlott, mihent touább mustráltatta,
Sziuem el fordult, Himem mégh sem hatta,
Hozzád iutatta.

4. Azokat érted éppen el hattam,
Pegasus szárnyát nálad hogy megh láttam,
Botlások felet rebdesél, azt láttam,
De nem ugy iártam.

---

20 [Ezt a szót, melyet a másoló tévedésből kihagyott, Balassa írta be.] **24** ⟨Vgj⟩ Annjra [A kezdőbetű *a*-ból jav.] **26** [Őrszóként; a szöveg folytatása hiányzik.]

5. Serinyen egitczer Cupido tégzéuel
S fel fegyverkezuén sziued hiuségéuel,
Rebdestünk s kutat találánk uigh sziuel,
Tudod mi szinnel.

6. Szép Hyppocranes kuttyának tartottam,
Végh versem foljasának alitottam,
De nem sokáygh uigh Apollo uoltam,
Bura fordultam.

7. Ayánlásidnak noha mingyárt hittem,
De pállyád czéllyát mégis touább uittem,
Hymemtöl kérek probát, kettöt kértem,
Mert csaltol féltem.

8. Bele*ro*fontes Pégasus louánál
Véltem, szerelmem, hogy szárnjassább uolnál,
Hátt gyengebb tollad Jkarus szárnyánal,
Csak uiazbol all.

9. Azertis midön magossan repültünk,
S mégh csak egy kerék probát sem uégeztünk,
Szárniad el oluatt, egy mástol el estünk,
S nézd, ha nem ueztünk.

10. Látode, haznos ho*ss*zabb czél és proba,
Mert repülésed szakadott markodban,
Most heuertettue Hymem melly árokban,
S vndok sárokban.

11. Jcarus vagyok, en iobban halattam,
Meddigh hiuségedben sziuedet találtam,
S most botlásodat, hogy kiuül setáltam,
Megh tapaztaltam.

12. Nem ezért uoltak szép esedezésim,
S aiánlásid keözt sok haznos intesim,
Hitedre hozzad csokkal békéllesim
S kégyes kérrésim.

13. Tuttad, hogy érted semmit sem kimillek,
Gondtol, haláltol éretted nem félek,
S az migh testemben megh marad az lélek,
Hyuséghben élek.

---

20 [Előbb:] Szép skállát szinnel **23** uigh [Az *i é*-ből jav.] **29** Belefontes **37** hoznabb

14. Hogy esett hát, hogy mázzoris fordultal,
S Chymérának is magad megh hodultál?
Ki romlására velem kézen uoltál,
Most uéle rontál.

15. Ékes follyásunk nem Apollo kuttya,
Mert kebledben nyött rut Medusa futtya,
Ki mérges lángyát romlásodra gyuttya,
Mert az az uttya.

16. Nem illett teölem titkon el pártolnj,
S téged fogyazto sárkányhoz haiolnj,
Reám fel uett iokért nála panazt tennj,
S engem megh uetnj.

17. Engem emiztél megh hiuségemért,
Ellenségem uagy sok segitcségemert,
Mondván, hiuségem tehetczégem szérént
Egy babot sem ért.

18. Kegyelemben mást fogattal helyettem,
Mindened uy, kiuel kedueskettem,
Hogy gylkosodat szenued*ed* felettem,
Más léz mellettem.

19. Euuel magadnak, nem nékem artottál,
Mert szabad uagjok, de arra iutottál,
Hogy azonj állat mégh it hitelt talál,
El yeön az halál.

95.

[ÁTOK]

. . . . . .

1. Eles elméd légyén, feleicsd el neuedet,
Mint Mesalla, ki nagj fáidalmat érezett,
Has csémer ki rágja teöböl köldokodet,
Hogj minden csudállya illj beteghségedet.

56 Ekés 71 szenuedet

2. Tengeri csvdákis csudádra jeöjönek,
Hus euö madarak mind eözue gjüjönek,
Váruán, hogj hamarébb testeddel elljenek,
De roz széréncséden ökis el hüllyönek.

3. Izzanju génjetcségh njuzza le keörmödet,
Keserues fáidalom gjeöteörje sziuedet,
Vér, holyagh es csipa el lepie szémedet,
S ne kivánnja senkj látnj rut szinedet.

4. Attkozzon, valakj halhattja hiredet,
Szomjuhozza reghj barátod véredet,
Minden szolga-biro jria bé neuedet,
Kinzo laitoriára váruán széméljedet.

5. Jo szállás oztod léz, ezt számodra tartja,
Gyertjájátis mester csak keduedért mártja,
Sin vas miatt rajtad nem marad épp hártja,
Mert kéresben magát érted keués ártja.

6. Akár lopo, fozto, akár gjlkos légjen,
De ualaki hohár lajtorjára mégjen,
Ha égetö lezzis, de pajtársa tégjen,
Es eö vallásának minden ember higjen.

7. Ne legjen hiteled sé feleségednel,
Sé pedigh más fele idegen embernél,
Vtálatosságod minden cselédednél,
Vnua légj magadis saját gjermekednél.

8. Deneuér és bagolj ejjel kiálcsanak,
Almot szemeidre nejs bocsássonak,
Ez orzágh bolhaj ueled njugogjanak,
Njugodnod patkánjok ejjel se hagjonak.

9. Eppen menj ártánj országunkban vagjon,
Sábelliábannis, azt mind üssék agjon,
Valakinek héja lézen, minden hagjon,
De sok kenesedtöl semmi sé maragjon.

10. Kvrua feleséged ollj fattyakat szülljön,
Kik keözül az egjk lábaidra dölljön,
Másik kezed fogva az njakadra üllyön,
Harmadik pátczázzon, csak hogj megh né ölljön.

14 ⟨sziue⟩ véredet

11. Halljon megh, kit keduelzz, éhel az öledben,
Vndok mérges féregh teremjen kebledben,
Jyeztö fantasma iárion személyedben,
Kuldusis öldezzen egéz életedben.

12. El táuozzon teöled minden gjönjörüségh,
Vralkogjék raitad gjeözhetetlen jnségh,
Emizze uelödet gond és keserüségh,
S ne táplálljon soha semmi io reménségh.

13. Lé t*ö*riék dérékad, lábayd fájjanak,
Egiczer smind sok heljen az férgek rágianak,
Minden felö czjpö állatok marionak,
Hogj valakj megh lát, monthassa jajjának.

14. Egj lyuk mellet sé ménj, az kiben bé férnel,
Mingjárt njakra s feöre hogj bele né ternel,
Egy verem sé légjen, kiben bé nem esnel,
De teöbre tartatuán ott megis ne ueznél.

15. Torkodonnis mérges varak fakagjonak,
Jnayd testettöl mind el szakagjanak,
Keö sziklák, teöreött fák beléd akagjonak,
S benned csak egj egéz tagoth se haggjonak.

16. Venusis kjnozzon, de haznod né légjen,
Csak hogj eöis prédat tagajdbol uégjen,
Cupido tegzeis semmit se éngeggjen,
Hogj minden állattol tested kint szenuegjen.

17. Jgj kjnlongjál uégigh, s az földis sajnalljon,
Mjnden roz njaualja téged fel talaljon,
Kigjo, beka es gyk ueled sbenned hálljon,
Keönjebséggel soha senkj se kjnálljon.

18. Szeörniü kinban hallod Titiust, Phylegiást,
Aggja Jsten, hogj itt kinnal megh gjeöszzed azt,
Mjuel most roz uoltod engem buual fárazt,
S más magadnal jobbat bozzusággal szárazt.

19. Se uizen, se földön széréncsed né légjen,
Bocsattassál ala hordoban az hégjen,
Minden ellenséged roz uoltodrol tégjen,
S Herodes Hidalma [!] rajtad praedát uégjen.

41 keduel⟨s⟩zz 49 Toiék 58 szagagjanak 60 bennet

20. Abrázatod máshoz né légjen hasonlo,
Olljan légj, mint szamár uagj turos bénna lo,
Ez *az* kivánságom csak azoknak valo,
Kik belém akadnak, mint eördöngös hállo.

21. Valamelire fordulz, Aeolus kjnozza
Megh dagatt orczádott fájdalomra hozza,
Orrodotjs hidegh Boreás megh njuzza,
Es az egéz borét pofádnak le huzza.

22. Az té két füledis sok kjáltasokkal
S fantazmáktol szérzett nagj csattogásokkal,
Orrodis bé telljék undok foljásokkal,
S motczkologjék feyed rothat moslékokkal.

23. Lássad mind az által aztat szémejddel,
S halljad más dolgokra süket füleiddel,
Sött felis érhessed megh bodult elmeddel,
Valamj kjnozhat, s az teobbit feleiczd el.

24. Orrod péczkek miatt éppen el szakagjon,
Vsteökéd mindén roz markában akagjon,
Olj bozzuságh miát epéd megh fakagjon,
De tested mégh nagjobb kjnokra maragjon.

25. Alnoksággal telljes nyelued megh emizzen,
Ejjel, nappal Caron, Czerberus égessen,
Három furjának ostora verhessen,
Csak az egj lelkedböl praedát né uéhessen.

26. Látásában két kint Szent János emlitett,
Az kiuel két angjal sokat megh emiztett,
Abbays rézes légj, Pharaon hánj kint tett
Moses, Proserpina te reád ammit hintett.

27. Dobogjon szuntelen bus sziued féltedben,
Jajgatua ordicsáll keserüségedben,
Hasad mint kemenj dob álljon jjettedben,
S foházkoggjál sirván egéz életedben.

28. Atkozott keönjveid ugj megh áragjonak,
Vak csipás szémejd hogj ki apagjonak,
Sok várakozások untigh fárazzanak,
Szintén utolsó csépp verigh fárazzonak.

---

79 Ez ez **81** ⟨mint⟩ Aeolus **92** feliczd

29. Sziuedet annj rut mérges férégh jária,
Menny gondolatod gonozomat vária,
Vagj hiu barátomnak iauát nem akarja,
Eletedet párka uéghtére igj tarcsa.

30. Az egéz házadbull három fa maragjon,
Kjre fiad által njakad fel akaggjon,
Féltedben hott ember harangja szot agjon,
S temetö varjaknak tested megh fakagjon,
Jstentöl illj átok feiedre szakaggjon.

96.

BE JARO VERS

Etczer nem njughatuán,
Almot sem kaphatván,
Ezt egj ejel szérzettem.
Némelljek járását,
Es rágalmazását
Ellenem hogj értettem,
Hogj vétnék szüntelen
Hiu barátom ellen,
Azt legh inkább érzettem.
Jele vers fejekben,
Mjvel hogj ezekben
Egy jámbort sem sertettem.

97.

1. Banom, hogy ugy buszulok,
Valamellyre fordulok,
Banatomban indulok,
Chak hogy el nem aju*lo*k.
Mas pedigh tanchotis jar,
Vigaszaghomra nem var,
Hollot én nem uyúlok.

2. *Azon te* fogadaszod
S. nem righj ayanlaszod,
Hogj nemles vigh ugraszod,

113 [A *mérges* szó *m*-je *f*-ből jav.]
4 [Az *el* szót Balassa szúrta be.] ajululok **8** Azontj

Semasz vigasztalaszod,
S meddigh hozzad elnem vars,
Addigh egy tanchot sem jars,
Mert szivem te salaszod.

3. Laszad, bar mind tanczolnall,
Chak osztan nebankodnall,
Mert maghamotis avall,
Tudom, megh vigasztalnall.
Dehogj tolem elforduls,
Alab valokhoz induls,
Suloszab bün nincs annall.

4. Az*t* tudod, hogy ugy éltem,
Mint hadtad, jobnak vyltem.
Hogy moszt szyvedet filtem,
Onnat is megh ételtem,
Hogy maszoknall szok jeled,
Hyv syvem pedigh veled
Mert igazan cheriltem.

5. Sivemet hiv szyvedirt,
Mert szyved többetis irt,
Maghamot sipsygheért,
Vagy inkab hyvszighemert,
Hogy nem volt mit mivelnem,
Néked attam serelmem
Tekileteszighedert.

6. Sivemis nalad marad,
Sivednilis mas arad,
Latom magam nagy karat,
Skin veggiem meg az arat?
Vygaszagom mind halad,
Mert örömem chak nalad,
Szyv nelküll elnem sarad.

7. Akkor hozzam hyv voltall,
Ellenem nemis soltall,
S mar buvall megh rontottall,
Hogy illy nagyon botlottall.
Czyerna chyak szod azokkall,
Banom, hogy volt maszokkall,
Smegh reamis panaszoltall.

---

22 Az **46** [A *nagyon* utolsó betűje *t*-ből jav.] **47** Czyernass yak szod

8. Burulaszra nem kis ok,
Hogy kengyelembe maszok,
Kik nem jrdemljk, azok
Akarnak lennj társzok.
Kezem miat el vesznek,
Elöttem megh sem lesznek,
Nincz mesze mar az giaszok.

9. Az én kedves karollyom
Hogy elszalad, ha hallom,
Chyak hellyt fell talallom,
S mar banatnak nem vallom,
Mert valamykor latom,
Kedves konczra kyaltom,
Visza jun, azt jovallom.

10. Latom sokot helljedett,
Eszmyrem semiledett,
Elragadt*ad* sivemett,
En pedigh fris syvedet
Mikoron nem kaphatok,
Visza nem kjathatok
Nehay hyvszygedett.

11. Igaz, hogy hited tartia,
Maszhoz magat nem artia,
De hitted *gy*enge hartia,
Maszis megh lukasztattia,
Righen dichyrt hivszyghe*d*,
Hiv tekileteszighe*d*
Mingiart altal folly rajtha.

12. Nem kirkedhetnek velem,
Noha volna szok hellyem,
Hunn ha igazan vyllem,
Kedves volna semillem.
Labom adjtullis megh tér,
Ha hytell elmimben tyr,
Mert nalad ugy itelem.

13. Triffabull mashoz kaptam,
De chak chokot sem attam,
Süt megh tanczban sem hagtam,

52 [Az *jrdemljk* első betűje *e*-ből jav.] 66 [Előbb:] Elragadtál [Az utolsó betű *d*-re javítva, az *á* javítatlan maradt.] 73 denge 75 hivszyghett 76 tekileteszighett 83 [A *hytell* két utolsó betűje *m*-ből jav.]

Megh semedet nem lattam,
Syvem nalad, serelmem,
S hogy lehet mast kedvelnem?
Megh senkit megh nem chaltam.

14. Hogy mondod hat felölem,
Hogy minden ok chak tülem?
Te mens él mellölem,
S én semedet kerülem.
Kyrlek, admegh szyvemet,
Vagy nulcha*d* hyv szyvedet,
Mert én jodat erülem.

15. En okott nem kereszek,
Hogy toled elmeheszek,
Tuled, nagy okok ezzek,
Nyzd hanem keszerveszek.
En, bar hited elviszi*s*,
Hymén keztunk nemljszis,
Deholtygh solgha*d* ljszek.

98.

1. Gyöngynél kegyesb sepet
Ragjogo sep kepet
Ohajtok, mert éget
Fénnyel: s nem vét véget.

2. Talam vakmerüszygh
Abban az reminszegh,
Regh szit, hogy neteszék,
Nagy eszmiretlénszygk.

3. Ollian vagk filelem
Van, s miltab serelem
Syvemben, in velem,
Ky miat ninch helem.

---

95 [A *kerülem* szót Balassa írta be a kihúzott *kjmyllem* szó után.] **97** ⟨Hagyd⟩ vagy nulchat **103** elvisziz **105** sogha ⟨m⟩ la [A *d* javításként ráírva.]

7 [A *Regh szit* szavak *Reyt kint*-ből jav.] **11** [A *velem* javítva *vellem*ből.] **12** [A sor utolsó szava *hellyem*-ből jav.]

4. Iaria buss fejemett,
Zarya vegh kedvemet,
Ohaytvan sivemet,
Panaszlom eltémet.

5. Hozzad hiv serelem
Jndit bayt hertelen,
Az filelem ellen
Nem hagiván ez hellyen.

6. Azert bizvaszt immar
Kegielmet tüled var
Meres sivem, shamar
Ekeszigedhez jar.

7. Gyongy vagy snaladnal nincz
Ez fulden drágab kincz,
Legy kegies, ream tekincz,
Hogy belim kedve*t* hincz.

8. Igy njujtom sivemet,
Vygged serelmemet,
Elne ves engemet,
Ne segd megh kedvemet.

9. Soha senky neve
Olly rabba nem teve,
Legy hat solga*d* hive,
Galamboczka*d* syve.

10. Azert eszmeritlen
Levelem kjel*tem,*
Bar legyen viletlen,
Azzal nem illetlen.

11. Laszad, ha viteknek
Allitod sivemnek
Sebet sipszighednek,
Senky oka ennek.

---

22 [A *Kegielmet t*-je autográf javítás *d*-ből.] **23** [A sor első szava előbb:] Myris **28** kedved **29** Igy ⟨nezem⟩ [Föléírva:] njujtom **35** solgat **36** [Előbb:] Galamboczkag [Az utolsó betűre ráírva a *d*, majd arra az *s*.] **37** ⟨im⟩ eszmeritlen **38** kjellen **41** Laszad ⟨laszad⟩ ha **42** [A sort a másoló tévedésből kétszer írta le, majd az egyiket áthúzta.] **44** [A sor első szavát Balassa áthúzta és föléírt egy szót, melynek olvasata bizonytalan, talán: *Sziujs*]

12. Az okat vitkemnek
Birül serelemnek
Adgiad, és sememnek
Latasat sinednek.

13. Igaz oka te vagy,
Nalam Venus hogy nagy,
Tyed vagyok, ne hagy,
Hyv szyvet teis adgy.

14. Jt nem vers fejeknek
Deminden verseknek
Eleiben az ket nyv,
Melleket iratot
Sversben foglaltatot
Bennem vallo igaz szyv,
Uram nehoz giazhoz,
Süt adgiad egj mas hoz,
Mindaz kettü legien hiv.

99.

1. Bumra vonta latom vak világh harangját,
Keserüsegemnek gerjesztvén nagy langját,
Terjeszti haragját,
Hervasztván szivemben életem virágját.

2. Arany idök vóltak neha, de el múltak,
Gyermek esztendeink azokhoz nem nyúltak,
Mert réghen el húltak,
Jstenes napjai melyekben nem dúltak.

3. Langozó haraghnak tavol járt ereje,
Az vólt ez világhnak ki kellet ideje,
S- nem romlot veleje,
Sok jóerkölczökel viragzott mezeje.

4. Arany üdö után ezüszt következet,
S- viragzó kikelet után nyár érkezet,
Melly haragot szerzet,
De töb úndokságrúl nemis emlekezet.

48 [A *Látását* szó utolsó betűje *n*-ből jav.]

5. Szem latomásúnkra ezek mind elmúltak,
S- áláb való részbül más idök fordúltak,
S- mint egy ösz ugy vóltak,
Mert haszonért harczon sok emberek húltak.

6. Sem arany, sem ezüszt, sem réz idö immár,
Telbe jár ez világh, s- utólsó véghin jár,
Elis romol hamar,
S- meghis vaksághában magára jókat vár.

7. Agyaggal öszve vert kemény vaszbúl vagyon,
Szép intésnek békét minden ember hagyon,
S- hogy ne verjék agyon,
Az igaz mondástúl bár hatra maragyon.

8. Bünre lagy mint az sár, de vasz megh térésre,
Aczél szive vagyon minden jó kérésre,
S- hajlandó sértésre,
Jótis magjarazni szokot gonosz részre.

9. Atok alat hever, ninczén igasságha,
Ruczághban megh rögzött, s- nagy azö rabságha,
S- nem látya vakságha,
Minthogy vak világhnak nincz világhossága.

10. Lopások kisirtik türhetetlenségit,
Férje halál által veszti felesegit,
Nezed irigyczegit,
En megh nem foghatom undok dühössegit.

11. Jsteni félelem igaz szeretettel,
Nincz józanságh, hivsegh jó igyekezettel,
S- szemérmes élettel,
Fiu sincz attyárúl jó emlekezettel.

12. Ninczén tudománynak köztünk tisztességhe,
Gazdagtúl szeginynek ninczén bekességhe,
S- sok sziv föszvényseghe,
Cselekszi, hogy pénzben világh reménséghe.

13. Tobzódás, hamisz hit, fosztás gyilkossagal,
Ragalmazás terem vasztagh hazugsaghal,
Rakva czalardczagal,
Ez világh kereszvén vegét hamarsághal.

---

29 térése 33 Atok ⟨helyet⟩ 46 [A *Gazdagtúl d*-je *g*-ből jav.]

14. Hohár szülének fia, s- az fianak,
Szaló gazdájanak, öcze az battyának,
Jótúl tavol vannak,
S- sok helyen méreggel telyes pohárt adnak.

15. En az vak vilagot eppen megh vetettem,
De benne egy kegyes rárónak s- kedveltem,
S- igazán szerettem,
Tarczad megh Ur Isten, az mint könyörgöttem.

100.

CANTIO

1. Batoricsad benned bizo, bus szivemet,
Ki engem teremtél, s- megh valtál lelkemet,
Szent nevedért viszem poganjra veremet,
Kerlek, oltalmazad mocsoktól hiremet.

2. Az te szent nevedben kötöm fel kardomot,
Indullok szivessen, s- eresztem zazlomot,
Segitcségül hivom hadverö vramot,
Aldgja szerencsével el kezdet utamot.

3. Lehetetlen nalad nélkül az vitességh,
Poganjok sziveben csak az vakmeröségh,
Attkot bocsasd reájok, roncsa megh erösségh,
Velünk aldas járjon, s- had vero dicsösségh.

4. Aronnakis szaraz veszeje virághzot,
Vitesség sok genge karokbol csirazot,
Hatalmadbol kis nep soktul predat hozot,
Ha szent nevedben jart, s- hiv szivel aldozot.

5. Sokat vonszon preda, én nem megyek azert,
De nevedert, igaz anja szent egyhazert,
Sok szégenj özvegyert, artatlan arvaért,
Hazam s- házam nepe meghmaradas*a*ért.

6. Se eles törömbe, se könjü lovamban,
Erömbe sem bizom, de szent hatalmadban,
Csalatik, kibizik emberben s- magaban,
Ha szerencsét engéts, te neved lesz abban.

---

20 meghmaradasért

7. Aldgy megh és oltalmaz halalos vétektöl,
Rabsághtol s- veletlen karos essetektöl,
Rút szegyen vallastul, cso*n*kito sebektül,
Menjej seregek megh mentnek ezektül.

8. Bizom read magyar kiraly fejedelmemet,
Póganj tüze miat el pusztult földemet,
Zazlom alat levö nemes seregemet,
Hazam nepet s- r*e*ad bizom mindenemet.

9. Arra melták vagyunk, hogy büntesz benünköt,
Adgyad térésünköt, szánd megh esetünköt,
Sok vetektöl hozad forditsad eszünköt,
Ved el ostorodat, s- töröld el bününköt.

10. Latod, el bonta poganj az földünköt,
Tüzel megh emeszte sok eledelünköt,
S- kard s- tüz ala veti keresztyen népünköt,
Vér szopo eb ala névesd eletünkot.

11. Jnkab (ha megh nem szünt haragod) kezedben
Essünk, mind mas altal tet büntetesedben,
De sok özvedgy, arva, szüz jusson eszedben,
S- egyhazak rontási, s- iutas kegyelmedben.

12. Nagyob szent irgalmad világh büneinel,
S- egy iged poganjnak minden erejénel,
Ne hadgj diadalmad kevély kezeinel,
Plantály hived altal rettegést szivénel.

13. Tudom, hatalmodnak ezis egy ostora,
Hogy latczék töröknek s- tatarnak satora,
Eljon basilliscus tapoltalo óra,
Midön valasztato*d* gonoszunkat jóra.

14. Had érjem hazanknak megh szabadullasát,
De ha most lelkemnek testül el valasa*t*
Fegyverrel rendelted, ad vigasztalasat,
Szinjed elöt menjben szentekkel szallasat.

15. Ezerhatszáz hatvan harom esztendöben
Hirtelen iram eszt haború idöben,
Lest Njittra vizenel alvan egy erdöben,
Nevem vers fejeknek elsö betujiben.

---

27 csokito **32** rad **52** valasztatot **54** valasa **59** [Az *alvan n*-je *l*-ből jav.]

EGY TEÖREDELMES SZÜNEK BÜNE BOCZIANATTYAERTT S BOLDOGH KJ MULASAERTT VALO HAROM IMATSAGA AZ SZENTT HAROMSAGHNAK TISZTESSEGERE

ELSEÖ

1. Egekett alkato, mindentt altal hato
Jsten, ki lakol menyben,
Van elötted nyttva minden szivek titka,
Ninczen semmi rejtekben,
Seertetel az bünnel, .s. elsz kemeny teörvennyel
Jgaz jteletedben.

2. Tudvan büneimett, az kikkel lelkemett
Motczkoltam .s. felve elek,
Vagy te jgaz Jsten, teörvenyedtül retten
Az bünben merültt lelek,
Kemeny iteleted, .s. nyilvan ván eleötted
Sok büneöm, .s. meltan felek.

3. Oh, eszeben bodultt .s. ez vilaghnak hodultt
Lelkem gondatlansaga,
Alhatatlan, czialo, kis jdeig valo
Az vilagh boldoghsaga,
El múl, mintt az arnyek, vagy vizi bvborek,
Ninczen allandosaga.

4. Miertt keövetted aztt, ki undokito gaztt
Ragasztt tisztasagodra,
El mulo mezett nyujtt, de eörök mergett sujtt,
Keves nyalanksagodra,
Java el enyeszik, bokrossan tenyeszik
Kennya karhozatodra.

5. Jay az mulandoertt, egy orany joértt
Az Jstentt megh vetettem,
Szenved lelkem nagy kéntt, az el tevet juh kéntt
Aklabul ki rekettem,
Jutvan rutt pusztaban, farkasok torkaban
Cziuda, maris nem esttem.

6. Ninczen mitt szollanom, megh kel aztt vallanom,
Erdemlek szamkivetestt,
De kegyes attya vagy, jrgalmassagod nagy,

Mertekeld az büntetestt,
Tarcz szamott juhodra, .s. vid visza aklodra,
Ne szenyvedgyen el eszestt.

7. Büneömnek soksagan, .s. azok undoksagan
Vagyok pirultt orcziaval,
Tudom, hogy vetettem, .s. nalad megh únt lettem,
Büneimnek motczkaval,
De, Uram, my hasznod, ha eletem rontod,
Lelkem kaárhozattyaval?

8. Hozzad folyamodttam, szany .s. keönyeörüly rajttam,
Szined eleöl el ne ves,
Jrgalmaz lelkemnek, undok büneimnek
Boszujara ne sies,
Ha undokulttamis, mutasd megh rajttamis,
Hogy vagy jrgalmas .s. kegyes.

9. Szany, ha nem egyebertt, edgyetlen edgyedertt,
Ki erttem mentt halalra,
Néz süreö sebere .s. abbul folytt verere,
Mely büneös lelkem ara,
Annak erdemebül ez gyarlo elettbül
Ne boczias eöreök kaárra.

10. Engedgy üdeött arra, hogy az veghseö bajra
Legyek jo keszülettel,
Büneökbül kj terven .s. kezedhez bekelven
Megh jobbitott elettel,
Halal harczia utan, Uram, hozzad jutvan,
Algyalak az szentekkel.

102.

MASODIK

1. Büneös lelkemett megh valtto, üdveössegemett ohajtto
Megh testesültt Jstensegh,
Bús szivemnek eörömere, lelkemnek üdveössegere
Egyetlen egy remensegh,

2. Hozzad remennyel fordulok, noha rettegek .s. pirullok
Büneim undoksagan,
De biztatt kegyelmesseged, lesz keönyörülletesseged
Eletem gyarlosagan.

3. Ne fordiczd orcziadatt felre, .s. ne tünnyeön seteteb eyre
Büneös lelkem homallja,
Esedez*em* buzgo szivel, virradgyon ram vidam finnel
Jo kedved ragyaghvannya.

4. Noha eleötted rútt vagyok, mertt vetkeim sokak .s. nagyok,
.S. erdemlem haragodatt,
De ha kegyesen alkattal, .s. vereddelis megh valtottal,
Mertekeld ostorodatt.

5. En Jesusom, lelkem bere, kinek dragalatos vere
Az keresztt fan ki omlek,
Ha eghbül ala gyeöttel, kentt .s. halaltt azertt szenvedtel,
Hogy en altalad elnek,

6. Megh szakadozott testednek .s. abbul ki foljott verednek
Ram ruhazott bibora,
Az bün fergetege ellen hogy karhozattra ne verjen,
Legyen lelkem satora.

7. Ne veszek pokol vermeben, reszesülliek erdemeben
Enis szentt halalodnak,
Ha teörttenttis el tevednem, engedgy, Jésus, visza mennem
Nyajaban juhaidnak.

8. Tekincz sok szenvedesidre, .s. ki terjesztett kezeidre
Az keresztnek oltaran,
Fogadgy annak arnyekaban, ne *h*agy megh tantoroda*sb*an
Eltem veghseö hataran.

9. Ne nezd az en esetimett, .s. azzakkal nyertt erdememett,
Mertt ugy nem jgazullok,
Jngyen valo kegyelmeddel segitcz .s. ki ontott vereddel
Mosogas, .s. megh tisztulok.

10. Sebeidnek reitekeben, szentt oldaladnak eöbleben
Reöjczed remült lelkemett,
Rajttam okott ne talalljon, hogy az satan fel praedallion
Halalomkor engemett.

---

12 Esedezem [Értelem szerint és a szótagszám miatt jav.] 31 Ne agy megh tantorodasaban [A szótagszám miatt és az értelem szerint jav.]

11. En terempteöm .s. en Jstenem, az mire ninczen erdemem,
Szentt fiad erdemellie,
Gyarlo testbül le vetkezven, halal reven altal kelven,
Lelkem menyben emellie.

103.

HARMADIK

1. Tudom, nem eörülleöd, seött oyod .s. kerülleöd,
Uram, veszedelmemett,
Nemis ugy teremted, hogy pokolra vetned
Karhozattra lelkemett,
Az eletem targya, hogy nevedett algya,
.S. adgyad üdveössegemett.

2. Hogy megh szabaditnal, .s. azzal utatt nytnal
Lelkem boldoghsagara,
Fiadatt külded el, hogy eö valalna fel
Büneöm terhett magara,
Hogy en lelkem elne, .s. tegedett diczirne,
Eötett adad halalra.

3. Áll minden kezedben, kegyelmessegedben
Ninczen hatarozott czéll,
Bün fergetegeben, mintt hajos szelveszben
Habzo lelkem noha féll,
Bizik mind az altal, hogy jrgalmad altal
Nyugodalmas parttra kéll.

4. En erdemem pusztta, az bünnek megh foszta
Pokolra vono keörme,
Múltt artatlansagom, sovany jffiusagom
Lelkem fojtto gasztt terme,
Kinek hinari keöztt majd hal*a*lra rekeösztt
Az eördeögh titkos verme.

5. Vagyok hatalmodban, .s. tartatik markodban
Eletemnek sinora,
Ha el teveljettem .s. roszra vetemedttem,
Teritcz, Jstenem, jora,
Mutasd kegyelmedett, ne gerjesd tüzedett
Ream, hitvan korora.

---

10 [A *büneöm ü*-je *eö*-ből jav.] **23** Halra

6. Megh czelekedheted, ream ereszteted
Büntetesed palczajatt,
Az mintt teremptetted, ugy elis veszteted
Kezeidnek munkajatt,
Erdemesis arra, hogy vessed pokolra
Eletem ferges fajatt.

7. De az en vetkemett .s. gyarlo esetemett
Jrgalmad felül mullja,
Attyai kedvedbül ne band ha keönnjebbül
Büneös fiadnak sullja,
Legj jnkab oltalma, az eördeögh hatalma
Lelkemett fel ne dullja.

8. Jrgalmaz, jrgalmaz, migh el nem hatalmaz
Raittam az halal merge,
Mongy jo hirtt fülemnek, had szünnyeön lelkemnek
Szüntelen kenzo ferge,
Adgy bünbeöl ki terestt, vegyen üdveözüllest
Altalad eltem veghe.

104.

MAS RENDBELI ISTENES ENEKEK

Non fortunae, sed Deo

1. Az ki az szelekre .s. habos tengerekre
Erezti vitorlajatt,
Az mintt viszi az szel, vagy haszon vagy veszell,
Ugy evedzi kormannyatt,
Nem áll akarattyan, hogy el czelzott parttyan
Szallitczia megh hajojatt.

2. Ugy az szerenczenek sima tengeljenek
Az ki ül kerekere,
Az mintt kezd jndulny, arra hol fordulni,
Ha visziis veszelire,
Mas kezetül nem vár, szabados kenyen jar,
Gazol mindentt kedvere.

39 ha ⟨kedvedbül⟩ keönnjebbül

3. Ha veszen szarnyara, Jcharus modgyara
Szokott ugyis viselni,
Mikor legh kedvesbben emel az egekben,
Akkor siett le vernj,
Szarnyadott olvaszttya .s. nyakadott szakaszttya,
Nem kel kedvenek hinni.

4. Hertelen megh fordul, az ki fen ül, le hul,
Mast magasztal heljere,
Mindenekett biztatt, de keves, kitt jutatt
Allando eörömere,
Valtozas eö dolga, ninczen szabott zolgya
Szemellyek erdemere.

5. Velemis sokkeppen, hol rutul .s. hol szepen
Jadzott már az szerencze,
Hol mezes .s. hol merges, hol tiszta .s. hol ferges
Voltt megh kostoltt gyümeölcze,
Tudom minden ezétt, mind mergett .s. mind mezett,
.S. eösmerem, my erkeölcze.

6. Nem bizom már benne, mert mindenkor lenne
Hasonlo tünderseghe,
Bizom az Jstenben, .s. eö leszen mindenben
Szivemnek remenseghe,
Tudom, úgy nem arthatt, .s. utanna sem ranthatt
Szerencze delczeghseghe.

7. Azertt en Jstenem, en Uram .s. mindenem,
Az ki latod szivemett,
En szerenczem te legy, kormanyodra te vegy,
.S. te jgazgas engemett,
Tudod, mi szükseges, hogy ha üdveösseges,
Teölczed azzal kedvemett.

8. Az ey el haladvan, vigh hainal hasadvan
Nyary kedves jdeöben,
Almombul serkenven, bús elmevel leven
Hibaltt remensegemben,
Eztt ohajttva jram, .s. az Jstenre bizam
Szerenczemett mindenben.

105.

MAS ENEK

Deus propitius esto mihi peccatory

1. Az el mult esztendeök, megh nem tereö üdeök
Fordulanak eszemben,
Latvan büneimett, kikkel Jstenemett
Bantottam eletemben,
Teölleök megh remüllek, Uramhoz fordulek
.S. jgy keönyeörgek szivemben.

2. Jsten ki kezetül .s. gondviselesetül
Minden fügh .s. taplaltatik,
Kerek feöld, magas egh, tengeri szelessegh
Mozdul es forgattatik,
Minden halal .s. elett, szerencze .s. teörtenett
Teölle jgazgattatik.

3. Kegyelmes termeszett, ki mordon nem nezhett
Az teöredelmes szüre,
Ohaitasom hald meg, esetemett szánd megh,
Ne ted keresem ferre,
Mutasd jrgalmadatt, .s. bocziasd harmatodatt
Ream, megh aszott füre.

4. Bün fergetegeben, mintt hajos szel viszben
Remültt lelkem hanyatik,
Nagy veszelire szorultt, maid el vesz nyomorultt,
Ha-nem gyamolittatik,
Ha te nem segited, szegeny*t* ferre veted,
Egyebhez nem bizhatik.

5. Cziak te vagy remennye, keödben merültt fennye
Altalad derülhett fel,
El üzven homalliatt, reghi ragyaghvanniatt
Kedvel virraszthattya fel,
Szive czükkenttsege .s. holtt elevenseghe
Altalad eledhett fel.

6. Erdemlek büntetest .s. kemeny szamki vetestt
Jgaz jtelletedbül,

---

23 szegeny

Mertt ellened vettem, .s. tilos uttra lepttem,
Teörvenyes eösvenyedbül,
De már vissza terttem, .s. boczianatott kerttem,
Szany kegyelmessegedbül.

7. Ha füled megh hajla, miheltt egy szott halla
Kereszt fan az latortul,
Lattvan teöredelmett, büne engedelmett
Nyere tüled azontul,
Halgas megh engemis, .s. keönyhitczed lelkemis
Az erdemlett ostortul.

8. Mondgyad, már megh szanttam, mertt eösmerttem .s. lattam
Teöredelmett szivednek,
Raitad keönyörülttem, el mostam .s. teörülttem
Undoksagatt büneödnek,
Lelked már megh szepültt, ruhaja el keszültt
Menyei eörömednek.

9. Kiertt enis aldastt nyujtok .s. halaadastt
Neked, en Jstenemnek,
Mondvan: legyen aldott, ki kegyelmett adott
Szam ki vetett fejemnek,
Hogy teöbbe ne vetczen, veled edgyett erttczen,
Adgy oly ereött lelkemnek.

10. Ezer hatt szaz utan hattvan kilencz folytan
Aratasi üdeökor,
Madarak zengesse .s. az vizek czeörgesse
Fel serkenttven hainalkor,
Az Vaágh vize parttyan egy fel neött keö sziklan
Jgy imatkozam egykor.

106.

1. Mit tréfalsz Cupido, mint sajat matkadal,
K*it* megh kötölesztil hamis csalardságal,
Ved el levelemet, kit nagy siralommal
Ertám megh epedet köny hulatassommal.

---

56 [Előbb:] üdeöben
2 Két **4** hulatassommal [Előbb: hulasommal, a *tas* szótag utólag beszúrva.]

2. Oh gyálázatomra szöletett Cupido,
Hiremben s- nevemben megh mardozo kigyo,
Vád oroszlyanok hoz s. tigris hoz hasomlo,
Mit trifálsz hiteddel, hitetlen árulo?

3. Talam unicornis volt te niked atya*d*,
Pustában nevelt föl, mint Romulust, anyad?
Ragadozo fárkás volt szoptáto dajkad,
En akáratomát hogy uenni nem tudad?

4. Emlékezil hámis sok eskövisedre,
Nékem megh jelentet mérges beszidedre,
Mellyekkel te, hamis cságáldságnák lelke,
Mint halát horogra, csálál szerelemre.

5. Poharodnák szélét édes mizzel kented,
Hogy annák jo ézét velem el hitessed,
Belöl megh epesztö mireggel tülte*t*ed,
Méznek szén*e* alát reám köszönte*t*ed.

6. A mint az mádárász madár*at* szép szovál,
Az miheket pedigh méznek joságával,
Teis, csálárd lelek, sok hamisságoddal
Csalál s- fogál *engem* sok szép édes szodal.

7. Szemmem, az én nyelvem ellened támodgyik,
Hárágom tüzitül szévedis székrázik,
Mint ülő gálámbal v*elem* veszekedik,
Farkas bárátságom hozzad megh ne szönik.

8. Könyeb egy kánallál az tengert ki mirni,
Hogy sem hárágomnák ellened el mulni,
Koporsom szélénis kisz vágyok pörülni,
Hate nem altálad ellensigem lenni.

9. Megh ölél hiremben, mint Kajn az Abelt,
Kajnnál bujdossál, soha nem tálal helt,
Neis kaphas sohult testednek eledelt,
Akkor emlékezil nem hadni el az jelt.

---

9 Atyát **15** [A *cságáldságnák n*-je beszúrva.] **17** [*Poharodnák r*-je *d*-ből jav.] **19** tülted **20** széned; köszönteded. [Előbb:] köszönted. **21** madárad **24** fogál sok [A szótagszám miatt jav.] **27** veiek [?]

10. Minden izem, csontom ellened tamadgyon,
Csak egy csöpp verem-is ellened hárcsollyon,
Hamis hitőszigett arulonak mondjon,
Az elött ki aldot, az utan atkozon.

107.

Paranczolatodra küldöm hat kövemet
De ne véllied, azért lenni kö sivemet
Lagi hozzad, s altalok érczed hivsegemet,
Ugi mint zöld jel altal jo remensigemet,
Az mint én jelentem hiv seretetemet
Teis seres hogjha varod eletemet.

108.

Most elojaroul harom par kovemet
Kuldem de ne velled azzal kö sivemet
Lagj hozzad, ösmerjed inkab hjvsigemet,
Seres ha kivanod hoszab eletemet,
Zöld kovel jelentem jó remensegemet.

109.

ALIUD

Kegies Kup*i*donak bizonjos tegzeim,
Venus rosa*i*val viragzo neuejm [!],
Ki miat ujulnak si*ue*mbe sebeim,
Seretlek de tijs legietek hiveim,
Minden viragnal seb eleven kerteim.

---

39 arulonak mondjon Hamis hitössiged [A sorvégek összecsengése miatt jav.]

1 Kupodonak [A *C* ráírva *K*-ra.] **2** rosaval **2–3** [A sorok rendje fordított volt, Balassa számozással javította.] **3** [A sor harmadik szavában javítgatás van: *l* ráírva *d*-re, *k* ráírva *n*-re; az eredeti szó olvasata bizonytalan: ujudonan? A sor negyedik szava a kéziratban: *siusembe*.]

110.

Busulva czudalliuk
Serencetlensegünket
Hogy fel nem tallalliuk
Kivant konyebsegunket
Noha sok fajdalmok
Nem kinok de vamok
Melliek ronak bennönket

7 [Előbb:] kik taxalnak bennunket

LISTIUS LÁSZLÓ

111.

MAGYAR MÁRS AVAGY MOHÁCH MEZEJÉN TÖRTÉNT VESZEDELEMNEK EMLÉKEZETE

Az Nemes Magyar Országh Státussihoz, Aiánlo Levél.

Quintus Curtius amaz Világh-bíró Nagy Sándor jeles viselt dolgainak-historikussa, töb dichireti közöt Nagy Sándornak beszélli, hogy ez az nagy nevezetü Fejedelem e' széles föld kerekségét nem a' sok számu hadaival annyéra, ameénynyire bölch Philosophusok okoskodásival haytotta légyen birodalma alá. Mivel ez az hatalmas Pogány Fejedelem soha semmi hadat akár mely Nemzet ellen-is nem mozdetót addig, valameddig az Tanáchban Bölcheknek elméjeket és az iránt-való teczczéseket nem vötte volna. Ugyan-is azoknak a' dolgoknak várhattyuk jo végeket akár mikor-is, a' mellyeknek elöször eleit s utollyát meghvisgállyuk. Cicero-is a' deáki tudománnak kút-feje és forrása irja hogy *Parva sunt foris arma nisi sit consilium domi, Cicero Off: I.* az az a' külsö Fegyver és hadakozás keveset árt addig az ellenséghnek az míghben szorgalmatos tanáchok-által jo korban nem-rendelik: söt mind Deák s mind Görögh Historikusok valakik ezen nevezetes Nagy Sándor eletét irásokban rendelték, kételkedtek benne, hogy-ha nagyob volté azon Fejedelemnek ellensegi-ellen való kegyetlenseghe, vagy bölch tanách-adoihoz engedelmessége mivel noha azon Fejedelemnek hadaiban bösegessen voltak sok túdos emberek az kiknek elméjek által had viselöinek erös karjok dirigáltatot, de mégh-is legh kedvesseb vólt nála Aristoteles azok közöt, a' kiknek tanáchin maga-is járt, s hadait-is rendeltetni parancholta. Mivel a' Fejedelmeknek, s had-viselö Generalisoknak méltó ugyan sokaknak tanáchát hallanyok, de mindenkor szükségesseb azok közzül az okosbaknak engedniek. Sidonius azt irja: *Ducum antiquorum dextra solebat non minus stylum tractare quàm gladium. Sidon. 4. 17.* az az a' régi had-viselö Kapitányoknak szintén ollyan gyakran forgot könyv a' kezekben mint a' mezételen szablya.

Valakik a' réghi Romaiják historiajában egy kevessé szorgalmatossan bétekéntenek, velem eggyüt azt fogják bizonyitanni, hogy noha à Romaijak Természetekben fel-fuvalkodok voltak, és az had-viselésben serények, de az közönséges jóra valo Bölchek tanách-adásinak oly engedelmesek, hogy kin az Táborban Oroszlányoknak, belöl az Tanáchban megh enyhült Bárányoknak természetekben mondotta volna akar-kijs öket lenni: Ugyan-is a' bölch Velleriusként. *Hic in castris utilior, ille in Toga melior. Vell: lib. 2.* nem külömben az

bölchék tanácha által, mint az erös Fejedelmek és Kapitányok fegyvere által, veretik megh akár mely ellenség-is.

A' nagy Theodosius Romai Chászártúl midön egykor tudakoznák, mint kélletnék az Fejedelmeknek és Kiralyoknak magókat viselni, hogy az egész alatta valo kösségtöl dichirtetnenek s joknak neveztetninek, és hogy körül valo határos Fejedelmek-is tölök rettegnenek, hétt kiváltképpen valo okokban tett válást Theodosius Chászár ezen kérdésre. Az Földi Fejedelmeknek ugy-mond, az kik kivánnyák hogy dichirtessenek, és az alatta valoktol joknak neveztessenek, és ellensegék-is tölök rettegjenek, szükségh hogy Gyakrabban az Túdos Emberekkel Tanáchkozásokban nem az hejában valo henyéllésben foglalatossak legyenek és minden alatta-valok közöt valo egyenetlenségeket ki-irtogatván, azokhoz engedelmessek s ellenségekhez keményebbek legyenek. Mivel az kik bölch emberek tanáchainak engednek, azokat vak-meröknek nem nevezhetyük. Livius-is azt mondgya; *Qui nudus aut inconsultè hostem invadit, ei aut mors, aut servitus patienda. Livius lib. 10.* az az, a' ki Tanách és fegyver nelkül megyen az ellenségre, avagy megh öletik, avagy rabságra vitetik, It bizonyodik megh ama disticom-is:

Sunt duo, quae faciunt ut Rex in honore sit, Ars, Mars:
Gloria ab arte venit, gloria marte venit.

Macedo Philep Király nagy Sándornak Attya, egész országában valo Bölcheket Tánáchban hivatván szorgalmátossán tudakozék tölök, hogy s miként chelekedhesse ö azt, hogy mivel éltében jo hire, neve vagyon, holta után-is annak emlekezeti fön-maradgyon, azt találák azon Bölchek föl sok tanáchkozások után, hogy ha a' Király magának holta után-is jo hirt és nevet akar nyerni, éltében viselt dolgait historiákban be irassa, és a' szerént az széles világra ki-bochássa, bizony helyes Tanách ugyan s bölch emberekhez illendö vólt holot a' jo hirnél névnél és jo chelekedeteknél egyebet ebbül a' mulando világbúl holtunk után el nem vihetünk. Ugyán-is midön a' megh öszült öregh emberek házakat és egyéb derekas epületeket tésznek, vagy kertekben jo izö gyümölch fáknak ágachkáit plantállyák, magok-is nem reménlik azt, hogy azok alat kedvek szerént nyugódhassanak, avagy oltot gyümölch fa-againak termésiben ehessenek, hanem maradekjokat nézvén, ök sem akarnak henyélöbbek lenni az ö elöttök valoinál, a' kiktül ök-is hasonlo jokat vettek, a' bölchnek mondása szerént;

Non mihi condo nemus sed gratius posteritati,
Quae dederant Attavi, reddere constitui:

Marcus Aurelius Chászár midön sullyos betegségben esvén megh gondoltá volná az emberi gyarloságnak mivoltát, hogy halála közelget, Commodust a' fiat (a' kit successornak hagyot utánna, a' birodalomban) eleyben hivátván, töb kegyes Attyai intesi közöt az kiket fiának elö-számlalt, azt hagyá néki, hogy ha Marcus Aurelius fiának ákar az Attya holta után-is neveztetni, elsöben-is ugy visellye magát, hogy ne az henyélök tarsáságában, hanem bölch, tudos Philo-

sophusok conventiculumjában legh gyákrábban találtassék: masodszor, hogy soha addigh ellenségh ellen hadat ne-inditchon valameddigh asztot Bölch Tanách-ádok-által megh nem visgáltáttya: harmadszor, hogy nemzetéhez kegyes, ellen-segihez rettenetesseb legyen. Es végtére harom ékéssen chinalt táblát elö-hozát-ván, illyen képpen szólt a' Fiának; Fiam ugymond, ez három táblánal én tenéked drágáb marhát nem hagyhátok holtom után; mivel az eggyikre maga éltében viselt nevezetes dolgai valának le-irva, a' masikon a' Fiának halála oráján tett szép intési, az harmádika penigh tizta és minden irástol üres valá és viszont: Fiam Commode hogy jo Attyának jo fia mondassál, ugy viseld maga-dat, hogy valamint én éltemben viselt dolgaimat Tablára irattam; és a' követke-zendöknek emlékezetekre hattam, te-is oly dolgokat chelekedgy éltedben, az kiket ezen ékessen le-faragot Tablára méltán föl iradhasd, és utánnad valoknak örökké valo dichiretedre emlekezetül hagyhasd, ezt pedigh ugy nyered-megh, ha gyakrabban eggyik kezedben könyv, a' másikban szablya, és ához hasonlo fegyver forogh. Ugyán-is az Respublica, és országok megh maradása e' kettö-ben vagyon kiváltkeppen helyheztetve, ámaz bölch mondás szerént,

Artibus, & Armis ab utrisque ego Caesar in orbe
Dicor, erunt Artes, Armaque noster Amor.

A' régi Pogány Romai Chászárok közzül Néro nem utolso, midön egykor házában magányossán sokáigh chendessen maradot vólna, be menvén barati hazában, az asztalán könyve elötte lévén irva találák tudakozván töle, hogy mi ok viselte, hogy szokása kivül ennyi ideigh az házban maradván illy szorgalma-tossan az irásban és olvasásban vólna foglálatos, megh-felelvén azt monda; Hadgyatok békét ugymond, mert az örökke-valóságnák tanólok és magam éltemben viselt dolgaimat irom, következendöknek emlekezetemre hagyván: nem-is tudom mi lehet Fejedelmeknek kedvesseb, ha jelessen viselt dolgok mind éltekben, s mind holtok után dichirtetnek; mivel az halál által minden megh-emésztettetik, de a' jo hir, nev fön marad világh végezetigh amáz vers szerént.

Disce bonas artes, & opes contemne caducas,
Vivitur ingenio, caetera mortis erunt.

Azon féllyül megh-nevezet Nagy Sándornak idejében élt amáz igasságh lam-pással keresöje-is Bölch Diogenes Philosophus, kinek midön hirét halván Nagy Sándor (az mint mindenkor szeretöje, és böchüllöje-is vólt az Bölch emberek-nek) látnya ment vólna, látván hogy megh-vonta magát, chak az irásban és olvásásban foglálatos, nem hogy eleyben ment vólna illy Nagy Fejedelemnek, avagy helyébül fel költ vólna, de chak reá sem tekénte, kéré azon Alexander, hogy a' töb Bölchekkel eggyüt küvetné taborat, felelvén Diogenes im-igyen szólla: Midön ugymond Alexander ezt kivánoď tölem, hogy dolgomat félben hadgyam, teged kövesselek, azt te sem kivánhatod, és én sem chelekeszem, mivel a' te hadakozasidnál (a' ki a' széles világot magad ala haytod) hasznossab és köllemetesseb dologban fáradok az örökke valóságnak irván, te pedigh chak az el-mulandoságnak szolgálz, mert a' vilagot, a' kit el-gyöztel mayd ki-hülsz

belöle. El chudálkozék az hatalmas Fejedelem Alexander a' bölchnek okos feleletin, és tekéntvén az környül-állokhoz azt mondá ugy segéllyen ugymond a' Márs vitészségnek Istene, a' kinek szenteltem minden Triumphusimat, hogy kész volnék nem lenni Alexander chak Diogenes lehetnek, mivel itiletem szerént ninch nagyob jo e' vilagon mint ha valaki Alexander lehet, a' ki mindennek, s néki sénki ne paranczolhasson, avagy Diogenes, a' ki az örökké-valoságnak tanolhasson. Es annira fél-indétatot Alexander ezen Diogenes bölch intö feleletitül, hogy az után midön ágyaban nyugodnék-is egy felöl a' fegyvere, más felöl a' szokot olváso könyve vólt mellette.

Mivel-hogy pedigh én-is vékony elmè*m*nek[1] szennyes munkájában, (noha m*a*gamat[2] sem Diogeneshez, sem mas Historikusokhoz nem hasonléthatom) masodik Lajos Magyar-Országi Királyunk töb régi Eleinkel Mohácz Mezejen történt el-eseteket irasomban foglaltam sokká gondolkodvan magamban, kiknek méltábban ajánlhátnám ezen erötlen munkámat, és kiknek Patrociniumja alá méltábban bocháthatnam; Ti érkezétek elmémben Nemes Magyár-Országnak kichintül fogvást való nagyigh Méltoságos, Bölch, és Okos Statussi, a' kiknek sok okokra nézve méltobnak itéltem ezen munkámat, de legh kivaltképpen azért, hogy bizvástabban nyujthatom vékony elmemnek kisded munkáját azoknak, a' kiknek Nemes Elejeknek nevezetessen viselt dolgokat irom. Ugyanis Arvanak vallom lenni munkamat (a' kit chak mulatsagul és idö megh-chalásul irtam) ha ti kegyes Patrociniumotokban be nem fogadgyátok és oltalmatok alá nem meltosztattok venni.

Vegyétek azert jo szivel nem az munkamnak erötlenségét és elmémnek chekelységét, de az dolognak mi voltat a' kirül irok tekéntvén, kit ha megh-chelekesztek, és oltalmatok alá be-fogadván az irigységh *e*llen[3] pártyat fogjátok, mind régi Eleitekröl megh-émlekezvén, jo hireteket azzal terjesztitek, mind nekem-is az továb való irásra és jelessen viselt vitézi dolgotoknak pennám vételére nagyob szivet attok.

Isten veletek

LISTIUS LÁSZLÓ

Az Olvasóhoz.

Masodik Lajos Király töb régi Eleinkel Mohách Mezején történt el-esetekröl irok kedves olvásom, noha fel-forgatván elejtül fogvást való Magyár Historikusokat, de kiválképpen a' Bomphiniust töb régi hires, neves, nagy Gyözödelmü Királyoknak viselt dolgokat-is vékony értelmem szerént el-olvásván elégséges okokat talaltam, kiket méltán irásomban foglálhattam vólna, de mind azok közöt-is ezt találtam méltóbnak lenni, mivel legh nagyob siralmas emlekezetre való el-veszése ot történék édes Hazánknak, az hol Magyárságnak sengéje annyira el-töröltetet, hogy még-most-is lábra nem álhatunk utánna. Végén munkámnak irok keveset az töb Magyar Országi régi Királyinkrol és Gubernatorinkrol-is, az kik noha el multak s utánnok más szerenchétlennyeb üdök

[1] elmènnek [2] mugamat [3] lellen

következtek, méltók még-is jo emlekezetre, mivel azt szoktak a' Deak példa beszédekben mondani; *Foelix praeteritorum memoria,* Boldogh az elmult dolgoknak emlekezeti. Az szerenchének pedigh álhatatlanságárol nem egyébért irtam, hanem hogy hive lévén édes Eleinknek ötöd-fél száz estendeigh öket szárnyán hordozván hiven szolgálta, de végtére forgo kereke alá ezen harczon taszittotta. Ved kedvéssen azért kedves olvasom ezen erötlen gyümölchömnek vékony fayzását, és ha mi vétket ismérsz benne okos itileted szerént corrigáld, és mivel jo szibül nyujtom te-is jónak tulaydonichd.

CLADIS MOHACHIANAE

PARS PRIMA

1. Szép dologh à virtus, drága Amethystus[a], magában viaskodik, A
Nárdus oroszlánnyal, erö az illattal, egymással tusakodik,
De mint hold uysága, ennek ö iosága, égennis nevekedik.

2. À Romaiaknak, s hadakozásinak, emlekezetit hallom, B
Jeles vitézségit, s gyözedelmességit, irásokban találom,
Diadalmok után, hirek eset méltán, chronicákban számlálom.

3. À földön el futot, s égreis fel hatot, világhi düchöségek,
Had-viselöinek, s kariok ereinek, hathato serénységek,
Mint à nap tündöklöt, s mindeneknél fénlöt, hires io vitézségek.

4. À Cárthágobélit, s nagy méltoságbélit, emlithetem Annibált[b],
À ki hazáiáért, s megh maradásáért, nem rettegte az halált,
Népe példáiára, s Hercules modgyára, maga elsöben probált;

5. Diadalmi pálmát, mint egy arany almát, szerenchét ugy tartotta
Baivivásra kedvét, elméiét, és szivét, vitézséggel forgatta,
Ellensége hirét, s töle nyert cymerét, statuára iratta.

6. Két úttya embernek, s elömenetének, vagyon é világh szinén,
Tudomány, s vitézségh, e két io erösségh uiseli embert kényén,
E virtusok által, mint madár szárny által, repül föld kerekségén.

7. Együt io e kettö, s hátra sem vethetö, à tudos s vitéz ember,
Okos Hadnagy után, mert igen gyakortán, serénkedö io hirt nyer,
Nem io vakmeröségh, és az hertelenségh, hogy ha kiben fészket ver.

A) Amethystus az az igen szép fenlö Carbunculus kö. B) Romaiak hadakozásinak dichireti.
[a] Plin: lib: 27. Cap: 9. [b] Plutar: de Gest: Rom: et Graec:

8. E két ember úttyát, hir s névnek két szárnyát, mert à bölchis dichéri
Hogy[c] még egekbennis, söt Isten elöttis, fogh az bölch uralkodni,
A ki Istenéért, s édes hazáiáért, tanult io hirt szerzeni:

9. Ember bár meg hallion, s koporsóban szállion, e két ioszágh köueti,
Söt még egekbennis, s az Isten elöttis, szépen tündökölteti,
Világon pediglen, ember elméiében, el sem temetetteti,

10. À io hir megh marad, à föld szinén árad, ura holta utánnis,
Nem szenved szorúlást, kiván szabadúlást, megh uyul magábannis,
Szárnya vagyon, repül, s nagy földet be kerül, bé szál Chronikákbannis,

11. Virgilius iria, s rend szerént számlállya, az hirnek természetit, C
Hogy nincz semmi gyorsab, avagy hathátossab, nyargallya világh szélit,
Soha nem aluszik, s nyughatatlankodik, nem találhattya helyit.

12. Hizik röpüléssel, s fél részegittéssel, két száiátis találni,
Egyikkel igazat, de gyakran hamissat, hogy szokot hintegetni,
Sok reytek helyekre, s országh részeire, fut s lót, nem tud nyúgodni.

13. E világi sok iót, kit ember gyütöt vólt, midön megh hal el hadgya,
Miként[d] füst, s harmatot, mezei virágot, czak el mulónak láttya,
De az egy Tudományt mint hü tarsával bánt, maga mellet találllya,

14. Midön à Pompéius, mint fene Marius, à Iuliúst megh veré,[e]
Sok hadi eszközit, s ebben bizodalmit, vitézséggel el nyeré,
Sokságu népeknek, mint ellenséginek, ebbennis végét éré.

15. Hires nemzeteket, s nagy Feiedelmeket, midön megh holdoltata,
Számos országokat, s erös városokat, Zászlo alá irata,
Még holta utánnis, titok boltyábolis, emlekezetre iuta.

16. Sok vitéz Triumphált, s némely halált talált, czak mi jo hirt vehessen,
Hogy ha kik megh tértek, s bayvivásrul iöttek, visza egésségessen,
Düchö koronával, s illendö pompával, várta Roma kedvessen,

17. Várta az Uraságh, Romai sokaságh, készitet Theátrummal,
Laurusbol kötözöt, s koronákat szerzöt, tellyes diadalommal,
Hogy fel öltöztessék s székiben ültessék, vitézi ruháiával.

C) Az hirnek Természeti.
[c] Daniel. 12. cap. ver. 3. [d] Iob. cap. 14. ver. 5. [e]Pluth. de Gest. Rom. et Graec.

18. A tizenkét[f] Tanácz, nyakokban Aranyláncz, város elöt uduarlot, D
Ily nagy méltosághoz, s baynok fogadáshoz, ki lovárol le szállot,
Kiki köszönettel, *és*-Iô dichirettel, Tanách vitézhez szóllot:

19. Egésségh s méltóságh, erö, s hatalmasság, adassék személlyednek,
Böchület, s hatalom, s tellyes diadalom, mélto vitézségednek,
Szükségh hogy iutalmát, s faratsága hasznát, vehessed hüségednek.

20. A város elei, s tisztbéli vénei, ottan elö állottak,
Királyi Istápot, szentelvén á napot, *és* koronákat hoztak,
S nagy hangos torokkal, s üdvezülö szókkal, ö nekie igy szóltak:

21. Oh te nemes vitéz? ki vagy hazánkért kész, minden had viselésre,
Hazánk reménsége, s szemünk fényessége, mélto vagy dichjretre!
Tétessék Laurusbol, s mind tiszta aranybol, korona à feiedre.

22. Iöy bé városunknak, és édes hazánknak, szokot Triumphusában!
Örüly koronádnak, s mélto jutalmodnak, kit nyertél bayvivásban!
Örüly, s örvendezzél, s vigsággal övedszél, számos Tartományidban.

23. Praeda, s ragadomány, mind egyéb találmány, hol együvé vitetet,
Varasok Cymeri, s lég nagyob hirei, országokra teriedet,
Kiböl hire, neve, s maga viselése, méltán dichjrtettetet.

24. Fogot Feiedelmek, s ellenséges népek, szekér elöt vitettek,
Meg kötözöt kézzel, nyakok bilinchekkel, elötte be mentenek,
Melyböl diadalma, s nagy erös hatalma, tetchék vitézségeknek.

25. Aranybol épitet, gyöngyel ékesitet, avagy Elephánt chontból,
Czinált szekerére, készitet helyére, viteték sokaságból,
Kiért düchösége, s vitéz erössége, tetczék méltoságából,

26. Tetétöl mind talpigh, öltözeti végigh, mind vont aranybol vala,
Feiében korona, s iob kezében pálma, ezt érdemlette vala,
Koronás lovakkal, Zengö Trombitákkal, igy kisértetik vala,

27. Egész Tisztviselök, Hadnagyok s vitézlök, lovak hátán kisérék,
Laurus à feiekben, ágai kezekben, à varosban bé vévék,
Es à töb vitézségh, s à Romai kösségh, zengö szókkal dichjrék,

D) Romaiak Triumphusának leirása.
[f] Pluth: de Gest: Rom: et Graec.

54 s 59 s

28. Megyen à varosban, s vagyon vigasságban, Capitolium felé, E
Jovis Templomához, s oráculumához, lépék oltára mellé,
Szokot áldozattal, s mind drága illattal, Istenét meg tisztelé,

29. A nagy Jupiternek, mint erös Istennek, régi szokások szerént,
Győzedelmességét, s minden vitézségét, ot számlálá rendszerént,
Vegre koronáiát, s néki diadalmát, szentelé szíve szerént,

30. Szémlélte nemességh, minden féle kösségh, nagy pompás düchösségét,
Széles határinak, sok Tartományinak, álmélkodhatta végét,
Sokságát Rabinak, s fogot Hadnagyinak, számlálhatta seregét.

31. Hát ama Cyrusrol,[g] Persák királlyárol, mit mondgyak verseimben? F
Szerenchés voltárol, s hadakozásirol, mit találllyak elmémben?
A ki hazáiának, s oszlopa házának, vala reménségekben,

32. À jádzo szerenche, s ennek fénlö kinche, szivét ugy fel gerieszté,
Diadalma után, és szekere után, mikor kötve viteté,
Négy koronás Királyt, kiket harchon talált, rud mellé helyhezteté.

33. Tiz száz ezer népe, s rettenetes képe, latczot Xerxes hadának,[h] G
Mint zápor essötöl, vagy meny ütö kötöl, volt romlása sokaknak,
Győzedelme nagy volt, s mint nap tündöklö volt, ereie hatalmának.

34. Nagy Sándor hadais, még Indiákatis, oly igen meg rettenté,[i]
Nagy győzedelmére, s királyi székére, sors hamar fel ülteté, H
Széles è világnak, tágas határinak, Uráváis tételé,

35. Mint Phoenix halálbul,[j] és por hamuiábul, elevenedést kiván,
Fel-forr vitézsége, mint forrás bösége, vitézi példát adván, I
Az föld gyomrábannis, s koporsoiábannis, vére nem nyugodhatván.

36. Ember bár mindenét, aranyát s ezüstyét, egy orában veszesse,
Ezt fel találhattya, s helyre állithattya, czak hüséggel keresse,
De el veszet hirét, mint légh drágáb kinchét, nincz hol elö vehesse,

37. Két kárt nevez à Bölch, kiket nemes erkölch, nem tud elö szerzeni,
Èkes nevét, hirét, mint tulaydon vérét, kel embernek örzeni,
Ki ha egyszer el vesz, helyette más nem lesz, nehéz ez kárt foldózni.

E) Capitolium az régi pogány Romaiak közöt, Iupiter Temploma vólt. F) Cyrusnak díchíreti. G) Xerxes hadainak sokasága. H) Nagy Sándornak szerenchés hadakozási. I) Phoenix madár Természeti.

[g] Pluth. de Gest. Rom. et Graec. [h] Pluth. e Gest. Rom et Graec. [i] Pluth. de Gest. Rom. et Graec. [j] Plin. lib. 20. Cap. 2.

38. Hol vagy te Magyar Márs? régi vitézi társ, Bellona szeretöie,
Vér szomiúzo Pallás, mint egy erös Atlas,[k] egek fel emelöie, J
Mágog nemzetének, scythiai vérnek, te vagyé segéttöie?

39. Ved melléd Achillest,[l] vagy amaz Herculest, forduly ellenségedre,
Hazádnak romlásán, s ennyi pusztúlásán, gyeriedgy az vitézségre,
Josuét Hadnagyúl, Isten után társúl, hijad à mezöségre,

40. Bozdullyon fél benned, igaz magyár véred, s foghy fegyvert iob kezedben
Idegen nemzetnek, s pogány nemzetségnek, ne légy chufia eltedben,
Ha mi vitézi vér, à ki nevedhez fér szorúlt mégh à testedben,

41. Egy üstökös Czillagh, föl támat ki villagh, szivárványúl az égen, K
Isten reménségül, Noënak kit ielül, helyheztetet volt régen;
Nékedis peldádra, s vitézi sorsodra, atta ezt reméntelen,

42. Josuétis Isten, ellenségi ellen, megh áldá kérésében,
Midön napnak fényét, s tündöklö ereiét, fogá szokot mentében,
Tizenkét grádichal, à napot világgal, hoszabitá rendiben,[m]

43. Amaz kevély Sault, ki dühössen dúlt s-fúlt az Isten megh alázá,
Philisteusoknak, mint aemulussinak, szerenche kézben hozá,
Kezdet szandékában, és akarattyában, hatalmát zabolázá,

44. Az Israël népét, s kedves nemzetségét, Pharao[n] jnségéböl,
Nappal sötét oszlop, eyiel fényes oszlop, vezérlé ki kezéböl,
Ellenségét rutúl, szekeres hadastul, süllyeszté haragjából.

45. Mi nemzetünketis, miként Israëltis, ki hozá scythiábul, L
A Duna mentére, Canáan földére, tévé le irgalmábul,
Végre igaz hittel, lelki öltözettel, ruházá iò voltábul,

46. Mostannis nem kisseb, s-nemis véghetetlenb az ö irgalmassága,
Nem rövidült karia, s mostanis akaria, kész ö hatalmassága,
À ki tusakodik, s érte viáskodik, Isteni méltósága.

J) Atlásnak erős vólta. K) Istennek szövetsége Noëval. L) Istennek io tétéménye az magyar nemzettel.

[k] Virg. lib. 4. Aeneid. Item Plinius solim: [l] Herodot: [m] Iosue cap. 10: ver. 12. et 13. et 14. Ecclesiasti cap. 46. ver. 5. [n] Exodi 13.

47. Dichérik Apellest,[o] nem hires Periclest,[p] szép s bölch kép
irásárúl, M
Eghi madarákon, s-mezei vadakon, Julust à vadazásrúl,
Cándor Thelámontis, s-à vitéz Jásontis,[q] Bárány el hozásárúl. N

48. Iriák Calliopét,[r] bolcheségen épét, hogy volna ékes szóllo, O
Musák seregében, s Phocis ligetiben, ninczen hozzá hasonlo;
De semmi magában, s mind vigásságában, hogy ha tavúl Apollo.

49. Clio az esztendöt, s régi elmult üdöt, veszi rendel irásban, P
Jeles történt dolgok, naponként kik forgók, vadnak gondolatiban,
De mint egy tükörbül, örvendetésségbül, szemléli Apollóban.

50. Eratho Virginál, s reménli magánál, hogy ninch ékesseb lántos, Q
Pompás vigasságban, s egyéb rendtartásban, hogy volna álhatatos,
De Apollo nelkül, mint viz forrás nélkül, haszontalan s-bánatos.

51. Szerelemmel megh tölt, s Venus ágyábúl költ, szép éneklö
Thália, R
Világh dichöségét, fel mullya szépségét, nyelvének ékes hanghia,
De megh reked szava, s némul gondolkodva, ha Apollo nem láttya.

52. Medúsa romlását, s-vére ki-ontását, Melpomene kobzollya, S
Pegasus[v] mint származat, s Parnassusban támat, arról Tragaediáia,
Mondgya forrásának, Apollo e' kútnak, volna ékes folyamia.

53. Terpsichoré tánczol, s-Thémisnek tanáchol, Clio jobbia felöl ál, T
Altydessel tréfal, s musikáián hárfál versét s kronikát számlál,
Mint irot táblábul, mindent Apollóbul, elméiében fel-talál.

54. Euterpé bölch tudos, síppal ieles modos, mint az zengö
trombita, U
Phoebe Cytharáiát, féllyül multa hanghiát, ékes hármoniáia,
Vigadhatna szive, de el-esik kedve, ha Apollót nem láttya.

55. Ama-Polymnia, eggyik koronáia, à bölch kilench Musáknak V
À ki Lybethrisból, oltya forrásából, ínyét szomiuságának,
Elmés indulattyát, és gyors futamottyát, szenteli Apollónak.

M) Apelles kép irásnak Feièdelme, N) Iáson haios társai. O) Musák tulajdonsági. Calliope ékessen szólásnak Isten Aszonya. P) Clio historia irásnak Isten Aszszonya. Q) Eratho à lantolásnak Isten Aszszonya. R) Thalia szerelemnek Isten Aszszonya. S) Melpomene Tragaediaknak, az az szomoru történt dolgoknak Isten Aszszonya. T) Terpsichoré tánczнak Isten Aszszonya. U) Euterpé Trombita Találo Isten Aszszonya. V) Polymnia nagy és nevezetessen viselt dolgok Isten Aszszonya.

[o] Plin. lib. 36. cap. 10. [p] Plut. de Gest. Rom. et Graecor. [q] Mart. lib. 2. Virg. in Poemat. [r] Plin. lib. 36. cap. 10. [s] Pluth. de Gest. Rom. et Graec. [t] Ouid. lib. 7. Meth. Statil. lib. 10. Theb. [u] Mart. lib. 2. Virg. in Epigram. [v] Strab. lib. 8. Luc. lib. 9.

56. Urania szépen, s dichiretes-képpen, köztök Àstrologízál, X
Elméie szivárvány, s melséges tudomány, az Apolló hozzá áll,
Egeket visgállia, s czillagit számlállia, iövendökröl Rithmizál.

57. Mint à nap fényével, s' a' föld eréivel, mindenekre érdemes Y
Delos[x] Dianával,[y] Cythara Venussal, nevezetes és nemes,
Igy a' kilench Musák, Apollóval rósák, vigasságok érdemes.

58. Minden nemes erkölch, azt mondhatom nem bölch, kit az tunyaságh követ,
Mert vitézi proba, soha nem ostoba, megh úiéttia à szivet,
Praedáia szerenchén, serény mint kereczen terieszti a' hírt s' nevet.

59. Vayha Periclesnek,[z] vagy Ascrei[z'] vénnek, ékessen szóló nyelve, Z
Suada Minervától, s ama bölch Pallástol, megh volna engettetve!
Caballinus kútbol, s ennek forrásából, ihatnám örvendezve!

60. Pimple tudománya, sophothéos nyáia, ha követne Junoval,
Halhatatlanságnak, s Isten Aszonyoknak, élhetnék italával,
Amaz Pegasusnak, es Bellerophonnak, repülhetnek szárnyával. AA

61. Bár czak az Delosban, vagy amaz Paphosban, születésem lett volna! BB
Latona emlöién, s édességes teién, fel neveltettem vólna!
Grineum erdöben, s zöldes ligetiben, ölben vitettem volna!

62. Diána nyílait, s hatható Czidáit, ha kezemben vehetném! CC
Es iskoláiában, vagy Musaeumiában, bár chak kevéssé lépném!
Sokkal széb s ékesseb, es kellemetesseb, verseim enekelném.

63. Annál termöb vólna, s gyümölczösseb vólna, magtalan borostyánom, DD
Hurom ékessebben, s gyönyörüségesben, most zendülne lántomón,
Ambrosia volna, s-têyiel, mezzel folyna, verseim Rithmusimon.

X) Vrania egek forgási visgálásának Isten Aszszonya. Y) Apolló à kilencz Musáknak elötte iáro Feiedelme. Z) Pericles Athénásbéli bölch embernek neve. Minerva az ió rendtartásnak Isten Aszszonya. AA) Pegasus Parnassus hegyben lakó szárnyas ló. BB) Delos tenger szigete. Diána hazáia. CC) Diána Vadásásnak Isten Aszszonya. DD) Orpheus Apollónak Fia, igen szép szavú Musikás.
[x] 2. Cic. 3. Verr. Plin. 4. Cap. 12. [y] Vir. lib. 10. Plin. lib. 4. Cap. 12. [z] Pluth. 31. 26. 60. 42. Hesiod. in theoni: idem servius. [z'] Virgil. 2. Georg: Ovid. 9. fasto. Item Ennius.

64. Epygeniáiát, s Orpheus[aa] harfáiát, most kezeimben fognám! EE
Lantiáual[bb] Arión, s az hires Amphiónt,[cc] segétségémre hínám, FF
Ez Isten Aszszonyt-is, s-viragos Chloryst-is, verseimhez kapczolnám,

65. Az értelmes Cliót, mint bölczeséges iót, mivel hogy nem követtem,
Sem az Heliconban, sem Pieriomban, tanusságot nem vettém,
À tudós szüzeknek, Phoebus seregének; lantiokat sem pengettem. GG

66. Vékóny értelemmel, s magtalan elmével, természet látogatott,
Nyelvem czak rebegö, haszontalan s pengö, szólásához most jutott,
Ajakim-is higak, számban ingo fogák, irásához miért fogott?

67. Hires Carthágonak, Dido[dd] rakásinak, midön történt kezdeti HH
Jelen nem lehettem, s távul tüle estem, szemem sem szemlélheti,
Igy Chekély munkámat, mint kö-rakásomat, czorba megh emézthetí.

68. Ti töletek Musák. ékes szóló Rosák, kivánok segétséget,
Kik az Parnassusban, s-sötét barlangiban, veztek gyönyörüséget,
Nyelveteknek inye, nem szenved gégéie, szomiuságos inséget.

69. Hol vagy Melpomene, személyed esméré Tragoediam forrásá,
Rebegö nyelvemnek, s-izetlen versemnek, ékesitö orvosa,
Nem de Pegasusnak, s Helycon kúttyának, te vagy-é az folyamia?

70. Pokolbéli Sátán, mint sivó oroszlány, ki mindenkor lesködik,
Kereztyén embernek, igaz eletének, utánna inczelkedik,
Fel tátot torkában, s Cerberus[ee] Toiában, czak hamar bé rántodik, II

71. Mulciber[ff] fel támad, s Tantalussal álmad, tüzeit megh gyuitattya,
Vulcánus[gg] egy felöl, s-Clotho másik felöl, fuvóiával izgattya, JJ
A széles világra, s minden határira, el-teriedet nagy langhia.

72. Az hatalmas Isten, olykor méltoképpen, szabad utára hadgya,
A' mi büneinkért, s gonosztételünkért, Sátánt reánk boczáttya,
Czupán az egy lelket, kit maga teremtet maga megh szabadéttya.

EE) Epygenia, az az Musikának neme. FF) Arion Musikásnak neve ki az Tenger közepin hegedülésével az Delphineket elö hitta. GG) Phoebus, az az Apolló. HH) Carthágo igen hires város, az kit Dido rakatot. II) Cerberus Pokol Aytaiát örzö három feiü-eb. JJ) Vulcanus az kováczlásnak Istene. Clotho az öt Pokolbeli Aszszonyoknak eggyike.

[aa] Mart. lib. 12. [bb] Sen. Herc. Tur. Idem, Herc. Oet. Ovid. 10. Metha: [cc] Mart. lib. 8. Papin. 8. Th. [dd] Claudianus [ee] Claudianus [ff] Virg. lib. l. et 4. Aeneid. [gg] Horat. Sene. Virgil. Ovid.

73. Azt szokták mondani, közpeldául hozni, gyakran beszélgetésben,
Az igaz barátságh, avagy Atyafiságh, tetczik megh az szükségben,
Isteni szeretet, s jó lelki esméret, látczik megh késértetben:

74. Iob Pátriárchára, mint hü szolgáiára, Plutot reá boczátá, KK
Midön szép fiait, gyermekit s leányit, köfal közzé boritá
Minden majorságit, drága sok iavait, ellenségh el haytatá.

75. Végre ö magátis, miként az Lázártis, fekéllyel undokétná
Megh hagyá Sátánnak, hogy ez szolgáiának, hüségét megh-probálná,
Mint aranyt tüz által, és probákö által Iob szolgáiát visgálná.

76. A' mely fiát Attya, legh inkáb kivánnya, hogy iora nevelkedgyék,
Gyakran ostorozza, s-azt magához hozza, hogy jobban gyarapodgyék
Szereti szivében; Attyai kedveben, fia hogy megh nyugodgyék:

77. Ekképpen az Isten, országunkban itten, Eleinket probálá,
Midön reméntelen, czuda mely hertelen, veté pogány kard alá,
Mert fogyatkozással, Törvény elhagyással, nemzetünket találá,

78. Ostorát hát méltán, Kezébül ki nyuitván, édes hazánkat veré,
Mivel sok vétekben, s gyakor esetekben, mi Atyáinkat éré,
E' Török igáiát, s kemény terhes sullyát, maradekok el nyeré.

79. Sultán Sulimántis, a' Török Czászártis, magyarokra inditá,
Tüzzel és fegyverrel, s iszonyu erövel nyakokban igazgatá,
Kivel nemzetünknek, s édes Eleinknek, magvokat szákasztatá.

80. Látván Török Czászár, miként álnok Timár, hogy az sors most szolgálna,
Ossi Amurátes, miként Baiazétes, hogy Szerenczés let volna,
Gondolá magában, s száná szandékában, hogy öis io hirt Kapna.

81. Söt még ágyábannis, s nyugodalmábannis, mind elméjében vala,
Mint tüznél forro viz, ö benne minden iz, fö s ugyan buzogh vala,
Házában sétálván, szemeit forgatván, magában igy szól vala:

82. Szoros Asiából, miként egy Fogságbul, Eleim ki Származtak,
Sok Triumphusokkal, s kemény rablásokkal, Europában iutóttak,
Várat, varosokat, sok Tartományokat, rontattak s-holdoltattak.

KK) Pluto pokolbéli Feiedelmeknek Eggyike.

83. Vitéz Otománnus[hh] miként erös Pardus Tatárokat megh veré, LL
Saracenusokat, párt-ütö Latrokat, czak hamar utól éré,
Végre országokkal, s minden hatalmokkal, Zázlója alá nyeré.

84. Hellespontus Tengert, a' kit magának nyert,[ii] Orchanesis visgálta MM
Kemény bayvivással, serény kész-voltával, Phrygiát holdoltatta,
Ennek diadalmát, söt tellyes hatalmát, birodalmához rótta.

85. Másod Amurátes,[ii] hires, s nevezetes, gyözedelmivel vala, NN
Kinek ereitül, miként egy Szélvéztül Görögh országh fél vala,
Drénápolyban székét, Czászári ülését, ez helyheztette vala,

86. Nemzete Czillagia, miként nap világa, Baiazétes népe közt
Fénlet taborában, ki Görögh országban rettenetes czapást tött,
Bizantium falát, nyargalta oldalát, sok nemzeteket vesztött.

87. Amaz Mahométes, fene, s rettenetes, volt hadakozásiban,
Vitézsége ielét, s maradando helyét, tévé Bizantiumban,
Görögh Czászársághat söt egész országát, el törlé haragiában.

88. Amá Cybelinus, miként fene Héus nemzetünknek Cymere, OO
Mondhatom lett volna, s el törlötte volna, véghetetlen ereje,
Görögök országát, ha Párcák halálát, vittek volna meszére.

89. Selimus az Atyám, s Mustaffa a' Bátyám, miket nem probáltanak?
Saracenusokat, vakmerö Persákat, müdön mind le vágtanak,
Várai falai, várasi oldali, földigh le rontattanak?

90. Ama Syrusoknak, Szerechen Latroknak le szallittá fegyverèt,
Ellene állóknak, és nem holdoloknak, ki ontotta a' vérét,
Ehséggel rontatá, hadát rá szallétá, s el foglalá kenyerét,

91. A' Keresztyénekis, nem üresek ökis, lévének hatalmátul,
Mert birodalmokban czorbat tön honyokban, s félének fegyverétül,
Nagy volt hire, neve, s nevelkedet kedve, sok szép gyözedelmétül,

92. Sok hatalmasokat, és töb Czászárokat, találok fel elmémben,
A' kik mi hazánkat, és határainkat, teriesztették mindénben,
Sok ezekröl a' gond, elmém bizonnyal mónd, legy ió igyekezetben.

LL) Otománnus leg elsö Török Czászárnak neve. MM) Orchanes második Török Czászárnak neve. NN) Amurates Török Cászárnak neve, kivel Lázlo magyar és Lengyel Király Várnánal szerenchétlenül harczolt. OO) Török Czaszároknak rendre következendő nevei.
[hh] Lonit. de actis Turc. [ii] Lonit: ibidem [jj] Ibidem

93. Erös hatalommal, s nagy birodalommal, a' nagy Alla megh áldot,
Vitezségem elöt, az hová tegzem lött miczoda s-mi megh állot?
Hiremmel, névemmel, végtelen erömmel, már a' világh megh mállot.

94. A' Thyrrénum tenger, ellenem már nem mér, semmiben rugódozni,
A' mellyet fegyverem, kénszerite törem, Török holdnak szolgálni;
Nekem Czászárioknak, s-nagy Monárchájoknak, esztendönként holdulni.

95. A' Rhodus szigetét, a' ki szamos népét, hadaimnak emészté,
Czuda hamarsággal, czak egy fordulással, jób karom le ülteté,
Vérek hullásával, és pusztulásával, holdulni kinszerité.

96. Kaurok határát, s-Nandor fejér várát, nem régen én megh vévém,
Magas köfalait, sok erös bástyáit, müdön semmivé tévém,
Nemde én magamnak, s egész országomnak, nagy dichéretét vévém?

97. Asias, Europa, kiben bé-harapa, minap vitézi népem,
Fél s, rettegh en tölem, ha hirt hall felöllem, vagy láttya hadinépem
Affrica jol tudgya, mert volt velem gondgya, hogy le-vágá seregém.

98. Nem hogy Kaurokat, de söt Indusokat, reménlem megh verhetem,
Az Americára, s Kjnches országára, erömet be vihetem, PP
È széles világot, illy nagy tágasságot, magamévá tehetem,

99. A magas egekben, czillagos menyekben, egy Isten uralkodik, QQ
Ö küvülette más, vagy pedigh változás, ott soha sem adatik,
Czak önnön magától, s tellyes hatalmától, minden dirigáltatik.

100. Szükségh e' földönnis, aként egy urtólis, világh igazgattassék,
Az nagy Mahometnek, mindenektül ennek, sok áldozat nyuitassék,
Alla Istensége, tellyes dichössége, mindentül tiszteltessék.

101. Énis eleimnek, s Otoman nemzetnek, lehetek hát Czillagia?
Mélto Mahometnek, Török erejének, nevelkedgyék az holdgia,
Mind világh végéigh, s az arany almáigh, ne szünnyék megh haragia.

PP) América e' világnak eggyik része QQ) Sultán Sulimánnak kevély hámis beszéde.

102. Ekképpen Czászárban, mint fene Párduszban, mérge forgodik vala,
A' magyar nemzetre, és Keresztyénségre, fogait feni vala,
Mint dühöt Oroszlány, ki praedáknak lest hány elméjét töri vala.

103. Divánt hirdettete, tanáczit gyöytette, nem türhette sokáigh,
Megh gyúlat elméje, ég s lobog ereje, mérgében meg holt féligh,
Vezér, s Basáival, mint hü szolgaival, így beszélle sokáigh;

104. Fegyverünknek élit s számos diadalmit, nem szükségh számlálgatnom,
Kivel sok népeket, személyetek mellyet tudhat, megh magyaráznom,
Mert jelen voltatok, s sokat probáltatok, azt én sem tagadhatom,

105. Meg-van Iövendölve, s Allátúl igérve, a' Török hóld megh telik,
S Az arany almára, mint tulaidonára, ö hatalma tündöklik,
Miként égen nap fény, tündöklik mert serény, akképen ezis fénlik,

106. Minap általatok, miként kivántátok, sok népeket megh verék,
A' kiknek Cymerit, régi szép hireit, Czászárságomhoz irék,
Erös hadaimmal, s gyors forgodásimmal, miczoda mit nem érék?

107. Ne adgyuk restségnek, söt a' serénységnek, nyuiczuk ki kezeinket,
Ne homályositczúk, de söt megh uyétczúk, sok szép gyözedelminket
Ninczen mitül félnünk, ki igyekezetünk, s tartaná megh erönket,

108. Utat nyitottunk már, hogy aluszunk, be kár, siros Pannoniában!
Ninczen sohul oly hely, tartoztasson a' mely, egész tartományában!
Vagyon útunk s modunk, dolgunkhoz hát lássunk, ily alkalmatosságban,

109. Várom tanácztokat, s gondolatotokat, örömöst értem ebben,
Már megh érthettétek, s eszre vehettétek, mi lehessen elmémben,
Vezér Rustan töled, hol jár itileted, beszéld elö elsöben.

110. Vezérek ezt halván, sokká gondolkodván, igy Czászárnak szóllának,
Térdet, fejet haytván, s magokat alázván, fejenként hatalmának,
Rustán Vezér kezdé, kirül Czászár kérdé, szándékát tanáczának:

111. Gyözhetetlen Császár, bizony mondom nagy kár, hogy eddigis henyeltünk,
Tudom sok népeket, s erös Fe*jd*elmeket, Atyáddalis megh vertünk,
Szerenczénk mert jó volt, s Alla mellettünk volt, s viaskodot érettünk,

112. A' nagy Mahometre esküszöm fejemre, ha jó szerrel indúlúnk,
Káur birodalmát, és egész hatalmát, fottigh megh holdoltattyuk,
Homályos holdunkat, s kiczíny Czillagunkat, ezzel nagyobbithattyuk.

113. Arslán Bék felele, szivében emele Császárnak nagyob lángot,
Változik szinében, ninch szive nyelvében, mert fél hogy nyer haragot,
Látván Császár szivét, igéré hüségét, s dichjréis a' dolgot,

114. Mind e' világh tudgya, s vallion ki nem láttya, rettenetességedet? RR
Méltó hogy kövessed, s ezzel fel tiztellyed régi szép eleidet.
Nékemis a' teczik megh indullyunk illik, készittessed erödet.

115. Olay Bassán a' sor, Arslán tanáczakor, ezis mind gondolkodék,
Hogy Török Császárnak, kegyelmes urának, tanácz tölle adatnék,
Mert ha koczka challya, s ha vakra allittya, tanáchadora esnék;

116. Nehezeb Kaúrral, mint Görögh Császárral, gyözhetetlen Császárunk
Tábort inditani, s viadalra menni, a' kit mostan forgatunk,
Mert gonosz farkasok, noha czak számosok, szükségh itt vigyázásunk.

117. Oszmán Bassa szólla, s ugyan megh búsúla, Olai félénk szavain,
Nem mélto hogy itt üly, de czak szálláson süly, Császár igyekezetin,
Mi okbúl nem marach? Bezzegh e' nagy kuarch? s félsz kaur nevezetin?

118. El mennyünk, tanáczom, s el-szánt akaratom, ha Császárnak ugy tetczik,
Tudom hogy szándékom, és tanácz-adásom, töbnekis jonak látczik,
A' szerencze mienk. Mi okbúl ne mennyünk lam velünk ugyan jachik.

RR) Török Császárnak Bassájval valo Tanácza.

332 Fejedelmeket

119. Mehmet Agha szólla: Oly igen, vén vala, hogy fel sem kelhet vala,
Hordozták czak székben, jo tanách mindenben, látot hallot, s bölch vala
Cászárnak czak lassan, s ugyan halhatossan, ekképen szóllot vala.

120. Erös ostromokon, vitézi probákon, Szelim Cászárral voltam,
De Török erönek; s éles fegyverének tompulását nem láttam,
Mélto hogy mennyetek, s serények legyetek, illyen tanáczot adtam.

121. Tetczék Allikurtnak, hogy megh indúlnának, a' Cászárnak intésén,
De jo készülettel, s bö gyülekezettel, mivel készülnek meszszen,
Nem jo ellenséget, s kaur nemzetséget, semminek vélni szintén.

122. Többijs itilék, s méltonakis vélék, hogy Cászár megh mozdulna,
Egész erejével, s fene vitézivel, hogy táborba szállana,
Török nemzetségnek, s következendöknek, országot holdoltatna.

123. Vezérek tanáchit, s okos itíletit müdön Cászár megh érté,
Mint ha ö magában, és méltoságában, megh uyult már tetteté,
Mind fejenként öket, mint fö vitézeket, dichirvén el ereszté.

124. Sokféle Postáit, kikkel országait, fel zenditcze hivatá,
Pechétes levelit, és paranczolatit, minden felé osztatá,
A' nagy Asiában, fö tartományában, illyen szokkal irata:

125. Mi Sultán Sulimány, e' földi tartomány, kitül fêl rettegéssel, SS
Kinek az ereje, mint Czillagok fénye, vagyon nap kelésével,
Memhet Vezérének, Asia Békének, jot kiván kegyelmével,

126. Ved eszedben Memhet, mentül elöb lehet, hadaid öszve gyüyched,
Mentül töb népeddel, s ékes fegyveriddel, azokat melléd vegyed,
Othon maradását, sokkáigh alvását, senkinek ne engedgyed,

127. A' Kaur nemzetre, (kik czak henyelésre magok atták) Indulyunk,
Ez igyekezetünk erönk hogy minekünk, s mindgyárt taborban szállyunk
Tégedet pediglen, a' mezöben jelen, tenger partyán találljunk.

SS) Török Cászárnak hadba hirdetö paranczolattya.

128. Vévén az irását, és paranczolattyát, Memhet Bassa Urának,
Mélto böczülettel, s illö tiszteletttel, engede hatalmának,
Hogy fel fegyverkeznék, s fegyverben öltöznék, Parancholá hadának.

129. A' töb Vezérekis, Czászárnak ezekis, nagy tiztelettet ének,
Hadat kiáltatván, táborban szallétván, sietve készülének,
Czászár hagyásának, s Paranczolattyának, engedelmessek lének.

130. A' Tavaszi üdö, ki ugyan örvendö, már el közelgett vala,
Minden tizti szerint, s ugyan szive szerint, az hadba készül vala,
Harom száz fal-töröt, illy kegyetlen eröt, Czeigházbul vontak vala.

131. A' Tavaszt megh várván, Czászár megh indulván, mezöre el ki szálla
Negyven ezer Ianczár, mint nagy seregh madár, ötet követi vala,
Tiz ezer lovagia, s nötön nö haragia, mindent sietet vala.

132. Husz ezer vitézlöt, Asiábul kiköt, a' Memhet Békis hozott,
Jo készületekkel, s fényes fegyverekkel, Urának be mutatott,
Jgy minden eröstül, fejenként népestül, ezis Czászárhoz állot.

133. Bosznyai Békel s a' Sangyal Beglérrel, nagy lön Czászár ereje,
Két száz ezer embér, a' kiken mind fegyver, számláltaték melléje,
Jly kegyetlen haddal, vesd megh bár magaddal, mely tartomány szenvedgye?

134. Mely országh tájára, avagy határára, teried ez az szörnyüségh,
Vigyáz Magyar ország, mert föld alattad ágh, s maid le vágia ellenségh,
Oltalmazd magadat, s félched te hazádat, te henyélö nemességh.

135. Mozditá táborat, s vonyatá sátorát, Drinapoli mezöben,
Hol Magyar Királyal, vitéz Bainokával, szálhasson szemtül szemben.
Be nagy vér ontás lesz, s be sok nemzetségh vesz, szegény magyar nemzetben!

PARS SECUNDA

1. Magyar Király Lászlo, Anna de Candalo, Feleséget vett vala, A
Franczia országbul, de Királyi ágbul születése lett vala,
A' ki hamar üdön, s mint egy két esztendön, fiat s léanyt szült vala,

A) Lajos Királynak Genelogiája.

2. Leányának neve, Anna keresztelve; kit midön fel nevele,
Ferdinánd Herczegnek, a' Károly Eöchének, férnek adni rendele,
Mert Atyafiságán, s Károly Sogorságán, szive igen örüle.

3. Egyetlen egy fiát megh öregült Attyát, a' ki gyönyörköttette,
Lajos fel serdüle, s hogy megh öregbüle, székében helheztette,
Söt szent koronával, s Királyi pálczával, országis tizteltette.

4. Lajos nevelkedvén, s még czak Gyermek lévén, Attya már megh holt vala
Gyenge Kariaira, s Kisded Vállaira az országh gondgya szálla,
Még fel nevelkedék, s jobban öregbedék, Tutorságh alat vala.

5. Emberi idöre, s iffiui eröre, midön fel huzalkodék,
Jgyenes erkölchben, Királyi eszében, osztán megh allopodék
Hogy megh házosodnék, s magva száporodnék, országa gondolkodék.

6. Az Interregnumtúl, következö kártúl, akar mely országh félhet,
Hol Kiralyi ágbul, s hazája fiátul, következöt nem vehet,
Közöttök párt ütést, s bajos öszveveszést, akarkijs remélhet,

7. Károly Czászár hugát, hozák a' Mariat, nekie feleségül,
Vy Atyafiságot, avagy sogorságot, tévének erössegül,
Kivel lakik vala, és örvendez vala, tellyes gyönyörüségül,

8. Okos, eszes, és bölch, s benne nemes erkölch, már Fejedelem vala, B
Deli allapottal, s ékes ábrázattal természet látta vala,
Szeléd természeti, kiért dichéreti országa elött vala,

9. Chuda mely bölcheségh, és Királyi felségh, belé öntetet vala,
Nemzetéhez kegyes, viszont rettenetes ellenségéhez vala,
Jllendö dolgokat, s tanách-adásokat, örömest követ vala,

10. Örvendetes szava, s ékessen szólása, tiztessèges tréfája,
Mindeneknél kedves, mint méz édességes, országban allapottya,
Természeti mérész, erös probákhoz kész, s böséges tudománya,

11. Gyakran a' vadászás, és a' madarászás, mulatságiban vala,
Czak lovat és fegyvert, szereti vala mert, s kezében forgat vala,
Nem kell az henyélés vagy ágyban heverés, inkáb kin forogh vala.

B) Lajos Király dichéreti.

12. Teste magassága, jeles sugársága, s erös vastagh kariai,
Nézésében kegyes, orczájais tellyes, szép piros ajakai,
Huszon-egy esztendöt, s akkorbeli üdöt, számlálhattak napiai,

13. De nem sokká tartá, czak képét mutatá, szerenche adomanyát
Hamar el ragadá, s föld alá boritá, Királyi méltoságát,
Mint ama mostoha, ki nem igaz soha, hagyá czak kivánságát.

14. A' Ganymédesnek, Ida hegybélinek, nem volt szeb ábrázattya, C
Benne Periclesnek, s Minerva Istennek, bö Eloquentiája,
Kedves mint Ionatas, erös miként Atlas egek megh mozditója, D

15. Laomedon fiában, és ékes Titonban, nem volt nagyob meltóságh,
Jffiu ábrázattya, megh-ért tudománya, s benne az hatalmasságh,
Ráro tekénteti, s deli szemléleti, s véle nöt az Uraságh.

16. A' Palatinusságh, s tiztbéli méltóságh, vólt Báthori Istvánban,
Mivel e' tizt elsö, s Király utan felsö, minden méltoságokban,
Fia Báthorinak, ki Máttyás Királynak, hü volt szolgálattyában:

17. Erdéli Vaydaságh, s tiztbéli méltóságh, Zapolyai Iánosnál, E
Nem volt senki kinchesb, avagy ertékesseb, Magyarok közt nálánal,
Hiresb s nevezetesb, avagy tekéntetesb Szepesi Groffságánal,

18. Böchüs az országban, ha Királyi magban; fogyatkozás let volna,
Ötet Királyoknak, ekképpen Uroknak, Magyarok tették volna,
Egész országostul, és tartományostul, néki holdultak volna:

19. Jstván Moldovában, Ráduly Havasalyban két jeles Vayda vala,
A' kik nagy hüséggel, tökéletességgel, azt Gubernállyák vala,
Király akarattyán, és parancholattyán, mindenik lépik vala:

20. Horvát országi Bán, mert volt igen meltán, vitéz Ferencz Bottyáni,
Ki Toth országokat, Tengerigh azokat, szokta volt dirigálni,
Jgen hüségessen, és kellemetessen, tudott ezis forgodni,

21. Kisded idejében, s aprod esztendöben, Királlyal nevelkedet,
Kiért az utánnis, öregkorábannis, nékie kedveskedet,
Régi szolgájárul, s tanúlo társárul, osztán sem feletkezet:

C) Ganymédes Gyermeknek neve, kit Iupiter Isten az Ida hegyéböl Sas képében az égben ragdot
D) Atlás Embernek neve, ki az Egeknek súllyát vállain hordozta E) Akkorbeli Magyar országban lévö Tizteknek rend szerint valo le irása.

22. Az Tömös-Várában, s Kapitányságában, Peréni Péter vala,
Tökélletességgel, s nagy gondviselessel, tiztét viseli vala.
Sok probákban forgot, vitêzségben aggot, és igen eszes vala.

23. Peréni s Zapolyai, e' két ör-álloi, valának országunkban,
A' szent Koronának, s Diadémájának, serény vigyázásában,
A' Duna mentében, hegynek tetejében, s a' Visségrád Várában:

24. Egész Sirmiában, s körül határában, Tömöri Pál parancholt,
Szent Ferencz rendiböl, s ennek szerzetiböl, okos s tudos ember volt,
Kinek serénysége, mint nap fenyessége, ellenségén vilámlot,

25. Nagy kénszerittéssel, sok rá izenéssel Kalastrombúl véteték,
Pápa hagyásábúl, s paranczolattyábúl, hogy Ersekké téteték,
Száva s Dráva mente, s Sirmia kezdete, töle oltalmaztaték,

26. Jó, s jámbor életü, s lelki esméretü, e' Tömöri Pál vala,
Noha Kalastrombúl, szokot Régulábúl, immáron ki költ vala,
De mind holtáiglan, s koporsojáiglan, Regulát tartot vala,

27. Halgatom erejét, gyözedelmességét, és sok proba tételét, F
Pogánynak kárával, s szörnyü romlásával, a' migh e' világon élt,
Méltó Kronikákban, és Historiákban, bé iratni a' nevét,

28. Hogy nagy Érsekséggel, s Kalochai tiztel, Kiraly fel ékesité
Vitéz modra magát, sok hadakban dolgát, az utannis szépité,
Sokak példájára, s jo vitéz modgyára, barátságát jelenté:

29. Frangépán Christophis ki Ferdinandtulis, szintén akkor jött vala,
Híres, neves s vitéz dolgaiban méréz, Királynál kedves vala,
Nagy sok igéretre, és hitegetésre, udvarához jött vala,

30. Láttya az igéret, Királynál nem élet, naponként buslakodik,
Boszszuságot szenved, bujában el senyved, magában boszszonkodik,
Hogy ö viszsza térien, s Ferdinándhoz mennyen, erröl ugy gondolkodik,

31. Gondolat megh gyözé, elméjét hogy fözé, el rendelé magában,
Hogy régi Urának, s kegyelmes Attyának, menne az udvarában,
Sokszor Felségének, s ezelöttis ennek, vólt jo akarattyában.

F) Tömöri dichéreti.

32. Cancelláriussa, s Királynak titkosa, volt Brodericus István,
Szükseges üdöben, s nehéz igyeiben tanáchával táplálván,
Kinek embersége, vagy pedigh hüsége, mindeneknél volt nyilván;

33. Közel Toth országban, s a' mi határúnkban, vala lakozo helye,
Nem alaczon rendböl, noha azon nemböl, vala neki szülöje,
Praxisa dolgában, és tudományában, bölcheséges elméje,

34. Roma Városából s az Olasz országbol, czak akkor megh tért vala,
Mivel követségben, Pápához nem régen, a' Király külte vala,
Hol országnak dolgát s ura kivánságát, jo karban hatta vala:

35. Országh kinch tartását, és oltalmazását, adák Thurzo Eleknek,
Király akarattyán, és parancholattyán, viselte gondyát ennek,
Mivel az elöttis, megh felelt töbszöris, ebbéli hüségének,

36. Nem kichiny értékkel, de teli erszényel, háza megh rakódot volt,
Maga szükségére, s egész életére, még éltis elege volt,
Annyira szerenche, aranya, és kinche, megh gazdagitotta volt:

37. Bornemisza Iános, ertelmes és okos, már öregh ember vala,
Megh öszült szakálla, s el nehezült vala, hiré s neve nagy vala,
Királynak Attyátul, marat tanitóúl, ezértis kedves vala,

38. Posony s Buda Várát, s ezeknek határát, birta Praefectusságban,
A' kiket helyessen, és mind értelmessen, viselt fö Ispanságban,
E volt a' leg elsöb, s Királynál, leg felsöb, minden titok tanáchban,

39. Mindenek tisztelték, mert méltónak vélték, már vén emberségéhez,
Nagy mélységes dolgok, Udvarnál kik forgók, vitettek éttöl véghez,
A' Király mint Attyát, ezt a' tanitóját, kapczolta volt fejéhez, G

40. Maga viselése, szemei nézése, serény s kemények voltak,
Tekintetésével s feje intésével, akar kikis gondoltak,
De viszont igyekben, mi volt kérésekben, hozzá járulni tuttak.

41. Megh fedhetetlenségh, el hidgyed az hüsegh, ebben az emberben volt,
Akarmi álnokságh, s hizelkedö roszságh, töle el távozot volt;
Királyis mint hivét, és tulaydon szivét, ötet ugy tartotta volt,

G) Bornemisza Iánosnak dichireti.

42. Beszédével Királyt, mi tanáczot talált, szintén oda haytotta,
Valamint magának, és akarattyának, teczet ugy dirigálta,
Soha botránkozva, avagy fogyatkozva, beszédében nem látta.

43. Meg számlált személyi, s Királynak hivei, voltak tisztviselésben,
A' mik az országban, vagy jószág dolgában, estenek történetben,
Ezek véghez vitték, le chendessitették, akkorbéli üdöben,

44. Törvényi processust, vagy mi Kiralyi just, tiztekben practicáltak,
A' Magistrátusságh, s eggyüt az igasságh, ö nálok találtattak,
Törvényböl mi ki ment, homályból fel serkent, töllök voxot hallottak.

45. A' töb Praelatusok, s Urak kik Zászlósok, kiki dolgát tartotta,
Külsö állapotra, avagy ö magokra, elméjét igazgatta,
Kinek mi volt tiszti, avagy itileti, ahoz magát kapczolta.

46. A' Szal*k*ay László, mint eszes Apolló, egyházi méltóságban,
Eztergami Érsek, nevei ékesek, Cancelláriusságban,
Primás, az az Elsö és tiztiben felsö, s fö volt Papi státusban,

47. A' Király pechétét, mint titkos elméjét, viszsza küldé Urának,
Mi okokra nézve, arra vitte kedve, s mi oka volt dolgának,
Talám chendességért, s testi könnyebségért, chelekedte magának.

48. Brodericus István, e' pechétet osztán, Király akarattyából,
Ö maga kezéhez, s igaz hüségéhez, vévé parancholatból,
Ki egyéb arántis, e' tizti utánnis, Vice volt méltoságból,

49. De e' mind azonnal, mondhatom bizonnyal, méltoságban megh maratt,
Tizti és érdeme, s a' Király Kegyelme, reá böséggel áratt,
Régi hüségéböl, s kedveskedéséböl Érsek hátra nem maratt;

50. Akkorbeli dolgok, a' kik voltak nagyok, tanáchán viseltettek, H
Sokaknak elméjek, gondokkalis fejek, ezekben kisértettek,
Mint fö Vezér által, de ö feje által véghezis vitettettek;

51. Meg ért üdös vala, s méltoságos vala, gyakor okoskodásban,
Sok üdötül fogva, iffiuságtol fogva, forgodot sok dolgokban,
Kiknek viselését, és sok nehézségét vette jo allapotban.

H) Szalay [!] László Esztergami Ersek dichêreti.

541 Szalay

52. Mindeneknél felet, ö hüsége kellet, s Királynál kellemetes,
Mert experiálta, s ugyan megh probálta, hogy igaz s tökelletes,
Sokakra böczülte, és ugyan tiztelte, méltoságra tettetes,

53. Tanáchban föképpen, és derekasképpen, ha mi dolgok forgottak,
A' kik miatt soknak, Magistrátusoknak, hajai fel bozdultak,
Jlly nagy súllyos igyben, s ország szükségében, ö hozzája járultak

54. Elérkezik immár, hazádban lépet már, a' megh dühöt Oroszlány,
Sok halált magával, hozott hatalmával, e' Pokolbéli Sátány,
Fel serkent álmodból, nemességh ágyadból, illy rettenetes Sárkány,

55. Nagy felhöszakadás, szegény Magyar romlás, maid követi házadat,
O hatalmas Isten! ki segéthecz itten, szánd megh te juhaidat!
Czak te az egekbül, küldheted Felségbül, Angyali Legiodat.

56. Te áldot, s szentséges, égben düchöséges, Angyalok Kiralyneja!
Tekénch seregedre! s megh ritkúlt népedre, Magyarok Patronája!
Ne szenved Pogánynak, s dühöt haragiának, országod rabolnia!

57. Magyar állapotok, nagy, és kisded dolgok, nehéz kárban valának,
A' kik nyilván, s titkon, falún s városokon, naponként forgottanak,
Mivel nemességnek, restségh, személyeknek, s kellet akarattyoknak.

58. Az ezer öt száznak, és az huszon hatnak, eztendö folyásában,
Mikoron irnának, s napot számlálnának, a' Martius havában,
Sulimán indúla, ki igen dúl fúla, orszagunk határában.

59. A' minek elötte, népét el küldötte, megh békélt szomszédival,
Szövetséget vetett, s békeséget szerzet, egész határosival,
Hogy batorságosban, s diadalmassabban, indulhasson hadával.

60. Mind vizen és földön, hegyen, völgyön s erdön, erejét megh inditá
Még a' földis renghe alattok, és zenghe rettenetes, sok volta
Mint a' sürü felhö, a' ki oránként nö, földis aligh tartotta,

61. Ez elött immáron, jay! a' Magyar káron, megh vetette az ágyát!
Bé-rohanásának, s mondgyam rablásának, fel találta a' modgyát!
Erös serénységgel, és nagy dühösséggel ki osztogatta sólgyát!

62. Mivel országunknak, és föb bástyájának, eggyik falát el törte,
Ki keresztyénséget, s mi nemzetségünket gyakran megh, segitette,
Nándor Fejér Várat, kitül a' fö árat, ö magaéva tette,

63. Ott a' közél való, mint Oszlopúl állo, Várakis el pusztúltak
Ugyan akkor-táyban, esének romlásban, bástyáink a' kik voltak,
Szalam-kemény, és töb, másis a' mi volt töb, mind egyigh le romlottak.

64. Péterváragyáigh, siralmasúl addigh, semmivé tétettenek,
A' Száva mentében, s országunk végében, nemis épittettenek,
Helyeit szél fuija, ninchen tartalékia, szabad jövetelének.

65. Mind máijnapiglan, és ez oráiglan, a' régi szokás szerént,
Hijuk Sirmiának, ezt a' Tractust annak, mostannis mind rend szerént,
Emlekezetinek, s siralma veztének, vagyon orszagunk szerént.

66. Mindenkor a' Száván, s megh nevezet Dráván, Török által jühetett,
Mely felé akarta, szerénche tartotta, s nagy probákat tehetett,
Alkálmatosságot, s nyargalodszásokot magának szerezhetett,

67. Olly aditussa vólt és alkalmatos vólt, ellent nem álathattak,
Hogy ha Királyunkis, akart országunkis meg nem tartoztathatták,
Hazánknak mezeit, és kedves részeit, dúlták és pusztithattak.

68. Az Tömöri Pállal, mint szép fényes nappal mi országunk tündöklöt
Alsó Tartományban, és az Sirmiában méltoságában fénlet,
Mert ö vala elö, hazánkban fel-kelö, s vitézségeis kellet,

69. Ebbennis hüsége, s tetczet serénysége, hazája szereteti, I
Mihelyen, fülében, esék ertésében, Királynak hirdetteti,
Gyakran levelével, és izenetivel, neki megh jelenteti.

70. Nem lön elégh néki, hertelen fel-kele, s Kochiára fordúla,
Szorgalmatossággal, és nagy gyorsasággal, a' Királyhoz rándúla,
Pogány jövetelét, és közel-lételét, s megh beszéllé mit halla,

71. A' maga Várában, magas Visségrádban, meg találá a' Királyt,
Hazánkra jövendö, és következendö ostort és szörnyü halált,
Rend szerént beszéllé, s nyilvánnis hirdeté, mellyet Al-föld már talált.

72. Bizonyos okokbúl, s nyilván mint irásbúl, ezt által látta vala,
Szörnyü keszületét, s Török jövetelét, elö számlállya vala,
Mondgya, hogy Országunk, s egész nemzetségünk vettetnék veszély alá,

I) Tömörinek hazájához valo igaz szereteti.

73. Vékony tehetségét és erötlenségét, hánnya s veti Királynál,
Mert a' had inai üresek helyei, ezt jol tudgya magánál,
A' poganyságh kemény, s üresis az erszény, ninczen erö házánál,

74. A' gyorsaságh ebben, leginkáb mindenben, kivántatik minékünk,
Ha hátra maradunk, késedelmeskedünk, most lesz utolso végünk,
Mondá, tüzzel vassal, s Tisiphone Mársal, hogy megh indúlt ellenünk.

75. Jparkodgyunk azért, mint édes hazánkért, Nándorfejérvár felé,
Ne Kériük senkitül, hallyuk regiektül, vitézkednünk ha kellé?
A' migh által nem jö, addigh Chillagunk fö, siessünk Száva mellé,

76. Jdején keletit, s mi ennek eleit, hát vegyük hamarsággal,
Látczik hogy nehézségh, de megh lehetöségh, emberi okossággal,
Lassu igazságot, megh dúllya joságot, hamisságh gyorsasággal;

77. Ayánlya hüségét, s igaz emberségét, kész a' fegyverkedésre,
Ki-ontani véret, s el rontani törét, és menni ellenségre,
Czak hogy segitségét, s Királyis költségét, rendellye e' szükségre.

78. Sok beszédi-után, monda Király osztán, tanáchra való dologh;
Soktul már hallottam, de czak halgatóztam szemeim elött forogh,
Mint el fordulhasson, s nyakunkban ne jusson, ez az ártálmas horogh.

79. Tanáchit szólittá, s magához hivatá hogy consultálkodgyanak
E' dologra nézve, mely nálok-is értve, miként gondolkodgyanak,
Találák minnyájan, hogy a' szent György napián, gyülésre rándullyanak.

80. Hamar Országh Gyülést, s mind együvé jövést, a' Király hirdettete,
Nemes, Vármegyéket, Fö Papi rendeket mind együvé gyüytette,
Feje, és joszága, s minden szabadsága, vesztés alat intette,

81. Boldogh Aszszony napra, alá a' Tolnára, azonnal siessenek,
Zászlósi Uraságh, s Nemessi szabadságh, ottan jelen legyenek,
Az Egyházi rendis, söt a' parasztságis, hogy fel fegyverkezzenek,

82. Király személyével, s tulaydon létével, ellenségre mennyenek,
Hogy meg állyák úttyát, ha talállyák, modgyát, véle ellenkedgyenek,
A' mégh hazánkban lép, ez a' kegyetlen nép, addigh serénykedgyenek.

83. Hadi készületit, s szükséges ezközit, Királyis készitteté, J
Szorgalmatossággal, s igen gyorsasággal, hadhoz magát készité,
Lovait, s fegyverit kikkel had ereit, megh álhatná szerzeté,

84. Szomszéd Fe*jd*elmeknek, mind távúl levöknek, sietséggel iratta
Országh veszedelmét, s Pogánynak jövését gyakran hirekké adta,
A' keresztyénségnek, s Magyar nemzetségnek, veszedelmét jol látta.

85. Követeit azért, e' szükséges okért, küldözé minden felé,
Segétséget kére, illy nagy szükségére, maga, s országa mellé,
Ha szomszéd háza égh, nem marad abban végh, másis tarthat felelé,

86. Chehek, s Slésiákat, s minden Városókat, a' segétség adásra,
Mind izenetivel, s Király levelével kénszeritteti arra,
Segétök legyenek, s megh emlekezzenek, magok fogadásokra,

87. Romai Pápátis, szentséges Attyátis, alázotossan kéré,
Hogy pénz segétségbül, hadi erössegbül, gondgya lenne népére,
A' kit az országban, Attyai gondgyában, tartott segétségére,

88. Lengyelek Királyát, Sigmondot ö Báttyát, más okok tartoztatták,
A' kik nem régenten Törökökkel szintén, békességet czináltak,
Hazájok romlását, és megh puztúlását, evvel el forditották,

89. Geriedezet de félt, hitéhez mert nem fért, s nem látta megh-
szeghesse,
A' vér ugyan vonta, s lelkeis furdalta, ninch mód hogy megh-
vethesse
Nem találta modgyát, ronthassa chomóját, s magával el-hitesse,

90. Hasonló gyanóságh, s mind alkalmatosságh, Velenczések felöl-is,
Szövetség-vetéssel, s hiti esküvéssel, frigyet tettek vólt ökis,
Azért segétséget, s hadi erösséget, nem adhattak ezekis.

91. Az Egyházi kinchre, arany és ezüstre, Királyt rá szabaditak,
Országh jövedelme, ha nincz segedelme, ehez nyúllyon mondották,
Hadi fizétesböl, s illy fogyatkozásbol, szükségnek álitották,

92. Pápa Diplomával, s paranczolattyával, ebben útat mutatott, K
Hogy Egy-hazi kinchhez, Király e' szépséghez, hogy hozzáia
nyúlhatott.
Botránkozás nelkül, s minden vétek nélkül, hatalom-is adatott.

J) Lajos Királynak Hadban készüléshez valo serénysége. K) Még az Egyházi kinchbölis szükségkor hadat fogadhatni.

655 Fejedelmeknek

93. Hadi viselésre, gondviselésére, két Generálist téve, L
Eggyik a' Frángépán a' ki minap Budán, Királytul búczút véve,
Másik Salmis Miklos, Vitéz és harczolós, ezekre rendeltetve,

94. Mind a' kettö Vitéz, miként Tygris mérész, jok-is hadviselésre,
Mondom Alexánder, a' másik Lysánder, mikor ment ellenségre,
Mindenik hazánkbol, s vagyon országunkbol, emeltettenek erre,

95. Hercules[a] ereje Ulysses elméje, Achilles mérészségek, M
Nem vólt Hannibálnak, vagy Demetriusnak nagyob a' vitézségek,
Mint[b] Antoniusnak, avagy Mariusnak, fénlet ö düczöségek.

96. Görögh had rezketet, s czak nem futni erett Hector személye elött, N
Troja-is akképen, rettenetes-képpen, rémült Achilles elött,
Akként a' Pogánységh, félt-is e' sokaságh, mondot Vezérek elött.

97. Ország gyülésében, Király mindenekben, midön forgódot vólna,
Nagy, és kiczíny rendel, országa népével, böseggel szóllót vólna.
Török jövésének, miként erejének, ö ellene állana,

98. Mindent el rendele, és helyére szerze, magát mihez tartaná,
Az hadakozásban, s magát a' Taborban, mihez alkalmaztatná,
Az utan békével, sok szép intésével, Gyülését el boczátá,

99. Maga-is nem késék Gyülés hogy el mulék czak hadra vagyon gondgya,
Leg-iob készülettel, szükséges ezközzel hogy indullyanak hadgya,
Mivel az ellenségh és pogány némzetségh, már hazáját rabollya.

100. Leg elsöben erröl, s e' veszedelemröl, ir szomszéd országoknak,
Es azokban lévö vitézséggel élö Fejedelmi Uraknak
Kéri tanáchokat, s kegyes óltalmokat, mint igaz barátinak,

101. Föképpen Károlynak, Romai Czászárnak, Felesége Báttyának,
Segetségét vária, s levéllel óhaitya, felellyen megh dolgának,
Ne hadgya igyében, s vegye erejében, gondyát ö országának.

102. Francziák Királyát, Ferenczet baráttyát, kéri nagy széretettel,
Ki minap fogságból, szabadult rabságból, inteti böczülettel,
Oltalmazásához, megh maradásához lenne igyekezettel.

L) Generalisok kik válaztattak. M) Hercules Iupiter és Alcmeneus Fia, áz ki nagy erössége miatt az Istenek köziben számláltatott N) Hector Priamusnak Fia, Trojának Hadnagya.

[a] Mart. lib: I. Satur. cap. 20. Ouid. lib: 7. Meth. [b] Pluth. de actis Rom. et Graec.

103. Minden úttal, moddal, s barátsagos szóval, esedez mind kettönek,
Magok ayánlását, s levelek irását emlégeti ezeknek
Hadi segétségből, s vitézi eröből, ne hadnák e' veszélnek.

104. Gallusok királyát, nevezet baráttyát, arra emlekezteti,
Hogy Pycziktonéban valo, rabságában, mi vólt ö igéreti,
Szabadúlás után, e' joért az után, néppel megh segétteti,

105. Most azért instálna, bár módot találna, a' segétségh adásban,
Legh nagyob szüksége, s most vólna énsége, ellenségh országában,
Isten-is a' végre, szabaditá erre, legyen állandóságban.

106. Masodszor követe, Ferdinandt köszöntê, megént igaz Sogorát,
Segétségre jöne, vagy hadat küldene, s ne hallogatna orát
Mert már a' Pogányság, mint nagy iszonyúságh nyargallózná határát,

107. Töb Feiedelmekhez, kik akkor Gyüléshez, Spirâban gyültenek vólt,
Az Imperiumban, és Német országban, Tracta szintén akkor vólt,
Ottannis követe, segétséget kére, az Király embere vólt.

108. Választ Slesiában, Cheh, s Morva országban, szólló orátorokat,
Ellenségh rablását, s szélyel pusztitását, rettenetes hadakat,
Az kik proponálták, s ereik kivánták, hogy ne hadnák Urokat.

109. Pápa követivel, mint hü emberivel, Kiraly maga beszéllet,
Kéré hogy instállion, s a' Pápánál szóllyon, méltoztasson kölchéget,
Hogy az hadak terhét, visellye ereiét, s verhesse ellenségét,

110. Az Egyházi kinchnek, arany és ezüstnek, magához vételéhez,
Mácedoni Lászlot, Egyházi ör-állot, ki Péchi Püspökséghez,
Akkor jutot vala, s méltoságban vala, bizot emberségéhez,

111. Pénzverö Mester-is, hada-fizetö-is, Gerendi Miklós vala,
Egyházi jószágot, minden drágaságot, pénzé forditot vala,
Pápa hagyásából, s parancholattyából, hadakat osztot vala.

---

713 ezeknél 714 veszélnél

112. Minden Püspököket, s Papi fö rendeket a' kénch-tartó megh rava, O
Kaptalanoknál-is, s Papi gyülésnél-is, e' dologh vala tudva,
Hadak fizetése, s megh elegittése, tölök nem volt megh tiltva.

113. Szabad városokis, nem lönek azokis, üressek fizetéstöl,
A' Sido rendet-is, s Tisztviselöket-is, egyenlö értelemböl,
Örömest-is adtak, s magok sem tiltották, ellenséges üdötöl.

114. De még Erdélynek-is, söt a' Szászoknak-is, sokat kelle fizetni,
Országnak népére, summa penzt ezekre, s a' mit kelle fizetni,
Rövid idö mulva, egy kevés vártatva, kelle öszve szerzeni.

115. Untalan levelek, és sok izenetek, jönek Tömöri Páltól,
Hasonlatos képpen, Erdölyböl-is éppen, az Erdelyi Vaydától,
Hogy a' sok Pogányságh, nem meszsze sokaságh, a' Nandór-feiér-Vártól,

116. Az elöl járóiát, és dulo rablóiát, már Száván költöztetné,
Maga-is utanna, a' Czászár nyomtatna, népét kültön küldené,
Nemesseket azért, s Vitezeket ezért, Király ne késeltetné,

117. E' sok levél-hordás, sok gonosz hir-mondás, inkáb Királyt gerieszté,
Hadak szerzésére, s öszve gyütésére, serényen ébregeté,
A' töb Urakat-is, s körül-valokat-is, álmokbol felserkenté,

118. Midön már a' Száván, eggyik tartalékián, által költözöt vólna,
Tartoztatásában, s ellene állásban, ott immár mód nem vólna,
Dráva folyóvize, kire Pogány néze, örizet alat vólna.

PARS TERTIA

Descriptio Hungariae

1. Eddig irásimban, és mind Rhytmusimban hazánknak Királyáról,
S a' Török Czászárnak, tellyes hatalmának, reánk indulattyáról,
És mind országunkban, akkor idö-táyban, mindennemü státusról

O) Az szükségkor, mind világi, és mind Egyházi rendek tártoznak Contribuálni.

2. Bösegessen irtam, s mind elöszámláltam, kit kit hivatallyában, A
Világi tiszteket, s Egyházi rendeket, magok méltoságában,
765 Király után elsök, avagy pedigh felsök, kik voltak országunkban.

3. De mivel a' Drávát, s mind pedigh a' Szávát, eddigh emlekezetben,
Kin jöt a' Pogányságh, s Töröki sokaságh, düchös igyekezetben,
Hazánk romlására, s el pusztulására, rendel vettem versemben.

4. Hasonlatos képpen, nemzetünkis éppen, hová s mint ellene ment,
770 Hol az harczra készült, hol nemzetünk rémült, s veszedelme mint történt
Hol volt el-esetek, s magyarok hol vesztek, szükségh vegyem rend szerént.

5. Régi Eleinknek, és nemzetsegünknek, ékes lako helyeit,
Tejel, mezzel folyó, s minden böséggel jo, düchöséges részeit,
Méltó verseimben, s ez harmadik részben, hogy foglallyam neveit.

775 6. A' magyar országot, e' dragá jószágot, vagy a' Magyar nemzettöl, B
A' vagy Scythiából, a' kik jöttek abból, származot nemzetségtöl,
Kiket Hunnusoknak[a] akkoron hittanak, neveztetet ezektöl,

7. Vizeknek nevei, s ezeknek izei, kik vadnak országunkban,
Dunának folyása, s chendesen zugása maga allapotyában,
780 Leg-nagyob és hiresb, kiért nevezetesb, az egész Europában,

8. Ulma Városában, s a' Német-országban, veszi ö eredetit, C
Ès Magyar országnak, mi édes hazánknak, által-follya közepit,
Kétfelé szakasztya, felsöt s alsót osztya, Provinciánk határit,

9. Most pedigh ugy szóllunk, s erröl gondolkodunk, mint ha Budában volnánk,
785 Melyben országunknak, és Pannoniának, fényes székét találnánk,
Mint ha szintén ottán, mostannis uyonnan, ezen dolgot visgálnánk.

10. Dunán innen való, orszagunkban áló, hazánknak Tartománya,
A' melyben lakoztak, s Pannoniák voltak, e' vólt lakó-hazáia,
Régi Eleinknek, s Attila népének, kit szerze éles kardgya.

A) Magyár országnak le jrása. B) Hunnusoknak néveztettek régen a' Magyarok. C) Az Dunának eredeti.

[a] Bonfin: Dec: I. Samb.

767 igyekezetbe

11. Fel földtöl Al-földet, hegyeket s völgyeket, a' Duna
választya-el, D
De Német országtol, s ennek határától, Austria hasittya-el
Tótok s Horvátoktol, s mind pedigh Raczoktól, a' Drava
választya-el.

12. Vadnak sok városi, s szép ékes lakosi, nemes Pannoniának,
Legellö mezeje, s vadászo erdeie, sok szép mulatságának,
Buda legföb hellye, és Királyi széke, egész Magyar országnak,

13. Sok szép épületek s nevezetes helyek, vadnak ö tractusában, E
A' Székes-feiér-vár, ki böchületet vár, maga allapottyában,
Ki Királyok testét, chontyait, s tetemét, fogatta bé gyomrában,

14. Itt szokták volt régen, s a' boldogh idöben, a' Királyt koronázni,
Az egész Magyar nép, ki Nemességgel szép, méltossággal tiztelni,
Királyi palczával, és arany almával, szekében helheztetni,

15. Eggyik föveb Város, hirrel, s névei áros, vólt Eztergam Városa, F
Hol Egyházi rendnek, s leg föveb Erseknek, vólt az elöt lakása,
Hol Duna Garannál, megyen nagy Zugással, innen lett hivatása.

16. Püspök lakásával, s residentiával, szép vólt Péch Városa-is,
Régi Pogányoknak, vagy Pannonusoknak, mutattya nyomdokit-is,
Kedves lako helye, s gyümölczes mezei, mert volt régen ennek-is.

17. Sempró kezdette vólt, s nevétis vette vólt, töle Soprony Városa,
Jt vagyon mondhatom, s bornak álithatom, eggyik, leg-job forrása,
Ezis derék Város, s bora neki áros, s ninczen fogyatkozása.

18. De Györ a' kapúja, s ör-állo bastyája, also Magyar-országnak,
Az honnan rablási, s reánk rohanási, tiltatnak Pogányságnak,
Kö-falokkal erös, söt néppel-is velös, s föb paissa hazánknak.

19. Vadnak szép vizei, a' kiknek izei, folydogallyák határit,
Zöldellö erdei, s virágzo mezei, kik terjesztik hireit,
Az égigh emelik, s ugy tündököltetik, nemzetes szép Cymerit.

20. Két szép halas-tókkal, s nagy számu sok jokkal, természet látogatta,
Balathont és Fertöt, mivel mind a' kettöt, halakkal megh áldotta,
Kit hoszszaságával, s kit széles vóltával, mért földekre osztotta.

D) Also magyar országnak körül valo határos Tartományi. E) Magyar Királyok temetése, Székes-feiér-várban, F) Esztergam az Duna, és Garam vizérül neveztetik.

21. Also rész hazánknak, és Tartományunknak, szomszédgya a' Toth országh,
A' kiben lakozot, s régen hadakozot, Pannonusi sokaságh,
Száva s Dráva közöt, ebben megh ütközöt, gyakran a' sok Pogánységh.

22. Ez után Horvátok, Dalmaták és Ráczok, élék lako földeket, G
A' Thotok Zábrágban, Horvát Bithyhomban, teszik ülöszékeket,
Ráczok Féjér-Várban, Nandor Belgrádumban, veszik eredeteket,

23. Boszniák fövára, s Dalmaták határa, az Adria Tengerigh,
Egyik rész Töröknek, Másik Velenczésnek, szolgál mind ez ideigh,
Egy szegleteczkéje, s kiczény reszeczkéje maradot megh mind végigh,

24. Fel-föld a' Dunával, kezdödik Posonynál, Késmárk hegy a' határa
Carpaticus hegyek, a' mellyek teriednek, szintén Máramarosra,
Kövekkel bévessek, nagy hegyes s völgyessek, nyúlnak Erdély országra

25. Határosi ennek, s nevezet helyeknek Morva és a' Slésia, H
Czak szomszédságában, közel ö magában, találtatik Russia,
Jeles nemzetséggel, s sok szép Nemességgel tündöklö Polonia.

26. A' Máramarosbol, és kösziklaibol, Tisza-vize származik, I
Nagy gyönyörüséggel, fel-földet böséggel, által-folyván s megh hizik
A' folyo-vizekhez, mondom mindenikhez, halakkal el-erkezik.

27. E' fel szélröl-valo, Kiralyunk Uraló, hazánknak felsö része,
Sok szép Városokkal, Posony, s Nagyszombattal, vagyon fel öltözése
S Trenchén, Vágh vizének, a' Dunában ennek, vagyon be-férkezése,

28. Besztercze és Selmecz, Nitra s penzes Körmecz, sok arany Bányáival,
Egyebeket fel-múl, kevély, s igen dúl fúl, tündöklö Aranyival,
Gazdagéttya népét, s hazája nemzetét, sok ezüst tallérival,

29. Ellenben Budának, a' Pest városának Vácz határos szomszédgya,
Kit nem ér czak kézzel, Eger hozzá közel, vitézek oskolája,
Kassát Nemességgel, s más egyéb szépséggel, akarmellyik sem dullya.

G) Kilench országh halgatot régen magyar-országhoz. H) Felsö Magyar-országnak határosi. I) Tisza Vize eredeti.

30. Szepes Vármegyében, s a' hegyek mentében, szép tizenhárom város,
Kik Luglyo Várától, és ennek Vrától, volt régenten nagy áros,
Kiket Sigmond Király el-adot s sokban áll, nemzetünknekis káros.

31. Kalocha délszélre, nap menetelére, fel épéttetett vala,
A' mely Ersekséggel, s Egyházi szépséggel, hires és neves vala,
Bách nagy reghiséggel, Szeged mezöséggel, s a' Tisza follya vala.

32. Tiszán által-kelvén, s részére erkezuén, vagyon Debreczen s Várad,
Kiknek nemzetünk közt, s mind a' Pogányok közt, emlekezeti árad,
Sok aranyazással, s pénz gazdagétással, Nagy-Bánya el sem marad.

33. Ezen Tartományban, s fel-föld-határában, vagyon a' Tömös-Vár-is,
Mely nagy méltósággal, és Praefectussággal valo Kapitányság-is,
Egész országunkban, és Végh Várainkban, mert harmadik vólt ez-is,

34. Amaz hires, neves, reghiséggel kedves, Sévérinum-is itt vólt,
Hol Trájánus Czászár, ki dichéretet vár, hidat épéttetet vólt,
Mely hidnak esvénye, s chinált tételméye, hélye-is-láthato vólt,

35. Ne szollyak bár semmit, s ne nevezzek ennyit, sok szép hires helyeket
A' kik országunkban, és tartományunkban, gyeriesztették szivünket,
Ekes Cymerekkel, és dichéretekkel, rendben vehetném öket,

36. Hegyeknek, völgyeknek, gyümölczös erdöknek, számát megh sem mondhatom, J
Szép széles mezöknek, s bór termö szölöknek sokságát számlálhatom,
Teyiel, mézzel folyo, földe gyümölczös s jo hazánkat tanálhatom,

37. Nem vólt Hesperusnak, s szép tartományának gyümölchözö szeb kerte,
Az Alcyonusnak,[b] sem Laomedonnak, ékesseb világh szerte,
Magyar ország öket, mi hazánk ezeket, gyümölchével megh győzte,

38. Mit szollyak borárol, s termö buzáiárol,[c] Bacchust, s Cérest[d] fel-múlta, K
Aristhéust[e] mézzel, s Neptunust-is[f] vizzel, s halaival megh dúlta,
Florát virágokkal, Phaphostis rosákkal, ékessen fel-halatta.

J) Magyar országnak méltán valo dichéreti. K) Bacchus a' bornak találo Istene vólt, a' régi Pogányoknál. Céres termö gabonáknak Isten Aszszonya Neptunus Tengereknek Istene.

[b] Virg: l. 2. Georg. Ouid: 2. Meth. Ouid. l. 4. de Ponto Elog. 2. [c] Ouid. 3. et 4. Meth. [d] Ouid. l. 3. Am. Virg. lib. 3, Georg. [e] Virg. l. 4. Georg. Iust. lib. 14. Ouid. de Pon. lib. 4. [f] Cic. lib. 2. de Nat.

39. Töb dichéretiröl, nem szükségh ezekröl, Musám továb beszélgess,
Az Historiának, és rövid voltának, szüksegh azért hogy kedvess,
Továbbis dolgodhoz, s kezdet irásodhoz, méltó azért tekengess.

40. Péter-Varadgyánál, e' nevezet Várnál, Tisza a' Dunában fol,
Ö társaságához, s ennek folyásához, magát foglallya a' hol,
Mind addigh nem szünik, migh Tengerben húnik addig
gyorsasággal fol,

41. Carpaticus hegyek, kik között nagy völgyek, vóltak emlekezetben,
Más Tartománt találsz, s túl ezeken számlálsz, a' mely vagyon
Erdelyben,
A' régi Dácia, Dácusok hazáia, mely vólt régi üdöben,

42. Ennek fö Városa, kinek sok lakosa, a' szép Gyula-fejér-Vár, L
Mely a' Juliustul, vagy Gyula Herczegtül, hires s nevezetes már,
Városoknak feie, s Feiedelmek helye, nagy regiségböl immár,

43. Ennek szép Varósi, a' kiknek Situssi, vadnak helheztetésben,
Természet megh látta, söt megis áldotta, mindennémü böségben,
Nincz fogyatkozások, ha mi kivánságok tanáltatik helyekben,

44. Szeben a' leg-elsö, s épületre felsö, többinél tekintetesb,
Szászoknak Elei, itt laknak fejei, s böchületre érdemesb.
Mint Magistrátustol, s elötök-jarótól, töle fügne; mert nemesb.

45. Ennek chak szomszédgya, s mondgyam határosa, Brassó szép
hegyeivel, M
Magassan épitet, s köszikläkra szerzet, sok szép epületivel
Kérkedhetik bizvást, megh ván a' mit kivánt hires erösségivel,

46. Vadnak szép vizei, s forgó örvényei, mezeiben nagy böségh,
Èkes situssában, és allapottyában, találtatik düchöségh,
Termeszettöl szállot, s chak nem reá állot, mindennemü ékessegh.

47. Ezüstel, s arannyal, sok metallumokkal, Besztercze harmadikia, N
Midásnak[g] Tárháza, s Croesus[h] kénches háza, sok pénzü kamarája,
Darius[i] kénchének, sok számú pénzének, innen támadot ária,

L) Gyula-fejér-Várnak honnan lett nevezeti. M) Erdélyben való Szász Városoknak rendel valo le-irása. N) Midas Phrygusok Királlya. Croesus Lydusok Királlya. Darius Persák Királlya.
[g] Ouid II. Meth. [h] Pluth. in vita Solon. et Herod. lib: I. Ouid. 4. de Pont. Papin. in Sil. 5. Mar. lib. II. 19. [i] Claud. in Epis. ad Adrian.

48. Sok szép Bányáinak s boros határinak miért számlállyam helyeit?
A' kik regiséggel, tündöklö értékkel ékesgették hireit,
Az égigh emelték, s földre aligh tették, gazdagsággal népeit.

49. Negyedik Seges-Vár, a' ki nagy eröt vár szép széles falaival, O
Körüllötte-álló, s magában, foglaló, nagy magas Tornyaival,
Ki ellenségének, s reá-töröinek, megh felel algyuival.

50. Medgyes dichiretes, hires, s nevezetes, töb városok közzé fér,
Szép magas Tornyával, ékes állásával, akár mellyikkel el-ér;
Nagy bö jövedelme, kiért gyözedelme, s kénch fol reá mint egy ér.

51. Szamos mosdogallya, molnait forgattya, Kolosvár Városának
Hoszsza s szélessége, ki teried bösége, meszszére határának,
Hires, s nevezetes, kiért tekéntetes, ereje rakásának,

52. Tágas a' mezeje, termö szép szölöje, s böves szép kenyerekkel,
Àros emberinek, s kereskedöinek, kérkedik értékekkel,
Hánnya s veti magát, érzi gazdagságát, tellyes gyözedelmekkel.

53. Jtt van Szászsebes-is, hire mert ennek-is, regiségtöl származott,
A kire bö áldást, s nem-is mondhatok mást még természet-is hozott,
Ez-is elö-kelö, s a' többi közt kellö, s böségh rá szivárkozott.

54. Erdély szegletében, s éz országh szélében, Székellyek-is lakoznak, P
Régi Magyar vérböl Scythiai nemböl, ezek-is származtanak,
Az kik Attilától, leg elsö Királytol, e' földön marattanak.

55. Egyenlö szabadságh, nincz köztök parasztságh, mind eggyigh nemességben,
Mind kichéntül fogva, életek foglalva, chak az egy vitezségben,
Hazáia terieztö, s Fe*jd*elem szeretö s állando hüségében.

56. Ez az Erdély országh, drága kénches joszágh, és tündöklö Uraságh, Q
Ezüstel, aranyal, sok metallumokkal, diczekedö boldogságh,
Hogy ha mi jót kévánsz, mindent benne találsz tekintetes méltoságh,

O) Erdélyben lévö Szász Városok dichéreti. P) Székelyek eredeti. Q) Erdély dichéreti.

924 Fejedelem

57. Kérkedgyék India, ám bár magát hánnya,[j] Gánghes folyo vizével,
Hires Hispania, hogy természet áldgya, Ibérus fövenyével,
Jöyön bár Lydia, s dichéretit iria,[k] Pactolus viz kénchével,

58. Mondhatom Erdelyt-is, ekként természet-is, ezekkel megh áldotta,
Szomszéd orszagoknál, és Tartományoknál, mert fellyeb magasztalta
Midön mind ezeket, kivánt, valamiket, böségessen megh adta,

59. Az Aranyas vizét, ki follya közepét, eggyikis megh nem dúlta,
Szamosnak folyásit, s fövenye mosásit, valaki megh tanulta,
Hermus és Tagushoz arannyal folyókhoz bizvást hasonlithatta,

60. Ezüst Talentummal, és rézes Tungokkal,[l] Corynthus megh-nem dúllya, R
Vas sullyosságával, vagy olczóságával, eggyikis sem-halladgya,
Sónak sokságával, avagy bö-voltával, kérkedésben van módgya,

61. A Cirenèm földén, s országa közepén, jollehet sok sót irnak,
Vgy hogy kunyóczkákat, vagy lakó házakat, ott czak sóból chinálnak,
De bizvást Erdélyben, s ez országh részében, Várakat-is rakhatnak,

62. Böves szép lovakkal, és szarvas marhákkal, idegen országokat
Taplállya és tartya, s ninczen-is drágáia, tanálni ugyan jokat,
Bor a' pinczéieket, s gabona chüröket, s pénz tölti tarházakat,

63. Moldova egy felöl, Havasal más felöl Erdélyt foglallyák körül, S
Mint erös Bainakságh, e' két Olah-országh, vadnak jo segitségül,
Hogy bé rohanása, avagy pusztitása, ne essék ellensegtül.

64. Ezek országunkról, kiket bö-vóltáról, Rhytmusimban foglaltam,
Mint gyenge elmével, s vékony értelemmel, fel-találni tudhattam,
Sokkal töb el-marat, s dichireti árat, hogy sem kit fel-találtam,

65. Méltó bizony immár, s üdö kivánnya már, hogy szóllyak azokrúl-is,
Mely helyben az hadak, mint egy fene vadak, vóltak serénséggel-is,
Rend szerént megh iriam, s versekben ki adgyam, magok viselését-is.

R) Erdély böségnek tárháza. S) Erdélynek határossa Moldava és Havas alfölde.
[j] Ovidius lib. 8. Ep. 8. [k] Ibidem. [l] Suidas Gellius. [m] Cicer. lib. I. Fuso.

934 aranyas

66. Budárúl ki térvén, s Duna mellet menvén, találsz sok köz falukat,
Mellyekben számlálhacz, s hirrelis megh-mondhacz, alkalmatosságokat,
De Rákos hiresseb, és nevezetesseb, s látni töb Városokat,

67. Tizen hat mért földel, Tolna illy köz földel, helyheztetett Budától,
Az ott alat-való, s Duna mellet álló, nem kisseb Városoktól,
Mezeivel siros, barmaival áros, hires gazdagságától;

68. Ezek után mindgyárt, nem meszsze az árant, Battha helyheztetése,
Batthán álol penigh, iob felöl Dunáigh, Mohácz épittetése,
Kinek irasimban, tovább-is nyilvábban, lészen emlekezése.

69. Az hires neves Péch, mondhatom másik Béch, négy mért föld a' Dunától, T
Mellyet dichirhetek, s jelesnek tehetek, nem meszsze a' Drávától,
Moháczi harcz elött, s Magyar veszél elött, neve öt Szent-egyháztól,

70. Soklos következik, s utánna érkezik, ott a' Duna mentében,
Nem meszsze ez után, találom fel osztán, Valpott épületében,
Mind kettök hiressek, régiek s jelessek, vadnak emlekezetben,

71. Ezen fellyül pedigh, hol szintén Dunáigh, Dráva-vize folyása,
Holott a' Dunában, s van nyugodalmában, maga bé-bocháttása,
Eszek épitetett, párton túl tétetett, s országh úttya járása,

72. Nagy régi-voltárul, mint hires Városrul, irásomat tehetném,
S a' Romaiaknak, Coloniáiának, helyének névezhetném,
Még mostann-is annak, mint roppant Városnak, köfalait nézhetném,

73. Meg-mondott Eszeknél, s ennek szegleténél, Dráva kiczén olly igen,
Hogy kevés munkával, avagy fáratsággal, hidat vethetni végen,
Országos út szerzést, által s viszsza-menést, chinálhatni szegletén.

74. Nandor-fejer-Várat, kin a' nagy kár árat, nemzetünk hogy el veszté,
Akkor-is a' tayban, népünk a' Drávában, hidait épitteté,
A' pogányságh ellen, Királyunk hertelen, vitézit költözteté,

75. Dráva közepében, s kisded szigetében, Erdöd-Várát találom,
Titheli Praepost Ur, és ezen Papi Ur, benne lakozott hallom, U
Körül vett erdövel, kit kichén erövel, megh-épithetni vallom.

T) Péchnek nevezete honnan U) Titheli Praepost lakása,

76. Duna, s Tisza közben, mint egy kerekségben, hires helyeket hallasz,
Zattha és a' Valkót, kiben mondgy sok lakót, benne böséget talász,
Széles mezöséget, mindenböl böséget, e' Tartományban számlász,

77. Ugyan itten körül a' mint Tisza terül, vagyon nagy sik mezöségh,
A' mely mezöségben, s mint gyönyörüségben, vagyon lakozo kösségh
Siros füvet nemzö, sok barmokat nézö, nagy tágas égyenességh,

78. Nevezet Zatthánál, Uylak Duna partnál, épittett mezö Város,
Szép Nemes házai, kénches tárházai, Városával határos,
A' Vára jószággal, s minden gazdagsággál, mondom lehetet áros.

79. Az áldot boldogh föld, ki kedves és szép zöld, itt kezdödik Sirmia, V
Minden boldogságnak, és e' földi jóknak, gazdagh bö Tartománya,
Eggyik országunknak, és Tartományunknak, kivanatossab szárnya,

80. Az északtul fogva, mindeneknél tudva, nem czak hires borával,
De vad, s madarával, és kövér barmával, tellyes-is minden jóval,
Valami a' testnek, latczik szükségesnek mondhatom bizony szóval,

81. A' Szerem városa, s falai rakása, ezen helyen vólt régen,
Kiben népe napiát, naponként oráját, él*t* gyönyörüségessen,
Meg-is esmerhetni, s nyomdokit láthatni, mostann-is reghiségen,

82. Ott a' gyönyörüségh, mindeneknél köz égh, benne ván minden jóságh?
Eggésséges ege, s mértékletes ege, emberiben vigasságh,
Bö termö földei, gyümölchös erdei, chupán s merön bóldogságh,

83. Ennek dichéretit, helyei szegletit, kik bóldogságból valók,
Nyelvem nem mondhattya, sem magyarázhattya, mennyi sok jóbul állók
Jrok mennél többet, rólla annál többet, dichéretet tanálok.

84. Vylaktúl el-térvén, hires Szerem földén, Bánmonostrat tanálhad,
Kit Püspöki széknek, és lako helyének, a' Sirmiában mondhad,
A' megh mondot jókhoz, s földi gazdagsághoz, eztet-is hozzá-adhad

V) A' Szerem Földének bösége.

1001 élte

85. Még Péter-váradgyát, s a' várak Hadnagyát, éred úton mentedben,
Azon innét menten, chak közel ott szintén, Kamanacz mezöségben,
A' töb Varosoknál, s mezöben valóknál, nem alsób helyeiben,

86. Ezen Szeremségben, s a' Duna mentében, Péter-váradgya vagyon,
A' mely Calochához, s Papi Urasághoz, Ersekségh alat vagyon,
Ki régi üdoben, azon Püspökségben, dichértettetet nagyon,

87. Nandor-fejér-várát, (mely miat vallánk kárt) hogy el vesztettük vala,
E' Péter-váradgyát, hazánknak bastyáját, erösitettük vala,
Vég-helyünk legh elsö, paisunk-is végsö, Pogány ellen e' vala.

88. Ott a' Szalankemény, bástyáival kemény, nem meszsze Belgrádomtól,
Fejér-Vár vesztekor, Pogány erejekor, romlék el-köfalastól,
Töb faluk s Városok, ugyan akkor azok, veszének rablásától,

89. Szálankeményen-túl, egy kichinnyé távúl, Zemlén Vár egy szegletben, X
Hol Száva folyása, s sebessen járása, foly a' Duna vizében,
Mert mint egy aytaja, ottan vagyon szája, öszve ütközésében,

90. Szávantúl ellenben, chak nem a' tövében, vagyon Nandor-fejér-Vár,
Serény gyorsasággal, és nagy hamarsággal, Duna mellette foly, s jár;
Ellenséget kitöl, belé-meneteltöl, a' ki meszszé s távúl zár,

91. Régi sok üdöktül, s el mult esztendöktül, fogva vólt nevezetes, Y
Sok viadal miatt, s Diadalmi miatt, hires és tekéntetes,
Hol[n] szégyen-vallással, s népe romlásával futa-el Amurates,

92. Ezt az erösséget, végbeli helységet, hiják Nandor-Albának,
Nemellyek pediglen, hiják nem értetlen, ezt Görögh-Fejér-Várnak,
Sokan a' régiek, közzülök a' vének, nevezték Taurunumnak,

93. Nagy erös köszíklán, meredekes Szálán, vagyon fel épitetve,
Kiben vólt hazánknak, Isten után annak, bizodalma és szive,
A' Dúna oldalát, mosdogallya falát, s gyönyörkötteti kedve.

94. Országh állapottyát, minden részét s táját, Brodericus igy iria,
Hol történt esetünk, s el veszet nemzetünk, lássa haki akaria,
A' mint irásomban, tettem mint homályban ott bövebben találllya,

X) Szalankeménynél foly a' Száva a' Dunába. Y) Nandor-fejér-Várnak nagy nevezeti és erössége.
[n] Bonfin: dec: 3. lib. 8.

95. Europában mássa, hazánknak mint társa, s nincz-is hozzá foghato,
Föld kerekségében, világh düchöségben, ninczen fellyül hadhato,
Isten irgalmából, egyedül magából, ennél jobbat adhato,

96. Düchöségh kezdöje, s minden jók termöje, a' Magyar-országh lehet,
Mi ki-gondolható, jókat osztogató, véle más el-nem érhet,
Minden gazdagságot, s testi kivánságot, ember belölle vehet,

97. A' Magyar-országnak, s minden situssának, Rhytmusban vételére
Mennyi sok jokból áll, s minemü rendböl áll, öszve-szedegetésre,
Üdö kivántatnék, s elég-is nem lennék, a' végbe-vitelére,

98. Bár Iüijön Apollo, s legyen ékes szólló, mind a' kilench Musákkal,
Nyelvek mint rész pengö, s legyen jeles zengö, ékessen szóllásokkal,
El chügged erejek, s megh tompúl elméjek öszve-számlálásokkal,

99. Ménnyire értette, s az elmém fel-érte, hazánkról czak ugy szóllott,
Az Historiából, s ennek állásából, öszve-szedte mint állott,
Mulatságúl adta, s olvasónak hatta, s negyedik részre szállott.

PARS QVARTA

1. Négy[a] szép jeles üdöt, örök üdö kezdöt, találok az irásban,
A' kik Uralkottak, s elein regnáltak, esztendönként világban, A
Orák minutákkal, napok s holnapokkal, voltak szép rend tartásban,

2. Elsö Arany üdö, leg-inkáb örvendö, vala világh kezdetin,
A' még ártatlanságh, virágzék e' joságh, Paradichomnak kertin,
Alma miatt fogunk, megh vásék aiakunk, Adam Atyánk esetin,

3. Szabad akarat vólt, s félsznek hire sem vólt, s biro sem kivántatott,
Merön egy igasságh, ott semmi hamisságh, akkor nem tanáltatott
Minden törvény nélkül, és ugyan végh nélkül, vólt-is határoztatott,

4. Erös épületek, s hadi ütközetek, ágyúk-is nem öntettek,
Fegyveres seregek, s ellenséges végek, hirrel sem neveztettek,
Egy gyönyörüségben, s tellyes düchöségben, Istentül helheztettek,

5. Harsogo trombita, s Török sip szózata, senkit az harczra nem hitt,
Szablya chattógása, s kopia ropogása, hirrel sem hallatott itt,
Tavúl vólt vér-ontás, s keresztenség-rontás, senkit veszélyre nem vitt:

A) Világh kezdetitül fogva való négy idö.
[a] Ovid Met. lib. Tibulli. Lib. I. Eleg 3.

6. Véres veritékiek, nem szakatt éreiék, szántásban Eleinknek,
Mert szántó-vas nem vólt, s eke szarva sem vólt, kezében régiéknek
Sok szép termésével, fáknak gyümölczével, ök megh élégettenek,

7. Örökké való nyár, kit Zephyrus fú, s jár, gyönyörköttette éltek,
Sok szép eleséget, és minden böséget, mert a' földbül fel szedtek,
Noha nem szántottak, de gyakran arattak, föld hasznaival éltek.

8. Téyel s mézzel folytak, soha sem apattak, kut vizeknek fejei,
Nardus Balsamummal, fáknak illatokkal, izzattak levelei,
Merö boldogságban, chak ártatlanságban, voltak Atyánk Elei,

9. De mihelyen[b] Atyánk, (ki miatt megh halánk) az Isten ellen véte,
Megh tiltot almának, s az élet fáiának, lön gyümölchében étte,
Azonnal Evának, s ördögh tanáczának, akarattyát engedte,

10. El mulék az üdö, s megh romlék esztendö, s a' nyár sem sokká tarta,
Telet hidegekkel, az özt kikelettel, Isten reánk osztotta,
Halandókká téve, kiket sárból véve, s bününkért sanyargata,

11. Az ház chinálásra, mint egy kalibára, embert a' tél tanitá,
Ki hidegségével, s erös dereivel, testét fazlaltattatá,
A' szükségh mindenre, s testi eleségre, czak hamar megh oktatá,

12. Noha meghváltozot, s már nem arany lánchot, az idö forgásában,
De még-is türhetö, s mint ezüst tettetö, vólt ö allopottyában,
Megh-marat igasságh, s töb egyéb sok jóságh, nap s ora állasában.

13. Hogy ezüst tavozzék, réz üdö érkezzék, e' föld kerekségére,
Nem vólt embereknek, s mondgyam földieknek ez oly igen kedvekre,
Arany, s ezüst el-múlt, kiben kedvekre húlt, minden bösegh a' foldre.

14. A' réz már keményeb, s repedez örömesb, készeb fegyverkedésre,
Noha igazságban, s megh marat uttyában, nincz hamisságh kedvére,
Vonsza a' természet, s gyakorta vakot vet, föld-is ö termésére.

15. Gonoszra haylandob, s inkáb valtozandob, a' vas üdö mi vólta,
Szerenche kerekén, forgando szekerén, czalárdságát mutatta,
Nincz néki mit hinni, vele s mi jot tenni, ki utait futotta,

[b]Genes: Cap: 3.

16. Minden chalárdságnak, s álhatatlanságnak megh vetette hálóját,
Magára fel vette, s reá keritette, mert két színü palástyát;
Személye mást mutat, ékessen fitogat, s látodé ál-orczáját,

17. Gonosságh e' jóért, s az jutalom ezért, hogy fegyvert vet kezében,
Más kézzel simogat, kedvessen apolgat, s nem látod veszt törében?
Vtai ösvenyi, s minden tétemenyi, vadnak hizelkedésben.

18. Szomiúhozza a' vért, mint szarvas folyo ért, fegyverét készitette,
Mársot a' Pallással, vitezi társával, hamar öszve veztette,
Ezernyi sok fortélt, s mondhatatlan mordélt, elleniben vetette,

19. Ravazságot talált, s vizre hajót czinált, kin ellenségét üzze,
Tenger habozásit, s veszéles örvényit, hogy ez által megh gyözze,
Serénykedésével, s vizi erejével, bay-vivóit el üzze,

20. Föld arany bányáit, és titok tárházit, természet fel nitotta,
Hol sok drága kinchét, aranyát s ezüstét, böséggel osztogatta,
S töb nemzetségeknek, s hires vitézéknek, magvokat szakaztatta.

21. Praedájában bizik, soha megh nem hizik, telhetetlenségében,
Mint amaz Harpyak[c] kik szájokat táttyák, emberi hus ételben,
Mennél többet kapnak, inkáb szomjuhoznak praeda
tétemenyekben,

22. Egy szóval mindenek, kik következhetnek, mondhatom
Charibdisse[d]
Töb gonosságoknak, és chalárdságoknak, sértegetö tövisse,
Chalárdságh vadászó, rezet aranyazó, fortéllyoknak ötvösse.

23. Ennek békét hadgyak, intermediumnak, mondá Musám
tanáchlom,
Téry a' fel tött chélhoz, és kezgy a' dologhoz, mert már ideje vallom,
Magyar Lajos Királyt (a' ki halált talált) Rhytmusidra ayánlom.

24. Török jövetelét, és által keletét, a' Király hogy megh hallá,
Midön már a' Száván, s ennek tartalékián, hogy költözött találá
Ezt nagy serénységgel, és gyors sietséggel hadainak ayánlá,

25. Ne valami módval, Török Táborával, Dráván-is által jönné,
Gondolá Eszeket, s ezt az erösségét, örizet alá venné,
Minden okkal s móddal, serény gyorsasággal, ezt megh erösitené.

[c] Virg: lib: 3. Aeneid: [d] Virg: 3. lib: Aeneid: Senec: ad Lucil: Ouid: Meth: lib: 12.

26. Menten ezen dolgot, elméje-is bolygott, Nandor Ispánnak hadgya, B
Hogy az Vármegyéket Urak s Nemesseket, fegyverkeztesse mondgya
Eszekre siessen, Török hogy jöhessen, Dráván által ne hadgya,

27. Kész a' Palatinus, (noha nyavaliás, s bús, fekszik Battya Várában)
A' Köszvény el-fogta, s inait ránczolta, keseregh ö ágyában,
De bizonnyal még-is nyavalyájában-is, ninch hátra maradásban,

28. Kiknek megh-vólt hadgyva, és megh parancholva, resten láttak dolgokhoz
Mert hátra maradtak, s népet sem bocháttak hamar Palatinushoz,
Haszontalan láttya, hogy megh nem álhattya, Budára tért Királyhoz,

29. Engedetlenségét, a' kiknek réstségét, Urának megh beszéllé, C
Kin az ö hüségét, s tökélletességét, benne Király szemlélé,
Király-is hadait, s népe indulatit, sokáigh nem késlelé.

30. Czak az üdö táyban, érkezék azonban, titok Posta követe,
A' ki sok titkait, reitek tanáchait, Császárnak megh értette,
Török Táborából, és önnön magából, ezt bizónnyal izente,

31. Nem vólna tanáchosb, avágy alkalmatosb, mint ha Erdélyi Vayda,
Eggyüt Havasalynak, s egész Moldovának, megh indulna az hada,
Hátúl Thraciára, Török határára rohanást tenne oda,

32. Talám igy ellenségh, s e' Pogány nemzetségh, kezdetit abban hadgya,
Magyar rohanásat, s hazájá romlását, követ hogy ha megh mondgya,
Közbe ne vétessék, s le ne nyomattassék, magában megh gondollya,

33. Ez a' tanách tetczék, s elsöbenn-is látczék, álkalmatosnak lenni,
Jovallák Tanáchi, s Királynak titkosi, e' dologhoz kezdeni,
De hogy gyorsasággal, s mondgyák hamarsággal; nem lehet ebben késni.

34. Battiáni Orbántól, mint hü szolgájától, Vaydának parancholá,
A' kit Moldovában, szintén akkor-táyban, Király expediálá,
Hogy a' mi job vólna, Vayda ahoz nyúlna, illy izenet találá,

B) Nandor Ispan azaz Palatinus. C) Az engedetlenségh gyakorta kárt hoz.

35. Hátúl Thraciara, s Török határára, be rohannyon hadával,
Ne gondollyon földnek, sem lako népének, semmi pusztúlásával,
Hátúl ellenséget, s Pogány nemzetséget, kerüllye Taborával,

36. Havasalt s Moldovát, minden tartományát, hogy maga mellé vegye,
Tüzzel és fegyvérrel, vérrel folyo törrel, hamar semmivé tegye,
Senkinek kegyelem, avagy engedelem, ne adassék engedye.

37. Talám ez vólt oka, s derék tartalékia, hogy Vayda harczon nem vólt,D
Erdély hadaival, s egész Táborával, Királytol hogy meszsze vólt,
Noha serénysége, s Urához hüsége, Királynál-is nyilván vólt.

38. Midön ezen dolgok, kik naponként forgók, végben vitettek vala,
A' Gyülésnek napia, s hagyot Diaetáia, már régen el-múlt vala,
De még-is Tolnára, Király hagyására, kevesen gyültek vala,

39. Minden chak Királyra, mint Oraculumra, szemét forditotta vólt,
Addigh meg sem mozdúlt, szikra bár húlton húlt, még maga jelen nem vólt
Mind chak ötet nézték, távúlról szemlélték, s illy resten készültek vólt,

40. Minden-nap nagyobbúl, s ráiok sok hir borúl, az hirnek gyorsasága,
Császár ereinek, s Pogány jövésének, erös hatalmassága,
Kivántatik azért, e' szegény hazánkért, Királynak gyorsasága.

41. Azonban hallaték, s hir hamar futamék, hogy már Péter-Váradgyát
Császár megh szállotta, löveti s rontattya, szállitotta Dandáriát,
Már hogy nem sokára, elsö ostromára, le szakasztya bástyáiát,

42. Az ott körülvaló, végekben ör-állo, Kastélyokat fel-verte,
A' benne-valókat, szegény Magyarokat, hogy rabságra vitette,
Es minden helyeit s egész környékeit, mind semmive tétette.

43. Király eztet halván továb sem halaztván, magában megh-posdúla;
Országa romlásán, s illyen pusztúlásán, szeme könyben fordúla,
Noha sok Pogányságh, s nagy az hatalmasságh, ezzel-is nem gondola,

44. Sohonnét segétségh, Cheh s Slesia népségh, még nem érkezet vala,
Kevesed magával, s chak számos hadával, hamar fel készült vala,
A' Szent Jakab hóián, s huszon negyed napián, indulása lett vala,

D) Vayda harchon jelen nem létének okai.

45. A' Duna mentében, chak lassán leptében, Tolna felé tartot vólt,
Es chendes lépéssel, hadi készülettel, alá-ballagtatott vólt, E
Vária sokasullyon, s hada számosullyon, de jo vigyázással vólt,

46. Reménlé magában, hogy talám uttyában, utol éri segitségh,
Urak Vármegyékkel, s a' Papi rendekkel, jelen lesz a' Nemességh
Talám menetelin, halván készületin, megh rémül az ellenségh.

47. Csak szintéden akkor, ki indulattyakor, postán külde Budaról,
Erdélyi Vaydához, ez helytartojához, s ira akarattyaról,
Báthori Istvántól, mint hü szolgáiától, izent minden dolgaról,

48. Hadgya, paranchollya, nékie ajánlya hogy minden dolgainak,
Vayda békét adgyon, s mindent hátra hadgyon, élöbbi tanáchának,
Mert már késö vólna, s Török közel vólna, ninch helye
szandékának,

49. Mivel Török hatot, Száván által jutot, az szükségh azt kivánnya,
Hogy minden hadával, Erdély taborával Vayda királyt találllya,
Már Pogány nemzetnek, s tellyes éreinek, el futamodot ária,

50. Király hadaihoz, s egész táborához, Vayda azért siessen
Szükségh azt kivánnya, s hüsége-is hozza, ö-is jelen lehessen,
Ez az ütközeten, Pogány ellenségen, véle chapást tehessen,

51. Hogy Király Budából, Residentiáiából, indúla ellenségre,
Három ezer lovagh, s egyeleslen gyalogh, vala segétségére,
Illy kevés magával, s vékony hatalmával, indúla ellenségre,

52. A' mely nap indula, s Király meg-mozdula, két mért földel Budától,
Sárkány Ambrushoz, Erd nevü faluhoz, iuta egész hadastól,
Itt le-telepedék, s vária, még mozgodék, Ur, s Nemességh házatól,

53. Leg föebbik lova (mert e' vala java, Király lovai között)
Itt megh betegüle, s ez helyben megh dögle, illyen kis üdö között,
Mely dologh Királynak, s egész udvarának, bánattyára érkezett:

54. Sokán jövendölték, s gonosz sorsnak, vélték e' dologh
történetit, F
A' Király lovának, s kedves marháiának, illy hertelen esetit,
Balnak-is itilték, s következöt vélték, szerenche ki-menetit,

E) Budáról az Király indulattya. F) Iövendö gonosznak jelensége, a' Király lova megh döglése.

55. Itt egynéhány napot, ne mondgyam hólnapot, mulata hadaival,
Vária, ha jo népségh, s hadbéli ségétségh, tellyes kivánságával,
Eléb ballagtata, senkit hogy nem láta, megh mondot táborával,

56. Erchi falúiában, s ennek határában, telépité hadait,
Vária ha Nemességh, és a' Kereszténségh, megh indittya hadait,
Mársot hogy fel-kölchék, s' almából serkenchék, s' ébregessék vadait.

57. Chak Báthori András, fegyverkezet s puzdrás, Király mellé siete,
Egész udvarával, söt minden hadával, ö-is Tábort tétete,
Hü gondolattyában, s tetteti magában, már Törököt megh-verte,

58. Nem kicziny erövel, szép hadi népével, e' Báthori jöt vala,
Fegyverét tetteti, népe készületi, fel ékesitve vala,
Vitézi ereie, mint napnak sengéie, ugyan látható vala.

59. Király sok napokat, s bus folyo orákat, ez helyben mulatozot, G
Senki erösséget hadbêli népséget, ö nekie nem hozot,
Mert rest az Uraságh, s megh-remült a' Papságh mindenfelé kapdosot,

60. Duna vize mellet, s mélly partyai mellet, azon-alá indúla,
Jgen kevés néppel, s hadi készülettel az helyböl megh mozdúla,
Senkit úttyábann-is, hivei közzül-is, mentében nem tanála.

61. Jo ideién az nap, szépen fénlet a' nap, Pentelére be juta,
Kétes gondolattal, és bús akarattal, mindent ot le szallétta,
Ellenségh nötön nö, Király-is búban fö, ségétséget ugy várta,

62. Ezen Pentelénél, situssa helyénél, régenten nagy város vólt,
Mely régi üdöben, s el-folt esztendökben, mint egy Colonia vólt,
Melynek a' falai, mint Eszek rakási, s helyei látható vólt,

63. Hová az Vaydától, s Erdely országától, Királyhoz követ iuta,
Bassy György a' neve, ki igen sietve, követségét mondotta,
Országa nevével, s Urá levelével, eztet bizonyitotta,

64. Követségnek feie, s izenet veleie, e' vólt derekassabban,
Hogy Vayda kétséges, (noha ö hüséges) mi lehessen dolgában,
Avagy mihez nyúllyon, s illy hertelen kapion, szükségh kivánságában,

G) Az Magyarok hadban valo rest indulattya.

65. Sok féle követit, és parancholatit, mivel vette Királynak
De mind ellenkezök, s ugyan külömbözök egy más között volnának,
Nem tudgya mit tégyen, s akarattya légyen, ez ok iránt Urának.

66. Horvát Gáspár iuta, ki magát iratta Vingárdi falúiáról,
Királynak Tálnákia, tiszti, s hivatallya, vólt-is tál fogásáról,
Jöt vólna elsöben, s illyen izenetben, hozta vólna dolgáról,

67. Hogy nagy sietséggel, Vayda serénységgel, a' Királyhoz siessen, H
Semmi mulatságot, avagy más oly dolgot, ebben okúl ne vessen,
Othon maradásban, e' szükségh dolgában, más modot se tehessen.

68. Botthiáni jött vólna, s hozzá jutot vólna, másod izenetében,
Ki nagy külömbözöt, s ugyán ellenkezöt, hozot követségében,
Hogy Erdelyi Vayda, s Hávasalnak hada, hátúl kapna Törökben.

69. Harmadszor Vaydához, s Erdély országához, Király külte Báthorit,
Hogy Vayda siessen, semmit se késhessen, mozditcza megh ereit,
Jmide menyené? s oda szakadgyoné? s hová küldgye emberit?

70. Vayda chak kétségben, és vélekedésben, forgattya az elméjét,
Nem tudgya mit tegyen, bizontalan légyen gondban töri a' fejét,
Sok külömb izenet, nála jót nem tehet, jelenche Király kedvét,

71. Néki ugy teczenék, s jobnak-is láczanék, hogy Királyhoz siessen,
Erös hadaival, s vitéz Dandárival, a' Királyhoz térhessen,
Jgy annál bizvástyab, Magyar nép számossab, ellenségre mehessen,

72. Késö Vayda mondgya, bár Királyra hadgya, hátúl az ellenséget,
Havasaly földével, és hadi népével, vágni, a' Törökséget,
Mivel veszedelmes, söt ugyan félelmes, nem hozhat segétséget,

73. Havasalyi Vaydát, de söt minden hadát, Pogány annyira hozta,
Kinek készülését, s Törökre ütését, a' Király parancholta,
Eggyetlen egy fiát, illy drága záloghiát, Török Táborba hozta.

74. Bassi beszédéböl, s Vayda leveléböl, Király észébe vette,
Hogy mi kárban legyen, és mi dologh legyen Havasaly, megh értette,
Nem kichiny busúlás, de nagyob aggódás, minnyájokat ütötte.

H) Király Váydának tött parancholatinak külömbözése.

75. A' Király Föld-Várra, e' mezö Városra, Erchiröl megh indúla,
Vékóny hatalommal, s kétes gondolattal, helyéböl megh mozdúla,
De senkit itenn-is, ebben az helybenn-is, ö lenni nem tanála.

76. Tanáchban hivatá, s Györgyöt bochátatá, postán küldé Vaydához,
Hogy éijel és nappal, söt az hóld világgal, siessen ö Urához,
Sohul tartoztatást, avagy mulatózást, ne vehessen dolgához,

77. Jzené Vaydának, hogy ö tanáchának, tetczet minden succussa,
Azért hatalmával, s a' töb hadaival, ne legyen mulatása
Eyiet nappà tégyen, láttya szükségh légyen, s méltó jó vigyázása,

78. Mivel a' Török már, (a' ki igen nagy kár) országunkban bé lépet,
Öli és rabollya, tüzzel s vással dúllya, minden-felé a' népet,
Söt már Király ellen, nem meszszire kellyen, s mutogat hadi képet.

79. Mentöl töb magával, számossab hadával, s leg-nagyob készülettel,
Országa kivül-is, idegenektöl-is, jo segétségh vétellel,
Királyhoz siessen; mást-is ne tehessen, s légyen illy jo-tetellel,

80. Nem chak az Urakat, és Praelátusokat, a' Nemességh kivül-is, I
Parasztságh közzül-is, s Oláh nemzetböl-is, segétségh ezektöl-is,
Szükségh vétettessek, s harczra üzetessék, söt ugyan erövel-is.

81. Hamar irattata, s levelet osztata, Erdélyi Státusokra,
Hová kivántatot, minden felé osztot, személy szerint Urakra,
Annál serényebben, s kellemetessebben, hogy hozza Sátorokra,

82. Erdélyi Püspöknek, személy szerint ennek, lön hadba hivatása,
A' ki Királynénak, s egész Udvarának, vólt Cancellariussa,
Jndúllyon népével, s jöijön seregével, rayta Király hagyása.

83. Erdélyi Vaydának, mint hü szolgájának, erös parancholattal,
Bassi tanáchából, s Ura hagyásából egyenlö akarattal,
Mint fejét, joszágát, avagy Uraságát szereti, jöijön által.

84. Illy kemény levelét, ugymint szokott jelét, Vayda Királynak vévé,
Mindennek mutattya s nagyon olvastattya, országnak, nyilván tévé,
Jdeje mozdúlni, s Királyhoz sietni, hüsége erre vivé,

I) Generális insurrectio vólt akkor.

1290 mutogattya

85. Hogy inkáb hozhassa, s Táborba izgassa, Statilius Györgyöt-is,
Bassi Györgyel küldé söt igen megh feddé, ö általa Erdélyt-is,
Hogy illyen késöre, Urok hüségére, hadgyák készületek-is.

86. Szép ékes elmével, szerenche kinchével, természet látogatta, J
Statilius Györgyöt, kiben tudomány jött, meg-is ayandékozta,
Èkes szóllásában, s nyelve járásában, megh sem fogyatkoztatta.

87. Még ezek Királytól, s parancholattyától, el sem váltanak vala
Péter-Váradgyára, s gonosz sors Várárá hogy már rá szállot vala,
Hir gyorsaságával, honnan már szárnyával, Királyhoz repült vala

88. Hogy Péter-Váradgyát, országunk bástyáját, már a' Török
megh-vette, K
Erös vivásival, s sürü ostromival, falait-is le-törte
Régi ô rakasit, s hasadot bástyáit, már a' földre döltette,

89. Söt a' benne valok, mint erös ör-állok, job részént mind ott vesztek,
A' kik serénységgel, s vitézi erövel, Pogánnyal ellenkeztek;
A' kik megh marattak, rabságra juttotak, vagy semmivé tétettek,

90. Àgyu zengésével s sürü lövésével Vár fala mind le-romlott,
A' kit éyel nappal, gyakor ostromokkal, a' Pogány nép ostromlott,
Mondgyák hogy meszszére, füsti s lövésére, a' népségh félre állott,

91. Onnat hogy ereit, s hadbéli veleit, Czászár élöb késziti,
Vizen és szárazon, kiván lenni harczon, Táborát költözteti,
Töb Nemzeteket-is, s erösségeket-is, ö mert semminek véli,

92. Vylak felé siet, haraghia mert teriet, azt-is megh-holdúltatni,
Keresztény Nemzetnek, s országunk népének, illyen nagy kárt
tétetni,
Láttya úttyát, s modgyát, ez iránt szándékát, akaria mozditani.

93. Halván történetit, s Vég-Vára el-vesztit, a' Király országunknak,
Jobban megh-busúla, s ugyan megh-bodúla, látván okát
kárunknak,
Jnkáb siettete, s Postán el-küldette, leveleit Vaydának,

94. Követit bochátà, s emberit inditá Zápolai Györgyhöz-is,
A' kik sietessék, s Táborba vezessék, hadaival ötet-is,
Öt ezer magával, jeles hatalmával, Fejer-Várnál vólt ez-is,

J) Statilius dichéreti. K) Péter-Váradgyát a' Török megh vette.

95. Bottiáni Ferencznek, e' jámbor hivének, ki vólt Thot országi Bán,
Levelét iratta, s igen parancholta, hogy indullyon-megh méltán,
Mert a' Török regnál, országában strásál, s ván Syrmia határán.

96. A' Péter-Váradgyát, országunk bastyáját, iria hogy el-rontatta,
Benne valo népét, mint egy irot képét, megh-ölette, s vágatta,
Onnat-is már továb, Uylakra hamaráb, Táborát inditotta.

97. Frangepán Kristoffnak, a' ki Ferdinándnak, vala szolgálattyában,
Ugyan akkor szintén, ezen had kezdetén, jöt viszsza hazájában,
Es most-is attyánál vólna ö hazánál, hivalkodo dolgában,

98. Ennek-is irata, s meg-is parancholta hogy mentül jobban lehet,
Hazája népeit, s minden vitézeit, hová többet fel-vehet,
Király Táborában, hozza Sátorában, hüséget ezzel nyerhet,

99. Macedoni Lászlót, Egy-házi ör-allot, küldé a' Királynéhoz,
Jgirt segitségét, s Ferdinánd népséget, hogy hivassa Királyhoz,
A' szükségh kivánnya, Török soldgyát hánnya, ö-is nyullyon dolgához,

100. Jntették arra-is, hogy a' Cheheknek-is, kiknek fizetést osztott,
Hamar készitesse, s hozzá siettesse, a' kit szerenche hozott,
Mert ha serénységgel, nem lesznek hüséggel, országunk leszen fosztott.

101. Gyakor postasággal, és nagy gyorsasággal Nádasdit-is intette,
Ferdinánd, sogorát, és kedves szomszédgyát, általa siettette,
Mert szomszéd háza égh, kiben nem leszen végh s kárát-is jelentette,

102. Töb Fejedelmekhez Spirai Gyüléshez, Nádasdit külte vala,
Ki öket intéssel, s segitségh kéréssel, szorgalmaztattya vala,
Mint a' vizben, haló, s chak szerenchén álló minden felé kap vala.

PARS QVINTA

1. Mint vitéz Hannibal, látván Tömöri Pál, hogy a' Török el-hatott,
Száván már által-jött, s vég-helyeket megh vett, s magában mérget kapott,
Gyulad haragiában, s megh uyul magában, hogy illy pusztulást látott.

2. Mèg minek elötte, Váradgyát megh vette, s Török el-
pusztitotta, A
Fel-rakott bástyáit, s magas kö-rakásit, a' földigh le-rontotta,
Szép, erös, bástyákkal, s lövö szerszámokkal, Tömöri latogatta.

3. Ezer gyalogot vön, ki serénységben lön, az utánn-is a' Várban,
Lovas sereget-is, ki vitézséggel-is, hatott Török Táborban,
Bé vön s hagya Várban, hogy fogyatkozásban, ne jusson meg-
szállásban,

4. Minden-féle szüksegh, és egyéb eleségh, bövön vala a' Várban,
Tudta meddigh mégyen, s Tömöri mi legyen, meg-szállás ollyan-
korban
Hogy hátra-maradás, avagy fogyatkozás, ne történnyék a'-táyban,

5. Gondolá magában Pál gondolattyában, hogy vakmeröségh vólna,
Kevesed magával, s vékony hatalmával, ha Törökre ment vólna,
Azért Dunán-által, illyen gondolattal, neki menni job vólna,

6. Ugy-is ellenséget, s Pogány nemzetséget, szivel s lélekkel rontá,
Az hól utól érte, oly igen megh-verté, s remülésben tartatá,
Hire vólt Chászárnál, s Pogány hatalmánal, hogy hüségét mutatá,

7. Valahol kaphattya, avagy találhattya, óchón vásárol velek,
Haraghia mérgében, s fénlék kard kezében, nem iszik eggyest velek
Vitték az hátokon, s véres oldalokon, Tömöritül nyert jelek.

8. Mondhatom hogy io Pap, bár most a' Magyar nap, sokat nevellyen
illyet,
Országunk hasznára, s oltalmazására, mert akkor illyen kellet,
A' Papot-is fegyver (mert ö-is chak ember) szükségh-korán megh-
illet.

9. Vitéz Capistránus,[a] (ki vólt Franciscanus) itt bizonyságom lehet,
Szerzetesekre-is, s Egy-házi rendre-is, hogy a' fegyver ra-ilhet,
Mert Martyromságot, és chak boldogságot, fegyvere-által vehet,

10. Szükségh az országnak, a' ki juhainak, nyiregeti a' gyapiát, B
Szép jövedelminek, s feiös teheninek, gyüytögeti a' vaiát,
Országh oltalmára, s Tömöri modgyára, forgassa éles kardgyát.

A) Tömöri Pál vég-helyekre valo gondviselése. B) Ezen intést mind világi, s mind Egy-házi rendre érthetni.

[a] Bomf: Dec: 3. lib. 8.

11. Harmatozzék az ég,[b] s essék valaha még Magyarságra io üdö,
Idegen nemzettöl, vagy ellenségétöl, ne legyen Tanách-kérdö,
De legyen Pogánytol, s egész hatalmától, edes országa vidö,

12. Régi éles kardgyát, kiböl szánto-vasát, megh uyitotta vala,
Öntesse uyionnán, s vegye hatalmában, mint régen szokta vala,
Üzze ellenségét, széllesse seregét, a' mint tanulta vala.

13. A' Máttyás Királyal, a' ki nagy Sándorral követ vete éltében
Mulék düchöségünk, s alvék vitézségünk akkorbéli üdöben,
De most-is aluszik, s mint hólt ugyan nyugszik, talám ninchen
börében;

14. De hogy Tömöriröl, ez irásom kiröl, ne feleyczem beszédem,
Török hatalmával, s Czászár haragiával, mint iátczot ha el-kezdem,
Igazán számlálom, valamint találom az irásba, s nem védem,

15. Vizen és szárazon, a' Törököt azon, mert nem szünte kergetni,
Erös ghymiákkal, s nagy rakot hajókkal, Táborát férre üzni,
Noha ellenségnek, s vizi ereiének, nehéz vólt megh felelni.

16. A' Király hogy hallá, bizonnyal találá, Péter-Váradgya vesztét,
Illy hertelenséggel, s rettenetességgel, hir megh-hozá esetit,
Helyéböl mozdúla, s Pakosra rándúla, s mulatta két nap éstit,

17. Ur-Szín-változása, (kin el-változása Istenünknek megh-teczék,
Midön Tábor hegyén, Tanitványi nézvén személyében valtozék)
Király-is Tolnára, iuta Városára, s hadával bé érkezék,

18. Már megh szaporodot, s ugyan számosodot, vala Király Tábora,
Mert négy ezer ember, a' kikben mind fegyver, hogy be-iuta
Tolnára,
Bizik az szivében, s vagyon elméiében, hogy Isten vólna Ura.

19. Midön bé Tolnára, s menne szállására Király készületében,
Palatinus elsö Király után felsö tisztiben vitézek közt,
Oda gyült hadával, s kichin Táborával, siete eleiben,

20. Mivel még Erchiröl, másod Tábor helyröl Király küldötte vala,
Hogy elöl ez helyre (Király-is a' merre utanna indult vala)
Népeit szállitna, s Táborát iártatná, szükségh igy hozzá vala.

[b] Isai 45.

21. Midön Király Tolnán, hadai a' táján, nem soká mulatozot, C
Felsö Magyar-országh, s az also Magyarságh, szép segitséget hozot,
Mert mind az Uráságh, s Nemessi szabadságh hozzá ide tartozot,

22. Zapollyai György-is, (a' ki nem régenn-is, Feiér-Vár körül vala,)
Három száz lovaggal, és ezer gyaloggal, ö hozzá iutot vala,
A' kiben Királynak, s más töb Státusoknak, nagy bizodalma vala.

23. Hannibál Cyprus-is, Carthágóból ez-is, eredetit vette vólt,
Ki Pápa penzével, és segétségével, hadait fogatta vólt,
Ezer mind gyalogságh, a' kiben Janchárságh, gyakrán megh ütközöt vólt,

24. Jöttek töb hadak-is, Pápa azokat-is, küldötte Királyunknak, D
Hogy segétségére, s videlmezésére, legyenek országunknak,
Ne hadgyák rabolni, avagy pusztitani, földeit határinknak,

25. Ez az Olasz népségh, s Pápai segétségh, tött vólt négy ezer embert,
Vitézi erövel, és szép készülettel, kötött volt minden fegyvert,
Mert más országban-is, és töb hadakbann-is, sok ellenségéket vert.

26. Az Goninszki Lénárd, ki Pogányságnak árt, szép gyalogságot hozott,
Kit Lengyel-országban, s más tartományokban, fizetéssel sóldozott,
Más-fél ezer népet, illy szêp hadi képet, a' Táborban bé hozott,

27. Egész gyalogságh közt, mint nap Czillagok közt, ennek hada tündöklék,
Sisak, s paisokkal, s fényes szerszámokkal a' többi között fémlék,
Kitül ellenség-is, még czak hirétöl-is, valo-képpen félemlék.

28. Papi Státusbol-is, s Püspökségekböl-is, felessen jöttek vala,
Kiki hadaival, s vitéz hadnagyival, Tábort jártattak vala,
Hüségek Országhoz, s hütöket Királyhoz, ezzel mutattyák vala.

29. Várdai Pál juta, Egri Püspök hata, Királyhoz hadaival, E
Le-szállitá népét, s hozott segitségét, Uránál gyors-vóltával,
Biztattya-is öket, s emeli sziveket, rájok osztott sóldgyával.

30. Perényi Péter-is, Váradi Püspök-is, ez után el-érkezék, F
Szép készületével, és hadi népével, Tábor mellé nyuitozék,
Török nézésére, s rá tekintésére, személye nem változék.

C) Tolnához gyültek Táborban, a' Magyar hadak. D) Romai Pápa küldöt segétsége az Török ellen. E) Várdai Pál Egri Püspök Táborban valo jövetele. F) Perénnyi Peter Váradi Püspök Táborban valo jövetele.

31. Papok, s Vri rendek, és töb fö emberek, sokan érkeztek vala,
A' Király Táborát, és fel vont sátorát, gyakrán nyomdokiák vala,
Fel fegyverkezések, s hadi készülések, minden nap úyjúl vala,

32. Még Tolnán mulata, egy nap sem hagyata, békét Tanách Uraknak,
Sok gyülekezetben, s titkos beszédében kérdezé mit gondolnak,
Hogy ha továb menni, s vagy helyben mulatni, szükségh vólna Királynak,

33. Mivel már a' Száván, s eggyik tartalékián, Pogány által jött vólna. G
Al-földet rablással, s mondgyam kóbórlással, már bé töltötte vólna,
Szükségh hogy Drávára, s által-szállására job gondolkodás vólna,

34. Péter-Váradgyát-is, Országh vég-hazát-is, mivel semmivé tette.
Duna mellet valo, miként strása állo végeinket le-törte.
Ninch semmi erösségh, Duná mellet helységh, ki megh állyon elötte,

35. Söt Sirmiaban már, (a' ki igen nagy kár!) Uylak-is hatalmában,
Minden Tartományi, s szines alkotmányi, vadnak el-pusztulásban,
Falui, Városi, és a' töb lakosi meszsze vadnak futásban.

36. Eszek felé siet mentül jobban lehet, hirét magával viszi,
Félö gyors hamisságh, ha esik igazságh itten eleit vészi,
Hová ha érkezik Dráván-is költözik, s ez helyt semmivé tészi,

37. Az Palatinusnak, hamar Király azért, uyjabban paranchollya,
Eszekre siessen és mást se tehessen, ellenségh uttyát állya,
Dráván se bochássa, partyain jol lássa, hogy a' pást meg-is állya.

38. Paranchol Uraknak, és Kapitanyoknak Király, eztet kövessék, H
Hogy méltó boszszuját, s Uroknak haragiát, magokra ne vehessék,
Az igaz Magyar vér, (ha ki beléjek fér) e' dologban megh tessék.

39. Kiki szabadságát, és bé vett szokását, kezdé országnak hánni,
A' Zászlos Uraságh, s ebbéli méltoságh, nem tartoznék el-menni
Király nélkül soha, nem történt valaha, ellenséggel ütközni,

40. Ha Király Sátorát, mozdittya Táborát, készek lesznek mind eggyigh,
Edes hazájokért, s megh maradásokért, mind utolso chep vérigh,
Serényen harczolni, s szerenchét probálni, fejek fen állattáigh.

G) A' Száván Pogany által-jövetele. H) Oly dolgokban nem mindenkor jo a' szabadságh-hányás.

41. E' viszsza-vonyás közt, és veszekedés közt, a' dologh abban mulék,
Dráva örzésének, s gond-viselésének, partya Törökké válék,
Szo-fogadatlanságh, nem mondhatom joságh, akár kik megh-
itillyék.

42. Noha Palatinus, betegh s nyavalyás s bús, nem mulék semmi raita,
Nem gondolt éltével, s teste sérelmével, magát Istenre bizta. I
Hazája szeretö, s ebben dichérhetö, vólt azt kiki jól láttya,

43. Méltó vólt e' Tisztre, országtól-is erre, azért valaztatot vólt,
Megh fegyhetetlenségh, söt dichirendöségh, hüségh benne-termet
vólt
Jgazságh szeretö, hátra sem vethetö, kiert ö dolgában vólt,

44. Müdön Tömörihez, s nép segétségéhez, ö nem mehetet vala,
Hogy szabadságokat, s Privilegiomokat, Urak számlállyák vala,
Jlly vakmeröséggel, mondgyam nem hüséggel, ezt el-mulatták vala.

45. Nagy s mélto haragra, Király-is illy kárra, hertelen fél-bozdúla,
Miként egy Pellikán ö szivét szaggatván magában megh-búsúla,
Láttya már esetét, országának vesztét, ugyan czak nem ájúla,

46. Bús gondolatival, s kemény szavaival, szólla egész országnak,
Látá ellenséget, s Pogány nemzetséget, vélik lenni álomnak,
Mint akarmiséghez, avagy gyermekséghez, dolgokhoz állanának.

47. Látom minden ember, valakiben fegyver, keresi chak mentségét,
Vra s országához, szent Koronájához, hátra teszi hüségét, J
Es az én fejemmel, Királyi képemmel ijezti ellenségét,

48. Azért személyemet, s Királyi fejemet, veszedelemre hoztam,
Had keménységére, s kétes szerenchére, ti erettetek hattam,
Hevet, és hideget, s szerenchétlenséget, mert semminek-is tudtam,

49. S Illy szükségh idején, s ugyan még elején, hogy ti-js serénykednétek,
Szabadságotokért, s kedves hazátokért, ti-js fegyvert vennétek,
Nem mind én reám chak, a' koczka ha már vak, szemeteket
vetnétek,

50. De hogy ne vessetek, avagy tehessetek, engem vétkesnek lenni,
Mivel nem akartok, s késedezök vattok, nállam nélkül el-menni,
Holnap megh indúlok. Meg latom ha tudok mi jót veletek tenni.

I) Palatinus serénysége. J) Királynak haragos beszéde az Vrakhoz.

51. A' Király szávain, s illyen beszédein, minnyájan vidulának,
Jlly mérész szándékán, s el-szánt akarattyán ugyan chudálkozának,
Készek élni, halni, s véle vitézkedni, minnyájan kiáltának.

52. Trombitát fuytatta, Sátorát bontatta, s Zaszlóit emeltette,
Jó Török sipósit, és tarogatósit, s dobiait pergetette,
Hadi erösségit, s kopias seregit, mind el-rendeltettette.

53. Sokan tanálcholták, a' kik által látták, dologh ki-mentelét,
Hogy Király chak helyben, legyen e' szükségben, s óija maga személyét,
De chak kész hadakkal, erös Dandárokkal, tilcha rá jövetelét;

54. Hogy Király mozdúla Szikszárdra talála, más náp estire jutni,
Boldogh Aszszony napiát, s innepe oráját, itt akarta tölteni,
Kereszténvi modra, készült vólt a' hadra, s szokot világban élni.

55. Szikszárdrúl inditá, két nap hogy nyugotá, hadait ezen helyben,
Rendelt seregivel, s vitézi erövel nem lön semmi késésben,
Tekint az Istenre, s hadgya kegyelmére, magát illyen igyében.

56. A' Király innél-is, egész hadával-is, más nap Bathára juta,
Számos szép seregit, s körül vitézeit, ott-is le-szallitotta,
Hol a' mezöségben, abban az helységben, istrásáit osztatta,

57. Küldé hamarsággal, s serény gyorsasággal minden-felé emberit,
A' kik Quártéllyokból, falu, s Varosokból, öszve gyüychék hadait,
Semmit ne késnének, söt hamar iünének, s inditanák seregit,

58. Mivel a' Töröknek, s gyors jövetelének, már hire el-folt vólna,
Mondgyák hogy Királytol, s Magyar Táborától, már nem mészszére vólna,
Oránként nagyobbúl, s ugyan bizonyabbúl, hogy czak szomszédban vólna,

59. Pàlinay Györgyöt, Boznay Püspököt, Király el-küldé Postàn,
Hogy eyiel és nappal semmi mulatsággal, siessen lova hátán,
Tömöri Pált hiyia, Király paranchollya, szükségh van jelen vóltán.

60. Derék tudománnyal, s illyen szép áldassal, Palinait természet, K
Böven megh áldotta, s ugyan látogattá a' kivel elö-mehet,
A' Kereszténségben, s Boznai népségben, a' kivel sok jót tehet;

K) Palinay György Bosnai Püspök, és annak dichéreti.

61. De midön Bathára, s paranchollattyára Királynak, mind gyülnének,
A' Magyar Nemzetségh, s együtt a' Nemességh, azon helyre jönének
Szükségh vólt immáron, Török a' határon, hogy jövendöt néznének.

62. Leg-nagyob héja vólt noha had eggyütt vólt, a' Király Táborának,
Szükségh hogy tétessék, s köztök emeltessék eggyik Generálisnak,
A' ki paranchollyon, rendet s törvént szabion, mint az egész hadaknak.

63. A' Király chak titkon, illy derekas okon, mindentöl tudakozék,
Külön külön mindent, a' ki hozzá bé ment, fogta s ugy kérdezkedék,
Kinek mi tetczenék, vagy jónak, látczanék, czak magán értekezék,

64. Látá hogy mindennek, s mind egész seregnek szeme Tömörire néz,
Vitéz erössége, s mérész vitézsége, hogy mindeneknél nád-méz,
A' Király sem bánnya, hüségét jól láttya, s ötet nevezni-js kész,

65. Tömöri Pál eggyik, a' ki válaztatik, Királytol Generál-is,
Tarsúl neki hadgyák, közönséggel mondgyák, Zapolai Györgyöt-is;
Vitéz mind a' kettö, és elö-vehetö, akar-mely hadakbann-is,

66. Nehezen szenvedék, elsöben hogy kezdék, tisztek szerént rendelni,
Némellyek Urak közt, kiket keménységh veszt, hogy kezde parancholni
Leg-inkab Barátnak, mint Tömöri Pálnak, hagyását végben-vinni,

67. Sokan neheztellék, hogy ötet emelék, e' tiszti méltoságban,
Kiki bizik vala, s magát hánnya vala kinches Uraságában,
Örömesben mástol hogysem Papi-Urtól halgatnának az harczban,

68. De le-telepedék, s hamar czendesedék, ez a' viszsza vonás-is,
Nem tarta sokáigh, de keves oráigh, ez a' kis villongás-is,
Szó fogadok lönek, és mind engedének, parancholattyának-is.

69. Tömöri hogy látta, hogy Király ezt adta, s e' tisztre választatta,
Sors-is hogy találta, s e' bayt reá hozta, s illy tisztel látogatta:
Nem ö nékivalo, s nem vólt illy ör-állo Király elött mondotta.

70. Hánnya mind Papságát, s mind tudatlanságát, hogy nem tud e' dologhoz, L
Gyéngék a' kariai, s vékonyok vállai, illy nagy dologh sullyához,
Mondgya harczon nem vólt, chak Kalastromban hólt, s nem tud kardoskodáshoz,

L) Tömöri mentsége a' Generálisság fel-vételében.

71. Vadnak az országnak, s eggyüt a' Királynak sok jeles emberei,
A' kik e' dologhoz, és hadakozáshoz, s mik legyenek erei
Tugyák; nemzetesek, és megh-tölt kinchesek, vadnak elégh hivei,

72. Szukségh számláltasson, s Király válaztasson, mást kit világi rendböl,
Nem illik Papsághoz, s Regula tartáshoz, hogi ki lépiék rendiböl,
Avágy, hogy el-vállyon, s illy hamar ki-szállyon, Régulás törvényéböl,

73. Palatinus itt ben, ki második tisztben Országban Király után. M
A' régi szokásbol, avagy rend-tartásbol illy szükséghkor[c] Kapitán,
Akár mely üdöben, avagy történetben, második Király után,

74. Az Erdélyi Vayda, kinek már az hada, chak érkezöben vagyon,
Tudos, s vitéz ember, kardot forgatni mer, mélto reá maradgyon,
Jllyen tudatlanra, s ostoba Barátra, Király tisztet ne adgyon,

75. Mind kettö bölch, módos, jeles vitéz, s tudos, derék hadakban forgott,
Kiknél Magyar nép közt, az töb fö Urak közt, üdö jobbat nem hagyott,
Kiknek kardgyok népet, és sok ellenséget, ennek elött-is vágott,

76. A' Perényi György-is, noha bár iffiu-is, vadnak tudos szolgai,
Kik által gyakrabban, nagy derék okokban, viseltetnek dolgai,
Tudosbak nálamnál, s elmém hatálmánál experientiái,

77. Szememmel sem láttam, söt nem-is hallottam, illy rettenetes hadat,
A' mint Felségednek, s országod népének, a' Török hozot vadat,
Nem lehet ebben mód nagy itt a' Török hóld, tészen birot magadat,

78. E' tisztet nem vészem, vállomra sem tészem, hogy ha megh ölettet-is,
Itt állo helyemben, feiemet ez helyben, Felséged véteti-js,
Inkáb készeb lészek, s bizvást búchút vészek, el-hagyom világót-is.

79. Ezt mind Király elöt, s mind országa elött, ö gyakorta számlálá,
Hogy tudatlan vólna, és erötlen vólna, reá fel sem vállalá,
Nem kép mutatásból, igaz sziv állásból, hogy lett kiki találá,

M) Palatinus mind czendes, s mind háboru üdökben második Király után, és hadakozásokban-is fö Kapitán.
[c] Matthiae Regis de officio Palo: Anni 1485. Art: 4.

80. De semmit használa, másra nem-is szálla, e' tiztnek viselése,
Király paranchollya, hogy ezt fel-válallya, nem szükségh számvetése,
Hogy ö harágiának, s Király boszszújának, ne légyen rá-esése,

81. Társának mutattya, s Vezérül adattya, a' Zapolai Györgyött,
Fegyveres népével, s szép keszületivel, a' ki a' Királyhoz jött,
Mind a' kettö vitéz, s dolgaiban mérész, velek szerenche jol tött,

82. Nehezen vállalá, e' tiszt hogy találá, Zapolai magában,
Nem vólna érdemes, vagy pedigh értelmes, e' tiszt allapottyában,
Fel nem válalhattya, országh-is tudhattya, hogy tudatlan dolgában.

83. De végtére osztán, nem kevés szó után, fel-vállalá illy okkal,
Hogy chak Tömörivel, s mással se senkivel (mondgya teli torokkal)
Hadra gondgya vólna, s Tábort szállitana, illyen conditiokkal,

84. Másodszor kivánná, ha báttya találna, hamar Királyhoz iöni,
Az Erdélyi Vayda, s ha találná hada, vele eggyüt érkezni,
Szabad lenne mindgyárt, mihent látná modgyát, tisztit Vaydára bizni,

85. Könnyen megh-engedé, s Király nem-is kérdé, mert a' nélkül-is ugy vólt
Végezet szándékia, s tellyes akarattya, ha Vayda érkezet vólt,
E tiszt rá adatnék, s másra ne-is esnék, e' dologh rendelve vólt,

86. Mivel Salmis Miklos, betegh ágyban hálós, s nem eggésséges vala,
Zapollai Györgyel, a' kit Tömörivel, igy választottak vala,
De Vayda jövését, e' tisztben lépését, ugyan fen hatták vala,

87. E' dolgot rendelvén, s io karbann-is vévén, hamar Generálisok,
Tisztekhez látának, s Táborban szállának, mert mind ketten okossok,
Söt ellenségeken, mint öllyü réchéken, mondhatom hogy farkasok,

88. Moháchra menének, s hamar sietének, Tábor helyt választani,
Magának Királynak, és töb Sátorinak, egy io helyt szakasztani,
Az hol seregének, és hadi népének, lehetne le-szállani.

89. Czak közel vólt ahoz, Király Táborához, Péchnek mezö Városa, N
A' melynek Várában, s ékes Kastéllyában, vólt a' Püspök lakása,
Király szállásának, s Tábor-állásának, Mohách vólt határosa,

N) Péchi Püspök lako helye.

90. Mely Püspöki Város, kiben vólt sok áros, Duna, Dráva között vólt,
A' Duna folyása, szintén határosa, Mohách közben vetve vólt,
Kinek a' mezején, és egyenességén, e' rettenetes harcz vólt,

91. Duna, a' Batthánál, s közel határánál, ketté szakatt mentében,
Eggyik mezöségen, lassu halkal mégyen, s el-jár szokott rendében,
A' Mohách óldalát, másik mossa falát, itt ütközék-megh egyben,

92. Régi nevezetes, s mindenbül tettetes, vólt a' Mohácz Városa, O
A' kiben sok népségh, vólt régen nagy böségh jövök, s kellök járása,
Minden javaival, és adományival, raytok Isten áldása,

93. Nagy sik mezösége, és igyenessége, vagyon ö mezeiben,
Ki gyönyörkötteti, és ugyan élteti, emberit kikeletben,
Semmi törsökökkel, bokor, s tövissekkel, nem alkalmatlan ebben,

94. Nap nyugotra a' Pech, Németé legyen Béch, chak e' Magyaré vólna,
Minden böségére, miként folyo ére, ember itten találna,
Itt semmi szüksége, a' kit a' népsége, ki gondolhatot vólna,

95. Mostan talám chekély, de meddigh e' veszély nem találа ió vala,
Sok áros embernek, s kénches Nemeseknek, ez hely lakása vala,
Bórnak és buzának, s Isten áldásának, mint egy kút-feie vala,

96. Eszakra ván Batha, hová Pogány iuta harcz után rablásával,
Nap keletre follya, Duna szakadekia, serény futamásával,
Dél felöl pediglen, négy s öt mért földiglen Dráva van zugásával,

97. Dráva s Mohách között, hegyet völgyet, s mezöt szölöket-is szemlélhecz,
Ingovány helyeket, s posványos vizeket, e' mezöségben érhecz,
Minden elégséget, s gabona böséget ezen helyben tekénthecz,

98. Nem meszsze Mohächtol, nevezet Városlol, vagyon egy mocháros viz,
Mely sáros vóltából, avagy folyásából, mondhatom szakadot iz,
Náddal s sással böves, zombékos és füves, hal s chik belöle ki néz.

99. Azok körül lakók, avagy úton járók, mondgyák Crasso tavának, P
Vagy más folyo vizböl, és ütközéséböl, eredet szakadéknak,
Regiségbül valo, látni vesztegh-álló, valami halas-tónak.

O) Mohách dichéreti. P) Crasso posvanyos tó.

100. E' mocháros tótól, nem meszszé vólt attól, hat ezered magával,
Tömöri Pál Vitéz, bátorságos s mérész, megyen gyors lovagival,
Király Táborához, hogy kapchollya ahoz, magát szép hadaival.

PARS SEXTA

1. Tömöri Társával, vagy Collégáiával, hogy Tábort jártatának,
Gnoinszki Lénárdtal Tábor-mester-áltál, helyt hadnak válaztának,
Ráiok-rohanása, s hertelen kapása, ne lehetne Pogánynak.

2. Mindennek külömb helyt, de inkáb mondgyam lest, Táborban mutatának, A
Kiki Sátorával, s eggyütt hadaival, az hol maradhatnának,
Strásákat ki-oszták, s Táborból ki-hozták serényen vigyázának.

3. Maga Tömöri Pál, mint egy baynak, s halál, serény a' viadalhoz,
Perényi Péterrel, e' vitéz emberrel, láta kezdet dolgához,
Hogy édes hazánkhoz, kár ne fêrne ahoz, viszsza tére hadához.

4. Hadi Kapitányit, és eggyütt Hadnagyit, mind eggyüvé hivatá, B
Hogy viszsza Királyhoz, térnének Táborhoz, sok okokbol mutatá,
De nehezen öket, hadi seregeket, e' dologra haythatá.

5. Tömöri Pál szaván, ákarattyát halván, egy-más-közöt sibongnak,
Szelek Aeolusnál[a] miként Királyoknál, magokban zugolodnak, C
Mind egyenlö szivel, Magyarok nevével, a' seregek mondának,

6. Hogy ök ellenségre, és nem henyélésre, ezen helyre, gyültenek,
Hogy ellenségekkel, s e' Pogány ebekkel, szemtül szembe mennênek,
Régi Magyar névei, s vitézi erövei, velek megh ütköznének.

7. Már futni készülne, nem hogy hadat verne, Tömöri Pál azt mondgyák, D
Nem félnek Pogánytol, dühös hatalmától, magok Istenre bizzák
Ha mind ott vesznek-is, s viszsza nem térnek-is, lelkek Istennek adgyák.

8. Az olly Fejedelmek, Király elméjének, a' kik vesztették eszét,
Czak henyélök vóltak, hadat sem tartottak, s nem-is tudgyák esetét,
Jllyen tanáchoknak, s okoskodásoknak, inkáb hadnának békét,

A) A' Tábor Moháchnál valo le-szallittása. B) Tömöri hadának a' Király Táborával megh egygyezése. C) Aeolus a' szeleknek Istene vólt régi Pogányoknál. D) Magyarok vakmerösége.
[a] Ovid. 14. Met. Idem lib. II. Virg: lib. I. Aeneid.

9. Jöijön-el Király chak, nem lesz a' koczka vak, megh szégyenül ellenségh,
Czak fel-fegyverkezzék, s kard kezében fénlyék, el-vész a' Pogány népségh
Vagyon igaz igyünk, mert Isten-is velünk: s lehet hát jo reménség,

10. Ne legyen kétségben, Király kétességben, miénk a' győzedelem,
Nekünk adta Isten, kár hogy késünk itten; nem lészen veszedelem,
Sok Török praedákból, hadi portékákból, megh bövül jövedelem,

11. Kezünkben van fegyver, szivünk ütközni mer, s verekedni Pogánnyal,
Azért hozta Isten, veszhessen-el itten, ö tellyes hatalmával,
Hogy el-töröltessék, s földben temettessék, hire birodalmával,

12. A' Török Bassákot miként az almákat, chak győzzék apritani, E
Futó seregeket, s Pogány nemzeteket, Tenger fogia tartani,
Császár székibenn-is, s Bizántiumbann-is, nem fogh megh-maradhatni,

13. Tudgyuk Pogányságnak, s egész Táboroknak, miben állyon ereje,
Had-viselöinek, s tiszt-viselöinek, hol járion az elméje,
Az had-viselésbén, avagy vitézségben, mi legyen értelemie,

14. Noha számos népe, s rettenetes képe, vagyon Császár hadának,
Száma eligh vagyon, kivel Császár vagyon, dúl s ful ö Taborának,
Ágyúknak soksága, s vagyon számossága, oltalmára Pogánynak,

15. De Császár hadának, s ránk hozot sóldgyának, ninczen semmi fegyvere,
Mit használ ö neki, mondgya megh valaki, illÿ sok s feles embere?
Hadi eszköz nélkül, s egyéb fegyver nélkül, ninczen segétségére,

16. Ha tized részének, Pogány seregének, vagyon kevés fegyvere,
Mondhatom soknak-is, Pogány ebeknek-is, ninczen hathato töre,
Ö oldalokbol-is, Pogány ebekböl-is, szokot folni vér ere,

17. Tegez oldalokon, s balta a' vállokon, ezekkel mit árthatnak?
Király Táborának, s illy méréz voltának, ellene nem álhatnak,
Por s golyobisokkal, s kanót illatokkal, ha füstöt chinálhatnak?

18. Király hadainak, s erös Dandárinak, ha megh láttyák személyét,
Mars[b] Iskolájában,[c] Hercules soldgyában, hogy vette vitézségét,
Török ha megh-láttya nyilván, megh indittya, s el-futattya seregét

E) A' Magyarok hánkodo kérkedése.
[b] Virg: lib: 7. Aeneid: [c] Seneca: Iuvenal, Cicer: lib: 3. de nat: Deor.

19. A' Császár mégh-bánta hogy ki-inditotta, hadát e' nemzetségre,
Czak nem töri fejét, nem tudta erejét, hogy talált vitézségre,
A' Kereszténségnek, vitézi sziveknek, mert akadot erére;

20. Hogy ha viszsza szállunk, bizonnyal találunk kissebséget dolgunkban,
Hirünk nevünk el-vesz, s böchületünk sem lesz, régi állapotunkban,
Homályos lesz napunk, s nem fénlik Chillagunk, idegen országokban:

21. Miként ör-állója, vagy oltalmazója, idegen országoknak,
Hire, neve nagy vólt, s mint gyémánt fénlö vólt, erejé hatalmunknak,
Hogy bé-rohanása, s nem történt rablása, töb földre Pogányságnak:

22. Jsten adta érnünk, hogy ma véget tégyünk, mi sok nagy munkáinknak,
Mi általunk adgya, s Isten-is akaria, hogy vége Muszurmának,
Tétessék már eggyszer, nem szükségh hogy töbször hire legyen Pogánynak.

23. Mahomet nemzetségh, bizonyal e' népségh, kardunk alá vettetik,
Vitéz sergeknek, s a' Magyar nemzetnek, be nagy praeda adatik!
Mindennemü szépségh, Töröki fényességh, a' hol kardra osztatik:

24. Sokszámu Rabokkal, Török árosokkal, mint kivántuk megh-térünk
Királynak Uraknak, s Generalisoknak ezzel-is hasznot tészünk,
Vezér és Bassákat, illy gazdagh Rabokat, müdön nékiek viszünk,

25. Maga-is a' Császár, jol megh láttassa bár, ha patkósok lovai,
Constántinápoligh, megh-kérdik mégh addigh, miben vadnak dolgai
Magánn-is rosz esik, ha megh nem segitik, ötet gyorsan szolgai,

26. Jllyen nyereséget, hir név, s düchöséget, hogy mostán hátra tégyünk?
A' Kereszténségtöl, s idegen nemzettöl, hogy itiletet végyünk?
Ha mind egy lábig-is, le-vágh ellenség-is; soha viszsza nem mégyünk!

27. A' Czászár ereje, s job hadi veleje, tudgyuk veszett[d] Rhodusnál,
Hol erös gállyái, Czászárnak saykai, romlottak ostrománál,
Török Nemzetségnek, s szine vitézinek, esék-el kö-falánál,

28. Ha mi onnat megh tért, el-veszet az-is mert, Nandor-fejer-Vár alat,
Serény Eleinktöl, s vitéz nemzetinktöl, rontatot e' Vár alat;
Müdön ostromolta, s laitoriáit hozta, veszet kö-fala alat:

29. Mind chak paraszt népségh, s nincz semmi vitézségh, most a' Czászár hadában,
Meg emésztettenek, és mind el-vesztenek, megh nevezet harczokban,
Rettent sokasága, de bizony josága, ninczen ö Táborokban,

30. Czak Generálisok, legyenek farkasok, mind jol fordittya Isten,
Tömöri szablyája, s Zápolai kardgya, forgodgyék jol, s helyessen,
Miénk a' nyereségh, Pogányi vitézségh, el-vesz egy lábigh itten;

31. A' Királyt biztassák, s megh se szomoritczák, szép hadi intésekkel,
Mutassák magokat, és serény vóltokat, jo had-viselésekkel,
Rendellyék hadakat, s erös Magyarokat, bölch, s tudos elméjekkel;

32. Tudatlan Papoknak, s akár kik másoknak a' Királyt vesztegetni,
Jlly elöttünk álló, és kezünkben való, szerenchét bochátani,
Akár ki szavára, avagy tanáchára, ne engedgyék hagyatni,

33. E' tudatlan Papságh, avagy rest Uraságh, kár hogy az iffiú Királyt,
Félénk tanáchokkal, s tudatlanságokkal, tartoztattyák a' ki árt,
Mi hozzá tanúltunk, sok Pogányt-is vágtunk, s olykor börünkbenn-is járt;

34. A' vitéz Királyt-is, miként ö-magok-is, hasonlóvá chinálták,
Gonosz tanáchokkal, s rest ákarattyokkal, már szinten el-untatták,
De söt chak nem futni, s Tábort itt hagyatni, néki-js tanáchlották.

35. Müdön a' Táborban, Magyari hadakban, e' dolgok forgattattak,
Kiki feje-szerint, s itéleti-szerint, magokban tanáczkoztak,
Eggyik ellenségröl, s másik Magyar népröl, s had veréséröl szoltak:

36. Minnyájan Sátorban, mezöre Táborban, már ki szállottak vala,
Hogy hozzá ne jusson, s ellenségh ne ártczon, sánczokat hántak vala,
Serény istrásákkal, és vigyázásokkal, mezöben álnak vala,

[d] Diod: lib: 6. Item Solonius.

37. Király Uy-faluban, kétséges dolgában úttyában megh-szállot vólt,
Macedoniáknál, falu Urainál, akkor mulatozot vólt,
Hogy Magyar hadakban, müdön az Táborban hadat kiáltottak vólt,

38. Kevesed magával, chak vólt Udvarával, a' Király ezen helyben,
Ö országa felöl, és élete felöl, ha vólt méltán kétségben,
Holot az ellenségh, és Pogány nemzetségh, chak vólt szomszéd mezöben,

39. Hogy ha a' Törökségh, s Muszurmán nemzetségh ezt megh értette vólna,
Királynak ott létét, és oly közel létét, hogy ha êrtette vólna,
Félö hogy oly veszély, a' ki nem vólt chekély, Királyt találta vólna;

40. De forgó szerenche, kinek adot kinche, semmiben nem állandó,
Mint kinyilt szép virágh, avagy zöldellö ágh, czák hamar romladando,
Semmi gazdagsága, mint kerék forgása, ninch helyben maradando.

41. Èletnek Aszszonyi, és gond-viselöi, Párkák engedelméböl,
Lachesis[e] és Clothó, Király élte fosztó, nem vólt egyenlö sziböl,
Továb eresztették, és el sem meczették fonalát irigységböl,

42. Hogy igy hiressebben, s nevezetessebben, pállya futása légyen,
Királynak esetén, s düchöséges vesztén, szárnyat szerenche végyen,
Mint holta utánn-is, Világh végéig-is, emlekezete légyen.

43. Müdön Király ekként, (mint mondám) naponként, ez helyben mulatozna,
Az éy el-érkezék, a' nap-is el-mulék, a' Király-is alunna,
Faratsága után, s törödése után, nyugodalmat hogy kapna:

44. Jhol Podmaneczki, Táborból jött a' ki, Királyhoz el-érkezék, F
Mert Urak küldötték, s postán sietették, és általa izenték,
Hogy Király ne késnék, de Táborban lépnék szükségesnek itilték:

45. Beszélli bizonnyal, s mind teli torokkal, hogy már Dráván ellenségh,
Dühös hatalmával s hadi szerszámával, által jött Pogány népségh,
Már chak szomszédságban közel a' határban, vagyon számos Törökségh,

F) Vrak követsége a' Királyhoz Podmaneczkitöl
[e] Mart: lib: 9. Ep. 78.

46. A' töb hadait-is, vitézlö népét-is, mind most költöztetteti,
Mihelt által jutnak, és e' földre hatnak, rabolni üzetteti,
Faluk, s Városokat, söt a' kö-Várokat holdulni kénszeritti,

47. Nincz egyéb mod benne, benne vagyunk ebbe, megh-kel vélek ütközni,
Mit hoz ez had nekünk, hóltunk, avagy éltünk, megh kell immár probálni
Vgyan markos kézzel, s megh éledet szivel, szükségh ehez kezdeni:

48. Kérék Urak Királyt, mivel a' késés árt, siessen a' Táborban,
Ne vegyen kétséget s tegyen-le félelmet, jöijön Magyar hadakbán,
Ö jelen-létével, s Király személyével, seregh lészen bátrabban;

49. Szükségh ellenséghröl, és az ütközetröl, Király Urakkal szóllyon,
Hogy gonosz szerenche, mind el-ne veszesse, hadainkat, s szolgállyon,
Miként Magyar nemzet, a' ki jo hirt szerzet, mind végigh megh-maradgyon.

50. Èrtvén követségét, s Urak izenetét, Király Podmaniczkitól,
Látá ninch egyéb mód, nagy itt a' Török hóld, kérdeze tanaczitól,
Mit kellyen mivelni, avagy chelekedni, ellenségh hatalmatól?

51. Erdélyi Vaydának, s Frangepán Kristoffnak, tanáczát emlegeti,
Hogy követek által, és emberek által, az vólt ö izeneti
Hertelen Törökkel, s Pogány ellenséggel ne légyen ütközeti;

52. Nem jo hertelenségh, ártalmas sietségh, akar mi dologbann-is, G
Üdötöl kell várni, s orátol halgatni, a' szükségh korábann-is,
A' mértékletességh, jeles jo erösségh, akar-mi üdöbenn-is;

53. Deákok azt szokták, s régiektöl hozták, köz-beszédben mondani,
Mindennek ideje, vagyon modgya s helye, szokott dolgoknak lenni,
Mert olykor serénységh, s olykor a' késöségh, soknak szokott ártani.

54. Üdö biro ebben, mit kell az szükségben, akár kinek mivelni,
Hogy ha vak a' koczka, kinek ember oka, mihez kellessék nyúlni,
Nehéz az üdönek, s szokott menésének, törvényt, s modot osztani.

55. Tanáchok azoknak, a' kik a' Királynak, vóltak megh-inditói,
Jllyen sietséggel, s kevés készülettel, az hadban vezetöi,
Vayda, és Frangépán, s Horvát-Országi Bán, vóltak ellen-tartói.

G) A' hertelenségh akar-mikor-is ártalmas.

56. Mondgyák hogy roszszul lett, indulni nem kellet, a' Királynak Budáról
Még minden hadai, és vitéz szolgai, érkeznek hazájokról,
Jlly hertelenséggel, avagy sietséggel végezni ö hadáról;

57. Várni kellet vólna, s bár Budán ült vólna, a' Király hiveivel,
Bár az ellenség-is, Chászár ereie-is, jött vólna dühösséggel,
Az még a' segitségh, s Keresztényi népségh, nem jött vólna népével;

58. Holot utban volták, s már meg-is indulták, minden féle segitségh,
Török romlására, és pusztitására, jü már számos vitézségh,
Sok készületektöl, s fegyverkedésektöl, megh-rémült az ellenségh;

59. Ha azt nem várhattya, s késönek álittya Király még el-érkeznek,
Keresztényi hadak, kik igen számossak, még ez helyre jöhetnek,
Meszsze Országokra, mert késön tudtokra, ez hirek érkeztenek.

60. Kérték azon Királyt, ezzel magának árt, hogy ha hertelenkedik,
Még el-erkezhetnek, ök ketten jöhetnek, bennek sem fogyatkozik,
Hü szolgálattyokban, illy szorgos dolgokban, mert megh sem chalatkozik;

61. A' Státiliustól Király szolgáiától, kit nem régen Vaydához,
Segitségh kérésért, hogy siessen azért, külde Erdély országhoz,
Semmit ne késnének, gyorsan sietnének, és jönének Királyhoz:

62. Izente a' Vayda, hogy az Erdély hada, oly szép keszülettel iö,
Kik által töretik, s semmivé tétetik, ellenségh bár légyen kö,
Számos népeivel, s had-viselöivel, biztathattya Királyt ö,

63. Más felöl Frangepán, a' ki vitéz tisztán, izente követétöl,
Ha továb nem várhat, Király megh nem álhat, várion segitségétöl,
Hadi készülete, s vitéz tekjntete, nem rettegh ellenségtöl.

64. Mind ketten megh-irták, és tudtára adták, Királynak sietséggel,
Minden reménsége, s hadi segitsége, lehet semmi kétséggel,
Ö bennek Királynak, mert felesen vadnak, s megh vinak ellenséggel;

65. Oly szép készülettel, s ékes fegyverekkel, indult az Erdélyi had
Mind kinek Zázloián, irva kopiáián, vagyon egy kegyetlen vad,
Márs Iskoláiában, s tanultak hadában, ö felöllök azt mondhad,

66. Két annyi Töröknek, mondhatom de töbnek, ezek megh-
felelhetnek,
Fel gyulat elméiek, s szomiu a' gégéiek, szárat ina nyelveknek,
Török, vért ki-ontván, s ezt régen kivánván, tudom megh-
részegesznek,

67. Tygrisnek kölkeit, vadász a' fiait, rá találván ha vészi,
Térvén praedáiáról, gondoly haragiáról, mérgét uyobban vészi,
Utánna vadásznak, indul fiainak, magát halálra tészi,

68. Fel-vetet halóit, s rontya ör-allóit, vadásznak ha találla,
Valamigh kölkeit, kivánt záloghiait, magának nem kaphattya,
Kész mindgyárt meg-halni, és Világból múlni, mégh viszsza nem
hozhattya,

69. Halván Erdélyi nép, ki vitézséggel szép, hogy Török Magyarokra,
Fogait megh fente, s körmeit törlötte, mint ölyü galambokra,
Dühösül bé rohant, s kegyetlen praedát hánt, s el-teriett, határokra,

70. Mint fene oroszlány, praedáinak lest hány, akként Erdélyiek-is,
Szomszédgyok kárára, s szabadulására, mozdulának ezek-is,
Maidan számot vetnek, s Törökökből vetnek, a' földre sokakat-is.

71. Vayda követei, és izenetei, Királynak ezek vóltak,
Hogy Erdélyieknek, már régen ezeknek, szivei fel gyúlattak,
Azon kérte Királyt, még ö rá nem kiált, ne mennyen az ostromnak;

72. De Király elméie, kétséges a' feie, illy nagy s félö dolgokban,
Mit kéllyen mivelni, s mihez kellyen nyulni, Urak akarattyában,
Vayda izenete, kit monda követe, forogh gondolattyában;

73. Miként a' Tengeren s akarmi viz eren, az haiós út nélkül-is,
Eyiel, s nappal mégyen, tudatlan ez helyen, talál-mas útakra-is,
Kétes ö magában, és gondolattyában, mellyikre indullyon-is,

74. Jobbé, vagy bal légyen, s igaz útra végyen, nem tudgya meg-állapik,
Mind kettö egy formán, ugy látczik a' foltán, magával tusakodik,
Kétes elméiében, ninch, helyén, eszében magában vélekedik;

75. Szintén ugy a' Király, vagy sétál, vagy meg-áll, kétséges ö magában,
Hogy ha indullyoné, még megh-maradgyoné, s ne siessen
Táborban,
Mert Urak izenték, menten mennyen kérték, kétes illy szükségh
táyban,

76. Forogh elméiében, s rettegh a' szivében, hogy ha mi kár követi,
Ö késése miat, Táborban ha mi hat, ötet bünössé vetni
Foghia minden ember, a' kikben már fegyver, és tulaidonitani,

77. Mivel az ellenségh, s a' Pogány Törökségh, már chak a' szomszédságban,
Egész hadaival, s ékes pompáival, vagyon chak a' határban,
Aprolékos czata, folyton foly a' Porta, gyakrán minden napokban,

78. Chászár, a' hadait, mint dühös vadait, el-külte holdúltatni,
Szegény, s boldogokat, de sok Magyarokat, fogh e' le-vágattatni,
Félti Táborát-is, Király ö mágát-is, láttya veszélben lenni:

79. Láttya a' Magyarságh, Nemessi kardosságh, kész Pogány népre menni,
Vagy vakot, vagy hatot, mert az hir el-hatott Pogányságra sietni;
Vagy veszt, avagy hogy nyér, de ellenséggel mér oranként szemben lenni,

80. Minden nap czak fegyvert, mert sok Törököt vert, kiált mindenüt hada,
Szabad nyereségre, s nem a' fizetésre, gyült s nem-is szükségh sóldgya,
Kivánva kivánnyák, hogy boszszúiok állyák, gondollyák vagyon modgya,

81. Végezé magában, s száná szandékában, müdön igy gondolkodnék,
Mint test a' lélekkel, erö mérézséggel, magában tusákodnék,
Hogy követi-által, hü embere-által, Urak megh találtatnék,

82. Hogy bár chak Vaydára, s Frangépán Kristoffra, ök várakozhatnának,
Holott szép hadakkal, s lobogo Zázlókkal már meg-is indúltanak,
Országh romlásának, s okai károknak, ne legyenek magoknak.

83. Tetczének Királynak, s töb Tanácz Uraknak, hogy Tábor mozditatnék,
Ès erösseb helyre, vétetnek a' melyre, ö neki-is tetczenék,
Mégh a' töb segitségh, kiben ninczen kétségh, mind eggyüve érkeznék,

84. A' mely szent orában, Podmaniczki táiban, Királynak megh jelenté,
Urak izeneti, s ekként feleleti, mi legyen ki teriezté,
Megh értvén szavait, Tábornak dolgait, uijobban megh teritte,

85. Cancellariussát, e' jambor titkosát, vele eggyüt el-küldé, H
Hogy tanáczúl adgya, mivel Király hadgya, tovab töle sem kérdé,
Lovára fordúla, s sebessen indúla, szavait ot el-kezdé;

86. Elöször Uraknak, kik akarattyoknak, Magyarságh enged vala,
Hathato beszéddel, s a' Király nevével, nekik beszélli vala,
Hogy ne sietnének, mivel nem késnének, nekik ajánlyák vala.

87. Az Erdélyi Vayda, kinek hadi sólda már ki osztatot vólna,
Azt irta Királynak, hogy jeles hadának, oly indulattya vólna,
A' kiben Királynak, s egész Magyarságnak, jo bizodalma vólna,

88. Hogy chak ö maga-is, oly karban dolga-is, kész ellenségre menni
Van oly készülettel, s jön oly segétséggel, ellenségre rohanni
A' maga népével, s számos seregével, nem fogh szégyent vállani.

89. Frangépán Kristoff-is, jo segétséggel-is, iria s nem hátra vetö,
De lész Törökségnek, s egész ellenségnek, jo eleiben vetö,
Méltó várattassék, s harcz hátra tartassék, még el-juthat e' kettö,

90. Èrsek müdön eggyik, s Palatinus másik, egy Sátorban vólnának,
Cancellárius jött az kit Király küldött izenvén az Uraknak,
Hogy sietségekkel, s illy kevés népekkel kárt tesznek Magyaroknak,

91. Mivel hogy a' Király, ki személyén sok áll, illyen fö-fö Urakkal,
Mennek ellenségre, számos Pogány népre, illy kevesed magokkal,
Kevés a' Magyarságh! félö a' Pogányságh, el-nyomia sokságokkal,

92. Hogy ha vak lesz koczka, illy kárnak az oka, hol Magyarságh elei,
Mind öszve gyültenek, s ez helyre jüttenek, az kik vóltak szinei,
Ha egy harczon vesznek, s Királyal el-esnek, megh-öletnek fejei.

93. Mi ok ellenséget, s Pogány nemzetséget, fogia megh tartóztatni
Hogy egész országot, s szegény Magyarságot, el-ne fogia rablani,
Retténetes-képpen, s illy hertelen-képpen, ne fogia pusztitani,

94. Sokkal bizodalmasb mondhatom tanáczosb, hogy az Erdélyi Vaydát
Frángépan Kristoffnak, és Horvátt országnak megh-váratnok az hadát
Morva s Slésiának, még mind el-jutnának, várnók ki-osztott sóldát,

H) Cancellarius a' Királytol, Táborban, valo követsége.

95. Kikkel szép segitségh, vai-ha az a' népségh Táborban érkezhetnék!
Mondom hogy Töröktöl, s még töb ellensegtöl, mi keveset félhetnénk
Bizvást ütközetre, velek az Törökre, fejenként el-mehetnénk,

96. Régi vitézségben, s megh aggot mezöben, s hadakozáshoz tanúlt,
Vitézi probákhoz, s kardoskodásokhoz, akarmikor-is járúlt,
Ellenségre nésztén, s réá tekintetén, e' népségh el-nem ájúlt,

97. Job tehát a' Tábort, hogy sem rúgion czak pórt, más helyre mozditani,
Az hol bizvástyabban, s alkalmatossábban lehessen várakozni,
Ha ellenségh nyomja, s széleit szaggattya, job hátra allittani,

98. Kevesseb kárt országh, vall egêsz Magyarságh, hogy ha továb megyen-is,
Ellenségh rablása, ha jut pusztitása, szintén bár Posonig-is,
Valamint akarja, ám mind fottigh dúllya e' tart czak ideig-is,

99. A' Király hogy sem mint, Urakkal feienként, egy harczon el-veszszenek,
Magyarságnak hire, s düchöséges neve, igy le-czépeltessenek,
Bástyáia el-esnék, s földre le töretnék egész Kereszténségnek,

100. Mi reménségh lehet, s bizodalmat vehet, akarki-js, iay! s honnat?
Hogy ha igy történnék, minnyáian el-vesznénk, illy kár ha országra-hat,
Vallyon mi segithet, elö-is mi vihet? Pogánságh továb iuthat!

101. Király ha Urakkal, s egész Táborokkal, addigh várokoznának,
Migh töb segitségek, számósúl seregek, ha félre állanának,
Mondhatom könyebben, s tanáczosb lesz ebben, ellenségre jutnának,

102. A' széles Világra, s tágas határira, Király Atyafisága,
Holott ki-teriedet, és megh-öregbedet, Fe*i*delmi rokonsága,
Mint fa gyükerezet, s meszsze el-evezet, Világi barátsága,

103. Ninchen egy Király-is, Kereszténységbenn-is, ki ninch atyafiságán,
Ha Török iutna-is, és tovább hatna-is, s eröt venne országán,
Egész Kereszténségh, söt minden nemzetségh megh indulna illy kárán.

1967 Feiedelmi

1. Király akarattyát, és el-szánt szándékát, monda Cancellarius,
Uraknak feienként, s Papoknak egyenként, jelen vólt Palatinus,
Mind elö-számlálá, ezt Király találá, hallotta Magistratus,

2. A' fö-fö Urakat, a' kik az hadakat, tartótták tanáchokkal,
Eggyenként el-iárá, s virrattat sem várá, s beszélle minnyáiokkal,
Másképpen szolnának, és gondolkodnának, s ne jádzanak illy okkal;

3. Eijellel-is toldá, mivel Király mondá, hogy ne késsék semmit-is,
Ha mi jót végezne, s fejekben verhetne, térne viszsza ésmet-is,
Hogy érthetné töle, s hirt venne felöle, mi lenne választyok-is,

4. De semmit használa, mivel megh vakula, elméiek az Uraknak,
Annyira mentenek, hogy jót sem ésmértek, s mi lesz vége dolgoknak,
Félö az szerenche, öket megh-ne ejche, kárt tesznek Magyaroknak;

5. Köz beszédben szokták, s magok közt tanúlták, akarki-js mondani,
Isten vakká teszi, s eszét-is el-veszi, a' kit megh akar verni,
Hogy iót a' gonosztol, s meleget az hótól, megh nem tud választani:

6. Isten három dolgot, mert magának tartot, s benne biro chak maga, A
A' Király választást, s házasságh, s had rontást, tudgya chak önnön maga,
Mert megh-foghatatlan, s megh-számlálhatatlan ö utainak, modgya:

7. Annyira reménségh, s hadbéli düchöségh, gyulasztá elméieket,
Minden kétségh nélkül, s ellenkezés nélkül, hogy ö ellenségeket,
Mert által-hatotta, magának foglalta, vak szerenche sziveket,

8. De még az köz rend-is, s vitézlö sereg-is, fel-szóval kiáltotta,
Mi nem henyélleni, de jüttünk had verni, kiki megh-gondolhatta,
Hogy megh-bodúltak vólt, és vakká lettek vólt, minden által láthatta.

A) Az Isten három dolgot magának tartot.

9. Cancellárriustol, Király e' dologrol, mindeneket megh-értvén,
Hogy haszontalan járt Magyar kivánt czak kárt, rendre végére menvén,
Mága beszélgessen, ö velek rendessen, azt gondolá sietvén.

10. Elö álom-korban müdön ezen táyban, minden nyugodalmat kér,
Király a' Táborban, Urak Sátorában, be-juta, s közikben ér,
De beszédével-is, s szép szavaival-is, nálok ö chak semmit nyér,

11. Mivel még a' Dunán, kik vóltak indúlván, hajok el nem érkeztek,
Király Sátorival, s hadi szerszámival, Táborban nem jüttenek
Noha gyakor posták, hogy hamar el-hozzák, ö érettek küldettek.

12. A' Püspök házában avagy majorjában addigh Király meg-szálla,
A' mégh el-érkeznek, s Sátori veretnek, szállást abban találа,
Jól veszi eszében, s vagyon elméjében, hogy közelget halála,

13. Gondolá magában, ne maradna abban, maga szollyon Urakkal,
Talám többet végesz, személyek ha kedvez, száná tellyes szándékkal;
Jónak lenni vélé, s magában itile, szóllyon egész hadakkal,

14. Mind egyben gyüytette, s Király hirdettette, mind az egész Táborát,
Hogy minden érthesse, s eszében vehesse, az önnön akarattyát,
Urak, s kisded rendek, egy szoval mindenek, hogy érthessék szandéki*át*.

15. Király hagyására, parancholattyára mind együve gyülének,
A' megh-hagyott helyre, Király hagyá melyre hamarsággal jövének,
Jlly szükségh idején, veszélnek örvényén, restelkedök sem lönek.

16. Cheh, és Morvaják, a' kik el-jutottak hirt hózni segitségröl,
Mondgyák nálok nélkül, s segitségek nélkül, Király az ütközetröl
Semmit se végezzen, chak réájok nézzen; jót ád Isten mindenröl;

17. Ezek-is ákkorban, ben vóltak, Tanáchban, müdön Király Urakat,
Szándékát kezdette, s együvé gyüitette, mind a' Kápitányokat,
Bizvást hozzá szóltak, mentül jobban tudtak, s megh-mondották, voxokat:

18. A' Török hatalma kinek diadalma, a' mi földünkre hatott, B
Sürü rablásival, s számos álgyuival, Várainkat le-rontott,
Tudom, tudtotokra, holot a' Tolnára, nevem azért hivatott.

B) A' Király szép intése.

2013 szandékit

19. Eleitöl fogva, mindeneknél tudva, semmit hátra nem hattam,
Országunk hasznára, s mindenek javára, valamiket tudhattam,
Gyakor tanáczimban, s elmém forgásiban, a' mit fel-találhattam;

20. Halván ellenségnek, s Pogány nemzetségnek, ellenünk jövetelit,
Mi édes hazánkra, s egész országunkra valo megh-indúlatit,
Jlly hertelenséggel, és ennyi népséggel Czászárnak készületit,

21. Attyai gondomból, s jo-akaratomból, mindgyárt Gyülést hirdeték,
En tölem Tólnára, szabad Városomra minden rend hivattaték,
Jlly szükségh kivánván, s ellenségh indulván, tölem illy jó tétetek,

22. Száván rakot hidgya, ellenségnek úttya hogy idején rontatnék,
Jgy még jó idején, tartalékia lévén, földünkre ne rohannék,
Urak személyetek, hagyám hogy mennyetek, hogy megh oltalmaztatnék,

23. Szabadságotokat, s régi szokástokat, de ti addigh hányátok,
Hogy chak eggyüt velem, s ha jelen személyem, ti harczolni tartoztok
Ez alat ellenségh, s ez á' Pogány népségh, által-jöve látátok,

24. Dráva oltalmát-is holot ha uttyát-is, jól megh-állották vólna,
A' Palatinussal, ti önnön magával, oda mentetek vólna,
Soha a' Törökségh, e' Pogány nemzetségh, eddigh nem jutott vólna:

25. A' Péter-Váradgyát, Országunk bástyáját, azonnal le-rontatá,
Benne valo népségh, szegény Kereszténségh, segitségét sem látá,
Töb Kastéllyainkal, s szép vég házainkal, a' földre borittatá,

26. Ezek már el-estek, és mind megh-történtek, nem szükséges beszédem,
Ti-nektek hoszszára nyuitczam ki orára, rövideden végezem
Mi légyen tetczésem, s miért lett késésem, tinektek megh-beszéllem:

27. Láttyátok Erdelyböl, segitségh a' kiböl, Vaydával már megh-indúlt,
Senki nem érkezet, noha fegyverkezet, szivem a' kin megh-busúlt,
Noha iria Vayda, hogy Erdélynek hada, mindenestöl megh-mozdúlt.

28. Toth, s Horváth Országból, s az egész Bánságból, még chak egy sem érkezet,
Frangépán Kristoffal, s a' Bán Bottyánival még czak egy sem-jöhetet
Holot el-készültek, úttyokban erettek, vettem izeneteket.

29. Német-Országh hada, kinek kin van solda, már Austriában jutott,
A' Ferdinandustol, és Károl Czászártól, segitségül adatot,
Es a' Nádasditól, s Spira Városától, szintén addigh hozatot.

30. Ezek el-érkeznek, s mint hallyátok jönek, a' mi segitségünkre,
Már nem meszszé vadnak, s erös hadat hoznak, ellenségünk vesztére,
Majd itten toppannak, hogy megh-várassanak, szükségh az ütközetre;

31. De kemény ellenségh, s a' fene Törökségh, im nem meszszire vagyon,
Chak két mért földnire, Táborunk szélire, hallom strásákat állyon,
Közelget ugy értem, nektek nem szépitem; félö réánk ne szállyon,

32. Talám az harchot-is, vagy ütközetet-is, nem fogia hallasztani,
A' még segitségünk, s országbeli népünk, fogiuk öszve gyüyteni
Ki ha ugy történnék, s e' veszél ránk ésnék, nem kezdene jo lenni.

33. Mi itiletetek, s ez irant elmétek, szükségh hogy jelenchétek,
Ha megh ütközzünké, s Pogányra hassunké, mi lehessen teczéstek?
Avagy segitségre, s jövö vitézségre, hogy váriúk a' kedvetek.

34. Az én itiletem, mi légyen tetczésem, ha kivánnyátok tudni,
Mégh el-érkezhetnek, s közinkben jöhetnek, Tábort kel hátráb hozni,
Hogy sem szerenchének, s forgo kerekének magát sorsára hádni,

35. Ha mi következik, s gonosz ránk érkezik, engem senki vétkesnek
Ne tulaydonitczon, s félénknek se tarchon, avagy rest, s heverönek,
Kész vagyok mindenre, s rohanni Törökre, megh-mutatom mindennek.

36. A' Király beszédén, s Attyai intésén, minnyájan halgatának,
Tébolyodot szivel, s kétséges elmével mint egy meg-némúlának,
Megh ütköznéneké s várakoznánaké, avagy mihez nyulnának.

37. E' dologh végére, Király beszédére, Tömöri Pál érkezék,
Czak az el-múlt éyiel, nem egész erövel, postán hivattattaték,
Hogy ezen Tanáchban, és okoskodásban, elméjét meg-értenék,

38. Ki a' Pogánysággal, s ennyi sokasággal, kész a' meg-ütközésre,
Mert szive nem rettegh, gyors mint a' fergetegh karia a' vitézségre,
Vére benne buzogh; szive mint tüz lobogh, siet az ellenségre.

39. Király chudálkozik, hova gondolkozik, Tömöri bátorságban,
Haia szála fen áll, elötte az halál, ellenségh sokaságán,
Álmélkodik s mondgya, töle kérdgyék hadgya mi-ok viseli dolgán?

40. Az egész Senatus, s ott a' Palatinus, Tömöritöl kérdezik,
Miczoda reménségh, s viseli serénységh, és mi eröben bizik?
Ennyi sokaságra, s magát a' koczkára veti, s vért szomiuhozik?

41. Mennyi erövel van, s elméie miben van, biziké ereiében?
Biztattyaé magát, s álittyaé dolgát, lészen gyözödelemben?
Nem rettegé attúl, futamása hátúl, lészen a' seregiben?

42. A' Király chak azért, talám kérdésekért, elméjét fordithatná,
Hogy vakmeröségtöl, veszö szan-szándéktól, magát megh tartoztatná,
Mivel ö leg-iobban, s értette tudosban, Török száma mi vólna.

43. Király Táborában, s mind maga hadában, felele Tömöri Pál,
Húsz ezeren féllyül, ninch töb ezen kivül, mondhatom azt bizonnyal,
A' Király hadai, s magam soldosai, mert jol tudom miböl áll,

44. A' Pogányságh pedigh, ugy értettem eddigh, vagyon harom száz ezer,
Mert chak a' Mechából, s hozot Asiából, hatvan ezert egy Vezér,
Az Amasiából, s Macédoniából, nincz aláb nyolczvan ezer.

45. Hát maga a' Czászár, véle mennyi Janchár, számát meg nem mondhatom,
A' töb Török Dandár, mint nagy falka madár, mennyi azt nem tudhatom,
Harom száz ezernél, mint mondám ennyinél, kevésbnek nem álittom.

46. Tömörit hogy hallák, beszéden megh-szollák, hogy Királyt rémitené,
Mellyel magoknak-is, s a' töb hadaknak-is, sziveket megh-eytené,
Mondgyák, nem egyenlö, de söt inkáb félö, mind eszeket vesztené,

47. Tömöri hogy látá, evel hogy megh-bántá, vitézek bátorságát,
Czak még hamar szólla, vére fel-posdúla, s bánnya régi mondását,
Kiki bátran éllyen, biztattya ne féllyen Pogánynak sokaságát,

48. Mert ez az sokaságh, mondom chak parasztságh, és fegyver nélkül valo,
Fegyverhez nem tanúlt, éhségtöl el-ájúlt, s chak rémiteni valo,
Tized része ennek, hidgyétek Töröknek, ha vitézségh tanúló.

49. De mind-azon-által, Király szava által kérdé teli torokkal,
Mind ennyi nagy számbol, s állo-sokaságbol, mennyi vagyon kardokkal,
Vitézséget probált, s erös harchon szolgált, hires diadalmokkal?

50. Felele Királynak, s egész tanáchinak: lehet hetven ezerigh;
A' ki probált legény, hadban forgot, s serény, a' ki jütt ez határigh,
Tudom harchot meg-áll, és hátra nem-is áll, ha ott vész-is egy lábigh,

51. De Török sok számia, s nevezet summáia, nékiek soknak latchék,
Király hadi népe, s sereginek képe, fél-annyinak sem látczék,
Mellyért álhatatlan, s a' sors mondhatatlan, nemzetünkkel meg-iádzék,

52. Lövö-szerszámit-is, s áldgyu ezközit-is, mondgya számosnak lenni, C
Háromszázigh valót, és mind nagyból állót, értettem vélle lenni,
Kit chak megh-gondolni, ne hogy reánk várni, s iszszonyúságh hállani,

53. Mely dolgon sokáigh, közel két oráigh, tanáchkozni kezdének,
Elméiek kétségben, haboz mint szélvézben, s kétesek mit tegyenek,
Némellyeknek szivek, ninchen semmi kedvek, Töröktöl megh-rémültek.

54. Immár el-végezték, s magokban rendelték, a' bay s viadal napiát,
Hogy megh-ütközzenek, és reá mennyenek, nem láthattyák más modgyat
Mindeneknek tetczék, s helyesnek-is látczék, ne hallaszák oráiát.

55. Vóltak egy némellyek, nem vitéz kevélyek, kik ebben nem eggyeztek,
Nem tudom féltekben, vagy mi tekintetben, hozzá szólni nem mertek,
De azért Törökkel, ök-is vitézekkel, ütközetre készültek.

56. Ezen Tanách közben, s a' veszekedésben, jutának követek-is,
A' kik más táborból, Tömöri hadából, küldetének azok-is,
Ès nagy hamarsággal, s kértek gyorsasággal audientiát azok-is,

C) Török lövö szerszáminak soksága.

57. Müdön az Tanáchhoz, Urak és Királyhoz, ezek be-mentek vólna,
Mondák követségek, mellyet a' seregek, reáiok bizták vólna
Mellyet a' Királynak, s mind Tanách Uraknak mondani szükségh vólna.

58. Leg-elsöben pedigh, lévének mind addigh, az Urak magánóssan,
Az mégh a' Királlyal, tulaydon magával, beszéltek magánossan,
A' kit rájok biztak, s izenetben hadtak, monták alázatossan.

59. Beszéllések utan, a' Királyal osztán, Tanáchhoz ki-lépének,
Inték minnyájokat, fejenként Urakat, bátor szivel lennének,
Királyt el-ne vonnák, inkáb tanáchlanák ütközetre mennének:

60. Soksága jóllehet, de eröt nem tehet, goromba és tudatlan,
A' kardoskodásban, és erö-hányásban, chupa s merö oktalan,
A' ki derék harchra, és elsö ostromra, mi erönkhöz szokatlan:

61. Szerenche kezünkben, chak legyünk ezekben, vitézek és serények,
Czak nem magát adgya, kiki megh-láthattya ne legyünk hát félénkek,
Isten vitézkedik, s értünk tusakodik, Angyal által ellenek:

62. Nem kel e' szerenchét, mint arany velenczét, most nékünk hátra vetnünk,
De szükségh mind eggyigh, életünk fottáigh serényen vitézkednünk,
Most van kit kivántúnk, s régen ohaytottunk, méltó hogy serénykedgyünk.

63. Eggyüt a' Királyal, s egész Táborával jönének, s ne késnének,
Mint szarvas kut före, másik Tábor helyre, hát ök-is sietnének,
Hol eggyüt hadakkal, s Király az Urakkal, ellenségre mennének.

64. Mondgyák: nem baráttya, s gonosz akaróia, ha ki ád más tanáczot,
Ez iffiu Királynak, s egész Táborának mutat félénk szándékot,
Bizzunk az Istenben, s ö segitségében, megh-ségit minnyájunkat,

65. Ha kik ellenkeznek, s velünk nem eggyeznek, félö nagy kár követi,
Régi hirét, nevét, s Magyari szép vérét, evel megh szégyeniti,
Egész maradéka, ki lesz ennek oka, örökké megh-emliti;

66. Ha Török megh-indúl, ereie ránk fordúl, rátok hátúnkon viszünk, D
Inkáb azt mivellyük, s magunkban rendellyük veletek eggyüt veszszünk
Hogy ha ütközetre, ellenségh verésre, mostan megh nem eggyezünk:

D) Magyar hadak fenyegetözése

67. Az egyenetlenségh, s öszve-veszö enségh, gyakor kárt szokott hozni,
Föképpen az melyben, mind egyenlö szivben szükséges megh-
eggyezni
Országa javára, s az ember hasznára, ha mi jót esmér lenni.

68. A' paraszt példában, és régi szokásban, azt itilték mondani,
Egyenetlen jármok, kiben vadnak tulkok, nem jol szoktak szántani,
Igy a' sok értelem kiben veszedelem, sókszór fógot ártani:

69. Boldogh az a' Város, mondom drága, s áros, ki békeségh idején,
Megh-maradásáról, s ömaga javáról, gondolkozik veszélyén,
A' kichiny szikrának, megh-füstölögh annak, tüzét oltya idején:

70. Nemakkor hizlallyák, s paripát vakariák, mikor hadban kell menni,
Megh-rögzöt sebet-is, nem gyogyittyák, azt-is mikor kezd el-
senyvedni
Hanem még elein, s chak akkor kezdetin, szokták megh-orvosolni:

71. Mint a' vizben halo, s lelke ki ayánló, chak ide, s tova kabdoz,
A' viz habiaihoz, s mondom taytékihoz, erösséggel ragadoz,
De heában fárad, veszedelme árad, s segedelme romladoz;

72. Ekként mi nemzetünk, veszélyén hihetünk, ide, s tova kabdozott,
Mint hajó a' vizben, Tengeri szél-vézben, elméjében habozott,
Mint szabadúlhasson, kárba ne juthasson, bujábann-is futozott:

73. Phrygesek modgyára, s ezek példájára, késön nittya szemeit,
A' sok áldgyu lövés, sok Alla övöltés, majd bé tölti füleit,
Mert chak akkor öli, s ellenségét, lövi, hogy nyargallya mezeit;

74. A' fellyül mondot szók, nem mondhatom hogy jók, követek
beszéllési,
Fenyegetéseknek, és izeneteknek, fene ijezgetési,
Szivek megh inditák, s elméjek posditák, ezek fenyegetési:

75. De nem mind czak azok, a' kik jó tanáczok, ezen megh-indulának,
Söt mind eggyül eggyigh, kik késleték eddigh, más ként
gondolkodának,
Fejenként a' kárdhoz, s ö akarattyokhoz, egy-aránt-is fogának;

76. Egy szivel, lélekkel, ök ellenségekkel, ütközzenek végezik,
A kétséges harcznak tetczik minnyájoknak, napia-is tétettetik,
Hitték bizonyossan, s nem-is homályossan, hogy Török megh-
veretik.

77. Már ninchen reménségh, Vayda érkezhessék, s jelen lehessen harczon,
Cheh, s Morvajak-is Frangépán Kristoff-is, hogy akkora el-jusson,
Noha már uttyokban, s vóltak Táborokban, hogy illy hamar topannyon.

78. Horvát-Országi Bán ki már Pécb határán, hadait szállitotta,
A' Királyt ö magát, mind pedigh Táborát, nem keveset biztatta;
Mert jütt szép hadakkal, s hadi szerszámokkal, s magát-is mutogatta:

79. Bizonnyal izente, s postáit küldötte, hogy hada két nap álat,
Király Táborához, s érkezik hadához, mivel sohúl nem múlat,
Jria ne probállyon, s semmihez se nyullyon, Király az üdö alat.

80. A' Tanách utánn-is, némellyek osztánn-is, harchot nem javallották,
A' vakmeröséget, és hertelenséget, Király elött tiltották,
Hagyot homlok menni, s bolondúl rohanni ellenségre gondolták

81. Vólt a' többi közöt, s a' Papi rend közöt, Egy-házi tisztben lévö, E
Perényi-Ferencz Püspök, mint Czillagos üstök, magas égen tündöklö,
Nagy serény elmével, s iffiui erövel, e' méltóságban élö;

82. Szép bölch tudományban, s keze irásában, chak nem mindent, fel-múló,
Szalaházi Thamás, mert ezen kívül más, nem vólt hozzá hasonló,
Ki Wesprémi tisztben, s akkor Püspökségben, vólt Egy-házi ör-állo;

83. Hogy ha a' Musáknak, mint a' tunyaságnak, gyakor követésében,
Jnkáb tanulásban, hogy sem egyéb másban, aprod eztendejében,
Magát fogta vólna, és olvasott vólna, iffiuságh idejében,

84. Elméjéhez képest, s Nemzetihez képest, elö-kelö lett vólna,
Szerenche szárnyára, s ö maga kariára, ötet fel-vette vólna,
Minden böczülettel, s méltoságosb tisztel, megh-koronázta vólna:

85. De kár hogy nagy sokak, föként Nemes iffiak, kiket Világh el-ragad,
Jnkáb e' Világon, s kabdoznak hiuságon, bátor itild-megh magad,
Mikor Országh káros, akkor nállok áros, s gondtól elméjek bádgyad.

E) Perényi Ferenc Váradi Püspök jövendölése.

86. É megh-mondot iffiu, mint éneklö hattyu,[a] a' ki halala elött,
Èlet rövidségét, s énekeli végét, harmad nappal az elött,
Ez-is nevezetes, s történetböl Vates, veszélyekröl jövendölt,

87. Mint egy elméjében, avagy jelenésben, el-ragattatot ember,
Nagy sok chudákat lát, kikböl jövendöt lát, mellyen szive dobogh, s ver,
A' ki után gyakrán, következik osztán, hogy veszél réája ér,

88. Egész Országh elött, s maga Király elött, jövendölt Perényi-is,
Ki nagy czudájokra, s álmélkodásokra, esett minnyájokra is,
Hogy Istentöl vagyon, s nem magától szóllyon, ök által láthatták-is.

89. Nagy teli torokkal, és fel-emelt szokkal, minnyájok hallatára
Monda, hogy husz ezer, a' kikben mind fegyver, Magyar esik halálra
Töröktöl vágatik, s Christusért öletik, megyen Mártyromságra,

90. Tömöri maga-is, véle az hada-is, mert mind el-töröltetik,
Jlly vakmeröséggel, mivel sietséggel, nép Törökre vitetik,
Szegény Kereszténségh, s Magyari nemzetségh, Töröktöl le-vágatik.

91. Holott még husz ezer nem vólt annyi ember, Királynak Táborában,
Müdön harczra készült, sokaknak megh öszült, feje gondolkodásban,
Perénnyi beszédén, és jövendölésén, sokan estek gondokban.

92. Ha Cancellarius, elöbb-js Nuncius, a' ki vólt már gyakrabban,
Ez harcztól fen marad, s valahol nem akad Töröknek hálójában,
Mélto hogy küldessék, s utra ereztessék, hogy siessen Romában.

93. El-esett hadaknak, s veszet Magyaroknak, vigye hirét Pápának,
Hogy Martyromságot, müdön Pogányságot vágták, nyertek magoknak,
Canonizáltatni, s méltó ki-hirdetni, dolgok széles Világnak,

94. Könnyen véghez viszi, mivel esméreti, vagyon Cardináloknál,
Nem lesz tartalékia, s audientiája, mindgyárt lesz a' Pápánál
Hitele szavának, s minden mondásának, adatik minnyájoknál;

95. Ekképpen beszédét és jövendölését, végezze-el Perényi,
Mint oráculumra, az ö szavaira, réá kezdének gyülni,
Ki fél, s almélkodik, s ki pedigh bizkódik, hogy fogh másképpen lenni.

[a] Cicer: lib: I. Tuscul. Mart: lib: 13. Virg: II. Aeneid.

96. Adta vólna Isten bár máskeppen itten, a' koczka fordúlt vólna,
Hamis jövendölö, s ez-iránt beszéllö az Perenyi lett vólna,
A' Kereszténséghnek, s Magyar nemzetségnek, ki javára lett vólna.

97. Jgy hoztá szerenche, kinek fénlö kincze, nékik czak mutattatott,
Méznek szine alatt, méregh vólt az alatt, s töle tartattatott,
Aiandéka helyet, igirt vólt a' mellyet, kárt ö nékiek adott.

98. Jgy akarták Párkák,[b] mert lesek megh hánták hogy praedát kaphassanak,
Az éh Hárpiáknak, s fel tátott szájoknak, eledelt nyvithassanak,
Keresztenyi vérben, mint lud más vizekben, ök-is úszkálhassanak.

99. El-vágák fonalát, s Halálnak halóját, veték-megh eleikben,
Miként a' madarász, madarakra vigyáz, s hija a' lép veszszöben
Sors-is akként challya, hogy Török kard alá, s eité veszedelemben.

100. Magyar köz beszédben, szokták czak szó-közben gyakorta elö-hozni,
Senki ellenségét, maga erösségét, hányván semminek vélni
Merie, mert neki-js, söt Herculesnek-is, tud társa találkozni,

101. Gyákrán jó úszókat látni Buárokat, kis vizekben meg-halni, F
Nagy Crocodilust-is Ichacum eztet-is, olykor megh-szokta ölni,
Egér Elephántnak, illy öregh marhának, szokot ellent állani.

102. Nem nyuitom hoszszára, a' Historiámra, mivel hogy kel vigyáznom
Noha sok példakról, s más történt dolgokrol, lehetne most irásom,
De szükségh pennámhoz, s nyullyak Rhitmusimhoz, s elmém tovább ballagion.

PARS OCTAVA

1. Sokan találkoznak, a' kik chudálkoznak, népünk hertelenségén,
Kárhoztatni fogiák, Nemzetünk találllyák, hogy veszet maga kezén,
Müdön hanyat homlok, lévén mint egy vakok, hóltak Mohácz mezején.

2. Külsö Országokban, mert az hir azokban, müdön megh-vivé hirét,
Hogy a' Magyar veszett, Királyostól esett, s ki ontotta a' vérét,
Nagy szánakozással, s vóltak ohaytással, hogy hallották esetét,

F) Crocodilus Sárkány, ki Nilus vizében terem.
[b] Mart: lib: 6. Ep. Iuuen: Satyr. 9.

3. Ki jót, s ki gonoszt mond, s ellent állani gond, a' Török hatalmának,
Mint sivó Oroszlány, vagy megh-dühött Sárkány, éhezet romlásunknak
Maid éppen el-nyeli, s száia véle teli, jay lesz Magyar-Országnak:

4. A' ki száját táttya, minden chak ohaytya, illy romlását Hazánknak,
Illy vakmeröségét, látván ellenségét, czudállya hadainknak,
Mert maga el-hitségh, és chak hertelenségh ártot mondgyák dolgunknak.

5. Méltó Kronikákban, és Historiákban, történetünk be-irni,
Hazánknak romlásán, s ennyi pusztúlásán, minnyájan kesergeni,
Müdön Koronánkat, s szép Diademánkat, láttyuk el-törettetni:

6. Régen Magyar-Országh, vólt leg-drágáb jószágh, a' földi Fe*jd*elmeknél,
Nem vólt job, s hasznossab, és kivánatossab, ö földi termésénél,
Sohul fogyatkozás, Országban drágúlás, nagy böségh vólt-mindennél,

7. Miként nevelkedik, s égen öregbedik, a' hóld meddigh megh-telik,
Az szokott jarását, s bé-tölti határát, s naponként öregbedik,
Akként Királyságunk, s virágzék Országunk, de már megh-czillapodik!

8. El-rontá Szulimány, ez a' dühöt, s oczmány, tüzet hoza magával,
Kivel el-égesse, s semmivé tétesse, Hazánkat hadaival,
Lyuggassa kö-falát, s bástyáink oldalát, fal-törö algyuival,

9. Isten be nagy fellegh, áll Egen chak veztegh! nyilván Sárkány van benne!
Sárkány de Szulimán, véle van Deliman, mérgét neveli benne!
Szegény Magyár-nemzet, majd fogh veled kezet, fogh fegyvered ellene!

10. Itt vagyon Asia, s hires Amásia, szántalan hadaival,
A' Sangyár Beglér-is, el-érkezet az-is, vitézlö Dandárival,
Megh-indúlt Janczárságh, s Pogányi sokaságh, fogadot soldosival:

11. A' Bosznyai Vezér, kinek vitéze mér akar-hol-is probálni,
Itt vagyon Azuppi, kinek gyálogh népi, jött-Országod veszteni,
Saloniczi Bassa, kinek fénlik vasa; félek megh fogh ártani!

2293 Fejedelmeknél

12. A' Modini Vezér, Táborban áligh fér, hozott Szereczenivel,
Görögh-Országh hada, hozatik rád vada, Phrygia-is népével,
Már mind el-érkezett, s fegyverben öltözött, gondot ád ereiével!

13. Maga-is a' Czászár jay hová leszesz már, érkezett romlásodra!
Megh-fente fogait, mint vad-kan agyarit, véred ki-ontására?
Te még-is mint egy vak, látván a' koczka vak, mit siecz romlásodra?

14. Nem jó vakmeröségh, a' mértékletességh, dichirtetik mindenben,
Mindennek ideie, vágyon modgya, s helye, orák folynak rendekben,
Jay magadat veszted hertelen ha kezded, s lépel Török seregben!

15. Duna, Tisza, Száva, s keservessen Dráva, sirattyák veszélyedet, A
Hit kettös Keresztel, s megh-húlt reménséggel, szánnya ily esetedet,
Mert ezek társaid, s vóltak tulaydonid, s viselték Czimeredet.

16. Mit siecz károdra, Magyar romlásodra? várd-megh segitségedet,
Neveszesd virágiát, s Országód Királyát, ne vesd sorsra fejedet,
Elégh Keresztyénségh, s maydan jö segitségh, verhed ellenségedet.

17. Nem méltó czudálni, gyakrán szokott lenni, az eszes nagyot botlik,
Sokszor had-viselök, Hadnagyok, s Vezérlök, reménségek chalatik,
Nem mind egy lineán, szerencze tabláján akaŕki-is jáczhatik.

18. Hatalmas Czászárok, s erös bölch Királyok, remenségtöl czalatnak,
Szerenchében bizván, s hozzá folyamodván, töle megh-
chúfoltatnak,
Mikor legh-szükségesb, dolgok vólt félénkieb, töle el-hagyattattak.

19. Nem lehet-hát chuda, ha a' sors hazuda, s jáczék Nemzetünkel-is,
Harczra hitegetvén, s Török kézben ejtvén, megh-czufolá öket-is,
Ezer mesterségét, s tökélletlenségét, megh-mutatván ezzel-is,

20. Poëtak azt iriák, szerenczét találllyák, elöl hajasnak lenni,
Szép arany hajakkal, s drága illatokkal, magát tündököltetni,
De hátúl kopasznak, s fertelmes oczmánynak, ábrázattyában lenni,

21. Job kezében erszény, s drága kinczes szekrény, bé-szoritva
markában
De baltól kö-esö, kitöl ember veszö, származik haragjában,
Mellette kereke, s megh-füsült üstöke, bizik álnokságában,

A) A' Magyar Országh Czimere, Duna, Tisza, Dráva Száva és Kettös Kereszt.

22. Kikhez arczal fordúl, s üstöke rá borúl, részesül az kinchében,
Erszényét megh-nittya, s böségessen osztya javait örömében,
De alnok az szive, vagyon arra kedve, miként ejczen törében:

23. Azonnal kö éssöt, job kezéböl veszszöt, mutat régi társának, B
A' kit fel-emelt vólt, már ollyan mint egy hólt, e' szokása dolgának,
Kerékét fordittya, s poczról le-taszittya, igy fizet baráttyának.

24. Ekként Eleinkel, s banék Nemzetünkel, müdön harczra kiszteté,
Megh-mutatá haiát, s drága kinczes vóltát, s Pogányra hitegeté
Hamar megh-fordúla, az harcz hogy todúla, s vad hálojában eité.

25. Ugyan ahitoztak, s mondgyam zugolottak, hogy az harczra boczátnák,
Nem kel semmi tanácz, miként, vassal kovácz Törökkel majd ugy bánnak:
Mayd el-vesz elméjek, s tébolyodik szivék! ha Török vérböl isznak.

26. Meg-verik magok-is, ha segétségek-is, hátra marad nem szükségh,
Majd le-tiportattyák, magok közt sibongiák, fut a' Pogány nemzetségh,
Ninchen tartoztatás, s nem kel Tanácz-adás, bennek van a' vitézségh,

27. Nagyob szivet ada, Tömöri Pal hada, a' Király Táborának,
Müdön azt beszélték, Uraktól értették, ninch ereie Pogánynak,
Noha számos népe, de rosz hadi képe, vagyon ö hatalmának,

28. Mivel sok követi, s titkos izeneti, jöttek Török Táborból,
A' Tömöri Pálnak, fö Generálisnak, Török Czászár hadából,
A' kik Keresztyének, vóltanak szegênyek, gyakran izentek abból,

29. Czászár Czaigh-borteri, s Czaig-háza mesteri, mind inkáb Kerésztyének,
Voltanak szegények, vagy Olasz nemzetek kik rá gondot viseltek,
Vonta a' vér öket. Azért mindeneket ök-is megh-izentenek:

30. Leveleket kuldték, s azt-is megh-izenték, Táborban Tömörinek,
Hogy az hátra szállás, lészen mint egy futás, nem jo Keresztyéneknek,
Gyors lovain Pogány, fene mint Oroszlány, félö el-ne veszszenek:

B) A' szerenczének álhatatlansága.

31. Iriák Asiában, és Americában, oly lovak találkoznak,
A' kik nem mén-lotól, de szél-fuvásától, kanczákban fogantatnak,
Serények futásban, gyorsak nyargalásban, ö köztök találtatnak.

32. Végezék azonban, az egész Táborban, egyenlö akaratból,
Hogy harczra mennyenek, s Pogányra üssenek tellyes el-szánt szándékból,
Továb ne váriának, s hátra se szállyanak, mostani állásokból:

33. Nagy gyors serénységgel, s tellyes reménséggel, minnyáian készülének,
Fegyveres ezközök, kik közöttök közök, hamár készitetének,
Valami szükségh vólt, abban szükiök nem vólt, hamar szerzetetének;

34. Mindennek elötte, Tömöri siete, a' Táborban bé-menni,
Serény vitézinek, s had vezérlöinek, szandékát megh-mondani,
Tábor hallatára, s mindenek láttára, ekként kezde szollani:

35. Nem szükségh szandékom, avagy akaratom, sok beszéddel számlálnom,
Jo vitéz barátim, s hadbéli társaim, ugy elötökben adnom,
De chak rövideden, nem lesz késés ebben, akaratom megh-mondom,

36. Im a' mint láttyátok, jol tudom tudgyátok, a' Töröknek ereje
Hazánkban bé-hatot, s végh-házakat rontot megh-dühödöt seregie,
Im ván chak szomszédban, s ebben az határban, egész Czászár ereie,

37. Ide azért gyültünk, hogy vitézek légyünk, s hazánkat oltalmazzuk,
Egy szivel lélekkel, e' Pogány népekkel, viadalunkat tarchuk,
Hogy Magyarok vagyunk, s vitézebbek vagyunk, náloknál megmutassuk.

38. Szükségh a' vitézségh, de mértékletességh, kivántatik ebbenn-is,
Nem kel hanyat homlok, lévén mint egy vakok, mennünk ellenségre-is,
Eleit, utóllyát, megh-kel látni modgyát, dolgunknak elöször-is,

39. Király Táborával, s szükségh hadaival, minékünk megh-eggyeznünk C
Ki nem meszsze vagyon, czak Mohácznál vagyon, hozzájok hátra lépnünk
Ottan ellenségre, e' Pogány népségre, ö velek eggyütt mennyünk,

C) Tömöri Hadaknak tett intése.

40. Mert mi magánossan, vagyunk czak számossan, s semmi jót nem végezünk
Ha szinten Törökkel, s a' Pogány ebekkel, mindgyárást szemben megyünk
Mert ök sokan vadnak, ha réánk rohannak, félö nagyob kárt tészünk,

41. De job meg-eggyeznünk, s ö hozzájok mennünk Király-is paranczollya
E' tanáczból ment-ki, s nem mond ellent senki, minden ember javallya,
Hogy sem magánossan, illy szakadoszottan, Török népünk találllya.

42. Halván a' vitézek, mint amaz gyors szelek, a' Tömöri szavain,
Jgen busulának, s meg-is zaidulának, káros igyekezetin,
Mondgyák, hogy harczolni, s nem-is hátra futni, jöttek ide elein,

43. Nem megyünk egy szóval, mondgyák hangos szoval: egy lábigh ha veszünk-is,
Pogány ereiétöl, s fényes fegyverétöl, hogy ha emésztetünk-is, D
Ha édes hazánkban, soha többé abban, mi be-nem léphetünk-is,

44. Mit gondol ellenségh, s e' gyülevéz népségh, maid azt mondgya hogy futunk,
A' Török ebeknek, s éhezet kölköknek, ezzel nagy szivet adunk,
Tetczeni fogh nékik, s megh-rémültünk vélik nagy kissebségre jutunk,

45. Két annyi reménségh, majd gyulad dühösségh, a' Pogányok szivében,
Hogy régen szaladunk, s hirektol-is futunk, a' leszen elméjekben,
Utánnunk rohannak, s egy lábigh le-vágnak, egyéb sem lészen ebben.

46. Végre sok szók után, Tömöri Pál osztán, öket réá beszéllé,
Hogy minden hadastol, s egész Táborostól, mennének Király mellé,
Jgy végre késöre, vigyázván Törökre, indultak Mohácz felé.

47. Mind fel-készülének, valakik ott lének, Moháczra indulának,
Király Dandárához, s Banderiumjához, ök minnyájan szállának,
Hol jó vigyázással, és strása-tartással, eyjel, s nappal valának.

D) Magyarok vakmerösége.

48. A' Király hadai, kiknek jo Vaydái, már mind eggyüt valának,
Mihez kellyen nyulni, s illy szükségben fogni, gyákrán tanáczkozának,
Miként Pogányságnak, dühös hatalmának, ök ellent álhatnának,

49. Nap más napra kelvén, s Moháchra érkezvén, minnyájan le-szállának,
Király Táborával, s minden hadaival, ök együvé állának,
Sohol viszsza-vonyás, nem hallik vilongás, fejenként halgatának,

50. Hogy valasztás légyen, s szorúlást ne tégyen, eggyik Tábor másiknak;
Egy kiczin választék, vólt köztök ürességh, hol le-szállittatának,
Ey, s nap istrásákat, tudván Pogányokat, nagy serényen állának.

51. Szintén azon-tayban, déli üdö-korban, hajok Budárol jöttek,
Király Sátorival, s apparatusival, azon-táyban érkeztek,
Kik a' Királynétól, és Ferdinándustól utánna küldettettek,

52. Algyukat-is ezen, hajokkal a' vizen hoztanak alkalmasént,
Kichén, és nagyokat, kikkel Pogányokat ronthassák szivek szerént,
Puska-por, s golyob-is, töb lövö ezköz-is, érkezet vólt ez szerént:

53. Bécz Tartományából, és az Austriából, kilencz álgyút küldöttek, E
A' kiket a' tayban, Bécziek uyonnan, e' szükségre öntettek,
Pogány rontására, s ellent állására Királynak rendel-tettek,

54. A' Turzo Eleknek, ki országh kinchénak, vala oltalmázoia, F
El-érkezék hada, kit fogadot solda, mint egy ket száz gyaloghia,
Algyukat-is küldöt, kiket Várából vett, Táborban vigyék hadgya;

55. A' Vesprémi Püspök, s mondot Turzo Elek, Királynénál marattak, G
Király hagyásából, s paranczolattyából hiven réá vigyáztak,
Méltosághoz képest, és tisztek-hez képest, böczülletessek vóltak.

56. Müdön a' forgo szél, ki szerenczétlen kél, vérünket megh-gyalázá,
Régi hirét, nevét, Török vévén kedvét, hertelen megh-alázá,
Koczka vakot vetvén, szerenczétlen lévén, nemzetünkre hogy hozá.

E) Austria küldöt segitsége. F) Turzo Elek országh kincz tartóia. G) A' Vesprémi Püspök Királyné Cancellariussa mindenkor.

2439 vegyék

57. Eggyütt Királynéval, kevesed magokkal, ezek-is el-futának,
Serény gyorsasággal, s megh-rémült szandékkal, Posony felé tartának,
Illy hertelenséggel, tekincz szemeiddel, dolgok mint változának,

58. De söt az utan-is, mondhatom végre-is, Királynéval marattak,
Hevet, és hideget, s szomoru bús szivet mellette fel-vállaltak,
Változó üdöben, s keserves igyében, vigaztalói vóltak,

59. Az ütközet elött, egy héttel az elött, juta Magyar Táborhoz,
Horváth-Országi Bán, dichirhetem méltán, hogy siete Királyhoz,
A' ki serénységgel, s jeles vitézséggel, bizot maga hadához,

60. Szép rendelt sereggel, s hadi készülettel, harom ezer lovaghia,
Tygris, s Pardusz-böres, kar-vasos, s fegyveres, vérrel festet Zászlóia,
Öszve válogatott, három ezer számot, bizvást tette gyalogja,

61. Bánffy János, s Tahi Pogányt ki Kardra hi mellette a' seregben,
Lovok nékik rárok, s sebes szárnyan járok, tündöklének fegyverben,
Szemekböl vitézségh, s ki-néz a' mérézségh éles-tör a' kezekben.

62. Horváth-Országh szeme, s mindenek értelme, bátorságokban vagyon,
Isten után ebben, s jádczo szerenchében, ö reménségek vagyon,
Egész Horvátságot, kichint, és mind nagyot, ezek biztattyák nagyon,

63. Semmit ne fellyenek, chak emberkedgyenek kariok ereje Isten,
Eleitöl fogva velünk vólt e' tudva hegyen, völgyön, és réten,
Mostann-is nem hágy-el, bizzunk benne mivel, jelenn-is lészen itten.

64. Ezentöl kezünkben, adgya majd elönkben, s Pogányt praedává tészi,
Kinek bátorságát, s minden okosságát, szem-látomást el-veszi,
Mint egy ragadományt, vagy port kit a' szél hánt, maidan semmivé tészi.

65. Többen-is jövének, Urak érkezének, Toth, s Horvát-Országból-is,
Hogy vitézek vóltak, s többször-is probáltak, tetczet személlyekböl-is
Vitézségben éltek, kik Bánnal érkeztek, megh-látzott chak ébböl-is,

66. A' Zágrábi Püspök, mint Czillagos üstök, szép hadával el-juta,
Seregit mustrálva, s jo lován forgodva, Királyt szintén találta.
Pogányt ráiok jüni, s az nap probat tenni, mert minden fö gondolta.

67. Az Erdödi Péter, ki vólt vitéz ember, vélek eggyüt érkezék,
Sokat látot, hallot, s nagy probákban aggot, emberül fegyverkezék,
Mert két száz lovassal, s vitéz hadi Márssal, Táborban be-érkezék.

68. Fegyver derék, s pánczél, a' kikben van aczél, chak nem mindeniken vólt,
Farkas bör soksága, s lovaknak josága, alattok láthato vólt,
Mint vilám ugy fordúlt, mustrara ha tódúlt, éles-tör kezekben vólt.

69. Márs iskolájában,[a] s Bellona hadában, mivel vastagh emberek,
Hercules modgyára, geriettek haragra, két élü a' fegyverek,
Már sok Török vérben hiztak czak mezöben, s sokat probáltak ezek,

70. Sisak a' fejekben, s pais a' kezekben fénlik kecze hátokon,
Vérben uszo szablya, (lesz Töröknek gondgya) vagyon az oldalokon,
Sas szárny süvegekben, s bátorságh szivekben. Igy repülnek lovakon;

71. Serények mint solymok, szükségkor vilámok, sok Török vert ontottak,
A' kik országokért, s édes hazájokért, nagy probákon forgottak,
Tulaydon konczokért, s magok javaiért, Pogánnyal megh-mordultak:

72. Most-is a' Törökkel, készek az ebekkel, szemtöl szemben szállani
Karioknak ereiét, savát, s minden izét, nékiek megh-mutatni,
Minden vitezséget, és vakmeröséget, készek raytok probálni;

73. Erejek oroszlány, mérgek bennek sárkány, biztattyák-is magokat,
Nem mértékelhetik, bár ugyan tettetik meg-gyulat haragjókat,
Majd helyre állittyák, Pogányt ha ronthattyák, gondollyák hazájokat;

74. De söt a' Táborban mint szél-vesz magában fu, és nem tud nyugodni,
Megh-ehült oroszlány ki kölkét tudgya hány, megyen praedát keresni,
Tygris e' vadaknak, s egyeb állotoknak, tanult leseket hánni;

[a] Virg. lib. 9. Aeneid.

75. Akként chak sibognak, mondom nem nyughatnak, fel-gyuladot a' szivek,
Viadal helyére, s Pogány ellenségre; mert veszet minden kedvek,
A' vér buzogh bennek, nem tudgyák mit tesznek, fegyver közt forogh eszek.

76. Czak azon orában, avagy minutában, érkezék Asel István, H
Harom száz lovassal, válogatot számmal, tegzek van az oldalán.
Bornemisza külte, s Királyhoz rendelte, vitézségre oktatván.

77. Dráva vize mellöl, kivül, és ot belöl, mind a' kik határossak,
Tegzes, és puzdrások, mint mérges darások, jeles ékes nyilasok,
Kemény természettel, mind egyenlö testel, ollyanok mint farkasok;

78. Maga joszágából, s Pécz tartományából öszve válogatot nép,
Vitézséggel kedves, s mérézséggel tellyes, hadi rettenetes kép,
Jratos paissal, s megh-haitot kézijal, egész Tábor velek szép.

79. Ez harmad nap közben, Király seregében többek sokan jutának,
Kik közel lakossak, s töb vitéz farkasok, Tábor közzé szállának,
Jo vitézek legyünk, az Istenben hidgyünk, égy más közöt mondának.

80. Ott az szomszédságból, s maga joszágából, Philep More-is juta I
A' Péchi Püspök Pap, mint a' tündöklő nap, fegyverét villogtatta,
A' Moré Lászloval, mint Attyafiával, bátorságát mutatta.

81. Mind öszve számlálván, és égygyüvé tudván, Király rendelt seregit,
Mind Horvát, s Magyarból, s egyéb tartományból oda gyüitöt vitézit,
Huszon négy ezeren, kik vóltak serényen számlálhattak népeit,

82. A' Draván saykasok, és a' ginciasok, a' kik ottan vóltanak,
A' mezei harczra, és a' viádálra segitséggel nem vóltak,
Hadakozásokban, és kardoskodásban, mert vizen nem forgotak.

83. Nem meszsze Tábortol, mezei Mohácztól, a' Török Czászár hada,
Mint egy kegyetlenben, és fene erdöben, sok megh-éhezet vala,
Fogát czikorgattya, remenségh biztattya, hogy a' Magyar lesz praeda.

H) Bornemisza Iános küldöt segitsége. I) Moré Philep Péchi Püspök.

84. Nagy számú sokaságh, ez a' sok Pogányságh, három száz ezer mondgyák,
Czak két-mért-földnire, olly közel, s ennyire sok megh-dühöt Harpyák
Ragadományokat, és hus praedájokat, teli torokkal váriák.

85. Három napigh köztök, mint a' sürü füstök, jöt, s mént a' sok czatázó,
Hol innen, hol onnan, iminnen, amonnan, a' sok martalék zázló
Vérek-ontásával, s ellenségh kárával tért-megh a' sok harczoló,

86. Gyakorban szerenche, mint arany velencze, gyönyörköttette népünk,
Sok töb nyereséggel, hogy megh veszteséggel, tért Táborban Nemzetünk
Ekes dichirettel, s hires nevezettel, serénykettek vitézink,

87. Rész szerént czatában, s rész szerint tanáczban, e' három napot tölték,
Mi modon verhessék, s eleit vehessék, gyakor kimeket külték,
A' kik megh-vigyázták, s nékiek megh-hozták, hol az ütközet esék.

88. Hol, s mi modon állyon, ki-ki mint vigyázzon, seregen-ként rendelték,
Király-is mely rendben, legyen a' seregben, magok közöt intézték,
Dandár seregh mástól, gyalogh a' lovastól, rend szerint válaztaték,

89. Hun a' lövö szerszám, a' ki chak kevés szám, mely helyre vitettessék,
A' ki a' Pogánynak, és Török Czászárnak nagyob kárára essék,
Gondossan rendelék, mint jobnak itilék, a' Pogánt megh-verhessék.

90. Nyolchvan álgyu vagyon, azt mondhatom nagyon, három százhoz illetlen, J
Kiket a' Pogányságh; ez a' nagy sokaságh hozot réánk véletlen,
Minémü külömbségh, s legyen egyenlöségh, nyolchván számhoz képetlen.

91. Király személyéröl, s maga lételéröl, gondolkodásban vóltak,
Hol bátorságosban, s hol lehessen jobban, ök azt jól megh-visgálták,
Eggéssége felöl, s maradása felöl, minnyájan tanáczkoztak.

J) Magyarok lövö szerszáminak kevés vólta.

92. Sokan azt mondották, és azt állítottak, hogy egy dandár seregben, K
Probált legényeket, s régi vitézeket, válogassanak egyben,
A' Király személye, ne legyen veszéllye, távúl legyen egy helyben.

93. Az egész Nemessek, ebben nem eggyessek, söt ellenkezök véle,
A' kik tanáczollyák söt ugyan kivánnyák, állyon a' seregh mellé,
Régi jo szokásból kiáltyák magokból, lépienek Király felé.

94. Soha ne engedyék, Királyt rá ne vegyék, hogy ki mennyen Táborból
Söt velek maradgyon, ennek békét hadgyon, nem jo lesz e' tanáczból,
Majd rémülést tésznek, evel, és eszt vesztnek, illyen gonosz szándékból.

95. Vélek éllyen, s hallyon, szabadságok állyon, régi jo szokásában;
Inkáb vitézkedik, s ki-ki kardoskodik, Király jelen vóltában,
Majd vitézségeket, s vele hüségeket, megh-mutattyák valoban.

96. Ezt-is tanáczolták, s hasznosnak vallották, hógy más Király helyében,
Sisak, és páncélben, vagy fegyver-derékban öltözzék személyében,
A' ki Nemességnek, s az egész seregnek, tessék Király képében.

97. E' dolog-is nekik, leg-inkáb nem illik, mer mind megh-háborodnak,
Hogy Király el-mennyen, s helyében más légyen, itilik ártalmasnak,
Mert háboruiára, s nagy zur-zavariára, történnék az hadaknak.

98. Tanácz közt azonban, ez okoskodásban, gondolák jonak lenni,
Hogy Király fen állyon, mostan megh-ne hallyon, jo arról gondolkodni,
Mint, s hogy ütköznének, s szerenczét vennének, czak kétséggel hihetni.

99. Végezék minnyájan, vadnak egynéhányan, kik Királlyal legyenek,
E' nagy czata alat, mint meny-dörgés alat, személyével éllyenek,
Oltalmazására, s megh-maradására, jo vigyázást tegyenek.

100. Müdön már nyereségh, s vólna czak a' kétségh hadi nyereségekben,
Hogy már megh-hasonlot, s futásra hanyatlot, ki-ki a' seregekben,
Ott Királyt el-kapnak, s közzülök el-hoznak, más batorságosb helyben,

K) A Király személye felöl valo vilongás.

101. Király örizete, s méltóságos teste bizaték hüségekre, L
Rátkai Gáspárnak, és Török Balintnak, jeles vitézségekre,
S Kálnai Iánosnak, e' három Uraknak, jo gond-viselésekre,

102. A' kiknek hüségek, s tökélletességek, nyilván vólt mindeneknél,
Kik elött kedves, vólt, s majd kellemetesb vólt, halálok az élteknél,
Hogy sem Királlyokat, el-hadnák Vrokat, következö veszélynél;

103. Vitézségek felöl, mit találllyak elöl, egyebet serénységnél, M
Hadi praedálásban, s Pogány vér-ontásban, fenébbek a' Tygrisnél,
Veszedelem szerzök, Törökséget üzök, gonoszbak forgo szélnél;

104. Hamar jo lovakat, és gyors paripákát Király alá szerzének,
Ha szükségh kivánná, s szerencze azt hozná, szabadulást tennének,
Oltalmazására, s szabadulására, hamarsággal lennének.

PARS NONA

1. Mindenhato Isten, ki menyben és itten, által lácz mindeneket,
A' széles Világon, s minden gazdagságon, visgálod a' sziveket,
Egyedül vezérled, s magadban intézed, a' forgo szerenczéket;

2. Az ember nem tudgya, mi lehessen úttya, a' sors fordúlásának,
Nem tudgya, oráját, avagy minutáját, maga végsö dolgának,
Siet nyomni úttyát, s nem tudgya utóllyát, nagy pállya-futásának;

3. El-rejtette tölünk, mert töle nem félünk, mélséges tanáczából,
Nincz ki visgálhassa, és fel-találhassa, dolgát ki-ki magából,
Mindenek függhenek, s chak egy czérnán czügnek Isteni
hatalmából.

4. Emberi nemzetet, s e' romlando testet, sokképpen látogatta,
Kiket Királysággal, s kiket méltósággal, Világon megh-áldotta,
Menyböl ajándékat, s drága tálentumát, külömben osztogatta,

5. Kiket tudománnyal, és bölch találmánnyal, földön megh-ékesitet,
Némellyet termettel, magas sugár testel, és szépséggel szeretet,
Sokat vitézséggel, s kari erösséggel, e' földön hiresitet.

6. Czak nem majd külömböz, sok ebben megh-ütköz, vége ö életének,
Némely fáratsággal, s nyughatatlansággal, veszi bérét kezének,
Mégh a' fel tött czélban, s igirt jutalomban, szélét éri végének.

L) Király teste örizése Rátkai Gáspárra, Török Bálintra, és Kálnay Iánosra bizattatik. M) Király teste örzöinek dichiréte.

7. Nemes vér emberben, ez a' virtus-kiben, fészket vert e' Világon,
Soha nem nyughatik, noha titkoltatik, repül mint madár szárnyon,
Mind addigh füstölögh, s magában gözölögh, mégh épit tüzet langon.

8. Nemességh Czimere, mint kútnak vizére, vitézségen epitett,
Irattatot vérrel, s neveztetet hirrel, Bellonatól születet,
S ama vitéz Márstól, s paisos Pallastól, vette az eredetet;

9. Mint Sas vérrel hizik, s praedájában bizik, s jária a' mezöséget:
Solyom találmánnyal, és ragadománnyal, üzi-el az éhségét:
Ráro gyorsasággal, és nagy hamarsággal, chapia madár seregét.

10. Tulajdona nékik, praedájokat a' kik, ragadományal élnek,
Mint amaz Hárpyák, száiok nyitva tartyák, hus eledellel telnek,
Szerenchéjek proba, ritkán esik chorba, üressége körmeknek.

11. Eleitöl fogva[a] magoktól számlálva, kezdeti Magyarságnak,
Nagy sok vér-ontással, és sziv szakadással, eröt vet hatalmának,
Véren fundáltatot, s országa adatot, gondold-megh Attillának.

12. Találd-fel elmédben, s visgáld-megh szivedben minémü szabadságunk, A
A' széles világon, illy nagy tágosságon, mi lehessen országunk,
Hasonlo mi hozzánk, szabadságból hazánk, s nem találtatik másunk.

13. A' vér nem nyúghatik, s nem elégedhetik, mert chak vér-ontást kiván,
Földböl áll succusa, ez az ö virtusa, s nem nyughatik czak magán,
Czak az halál által, mint Phoenix tüz által, van magában uyiulván.

14. Düchö haláláról, s nagy bay-vivásáról[b] László Magyar Királynak,
Bár semmit ne szóllyák, mástól inkább hallyak, dichiretiröl annak,
Diadalmas voltát, s az Eg-is nagy vóltát, számlállya dolgainak.

15. Ez Wladislaus, mint Agésilaus,[c] sok gyözödelmi után, B
Czászár Sátoráigh, fene modra addigh, ment mind a' Török hátán
Várnánál vitézen, vér-ontással készen, adá ki lelkét osztán.

16. Czászár Amurates, Lászlo nevezetes Magyar-Országh Királyát,
Maga sem türheté, sok könyveit eyte, és kesergé halálát,
Temetése felet, (mellyet megh-érdemlet) rakatá Statuáiát;

A) A' Magyar Országban lévö neméssi szabadságnak nagy vólta. B) Lászlo Magyar Királynak Várnánál valo el-este.

[a] Bomf: Dec. 1. lib. 2. [b] Bomf: Dec. 3. lib. 7. [c] Pluth: de act. Rom. et Graec. fol. 382.

17. A' mely Statuára, s épitet kö-szálra, minden viselt dolgait,
Réá faragtatá, s arannyal iratá örök emlekezetit,
E' ieles vitéznek, Királyi feiének, megh-adá böczületit.

18. Ennek véget vetvén, irásomra térvén, szóllok Historiámról,
A' Laios Királynak, és Török Czászárnak, egybe-rohanásókról,
A' mi hadainknak, s minden Dandárinknak, rendes állapottyokról.

19. Nagy sokan valának, a' kik ott állának, Király sátora körül,
A' Gnoninsky Lámpert, találllya légyen kert, szekérböl Tábor körül,
Kár ne következzék, s népünk el-ne essék, ha Török ráiok térül,

20. Mivel látták modgyát, s a' sok szekér rudgyát, kivel Tábor böves vólt,
Körül szánczolásra, s magok oltalmára, alkalmatos, s elégh vólt,
Addigh üdö közben, minden a' seregben, czak várokozásban vólt;

21. Gondolák jó vólna, s talám hasznosb vólna, a' sánczban maradnának,
A' sok Pogányságnak, erre nézve annak, tartaléki vólnának,
Keveseb kárára, söt maradására, vólna a' Magyarságnak:

22. Mert nagy félö dologh, soknak szive dobogh; Török körül ne végye,
Mindgyárt hanyat homlok, Pogányoknak kariok, martalékúl ne érie,
Mind elöl, s mind hátúl, Török álnokságtúl, bátorsagosbá tégye.

23. Ez az három vitéz, kikböl bátorságh néz e' rendelést javallá,
Nemes Bodich, Radich, s nevezetes Bakich, óltalmokra ajánlá
Nagy tartalékiára, s nemzetünk javára lészen ez, azt találá.

24. A' Bakich Pált mondgyák, kik sokan jol tudgyák, hogy Czászár Sulimánnál,
Nagy sok ütközetben, közel három izben, jelen vólt Táboránál,
A' ki sokat probált, és hirt, s nevet talált, bátorsággal hadánál.

25. Végre minnyájoknak, és Zászlos Uraknak, tetczék ez a' tanáczlás,
Mind megh-eggyezének, sánczokat szerzének, lön koczik közt lánczolás,
Versengések közöt, illy sok beszédek közt, végre osztan tágulás.

26. Gnoninsky Lámpertnak, s többeknek másoknak, mindgyárt ajánlattaték,
Körös-körül Tábor, (ez a' Vitéz jámbor siet) el-rendelteték,
Bástyák formáiára, s Török romlására, osztán el-készitteték.

27. De késén gondolák, e' dolgot ajánlák, hogy eleit vehetnék,
Török hatalmának, s nyargalodásának, akadékia tétetnék,
Szintén azon estve, hogy reggelre kelve, az ütközet történék.

28. A' mint a' töb dolgok, kik veztekre nagyok, ez-is hátra-hagyaték,
Sok elme vilongás, s tanáczban tolyongás miatt el-mulattaték,
Népünk reméntelen, s mondam hogy véletlen, s hertelen megh-
czalaték,

29. Szintén czak azon nap, ütközet a' mely nap, egyenlö akaratból,
Föképpen Bakichnak, és töb szolgáinak, sok okoskodásoktól,
Az had czoportonként, s válék seregenként, rendelt állapottyokból.

30. Mentöl szélessebben, s lehetet rendesben, a' seregek osztattak,
Gyalogh lovasoktól, s Magyar Horvátoktól, mind külön
választattak,
Sohonnan segitségh, ez a' kevés népségh, mind serényen forgottak;

31. Mivel attol féltek, s gyanó perrel éltek, ne talántán ellenségh
Öket körül vegye, és semmivé tegye, ez a' Pogány nemzetségh;
Féltek ne romollyék, s veszéllyek ne essék, a' kevés Kerestyenségh,

32. A' Bay s viadalom, s Török diadalom, lön kis-Aszszony
havában, C
Düchö szent Jánosnak, nyaka-vágásának, szent innepe-napiában,
Nevezet holnapnak, húsz felet havának, kilenczedik napiában.

33. Két részre osztaték, s Tábor választaték, mindeneknek elötte,
A' mint Generális, s töb Kapitányok-is, hasznossabnak itilte,
Egy-más tetczéséböl, s Török veréséböl alkalmatosbnak vélte;

34. Az elsö seregben, nem vólt semmi rendben, Generálisok helye, D
Leg-inkáb hun függöt, vagy ellenek czüggöt, ellenségnek ereie,
Kariok vitorláiát, s szerencze Zászlóiát, arra vitte szellöie;

35. Az hadnak job felöl, és job szárnyán elöl, Horvát-Országi Bán vólt,
A' Tahi Jánossal, vitézlö társával, fegyverben tündöklö vólt,
Kinek éles-törén, mint Hector fegyverén, a' Pogány vér alá folt;

36. Bal szárnya Tábornak, s a' sok Magyarságnak, az Erdélyi Vaydára,
Ha jelen let vólna, s koczka hozta vólna, bizták volna magára,
Kinek okossága, s szorgalmatossága, let vólna oltalmára;

C) Az ütközet napia mikor vólt. D) Hadak rendelése.

37. Távul lételében, s jelen nem létében, az Erdélyi Vaydának,
Perényi Péterre mint vitéz emberre, hadak bizattatának,
Vitézsége felöl, és hüsége felöl, kétesek sem valának.

38. Az elsö seregben, s az ütközö rendben, fö-fö rendek valának,
Urak, és Nemessek, fegyverben ékessek, Zászló alat állának,
Valogatot számból, eggyül eggyigh abból, jo legények valának;

39. Antal Paloczai, s Ferencz Homannai, ott van Prinnyi Gáborral,
A' Bathori András, és a' Széczi Thamás, jelen Imbre Czibakkal,
Sok töb nevezetes, s vitéz kellemetes, vitézlö Hadnagyokkal;

40. Elsö seregh után, álgyu ezköz osztán, töb lövö szerszámokkal,
Puska por, s golyobis, füstölgö kanót-is, a' sok Pattantyúsokkal,
Véle sok gyalogságh, követö Haidúságh pallérozot puskákkal;

41. Mint nagy falka madár, a' második Dandár melyben maga a' Király,
Aranyos szerszámban, s czillagos pánczélban, körüle sok vitéz ál,
Tygris, s farkas börben szemek fordúlt vérben, erössek mint egy kö-szál.

42. Mind eggyigh lovásból, s vitéz kopiásból, ál ez a' Dandár seregh,
Parducz kallapagos, fene és haragos, Pogány rettentö seregh,
Nyilas és paisos, kéz-ija aranyos, mint nap tündöklö seregh,

43. Sok aranyos szerszám, ki tudgya mennyi szám, villogh napnak fényénél
A' föld alattok reng, s mint a' felhö kereng, ellenségh személyektöl, E
Kiknek kariok után, gyakrán a' sas oztán, hizot ellenségektöl:

44. A' fényes fegyverben, mint nap a' dél szélben, fénylet Dárius hada,
Vér bennek megh nem szünt, s Pogány szemében tünt, Magyarságh fene-vada,
Aczélos sisakiát, és fegyver-derékiát, nem emésztette rosda;

45. Vérrel festet Zászlok öregek, s nyargalok, mind ezüstös, s aranyos,
Sok szép vezetékek, gyémántos a' fékek, solyom és ráro szárnyos,
Szügyellöjök, szépek, s Poegasus erejek, természetek haragos.

46. A' Résus Királynak, ki Troja Várának, mene segitségére,
Nem vólt hada illy szép, mint ez az hadi kép, ki-vált az ellenségre,
Noha illy véletlen, s esék czak véletlen szerencze bal kezére;

E) Magyar seregek dichiréti

47. Ki-beszélhetlenségh, ezekben vitézségh vólt, mert hozzá tanultak,
Tábor, és bay-vivás, miként egy jo lakás, közönségessek vóltak,
Mert az ellenségtöl, s rájok ütésétöl ritkán megh-futamodtak.

48. Az Hunyadit[d] mondgyák, Historiák iriák, minémü szerenczés vólt, F
A' kinek fegyverén, s vitézi erején sok Pogány vér le-czordult,
Czák nevezete-is, Törököknek ez-is, nagy rémülésekre vólt.

49. Kinisi[e] Pál dobia, neveztéték bika, müdön Török hallotta; G
Hunyadi Zászlóját, s bár czak kornétáját, ellenségh sayditotta,
Czak futásra indúlt, s többé megh sem fordúlt, mindenét hátra hadta;

50. A' Török Czászárral, s egész hatalmával, tizen-kétszer megh-viva,
Müdön szemtöl szemben, maga személyében, Czászárt az harczra hivá,
De mind annyi sokszor, s indúlt valamikor, verte, s Országát dúlta.

51. Máttyásrol[f] fiárol, s régi Királyunkról, mit beszéllyek versemben? H
Hatszor Török Czászárt, a' ki tett annyi kárt, megh-veré szemtöl szemben;
Szerenchés vóltával, czak nem Nagy-Sandorral, követ vete éltében;

52. Annyira szerenche, vitézséggel kinche, ötet látogatta vólt,
Meszsze országokra, s nagy birodalmokra, hirét ki-osztotta vólt,
Két Czászárt egyszer, s mind, Zászloja alá mind sors néki vetette vólt.

53. Sebes viz lyukakat, s essö czatornákat, miként szokot tölteni,
Hó olvadásakor, vagy Duna áriakor, nagy öntést szokot tenni,
E' Király-is akként, érte valamiként, tudot Törökkel bánni.

54. Azoktól származtak, s ezek-is faizottak, bennek van a' Magyar vér,
Ki mellyekben gyulad, s magábann-is vigad, hogy ha ellenséghez fér,
Ninczen oly nemzetségh, kinél az vitézségh, illy örömest fészket vér,

55. Táborban születtek, s hadban nevelkedtek, Bellona vólt daykájok,
Szablya forgatásban, s kopia rontásban, véresült-megh szablyájok,
A' Pogány nemzetnek, vérében ebeknek, ásztattatot ruhájok,

F) Hunyadi Iános, vitézségéröl valo dichireti. G) Kinisi Pál Vitézsége. H) Máttyás Király dichjreti
[d] Bomf: dec: 3. lib: 4. et 5. [e] Bomf: dec: 4. lib. 3. [f] Bomf: dec: 4. lib: I. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8.

56. Egygyül eggyigh probált, s viadalhoz számlált, s vitézséget tanultak.
Vér-szomjúzo Márshoz, mint szarvas forráshoz, a' vér-ontáshoz szoktak
Kariok vérrel vidúlt, s testek sebtül újjult, sok Törököt rontottak;

57. Hegy, s völgy strása helységh, czata, és mezöségh, tánuló iskolájok,
Utakon harczolás, kergetés, s nyargalás, vólt kincz-tarto bányájok,
Oszpora Török pénz, s vérrel kereset kincz gyakran eset praedájok;

58. Egy kevés gyalogból, job szárnya Haydukból Dandár seregnek állot,
Vitéz Tizedesek, s ékes fegyveresek; elméjek megh nem bomlot,
Puskájok vállokon, sas szárny Zászlojokon, a' szél mentére haylot;

59. Nem meszszé egy-mástol, seregh a' Dandártol hol rendeltettek vala,
Chak egy haijtásra, mondom, s nem továbra, ök válaztattak vala,
Hogy ha kivántatnék, Dandár indjtatnék, segjtségekre vólna;

60. Hogy ha job, s bal szárnya kikre elöb hatna Török megh-tolyattatnék
Ellenségh kezétöl, s Pogány fegyverétöl, hogy károk ne törtennék,
A' Dandár seregtöl, Király vitézitöl, hamar megh-segittetnék,

61. Mely sereghben Király személye szerént ál, vólt három rend elötte,
Király szolgaiból, és be-jároiból, állot e' körüllötte,
Az fö-fö Papoknak, és Zászlos Uraknak, serege azt követte;

62. Seregh Kapitánnya, s elöttök-iárójá Tárczay Miklos vala, I
Nem alaczon rendböl, de a' Magyar nemböl, születése lett vala,
Szeme, s allapottya, s minden ábrázattya, vitézségre néz vala;

63. Nagy dichiretességh, ebben az vitézségh, s benne megh-gyükerezet,
Sok Török kárával, s gyakor romlásával, jo hirt és nevet szerzet,
Le-folt vér kariárol, gyakran szablyájárol hogy Törököket üzöt;

64. Hü vólt a' Királyhoz, mint önön magához, szükségkor megh-mutatta, J
Változo beszédben, az egy hüségh kiben vólt senki sem találta,
Király szándékához, s paranczolattyához minden dolgait szabta;

65. Mind két Kapitányok, s Udvari Hadnagyok e' seregben valának,
Kik békés üdöben, Udvarnál mindenben, rendeket szabattanak,
Trepka András, és Slik, Cheh-Országbol a' kik, eredetet hozának,

I) Tárczay Miklos Király serege Kapitánnya. J) Tárczay Miklos dichireti.

66. Chehek, s Morvajak, a' kik közel vóltak, mind el-érkeztek vala,
Mert a töb segitségh, s keszittetet népség, mégh-czak uttyában vala,
Czak a' kik Udvarnál, laktak a' Királynál, érkezhettenek vala,

67. Ezt a' három rendet, ki indulni kezdet, megh-ereztet Zászlokkal,
Serege Királynak, erös Dandárinak, követte a' Papokkal,
Kiben Király maga mint Ègnek czillaga, fénlet szép szerszámokkal;

68. Èkes termetében, mint rosa Pünköstben, tündöklő iffiusága;
Eden[g] mezejének, s Hesperus kertének gyümölczözö virága,
Absolon szépsége, test igyenessége, mint Cédrus magassága;

69. Természet valoban, e' Világi joban, boldogúl megh-áldotta,
Mint Abner, s Amasát,[h] hadaknak ezt mássát, düchösségének hadta,
Országh Czimerével, s tündöklö fényével, ugyan megh-koronázta;

70. Èkes szollásában, s a' Magyar-Országban, masodik Pindarus[i]
vólt K
Nyelvének járását, s tulajdon forgását, Minerva forgatta vólt,
Mint Aristaeusnak, ennek ajakinak, Ambrosia, s méze fólt;

71. Czuda mely bölchességh, és nyelvi ékességh, belé öntetet vala,
Földi Királyok közt, nap kelet, s nyugott közt, ennek mássa nem
vala,
Mondhatom Latóna, s az ékes Diána ötet nemzette vala;

72. Jsteni nagy joszágh, s czendes nagy jámborságh, vólt ennek
követöie
Vétektöl távul vólt, minden jó réa folt, Dióne vólt emlöje;
Romulus az Attya, s Márs a' kereszt Attya, Phoebus vólt a' szülöje;

73. Fegyhetetlenséggel, és nagy szelidséggel Istenekhez hasonlo,
Abrázattal ékes, s nemzetivel békes, mint egy másik Apollo;
Kegyes beszédében, s mindennek igyében, vólt igazságh szolgálo;

74. Hazánk reménsége, s szemünk fenyessége; világositto napia.
Országunk oszlopa, (kit halál el-lopa) vala arany almáia,
A' Keresztyénségnek, s paissa hitünknek, oltalmazó istápia;

75. Nemességh Czimere, s irgalmasságh ere, Királyok ékessége,
Az egész Világnak, és az Europának villámlo düchösége,
Mint Iáspis kövek közt, ez-is Fe*jd*elmek közt, tündöklö vólt
szépsége,

K) Pindarus hires, neves Thebánusbéli Poëtának neve.
[g] Gene: 4. c. v. 16. [h] Reg: 2. c. 20. v. 9. [i] Horat. 4. Car. Ode I.

2814 Fejedelmek

76. E' Nemzetségünknek, és Keresztyénségnek, nagy reménye let vólna,
Ha élet Aszszonyi, fonala szövöi, továbbá hadták vólna,
Jlly nagy reméntelen, s jay ki nagy véletlen, el-nem meczették vólna!

77. Job felöl Királynak, áll vala jobiának, az Esztergami Èrsek, L
Mellette seregben, vagyon azon szerben, közel Zágrábi Püspök,
Mind ketten pánczélban, s öltöztek sisakban, lovok czafraggal szépek,

78. Batha Városából, s Király hagyásából, viszsza küldetet vala
Az Egri Püspök mert, arra viszsza nem ért, mégh ielen ott nem vala;
Buda Városában râ bizot dologban, ottan forgodik vala.

79. Zágrábi, Váradi, Péchi, s Syrmiai, Püspökséget kik birták,
Rendel egy-mas után, ki mint volt tizt után, rendeket megh-tartották,
Kinek méltoságát, s megh-böchülték magát, méltoságokat tudták:

80. Bal felöl Királynak a' seregh szárnyának, Váczi, s Györi Pap Urak,
Fegyverben öltöztek, s paist fel-kötösztek, mint gyors ráro madarak,
Serényen forgodnak, s lovaik ugrálnak, ollyak mint fene vadak;

81. Cancellárіusnak, mint a' Curtiusnak, szablyáia a' kezében,
Nittrai Püspökkel, s Boznyai Püspökkel, vadnak jo reménsêgben,
Feiér-Vári Praepost, Tanáczal rendet oszt, ott a' sok beszéd közben;

82. Az Iró-déákok, s Sécrétáriusok, utánnok következnek;
Király Komorniki, s más töb Asztalnaki, rendeléseket vesznek,
Kopiáiok kezekben, s Isten az szivekben, magokban örvendeznek,

83. Király Dandárában, s ebben a' czoportban, helyet megh-hadtak vala,
A' Palatinusnak, bal felöl Királynak, kit helyheztettek vala,
Mindennemü rendnek, mi érdeme kinek, szokot rendében vala.

84. Jol lehet fáidalmos, s lábai dagados, aligh ülhet lovára,
Közvényes tagjai, s temérdek szárai, nehéz kengyel nyomásra,
Palatinus még-is, noha nagy, s nehez-is, gondot visel dolgára,

85. Hol eggyik sereghez, s hol másik sereghez, nyargalodik mint lehet,
Hol a' bal szárnyára, s hol pedigh jobiára, siet mint lova mehet,
Biztattya szép szóval, s köti magát joval, ha még valaha élhet;

L) Király seregében valo rendelés.

86. Palatinus mint hogy sok gondgya el nem fogy, ide, s tova nyargallot,
Király bal kariára, s üres hely voltára, más Ur helyében állot,
Mert Zázlós Urakból, eggyül eggyigh abból, a' Király rendi állot:

87. Chesztricz, és a' Maylát, Nemes vitéz Horvát, Király lovász-mesteri,
Király utan vadnak, sietve lovagnak, eggyik másikat éri,
Kolczagh, és Sas-szárnyas, kariok-is kar-vasas, kezekben éles-töri;

88. Urak után mennek, inkáb hitt a' kiknek, s tudta vitézségeket,
Magához választott, kiket joval látot, s remélte hüségeket,
Szükségnek ideién, s szerenche ösvenyén, érte ontyák véreket;

89. Ezekhez foglalva, s utánna számlálva, válogatot sok szép nép,
Nagy vasas szerszámban, s fényes vas-derékban, naptól tündöklö és szép
Pogány romlására, s szörnyü halálára, rettenetes hadi kép.

90. Ez az kérizéres, és vasas fegyveres, ezer számot tehetet,
Kiknek vitézsége, hire, s serénysége, el-teriedve lehetet,
Ekes fegyverektöl, s bátor személyektöl, az ellenségh félhetet,

91. Mivel töb fegyveres, vassal ki vólt szeres, a' martalékban vóltak,
Kik a' Pogánysággal, elöl gyorsasággal, seregh elöt harczoltak,
Kiknek árnyékában, utánnok azonban, töb seregek indúltak;

92. E' Dandár seregh közt, s szintén közepe közt, Király Zázlóját vitték, M
A' Dragffy Jánosnak, Ország biráiának, kariaira rendelték.
Ki serény dolgában, s vigyáz ö magában, hogy kár ne következzék,

93. Nagy tisztbéli rendbén, s derék tekintetben, ez a' Dragffy János vólt, N
Mint harmadik személy, nem mondhatom chekély; mert Ország birája vólt,
A' kinek hüsége, s tökélletessége, Király elöt nyilván vólt;

94. Szükséges dolgokban, s akar-mi okokban tanátczát megh-halgatták,
Bölcz okoskodással, s ékes tudománnyal, foly elméie iol látták,
Valamint kivánta, s illendönek látta böchületit megh-adták;

M) Dragffy Iános, Ország Biráia, Király Zázlóia hordozóia. N) Dragffy Iános Ország birája

95. E' Dandár sereget, mint egy erösséget, a' kiben Király vala,
Inkáb chak lovasságh de kevés gyalogságh, mind körül fogták vala,
Serényen Királyra, mint drágáb iavokra, elméiek vigyáz vala;

96. Oldalt Papok után, következtek osztán, három vitéz személyek,
Kik Király gondgyára, s feie oltalmára, választatva lévének,
Igy az egész hadak, miként erös vadak, rendeltetve lévének.

97. A' Generálisok, mint fene farkasok, minden felé nyargalnak,
Jo rendelésekkel, gyákor beszédekkel, mindennek szivet adnak,
Semmi gonosz példát, látván Pogány hadát seregeknek nem hadnak;

98. Kezében ván bottya, s villogh a' szablyáia Tömöri Pálnak elöl,
Eleit, utóllyát, szélit, s minden modgyát, hadaknak minden felöl,
Rendeli, s számlállya, olykor igazgattya, s kerüli körös, s körül;

99. Zápollay György-is, maga dolgát ez-is, sohul el-nem mulatá,
Raita Tygris böre, oldalán fegyvere, magát lován hántatá,
Vitézek legyenek, s semmit se féllyenek, nagy torokkal kiáltá.

100. Rettenetes nap vólt, a' kin ennyi nép hólt, mindenhato Ur Isten!
Be sok Keresztyénségh, s a' Magyar Nemzetségh, igen megh-romla itten!
Nagy czapást tén Pogány, ez a' dühöt sárkány, országunkban véletlen.

PARS DECIMA

1. E' Világi élet, mint egy szép kikelet, tündöklö virághiában,
Az Ègnek sirjától, s gyenge harmattyától, vagyon ujjulásában,
De ha megh-tekinted, s valoban megh-érted, romlando mi voltában;

2. Liliummal mezök, vigasságot üzök, s illatokkal örvendök,
Iffiuságh napiai, és folyo orái, számlálhato esztendök,
Mint a' vizek folynak, s egy helyben nem álnak, változandok az üdök;

3. Az ember magának, s fris allapottyának, szerenchéket igirhet,
Madár tollaival, s miként szárnyaival, az ég alat repülhet,
Elö-menetelhez, s a' megh igirt célhez, mégh valaha érkezhet;

4. Az Isten szándékát, ember akarattyát, soha fel nem érheti,[a]
Mert bölch ö magában, s minden hatalmában, senki nem szemlélheti,
Mélséges tanáchit, s el-szánt akaratit, ember fel-nem érheti;

5. Szarándokságh alá, s kiki halál alá, e' Világon vettetve,
Buydosás a' dolga, a' mégh halál horga, szájában lesz tétetve,
Bizontalan élte, hol szinte nem vélte, lészen el-feleytetve,

6. Mint a' vizen iáró, szerenchére váró, ki Tengeren buidosik,
Viznek habiaitól, s ég haborúitól, veszedelemben esik,
Tartoztatik uttya, s a' partot ohaittya, dolgaiban el-késik;

7. Vagy haiotörésben, s Tengeri szél-vézben, haboktól hányattatott,
Szerenczétlenségben, s Tenger örvényében, ki nyavalyásul jutott,
Vizhez ragadozot, s dészkához kapdozot, mégh széltöl boritatott;

8. Kevés ideigh tart, le-omlik mint a' part, kertben virágzó rosa,
El-szárad, és hervad, szinében megh-lankad, nem kell illatozása
Változandóságát, s Világh gyarloságát, mért hát valaki fussa?

9. Fút, s fárad az ember, mint romlando kender, ki vizben ásztattatik,
Vagy mint, mezei fü, ki kjkeletben iü, szépen tündököltetik,
Mint tóra az halász, de ha el-jö kaszás, hamar le-arattatik;

10. Czalárd ö magában, sors allopottyában, ninchen állandoságá,
Jgjret, s adomány, és chalárd találmány, s hazugság valósága,
Méreggel fel-fordúl, chak hamar rád borul, hiuságos nyálánksága:

11. Kétségh közöt habzol, s tagaidban fázol, hihetetlenségh dolgod,
E' világi sok kinch, sár vagy arra tekjnch, hiszed hogy ráro foglyod,
De, ha megh-tekjnted, s ember megh-ertended, a' Bagoly lészen solymod.

12. Jsten irgalmából, s kegyes jó vóltából, mindent iora teremtet,
Atyánk esetéért, az Adám vétkéért, halandokká tétetet,
Sárból formáltattunk; kire hogy változunk, tön ránk illy nagy esetet.

13. Bizonyos oráját, s halálának napiát, kiczoda ki tudhattya?
Ninch oly tudos elme, s embernek értelme, a' ki fel-találhattya
Világh gyarloságát, miert tehát hjuságát, a' job a' ki kaphattya?

[a] Paulus ad Rom. II.

14. Meszsze Országokra, gyakrán nagy probákra, ember a' fejét veti,
Mind addigh fút, fárad, mégh erszénye árad, s magát kjnchel töltheti,
Nem gondollya azt megh, majd halál foittya-megh, por, s hamuvá tételeti.

15. Czászár, s Királyoknak, Fe*id*elmi Uraknak, vége chak az egy halál,
Nagy, s kichin dolgoknak, s fris allapotoknak, az utóllya rajta áll,
Test-is a' lélektöl, mint szeretöitöl chak ö általa el-vál;

16. Sokszor Országokra, s nágy tartományokra, büntetését bocháttya,
Mint Attyafiait, Isten az övéit, gyakrán megh-látogattya,
Kit szeretetiböl, s kit bün énségéböl, magához hajtogattya,

17. Lám David Királyt-is, ezt-is a' iámbort-is, ostora alâ veté,
A' Náthán[b] Prophétát, ki néki prophetált, ö hozzája erezté,
Három[c] kivánságát, bünért halál sóldgyát, eleiben, tételé,

18. Èhseget, és fegyvert, s dögh halált, a' kit nyert, választására hagya,
Hogy ez három közzül, Országában tüzül, rá büntetésül adgya,
Jsten irgalmában, népem Országában, job hogy essék azt mondgya.

19. Jgy a' mi hazánkra, büntetésül arra, Isten a' Pogány fegyvert,
Réájok bochátá, s igen megh-chapatá, s minnyájunkat igy megh-vert,
Most-is szánkban ize, s nagy izetlen vize, mellyet Országunk el-nyert;

20. Jgen szabiák valá, s osztogattyák vala, népünk a' nyereséget,
Madárt meg-sem fogtak, s addigh kopaztották, találtak veszteséget,
Öntözték vérekkel, mint forrás erekkel, Mohácsi mezöséget.

21. Èmber akarattyát, és az ö szándékát, Isten más-ként rendeli,
A' szerenche szárnya, s ennek vitorláia, nem megy a' mint rendeli,
Fáratsága végét, s jutalmának bérét, ott veszti hol nem véli;

22. A' mely Országokat, s fegyveres hadakat, Isten megh-szokot verni,
Gonosz életekért, vagy Attyok büneért, ostorral akar érni,
Eszét leg-elsöben, veszi-el mindenben, s igy szokta meg-büntetni;

[b] 2do Reg: cap: 12. [c] lib: 2do Reg: cap: 24.

2932 Feiedelmi

23. El-vévé az eszét, Moháchnál értelmét, a' mi hadainknak-is,
Pogány iga alá, mint egy iárom alá, veté mert nyakokat-is
Dúlatá Hazánkat, s édes hajlékinkat, sanyarita minket-is.

24. Továb nem teriésztem, s beszédem eresztem, már az Historiámra,
Hol az hadak vóltak, s ütközetek foltak, rendelem irásomra,
Mi formán geriedtek, s tovab-is teriedtek, népeink, Pogányságra:

25. Mohácz mezeitöl, egy mért földre ettöl, vólt a' rettenetességh,
Nagy villamlas miatt, mint meny-dörgés miatt, tetczet hogy ez Világh égh
Czak nem mint itilet, s más Világra kelet, látczot hogy már leszen végh,

26. Duna folyásától, s ennek ö partyától chak fél-mért-földnire vólt, A
Hol a' mezöségben, hegyeken s völgyekben, Keresztyén vér alá-fólt,
Hol Országh sengéie, s Uraságh gyengéje, Szulimán miatt megh-hólt

27. Nagy szép igyenességh, s ott széles mezöségh, hol az ütközet történt,
Szélessége nagy vólt, viz, és sár nélkül vólt, s tágassága a' szerént,
Semmi fa, és liget távul ott a' sziget, mezöségh szerte szerént;

28. De Duna, s mezö-közt, Török hol ütközöt, egy nagy moczáros tó vólt
Magában chak állot, egy felé sem hajlott, folyása néki nem vólt,
Náddal, és sok sással, s ingovány posványal, felette nagy böves vólt,

29. Hol sok halandóságh, emberi gyarlóságh, véget vete éltének,
Megh-kostolá izét, s ivá Léthes vizét, Lachésis ebédének,
Vtolso futását, legh-végsö chapását, vévék vitézségeknek:

30. Ott szintén ellenbén, népünkkel czak szemben, egy nagy széles domb vala,
Mint egy kis hegyeczke, alat mély völgyeczke, mely szép, és széles vala,
Itt az Török Chászar, miként fene Tatár, sátort vonyatot vala;

31. Hegyröl alá menvén, völgy felé érkezvén, vagyon Föld-Vár-faluia,
Az hegy oldalában, ottan a' falúban, Egyháza és Temploma,
Hol nép imádkozot, s Istennek áldozot Mise-szolgálo Papia.

A) Az Harcznak helye Mohácz mezejen vólt.

32. A' Török Chászárnak, tüzes szerszáminak, ott vagyon sokasága,
Algyuk, sereg-bontók, s taraczkok vér-ontok, mosároknak nagysága,
Sok tüzes labdáknak, s égö gránátoknak, számlálhatatlansága;

33. A' mely helyet mostan, s harcznak multa után, magunk szemével láttunk,
Teli vólt Törökkel, s sok Szerechenekkel, kiért megh-futamottunk,
Magunk kárán végre, frigyesek késöre, veszélyünkkel tanultunk.

34. Ott a' sok Ianchárságh, megh-szállót Pogányságh, rettentö fegyverével,
Falun-túl el-fogta, utakat gátolta, sürüséges népével.
El-széllet nagy-hoszszan, hol a' Bassa Haszan, vagyon ö seregével,

35. Az mely Ianchárok közt, s megh-mondot gyalogh közt, a' Török Chászár maga,
A' Görögh Országnak, s egész hatalmának, koronázot zálogia,
Ki-ontá Magyar vért, Lajos Király Vezért, Magyaroktol el-vonnya;

36. Meg-nevezet helyben, mint valami völgyben, vóltak Chászár álgyúi,
Mohácz körülvalo, s Országunk Uraló nevezetes falúi,
Törökké valának, s mind le-vágatának, Magyarságnak haydúi,

37. Kik nagyob félelmet, hogy sem mint sérelmet, Nemzetünknek chináltak,
Jnkáb ellenkeztek, s mezön serenkettek, minthogy halmoczban vóltak
Hogy sem mezöségben, vagy igyenességben, mint a' miéink vóltak,

38. Fellyül megh-irt helyben, napon, s modon rendben, seregek rendeltettek,
Ott az egész Dándár, közepettek standár, egy helyben vesztéglettek,
Az egész Magyarságh, Nemes, és Uraságh, viadalhoz készültek.

39. Nap fel-keletekor, Phaéthon[d] hainalkor, lovák nyeritésével, B
El-üzé felhöket, setétes ködöket, tündöklö szekerével,
Phlégon, s Pyroisnak, Eous, s Aethomnak, aranyas üstökével.

40. Tiztábban fel-kele, homály meszsze töle; uijttya a' Világot,
Szép ékes fényével, s sugár serényével, mutat világosságot,
Rettenetes ez nap, kár hogy illy fényes nap hoza homályosságot.

B) Phaéton Phoebusnak, az az, a' napnak fia.
[d] Ouid: Met: lib: 2.

41. Az Királyt ki-vivé, s ö magához vévé, Palatinus rendiböl,
Az hol az elött vólt, s mely helyben állot vólt, ki hozá a' seregböl,
Az mennyire lehet, s okossága érhet, tanittya elméjéböl;

42. Harmad nap az elöt, még ütközet elöt, a' Királyt megh-hordozá,
Seregröl seregre, egy helyröl, más helyre, de még Dandárhoz hozá,
Szjntén igy elöször, mostann-is mint többször, Tábort véle vigyázá.

43. Hol Király személyét, és jelen-lételét, mindeneknek hirdeti,
Urak, s Nemeseknek, s egész vitézségnek, vijával ielengeti,
Kik kétesek vóltak, s Királyt ohajtották, bizonyossá téteti,

44. Mondgya hogy kész vólna, s örömöst megh-halna, fényes koronájáért
A' Magyar Nemzetnek, és Keresztyénségnek, hire, neve, hitéért,
Nemes országának, siros határának, s haźáia nemzetiért;

45. Kiki gyermekéért, és feleségéért, itt halálát ne szánnya,
Országh pusztúlását, s Pogánynak rablását, még az Isten-is bánnya, C
Mert halál szél-vésze, s legh-utolso része, habiaival most hánnya,

46. Kariokat megh-rázzák, s viádalra hozzák, Magyár vért megh-mutassák
Vér szopo Zazlokat, s lobogos kopiákat, a' szeleknek boczássák,
Az egész Pogányságh, Szulimán oczmányságh, fogok fejérét lássák,

47. Megh-emlékezzenek, s ne feletkezzenek, miként régi Magyarok,
Mint amaz vad kannak, sebes harczolónak, tajtékozzék agyarok,
Pogány ver-ontastól, s erös harczolástól, vérrel follyon a' kariok.

48. Ezt jol megh-gondollyák, s regiektöl hallyák, kik vóltak mi Eleink,
A' Törököt hanyszor, mondom hogy sok százszor, megh-verték a' miéink,
A' véren fundálták, s hazánkat tartották, Nemes, s erös Baynokink;

49. Ti-is mennyi izben, mondom ezer-izben, a' Pogányt megh-vertétek,
Nagy szégyen-vallással, hazánkból futással, üztétek kergettétek,
Sok szép diadalmit, s minden gyözedelmit, magatokká tettétek;

50. Most-is azon ebbel, hidgyék nem egyébbel, öszve menésünk lészen,
A' ki ekkoráigh, s most-is ez oráigh, igen nagy kárt nem tészen,
Ha vitézek lésztek, s réá futást tésztek, ö nagy rémülést vészen,

C) Palatinus Magyar hadaknak tett intése.

51. Elmékben ne vegyék, söt chak félre tegyék, Töröknek sokaságát,
Az ö hiveinek, s Asia népének, iol tudgyuk batorságát,
Mert chak gyülevéz nép, vagy mint a' balvány kép szemleltük roszszaságát;

52. Nem a' sokaságban, de az erös karban, vagyon az viadalom,
Bátor fegyverétöl, s vitéz ereiétöl, rakatik a' test halom,
Mert[e] nem a sok néptöl, hanem czak Istentöl, lészen a' diadalom,

53. Maga-is az Isten, magas êgböl itten, ielen lesz hiveiért,
Maga fogh harczolni, s népét oltalmazni, szent irgalmasságáért,
Megh-bátorit minket, s nem hadgya lelkünket, végtelen ió-vóltáért;

54. Angyalit el-küldi, s szent Mihály a' rendi, egész legioival,
Maydan körül veszi, s sziveket el-veszi, Szultánnak hadaival,
Ama boldogh szüz-is, esedezik ez-is, Fiánál irgalmával.

55. A' boldogh szent István, még mikor megh-halván, ennek hadgya[f] országát,
Gondviselésêre, s Annya kegyelmére, ajánlá kis iosságát,
A' Magyar-Országot, s mind a' Magyarságot, nemzetinek Világát:

56. Sénachérib[g] hadát, mint sok fene vadát, Isten szent Angyalival,
Táborát véteté, s környül keritteté, erös legioival;
Száz nyolczvan ezerigh, egy éjiel virattigh, le-vereté karival:

57. Holophernes[h] ellen, czuda, s reméntelen, Isten megh-szegyenité,
A' Judit Aszszonnyal, s illy gyenge Aszszonnyal, feiét el-vétetteté,
Kinek Béthulián, feiét a' fok bástyán, szégyenére téteté;

58. Mostann-is nem kisseb, s nem-is véghetetlenb kezei serénysége,
Nagy, és gyözhetetlen, ezentöl hertelen, megh-segit Istensége,
Maid kézben keriti, s praedává téteti, Pogányt kegyelmessége.

59. Tudgyátok minnyáian, nem chak egynéhányan, kik fel-fegyverkeztetek,
Nem chak hazátokért, és egésségtekért, a' kik ide gyültetek,
De Keresztyénségért, s az egész Országért, azért emberkedgyetek,

60. Mind élet, és halál, most ti raitatok áll, mind egész Keresztyénségh,
Pogány erejétöl, mint a' melegségtöl, szokot olvadni a' iégh.
Ha nem serénkedtek, s vitézek nem lesztek, minnyáiunkban lészen végh.

[e] Iudicum 7. ver. 2. [f] Bom: Dec. 2. lib. I. [g] Regum 4. Cap. 19. ver. 35. [h] Iudith. Cap. 13.

61. Müdön az sok szép szót, mint egy io izü sót, köztök hintette vólna,
A' Királlyal eggyüt, kiket nap fénye süt, nékik ajánlta vólna,
Az egész Táboron, s a' sok rendelt karon, fel alâ jártak vólna.

62. Végre a' Királlyal, szép iffiu Laiossal, Palatinus megh-tére,
A' Dandár sereghez, régi hiveihez, s álla maga helyére,
A' ki az Uraknak, Püspök, és Papoknak, esék nagy örömére,

63. A' napnak iob részét, s akkor nagyob részét, tölték várakodásban,
Vesztégh-lételeken, s czendes elméieken, nap méne nyugovásban,
Széles Tenger felé, s az Indusok felé, lépék az Hesperusban.

64. De mind azon által nevezet nap által, telék apró czatákkal,
Hol Töröktöl egy rész, hol Magyartól más rész, vóltak martalékokkal,
Kopia ütközéssel, egy, és más üzéssel, nyargalloztak lovakkal.

65. Azonban de még-is, Török mind addig-is, ot az völgyben sereglet,
Némely harczólói, s elöl nyargaloi mi népünktöl félemlet,
Némely Táborunknál, s mi martalékunknál, sebeiben sérémlet.

66. Miért várakozot, s völgyben megh-maradot serény vigyázásokban
A' Török vesztég-lett, hogy czak egy helyben lett, mi ok lehessen abban,
Nagy kétesek vóltak, s sokat-is gondoltak, hogy vólna ravaszágban,

67. Némellyek azt vélték, s közzülök itilték, hogy chak a' szorosságra,
Török álnoksággal, avagy ravaszsággal, vinni akarná arra,
Más felé ne menne, s ne-is eredhetne, hanem czak Janchárságra.

68. Némellyek pediglen, talám nem értetlen, gyanu pörrel-is éltek,
Vesztéglése alat, álnokságh az alat, illyent-is reménlettek,
Hogy a' sötet éjiel, Török ereiével, ráiok ne üssön féltek,

69. Mely dologhoz foghni, s nékiek probálni, nem igen nagy, s nehéz vólt,
Véle nagy sok álgyuk, mint éhezö variuk, éhel holt népe sok vólt,
Mi számunkhoz-képést, ha tett vólna lépést, elégséges modgya vólt,

70. Vagy mint álnok Sáfár, vagy czalárd Putiphár az Bellonát, forgatta,
Gyakor martalékkal, iö, s menö chatákkal, fegyvereit hordozta,
Várokodás miatt, Magyarnak unalmat szerezhet, azt gondolta,

71. Végre mi vólt, s légyen, itiletet tégyen, elmém azt nem tudhattya,
Mert[i] Isten sziveket, s egyedül veséket, emberben visgálhattya,
Hogy ránk fente fogát, s vette halál horgát, minden azt gondolhattya;

72. Czak nem mind nap estigh, s Hesperus költéigh, vóltak várokodásban,
A' következötöl, s rettenetességtöl, testek izadásában,
Az elmék fáradtak, s veréiték czurgottak orczáiokról Táborban;

73. Illyen nagy kétségben, és vélekedésben, hadaink hogy állának,
Ki eggyet, s ki mást mond, megh-feiteni azt gond, mert ök várokodának,
Mi oka lehetet, s mulatást tehetet, nem tudhaták dolgoknak.

74. Már estvére kelvén, nap, s orák el-telvén, czak aligh meg-láthaták,
A' Török sereget, s kopias ellenséget, ráiok jöni találák,
Hegy oldalban alá, s mezöségre alá, hogy jö ráiok gondolák;

75. Czak lobogoiról, s sürü Zázloiról, öket megh-esmérhették,
Hogy iö az ellenségh, s ráiok Pogány népségh, igy eszekben vehették,
Mert hoszszan el-nyultak, hegyen hogy ballagtak, czak távulrul szemlélték;

76. Szép rendelt seregben, sisak a' feiekben, szépen ballagnak vala,
Czak nagy czendességben, fegyverek kezekben, felénk léptetnek vala,
Jo lovak alattok, pokolbéli átkok, czak vért szomiuznak vala,

77. Tömöri saiditván, s ellenséget látván, mindgyárt elsö seregböl,
Királyhoz nyargala, hogy ió vólna szólla, megh-tudni mi lesz ebböl,
Pogánynak szándékia, s titkos akarattya, majd ki-tetczik ezekböl,

78. Talám Táborunkra, s jönek hadainkra, hogy körül vehessenek,
Mint halász halakat, s vadász a' vadakat, hálóban keritczenek,
Vagy madárt sípszóra, s vad lovat a' sóra, harczra hitegessenek;

79. Vagy talántán azért, indúltak-megh ezert, hogy semmivé tegyenek,
Minket hadainkal, fel-tátot torokkal, mint Sárkány el-nyellyenek,
Vagy sivo Oroszlány, ki praedáknak lest hány, hogy *meg*emésszthessenek;

[i] Psalmo 7. ver. 10.

3126 emészthessenek [A szótagszám miatt jav.]

80. Ebböl megh-érthettyük, és eszre vehettyük, mi lehessen szándékiok,
A' Pogány ebeknek, s gyülevész népeknek, hol iárion gondoláttyok
Már nem titkolhattyák, s majdan megh-mutattyák, ellenünk lesz szablyáiok;

81. Elöl-is küldeni, s végére menetni, io vólna valakiket,
A' kikhez bizhatnánk, nyilvánsággal tudnánk, mérész vitezségeket,
Mit tud probálnák-megh, s utait állyák-megh, czufollyák-megh ebeket.

82. Hadgya Rátkainak, és töb társainak, kik Király mellet vóltak,
Feie örzésére, s gond-viselésére, a' kik rendelve vóltak,
Ha szükségh lett vólna, s koczka hozta vólna, oltalmazoi voltak,

83. Mindgyárt siessenek, s vêgére mennyenek, mi lehessen szándékia,
Pogány nemzetségnek, s erre jövésének, hol járion gondolattya,
Vagy mi ok vezeti, s hogy iöjien kiszteti, s mért indúlt-megh Zázlóia?

84. Jol iparkodgyanak, s ieleket hozzanak, indulattyát forditczák,
Inkáb viszsza-felé, Czaszár hada mellé, öket-is viszsza haichák,
Hogy ránk ne jöhessen, s el-se érkezhessen, úttyokat el-szoritczák,

85. Ugyán ember modon, miként Tygris vadon, rayta czapást tegyenek,
Hogy ha lehetséges, s látczik eggéssêges, bennek földre ejczenek,
Mit tud a' Magyar vér, hogy ha kit utól ér, Czászárnak hirt tegyenek.

86. Ekképpen Tömöri, a' feiekben veri, mint, s hogy czelekedgyenek, D
Dorceus[j] ebekkel, s Szerechen népekkel, mindgyárt szemben mennyenek,
Vad tekéntetektöl, s hangos beszédektöl, ök megh se ijedgyenek.

87. Örömest mozdulna, s Rátkai indúlna, de tudgya hivatallyát,
Hogy bizták fejére, s tellyes életére, Király személye gondgyát,
Hogy ha mi történnek, s népünk verettetnék, igazgathatná uttyát,

88. Egyéb-árant készen, szive ninchen félszen, társaival el-menni, E
Tömöri szavának, s paranczolatyának, kêsz örömest engedni,
Törökön probálást, s ezt a' réghi szokást, jsmét megh-uijtani;

D) Dorcéus Actaeon ebének neve. E) Rátkai dichireti.
[j] Ovid. 3. lib. Met:

89. Nem mostan tanulta, de régen forgatta, Rátkai társaival,
Sokszor hogy Mars forrot, s mint viz tüznél buzgot, vit Török soldosival
Soha megh-nem rettent, de szive fel-serkent mindenkor barátival.

90. Iol tudgya vala ö, noha szive mint kö, miczoda tiszti vólna,
Király hüségére, társaival erre, köteleztetet vólna,
Kinél nagyob kincze, méltó hát hogy félche, Országunknak nem vólna,

91. Mennyire lehete, s tisztességh engedte, menti vala ö magát,
Mondgya hivatallya, s más vólna a' gondgya, ki-ki tudhattya dolgát,
Hogy Király fejének, s szükségkor éltének, ö viselné a' gondgyát,

92. Tömörinek szavát, s ebben akarattyát, véli szükségnek lenni,
Látá hogy Király-is, Tömörinek ö-is, kész eztet megh-engedni,
Nagy kételenségböl, de nem félelemböl, osztán kezde mozdúlni;

93. Jtilé magában, s vólt gondolottyában, ha késedelmeskednék,
Minnyájan félénknek, s rosz méréztelennek, hogy ez igy ne történnék
Ezutann-is senki, ha mi kár jö neki, azt ö réá ne-vetnék,

94. Lovát sarkantyuzá, s pallosát ki huzá, megyen a' Pogányságra,
Társaival eggyüt, mérge torkában jütt, nem gondol, a' halálra
Egész seregével, s rendelt vitézivel siet vagdalkozásra;

95. Reménség táplálta, söt azt álitotta, hogy hamar viszsza-mehet,
Király személyéhez, s gond-viseléséhez, nem késik ott, megh-jöhet,
Mikor szolgálattya, s ha lesz futamattya, Királyhoz még megh-térhet

96. De ezek utánn-is, Töröknél osztánn-is, igen kétséges dologh,
Hol járion elméjek, s ellenségnek fejek, ez okban miként forogh,
Hogy ha megh-harczolé, s szerenchét probálé, vagy czak távulról morogh.

97. Már három orára, chak ném az északra, dél után a' nap fordúlt,
Még-is az ellenségh s a' Pogány nemzetségh, helyéböl megh-nem mozdúlt
Oly derekas-képpen, s czak chatázás-képpen, vélve ha elö-fordúlt,

98. Sokan Urak közzül, s mind Pap Urak közzül, mondgyak viszszamennyenek,
Elöbbi Táborra, s ki-ki szállására, viszont hogy megh-térienek,
Mert szintén el-unták, Törököt hogy várták, láttyák késését ennek:

99. Mi haszna mulatnunk, s héában állanunk, Urak nagyon kiáltyák,
Idején magunkat, s mind pedigh lovunkat, itt éheztetni mondgyák,
Job hogy a' Táborban, s ki-ki a' Sátorban, viszsza szállyon kiáltyák;

100. Ma semmi nem lészen, Pogány chak rá vészen, s várakoztat bennünket,
Mert már estve vagyon, s jö a' sötét nagyon, chak fárazt, és tart minket
Alnok practikákkal, s illy találmányokkal, vékonyittya erönket.

101. Halván Tömöri Pál, mint vitéz Generál, hol jár Urak elméie,
Hogy majd viszsza-térnek, s ma semmit nem nyernek, nintz ellenségh ereie
Nyargal a' Dandárhoz, s gyorsan a' Királyhoz, mondgya hogy ne engédgye,

102. Könnyebb egy szárnyával mint egész hadával Poganynak, meghütköznünk
Chaszár sátoráigh, s viszsza Táboráigh, ezeket viszsza üsznünk
Kik által többit-is, Chászárt ö magát-is, ekképpen rettentenünk;

103. Veriük-megh chak öket, vegyünk sok fejeket, megh-láttyátok jol lészen, F
Ez okból Pogányságh ez az hatalmasságh szörnyü rémulést vészen,
Többi-js megh-láttyák, s itt megh-tanulhattyák, *a* Magyar kard mit tészen.

104. E' szok után Király, mint Vitéz Hannibál, trombitákat fujtatta,
Harsognak hadak közt, dobok seregek közt, sziveket gyujtogatta,
Mind föld, s ég-szakadás, s ninch köztök akadás, zengés felinditotta,

105. Régi szokás szerént, Király szive szerént, az Istent segitségül,
Hivá hadaival, Török vadaival, ezennel meg-eggyesül,
Magyarok Aszszonyát, Egek Királynéját, hivá nagy segitségül;

F) Tömöri ütközetre valo intése.

3198 Magyar [A szótagszám miatt jav.]

106. JESVS nevét hivák, s minnyáian kiálták, vitézek seregen-ként,
Mellyet három izben, ugyán azon helyben, éneklének renden-ként,
Istenre dolgokat, s bizzák ö magokat, Királyokkal feien-ként.

PARS UNDECIMA

1. Az egész Magyarságh, látván hogy sokaságh mint felhö rá szakadna,
Nehéz vólta miat, a föld-is az alat, szertelenül dobogna;
Mint ha már végh lenne, s a' világh el-veszne, hegy, s völgy-is megh-indulna.

2. Szemeket az égre fel-veték a' végre, s mondgyák nagy zengö szóval: A
Véghetetlen Isten, ne hagy most el itten, menyböl légy ielen jóval,
Örizd-megh népedet, s ne boricz-el minket, e' rettenetes tóval;

3. Seregeknek Ura, miként Iosvéra[a] fordicz ránk szemeidet,
Nyujcz ki job-karodat, s küld-el Angyalidat, szánd-megh te hiveidet
Agarustól fáyzot, s hamissan származot, verd-megh Pogány népedet

4. Te-is áldot szép[b] Szüz, ki tiszta mint láng tüz, vagy Fiad iobia felöl,
Te vagy szo-szollója Magyarok Aszszonya, vitezsêggel végy elöl,
Rettentö fegyverrel, s fiad érdemével, Pogány*t* verd-megh egy felöl.

5. Te boldogh szent István, érdemes vagy méltán, végy esedezésedben,
A' miként Iudásnak,[c] Iérémiás annak, adgy fegyvert job kezünkben,
Mellyel a' sereget, s Pogány ellensêget, verhessük-megh mindenben.

6. Ti-is Magyar szentek, a' kik könyörgéstek, mint egy arany chészékben,
Isten oltáránál, s arany bárányánál, egyenlö dichiretben,
Mint tömien illatot, drága áldozatot, mutatok kéréstekben,

7. Hogy dichireteket, és könyörgéseket, Magyar végezte vólna,
Kariát, s vitézségét, Istennek seregét, el-ayánlotta vólna,
Fegyvereket ránták, trombitát futatták mely a' harcz jele vólna;

A) Magyarok harcz elött való könyörgések.
[a] Iosue: 10. cap. 5. V. 12. et 13. [b] Cant: 4. ver. 7. [c] Mach: 2do Cap: 15. ver. 15. et 16.

3219 Pogány

8. Azonban Pogányságh, gyalogh, és Ianchárságh, ök-is szókások szerint
Hivák, a' nagy Allát, ki Mahumet falát, támaztya Világh szerint,
Segitségre kérék, egy mást öszve-verék, s kiálták szivek szerint.

9. De, ennek elötte, elöl el-küldötte, Mahumethez Mechában
Amaz Imaiglert, s véle a' Tollachert, a kik vóltak Papságban,
Szerenchét kivántak, s illy meszsze fárattak, Mahumet Városában,

10. Szarándokságokból, s Mecha Városából, müdön viszsza megh-tértek
Tollacher, és Muffti, kinek Papságh tiszti, nagy áldozatott tettek,
A' Mechetek elöt, s még nap kelet elöt Canaurában vitettek; B

11. Papiai kezéhez, s a' Kadilecherhez, három száz ökröt külde, C
Maga-is a' Császár, vele a' Zagatár, ö hozzájok erede,
Vérek vételéhez, s fel-metélésehez, Derviser osztán kezde;

12. Aldozat el-mulván, füsti égre hatván, Mahumet eleiben,
Azonban láss czudát, egy Bessia dcsidát, fel-emele kezében,
Chászár Sátoránál, s maga Taboránál, fordjtá egy Vezérben,

13. Rövid üdön ennek hitták Mehmet Béknek történt szörnyü halála,
Anatóliában, s egész Asiában, ennel hiresb nem vala,
Czuda mely véletlén e' dologh hertelen, haragból történt vala.

14. Busul ezen Császar, nem tudgya meggyen már, mert megh-hólt fö Vezére
Hadak közt vilongás, s esék sok vér-ontás, mert ninchen nézni kire,
Az vitéz Bessiát mint tulajdon fiát kivánnya ez szükségre.

15. Történék azonban, müdön Canaurában, elsö tulkot megh-ölnék, D
Császár Sátorára, s Tabora láttára, hogy egy szép czillagh esnék,
Czak nem egész déligh, bizvást tiz oráigh fényessen tündökölnek,

16. Sok száz ezer lélek, Máhomet van vélek minnyáian azt kiálták,
Ki erösségére, s nép segitségére, jót vólna azt álitták,
A' nagy Allától jött, s Kaurok ellen jött, Taborostól azt mondák.

B) Canaura áldozat tévö hely a' Törökök között. C) Szultán Szulimán Török Chászár áldozattya.
D) Török Császár Sátorában történt nagy Czuda.

17. Jlly nagy történt dolgon, ki Török Országon esék Czászár ijede, E
Hiják Kadilechert, paranchollya ezért, mert gondolattya erede,
Ielen van a' fö Pap, Törökök közt mint nap, jövendölni igy kezde:

18. Gyözhetetlen Chászár, dolgunk helyén van már, nagy Alla megh-halgátta,
Sok áldozatinkat, s mi imádcząginkat, füleiben fogatta,
A' Czillagh képében, Mahometet ebben, hozzánk el-boczátotta;

19. A' káur ebeknek, s egész nemzeteknek, megh-lád lészen romlása,
Hatalmasságodnak, s egész hadaidnak Országokra hatása,
Muszurmány nemzetnek, e' Világra ennek, mert el-teriet rablása;

20. Török hóld megh-telik, sokan nem-is vélik, minémü szerenchéd lesz,
Az Èg járása-is, s Czillagh forgása-is, mutattya sok kaur vesz,
Megh-nem gondolhattya, s nem magyarázhattya eztet meg sok tudos esz;

21. E' minap ágyamban, látám én álmomban, Cymerét kauroknak,
A' földön heverni, s el-töretve lenni, szolgálni mi holdunknak,
Mahomet azonban, iuta az házamban, s igy szolt nékem Papiának:

22. Te belsö Tanátcza, vagy miként egy Àcha, a' Mahomet hitinek,
Te feited veleit, s mélséges czikelit, a' Mahomet könyvének,
Chak téged forgatnak, s te réád vigyáznak, szemei mindeneknek;

23. Menny-el a' Chászárhoz, lásson Czillagához, ki majd el-kezd alunni,
Mint mezei virágh, vagy fákon vêkony ágh, télre el-hervadozni,
Sok szép Országai, henyélök dolgai, másnak kezdnek holdúlni,

24. E' szózatok után, testem el-ajúlván, elölem chak el-mulék
Az levegö égben, ö düchöségében, szokása szerént tünék,
Megh-tére Allához, hozzád mint Urához, a' mint hagya ugy iövék.

25. Madarak szóllási, s vadak orditási, czak kaur vért kivánnak,
Ö repülésekböl, s értem sok jelekböl, hogy czak praedát ohajtnak,
Soksága sasoknak, s éghi állatoknak, egyebet sem kivánnak.

26. Illy szavai után, Cadilecher osztán, Czászár elött halgata,
Kivel buzgob langot, söt nagyob haragot, Chászár szivében gyujta,
Továb nem szolhata, mert uy hir találta, s Czászárhoz posta iuta

E) Kadilecher Törökök közöt a' legh fövebbik Papnak neve.

27. Mondván: nem io késés, szörnyü sebek esés, kauri miat hadunkban,
Az elö-iárora, mint sas a' darvakra, vagyon nagy praedálásban,
Hol mind a' két felöl, Magyar utól, s elöl, vagdal a' Bessiákban.

28. Rayta megh-dobbanék, Chászár, s iszonyodék, rivasztá a' Bassákat,
Dobját megh-ütteté, s lovát nyergelteté, rendelik az hadakat,
Maga-is lóra ült, a' hir-móndón el-hült, megh-erezték Zázlokat,

29. Trombitákat fuiják, s a' Vezért kiáltyák ki Memhet helyet vala,
Reszmán lova hátán, s Tygris bör a' hátán, hegyröl alá indúla,
A' Magyarságh felé, s a' mezöt el-telé, vitêzivel rándúla.

30. Mint egy sürü erdöt, réáiok jövendöt, hogy látá a' Magyarságh,
A Pogány sokságát, s fegyver villogását, (ki volt nagy iszonyuságh)
Egy másban sibongnak, s Királyról gondolnak, mellé rendelt tarsaságh;

31. Azonban sisakot, panczélt, s kar-vasakat, seregben hozatának,
Kar-vasat kariára, s pánczélt derekára, az Urak szoritának,
Sisakot feiében, tollat süvegében, tévének az Királynak,

32. A' kinek testéböl, s az egész erekböl, vér szivére fordúla, F
Orczáia szinében, s mind a' személyében, azonnal el-sárgúla.
Jövendö gonosznak, s szerenczétlen sorsnak, ki ielensége vala.

33. Mindenüt az elsö, mint pediglen felsö, seregben iel adaték, G
Trombita harsogás; s közöttök szorongás, Török sipjok futaték,
Ki vont éles-törrel, az elsö sereggel, Török öszve ütközék;

34. Hadi gond-viselök, miként serény ölyvök galambok közt czapdosnak,
Ki társát segiti, s kargyát véresiti, kik seregben harczolnak,
Minden hadi eszköz, vérrel veritékez, ellent hánnak Pogánynak;

35. Némely Tygris modra, miként kan vadakra, fogait chikorgattya, H
Mint a' fene párdus, ki praedáiában dús, agyarit czattogattya,
S mint fene oroszlány, kikben Török foszlány, fegyverét villogtattya;

F) A' Király ábrázattyában való el-sárgulása, iovendö gonosznak ielensége. G) Az Magyar Tábor Törökkel valo egyben-ütközése. H) A' Magyarok harczolásban valo serénysége.

36. Véressen, s sebessen, némely a' seregben, rettenetes harczot tart,
Kinek karia szakad, s ki rabságra akad, s ki még haza felé tart,
Ki az igaz hitért, s a' szép hirért, névért, mind bajnok fö vételt tart;

37. Hector példáiára, némely vitéz modra kopiát Pogányban töri,
Némely elöl, s hatúl, vághja Zázlóiától az Törököt hol éri,
Ide, s tova üzi, némely rabját füzi, s elöl-iároit veri.

38. Mind a' két seregböl, Magyar, és Törökböl, io legények el-esnek,
Bessiák, Janchárok, s io nyilas Tatárok, Magyar kéztül el-vesznek,
Fö Nemes vitézek, mint erdei özek, Töröktöl sebesülnek;

39. Végre mind az algyúk, tárayczkok, s pattantiúk Pogányra lövetének,
Mellyek szörnyü romlást, s Pogányok közt omlást, lövesekkel tevének,
Szörnyü zendüléssel, mint essö eséssel, golyobisok esének:

40. De mind-azon-által, az elsö harcz által, nem sok kár a' Törökben
Esék fegyverektöl, s a' mi vitézinktöl, Bessia vitézekben,
Noha a' Magyarságh, köztök mint társaságh, vagdal, s harczol seregben;

41. Néha feneb modon, ott a' Török holdon, a' miéink harczoltak,
A' Pogányon fellyül, s ereieken kivül, vitézen iparkodtak,
Serény vitézséget, s nagy vakmeröséget, szem-látomást mutattak;

42. Többek Pogányokban, hogy sem hadainkban, fegyver miat meghholtak,
Kariok ereiétöl, s Magyar vitézektöl, Plutohoz bóczátattak,
Styxnek folyásában, s Cerberus torkában, számtalanon hullottak;

43. Mind addigh for vala, s a' Mars úyúl vala, még Török meghfutamék
Magyar seregektöl, s rettentö képektöl, viszont hátra tolyaték,
Hogy elö-iáróia, s szerenche váróia, Dandárhoz tériteték;

44. De kétséges dologh, hogy Török chak forogh, s hátat ada népünknek,
Mért illyen hertelen, harcz közöt véletlen, engede fegyverünknek;
Talám ereiétöl, s io vitézségétöl rettent Keresztyénségnek;

45. Avagy inkáb azért, s czelekette ezért, hogy népünket hitesse,
Futás szine alat, (méregh ez szin alat) álgyuk felé vezesse,
Annál job modgyával, nemzetünk, kárával, lövés miat veszesse;

46. Mind kettö megh-lehet, itiletet tehet, senki ezen dologban,
Mire vitte gondgya, Pogány maga tudgya, s mi vólt gondolattyában,
Mit, s miket forgatot, s elmeiében tartot, titkos Tanáczaiban.

47. Pogány futás közben, nyargal a' mezöben, s siet Báthori András, I
Mondgya ellenségh fut, majd elégh praeda iut esík szörnyü vér-ontás,
Mozdúllyanak hadgya, már megh-indult mondgya, ama rut fene darás;

48. Miénk a' nyereségh, s hadbéli düchöségh nagy torokkal kiáltya,
Ninch a' Pogány ebnek, s megh-dühöt népeknek rajtunk hatalma mondgya,
Omlik a' Törökségh, s hul a' Szerechenségh, megh-térésben nincz modgya;

49. Mozdúllyon a' Dandár, mint nagy számú madár, többi segitségére,
Erös vitézivel, s Király személyével hasson az ellenségre,
El-farat társait, segillyék barátit, mennyenek vitézségre.

50. Báthori szavára, s io hir mondására, Dandár seregh mozdúla,
Magyar segitségre, s Török ellenségre társaival indúla,
Az ütközet merre, s fut ellenségh merre, segitséggel indúla;

51. A' megh-mondot helyre, s ütközet helyére müdön hamar iutának,
Holt, s eleveneket, s megh fosztot testeket, hol heverni látának,
Némellyik már megh-hólt, s némellyik sebben vólt, eleget számlálának;

52. Töb ellenségh közzül, hogy sem népünk, közzül, mezöben hever vala,
Némellyik fö nélkül, s némellyik kéz nélkül, testek közt fekszik vala,
De sok lövés által, kopia kiket által-iárt, megh-holtanak vala.

53. Még-is a' miéink, s Keresztyén hadaink, semmit hátra nem hattak,
Tehetségek felet, és ereiek felet, ellenséggel harczoltak,
Sok izben Törökkel, és Szereczenekkel, harczokat úyjtottak;

54. Az Király hada-is, s Magyar Dandára-is, a' miként lehet siet,
Nehéz fegyverével, s vas öltözetével nem késjk a' mint lehet,
Kész probára menni, s Pogánnyal harczolni, ha mi jót vélek tehet;

I) Báthori András hir mondása.

55. Azonban véletlen, miéink szertelen, iob szarnyáról futamnak, J
Horvát-Országi Bán, sok vitéz Kapitán, véle megh-tolyattatnak,
Czuda mely véletlen, veszéllyék hertelen, történék ott azoknak;

56. Àlgyú zengésétöl, s Pogány lövésétöl, vélem megh-rémültenek,
Sürü sötét füstben, s mint valami ködben, ök el-tévelyedtenek,
Mert sok Keresztyénségh, s vitéz Horvát népségh, ö közzülök vesztenek;

57. Többeknél-is lövés, s sok golyobis jövés, kik a' Királlyal vóltak,
Nem kevés károkkal, s földre hullásokkal, a' seregh közt állottak,
Török haragjától, s rájok rohanástol, nagy félelmet találtak;

58. A' Király már akkor, sok álgyu lövéskor, seregh közöt nem vala;
Maga Zázlojától, s örzö társaitól, el-tévelyedet vala,
De a' nyilván való, rendiben nem állo, a' seregben sem vala,

59. Vagy elöttök állo, s Törökre harczolo, vitézi rendben állot,
Fényes fegyverében, s maga személyében, közöttök nyargalodczot,
S eggyüt vélek fogot a' szaladáshoz ott; avagy tölök el-futot;

60. Vagy pedigh az elöt, mint személye elöt, nékie meghmondották,
Az álgyú lövésért, s maga oltalmáért, mind arra tanitották, K
Egy helyben ne légyen, hogy sebet ne végyen, iüijön, s mennyen oktatták.

61. Avagy háta megöl, a' kik segitségöl, örizöi vóltanak,
A' kik vigyázással, s feiekre hagyással, körüle-állottanak,
Vagy azok el-kapták, magokkal ragadták, s véle el-futottanak;

62. Megh-lehet mind kettö, legh inkáb hihetö, hogy seregböl el-vitték,
Jlly veszedelemtöl, s Pogányok kezétöl, megh-mentik reménlették,
Mivel czak az egyben, nem lévén más kiben, reménségeket tették;

63. Sokan találkoznak, a' kik gyanakosznak, s söt bizonnyal beszéllik,
Hogy a' Törökségre, Király ellenségre, nyargalt vólna azt vélik,
Az elsö seregben, és az ütközetben, ielen vólt azt itilik;

64. Azt bizvást mondhatni, s nyilvann-is tudhatni, hogy már közöttök nem vólt,
Müdön álgyuival, s Pogány taraczkival lövetet, jelen nem vólt,
A' Dandár seregböl, és régi helyéböl, máron félre állot vólt.

J) Horvát Országi Bán megh-tolyatik a' Töröktöl. K) A' Király el-esetének kétséges vólta.

65. Mivel nem tudhatni, s nem bizonyithatni, e' dolgot én sem vallom,
Mások irásából, és Historiákból, hogy történt hirrel hallom,
A' kik jelen vóltak, s mellette harczoltak, ö utánnok találom.

66. Müdön a' iob szárnya, s Horvát Országh Bánnya, népével megh-
tolyaték,
A' Dandár seregben, és régi helyében, már Király nem láttaték
Hol nagy veszedelem, s Keresztyén sérelem, Török miatt történék;

67. Király ö Felsége, hazánk düchösége, mely orán ielen nem vólt,
Esztergami Pap-is, ez a' fö Ersek-is, már akkor köztök nem vólt,
Mind Király, és Ersék, hová lett menések, senki azt nem tudta vólt.

68. Király esetének, és el-veszésének, okát ember azokra,
A' kik örzésére, s gond-viselésére, rendeltettek akkorra,
Méltán nem vethette, s nem-is büntethette mint-hogy Király
akk*arta*

69. Mondgyák hogy vitézül, le-folt fegyveréröl a' Török vér ugy
harczólt,
Serény Kapitánnak, és Generálisnak, tisztében bé-lépet vólt,
Benne a' vitézségh, sok Pogány Törökségh elötte le-omlot vólt,

70. Többi-js Királyhoz, s a' kik Zázloiához, czak közelröl állottak
Jlly nagy rémülésben, s szörnyü történetben, sokan félre állottak,
Ki ide, s ki tova, rándultak más-hová, s futamodásban vóltak;

71. Azok sem vétkesek, kik magok hüségek Királyokhoz, *mutatták*
És oly hertelenül, avagy véletlenül, seregböl el-ragatták,
A' kik Pogány kéztöl vagy illyen veszélytöl, megh-menteni akarták

72. Hanem szerenchének, s forgo kerekének, álhatatlanságának,
Ki mind ez ideigh, s e' szörnyü esetigh, hive vólt Országunknak,
Az Egigh emelte, s most semmivé tette, fényét Királyságunknak:

73. Isteni bölcheségh, s e' véghetetlenségh, nagy okos tanátczából,
Nem chak az Pogánnak, s Szultán Szulimánnak, réánk
rohanásából,
Nemzetünk bünteté, veszszeivel veré, Attyai jo-vóltából,

3411 akkorra **3418** [Az utolsó szó hiányzik. Értelem szerint egészítettük ki.]

74. Hanem hogy hazánknak, s Nemes Országunknak Királyi személyétöl
Magyar Nemességhnek, s Uri személyeknek, tündöklö Czimerétöl,
Hertelen fosztatnak, s bününkért megh-válnánk, mint nap az ö fényétöl,

75. Söt keblünkben tartot, s földünken szoptatot, hazánknak fiaitól,
Oszve-veszö patvar, és nagy sok zurzavár, történék mi magunktól,
Kire nézve bajos, s sokaknak fö-fáios, oltalmat kérni mástól,

76. Meg-holt Czillaghiokért, s Laios Királyokért, máshoz folyamodgyanak,
Országh birodalmát, véle az Koronát hogy most adgyák másoknak,
Isten büntetésül, s vetette ostorúl ez oka e' dolognak.

77. Söt nagyob ostorát, halálnak-is torát, megh-érdemlették vólná,
Feslet erkölczökért, és gyakor bünökért, sanyargathatta vólna,
Ha Fia érdeme, s Attyai kegyelme reánk nem fordúlt vólna.

78. De a' való dologh, ki kétségben forogh, hogy a' Király örzöi,
Teste oltalmára, s szabadulására, ezek a' vigyázoi,
Minden kétségh nélkül, gyanakozás nélkül vóltak igaz hivei,

79. Mégh-boldogh üdöben, s sors a' szerenchében, igyenes lineán vólt,
Müdön vitorláját, s békeségh hajóját, hogy kivánva vette vólt,
Akkor-is Királynál, kedvesek Uroknál, és nagy böczületek vólt,

80. Mindenkor Királynak, s megh-maradásának, tanulói vóltanak,
Mint egességének, s Királyi feiének, nyugodalmat adgyanak
Azon igyekeztek, s rá gondot viseltek, mint, s hogy szolgálhassanak;

81. Ezt a' három személyt, kikkel a' Király élt, a' mi öket illeti,
Kik elö-iároban vóltak, és choportban, akar-ki el-hiheti,
Meg nem tértek addigh, egesz seregh meddigh harczolt, ki-ki vélheti,

82. Tisztességhez ném fért, vitézséghez sem tért, hogy harczról meghtérjenek,
Inkab azon vólták, hiven vagdalkoztak, hogy hirt, nevet nyerjenek,
Hanem talám akkor, Bán futamásakor, az Királyhoz tértenek.

83. Harcz alat Uráért, s kedves Királyáért egy ezek közt többekkel,
Harczolván, rabságban esék itt azonban, de gyors sérénységével,
Társa viszsza nyeré, s fogóit megh-veré, s kardoskodék többekkel.

84. Szivem sérelmével, s mondom bus elmével, ki Magyar szenvedheti, L
Méltatlan gyalázzák, s nemzetünk alázzák bizonnyal el-hiheti,
Sokan gyanu-perrel, s nyelveknek törivel, sebesitik vélheti;

85. Vgyan azt kiáltyák, s Nemzetünket mondgyák, Király el-hagyóinak,
Szabad akarattal, és el-szánt-szándékkal való ott rontóinak
Laios életének, s hazánk Czimerének nyaka szakasztóinak,

86. De magok megh-czallyák, s nem igazán vallyák, tavúl az igazságtól,
Nyelveknek fulánk*i*, száioknak aiaki, fayzot a' viperától
Mint az égh az földtöl, távúl mélségétöl, oly meszsze valosághtól.

87. A' mely dologh indult, és hirekre bódult, nem egyéb czak irigységh,
Nemzetünkön való hamissagból állo, rágalmazo kissebségh,
De a' szép nap-fényen, s tiszta arany szinén, nem fogh rosda, s sötétségh,

88. Nagy czudásnak látczik, kinek mit, s hogy tetczik, az ember itillye-megh,
Kiket Király kedvelt, s kiktöl gonoszt nem vélt, ki-ki jol gondollya-megh
Jlly szüksége-korán, s utolso pohárán, hogy vehették vólna-megh,

89. Meg-mutatta testek, s a' mezöben vesztek, kik Mohácznál legeltek,
Mint ama sok bárány, széllyel Mohácz táián vérrel földet festettek,
Eggyüt a' Királlyal, mint pásztor nyájával nyávalyásúl feküttek,

90. Halálok állittya, s ezt megh-bizonyittya, vérek ki-ontásával,
Hogy hivei vóltak, s vele ott marattak, életek fogyásával,
Chalárd Furiáknak, s kegyetlen Párkáknak, fene dühös vóltával,

91. Hazáiok örzöi, és oltalmazoi, megh-tetczik hogy vóltanak,
Vérek hullásával, s magok romlásával, szeretöi vóltanak,
Curtius modgyára, s ennek példáiara, minnyáian megh-hóltanak

92. Nagy szemtelenségnek, s mondhatom véteknek, homályban a' mely dologh
Ember kiröl kétes, gyakran esik vétés, a' mely homályban forogh,
Azt bizonnyal mondgya, s igazságnak vallya, melyben köz hir czak bolyogh.

L) Sokan a' Magyar Nemzetet gyalázzák

3464 fulánkit

93. Ez az iro iámbor, mint, s hogy vólt a' Tábor, még azt-is nem értette
Még-is illy nagy, s nyilván vétket ránk háritván, hirünk kissebbitette
Nagy orczátlansággal, s nem-is igazsággal, balt igaznak hirdette;

94. Szemérem embernek, legh-inkáb illyennek, kik Historiát irnak, M
Esméretlen dolgot, ki homályban bolygot, nyomtatásra boczátnak,
Régi Eleinket, s ö utánnok minket, helyetlen rágalmaznak.

95. A' maradgyon abban; hogy Historiámban, továb szükségh ballaghjak,
Utolso vesztéröl, s szörnyü esetéröl Nemzetünknek hogy szollyak,
Int el-kezdet dolgom, legyen arra gondom, s felellyek rhytmusimnak.

96. A' Király hadai, s Magyarok vadai, müdön megh-fútamottak,
Ki-ki bizot helyre, szeme látta merre sebességgel tartottak,
Mint öz agár elöt, futot Pogány elöt, müdön megh-inditattak,

97. De még-is job része, (futot czak egy része) Király hadának harczolt,
Kariokról Pogány vér, miként vizbeli ér, szablyáiokról le-czordult,
Hátat ellenségnek, nem adot Töröknek, viszsza-felé sem fordult;

98. Már a' mezöségröl, s az igyenessegröl, továb hallattak vala,
Török Táborára, s szintén sátorára, harczolva mentek vala,
Mint ölyvök sasokkal, eggyik a' másikkal, ugy tusakodik vala,

99. De már az álgyuigh, Pogány vágta addigh, Keresztyén hadainkat, N
Szornyü vér-ontással, s hangos kiáltással, uyitották harczokat,
Mind kettö serényen, s mondhatom keményen, forgatták ö magokat,

100. Pogány algyuihoz, s derék Táborához már oly közel valának,
Hogy czak tiz lépésre, mondom illy közelre elöttök harczoltanak,
Válhatatlan-képpen, s rettenetes-képpen, egy máshoz ragattanak;

101. E' szörnyü kiáltás, kard, s kopia rontás, mind addigh tartot vala,
A' mégh a' füst miatt, mint büdös köd miatt, szemekkel láttak vala,
Homály a' nap fényét, s hathato ereiét, ki miat fogta vala;

M) Az Historicusnak igazat kell-irni. N) Magyarok harcz közöt valo io magok viselése.

102. Végre seregeink, osztán a' miéink, mind megh-tolyatattának,
A' moczáros tóhoz, sietvén partyához, minnyáian állottanak,
Mert sok harczolásban, s puska pattogásban ök már el-
fárattanak;

103. De meg-is egy része, mondgyam kisseb része, serényen harczol
vala,
Elöttök Pogány nép, miként egy bálvány kép, feieket szednek
vala,
JESUST segitségül hiják, s erösségül, gyakran kiáltyák vala,

104. Társok vitézségén, s látván mérézségén, a' kik félre állottak,
Uyjab vitézségre, s hadi düchösegre, esmét fel inditattak,
Sebes nyargallással, s gyors futamodással, ellenségre iutottak;

105. Mégh szörnyeb vér-ontást, kard, s puska ropogást egy-más közt
inditottak
Sokkal feneb modra, mint Oroszlány vadra, kopiákot rontottak,
Vèrböl forrásokat, s gyakor czatornákat, magokból inditottak;

106. Minden-felé ropogh, s szörnyüséggel pattogh, a' sok álgyu
ropogás,
Mint ha Eg szakadna, s Tenger megh-áradna, vólt akkor oly nagy
zúgás,
Hallaték sok felöl, nép valamèly-felöl, sok trombita harsogás.

107. A' füstnek nagy szagát, por, kanotnak szagát, már nyelni el-unták
vólt,
Láttyák seregeknek, s a' Keresztyéneknek, iob része hogy már
megh-hólt,
Ök-is chak kevesen, vóltak mind véressen, s szintén el-fárattak
vólt;

108. Minnyáian futásra, tekintvén egymásra, ö magokat forditák.
Gyors paripáiokat, s io futo lovakat, viszsza felé inditák,
Hogy kevesen vadnak, s nem ártnak Pogánynak, itilem azt
gondolták;

109. Merre két szeme néz minden menni már kész; ninch nálok
tartoztatás,
Minden lova száiát; igazgattya gondgyát, vagyon köztök nagy
futás,
Kiket Pogány érhet, avagy megh-térithet, vagyon szörnyü vér-
ontás.

110. Te Mohácz mezeje, sok vitéz veszélye, rajtad édes hazánknak!
Te szakasztád végét, s düchöséges Egét egész Magyar Országnak!
El-töréd virágjat, s megh-öléd Királyát, mi fényes Koronánknak!

111. Megh-hizhatik földed, s Törökké vált kedved! gyönyörködhetel benne
Mondom gyönyörködöl, de inkáb törödöl, s vagyon jo modod benne.
Mert te czufolál-megh, s te oczmányitál-megh; s rajtad esénk veszélybe.

112. Oh te Ierusalem! nem vagy külömb vélem! ott sem lett nagyob romlás!
Vespásiánustól, s kegyetlen hadától, nem eset töb vér-ontás!
Mert te raytad történt, itiletem szerént, eset nagyob praedálás!

113. Te rajtad esék-el, s Chillaga vesze-el, régi hirünk, s nevünknek,
Czorbulása nem vólt, ki miatt sok nép hólt, mi éles fegyverünknek,
Tündöklöt világa, mint hóldnak uysága, rêgi Nemzetségünknek,

114. Mi lön *a* Troiával, Görögh Phrygiával, mint hagyaték[d] vesztében,
Chak egy nap törléd-el, s egy harczon sepréd-el; töl czorbát nemzetünkben
Sok szép Városinkat, és tartományinkat, adád a' Pogány kézben!

115. Hol gyözödelemnek, és a' nyereségnek, a' méze édesgetet,
Hol a' reménységnek, és a' szerenczének, iutalma hitegetet,
Ott hadunknak szjnye, s Országunk sengéje, Pogánytól meg-eytetett!

116. A' mely mezöségben, mint madár az égen lovok hátán rebdestek,
Mint a' Sas-kesellü, vagy praedáló ölyü földre chak aligh léptek,
Daedalus modgyára, s Icarus[e] szárnyára, repülésekben estek!

117. Régi Tábor helyek, s nyomdokos ösvenyek, immár czak aligh láczot
Maczka egerivel mint nyereségével, vélek a' Pogány játczot,
Mind semmivé tette, s éppen el-törlötte, czak jelensége látczot;

118. Tábori házokat, sok szép Sátorjokat, Török el-foglaltatá, O
Szép mulatságokat, s fris paripájokat, magának hárintatá,
Hadi ezközöket, s szép készületeket éppen el-praedáltatá.

O) Magyaroknak Tábori készületek Török kézben akatt.
[d] Virgil: lib: 3. Aeneidorum. [e] Ovid: lib: 2. Amor.

3547 lön Troiával [A szótagszám miatt jav.]

119. Nem egyebet semmit, ott hagyot sok ennyit, testeknek való halmot,
Iay szegény Magyarságh! hol a' sok Pogányságh, vagot-le mint a' barmot
Kinek fegyverétöl, s mérges erejétöl, Keresztyénségh le-omlot!

120. Tagokkal vólt böves, siros lehet, s füves, a' Mohácznak mezeje,
A' sok Nemességnek, s Urak sengéjének, vadak temetö-helye!
Eghi állatoknak, s testekkel sasoknak, megh-rakodot szekrénye!

PARS DUODECIMA

1. Het ékes Koronát,[a] gyözedelmi pálmát, olvasok régieknél,
Romulustól származat, s legh-elsöben támat, eredendö népénél,
Kiért gerjedezet, s a' Márs fegyverkezet a' Roma-bélieknél.

2. Kinek düchösége, s tündöklö szépsége, sziveket gerjeztette,
Erös bátorságot, mint égö tüz langot, ö bennek élesztette,
Ver bennek fel-posdult, s vitézségre todult, s hirek el-terjesztette;

3. Az elsöt Laurusból, s ennek ágaiból, régiek czinálták vólt, A
Az után aranyból, s drága Rubintokból, viszont formáltatot vólt,
Mely gyözedelemnek, s a' gyözedelmesnek pompáját mutatta vólt.

4. E' düchöséges jel melyben az elsö hel, vitézségért adatot,
Czak Fejedelmeknek, s erö-szak-tévöknek, jelenségül tartatot,
Gyözedelmek után, s jelénsegül osztán, Romától ki-hozatot,

5. Másik szállot Várnak, s oltalmazoinak, emlekezetére vólt,
Kiért vitéz modra, mint Phoenix halálra bátran siettenek vólt,
Vérek ontásával, s végh pállya futással, sokan megh-holtanak vólt.

6. Kik a' megh-szállástól, s Vár ostromloitól, népeket megh-tartották,
Es ellenségektöl, s véres fegyverektöl, kik megh-szabaditották,
Ottan Koronával vitézi pompával, ezeket koronázták,

7. A' mely nem aranyból, de tölgy-fa agiból, ez-okból formáltatot,
A' meg-szállot Vártól, s oltalmazóitól, segitöknek nyujtatot,
Szabadúlásakor, czak illyen szükségkor, Fe*jd*elmeknek adatot;

A) A' Régi Romaiak hét koronájának elö-szamlálása.
[a] Virg: de Lat. Reg.

3588 Fejedelmeknek

8. De a' harmadik jel, vitézeknek a' melly, nem ok-nélkül tartatot
Mert ez Koronával, és drága gyémántal, ha ki koronáztatot,
A' méltán erösnek, s mint egy Mars mérésznek, bizvást hivatattatot.

9. Ha ki Vár vivásban, ö sereny vóltában, vitézségéhez bizot,
Avagy keritésén, s megh-töretet részén, jel Zászlot fokra hozot,
Sok ellenségh közöt, maga ezek között, ki vérrel izzadozot,

10. Azt e' Koronával, mint drága pálmával szokták vólt fel-tisztelni,
Kivel erösséget, s vitéz mérézségét, akarták jelenteni,
Mely tiszta aranyból, állot drágaságból; igy szoktak vele élni.

11. Kik mint szarvas kutra vérek ontására szomjusággal siettek
A' szörnyü Haláltól, s vér szomjúzo Marstól, az kik megh-nem rettentek,
Czak a' Vallárissal gyözedelmi jussal, kedvek szerint élhettek,

12. Azoknak adatot, s e' jel nyujtattatot, kik biztak erejekben,
A' kik hanyat homlok, lévén mjnt egy vakok, kaptak ellenségekben,
Nagy vitézségekben, s magok személyében, rohantak seregekben,

13. Ez-is aranyból vólt, ki miat sok nép hólt, a' Romaiak közöt,
Soknak omlot vére, mit forrás bö ere, a' mikor megh-ütközöt,
Siettek halálra, s nagy vólt ennek árra, sok egy mást megh-elözöt.

14. Vizi ütközettel, s illy proba-téttellel, nyerték az ötödiket,
Müdön vitézkedtek, s sok népeket gyöztek verték ellenségeket,
Vérekkel festették, s sokan megh-szentelték, ütközetben vizeket.

15. Mondom nem ostoba, s rettenetes proba, a' vizi hadakozás
Ki Gállyákra megyen, bár io szive legyen, nem adatik futkozás,
Sokan a' Tengerben, hulnak örvényében; s gyakran van illy változás;

16. Rakva vólt joséggal, ki ez Koronával, akart koronáztatni,
Ellenségh köziben, s hajo közepeben, kellet ennek ugrani,
Nem szánták fejéket, sokan életeket, ezért el-fogyattatni;

17. Nem héában irják, sem ok-nélkül mondgyák, hogy mindent fáratsággal
Az Istenek adnak, sokaknak nyujtanak, kik kérnek probálással,
Mert vitézi proba, ez-is vólt valóba, sokak vér-ontásokkal;

18. Vtolsó Zászloja, s sokak koporsoja az halaknak gyomra vólt,
Sok száz ezer ember, kiken fénlet fegyver, Tengerben e' miatt hólt,
Méltán hát aranyból, s drága smaragdusból, hogy ha chináltatot vólt,

19. Hatodik Myrthusból, e' drága illatból, régenten szerzettetett,
Mely czak Királyoknak, s erös Cászároknak Romától készittetett,
Méltó érdemekkor, és gyözedelmekkor a' fejekben tétetett,

20. Müdön ellenségre, s párt-ütö népekre, erejek inditották,
Viszsza vonásokat, és belsö hadakat, müdön czillapittották,
Romában bé-menvén, honnan viszsza térvén, magok koronáztatták,

21. Venus Templomában, mert vólt oltalmában, e' gyözedelmi pálma,
E' diadalomnak, és nagy erö-szaknak, nálla állot hatalma,
Ö töle adatot, s ez elöt nyujtatot, illy drága arany alma.

22. Hetedik Laurusból, s Borostyán ágiból, vagyon öszve-szedetve,
Kegyes Apollonak, s Daphnis szüz léánynak, vagyon fel-szenteltetve
Gyözedelmes házban, s Phoebus templomában, vagyon be-helyheztetve.

23. Ez hét szép jószágok, mint drága ioságok mélto következzenek
Lajos Királyunkra, s düchö Mártyrunkra, illy korona érkezzék,
A' kinek el-vesztén, s Mocházcnál esetén, földre felhö ütközék.

24. A' föld megh-indula, s az ég-is megh-nyila, szép tündöklö fényével, B
Egy laytorja[b] látczék, kin egy Angyal iátczék, a' földön ál végével,
Kiröl az Angyalok fel, s alá sétálnak, lelkek bé-vitelével.

25. Hét Mennyei chorus, gyözedelmi Laurus, Angyalok sokasága
Isten hatalmának, s egész Meny-Országnak, ereje, és ioszága,
Hertelen mozdúla, s az ég megh-rándúla, fénlék világossága,

26. Karonként Séraphin,[c] vélek az Cherubin tündöklö[d] seregével,
A' Principatusok,[e] s eggyüt a' Thronusok, gyözhetetlenségével,
Amaz Virtutesek, és Potestatesek, véghetetlen erövel,

B) Lajos Királynak égben való düchösége.
[b] Gen:cap:2.8.v.12. [c] Isaiae 6.cap: v.2. et v.6. [d] Gen: cap: 3. v. 24. Exo.25. v. 18. [e] Ad Colos.cap: 1.ver: 16.ad Ephes. cap. I. ver: 5.

27. Dominationes, kik köntöse fényes, ártatlanságh jelével,
Szent,[f] szent énekelnek; s kik az Urra néznek szemek fényességével,
Kiknek a' stolaiok fejér ho ruhájok, mosva Bárány vérével,

28. A' földröl fel-vévek, s szárnyakkal emelék, a' Lajos Király lelkét,
Martyromságh által, s testi halál által, Isten el-mosta vétkét,
Néki helyheztette, s elö készitette, fényes Királyi székét,

29. Kin az arany alma, Istáp, és Korona, Martyrumságh ruhája,
A' fel-tett jutalom, s nála diadalom Istensegnek sugárja,
Ruháját a' moha, megh nem eszi soha, végh nélkül való napja,

30. A' Mihály Archangyal, Vriel Angyallal, tiszta aranyból való,
Fényes Koronával, s zödellö pálmával, mely boldogságból való,
Menyben ékesiték, s székiben ülteték, a' mely örökkén való,

31. Hol azonnal mindgyárt, kiknek semmi nem árt, Szentek elö-állottak,
Vy szolga társoknak, s e' düchö Lajosnak, vigasságára vóltak
A' szent Háromságnak, tellyes hatalmának, zengö szokkal igy szoltak

32. Ez az erös Vitéz, Világon vólt méresz, az halált megh-tapodta,
Világh czalárdságát, s fénlö álnokságát, te érted félre hadta,
Járt igaz lineán, Törvényid tábláján, Istenséged jol tudgya,

33. Sok fáratságinak, pállya futásának, meltó vegye jutalmát,
Ad-megh Várasinak, s készitet javának düchösségét, s hatalmát,
Mert megh-érdemlette, s szive szerént kérte, te szentséged irgalmát;

34. Eden mezejének, s Iéricho kertének, szépen ki-nyilt rosája,
Mint drága tömiénnek, akként, tudod ennek, illatozot ruhája,
Elötted megh-feszült, czak téged félt, s böchült, hogy lön végsö orája

35. E' megh-bánta vetkét, méltó tehát lelkét, hogy megh-koronáztassad,
Atyád[g] iavainak, s kinches tárházinak, kulchait néki adgyad,
Eghi düchösségben, és ez örökségben, velünk örvendni hadgyad,

36. Az szent Háromságnak, tellyes hatalmának, mivel hüséggel szolgált,
Az álnok Világnak, megh-esmérte annak, ö czalárdságos dolgát,
Minden reménségét, végtére-is lelkét, s teneked adta magát.

[f] Isaiae cap: 6. ver.3. Apoc: 4. ver. 8. [g] Matth: cap: 25. ver. 5.

37. Mint drága illattal, Mennyei szozattal, a' Meny-Ország meghtelék, C
Egy szép Szüz szüzek közt, mint rosa tövis közt, ábrázattya tündöklék,
Chillagh Koronája, s düchöségh ruhája Isten székéhez lépék.

38. Mint édes Fiának, Mennyeknek Urának, a' Boldogh Szüz igy szolla,
Teli boldogsággal, s alázotossággal, Isten elöt áll vala,
Mennyei Karoknak, s mind az Angyaloknak, ott chendességek vala,

39. A' hét epeségét, s tiszta szüzességét, Fiának ki-terjeszté,
Lajos Király lelkét, el-mosta vér vétkét, melléje helyhezteté,
Eghi düchöségben, s a' Napnak fényében, végre fel-öltözteté;

40. Magyarok Aszszonya, s régi szo-szollója, Fiam én vóltam tudod,
En oltalmom alat, s birodalmom alat, éltenek ök iol tudod,
Engem reménségül hittak, s segitségül, hogy el-éstek iol tudod,

41. Ez-is az én szolgám, s drága arany almám, vólt Világi éltében,
Hiuságát tapotta, s alnokságát látta Ördögnek, s élt kedvemben,
Szép imádczágival, s alamisnáival, gyönyörköttetet Menyben,

42. Méltó tehát azért, illyen hüségéért, hogy lássad kegyelemmel,
Ved-el a' felelmét, s gyujtogasd-fel szivét, Mennyei szerelemmel,
Ad rá kegyelmedet, s szállicz rá lelkedet, tölcz bé örök örömmel.

43. Az egész Istenségh, s a' Mennyei felségh, illyen szókon mozdúla,
Düchöültek Eghe, s szenteknek serege, az Istenhez fordúla,
Tulaydonságával, s a' maga szájával, az Istenségh igy szolla.

44. Oh te tövis közöt, mint czillagh felhök közt, tündöklö liliomom!
Engaddi szölöin, s Libanus erdein, költetet szép galambom!
Veled minden kedvem, s megh-rakodot szivem, bé-töltéd akaratom,

45. Iöy-be Országomban! s vigadgy már házamban! kit néked készitettem,
Lelked kárhozattól, s Pokolnak torkától, kinommal megh-mentettem
A' kigyónak feiét,[h] megh-rontám erejét, s érted halált szenvedtem.

C) Boldogságos Szüz Maria Magyaroknak eleitöl fogva szo-szollója.
[h] Genes: 3. cap.

46. A' Mártyrumságnak, és ártatlanságnak, végre ruháját hozák,
Laurus Koronáját, s zödellö palmáját, mindgyárt fejében nyomák,
Öröm, és boldogságh, s örökké valóságh, ötet ott körül fogák,

47. Azonban egy seregh, mint villám tekeregh, Angyalok sokasága,
Mihály elöt fénlék, s mint nap ugy tündöklék, ö rayta boldogsága,
Mert által-hatotta, s sziveket megh-járta, Isten hatalmassága,

48. Magyarok lelkekkel, a' kik esetekkel, boldogságot nyerének,
Angyali szózattal, s mint drága illattal Istenhez be-menének,
Egyenlö szándékkal, s tulaydonságokkal, illyen szókat tévének,

49. Ez erös vitézek, mondhattyúk merészek, kiket most elötted nész D
Nem vigyáztak arra, hogy ha esnék kárra, vagy ha éltek harczon vész,
Nagy bay-vivásokra, s érted nagy probákra, ö lelkek mostann-is kész,

50. Ved-bé kegyelmedben, s tápláld kebeledben, e' szép piros rosákat,
Tudod, hogy czináltak, elötted gyuytottak, sok drága illatokat,
Vtolso harczonn-is, s Halál ostrománn-is néked adták magokat.

51. Az egész boldogságh, s Mennyei sokaságh, illyen szókon zendüle,
Ekes szozatokkal, más, s más musikákkal, szivek ugyan örüle,
Hogy szolga társoknak, s régi baráttyoknak, lelkek Menyben kerüle,

52. Az szent Háromságnak, s halhatatlanságnak, mélységes tanáczából,
Düchöségh tárháza, kiért hadakoza, Lajos halandoságból,
Hertelen megh-nyilék, s boldoghságtól fénlék, Istennek irgalmából,

53. Hét ékes Korona, lelkeknek jutalma, Angyaloktól hozaték,
Lajos vitézivel, s egész seregivel, Menyben koronáztaték,
Düchöségh, s hatalom, s tellyes birodalom, hol kezekhez adaték.

54. De, tekinch hol állasz, jégen van a' válasz! szerencze forgandoságh!
Igireti ravasz, noha szép mint tavasz, benne a' mulandoságh!
Nyalánksága után, el-hid követ osztán, veszedelmes gyarlóságh!

55. Szivedet gerjeszti, s elmédet éleszti, utollyára fel-ültet,
Gazdagságot mutat, s szerenczét adogat, Zászlója alá gyüytet,
Melyben a' szeleknek, és veszedelmeknek, habjai közzé ültet.

D) Töb el-eset Magyarok Egben valo düchösége.

56. Fordicz-megh pennádat, s nyujcz ki szárnyaidat, Mohácznak mezejére,
Az édesgetö sors, ki veszélyre nagy, s gyors, ö forgo szeleire,
Te Nemzetségedre, kit véve veszélyre, s végsö temetéséré.

57. Ezt-is jegyezzed-fel kivántatik, és kel, miként történt romlása,
Hadakozásoknak, s végsö ostromoknak ütközeti folyása,
Vers szerént ved rendben, s téry a' Tábor helyben, mi lett ott soknak sorsa:

58. Látván az ellenségh, s ennyi sok Törökségh, népünk futamodását, E
Viszsza a' Dandárhoz, s az egész Táborhoz, nékiek hát adását,
Gondolák magokban, hátra futamtokban, Magyarok ravaszságát,

59. Azt-is gondolhatták, s seregben mondhatták, az sok ütközet miatt,
Ide, s tova-való, sok felé nyargaló, fáradozások miatt,
Alkalmas ideigh, s egy-néhány oráigh, sereglettek e' miatt,

60. Mely dologh népünknek, s mi Nemzetségünknek, oly nagy oltalmára vólt,
Hogy hátat adtanak, s viszsza rándultanak, Török megh-ütközet vólt,
Kin Divánt tartottak, s magokban maradtak, Mars-is czendességben vólt,

61. Más hogy azon éyjel, nagy sötét felhövel, az Eg bé borittaték, F
Honnan zápor-essö, üzésekre késö, nyakokban ereszteték,
Isten kegyelméböl, s bölcz itiletéböl, oltalmokra adaték,

62. Sok ezer embernek, s Nemes vitézeknek, e' segitségül vala,
Az éy rá jövése, s mind zápor esése, hogy azonban lett vala,
Pogányt tartoztatá, s rájok sem boczáta, kin sok megh-szabadula,

63. A' derék ütközet, eggyik, s masik üzet, más-fél oráigh tarta, G
Országunknak fénye, s hazánknak eleje, Pogánnyal harczot tarta,
Vére áldozatit, mint drága illatit, hol Marsnak be-mutatta,

64. Fellyül megh-irt tóban, s ennek posványában, sokan belé-hullának,
Nagy mély örvényében, s tágas kebelében, nyavalyásúl valának,
Pállya futásoknak, s végsö orájoknak, ottan véget adának,

E) Az Pogányságh Magyarok futását, álnokságnak gondolta, F) Az Zápor essö esés nagy hasznára vólt az Keresztyéneknek. G) A' derék harcz más fél oráigh tartot.

65. Sokan alitották, s bizonnyal mondották, hogy Király-is ott veszet,
Sebes futásában, s nyargallozásában, azon tóban be-eset,
Maga Táborából, s futo hadaiból, mert személye el-késet;

66. De czak hamar osztán, e' szörnyü harcz után, teste feltalál-
tatek, H
Iambor hiveitöl, s Országh népeitöl mind addigh keresteték,
Sebes nyargalásban, s föld hasadékjában, ö halála történék.

67. Moháczhoz közelre, czak fél mért földnire, vala egy föld-hasadás,
Kit nagy vizzel töltöt, s ugyan teli öntöt Dunabéli áradás,
Mint egy pasványos viz, avagy mocháros iz, s mint egy Duna
szakadás

68. Cziliche falunál, s ennek határánál, vólt ez az vizbéli ér,
Meredek partyai, s vadnak mély árkai, Duna arja hozzá fér,
Futo Magyarokat, szegényt, s gazdagokat, itt a' Török utol ér,

69. E' föld hasadásba, s viz áradásába, Király mind lovastól hólt,
Minden fegyverestöl, és öltözetestöl, valamint az harczon vólt,
Sok töb társaival, s futo Magyarival, itt fel-találtatot vólt;

70. Nem meszszé ez helytöl, Király esetétöl, Trepka, és Azel testét,
Ottan fel-találták, s czak megh sem számlálták, sok holtaknak
tetemét,
Kik véresitették, s vérekkel öntözték, a' Moháznak mezejét.

71. Az elsö seregben, s elsö ütközetben, Tömöri el-veszet vólt, I
Ki miat Pogányságh, s Töröki sokaságh, nagy károkat vallot vólt,
Végre-is vitézen, s mint Hector mérészen, hazájáért ö meg holt,

72. Kinek fejét vévék, s kopiában tévék, Táborban ugy hordozták,
A' Pogány ebeknek, nagy gyözedelmeknek, ezt jelensegül adták,
Rendre az hadak közt, s Pogány seregek közt, mindeneknek
mutatták,

73. Végre a' Chászárhoz, s' vivék sátorához, és karóban függezték,
A' Keresztyénségnek, s Magyar nemzetségnek, czuffjára
helyheztették,
Gyözedelmi jelnek, el-ment hire melynek, magassan fel-tétették;

H) Az Király egy Duna szakadásu érben eset. I) Tömöri halála.

74. Egy nappal harcz után, s Magyar veszély után, közel más-fél ezerigh,
Kik rabbá esének, s vasba veretének, s kinoztattak sokáigh,
Végre életeket, szették mind fejeket, s megh-ölték eggyül eggyigh;

75. Sokan Urak közzül, és fö rendek közzül, igy végezék élteket,
Török Tábor elöt, s Chászár szeme elöt, el-üték a' fejeket.
Evel düchösségek, s hires erösségek, nézék gyözödelmeket;

76. A' nagy Mahométnek, Chászár Istenének, Magyar vérrel aldozék
Allahü kiáltván, Kadilecher osztán, Táborban imádkozék,
De Chászár nem késék, dolga hogy jol esék, tovább-is gondolkozék;

77. Kevés rabok közzül, s fogott népek közzül, kik megh tarttattak vala
Külömb a' többitöl, e' Pogány ebektöl, kik választattak vala,
A' Halál kezétöl, mint egy mészár-széktöl, viszsza vitettek vala.

78. Ezt-is chak a' végre, s illyen tekintetre Chászár czelekette vólt,
Hogy Ibraim Bassa, Magyaroknak sorsa, tudakoznék hogy, s mint vólt,
Illy nagy ütközetben, Királlyal mezöben, fö-fök közzül ki megh-hólt;

79. Az Herczegh Miklos-is, de sokak mások-is, kik nem alaczon rendböl
Eredetet vettek, s sok probákat tettek, s vágtak Pogány ebekböl,
E' sorsra jutának, kik el-fogatának, szegény Magyar nemzetböl;

80. Nem czak névei vélték, s Herczegnek itilték, de ugyan valo-képpen J
Király komornikja, s ország kinch tartója, azt vélték volta-képpen,
Sarczát-is fel-verték, s aláb sem engedték, ez okért semmi-képpen,

81. A' Fekete Mihály, és Maytény Mihály, Török közt tartatának,
Honnan nagy sok kinczel, arany, s ezüst pénzel, végre szabadulának,
Nagy sanyárusággal, és nyomorusággal végre haza iutának.

82. A' Királyunk kivül, kin nagy, s sok sziv megh-hül, az harczon el-esének,
Az hát adás után ide, s tova futván, nyavalyásúl veszének,
Egyházi rendböl-is, s más méltoságbol-is, Töröktöl öletének, K

J) Herczegh Miklost a' Király komornikjának álitották a' Pogányok. K) Egyházi rendek közzül el-esteknek nevek.

83. A' Szálkai Lászlo, Egy-házi ör-álló, ki Esztergami Ersek,
A' Tömöri Pállal, eggyik Generállal, az ostromnál el-estek,
Perényi Ferencz-is, ottán vesze ez-is, ki vólt Váradi Püspek;

84. A' Péchi Püspöknek, a' Moré Philepnek, feje meszsze testétöl,
A' Györi Pap Urnak, a' Paxi Balásnak, el-vált teste lelkétöl,
A' kik az Egekben, s düchö fényességben, fogattattak Istentöl;

85. Gaczolyi Ferencz-is, s Pallinay György-is, nem meszsze fekszik vala,
Chanádi, s Bosznai, kik Püspökségbeli, tisztet viselnek vala,
Ezek-is mind ketten, vitéz modra itten, harczon vesztenek vala;

86. Zászlós Urak közzül, s Generálok közzül, lelkét adá Istennek, L
Nagy sok harcza után, vérét ontá osztán, s végét veté éltének,
A' György Zápollyai, el-estek tollai, meg-hidegült testének,

87. Országunk Birája, és Zászlo tartója, vólt Király hadainak;
Vitéz Drakffy János, a' ki nem héános, hüségében Urának,
Mind egy czep véréigh, megh-mutatá addigh, hüségét Országának.

88. Király Komornikja, s eggyik hü szolgája megh-sebesült testével,
A' Mochácz mezején vitézi erején, Hazánknak Nemesivel,
Országh Ferencz Gútthi, hüségh vólt a' tiszti, mezöt festé vérêvel;

89. Az ayton álloknak, s Király inasinak Trepka András Mestere,
Korládki Péterrel, ki-vont éles törrel, éltében véget ére,
Egy czeppigh testéböl, mint egy folyo érböl, földre ki-folya vére;

90. Király Udvaránál, s maga asztalánál Mestere bor tötöknek
Jeles Horváth Simon, az elsö ostromon, megh-sebesült szivének
Romlására juta, s véget ére czata; e' iutalma bérének!

91. Rima Széchy Thamás, és Chetényi Máttyás, vitéz Prényi Gáborral
Sárkány Amburus-is, és Bánffy Sigmond-is, Palochai Antallal,
Viadallyok után, lelkek adák osztán, éltek el-fogyásával;

92. Az Hampo Ferenczel, töb Urak Chehekkel, Slik-is ott veszet vala,
Iános-is Bottyáni sok többek mások-is, ott maradtanak vala,
Nagy serénységeket, s vitézkedéseket, az Eg-is láttya vala,

93. A' fö-fö rendekböl, s Uri nemzetekböl, a' kik ott maradának,
A' Ferencz Balássy, és Miklos Tárczay, többek kik ott valának,
A' Paxi Iánossal, s Istvánffi Iánossal, eggyüt mind megh-halának;

L) Világhi Vrak közzül kik vesztenek-el a' mint következik.

94. Várdai Imrbével, és Podmaniczkivel, Orlovicz-is ott vala,
A' ki Segniának, Király vég-házának, fö Kapitánnya vala,
A' Pogány Sigmond-is, s Tornali Iános-is, vélek megh-holtak vala;

95. Posoni Porkoláb, tisztiben nem aláb, mert ö-is ottan vesze,
Kálnai Iánossal, és Forgácz Miklossal, vitéz modra el-ese,
Kiknek hirek, nevek, és vitézi kedvek, el-futamodék meszsze.

96. Megh-nevezet rendböl, nagy sok Nemességböl, veszet közel öt százigh,
Kiket megh-emlithet, s Kronicában tehet, Országunk heted izigh,
A' ki miat lábra, s régi állapotra, nem álhatánk mind eddigh.

97. Tizen négy ezerböl, s a' gyalogh seregböl, kik Táborban valának,
Ennyi nagy sok számból, sok szép gyalogságból, kevesen szaladának,
Czak három ezeren, azon a' nagy téren, a' kik megh-maradának,

98. Kiknek seregéböl, s had-viselöiböl, egynél töb sem szalada,
Az Hannibál Cyprus, gyözedelmi Tyrus, egyedül megh-marada,
Többi mind egy lábigh, eggyül eggyigh addigh, Török kardra akada.

99. El-eset hiveknek, Urak, s Nemesseknek jeles vitézségekröl, M
Hazájokhoz való, s életekben álló, igaz szeretetekröl
Kronikát irhatnék, s sokat beszélhetnék eset történetekröl,

100. Kiknek gyorsasága, s szivek bátorsága, Török romlására vólt,
Kardoskodásoktól, s vakmerö vóltoktól, sok Pogányságh megh holt vólt,
Szultán Szulimánnak, s egész Táborának, nagy rémülésére vólt,

101. Karjokon a' vér folt, s sok Pogányságh megh hólt, ezeknek fegyverektöl,
Veszet, praedáltatot, s lelkektöl fosztatot, illy fene Tygrissektöl,
Testektöl megh-váltak, s mezön le-borultak, s tagok meszsze fejektöl;

102. Nem szánták élteket, s ki adták véreket, ö edes Hazájokért,
Curtius modgyára, mentek a' Halálra, kedves Nemzetségekért,
Az Halált szemlélték, s szemek elöt nézték, magok maradásokért;

M) Harczon el-eset Magyarok dichireti.

103. Mert düchösségesnek, s gyönyörüségesnek, Hazájokért megh-halni
Vgyán jonak vélték, s minnyáján itilték, életeket fogyatni,
Vérek ontásával, s testek romlásával példát akartak adni;

104. Noha testek megh-hal, de az hir-s név fen áll mind Világh végezetigh
Vérek áldozattya, mint Abel illattya, füsti fel-hatot Egigh,
Phoenix-is Halállal sebes tüz langh által iffiúl-megh vén koráigh,

105. Tekinch-megh Pellikánt, kinek kigyo lest hánt, fiait hogy válthassa
Mellyét meg-szaggattya, s vérét ki-árasztya, czak hogy megh-uyithassa
Testét nem kimilli, fiait kedvelli, czak életre hozhassa.

106. Nem elégh hogy névei, és nagy nevezettel, hogy vitézek legyenek,
De proba-tétellel, hirt, nevet fegyverrel, magoknak szerezzenek,
Vér szomjuzó Mársnak, s fene Bellonának, hogy megh-felelhessenek;

107. Nemességnek szinye, s Uraságnak fénye, sokakat megh-ékesit,
A' szerencze proba, ostoba valoba, vitézeket nemesit,
Bátorságot nemez, és hü sziveket néz, a' kiket megh-ékesit,

108. Egy szóval a' véren, mint veres Tengeren, az Israëlnek népe,
Canáán földére, s örök düczöségre egész Magyarságh lépe,
Véren fundáltattak, s evvel el-fogyattak, kiket Pogány le-tépe.

109. Táborban az álgyúk, s mind vizi pattantyúk, kik a' harczon valának, N
Népünk segitsége, és nagy reménsége, a' kik ben ott állának,
Nagy reméntelenül, és nagy véletlenül, Pogányhoz akadának;

110. Ezeknek a' modgya, oltalma, és gondgya, chak szintén azon eyjel,
Hogy harczra készültek, s mely nap megh-ütköztek, gondolatlan elmével,
Az Hardék Iánosra, bizattatték arra, illyen hertelenséggel,

111. A' ki serénységgel, s elmés vitézséggel, tudta forgatni dolgát,
Okoskodásával, s nagy méréz vóltával forgatta vólna magát,
Hogy ha idejében, lett vólna e' tisztben, viselte vólna gondgyát,

112. A' Lajos Királynál, kedves vólt Uránál, a' töb hivei közöt,
Kinek hüségében, vagy serénységében, soha megh sem utközöt,
A' tökélletlenségh, vagy egyenetlenségh, ehez nem-is férkezöt.

N) Minden lövö szerszámit a' Magyaroknak a' Török el-nyerte.

113. Harcz után jövendö, és következendö, másod nap a' Pogányságh, O
Mind éyjel, és nappal, Ianchár Kalapaggal rettentö nágy sokaságh,
Egetet, s pusztitot, s ottan körül rontot, ez a' nagy iszonyuságh;

114. Senkit nem kimillet, vágtak, és rontottak, a' sok fene hohérok,
Apronak, öregnek, es iffiu személynek nem kedvezet az orrok,
Mind Aszszont, mind léányt ékesen virágzot, el-rablották Tatárok;

115. A' nagy kegyetlenségh, és rettenetességh, követé Nemzetünket,
Országunknak szárnyát, s reménségünk tornyát, le-töré Cymerünket
Népünket le-vágá s mint Halál le-vágá, ki-szivá a' vérünket.

116. E' veszedelemnek, s e' szörnyüségének, versbe foglalására,
Török rablásának, s nagy pusztitásának, elö-szamlálására,
Kivel az harcz után, azon éyjel osztán, rohant a' Magyarságra

117. Elégh én nem uagyok, s inkáb békét hagyok; mert halhatatlan dologh,
A' ki Országunkban, s mi édes Hazánkban, Pogányságh miat forog,
Istennek ostora, s soknak vég határa, ez az ártalmas horogh!

118. Régi Kronikákban, sem Historiákban, nem olvastunk illy romlást,
Ellenségh kard miat, vagy rablása miatt rettenetes pusztúlást,
Mint Magyar nemzetben, ebben az üdöben, halhatatlan nagy omlást,

119. Semmi vólt Trojának, s Görögh rablásának, tiz esztendös vivása,
Vespásiánusnak, s régi Pompéjusnak, Varok el-rontatása,
A' Magyar nemzetnek, és Keresztyénségnek vólt itten nagy romlása;

120. Mennyire értheti, s elmêm fel-érheti, ez harczról czak ugy szólhat,
Kemény vér-ontásnak, szörnyü viadalnak, történetéröl irhat,
Nem mint valoságot, de mint egy árnyékot, czak távul tapasztalhat;

121. Ezt, nagy iszonyuságh, s vólt halhatatlanságh, czak hirrel-is hallani, P
Régi irásokban, sem Historiákban, ezt fel nem találhatni,
Kinek szörnyüségét, s rettenetességét, nehéz ki-beszélleni;

O) Pogányságnak iszonyu pusztitása Magyar Országban. P) Czuda rettenetes történet.

122. Anyák gyermekeket, s édes szülöttöket, a' föld alá be-ásták,
Hogy gyenge rivások avagy kiáltások ne hallatnék bé-rakták,
Kik ott megh-fulattak, s eggyigh mind megh-hóltak, halva onnat ki-vonták

123. Magok el-futottak, vala-hová láttak, Pogányságh szine elött,
Omlot a' Magyar vér, s folt mint egy sebes ér, Törökök kardgya elöt
Szegény, s boldogh megh-hólt, soha ez még nem vólt Magyarságh közt ez elöt!

124. Soha sem vólt mássa, e' romlásnak társa, s hirrel sem hallatatot,
Országban pusztúlás, minden-felé dulás, s czak pusztitás láttatot!
Méltán büneinkért, s gyakor vétkeinkért, e' mi reánk adatot!

125. Nép elötte futa, s ellenségh el-hata, szintén a' Balatonigh,
Dult, rontot, s égetet, kichint, s nagyot vesztet, nem mulatot sokáigh,
Mindent megh-emésztet, vért mindenüt hintet megh-emlittyük mindétigh!

126. Az hires, neves Pécb, Magyarok közöt Béch, sem marada-megh éppen, Q
Mert megh-égetteték, s füstnek boczáttaték, szép városa mind éppen,
Vár Szent-egy-házával, Püspök lakásával, marada czuda képpen.

PARS DECIMA TERTIA

1. Vtolso részében, e' fel-tett czikelyben, szóllok a' Magyarságról,
Szem-látomást való, romlásunkra haylo, veszedelmes vóltaról,
Ès Török Chászárnak, Szultán Szulimánnak, továb induláttyáról;

2. Müdön ezen dolgok, naponként kik forgók, nyavalyásúl vólnának,
S a' mi Hadaink-is, kik megh-marattak-is, ide, s tova futnának,
Népünk ellenségtöl, s Hazank Törökségtöl, rútúl puztittatnának,

3. Az Erdélyi Vayda, s véle eggyüt hada, már Szegedigh jutot vólt, A
Hol minden hadával, Erdély Táborával, le-is telepedet vólt,
Mint lehet siettet, de el nem érhetet, mert hazája távul vólt;

Q) Pogánynak rettenetes dulása.
A) Az Erdélyi Vayda már Szegedigh jöt vólt hadaival.

4. Mint hogy azért haddal, s vitéz Hadnagyival, nem juthata Királyhoz,
Egy könnyü kochira, fel-üle postára, siete a' Táborhoz,
S vitézen harczolni akarván ütközni, Török ellen népet hoz.

5. Ütközetnek napját, mint hogy az oráját, a' Vayda megh-tudta vólt,
Hogy halasztás nélkül, s varokodás nélkül, akarattyok már a' vólt,
Hogy szemben szállyanak, s harczot-is tarczanak, a' ki miat sok megh-holt,

6. Erre nézve azért, házája Királyért, ott akart jelen lenni,
Maga személyében, és vitézségében, véle eggyüt probálni,
Mert nem szánta vólna, ha lehetet vólna, Magyarokkal megh-halni.

7. Frangepán Christoff-is, s ez az Generalis, Zágrábigh jutot vala, B
A' ki merészséggel, szép számos sereggel, s jo vitézekkel vala,
Kinek fegyverétöl, és fényes törétöl, sok Török megh-hólt vala;

8. A' Cheh Urak közzül, Pogány ellen tüzül, segitségre kik jöttek,
Györ körül egy része, mondom nagyob része, ottan le-telepettek,
Székes-Feier-Várigh, töb része-is addigh, mint lehetet siettek;

9. Ama Brándenburgi Marchio seregi, ott körül quártélyoztak,
Kiket segitségül hozzánk reménségül, Német-Országbol hoztak,
Ezek-is az harczról, Szultán Szulimanról, s ütközettröl tractáltak;

10. Adám nevü-Hauszer-is, sietséggel ez-is, már addigh jutot vala,
A' ki Cheh-Országban, és a' méltoságban, Cancellarius vala,
Hazánk Királyához, mint jol tett Urához, a' hüségh vonsza vala.

11. Müdön a' Királyné, hogy a' sorsot vélné, bátorságosnak lenni,
Boldogh szerenchének, s hizelkedésének, vitorláját szemlélni,
Magában gondolna, hogy réá fordulna, és jo kezdene lenni,

12. Azonban változás, s keserves hir-hozás, üté-megh a' füleit, C
Szerenczétlenségnek, s forgo veszélyének, ki-terjeszték szeleit,
Juta egy hir mondo, ki búra forgando, s megh-beszéllé hireit,

13. Az egész Magyarságh, és Zászlos Uraságh, kit vakmeröségh viselt,
Kérkedékensége, s maga vitézsége, a' kiket harczra emelt,
A' forgo szerenche, s édesgetö kinche, veszedelemmel terhelt,

B) Segitségek eggyünnen-is, s massonnanis el-érkezése C) A' Királynénak keserves hir üté füleit.

14. Megh-játczék valóba, velünk a' Táborba, s mutatá chalárdságát,
Szivünket gerjeszté, s Mohácznál el veszté, Királyunk Uraságát,
Az alkalmatosságh, s héjában valóságh, jelenté kopaszságát,

15. El-törlé hirünket, s régi Cymerünket, Szulimán alá veté,
Szép siros földünket, s régi nemzetünket, Pogány kezében eyté,
Hazánknak czillagát, s tündöklö világát, homály közzé rekezté.

16. Ez hir mondót látván, s halván a' Királyné, szavain el-ájúla,
Mint egy féligh megh-hólt, bú a' szivére folt, vér benne megh-posdúla,
Nagy rémülésében, és ijetségében, mint egy féligh megh-hala,

17. Noha Király felöl, s édes Ura felöl, semmit még nem értet vólt,
A' ki reménsége, s szeme fényessége, Isten után néki vólt,
Hogy nagy reméntelen, és illyen véletlen, Moháczi harczon megh-holt,

18. Vesprimi Püspökkel, és Turzo Elekkel, szörnyü rémülésében, D
Pápa követivel, s udvara népével, fut együgyüségében,
Posony Vára felé, a' sok hir el-telé, bús keserüségében;

19. Házi ezközeit, s tárháza kincheit, a' Dunára hordatá,
Minden ékességit, és drága szépségit, az hajokra rakatá,
Ès a' Duna vizen, s ennek folyo izén, hajoit fel-vonatá,

20. Noha Orbánz András, kiröl irják, s nem más hajot fel-verte vólna, E
A' Budaiaknak, futo Polgároknak, nagy károkat tett vólna,
Akkor Esztergamban, ki Kapitányságban, tisztét viselte vólna,

21. A' mely ghymiákban, nevezet sajkákban, Budai Polgároknak,
Partékájokbol-is, pénzböl, s egyébböl-is, része vólt javaiknak;
Királyné kinchével, kik rakóttak evvel, az hajókon vóltanak,

22. Sokakról azt mondgyák, s beszédekkel toldgyák, Orbancz vitézi közzül
Királyné léányit, avagy fraucymerit, nagy sokak azok közzül
Gyaláztattak vólna, s czufoltattak vólna némellyek szüzek közzül,

23. Hogy czipelösekben, és láb-béliekben, katonák tánczoltanak,
S nagy kissebsêgekre, s szemtelenségekre, kérkedve ugráltanak,
De megh-czallya magát, s ebben ne hid dolgat, ez iránt irásának.

D) A' Királyné Posony felé fut. E) Orbánch András Esztergami Kapitány.

24. A' sok ember vérén, s az ütközet térén, egy-nêhány nap mulata, F
A' Szultán Szulimán, ez az irigy Amán, hadait megh-nyugotta,
Az honnan seregit, és minden ereit, Budára inditotta.

25. Heted napra kelvén, s annyi éy el-telvén, el-érkezék Budához,
Alkalmatosságát, s el-rendelé dolgát, kezde a' pusztitáshoz,
Minden ellen állót, falut, s erös várot, boczáta Vulcanushoz;

26. A' Vár megh-marada, tüzre sem akada, Király istalloival,
Gyümölczös kertével, vadak erdeivel s hozzá tartozoival;
Hol le-telepedék, még sem elégedek, naponként rontásival.

27. Hadait inditá, s menten el-boczátá, fene dühösségéböl,
Hadgya, s paranczollya, s ö nekik ayálya, nagy fenyegetéséböl,
Hogy mind tüzzel, vassal Györigh fene Mársal vágják, s rontczák
énségböl,

28. Duna, és Balaton, s mind a' mezö háton, faluk, és Városokat,
A' kik ottan vadnak, és benne lakoznák, le-vagják mind azokat,
Mentöl jobban lehet, s erejek terjedhet, terjeszék hatalmokat,

29. Ez az András Orbánch, hüségébé nagy gáncz pusztán az
Esztergamot
El-hagyá bástyáját, s megh-nyita kapuját, Országunk diadalmát,
Roszszaságh viselé, s félelem el-telé, s félben hagyá oltalmát.

30. Káptalan Gyalogja, ezeknek Hadnagya, véle eggyüt el-futa,
A' Nagy Mathé Vayda, kiczin számos hada, Estergamból ki-futa,
Mind kettö hüségét, s ebben emberségét, félelem megh-czufolta,

31. Viségrádnak Várát, kinek számos árrát, senki megh-nem adhattya,
Mert szent Koronánknak, s hazánk Királyának, vala nagy kinch-
tartója,
A' kinek parasztságh, s szerzetes Barátságh vala oltalmazója,

32. Török Chászárt halván, közellyeb rándulván, hire el-futamodék,
Minden hajok szála, népünknek fel-álla, s félelem gyarapodék,
Ki-ki megh-ijede szaladáshoz kezde, futásról gondolkodék,

33. Oly nagy rémülés vólt, némely féligh megh-holt, nyelvét sem
mozdithatta
Vér minden testekböl, s tagok részeiból, a' szivekre fordúla,
Még rejtek helybenn-is, s titok boltokbann-is, helyét nem találhatta.

F) A' Török Czászár ez ütközet helyen egynéhany nap mulatot.

34. Komáromot, Tatát, s Székes-Fejér-Várát, a' Török hátra hadgya,
Az erösségekre, s derekas helyekre, vala legh-nagyob gondgya,
Másokra erede, s tovabb-is terjede, a' Chászárnak haragja.

35. Az emberi elme, miolta értelme, illyen nagy veszedelmet
Senki nem emlithet, s irásban sem lelhet, szörnyü nagy veszedelmet,
Mint Magyar-Országban, akkor üdö tayban, Magyar nemzet szenvedet

36. Fellyül hallatta ez, s fellyül-is múlta ez, régi Historiákat,
Semmi Kronikákban, avagy irásokban, nem látunk illy dolgokat;
Mint édes nemzetünk, s kedves testünk, vérünk, szenvedet faydalmakat.

37. Ebben a' veszélyben, s szerenczétlenségben, mondom Magyar vivását, G
A' Pogányságh ellen, egy helyben véletlen, Török ellen állását,
Senki nem találhat, Marotnál kit mondhat, ellenségnek romlását,

38. Közel Esztergamhoz, s ennek Városához, Marót egy szép szigetben,
Ott való Erseknek, és Papi személynek, rendeltetet mindenben,
Mulatozására, s maga vigságára, a' Virtes közepében;

39. Hová a' Magyarságh, Nemes, és parasztságh, sokan futottak vala,
Feleségek, fiok, s vélek szép léányok, be-szallottanak vala,
Magok oltalmáért, s akkor a' szükségért, oda szorúltak vala,

40. Ott a' sok Pogányságh, Török és Ianchárságh, nagy sokszor megh-veretett,
Kik oda szorúltak, s e' helyben futottak, ellenek ostromot tett,
Nagy szégyen vallással, és vérek ontással, miattok kárban esétt,

41. Végre immár látná, héában hullatná, Török Chászár vitézit,
Mar megh nem vehetné, héában kergetné, ütközetre Ianczárit,
Szekéres sánczoknak, mint egy köfaloknak nem bonthatná részeit,

42. Szükségh kénszerite, s elméjét terjeszté, hogy álgyúit vonassa,
Hogy az erösséget, s ellenkezöséget, közöttök el-rontassa,
Rajtok tett inséget, illy nagy szégyenséget, vélek megh-torolhassa,

43. Megh-állá boszszúját, s terjeszté haragját, sánczokat el-rontatá,
Edes nemzetünket, s régi vitézinket egy lábigh le-vágatá,
Mint egy saskeselyű, *vagy* praedáló öllyü, véreket ki-szitatá.

G) Marotnál történt Pogány romlása.

4074 avagy praedálü [A szótagszám miatt is jav.]

44. Hol megh-hólt tagokból, le-vágot Magyarból, s testből
halmokat raktak H
Domboczkának látczot, emberekből állot, illy jelenséget hattak,
Ès mind ekkoráigh, mezöben e' napigh, rakási ott állottak,

45. Kik el-szalattanak, hirt rolok montanak, kik az helyben vesztenek,
Huszon ött ezerigh, lehettek e' számigh, Pogány kardra estenek,
Mind kiczint, és nagyot, senkit megh-nem hagyot, fegyverrel
le-vertenek

46. Ütkozettöl fogva, és eddigh számlálva, nemzetünknek romlását,
Sokan bizonyittyák, s valónak álittyák, hogy két száz ezer számát
Megh-fogot raboknak, s mind le-vágottaknak, fel-mulhattya
summaját;

47. Gondold-megh magadban, s okoskodásodban, szerenche
ravaszságát,
Hazánk fiainak, s hires Attillának, régi sok Magyarságát,
A' ki virágozot, s meszszé el-ágozot, hamar mulandoságát.

48. Szuliman haragja, s fene éles kardgya, el-törlé mind egy harczon,
Ez hires nemzetségh, régi sok vitézségh, hogy illy kevessé tarczon,
E' dühös oroszlány, s megh-adázot sárkány, hogy farkával le-
ránczon,

49. A' vakmeröségnek, s engedetlenségnek, megh-adák a' jutalmát,
Eggyüt az Urokkal, s kedves Királyokkal, el-veszték diadalmát,
Ès a' Török holdra, Szultán Szulimánra bizák az arany almát.

50. Illyen nagy veszéllyel, mint zápor essövel, Magyar-Országh be-telék
Nem lön tartalékja, szabad futamottya, minden rend megh-öleték,
Nem vólt chak egy hely-is köztök akar hol-is, ki oltalmazhattaték;

51. Drávától mind Györigh, chak nem Austriáigh, igen nagy rablást
téve
Sok ezer lelkeket, talált vala-kiket, öle, s rabúl el-vive,
Szabadon nyargalta, s határink visgálta, valamint vitte kedve.

52. Szomszéd Országok-is, hallák valakik-is, annyira ijedének, I
Hogy Béczh tartományból, s annak városából, sokan ki-
költözének,

H) Magyarságnak Marotnál való szörnyü romlása. I) Idegen Országok-is megh-ijettek e' rettenetes romlastól.

Magyarok példáján, és szörnyü romlásán, a' sorsnak nem hivének,

53. Hajókat vonata, s hidat chináltata, hamar Chászár Dunára, J
A' Pesth Városánál, s oldala falánál, hogy jutna Magyarságra,
Már megh-dühösödet, s ereje terjedet, kész szörnyü ver-ontásrá,

54. Czak vért szomjuhozik, praedálásban bizik, s vérböl patakot chinál,
A' Magyar romlásra, s kész a' pusztitásra, iszonyu mint egy Halál,
Szegént, és boldogot, vagy pedigh gazdagot, öl valakiket talál.

55. Jay szoval megh-töltek, siralomra költek, minden felöl a'mezök!
Erdök-is megh-sültek, és gyázban öltöztek, czak szomoruságh, üzök!
Jtt semmi vigasságh, van czak szomoruságh, üdök romlásra nézök!

56. Vadaknak gyomra lön, s madarak étke lön, sokaknak koporsója!
Sok vad állatoknak, megh-éhült gyomroknak, Magyar test a' praedája,
Szultán Szuljmán lön, illy romlást a' ki tön, soknak végsö orája!

57. Tizen ötöd napigh, illy keves ideigh, Budán mulatot vala,
Ennyi pusztitással, s ennyi vér-ontással, nem-elégedet vala,
Még-is továb készült, mert mérgében feszült, s haraghját viszi vala,

58. Fel-földre inditá, Pesthnél hogy szálitta, hidon által hadait,
Megyen ö maga-is, helyén már dolgá-is; viszi fene vadait,
Jtt-is nagy chapást tön, mely nagy kárunkal lön, s el-pusztitá részeit.

59. Maga-is el-kezdé, s minden felé küldé, seregeit rablásra,
Biztatással mondgya, hadgya, s paranczollya, mennyenek Magyarságra,
Öllyék, és pusztitczák, s czak füstre boczássák, Országát bizonyára,

60. Duna, s Tisza között valahol ütközöt, Pogányságnak ereje,
Jszonyú romlásnak, s szörnyü vér-ontásnak, marada-megh chak helye,
Testekben rakodék, s halmokban hányaték sok Magyarságh sengéje.

61. Vérrel megh-áradot, s ugyan zavarodot, Dunának tiszta vize,
Siralomra fordult, iay szotól megh-mozdult ninczen már édes ize,
Mert sovánnyá tette, s megh-füstösitette Szultán Szulimán tüze.

J) Török Czászár Dunára Pesthnél hidat czinaltatot.

62. Miként aszály földet, szintén ugy fel-földet, a' Pogány fel-zavarta,
Fene dühösséggel, s nagy kegyetlenséggel, szélyel el-pusztitotta,
Lakosit le-vágta, Várait meg-hágta, s falait le-rontotta;

63. Magyarságh iob részét, de söt nagyob részét, kik által nem kelhettek,
A' Tisza partyánál, s ennek határánál, fogyattak-el életek,
Pogány fegyverétöl, s nagy dühösségétöl, emésztették-megh testek.

64. A' kik megh-marattak, s le nem vágattattak, nagy rabságra esének, K
Némellyek hajokra, s Tengeri gállyákra, nyavalyásúl menének,
Eletek fottáigh, s utolso oráigh, szolgálatot tévének,

65. Némellyek nagy sarczal, a' kiket nagy harczal Pogány nyere változtak,
Sokaknak vérekkel, a' kiknek testekkel, Mahumetnek áldoztak,
Némellyel pediglen, nagy árron meginten, pénzen el-adattattak;

66. Némely feleségét, mint háza szépségét, Pogány kezenél láttya;
Kiki édes fiát, és ékes Léányát keservessen ohaytya,
Vtzákról utzákra, mint barmot vásárra, mert Török hordoztattya,

67. Némellyek mind éltigh, fogságban mind holtigh, a' vasakat pengették,
Szomoru élettel s bus igyekezettel, hazájok emlegették,
Szép szabadságokat, s vitézi vóltokat, ohaytva kesergették.

68. Müdön már kedvére, s hazánkba mérgére szandékát ki-fakásztá,
Artalmas kelését, Országunk élését, a' kivel megh-apasztá,
Magyar vér-ontással, sok ember hullással, sebeit bé-tapasztá,

69. Mint fene Oroszlány, praeda nem tudgya hány, vérben meg-fertözödék,
Mint kan-agyarival, hazánk Magyarival, müdön már megh küszködék,
Vér-ontása után, viszsza térvén osztán, végre megh-iszonyodék,

70. Még-is telhetetlen, fene, és kegyetlen, uyiúl maga mérgében,
Tovább-is hazánkban, hogy pusztitczon abban, gondolkodék szivében,
Haragját töltheti, s tüzét gerjesztheti, vagyon reménségében,

K) Keresztyénségh közül sokan rabbá estek.

71. De chudálatossan, Isten irgalmassan, szemeit ránk forditá,
A' Keresztyénségnek, romlását hivének, s veszedelmét hogy látá,
Gonosz szandékától, és akarattyától, elméjét el-vonatá,

72. Anatóliában, s kisseb Asiában, öszve-veszést támoszta, L
Szulimán haragját, Magyarokról kardgyát, ezekre forditotta,
Maga nemzetére, mint ellenségéré, mérgét ki-árasztotta.

73. Duna, s Dráva között, a' hol megh-ütközöt, és végh-Várakat megh-vett
Falait rontotta, s mind pusztán hagyatta, illy rettenetes kárt tett,
Buda töb Várakkal, és Tartományokkal, Pogányságtól üres lett,

74. Mert viszsza fordúla, s véle el-rándula, pusztito sokasága,
Eyjel, s nappal mégyen, haladék ne légyen, véle sok Janchársága,
Hogy az esz-vesztöknek, Asia népeknek légyen nyomorusága;

75. Ott-is párt-ütöknek, és ellenkezöknek, hatalmát megh-mutassa;
Erejének savát, és hathato szavát, rájok ki-áraszthassa,
Hazája latrait, s belsö ellenségit, fegyver alá hajthassa.

76. Isten ki az Egböl, mint Királyi székböl, mindeneket által-lácz,
Ideigh türsz, s szenvecz, bünökre nem nézhecz, emberekre ostort adcz,
Bünböl még-téröket, s néked könyörgöket, tellyességgel el nem hadcz,

77. Pogány fegyverével, s vér ontó törével, hazánkat sanyargatád,

Mint az édes Attya, haragját mutattya, harogodat mutatád,
De kevés üdöre, kegyelmességedre még rolunk el-forditád;

78. Nem türöd békével, kész vagy kegyelemmel, ezt az szörnyü vér-ontást,
Keresztyénségen tett, a' kit hazánk érzett, ez veszedelmes romlást,
Angyalod boczátod, s viszont megh-uyitod, köztünk e' nagy változást;

79. Sok ártatlanoknak, s hozzád kiáltoknak vérek boszszú-állást vár,
Mint egy drága illat, s könyörgö áldozat, szined eleiben jár,
Fordicz ostorodat, rájok haragodat, s szánakozzál rajtunk már.

L) Szultán Szulimán viszsza-térése.

80. O' nagy hamis Amán te Szultán Szulimán, kit az kevélységh visel!
Talám azt reménled, s boldogságban véled, hogy lelked örökkén él?
Utolso orától, s kegyetlen Halaltól, hogy még valaha nem fél?

81. Az óra folyton foly, megh-nem eszi a' moly, el-jár maga dolgában,
Az üdök el-múlnak, naponként el-futnak, ninchenek megh-állásban,
Vizek modra folynak, viszsza sem fordulnak, semmi üdök jártában,

82. Életednek vásznát, nem veheted hasznát, majd ki metczik bordából,
Ez Világi joból, mint amaz arnyékból, lészesz halandoságból,
Gyarlóvá változol, s hatalmad el-oszol, Czászári koronadból;

83. Hol lészen hatalmod? Ezentöl ártalmod, s istápod megh-töretik!
Es czak négy singh földben, illy gyönyörüségben, tagaid be-tétetik.
Czászári székedre, s te böczületedre, hamar más emeltetik,

84. Ott senki nem udvarl, és Chászárnak nem hall; el eset birodalmod,
Cháron czólnakjában, s Lethes folyásában, lészen a' diadalmod,
Pluto oskolája, s Cerberus hálója, lészen minden hatalmod!

85. Töbször viszsza nem térsz, s e' Világhoz nem férsz, honnan nincz szabadulás
Sok ártatlan vérért, s a' Keresztyénségért, szivedben lesz bodulás,
A' sok ördögöktöl, s rettentö seregtöl, lelkedre a' tódulás,

86. El-veszed jutalmát, s fáratságod hasznát, a' Mahomet hitinek,
Kinek Zászlójára, irád Alcoránra, nevét vitézségednek,
Kiért megh-vetetted, s ellenséggé tetted, irgalmát Teremtödnek,

87. De Istenre hagyom, (a' ki szivet adgyon, valaha nemzetünknek)
Szivét meg-uyitcza, s erejét forditcza, Pogányra vitézinknek,
Többé illy nagy romlás, hazánkban kár-vallás ne essék hiveinek.

PERORATIO

1. Melpoméné szóllyon, hogy már el-oszollyon Tragoediám folyása,
Megh-romlot hazánkról, s Szultán Szulimánról; lehessen halgatása,
Szünnyék Libéthrisnek, s végezödgyek ennek, ez ideigh forrása,

2. Kösse egy czomóban, s tegye egy summában, en elmemnek munkáját
Dáphnis ágainak, s termö Laurusinak, gyümölczös borostyányát,
Magyar szókból való, s Rhytmusokból álló, irásomnak folyását,

3. Mennyire lehetet, s elmém el-érhetet, annyiban dichirtessék,
Nyelv tudatlanságát, s rebegö mozgását, verseimmel kövessék,
Jo igyekezetem, és emlekezetem, vétkeit ékesgessék,

4. Mulatságúl irtam, s olvásonak hattam, viszont czak mulatságért,
Üdö megh-chalásra, s gond távoztatasra, szerzettem ok-adásert,
Kik Magyar Rhytmusban, s ezek folyásiban, gyönyörködnek azokért,

5. Tudom, czorba nélkül, s hogy nincz vétek nélkül, azt magam-is meg-vallom,
Mert nincz semmi munka, kinek vétkes oka, ne lehessen találom,
Elmém kisded kinczét, s leg-elsö gyümölczét, nemzetemnek ayánlom,

6. Ki-ki bár mit mondgyon, avagy hozzá adgyon, köszörüllye elméjét,
Magyar szó folyásnak, s tudatlanságomnak, keresse fel sengéjét,
Mohácz veszedelmén, ki-ki az értelmén, megh-üzheti mezejét,

7. Az elme nem nyugszik, de mint Tenger habzik, ninczen oly szép épulet,
Ki czorbát ne lásson, s mint jo megh-álhasson, hozzá van sok felelet,
Tavaszi üdö-is, s zöldellö erdö-is, nem mindenkor kikelet.

8. Lajosnak esetit, s ékes indulatit, sokszor hogy megh-olvastam,
Szivem gerjedezet, s elmém feletkezet, hogy ezeket találtam,
Hogy versekben tegyem, irásomban vegyem, ez okból inditattam,

9. A' Magyar hiveknek, s hazám Vitézinek, irásomot ayánlom
Kik fegyvert viselnek, s Török vért eresztnek, ezt azoknak czinálom,
És a' Magyar Márspt, mint hüseges társot verseimmel ayánlom,

10. Mint mezöt virággal, illy nagy sok jószággal, Isten öket áldgya-megh,
Karioknak ereit, s Kardgyoknak éléit, nékik élésitcze-megh,
Régi hirét, nevét, s Bellonához kedvét, egyszer még Uyitcza-megh,

11. Vér bennek buzdullyon, s Törökre tódúllyon, mezöt magának végyen,
A' Pogány határán, s régi diadalman, hasonlo czapást tégyen,
Szerem föld Várait, és töb határait, a' Töröktöl megh-végyen,

12. Mind egyenlö szivel, s tellyes értelemmel, nemzetünk vitézkedgyék,
E-veszet hazánkért, s ezekért a' jokért, igazán iparkodgyék,
Kit Isten engedgye, s szerenczéssé tegye, hazáján megh-nyúgodgyék.

112.

REGES HUNGARIAE AB ANNO CHRISTI CDI. AD ANNUM MDCLII. UNGARICIS RHYTMIS DESCRIPTI

ATTILLA

1. Attilla Fe*jd*elem Bendegucznak fia,
Ama nagy Nemroknak kedves Onokája,
Kinek Engadiban születet Daikája,
Tisztiben pedigh nagy Schytiák Királlya.

2. Gotthus-s-Danusokat ki megh-zabolázá,
Nagy mérezségeket nékiek alázá,
Világnak négy részét meszirol vigyázá,
S-kardgiában haragját világon hordozá.

3. Megh ölé az Öczét hul Budát mérgében
Mivel Sicámbriát a' maga nevében
Nevezé; s fertözék az Öcze vérében,
S-emlekezeti lön tellyes életében.

4. Az Aquilegiát hamar el rontatá,
S hires Argentinát erövel vitatá,
Kataloni mezön Hadait szállitá,
Hol a' veszteséget sors reá forditá.

5. Istennek ostora a' Keresztyenségen,
A' ki nehezen fért illy nagy *t*erességen,
Ki nagy czapást téve Olasz Nemzetségen
Mindennek felelme Világh szélességen.

6. Ez Illiricumát hamar megh-hoditá,
Es erös hadait Romára inditá,
De Pápa szemétöl lovát megh-forditá,
Sicámbria felé erejét inditá.

---

1 Fejedelem **18** cerességen

1. Ezek nem alkhattak-megh a' Királyságban,
Attyoktól maradott kinches Uraságban,
Maga népét vághta ki-ki, haragiában,
Sok vér-ontást tettek a' Pannoniában.

2. Végre megh-terité eggyik rész hadait,
Sicámbria felé üzeté Vadait,
Másik Schytiában rendelé dolgait,
Attya határára terjesztvén gondgyait.

3. Ki megh-gyözetteték a' Zvvatapolugtól,
Tavul üzetteték a' nagy Királyságtól,
Hamar el szakada a' Panoniáktól,
Senki nem rettege hatalmasságától.

4. De jött segitsége régi eleitöl,
Hétt Fejedelemségh Schytia Nemzettöl,
Hellyre-is állittyák Országát ezentöl,
De sokan megh-holtak Tanais vizétöl.

5. Attya nyomdokiban lépék gyorsasággal,
Mérgében uyula ésmét Pogánsággal,
Europában lépék hada hamarsággal,
Sok népeket veszte nagy hatalmassággal.

6. Ismét fel állitá Attya birodalmát,
Ékes Városoknak rontatá köfalát,
Sok fal-töröivel lyuggatá oldalát,
Mert kegyetlenségnek adta vólt ö magat.

TOXYS

1. Arpád Nemzetéböl Toxys születteték,
Kitöl Olasz Országh el-pusztittatatek,
Sok erös epület ettöl rontattaték,
S Pogányságnak jele megh bizonyitaték.

2. Azon Pogánysagban végezé életét,
Attilla sirjahoz helyhezteték testét
Örülék Németek ennek az el-vésztét,
De meg-is Magyarok siraták el-estét.

3. Magyarok Herczege Toxis sok hadakat,
Szerenczéssen viselt nagy Diadalmákat,
Megh-vett es el rablott sok tartományokat,
Magyarokhoz róvan szám-szerént azokát,

4. De megh-czendesedék megh-éhült elméje,
Mert megh-süté szemét arany tung sengeje
Evvel elegedik-megh szomiu gégeje,
S ettöl nyomattaték hadának ereje.

5. Megh-terité hadát az Olasz Országból,
De még sem lépék-ki azért Pogányságból,
Czak mergét veté-ki, mert önnön magából,
Ereje-is nagy vólt a' Pannoniából.

6. Attilla fegyvere forgot még kezében,
Nemzetétöl szivot meregh vólt szivében,
Sok Népeket vesztet tellyes életében,
S praedálo farkas vólt a' Keresztyénségben.

GEYZA

1. Geyza Toxys fia szálla az Országban,
Herczegséghez kapa-s vak a' Pogányságban,
Szent *Pálként* de maydan leszen változásban,
Halyogja le-esik szemenek valóban.

2. Gyümölczös törsökhöz ezt hasonlithatom,
Kitöl Kiraly Neme származék valhatom,
Istentöl adatek magva, azt mondhatom,
A' mint Kronikából olvasom s láthatom.

3. Egész Országostol megh-keresztelkedék,
Geyza ö magában ugyan iszonyodék,
Régi vallásától megh-idegenedék,
S Keresztyényi hitröl osztán gondolkodék.

4. A' Szent Albert által tért az igaz hitben,
Üdvesseg Sisakiát tévé a' fejében,
Szeretet, s reménség Paíissa kezeben,
Kiért Angialoktol viteték Mennyekben.

75 Pál kent

5. Geyza akarattyát nem viheté végben,
Nem engedé Isten elö menni ebben,
Kezei ferteztek mert keresztyén vérben
Az halál el vévé életét elsöben.

6. Következöire néz a' birodalom
Töle el veteték ez a' diadalom
Másoknak adaték Istentöl hatalom
Mert réá erkezék az halálos álom.

S. STEPHANUS

1. Geyzának egy Fia mert lám szúletteték,
Az Elsö Mártyrtól ki jövendölteték,
Szent Albert Püspöktöl meg-kereszteltetéк,
És az igaz hitben fel neveltetteték.

2. Ez az igaz hitre hozá Nemzetségét,
Az Isten segité karja erösségét,
Ki Kupan Herczegnek, rontá vitézségét,
Látá a' Pogány Nép bátor mérézségét.

3. Legh-elsö Királlya a' Magyar Nemzetnek,
Romából hozaték Koronája ennek,
Jstentöl rendelve vólt e' Nemzetségnek,
Hogy hellyre hozassék félelme Istennek.

4. Aitatosságnak követöje e' vólt,
Jo szélid erkölchel meg-virágozot vólt,
Ki Gyula Herczeget rabságban vette vólt,
Hogy Keresztyenségre hozza, oka e' vólt.

5. Horvátt, s Bulgárokra fegyverét forditá,
Az egész hadait ellenek inditá,
Nagy gyözedelemmel fegyver alá haytá,
Jsten Egy-házait kivel gazdagitá.

6. Esztergamot látá Papi Ersekséggel,
Fejér-Várt tisztelé Papi ekességgel,
S Szent Mártont épité Szent Szerzetességgel,
Kiktöl tiszteltetnék Isten kegyességgel.

PETRUS, ET ABA

1. Egyetlen; egy fia szent Istvánnak vala,
Szep Iffiusagában ki virágzo vala,
Erre birodalom, s-Korona néz vala,
De job Koronára Isten hitta vala.

2. Cheysla segite Pétert Királyságra,
Ez-is választaték a' Birodalomra,
De kevely erkölche nem vezérlé jora
Ki néki fordúla az után kárára.

3. Hamar ki vetteték ez a' Királyságból,
Melly vermet Magyarnak ása álnokságból,
Azonban szakada nyaka Uraságból,
Szerencze le-veté e' hatalmasságból.

4. De mayd Hendrik Chászár hellyre hozá dolgát,
Megh-adá nekie kinczes Uraságát,
Abára bizta vólt Magyar Királyságát,
De kegyetlenségre ez-is adta magát.

5. Fene kegyetlenség Péterben termet vólt,
A' kiért az Ország nem szenvedhette vólt,
Egy-más után kétszer is üzettetet vólt,
De viszont Hendriktöl viszsza hozatot vólt.

6. Nyilas Magyarságtól Népe megh-öleték,
Német természetét el nem szenvedheték,
Magát megh-ragadván szeme ki-tolyaték,
Ki adván a' lelkét Péczen temetteték.

ANDREAS CUM LEVANTA

1. Szam-ki-vetésben vólt Péter Királyságtól,
András és Leványta hogy a' Magyarságtól,
Királlyá teteték, mert a' Pogányságtól,
Vonyatot elméjek s a' bálványozástól.

2. Véren menének-be ezek Királyságban,
Szent Gyerárdot ezek megh-ölék uttyokban,
Homályt hozának-be a' világosságban,
Míg székek teheték bé az uraságban,

3. A' míg Birodalmok széllyel ki-áraszták,
A' Pogány vakságra Népeket boczáták,
Egy-házi Rendeket kardra hányattaták,
De hamar a' zablát szájokba meg-rántak.

4. Véren epité fel András Királyságát,
Mellyben meg mutatá. Magyari vakságát,
Serénykedésével Levánta-is magát,
Vér szomjuzásában hagyá Pogányságát.

5. De lás chuda dolgot, s hamar változását,
Edictummal valo nagy elö szollását
Andrásnak nagy hamar viszsza fordulását
Es Pogány hályognak szeméröl hullását.

6. Népét kemenységgel vévé igaz hitre,
Chalárdságh sziniével be-mene a' tisztre,
Szerzeteseket-is vön elöbbi rendre,
Föl epité öket Isten tiszteletre.

ANDREAS ALMUS

1. Magára Andrásra szálla a' Királyságh
A' kiben czak szinnel uyult vólt Pogányságh
A' Keresztyén hittre uyonnan Magyarságh
Ettöl teritteték s az egész sokaságh.

2. De nem soká lakék békével Országban,
Mert im Hendrik Czászár Péter-ért uyobban,
Ellenséges-képpen jöve határában,
Posont-is meg-vévé elsö Ostromában.

3. De Hendrik Czászár-is az árrát megh-adá,
Job részét hadának Magyar kardnak adá,
Vértesben mivelhogy ehségh el-ragadá,
Többé hogy ellenség nem lész azt fogadá.

4. Ezért Salamonnak örök bizonyságul,
A' Leányát adá mint drága zálágul,
Ajánlotta vala noha valoságul.
Franczia Királynak házastársaságul.

5. Diplomában való békeség szerzésre
Megh esküvék Hendrik tellyes életére,
Többít-is átkozá kik ülnek székére
Hogy ha ellensegül térnek Magyar Népre.

6. Kétt ezer szalannát, s-hatvan vizát külde,
Ezer ökör marha Hendrikhez erede,
Kenyérnek száma nincz hogy lenne ébéde,
Andrásnak kegyelme Nemetre terjedé.

BELA PRIMUS

1. András után Béla jüve Királyságban,
Istenessen forgot Országh dolgaiban,
A' Keresztyén hitet meg uyétá jobban,
Ki Koronásztaték Szekes-Feiér-várban.

2. Nagy békeségh vala ennek idejében,
Törvény folyást rendelt mert e' legh elsöben,
A' kin az igazság folyt régi üdöben
S-szép rend tartást szerze Ország közepében.

3. Ennek idejében ismét a' Magyar Nép
Ki keresztyénséggel az elött vala szép
Viszont Pogányságra aprolékonként lép
De e' Bela elöt nem vala helyes, s ép.

4. Nagy fene dühösség vezérlette öket,
Mert még a' Pogányság gerjeszté sziveket,
Fegyver alá veték Egy-házi rendeket,
Sokan Mártyromul adák-ki lelkeket.

5. Bujában a' Király külde Magyarságra,
Ezért a' vakságért hányassanak kardra,
Töbször ne legyenek e' botránkozásra,
S-meltoknak itilé bizony az halálra.

6. Ki végre Demesben székéböl ki-esék,
Es gyogyulhatatlan betegségben esék,
Három esztendeig Királyságban késék,
Sixard Kalastromban temetése esék.

SALAMON

1. Salamon fegyverrel jöve az Országban
S Czehek erejével szálla-be, Budában,
De ném lön Szerenczés az után dolgában,
A' Szerencze ravasz vólt állapottyában.

2. Geyzat nem szenvedé a' Királyi székben,
Társul ö magának, s esék irigységben,
Noha Görögöket eggyes értelemben,
Ronták, és pusztiták Országok mindenben.

3. De az el-nyert praedán megh nem alkhatának,
S a' nyert jutalomon nem osztoshatának,
Ki miat mind ketten a' kardhoz kapának,
S magok nemzetéböl sokat le-vágának.

4. De megh-gyözé Geyza gyors vitézségével,
Salamont meg-veré tellyes erejével,
Ki veté Szekéböl gonosz erkölczével
S poenitentiara mélto erdemével.

5. Jsten nem szenved-el soha gonozságot
Noha egy ideig tür-el mint joságot,
De hamar emberen tesz változoságot,
Homályban borit-el túndöklö világot,

6. Király szekén kivül eletét végezé,
Mert a' sok gonozság elméjét megh-gyözé,
Nyomoruság Lelkét testében-is fözé,
Baráti köntösben holtig éltét üzé.

GEYZA SECUNDUS

1. Az elsö Belának fia Geyza Király,
Salamont megh-vervén az Országh reá szál,
Joszágos dolgokban mint erös oszlop ál,
Nitray Púpökségh emlékezetül ál.

2. Cálmánt, és az Almust két szép fiát nemzé,
Salamont, a' Báttyát fegyverrel megh-gyözé,
Erös vitézséggel mind addiglan üzé,
A' míg Orszagából meszsze földre üzé.

3. Kinek idejeben támoda nagy ehség
Országunkban való türhetetlen inség
Egész Magyarságon nagy halálos szükség
Kit soha nem emlit emberi-Nemzetség.

4. Jstenes élet vólt ennek fel-tött czéllya,
Untalan tündöklöt szent élet példája,

Örök Boldoghság vólt kiért ajándekja,
S Menyegben pediglen duczö Koronája.

5. Kegyes, s Isten felö vólt Geyza dolgában,
Erös, s gyözedelmes hadakozasában
Mert szerencze nem vólt neki változásban
Ez-ért nagy Királynak hivatot Országban.

6. Az hálal nem nézé Királyi hatalmát,
Czak réá boritá hamar a' mély almát,
Kezébül ki rantá az szep arany almát,
Váczban rakattatá testére az halmát.

S. LADISLAUS

1. Méltó Királyokká az Urak választák,
Királyi Szekere düchójül szoliták,
Ország Koronáját fejében adaták,
Nemessek Lászlonak féjeket megh-hayták.

2. De Salamon sokszor akará ki üzni,
Szekéböl szemellyét magá-ért ki vetni,
E' nagy méltoságban maga akart ülni,
De a' uak szerencze nem kezde szolgálni.

3. Lászlo Lengyeleket hadakkal fárasztá,
Es vér forrásokat bélölök áraszta,
Országában mindent békeségél tarta
Szép gyözedel-mivel Nepet tamogatta.

4. De nem mehet-elö el-kezdet dolgában,
Nem lehet szerenczés fell tött szándékában,
Kivánsága a' vólt hogy Palaestinában
Hadával be mennyen, s ronczon Poganyságban.

5. Az Halál megh-fosztá hamar életétöl
Magához veteték Lelke Istenetöl,
Diczirtetet dolga Országban mindentöl,
Szentül-is megh-valék e' Világi tisztöl.

260 hivavot

6. Nagy hasznára vólt ez a' Magyar Országnak,
S szaporitására az Szent Koronának,
Mert im Országait Horváth Dalmatáknak,
Koronánkhoz rová s töb határainak.

COLOMANNUS

1. Almus Successora vólt Lászlo Kiralynak,
De Kálmánra nézet szeme az Országnak,
Mert üdösseb vala, száma napjainak,
Ö kapá azert el székét Királyságnak.

2. Magyarság alatta nagy sokat szenvedet,
Attya-fiak közöt zur-zavar eredet,
Nagy haboruság-is közöttök kezdödöt,
Mellyért az Országnak esze-is veszödöt.

3. Mert nagy vér szomjuzás viselte ez Embért,
Nagy feneséggel bánt a' kihez hozzá fért,
Vér ki ontás nélkül fegyvere megh nem tért,
Jdejében minden kegyetlenséget ért.

4. Az Historikusok sokan azt beszéllik,
Hogy Váradi Püspök lött vólna itilik,
De Pápa engedte vólná azt remenlik,
Hogy Királlyá légyen sok közülök vélik.

5. A' Velenczésekkel nagy hadakat tarta,
Jádrát hatalmassan tölök viszsza vonta,
A' rêgi mód szerint Királysághoz rótta,
Es Dalmatiat-is le czillapitotta.

6. Am hamar Almusnak szemét ki-tolyatá,
Bélát-is a' fiát mert megh-vakittatá,
Ötet-is az halál hamar ragadtatá,
S Szekes-Fejér-Várban földben takartatá.

STEPHANUS SECUNDUS

1. Elsö szülöt fia a' Cálmán Királynak,
Uráva tététek a' Magyar Országnak,
Feier-várban vévé jélét Koronának
Régi modgya szerint a' töb Királyoknak.

313 Cámán

2. Megh-állá boszuját ez a' Lengyeleken,
Meg-forgatá kardgyát hamar a' Czeheken,
Nagy czapást tön keze hamar mindeniken,
Attya boszujá-ért az ellenségeken.

3. De nem lön szerenczés a' Görögök ellen
Megh-jáczék itt az sors véle nagy éktelen
Mert megh-kelle térni futással hertelen
Melly dolog történék rayta reméntelen.

4. Ezt Meny-ütö-könek neveste vólt kösségh,
Mivelhogy viselte a' nagy vak-merőségh,
Czak maga eszén járt, töre vólt remenségh,
Másoknak tanácza nála nem vólt szükségh.

5. Hogy magtalan vóltát megh-ismérte vólna,
Magzatot ágyassa szülendö nem vólna,
E' nagy méltoságra haszontalan vólna,
Hólta után másra az Királyság szálna.

6. Országhtól megh-vála s Calastromban méne,
Hogy élete inkáb czendessegben lenne,
Egren a' testiböl lelke-is ki-méne,
Váradon temeték hogy ott porrá lenne.

BELA SECUNDUS

1. Kiralyi Nemzetböl Bela születeték,
E' neven masodik Királlyá tételeték,
Székes-Feiér-várban szekében ülteték
Szent Koronával-is ott tiszteltetteték.

2. Kálmán irigysége a' kit megh-vakita,
Holtig setétségben ok nélkül boczáta,
A' nap világától tömlöczben szorita,
Mint rabot foghságban, homályban borita.

3. Hellyessen viselé Országának gondgyát,
Mert az Igazságnak megh-vettete ágyát
Minden rend-tartásnak megh-vette volt modgyát
Nem szíta maganak szegénységnek fadgyát.

4. Négy fiu magzattal Isten áldotta vólt,
Két szemei hellyét nyomossa tette vólt,

Noha teste földben, de neve megh nem hólt,
Emlekezeti nagy Magyar Országban vólt.

5. Borichus Herczeget Kálmánnak a' fiát,
A' ki Országának kivánta vólt sirját,
Futásra forditá, s el toré az ját,
Had támasztásának meg-adá a' diát.

6. Végre keresztyénien végezé életét
Mert Geyzának hagyá Országának tisztét,
Nemzetünk siratá, nekie el estét,
Fejér-várott tévék Koporsoban testét.

GEYZA TERTIVS

1. Az harmadik Geyza másik Béla fia,
Ennek négy fia közt ki vólt nagyobbikja,
Joszágos dolgoknak fenyeskedö napja,
Lön Magyar Országnak Királlya s Istápja.

2. Német, s Bavarusnak le-toré a' szarvát,
Austria-béliek megh-érzék a' szavát,
Sött még Szászokra-is hatalmának hamvát,
Népek romlásával rá-boritá havát.

3. Mivel Poson Várát el foglálták vala,
Országa széleit dulva hatták vala,
Sirját Austriában bé takarták vala,
Kiért szégyen valva viszsza-térnek vala.

4. Kiknek Praedájával Istennek áldozék
Ragadományokkal oltár illatozék
Istennek Egy-házá kinczekkel virágzék
S erös diadalma széllyel el ágazék.

5. De mint kegyes Atya kezeit ki-nyujta,
Menyböl, mint Dávidot Ostorával sujtá,
Egész Országára haragját árasztá,
Országát éhséggel s népét látogatá.

---

366 savát

6. Négy fiu magzatot nemze országában,
Kiket successorul hagya hazájában,
Szentül végezödék élte futásában,
Teste nyugovék-megh székes-Feier-várban.

STEPHANVS TERTIVS

1. Harmadik Geyzának fia István Király,
Mellyet a' Kronika harmadiknak számlál,
Magyar Királyságban ez-is hátra nem ál,
Szerencze mert néki Koronáual szolgál.

2. Sok had-viselêsét az irás beszélli
Es jeles dolgait Országunk szemléli
S düczö diadalmit az Egh-is hirdeti
Kinek diciretét pennám-is neveli

3. A' Dalmatiában sok hadakat viselt,
Velenczesek ellen birodalmat emelt,
Számos seregével Országokat terhelt,
Kit jáczo szerencze szárnyára fel-emelt.

4. Görögh Császár ellen karját fel emelé,
Emmánuel hadát hamar el törölé,
Sok féle Nemzetség haragját kerülé
Hazank győzedelmét naponként örulé,

5. Össi fiaitól nagy sokat szenvede,
Cáto-ként ki nekik, sokat-is engede,
De nagy türés után haragra gerjede,
S nagy boszszu-állásra ellenek erede:

6. Lelke a' testétöl mag nelkül megh-valék,
Száma napjainak azontol bé-telék
Nemzetünknek napja északra-is valék
Esztergamban teste por, s hamuvá válék.

1. Geyza Nemzetéböl *harmadik* Belára,
A' Királyságh szálla, czak önnön magára,
Birodalma után Egész Országára,
Nagy czendesség szálla megh-maradásokra.

2. Mulatságh viselte Királyi elméjét,
Mert a' nagy sulyos gond nem terhelte fejét,
Vraságnak szentelt Iffiuságh sengejét,
Mellyekkel mulatta job részén idejét.

3. Ö Királyságában Mars nem fegyverkezet,
Szomszédsag ö véle nem-is ellenkezet,
Sohul semmi gondgya néki nem érkezet,
Másnak-is ártanni ö sem igyekezet.

4. Kegyesség viselte, a' vitézlö rendhez,
Jo voltát mutatta minden Emberekhez
Korona mélto vólt Királyi fejéhez,
Jgazsággal fordult a' joknak igyéhez.

5. Tolvayságban lévök kik Országban vóltak,
Hazájában széllyel a' kik praedalkodtak,
Az uton-járokon erössakoskodtak,
Mélto büntetéssel megh-jutalmaztattak.

6. Országunkban néki két fia marada,
A' kiknek-is napjok réájok virrada,
Birodalom után elméjek fárada,
De vegre méltoság Imrere akada.

EMERICVS

1. Bèkessêgben tartá Imre az Országát,
Hadakozás nélkül tölté-el Világat,
Czendességben tartá kinczes Vraságát,
Nem dulá s pusztitá senki a' Ioszágat.

2. Ellenség ellene hadat nem mozditot,
Szomszéd fejedelmet barátsággal látot,
Gyülöség szivére senkitöl nem hatot,
Fegyveres hadakat melly okert nem tartot.

409 negyedik

3. Gygist követte vólt e' minden dolgában,
Békesség czimeret viselte uyjában,
Nem-is gyönyörködöt, ez a' fene Márban,
Szomszéd Országokban való vér ontásban.

4. Bellona fegyvere a' vértöl nem tisztult,
Fegyverkedésétól senki megh nem busult,
Vér szomjuzo Pallás romlásra nem todult,
Mert békességes sors mindenekre fordult.

5. Szánto, Vetö, földnek gyümölczét el vette,
S munkás szölö hegyét szabadon mivelte,
Szivét ellenségtöl senki nem féltette,
Ellenségnek hire nem-is rettentette.

6. Kilencz esztendeig a' Királyi tisztben,
Méltoságot viselt Imre életében,
Az után a' Párkák ennyi idejében,
Életét el-metzék, s temetteték Egren.

LADISLAVS SECVNDVS

1. A' második Lászlo a' Vak Béla fia,
Szerelmes Attyának szemének Vilagja,
Vénsége táplálo oltalma, s istápja,
Tellyes életenek reménye, s Oszlopia.

2. Jffju idejében Világból szoliták,
Elete virágját, homályban szoriták,
Királyi hatalmát semmive forditák,
Czak négy singh föld alá véletlen boriták.

3. Aleg hatt holnapig visele Koronát,
Az halál el rantá a' szép arany almát,
Meg-homalyositá minden diadalmát,
Sors réá boczátá az halálos álmát.

4. Attya méltoságát felyül mullya vala,
Okoskodásá-val fel halladgya vala,
Joság, s tanáczával mert meg-dullya vala,
Kiralyi méltoságh véle termet vala.

5. Hogy ha meg-tekinted joságát s visgálod,
Alkalmatossabnak Attyánál találod,
Fejedelemségre illendöbnek vallod,
Sok szép indulatit ha elö számlálod.

6. De hamar mint virág szépsége hervada,
Mint a' ki nyilt rósa ugyan megh-lankada,
Halál hálójára véletlen akada,
Fold alá a' sirba be-rekesztek oda.

ANDREAS SECVNDVS HIEROSOLYMITANVS

1. Harmadik Bélának fia András Király,
Kire a' szerencze valóban rá-talál,
Minden diadalom boldogságában ál,
Fejer-Várban réá Ország, s Korona szál.

2. Házas társat véve a' Német Némzetböl,
Getrudot magának, de Királyi Nemböl,
Szent Ersébet Aszszont ki szülé mehéböl
Belát, Kalmánt, s Andrást Isten kegyelméböl.

3. Jerusálembeli méltán nevezteték,
Babyloni Szultán töle megh-vereték,
Nagy erös baj-vivás általa téteték,
Ki által a' szen*t* föld viszsza foglaltaték.

4. Constántinápolyban a' míg oda jutna,
Széles Asiában, hadakat inditna,
Getrudot a' Bankban, hogy megh olte vólna,
Véletlen hozzája Bán-is jutot vólna.

5. Mert Bán feleségét nagy vétekben ejté,
A' Getrudnak öcze ágyát szeplösité,
Melly miat életét Királyné el veszté,
Bánkban fegyverevel, mert az földre ejté.

6. Egész szabadságnak e' lön a' tükore,
Nemes Uraságot oszta vitézségre,
Diplomát irata emlekezetére,
Magyar Fejedelmek esküsznek a' kire.

---

482 serencze **492** szend

BELA QVARTVS

1. Negyedik Belára szálla a' Királyságh,
Mellyet zengö szoval kiált a' Magyarságh,
Kezében adassék erö, s hatalmasságh,
Köszönték minnyájan a' Magyar Uraságh.

2. Huszon ött esztendöt Attya után regnált,
A' kit életében sok nyavalya talált,
Változandoságot Országában számlált,
De Királyságától e' még-is megh nem vált.

3. Ennek idejében Tatár nagy rablást tén,
Birodalmat véve Nemzetünknek vesztén,
Tenger mellé futa Vitezi esetén,
Három esztendeigh Tatár lakék kestén.

4. Rhodusból azonban segitsége jöve,
Frangepánok által birodalmot vöve,
Friderik Herczegre mérges nyilat löve,
Vy-helynél vitézül kit az földre töve.

5. Ottocarus ellen nagy hadát inditá,
Morvánál hatalmát Czehekre forditá,
Hamburknál ellenség erejét megh-rontá,
Nagy-szombat-varosát ki töböl rakatá.

6. Aitatosságtól Király viselteték,
Joszágos dolgokban Lelke öltözteték,
Holta után a' kik Istenhez követék,
Esztergamban teste földben temetteték.

STEPHANUS QVARTUS

1. Attya után lépék Kiralyi székében,
Hazánk Koronája teteték fejében,
Kinek diadalom adaték kezében,
Hátra nem maradot hadi szerenczében.

2. Szerencze szárnyára eztet fel-emelé,
Egész Czeh Országot ereje el-telé,
Ottocarus Királyt haragja el törlé,
Ki Attyát megh-veré üzvén Hamburgh felé.

3. A' ki Bulgáriát adozová tévé,
Egész Mysiával hatalmában vévé,
Királyi pálczáját Koronánkhoz vévé,
Királyi hatalmát illy meszszire tévé.

4. Lászlo, és Maria két gyermeke vala,
Léánya Károlnak hütös társa vala,
Ki Marcellus Károlt ismét szülte vala,
Sicilia Országh a' kit ural vala.

5. Harmad-fél-esztendöt Kiralyi napjai,
Székében számláltak holnapi s orái,
Es szaporodtanak testi nyavalyái,
S megh-nehezettenek naponként tagjai.

6. Ki-adá a' Lelkét orája, el-telvén,
A' kinek halálán Országh keseredvén
Testét Koporsoban, házában bé tévén,
Buda szigetében lön el-temetetvén.

LADISLAVS TERTIVS

1. Kun Lászlo harmadik Attyának szekében,
Ki-mulása után azon esztendöben,
Egész Uraságtól Korona fejében,
Tételték, s Magyar nép Urala mindenben.

2. Czeheknek Királlyát amaz Ottocárust,
A' ki eszi ellen fel-tette vólt laurust,
Hamar földre ejté mint az hervat Tirust.
S vele el-törölé hada-béli Chorust.

3. Masodszor Tatárok ennek idejében,
Országunkat dulták iszszonyu inségben,
Pestigh el-hatának kegyetlenségekben,
Esztendöt töltének jo-lako földünkben.

4. Vöve házas-társot ez Apuliából,
Károly Király leányát az Olasz Országból,
De viszont ki-tére hazasulásából,
S a' Kun Léányához hayla kivánságból.

5. Pápa Követével inteté vétkéröl,
Hogy mégh-viszsza térne gonosz életéröl,

Isten szerént élne s gondolna Lelkéröl,
Mivel számot adna mas világon erröl.

6. Azonban Kunoktól Király megh-öleték,
A' kikhez haylot vólt azoktól veszteték,
Nyavalyásul élte ott el-végezteték,
Keseredet teste halomban téteték.

ANDREAS TERTIVS

1. Az harmadik András Attyanák Czillaga,
Ötödik Istvánnak Nemzetséges ága,
Nemes Országunknak tündöklö világa,
Mint a' mezöségnek szép ki-nyilt virága.

2. Hazánknak el-véve fényes Koronáját,
Austriaijáknak le-töré a' szárnyát,
Jo vitézségével mutatá a' modgyát,
Egen-is hatalma megh-uyitá holdgyát.

3. A' Romai Pápa Cárolus Robertust,
Országára küldé hogy a' Királyi just,
Magának foglalná, s e' düczö titulust,
Pápa fegyverére tün nevetö Rhytmust.

4. Meg czalá a' koczka Pápa tett Királlyát,
Szerencze el-töré hamar az Istápját,
Bánatra fordétá vigazságos napját,
Mert el nem kaphatá Országh Koronáját.

5. Andrással termet vólt Királyi meltoságh,
Nem ijet árnyéktul e' vitezi Joságh,
Noha jol ismérte hogy változandoságh,
Valamit Annya szül el hervadandoságh.

6. Orája el-telvén le-fekvék ágyában,
Es nagy czendességben niugovék az Urban,
A' Minoristáknal János Templomában,
El-temetése lön Buda Városában.

CAROLVS ET VENCESLAVS

1. Carolust még kisded iffiu idéjeben,
Nagy inséggel látá sors esztendejben,
Kevesen Urallák mert a' Nemessegben
Attiát el-feleiték, ki vólt idejében.

2. Országh megh hasomlék, Venceslaust hozák,
Némelliek votumit nekie aldozák,
A' Czeh Király fiát ellenere hozák,
Országának részét mind addig futozák.

3. Hamar megh-valtozék a' szerencze sorsa,
Még a' kösségnek-is ellene van voxa,
Károlynak adassék Országnak e' jussa,
S ne legyen Vénce-nel semmi titulussa.

4. Sok insége miát Attiához follyamék,
Ki Pesthez taborban hozzája erkezék,
Egy kevés ideig ottan mulatozék,
Míg fia tisztéböl Budan ki-öltözék.

5. Koronát magokkal vivék Czeh Országban,
Mert hatalmok alat vala Királyságban,
Czak áz hirét hagiák itt Magyar Országban,
Ki-ert Nemzetségünk esék busulásban.

6. Veszekedés után Király urálkodni
Kezde, mert az Ország kett Királyt uralni
Nem szenvede, mint ég ket napot viselni,
Ki szokot egy-mással gyakran ellenkezni.

OTHO BAVARVS

1. Bavaria-beli Otho, be-hozaték
Némely Magyarság-tul Királlyá tételék,
Székes Fejér-Várban megh-Koronáztaték,
Jlly nagy méltoság-gal föl-ékesétteték.

2. Megh-hozá Koronát e' Venceslaus-tul,
Nép mellé adaték neki az Országtul,
Tiszteltetik vala egy nehány Uraktul,
Kedve uyul vala e' nagy meltoságtul.

601 kisdet **630** Országktul

3. Düczösség kivánás vévé Magyarságrá,
Hír s neu szomjuhozás ragadá világra
Az Országnak terhét vévé ö vállára,
Ugy tetszék hogy kelne mayd hamar szárniára.

4. Oh vayha az Ember láthatna jövendöt!
S tudhatná mindenben a' következendött!
Hivságnak alitna minden el-veszendött!
S elmeje tudhatná a' megh-lehetendöt!

5. Hamar megh-valtozék kedveskedö üdö,
Mert Othonak leve harmad fel estendö,
Nem zöldelle neki a' szep Laurus Erdö,
A' ki örömére vólt legh elsö kezdö,

6. Az Erdelyi Wayda hamar megh-ragádá,
Othot rabbá tévén foghság alá adá,
Országh oltalmára nem erdemés mondá,
Kinczét praedáltatván Országbúl ki-adá.

CAROLUS PRIMUS PVER

1. Az Ezer három száz és tiz Esztendöben,
Károly Mártes fia a' Királyi tisztben,
Lépék, noha gyermek s kizded idejében,
De reá erdemes, s mélto személlyében.

2. Az egész Magyarságh mint Urát böczüllé,
Ekes Koronával fejét megh-tisztelé.
Szomszéd határokat hire-is el telé,
Végre gyözedelme méne étszak felé.

3. Groff Trénczhéni Mathét fegyver-rel meg-veré,
Hatalmas erejét megh-ronta és töré,
Minden birodalmát, s kinczet-is el-nyeré,
Kassán erejének keze végét eré.

4. Hazánkat ki nem czhak kardal oltalmasta,
De széles határral megh-szaporétotta,
Szomszéd Királyokat hozzája haitotta,
Országh gyözedelmét meg sokasétotta.

5. Dalmatát, Serviát, s Lodomerusokat,
Bussiát, Horvátot, s a' Cummánusokat,
Bosnia és Bulgar Országban valokat,
Birodalma alat megh-tartá azokat.

6. Ennek idejében Sáska uralkodék,
Megh-szamlálhatatlan sokká szaporodék,
Országunknak kára ki-ert gyarapodék,
A' kinek utánna éhségh öregbedék.

LUDOVICVS PRIMVS

1. Elsö Lajos Király mint szép drága virtus,
Páphos szigetében illatozo myrthus,
Töb Királiok közöt fénlö Amethystus,
Ès nagy giözedelmü Vespasian Tythus.

2. Kirül emlekezet mind holtigh fön-marad,
Ennek diczhéreti mint a' Tenger árad,
E'szakra enijszer napja-is fel-virrad,
Kik számlálásában az elme el-fárad.

3. Mint Nagy Alexander sok hadakat viselt.
Melliet a' szerenczhe Triumphussal keduelt,
S nagy düczhösségessen szárniára-is emelt,
Kinek ellenséget hire, s neve terhelt.

4. E' Kummánusokat Pogányi vallásbúl,
Jstenhez teréte a' setét vakságbúl,
Nap világra hozá a' Lelki homálibúl,
Ès ki-szabadétá ördögi foghságbúl.

5. Lengiel Királyság-ra e' választattaték,
Korona s hatalom kezében adaték,
Királyi felségtül megh-körniekezteték,
Hire s birodalma, igy ki-terjeszteték.

6. Fiu magzat nelkül hala-megh ágiában
Két Leánit hagiá a' birodalomban,
Magiar nép halálát siratá valoban,
Három esztende-igh giaszolák Országban.

MARIA REX

1. Sok jo-têteménnye míg Lajos Királynak,
Emlekezetében vala az Országnak,
Ki-ert a' Koronát adák Máriának
S egienlö szandék-kal tévek Királlioknak.

2. Tarsul jegiezteték a' Brandenburgusnak,
Hogy hütösse lenne Sigmond Marchionak,
Raita vagion voxa nemes-s Uraságnak,
Kirallya lehessen az Egész Országnak.

3. De kevés ideig tarta ez az hüségh,
Napja le-niugovék-s fordula setetségh,
Nem soká marada raita e' tisztetségh,
Hamar körniekezé esze-veszö énsigh.

4. Nehezen szenvedék Aszszony birodalmát,
Mert haylando elme-s Országnak oltalmat,
El nem viselheti s el-veszti jutalmát
Gondolák hogy másra bizzák Arany almát.

5. Mindentül Országban hamar utáltaték,
Aszszony birodalma hatra vettetteték,
Ervendetes napja bura fordéttaték;
Kiralné An*ny*ios-tul megh utáltattaték.

6. Sok nyomoruságot szenvedet éltében,
Attia holta után, Országh közepében,
Sors megh jaczattattá s eitette törében
Végre jóra fordult eseti mindenben.

CAROLVS SECVNDVS

1. Kis Karoli-ért kültek Urak Neapolyban,
Siessen be-jünni hogy Magiar Országban,
Részesülliön hamar elei jussában,
S Szállion bé hirtelen a' Birodalomban,

716 Anynios-tul

2. Nekie tartatik itt a' Diadalom,
Kezében adatik Korona s hatalom,
Mert a' Mariátul nem lehet oltalom,
Ki-ert eö rea néz egész birodalom.

3. Föl giuita a' szivet ez hir Cárolusnak,
Remenli magában dolgát boldogságnak,
Bizik hitetessen sors czalárdságának,
Nem tudgia mi vége lesz kezdet dolgának.

4. Uttiait rendelé lépék az Országban,
Boldogh szerenczével szálla bé Budában,
Királynák nevezé magát valojában
De halal rekeszté rövid nap haloban.

5. Bús szivel Maria ezt szemléli vala,
Hogy a' Kiralyságbul ki vettetet vala,
De meg-is Budában ben-maradot vala,
Gara Palatinus tanáczloja vala.

6. Király halálára Forgacz fogattaték
Ketté vágá fejet, s töle megh-öleték
Máriának Országh igy visza-adaték,
Illy nagy jutalom-ért Gyemes-Vár adaték.

SIGISMVNDVS

1. Sigmond tanul vala Jegyesse esetén,
Forgo szerenchének szörnyü történetén,
Kis Caroly Királynak véletlen el-vesztén,
E' rut zur-zavarnak végén, es kezdetén.

2. Meg-állá boszujat Bánon Máriának,
Megh-öle Partosit eö házas-társának,
Husz esztendö vala száma napjainak,
Urává tétetek hogy Magyar Országnak.

3. Boldogh Chillag alat születettet vala,
Sigmondot vallá-ra sors emelte vala,
Magiar Királyság-bul Chászár-rá lött vala,
Pápa Eugenius Koronázta vala.

4. Nagy giözédelmessen sok hadakat viselt,
Kit a' forgando sors düchösségre emelt,

Nagy hirrel, es nevel e' világon kedvelt,
Méltoság-ra vivén mindenekben tisztelt.

5. De im Nicapolnál meg-chalá valoban,
Szerenche kereté hadastul háloban,
Amurat el-törle sokakat hadában,
Megh-chala-s jáczatá kezdet szandékában.

6. A' szerenche dolga álhatatlanságban,
Hellyheztetve vagyon chak forgandoságban,
Lelke im ki-mulék testé-bül Morvában,
Temetésé esek Várad Templomában.

ALBERTUS

1. Fér-fi magzat nelkül Sigmond megh-holt vala,
Leania Ersébeth chak maradot vala,
Erre a' Korona s Ország-is néz vala,
Mert más Királij mag e' nélkül nem-vala.

2. Albertnek adta vólt Attia életében,
Örök hazás-társul boldogh idejében,
Hogy Ország-s Korona réa jövendöben,
Szállanna, s Magiarságh tisztelné mindenben.

3. Tetsék a' végezés egész Uraságnak,
Raita lön votumjok Nemes státusoknak,
Sigmond holta után a' Magyar Országnak,
E' lön Fejedelme s töb határainak.

4. Austriai Herczegh Albert az Országban,
Nem soká lön niomós hamar valtozásban,
Emberi természet mivel gyarloságban,
Helyheztetve vagion s el-mulandoságban.

5. Az Huszitak ellen viselt chak hadakat,
Erös Ostromok-kal terhelte azokat,
Vélte szakaszthattia nekiek magvokát,
S-hogy még igaz hitre hosza minnyajokát.

6. De kezdet szandéka nem mehete végben,
Párkák mert el-metszék fonalát elsöben,
Világbul ki-mulék legh-job idejében,
Feiér-Várot tévek testet-is a' földben.

ELIZABETHA RELICTA ALBERTI

1. Ersébet Albertul maradot terhessen,
Kiraly holta után méhe gyümölchössen,
Nem tudta fiu-magh vagy leány lehessen
Kire az Orszagnak szemei nézhessen.

2. Akkoron az Orszagh Urak-kal tündöklött,
Okos Tanachok-kal mindenek-nel fénlett,
A' kiknek elméjek Királyné-nal szénlett
Ország oltalmá-ra vitessege kellett.

3. Királyné ezeket hivatá magához
Hogy ki mit mondana gyénge tánáchához,
Jo vólna latniok Orszagh oltalmához
Ki lenne jövendö, küldnének Királyhoz.

4. Lengiel Király Öchét magokban választák,
Ki-hez követeket azontul inditák,
Az Vladislaust Budá-ra hivaták
Hogy Királliá légyen minnyajan kiáltyák.

5. Azonban Ersébet szüle egy magzatot
Mígh Vládislaus Országban be-jutot
Menten az Urak-ban Budá-ra szolétot,
A' szent Koroná-val kit Koronásztatot.

6. Megh-bana Király-né illy hirtelenségét,
Magá-val el-vivé hazánk fénisségét;
Friderik-hez futa hogy ott látná végét
A' míg születtének érné Emberségét.

VLADISLAVS

1. Az Vladislaus hazanknak Chillaga,
Mint szép Pálma-fának ki-terjedet ága,
Vitesseg-ben forgo szemünknek világa,
S sereny Marstul faizot Bellona virága.

2. Hazánk oltalmára lépék ez Országban,
Mi síros földünket vövé oltalmában,
Az Urak-közt fénlék mint nap melegh nyárban,
A' vagy mint Phosphorus tündöklö haynalban.

3. Minnyájan kiáltiák megh-koronáztassék,
S a' diadalomban hogy föl-öltöztessék,
De mivel Koronánk fel-ne-találtassék,
Szent István fejeben való ki-vétessék.

4. E' Reliquia-val ott megh-Koronázák,
Ès Király szekében Budá-ra be-hozák
Fejenként magokat nekie alázák
Ki-ért Egyhaz-rendek Miséket áldozak.

5. Méltoságos neve örökén fen-marad
Nap-keletül fogva eszak-ra ki-árad,
Ès düchösségenek ága megh-nem-szárad,
Föld kerekségé-re míg a' Nap fel-virrad.

6. Pápa követé-tül Bulláját megh-érté,
Melly-el szövetségét, s hitit megh-szegété,
Amurates ellen erejet terjeszté
S Várnánál életét vitezül el-veszté.

LADISLAVS QVINTVS POSTHVMVS

1. Friderik Chászártul Lászlo ki-hozaték
A' ki Postumusnak Országban hivaték,
Ersébet Aszon-tul, s Alber-tul születék,
Ki kisded-korában megh-koronáztaték.

2. Ennek idejeben Hunyadi gubernált,
Melliet szerenczhére vitesseg-gel talált,
Bizántium-tul-is keresztienségh megh-vált,
Görögh birodalom ki-ért semmive vált.

3. Mahumet megh-szállá Nandor-Fejer-Várát
Király Pecz-re futa pusztán hadgia Várát
De Hunyadi által megh-adá az arrát,
Ki Kapistránus-sal tartá-megh határát.

4. Esz-veszés történek Király udvárában
Celiai Groffot Laszlo haragjában
Szabliá-val megh-öle kardos-kodásában,
Ki miat Máttyás-sal vetteték foghságban.

846 Szerenczhre

5. Laszlot Vldrikus-ért itéllék halálra,
Király kegielmére ki-méne Budára,
Hiti ellen küldé hamar nyak-vágásra
Öchét pedigh Máttiást Pragai fogságra.

6. Legh-elsö örömét müdön szolgáltatná,
Tizen nyolcz esztendött az iffiu számlálná
Hirtelen betegségh, s nyavalya találá
Prágában a' Lelkét Istennek ayánlá.

MATHIAS PRIMUS CORVINVS

1. Magyar Királyok-kozt, Máttyás nem utolsó,
Szerenchének szárnyán sorsa nem-is alsó,
Mint üstökös Chillagh az Ègen futosó,
Pogány romlásá-ra halálos folyosó.

2. Dicheretét ennek vallion, s mikent kezdgyem?
Jeles düchósséget pennam-ra mint végyem?
Ki-beszéllesé-re elmem mikent érjen?
Ki meltoságá-hoz, s személyé-hez férjen.

3. Elméd bölczhességét hogy ha tekéntem-megh!
Ekes hirrel s nevel vallion s *ki gyózhet*-megh?
Fegyver s vitességel vallion, s ki dulhat-megh?
Sok giözédelmidet nem számlálhátom-megh?

4. Mahumet, Friderik, és Lengiel Király-ra,
Egy esztendö álat illy hatalmasság-ra,
Eröd ki terjede ezek romlásá-ra,
Hadait keréte fené Márs kardod-ra.

5. Ki vólt szomszédság-ban ki neked nem-enget?
Kardodnak erejen vagy diadalmat vett?
Austriaban Beczh-is mert adózo-vá lett,
Vyhel-is te-neked soldos-fizetöd lett.

6. Ugy annyra a' Mars szivedet megh-giuitá,
A' Czheh Királyság-ra elmédet fordétá,
Prága Koronajat fejed-ben nyométá,
Szerenchednek szárnyát megh sugárosétá.

874 kigyózhet-megh

ULADISLAUS SECVNDVS

1. Az Uladislaus Casimirus fia,
Királlya tételték-s a' nemességh hija,
Máttyás holta után Koronáját birja,
Méltoságh kivánás mert elméjet vija.

2. Maximilianus Bechet viszsza-vévé,
Prukot-is Uyhelly-el magajé-va tévé,
Székes-Feiér-várt-is Vespremmel el-nyere
De Uladislaus belöle ki-vére.

3. Szekes-Feier-Várát, szekében ulteték
Fejében Korona Èrsektül tételték
Egesz Magyarságh-tul megh Koronástaték
Orszagunk hatalma kezében adaték.

4. Királysága alat Országh fel-posdula
Egesz Nemesség-re Parasztságh todula
Zapolai Janos de rajok randula,
Ki miat egy lábigh halálok fordula.

5. Parasztságh veszélie után lön békességh,
Egész Nemességh-közt igen nagy chendességh,
Királyt-is viselte a' nagy együgyüségh,
Nem-fért elméje-héz fegyver-kedö inségh.

6. Halála történik nekie Budában,
Az egész Magyarságh öltözteték giázban,
Teste be-téteték setét koporsoban,
Temetése esék Szekes-Feier-várban.

FRIDERICUS TERTIUS ET MAXIMILIANVS PRIMVS

1. Maximilianus s Friderik harmadik,
A' Királyi jussal, s nevel dichekedik,
Es Titulasá-val Ország-ban kérkedik,
De a' Vetulus-sal Lajos uralkodik.

2. Szövetségh-vetesbül méltoságh furdalta,
Magat-is e' szék-re méltonak vallotta,
Magyar Királyság-hoz közét alítata,
Holta utan Lajos neki ajanlotta.

3. Regi végezés-bül a' Koronát birjá,
Magh-nélkül ha Lajos szemeit bé-hunnia
Szerenchenek menten fel-vegie a' szárnia
Nemesség-is neki Koronajat szannia

4. Nagy emlekezetre szerenchessek voltak
Hatalmas erö-vel mind a' ketten birtak
Nagy Chászári nembül, s Királyok-is voltak,
S-földi Fejdelmek közt elö-kelök voltak.

5. Boldogh emlékezet fen-áll maradékán,
Dichéreti follyon emberek ajakán,
Fennies hìre-s neve nappal és eszakán
Hogy el-ne-ragadgia iregységh a' torkan.

6. Ellien maradékjok-s szélliel ki-agazzon,
Mint a'ma Palma-fa giözedelmet hozzon,
Laurus-sal mind vég-ig kiket koronázzon,
Holtok-után Lelkek Egekben vigiázzon.

LUDOVICUS SECUNDUS

1. Lajos bölchü-béli Attya idejeben,
Fényes Koronája teteték fejében,
Naponként öregbül hirében-s nevében,
Gyermekdéd esztendök válnak bölchességben.

2. A' Mohách harcz-igh békességh viselte,
Háborut mint Attya soha sem kedvelte,
Maga chendességét, s mulatságit üzte
Királlyi elméjét kin gyöniörködtette.

3. Hazánk reménsége-s két szemünk lett vólna,
Sötetség-ben mint nap-világunk lett volna,
Romulus második hazánkban lett volna,
Az irigy szerenche ha engette volna.

4. A' mígh urálkodék eö Királyságában,
Mindenhez kegies volt adakozásában,
Véle termet vala e' joságh valoban,
Utolso-is nem volt bölczh tudománnyában.

5. Mint áma Magnes-kö vont mindent magá-hoz,
Meszi Orszagok-ból jüttek udvará-hoz,
Vitezségre termet szép állapattiá-hoz
Mélto volt Királyságh szép ábrázattiá-hoz.

6. De jáczo szerenche hamar megh-chufolá,
Mohách-nál véletlen az halál találá,
S-Sultan sulimánnak karjára ajánlá,
Kinek szép joságit Musam-is számlálá.

IOANNES ZAPOLAI. COMES SCEPVSIENSIS

1. Az Erdélyi Vayda Szepesi Groffság-bul,
Királyság-ra lépék sors választásá-bul,
Alkalmasnak véli magát hatalmá-bul,
Tisztinek felelhet kinches Tár-házá-bul.

2. Egy része Országnak hozzaja hanyatlék,
Ferdinand-hoz másik mint Király-hoz hailék
Mind kettönek hire Ország-ban el-telék,
Kik közöt Nemzetünk kétt felé-is oszlék.

3. Ferdinand Némettel jöve az Ország-ra,
Magyarok késerék Posony várasá-ra,
Zapolai pedigh Török-kel Budá-ra,
Feier-Vár-ban, méne a' Koronázat-ra.

4. Mind a' kettö között a' szerenche jáczik,
Hol egyík-s hol masik Királyságban látsik,
Néha Ferdinandnak napja fel-is tetsik,
Az üdök forgási de viszont el-métsik.

5. Mind addigh a' szárnián erös Márs röpüle
Magiar Királyság-ban Ferdinánd örüle
Sors Zapolaitul hamar el-térüle
Buda Török kézben végtére kerüle.

6. Tutorság-ban vévé Janos Királyt Szultán,
Kétszer megh-segété maga lova hátán,
Harmadszor-is jöve oltalmára Postán,
Maga hatalmá-ban Budat vévé oztan.

---

969 Ferdinad **974** egyk

FERDINANDUS PRIMUS

1. Ferdinand be-jöve a' birodalomban
Kinek az igasságh volt társa dolgában,
Igaz igye vala Magiar Királyságban,
Mert már Királyi magh nem-vala Országban.

2. E' Suliman ellen fel-emelé karjat
Sokszor Buda körül megh-forgatá kardgiat
De Bech álá lövé Suliman az ijat
A' kinek végtére megh-adá a' diát.

3. Attyának mondhattiuk ezt Magiar Nemzetnek
Mert oltalmazoja régi Eleinknek
Ha e' nem-lett volna io-lako-földünknek
Vége Török miát lett vólna mindennek.

4. Harmicz nyolcz esztendö lön hadakozásban,
Hazánk oltalmazá maga arnyékában,
Pogány ne-lakoznék a' mi hatarinkban,
Vér-ki-ontásával vólt kardoskodásban.

5. Szekes-Feier-Várot lon a' diadalom,
Sok faratságá-ért Királyi jutalom,
Kezében adatot Országh és hatalom,
Hogy a' Pogányságon légyen viadalom.

6. Véres-vereitekit Isten megh hálállya,
Sok jo-téteménnyét ki elö-számlállya,
Empyreum Eget a' Lelke megh-szállya,
Halhatatlanságnak napjait számlállya.

MAXIMILIANVS SECVNDVS

1. Marximilianus győzedelmes kéz-zel,
Mellyet a' szerenche nem-talált veszelly-el,
Èkes hire-s neve el-terjeget szélly-el,
Mellyet a' nap-fény süt sugar erei-vel.

2. Nagy-voltát maganak a' neve viseli
Sok viselt dolgait a' világh szemleli
Országh dichérettel az Egre emeli
Soha homalyos köd hirét nem-terheli.

3. Hatt holnap alat ô! Ki volt e' vilagon?
Harom Koronát nyert illy nagy tágasságon,
Albertus Quintuson küvül illy joszagon,
Ki megh-dulta volna mulando hiüságon.

4. Vonta mint egy Mágnes hazánknak szerelme,
Gond-viselésünknek nála volt értelme,
Noha romlásunk-ért giakran volt sérelme
De megh-vigasztalta viszont gyözedelme.

5. Setet-ben melly kedves a' szép világosságh,
Szomoruságh utan szép jeles vigásságh,
Kedves volt hazánkban e' Királyi joságh,
Ki nemzetségünk-höz vólt erös igasságh.

6. E' volt kalauzza az en eleimnek
Megh-ekesétöje Nemes Nemzetémnek
Kinches remensége az Oláh Érseknek
S-Listius Janosnak a' Györi Püspöknek.

RVDOLPHVS SECVNDVS

1. Rudolph-is nem kisseb töb Királyok közöt,
Szerenche forgótta kiben nem-ütközöt,
Ki sok ellenséget gyakran megh-elözöt,
Erös diadalma s karja-is megh-giözöt.

2. Düchöül viselte Magyar Királyságot,
Boldogul töltötte ez-is e' világot,
Nagy Méltoságra-is hire s neve hágot,
Nap enyészetre-is bochátot világot.

3. Török Chászár ellen nagy hadakat viselt,
Vitezkedésében kiket szeme kedvelt,
Tiszt-re s méltoság-ra azonnal fel-emelt,
S-mint egy gyümölczös-fát jutalom-mal terhelt.

4. Világi düchösség ezt el-ragadta vólt,
Minden gyöniörüségh mint a' víz reá-folyt,
Antonius másik ez a' világban vólt,
Mulando hiusága soha megh-nem-szünt vólt.

5. Méltán beszelhetem hasonlo Hectorhoz
Batorságh viselte hadakozásához

Nem tulaidonétot egienlöt magához
Mert ereje nagy volt ö Chászárságához.

6. Az Imperiumi, és Magyar Koronát
Boldogul viselte s töltötte az orát,
Végtére megh-adá halálnak a' torát
Mert betegh-agiában megh-ivá pohárat

MATHIAS SECVNDVS

1. Masik Máttyás Király Rudolphusnak Öche,
Austriai Háznak Királyi giümölche
Prága felé szemlél szép Nemes erkölche
Hogy a' Magyaroknak elméjet be-tölche.

2. A' szep diadalmat kit Rudolph tartot vólt,
Sok üdök-tül fogva Országunk-ban nem-vólt,
Egész Magyarságh-al e' visza-hozta vólt
Posony Városában Koronáztatot vólt.

3. Hunyadi Máttyásnak nevét megh-uyétá,
Régi hirét s nevét viszont ki-árasztá,
Niomdokat kövesse sok-kal kialtatá
Nagy hálá-adás-sal elméket farasztá.

4. Cheh Országh Czimerét tételé fejeben,
Ennek-is Istápját vévé a' kezében,
Nevét föl-iratá Királyok rendében
Emlékezéti-re jövendö üdöben.

5. Ottomán nemzet-tel sok harczokat tartot
A' kiknek alattok le-törte a' partot,
Sok véres sebeket hadaikban osztot,
Vég-re életek-tül sokat-is megh-fosztot.

6. Diadalma után Lelkét ki-ereszté,
Másik Ferdinánd-ra Országát ereszté
Minden birodalmát reája terjeszté
S a' Béch Városában testét temetteté.

1. Austriai Ház-bol, fenyes-kédö, Titán,
Hazánk-ban világot te adtál vólt méltán,
Föld-is chudálkozot a' kinek nagy-voltán,
Tégedet mondhatiak Phaétonnak méltán.

2. Megh-nem-alut benned kegyességh sikrája,
Isteni-joságnak fel-giuitot a' lángja,
Az Egre fel-hatot nyelvednék a' hangia,
S föld kerekségének nem fogja hom*á*llya.

3. Az Isten veled vólt sok háboruid-ban,
Nem-hagiot-el tég*ed* látogatási-ban,
Noha mint szent, Iobot bochatot probá-ban,
De viszont hozzá-vött kegies irgalmá-ban.

4. A' keresztyen-vállást kardal oltalmaztad,
Saniaruságidban el-nem-boritottad
Orszagodnak ki-ért nagy inséget láttad
Szent Peter hajoját vér-rel tamogattad.

5. Holl szerenche föl vött, hol megh el-eresztöt,
De viszont mint Rárót karjá-ra keretöt
Szerenche szárnyá-ra, s röpülés-re föl-vött
Ellenségid ellen giözedelmessé tött.

6. Még az hol fékszel-is aldot legien a' föld,
Temetésed körül Laurus legien szép zöld,
Ott a' nap villamlyon, s be-ne-fogja a' köd
Örok boldoghság-ban nyugodgiek a' Lelköd.

FERDINANDUS TERTIVS

1. Szép ékes Phosphorus az haynal viselö,
Ekes hir-rel-névei Hesperus-ban fénlö
Austriai Házban mint a' nap tündöklö
S Romai-Vallásban kegies Isten félö.

2. Az Eg-re magassan szavárványod föl-jüt
Erödnek sugárja Tartományokra süt,
Ellenkezöidnek a' szivök-re be-üt,
Hatalmasságodnak a' napja-is föl-jüt.

1088 homlállya **1090** téget

3. A' mígh az Egh fen-al s a' föld-is el-romlik,
Nemzetednek ága soha megh-nem-bomlik,
Elöb egész Világh mind eggiüve omlik,
Hogy sem Chászárságh-tul Austria el-valik.

4. Bár minden erejét elmém elö-végye
S egész tehetségét Rhytmusok-ban tégie,
A' kilencz Musát-is segetség-ül vegie,
Lehetetlen dologh velek-is fel-érje.

5. Hogy dichéretedet elö-számlálhassa,
Még az Apollo-is megh-magiarázhassa,
S viselt dolgaidát nielvé-re hozhassa,
Nagy méltoságodnak erdemeseb jussa.

6. Elly sokáigh s Nestort üdö-vel megh-dulliad,
Tündöklö élet-tel Pythiust fel-mullyad,
Avagy Deiphobus napjait szamlallyad,
Gyözedelmid után az Eget megh-szallyad.

FERDINANDVS QVARTVS

1. Negyedik Ferdinánd Királyi Apollo
Hazánk oltalmára strása és ör-állo,
Kösségh Nemzetünk-ért, s Isten-ért harczolo,
Az irgalmasságra kegiességgel haylo.

2. Mint Pünkösdi Rosa ékes Kikelétben,
Zöldellik mint Ciprus elsö sengejében,
Cinnamon füstölögh minden idejében,
Mint a' Viola van gyönyörüségében.

3. Salamont megh-dullia minden düczösséggel,
Büvelkedik ékes mezei szépséggel,
Ayakin nectár folly nagy gyönyörüséggel,
Cedrus-hoz hasonlo termeti szépséggel.

4. Mint a' Sas-keselyö magasságra röpül,
Hogy fiai napra néznek azon örül,
Ki napra nem-nézhet ö ahoz nem-térül
Hol Ferdinánd sasnak a' szárnyára fel-ül.

5. Szerenche tollait sugáron nevelte
Attya virtussira sors ezt fel-emelte,

Mégh ö idejében Királlyá-is tette,
Szép diademákkal megh-nemesitette.

6. Elly hazánk reménnye, fáragy s munkálkodgyál,
Mi édes hazánk-ért hiven tusakodgyál,
Ottomán nemzettén diadalmaskodgyál,
Hogy Bizantiumban végre megh-nyugodgyál.

113.

MAGYAR ORSZÁGH KÉTT NEVEZETES GUBERNÁTORI

HVNYADI JANOS

1. Serény Márstul nemzet Magyarságh Chillagha,
Hunyadi el-terjet Palma-fának ága,
Nemes Országunknak tündöklö világa
Méltán a' feggyverre szemeid villoga.

2. Hercules második mi hazánkban voltál,
A' Pogányságh ellen vitezen forgottál
Vizen és szárazon vélek mégh-harczoltál,
Kiken mindenkoron diadalmaskottál.

3. Méltó Achilleshez ha most hasonlétlak,
Elö-Járojának Magyarnak találllak,
Amurátes ellen hiressebnek vallak,
S-hada-veröének tegedet mondhatlak.

4. Mig egy chöp-igh a' vér, ben volt tagaidban
Szomjuhozot a' Márs Pogány vér-ontásban
Mint a' Szarvas futot nagy szomjuságában,
Jlly vér-szivo voltál Török romlásában.

5. Te hired el-terjet egész Pogányságon,
S megh-nem-rémült szived nagy számu sokságon,
Mert bizodalmad volt Mennyei, jószágon.
Kinek szerencheje tartot ez Országon.

6. Fáratságid után szemedet be-hunyád,
Ő mag*ához* vöve földben a' te Annyád,
Lelkedet peniglen Mennyei Szent Attyád,
S-következöidnek fegyveredet hagyád.

---

22 magahöz

1. Országunknak egyik fö Generálissa
A' kit föl-emelt volt a' szerenche jussa
Kin az ellenségnek volt megh-bódulása
Sokszor Ottománnal történt harczolása,

2. A' nemes Vér ebben mind holtig-lan posgot
Serény gyorsasága mint egy villám forgot
Nemzetéjért viselt faradságos dolgot
Megh-erdemlette volt tiszti-méltóságot.

3. A' barátságos sors ideigh viselte
Mint a' vidam Rárot szárnyán röpültette
Sas-keselö modra praedára-is vitte
Nagy sok ragadomant körme-közé vete.

4. De a' mint köz-példa tartia beszédében
Ki veszelyt szereti esik a' veszélyben,
Ezt-is fel-találom Szent Irás könyvében
Fegyver miát esik hiba életében.

5. Addigh kardoskodék pállia-futásában,
A' vak szerenchének ra-fordulásában,
A' szárnya el-esêk tollázkodásában
Szerenchetlenséghtül akada rabságban.

6. Béko, és pengö vas lábát eszve füzé,
A' sok nyomoruságh mind addighlan üzé
Testében a' Lelkét a' sok bu megh-gyözé
Constantinápolyban életét végezé.

114.

SCHYTIABUL KI-JÖT MAGYAROK HÉTT KAPITANNI

ARPAD

1. Almus Nemzétébül Arpád születteték
Erdelyben az Attya Almus megh-öleték
Hét Kapitán közül elsönek tételék
Többinél erösbnek mivel találtaték.

2. Szive fel-gerjede még a' Pogányságban,
Kezde gondolkodny fene Schytiában,
Fel-búzdula a' vér minden tagaiban,
Hogy erre ki-jönne gondolá magában.

Hétt Kapitányság-gal effelé indula,
Tana-is folyásan ö által-rándula,
Nemzete romlásán szive el-jaydula,
Erdely Országh felé népé-vel mozdula.

4. Választ követeket hogy földet megh-lássák,
Kinek síros voltát hol föl-találhassák,
A' Duna mentében magokat forgassák
Honnan jelenségét magokkal hozhassák.

5. Kusid társaival megy Sicámbriában,
A' Zvatapolugnak lako-Varasában,
Fejér lovat viszen aranyos szerszámban,
Mely-el földet vészen Duna folyasában.

6. Megh-adá az árrát német fejér-lonak
Az egész Magyarságh táborban szállának,
A' Zvatapolugon könnyen ki-adának,
Mint saját földökön meg-is nyugovának.

CHAK

1. A' második Zabolch e' Kapitányságban,
Jeles vitessége ez allapattyában,
Fene Márs viseli vér szomjuzásában
Egy-kevessé elsöb ö méltoságában.

2. Ennek-is a' szive mind addigh gerjede.
Régi hazájának szerelmétöl ége,
Ö gondolatinak végre e' lön vége,
Hogy megh-valtoztatnék dögleletessége.

3. Chakniara tájékán sátorát vonyatá
Vitezivel együt magát, megh-szállêtá
Hol megh-maradását legh jobnak alétá
Ki-ért az ellenségh vérét ki-árasztá.

Cím: Hak

4. Hivata Zabolchnak a' maga nevérül,
Azt a' lako-földet régi eleirül,
S hagyá jelenségül sok vitezségérül
Olasz Nemzeten tett kegietlenségérül.

5. Czáki Nemzet innen eredetet vészen,
Ki emlekezete mind öröké lészen,
A' Kronika kirül bizonságot tészen,
S vitezi voltárul dicheretet tészen.

6. Mind addigh dul-fula a' Márs elméjében,
Míg chöp vér marada a' maga testében,
S mind hold gyarapodnék hirében s nevében,
Teste osztán menne a' föld kebelében.

GYULA

1. Az harmadik, Gyula közülök nem also,
Márs zászloja alat fegyverrel vadászo,
Mint a' vér-ontásra egy fel-emelt zászlo,
Nagy hatalmasság-gal elmeje niargallo.

2. Vadászása után egy várast találа,
Mellyet Romaiak épétettek vala,
A' maga nevére kitt nevezet vala,
S Gyula-Fejer-Várnak hivattattia vala.

3. El-ado Leánia vólt szép Iffiuságban,
Mint púnkösdi Rósa ö allapáttiában,
Hire futamodék nagy tartományokban
Kit Geyzának ada házas-társaságban.

4. Legh-elsö Királyunk a' kitül születék
Királyi Korona á' kinek küldeték,
Napon-ként job-része kitül terétteték,
S Isten tiszteleti s föl-is épétteték.

5. Az Erdély Országot Gyula választotta,
Agyékja giümölchét ki-virágoztatta,
Gyula-fi Nemzetet el-ágasította,
Isten kegielmébül eddig fen-tartotta.

6. Harmad-íz nemzetét ennek holta után,
Ö magához vévé István Király osztán,
Tömlöchben vettetê Pogányság*ért* méltán,
Megént el-bochátá megh-terése után.

KUND

1. Le-szálla Népével Kund negiedik Nyrben
Kapitánysága vólt a' Vitézi rendben,
Mert ez-is méltó vólt, érdemes a' tisztben
Vitézi ember vólt maga szemellyeben.

2. Megh-rögzöt szivében a' Pogányi vakságh,
Elméjét viseli a' régi bátorságh,
Nem mégyen-el róla, s a' nagy homályosságh,
S magát nem-ismeri hogy merö gyarloságh.

3. Koros idejében halál megh-szolétá,
Alola a' gyéként, chak hamar el-rántá,
Minden birodalmát kezébül ki-rántá,
Földnek melységében testét-is takará,

4. Kusidot és Kupánt hagiá örökségben,
Két fiat tulaidon maga személlyében,
Kik vég-re öltöztek keresztyéni hitben,
S üdvösségh sisakját tették a' fejekben.

5. Az Isten szemeket megh-világosétá,
Malasztyát reájok ugyan ki-árasztá,
Ès ismeretíre magának választá,
Ki-ket kegielmébül megh-is gazdagétá.

6. Attya örökségén Egyházt épétének,
Szerzetes Rendeket a' kiben szerzének,
Törödelmességet kiben szentelének,
S végre mint hogy földek arnyékhoz terének.

71 Pogányságot

LÉÉL

1. Ötödik Kapitány névezetében Léél,
Kinek téteménnye Historiánkban él,
Emlékezet rola mi közöttünk-is kéll,
Jeles-hire-s neve az halál-tul nem-fél.

2. Had-viselök közöt e' sem marat hátra,
Régi szokás szerént megh-esküt a' Mársra,
Fegyverét fordéta a' Bohemusokra,
Es ot közel-lévö Messiánusokra,

3. Golgata reszerül ki-kergeté öket,
Magának foglalá erövel heleket
Halomban rakatá a' kiknek testeket
S-föld szomjuságárá ki-ontá véreket.

4. Méltó Kronikában dolgait bé-irni,
Maga viselését-s virtusit számlálni
Hozzája hasonlot nem-találunk lenni
Nagy bátorságárul ha kezdünk beszélny.

5. Sok vér-ontás után a' koczka fordula,
Gonosz szerenchének bal-szárnyára álla,
Forgando kerekén el-ala-randula
Vitezi elméje mellyen megh-fordula.

6. Romái Chászárnak sors foghlyává tévé
A' ma Conrádusnak tömlöczében vivé,
Kürtit a' nyakábul azonban ki-vévé,
A' kivel életét nekie megh-évé.

VERBULCHUS

1. Verbulchus hatodik vólt Kapitányságban,
A' ki Schyták közöt vólt e' méltóságban,
Ez-is nem vólt kisseb maga-mivoltában,
S-vak-merö Ember vólt nagy bátorságában.

2. Zaszlojára holdot jelüll iratta vólt,
A' maz had-viselö Gradivus szülte vólt
Ekes fegyverrel élt vér karján alá-fólt
Kinek ereitöl sok Nemzetségh megh-hólt

---

117 foghlyájá

3. E' mégh Schytiában erre fogát-fente
Vér-ontó szablyáját méreg-gel megh-kente
Attilla niomdokán elméjet viselte,
Kinek vitezséget s magát gerjesztette.

4. Palatinus körül taborát jártatá
Kép-pel raiczoltatot sátorát vonyatá,
Kikre maga nevét s hirét föl-iratá,
S-magát azon-földnek Urának hivata.

5. E' világh elméjet viselte a' szárnyán,
Kérkedékenségnek magas vitorlyáján
Mint ama forgo-szél tündöklet volt karján,
Ellenségh, Czimere le-töröt szablyáján.

6. Haniat-homlok a' Márs ez Embert viselte
Méltoság kivánás a' szivét terhelte,
Mind addigh a' szárnyán eztet emelgette
Míg a' föld gyomrában testét keretette.

URS

1. Vrs hetedik vala elsö vezér után,
Kit lova el-kapot vadászása után,
Moeotidis Tó-tul ki-érkezék osztán,
Sájo vize mellet helyt találá méltán.

2. Schytiában e' még magában langozot,
Attillátul szerzet földre szomjuhozot
Harmincz ezer embert magával ki-hozot
Kik-kel Tanaison által-is hajozot.

3. Le-ülése után hazánknak szélében,
Mint giümölchözö-fa nyárnak idejeben
Termését ki-adá gyöniörüségében,
Es megh-szaporodék ö Nemzetségében.

4. Nemes fámiliák tüle származának,
Mint a' giokeres-fák el-is ágazának
Kikból Fejedelmek s Urak származának
Végre halál által magvok szakadának.

142 a' s zivét

5. Hétt Kapitánságrul méltonak itéltem,
Rövideden szollyak hasznosnak-is véltem
Elme uijtásra Iffiaknak rendeltem,
S-magam mulatságán munkáját kedveltem.

6. Mint az három Királyt egy Chillagh vezerlé,
Elmejeket kinek világa be-telé
Öket-is egy Szarvas hazánkra vezerle
Pannusok telekét szivek megh-kedvelé.

115.

A' SZERENCHÉNEK ÁLHATATLANSÁGÁRÚL

1. Fegyvert s hadi-ezközt mind-addigh forgattam,
Vér szomjuzo Mársot Versemben foglaltam,
Sokak vitezséget éltemben találtam,
Kik-rúl tragediat s Kronikát számláltam.

2. Sultán-Sulimánnak kegietlen voltárul
Országunk-ban szerzet sok pusztétásárul,
Lajos Királyunknák düchö halálárul,
S-a' Mohách mezején történt romlásunkrul.

3. Eredetet azért vészek szerenchérül
S-az ö mi-voltának forgo kerekérül
Hamis s álhatatlan hizelkedésérül
Mint Proserpinának nagy tünderségérul.

4. Vesd-fel szemeidet tekênch az Egekre
Amaz Aquilonak kegietlenségére,
Viszont Zephirusnak giöniörüségére
Mezöket uijto ékes kikelétre.

5. Földet serkengeti a' napnak ereje,
Es megh-vidámétya szép sugár sengéje,
Ki után megh-vidul Hesperus mezeje,
S-vigasságra fordul Napaeak elméje.

6. Platanus orvendez ki-terjet ágak-al,
Ekes Libanus-is az szép Cedrus fák-al
Cinnamomum s Nardus drága illatok-al,
Egek ékesgetik hathato szagok-al.

7. Nehéz terh alattis Pálma nevelkedik,
Eden Mezeinel Flora dichekedik,
Mint Nárdus illatya Egre emelkedik,
Kivel mert Balsamum szag-val tusakodik.

8. Szép ki-folyó kutak ki-keletben folynak,
Helikon völgyébül eredetet hoznak,
Gyönyörüségessen magokban uyulnak
S a' napnak fényetúl ugyan megh-tisztulnak.

9. Kiknek forrásókhoz a' Vadak járulnak,
Szomjuságh oltásra oda folyamodnak,
Gyönyörüségektúl szörök-ben tisztulnak
Ehségek mulatván pásiton lakoznak.

10. Az Eghi madarak szarnyok-kal röpdösnek
A' szép zöld erdöben fák-ra szokdechelnek
A' fülemülek-is Haynalban fel-kelnek
Vér taytékot turván szépen énekelnek.

11. Jdegen helyekrül Darvak-is megh-ternek
Heveteges helyrül másova keszülnek,
Hámon forrásához sietve röpülnek,
Hol a' kikeletrül feleletet vesznek.

12. Rárók, Kelechenyek, s Solymok megh-tisztulnak,
Kikeletet érvén magokban uyulnak
Töredezet tallat szárnyokrul szaggatnak.
Szárnyok sugárságán röpülést tanulnak.

13. Az Örvös-galambok szállásrul gondolnak,
Ama Didonaea érdöben szallánnak,
Es Thebe méhébül oda ipárkodnak
Hol az Embereknek jövendöket mondnak.

14. Ra-talál Gerliche el-tévet társára,
Ki-veti bánattiát, s fordul vigasságra,
Réaszál a' fának zöldellö ágára,
S nem-is gondolkodik már-gyász ruhájára.

15. Hamadriádesek hegyekben lakoznak,
A' fák árniékában gyakran mulatoznak,
Laurus ágaibul koszorukat fonnak,
Örvendetesség-gel kitt fejek-ben nyomnak.

16. Szép Oriádesek völgyéket szemlelik,
A' Najadessek-kel Libitrist kerülik,
Az ékes Chlorissal rosákat szemlelik,
Onnan szál örömök az honnan sem-vélik.

17. Parnassus meg-indul ki-folyó kutak-kal
Apollo hol sétál a' kilencz Musák-kal,
Verseket számlálnak zengö Rhytmusok-kal
Sziveket gerjesztik szép musikájok-kal.

18. Közepettek mint nap Apollo tündöklik,
Aranyas hajától az Helikon fénlik,
Kitül bölcheseg-gel elméjek megh-telik,
Vélek a' boldoghságh magok-felöl vélik.

19. A' szép kikeletnek minnyájan örülnek,
Iupiter mérgétöl töb-bé nem-rettegnek,
Menyütö-követül Chirraban nem-félnek,
Laurus Koronákat a' fejekre tésznek.

20. Delos szigetében Diána-is fel-kél
Cyprus szigetébül Vénus Aszszony szemlél
Páphos Rosáival giöniörüségben él,
S Egh háboruitul már ez után nem-fél.

21. Vadaknak hálot vét Diána és tört hány,
Vadászo erdöben szerenche találmány,
Vénus-is Iffyaknak mellyben leseket hány
A' kiket megh-kaphat vélek szabadon bány.

22. Madarász sip szoval foglyokat keréti,
A' Karoly madár-ral füröket öleti
Futo agarak-kal nyulakat érteti,
Kiben mulatságát, s kedvét helyhezteti.

23. Kertek illatoznak sok drága füvek-kel,
Mezök fel-öltöznek giönyörüséggék-kel,
Ekes Liliomok szép fejérségek-kel,
Cyprus Rosmaring-is zöldellöségek-kel.

24. Akar hova tekénch chak örömet szemlélsz,
Minden boldogságot enny sok jokbul vélsz
Látona hát méltán gyönyörüségben élsz
Megh-hervaszto dértúl immár továb nem-félsz.

---

69 tündiklik

25. Nagy örömmel teli-be boldogságh völgyed,
Töb-bé megh-nem hervad Iuno te virágod,
Rothadatlanságbul Flora a' te ágad,
A' kibül megh-tetsik nylván boldoghságod.

26. Ceres késéch sarlót megh-sárgult a' kalász
Kezed munkájára valoban ra-találsz
Most nem chekély vizben cybelevel halász
Gyönyörüséged-ben a' ki-tül megh-nem-válsz.

27. Az üdö megh-áldot földnek termesével,
Erejét ki-adta hasznos gyümölché-vel,
Megh-örvendeztetet gyönyörüségé-vel
Füved föl-nevelte termö büségével.

28. Munkás fáradságát megh-gyömülchöztette,
Az Egeknek sirját reá-eresztette
Mint a' Gedeonnak széröjé-re tette
Az Isten irgalmát mellyel jelentette.

29. Termésed buzáját megh-szaporétotta,
Széles mezöséget, véle megh-rakatta,
Egyet száz eszerré mert szaporította
Minden chúreidet véle megh-rakatta.

30. Heliádeseknek nemzöje örvendez
Ekes öltözett-el s ruházatt-al zöldez,
Gyönyörü voltával az Egekre erdez,
Vigassága-felöl senki-tül nem-kerdez.

31. Szép Szivárvány vonta kéz-iját az Èghre,
Külömb-külömb szinyel fel-jöt nap-keletre
Melly-el kerekséget jelenti a' vegre
Harmattiát bochássa hogy a' föld szinyére.

32. Mezöségben a' Pán nyajait számlállya
Hogy megh-szaporodott büvön fel-találllya
Hegyeknek barlangját társaival állya,
Vad eledelekkel szolgait táplállya.

33. Triptolomus siet gabona rakás-hoz,
Kévéit hordattya súrün az aztag-hoz
Mert Bachus el-hita a' vetet-aztal-hoz
Pohárit keszeti Malosa borá-hoz.

---

127 Hegyegnek

34. Méheknek seregi a' mezö-ben dongnak,
Mert Aristaeusnak sok hasznokat hoznak,
Virágok szinyerül édességet szinak,
Kik-kel kosárokban lépeket ragasztnak.

35. Gyümölche meg-érét az Alcionusnak
Hozzája érkezet ereje a' Napnak,
Tündöklik a' szinye piros almáinak
Fájá gyümülche-is a' Laemaedonnak.

36. Phoebus-is lovait szekeré-ben fogta,
Gyöplöit lovaknak Phaëtonnak adta
Erejet az Egén ki-is árasztotta
A' Caniculát-is velek fel-gyuitotta.

37. Kemeny vad szelei amaz AEolusnak,
Megh-szelidöltenek s chendességben vannak,
Kedves szellöchkéket magokbul inditnak,
Nyárnak közepében, kik-kel mást uijetnak.

38. A' chuszo-mászok-is tél-rul gondolkodnak,
Az apro hangyák-kal eledelt hordanak,
Pthrüczkök utak körül ének szot haytanak,
Ki miát a' télben éh-gyomor-ral vannak.

39. Egy-szoval mindenek mostan vigan élnek
Mezei virágok örömet követnek,
Salamon Kirally-al mindenben fel-tesznek
S földi düchösség-gel véle el-erkesznek.

40. Üdö valtozásrul ninchen gondolattyok,
Reménlik Junoval hogy boldog az Attyok
De mayd változando lészen az orájok
Nagy agodalmok-ra erkezik sok gondgyok.

41. Az üdö mindent hoz de megént el vészy
Minden adománnyát chak semmive tészi,
Napok folyásával mint egy halál észi
Változandoságát a' gyarloságh érzi.

42. Erdöket s mezöket megh-fozt szépségétül
Gyümölchös ágakat ki-szárazt tövétül,
Szinyét változtattya mayd a' hideghségtül
Gyázban öltözteti zöldellöségétül.

43. Madarak meg-vonnyák ékes szollásokat,
Nagy rosdás torok-kal kiáltyák társokat,
Nem követik immár szép mulatságokat
Sem nem-gyakorollyák fák-rul ugrásokat.

44. Cyprus Szigete-is violákot nem-oszt,
Drága illattyá-tul Venus Aszont megh-foszt
Paphos Rosáival sem dichekedik most
Mert a' Tél megh-nem-tart semmi hasonlatost.

45. Kutaknak forrási magok-ban tikkadnak
Virágok körülök ugyan megh-lankadnak,
Mert buzgosagoktul már nem-ásztattatnak
Dorceus folyasi föld-alat tartatnak.

46. A' szép zöld pasiton Pamphagus nem-nyugszik
Setétes barlang-ban mayd szellyel buydosik,
Nyelve ki-vetés-sel fák-nal nem aluszik
Az Oribasus-sal hidegseg-töl fazik.

47. Atlantides kerti gyöngy-el nem viragzik
Nardus-is jo-szaggal már nem-illatozik
Balsamum a' fákon ritkán izadozik
Zuzmaráz es derhez Arabus férkezik.

48. A' nap-is erejét a' földtül megh-vonnya
Hathato erejét lovainak tiltya
A' földnek gyomrában hasnait be-zarja
Honnan jövendöröl mint holtát támasztya.

49. Napoknak folyását rövidségben vészi,
Hesperus tajá-ra hoszaságát tészi
Kivel Indusokat boldogság-gal nézi
S-ennek tartománnya erejét-is érzi.

50. Az üdö mint Tünder chak magát mutattya,
Sok ékessigé-vel dolgát fitogattya,
A' világ hyuságát ki-ki hogy nem-láttya,
Változoságához myért hát szivét tartya.

51. Be szokot borulni az Egh-is föllyhök-kel,
Gyakran vereytégzik nagy-Zápor-essök-el,
Nap-fénye reitezik setétes ködök-kel
Sors forgandosága jaczik Emberek-kel.

---

190 Hadhato **204** Embereg-kel

52. Tiszta buza helyet földbül konkoly terem,
Nem-is sokáigh tart e' világi öröm,
Szerenche hol édes, s-hol keserü üröm,
Ö, kereke alat gyakran féregh teröm.

53. Valamit nyár termet a' tél megh-emészti
Cseres majorságát semmive téteti
S-Bacchusnak hordoját megh-üresétteti,
A' napnak fényét-is tölünk el-reiteti.

54. Üdö kedves-voltát tölünk meszi zárja,
Nap-melegségével Indiákat járja,
Kinek megh-teréset gazda Ember várja,
Tél hidegségé-vel Embert által-járja.

55. Megh-fogják madarak szép enekléseket
Fák-ra szökdechelvén-nem-tartyák rendeket
A' fülemülek-is keserves verseket,
Már nem-énekelnek hangon énekeket.

56. Zöldelöségek-tül fák-is megh-fosztatnak
Parnassus hegyé-ben Musák sem sétálnak,
Keserves verseket Apollonak mondnak,
Telnek dérjei-tül mélly vizek megh-fagynak.

57. Triptolomus kerte szép almákat nem oszt,
Minden termési-tül embereket megh-foszt,
Aristaeus nyaja sem donogh mezön most,
Mert a' Téll nem nevel semmit hasonlatost.

58. AEolus szeleit föld-re ki-bocháttya
Melly-el embereket haragossan láttya,
Rut fergetegekkel embereket bántya
A' mit nyárban épét chak hamar el-bontya.

59. Hasonlo szerenche üdö forgásihoz,
Alnokságh férkezik gyakran dolgaihoz,
Job kezével mitt ád bal/al kabdos ahoz
Ha ma nálad vagyon holnap esik máshoz.

60. Kerekét perdéti embert fel-ülteti,
Nagy meltoságokkal hamar tiszteltetti

205 helyét **235** balgal

Edesgetö szokkal mind addig hiteti
Végre hanyat, s homlok nyakra, s före veti.

61. A' Bellisáriust hamar fel-emelé,
Codrust kerekére asztalhoz ülteté,
Chinált étkeiböl Irust-is élteté
De végre pad-alá ezeket téteté.

62. Ninch allandoságá, ninchen szerenchének,
Chak küvül aranyos szinye kincheinek,
Siralommal fizet gyakran övéinek,
Chak az egy veszteségh jutalma béreknek,

63. Chalárd s álhatatlan minden dolgaiban,
Szép színyel kendözik megh-ábrázatyában,
Embert hitegeti jöjön táborában,
Sok kinchét mutattya titkos ládájában,

64. De hamar hátára pökik barátinak,
Ninch allandosága semmi javainak,
Ninchen helyes volta semmi dolgainak,
Ma ha mit ide nyuyt holnap adgya másnak.

65. Forogh a' szerenche, s az üdök-is folynak,
Mint a' folyo vizek vesztegh nem-is álnak,
Miglen Centrumjokhoz sietve nem jutnak
Kut-fejekhez többe soha sem fordulnak.

66. Az el-lött nilak-is sebessen röpülnek,
Erejek el fogyván a' földre le-térnek,
Mint tulaydonokra sietséggel érnek,
Nehezségektül-is igy kinszeritettnek.

67. Chak az Isten ostya a' jo szerencheket,
Gyakran ostorozza-megh az Embereket,
Ki-ért bochát rájok sulyos eseteket,
Inti megh-jobbichák hamar életeket.

68. Az üdö nem nyukszik szerencheket szerez
Hol io, s hol bal szelet ö magától nemez,
Ember szerenchek közt mint tengeren evez
Hol szegent s gazdagot baráttyának nevez.

69. De nem sokáigh tart ez áz Attyafiságh,
Chak hamar fel-bomlik ez-illyen barátságh,
Nem lészen sokáigh együt a' társaságh,
Mert ninch szerenchenél valami igasságh.

70. Mindent be iratot a' Laistromában,
A' kiket hiteget fris Lakodalmában
Részésétni kiván mindent javaiban,
Ninch neki mitt hinni alnok dolgaiban.

71. Tündér allapattyát ki-ki hát láthattya
Alnok szerenchenek dolgait tudhattya,
Titkos chalárdságat megh-tapasztalhattya
Sors forgandoságát ki-ki probálhattya.

72. Alachony rendeket Fejedelemségre,
Gyakorta fel-emelt kinches örökségre,
Hirét ki terjeszti sokaknak messzire,
Nagy gyözedelmeket Országok szélére.

73. Viszont hamar aláz de hatalmassakat,
Szekibül le-taszit erös Chászárokat,
Töbül ki-rontattat erös várasokat,
Semmivel-is tészen nagy alkotmányokat.

74. Lám Dávid Királyt-is juhok közül vévé
Es nagy Királyságra Sidoságban vivé,
Hires s hatalmassá e' világon tevé,
De végre tule-is, viszontagh el-véve.

75. Az erös Nagy Sándort Világnak Urának
Szerenche emelé nagy Monárchájának
Vegi s hosza nem vólt nagy birodalmának,
Minden fö s tartomány hodult hatalmának,

76. De végre szerenche megh-vonyá eö magát,
S megh-sokallá neki illy nagy uraságát,
S ki-vévé kezébül kinches gazdagságát,
Halálal tölté-bé diadalmasságát.

77. Világi kinch helyét három singni földbe,
Szerenche rekeszte egy kisded, verembe,
Fris Palota helyét kétt szál dészka közbé
Ez haszna lehete világi örömbe.

---

276 nich **285** Alanchony

78. Szerenche kereke chak álhatatlanságh,
Nem lépik egy nyomba nala az igasságh
Ninch adott Kinchében megh-maradandoságh,
Ki után származik gyakran nyomoruságh.

79. Mitt használt Cresusnak erös Királysága?
Mitt használt sok kinchü gazdagh urasága?
Hogy ha a' szerenche elmulandosága
Végre megh-gyalázá álhatatlansága.

80. Vallyon nembizotté szerenche kinchében?
Lydusok hatalmas fejedelemségben,
Boldogab nálánál nem vólt idejében,
De lám a' szerenche mint hozá törében.

81. Egy harczon el-törlé minden gazdagságát
Ellenségh kezében adá önnön-mágát,
Halalra itélle fejet és joszágát,
Ekként mutogatá álhatatlanságát.

82. *Hát ama* kegyetlen Dionysiussal
Mint bánék evvel-is a' nagy Tyránnussal
Egy székben ülteté a' szegény Irussal
S nem-is hagyá élny a' Királyi jussal.

83. A' Siciliának nágy uraságából
Hértelen le-veté gazdagh thronussából,
Nevét-is ki-törlé a' világosságbol,
S pálczára juttatá a' nagy Királyságbol.

84. A' szerenche képét szem be-kötve irják
Mind szegény és gazdagh segetseget varjak,
De jai hid azoknak kik ösvennyet járják,
Mert chak egerek-is vegtére megh-marják.

85. Az üdö hol tiszta s hol homályban forogh,
Szerenche étkétül ember hasa korogh,
Mellette kereke untalan chak forogh
Mint Scilla s Chárybdis örvenyében morogh.

86. Mi eleinknek-is nem régen kedveze
Öt száz esztendeigh boldogul eveze
Vegtere Lajósnak nagy veszélt szereze,
Moháchnak mezejet vérével ontözé.

325 Hátama

87. Chillagat le-törlé Magyar Világunknak,
Megh homalyosétá sugárját napunknak,
Török hold-ra irá reszét hatarinknak,
Halom-ba rakatá testét Attyainknak.

88. Job-kezében erszeny mástul szál kö-essö
Javaiban kapni senkinek nem késö
De kö essöétül Ember hamar veszö
S-hamar lábairul a' föld-re le-esö.

89. Az ö állapattya chak álhatatlanságh,
Ninchen ö dolgában semmi háládoságh
Szép adományiban nem lehet igasságh,
Mert hogy ha ma mit ád holnap vész e' joszágh.

90. Tenger habjaihoz ött hasonlithatom,
Hol chendes, hol zajos dolgában mondhatom,
Hol állando helye soha sem tudhatom,
Szerenchének képét illy formán irhatom.

116.

A' BOLDOGHSÁGOS SZŰZ MÁRIÁHOZ MAGYAR ORSZÁG PATRONÁJÁHOZ

1. O Te düchösségben s Jeriko kertében
Tündöklö Arany-alma,
Libanus, Erdején s Sion hegy-tetején
Ekessen föl-nölt Pálma,
Kinek e' világra illy nagy tágasságra
El-terjede irgalma.

2. Fölyhökben tündöklö, éyel s nappal fénlö
Meny-beli világosságh,
Emberi nemzetre, és minden rendekre
Töled szálla boldogságh,
Kegyelemnek Annya s-Menyországh kapuja
Nálad az irgalmasságh.

3. Te-általad mennek mert valakik lépnek
Igéretnek földére,
Te vagy kalauzok s-bátorságos utok
Kanáánnak földére,
Mint szarvas forrásra s-örök boldogságra
S-Mennyei düchösségre.

4. O' szép ki-folyó kut, s-üdvösségünkre ut
Halgas-megh kéresünkben,
Sionnak kapuja s-Noënak bárkája
Végy esedezésedben,
Emberi nemzetre, s-téged tisztölökre
Tekénch hát kegyelmedben.

5. Te Paradichomban s-örök-boldogságban
Szépen ki-nylt rosa szál,
Ki drága illattya, szemünk világétya
S-raytad kegyelmesség ál,
Kinek kebelébül s-születék méhébül
A' Meny Országhi Királ.

6. Békeség szekrénnye, s bünösök reménnye
Kik hozád folyamodnak,
Mint egy bö-forráshoz irgalmasságodhoz
Valakik ragaszkodnák,
Bünök tömlöchébül, s-setét rekeszszébül
Kik hoszád kiáltanak.

7. Megh hallod kérések, es esedezések
Fogadod füleidben,
Kész vagy kégyelemre, s-fordétod örömre
Bus sziveket minden*n*ben,
Végre hoszád vészes s-részesé-is tészed
Fiad örökségében.

8. *Ó* bünösok közöt mint rosa tövis köszt
Ekessen föl-nöt Virágh,
Kinek segedelmét s-Annyai kegyelmét
Vészi e' széles Világh,
Te tüled származék s-világra ágázék
Meny-béli Irgalmasságh.

9. Te fényes est s haynal, a' ki Hesperussal
Fénlél világosságban,
A' kinek eréje es tündöklö fénye
Megyen a' magasságban,
A' nap elöt fel-kél es kegyelemmel él
Bö irgalmasságában.

40 mindeben 43 ö

10. Te szép düchö forrás, ki kemény szivet ás.
Hozzád esedezökben,
Paradichombul szál, e' világra ki-szál
Ö gyönyörüségében
Büneit világnak s-hoszád folyamoknak
El-mosod kegyelmedben.

11. Te vagy az Egre út, minden általad fút
Meny Országh kapujára,
Méhednek gyümölchét, drágalátos kinchét
Ki-nyitád e' világra,
Fiadnak Vérével s Emlödnek tejével
Mosád ártatlanságra.

12. Te vagy a' reménségh, s büntetésünkben végh
Töredelmes szivekhez,
Mert malasztnak Annya, kit kegyelme vonnya
Az emberi nemzethez,
Isoppal megh hinted es megh nemeséted
Kik futnak kegyelmedhez.

13. Tengernek Chillaga s Lelki vigasága
Vagy megh-keseredteknek,
Kegyes szo-szolloja és frigy találoja
Vagy bünös Embereknek,
Megh segétted öket s el-törlöd bünököt
Ninch végé kegyelmednek.

14. Igy a' mi Hazánknak, s romlot haylékinknak
Valál oltalmazoja,
Sok pártosi-ellen s ellenségi-ellen
Védelmezö bástyája,
Míg téged böchültek s Annyoknak tiszteltek
Edesgetö Aszszonya.

15. A' Boldogh Szent István Világbul ki-mulván
Néked hagyá Országát
A' benne-lévöket, s következendöket
Magyar nemzet világát,
Igaz hitre hozá, s végre reád bizá
Világi Uraságát.

64 ki-nitád 86 Országát

16. Akkor fel-vállalád s szolgáidnak vallád
Mi édes Eleinket,
Meg-is oltalmazád s igaz utra hozád
Az el-têvelyedteket,
Chak hamar elö-vöd, s diadalmassá-töd
Régi jo-Vitezinket.

17. Régi Királyinknak, s Gubérnatorinknak
Te valál éles-kardgyok
Pogány romlására, s el-pusztitására
Lobogós szál-ko*pj*ájok.
Minden erössége s szivek mérészsége
Te valál erös karjok.

18. Virágzék Országunk s helyén-is vólt dolgunk
Míg téged böchüllöttünk
Mint oltálmazonkat s erös baynokunkat
Vala-meddigh tiszteltünk
Te jel Zászlod-alat, s bisztatásod-alat
Bizvást-is vitezkedtünk.

19. Omlot személyünktül, s reszketet hirünktül
Az Ottomán Nemzetségh,
Röttentö Hadakkal, s vér-szopo Zászlokkal
Nem jüt-réánk ellenségh,
Kedves haylékunkat s nem-lakta hunnyunkat
A' Töröki dühösségh.

20. Szép hirrel és névvel s vitézi erövel
Látád Nemzetségünket,
Hazánkat szélesztéd, s meszi el-terjesztéd
S ki árasztád hirünket
Mert kilench Országgal, illy drága Iossággal
Ekesétél bennünket.

21. Megh-mutattya pénzünk, Országban vért kinchünk
Tégedet mint tiszteltünk
Mellyet ném Iunonak, de Szüz Máriának,
Czimerére veréttünk,
Mi oltalmazonknak, s Földes Aszszonyunknak
Zengö szoval nevesztünk.

---

100 kopijájok

22. Bizonysági ennek, s lesznek beszédémnek
Régi szép épületek,
Mellyek eleinktül, s kedves nemzetinktül
A' végre szerzettettek,
Te Szent Fiad után, kikbe téged méltán
Buzgo szivel tiszteltek.

23. Téged zengö szoval, s egyezö szép hangval
Dichért régi Magyarságh,
Téged reménségül, s hivot segétségül
Köztünk számos sokaságh,
Tégedet böchült, félt, s Isten után tisztelt
Szerzetben lévö Papságh.

24. Miért tehát hagyánk-el, s kegyelmét hányánk-el
Mi kegyes Patronánknak,
Vagyunk nám ollyanok, mint hálá-datlanok
Hogy mi Oltalmazonknak,
Jo tutorságában, s kegyes malasztyában
Nem lakánk Aszszonyunknak.

25. Lévénk farkasokká, s goromba bakokká
Ki-ugránk az akolbol,
El-tévelyet Juhok, vagy mint Tigris fajok
Ki szökénk táborodbol,
Válánk Mustohákká, s nem szo-fogadokká
Ki-lépénk oltalmadbol.

26. A' sok visza-vonyo, s mint konkoly el hányo
Uyságok találmánnya;
Kikkel Országunkban mostan uyontában
Minden fej magát hánnya,
Nem veszi eszében s ninchen elméjében
Hogy végtére megh-bánnya.

27. Ez halálos méregh, s eszek-vestö féregh
Emészt most Országostul,
Ki Török torkában, s Pogány halojában
Kerét Tartományostul,
Ez emeszti eltünk, s kivánnya el-vesztünk
Egész sokaságostul.

---

139 hányán-kel **153** monstan

28. O te rosz esz-vesztö, s Országunk emésztö
Jrigységh meddigh rontasz?
Jgaz hamiséto, s hamis igazéto
Jgyenest myért horgasztasz?
Nemes Országunkban, s édes haylékinkban
Myért hogy éppet chorbétasz?

29. Azt szokták mondani, s beszédben forgatni
Magyari köz-példában,
Hogy ki-ki magára, s vigyáz chak hasznára
A' Király Udvarában,
Egyenetlen jármok kiben vadnak Tulkok
Nem vonsznak-jol igában.

30. De im visza térek, s mégh kegyelmet kérek
Régi Nagy Aszszonyunktol,
Mint egy tékozló-fi, Attyához fordult ki
S megh vált gonosságától,
Jgy miis engedelmet, s vehetünk kegyelmet
Országh Pátronájától.

31. Ved hoszád kérésünk, és esedezésünk
Fordéch ránk szemeidet,
Nyuch-ki kegyelmedbül, s düchö felségedbül
Kegyes engedelmedet,
Tégy frigyet mi velünk, s légyen ez a' jelünk
Hogy tisztelunk tégedet.

32. Mint Izraelt egyszer, vigy visza még töbször
Jgéretnek földére,
Mi kedves hazánkra, s régi határinkra
S Eleink örökére,
S végtére az után, s halálunkor osztán
Az örök düchösségre.

33. Jmádgy Istent-értünk, naponként kik vétünk
Hogy nekünk megh-bochássa
Pogány ellenséget ezt a' dühösséget
Altálunk megh-rontassa.
Erejét el-végye, s lábunk-alá tégye
Hatalmát megh-mutassa.

34. Mondhassuk azt méltán, buydosásunk után
Hogy visza terétettél,
A' kis Tobiással, s Raphaël Angyallal

Egy uton vezerlettél,
De végre békével, Szent Fiad hirével
Hazánkba segétettél.

35. Nám Àbráhámot-is, Lothot s másokot-is
Ellenségek kezébül,
Tengeri szél-vészben, s nagy kemény szelekben
Pétert-is örvénnyébül
Töb Tanitványokkal vizen hajozokkal
Szent Fiad kegyelmébül.

36. Véletlen megh-menté, kikért vérét önté
Kereszt sulyos Oltárán,
Vérrel izzadozot, s Attyának áldozot
Midön halál pohárán.
Jgy minket-is megh-ment mert irgalmával-kent,
Eltünk végsö határán.

37. Hogy édes Hazánkban, s régi haylekinkban
Fiaddal dichérhessünk
A' ki Hadnagyunknak, s téged Aszszonyunknak
Örömmel nevezhessünk
Te oltalmad alat, s a' te Zázlod alat
Pogányságra mehessünk.

38. Vége verseimnek, s e' Könyörgésemnek,
Jsten után chak te légy,
Kegyes irgalmadban, s Anyai voltodban
Halálom kor chak te végy
Egész Nemzetemmel, miként Eleimmel
Kérlek téged illy jót tégy.

117.

A' NEMES MAGYAR ORSZÁGH CHIMERÁJIEZ

1. Néppel bövelkedö s Márssal dühösködö
O' te düchösséges Jel,
Mi régi Eleink, sok Nemes féleink
Dichekedhetet kivel,
Mert sebbel virágzot, s ereje ágazot
Diadalmadért mivel.

2. Mint ama kemény vas, s Egben repülö sas
Szemeit szikraztattya,
A' napnak fényere, s sugár erejére
Ki fiait fordéttya
Ki reá nem-nézhet, s reá nem-érkezhet
Tudgya hogy nem sajáttya.

3. Mint a' Mágnes vonszod s te magadhoz huzod
Hir-rel az Vitezséget
Mert ki-folyo éren, s a' szép piros véren
Osztod a' Nemességet,
Szarnyaidra vészed Árovál-is tészed
Tanulo bölchésségét.

4. A' Kereszted duplás ki-bül származad forrás
Határodat keréti,
Tisza, Duna, Száva ki-folyo szép Dráva
Sengejét rá-terjeszti,
Egh-is harmattyával, es bö malasztyával
Mint Gédeont elteti.

5. Te ékes lako-föld, a' kivel vagy szép zöld
Méltán dichekedhetél,
Nemes, Czimereddel, s ki-omlot véreddel
Egh-igh föl-érkezhetél
Jeles Országokra és Tartományokra
Hireddel be-léphetél.

6. Kichoda Világon, s e' romlando ágon
A' ki téged föl-mullyon?
Illy szép Diadémát, s Angyali Koronát
Vallyon s ki hol találljon?
Chak neked adatot, s Menybül bocháttatot
Hogy örökké fen-állyon.

118.

[A HUNOK VEZÉREI]

KEVE PRIMUS DUX HUNNORUM

1. Tiz .s. kilencz száz ezer hunnus nemzet között
Ez a' vitézséggel olly érdemet szerzött,
Német nemzete közt nem élt, ki ellenzett,
Ez az irigység-is ö néki kedvözett.

2. Az ha*t* hadnagy közzül ö fövé tétetett,
Mivel természettül arra nemzettetett,
Dicséretes erkölcstül ö vezette*t*ett,
Hadnagy társaitul méltán tiszteltetett.

3. Az országra, *mellyett* téj .s. méz böven folya,
Scithiábul utatt véletlen találá,
Nöstény szarvas által népével indula,
Szarmatokatt gyözvén, Tisza melle szálla.

4. Dunán hajo nélkul által kele éjjel,
Magokat segitvén fel fuvott tömlökkel,
Romaiakra üte nagy roppant erövel,
Táborokat dulván lön nagy seregséggel.

5. Potentiánál vön dupla gyözedelmett,
Romaiak vévén szörnyü veszedelmet,
A' gottusoknak is téve nagy sérelmet,
Egész Europának ez szerze félelmet.

6. Az utolsó harczon vitézül meg hala,
Kit soká nemzete siratván sajnála,
Világ biro Roma hatalma csorbula,
Pannonia nagyob része meg hodula.

KADICHA SECUNDUS DUX HUNNORUM

1. Kadicha második hadnagya hunnoknak,
Ö had viselése oskolája Márnak,
Nem csak tanitványa, társa lehet annak,
Vigyázó szemei tüköre hadának.

2. Romai had közzül kétt száz ezer hulván,
Talno völgyi harczon hunnokis maradván,
Száz huszon ött ezren vitézül meg halván,
Keve is vérével az bajt koronázván.

3. Nemzetsége alat akarván .....
For a' méreg benne, nem tud nyugvást venni,
Hanem az ellenség után kezd sietni,
Hadainak hagya ujj harczhoz készülni.

---

5 hai [!] **7** vezettetetett **9** az mellyett [A szótagszám miatt javítva.] **33** [A sor vége hiányzik.]

4. Mind a' Duna kétt félt szélyell be nyargalá,
Valahol el ment, azt magának foglalá,
Népét ellenségis Thulnátul mozditá,
Az kiis már mezeitt eleiben szállitá.

5. Az hol utolsó bajt Pannoniáért vinnak,
Végre az hunnusok diadalmaskodnak,
Romai vitézek elöttök omlanak,
Makrinus herczeggel föld alá tolatnak.

6. Az meg maradt néppel Detrik fut Romában,
Egy nyilát véressen vivén homlokában,
Hunnok lönek urak szép Pannoniában,
A' hol Kadicha-is szálla koporsóban.

KEME TERTIUS DUX HUNNORUM IUDEX BELLICUS

1. Magyar, már szemléled, ha' tekinted Kemét,
Vitéz tekintetü csillagzo szép szemét,
Herczeg ágbol való, ha visgálod nemét,
Az kik közzött ö-is nem vólt gaz vagy szemét.

2. Nem tétovázott ott sereg, a' hol ö vólt,
Népe .s. vitézsége az ö példáján folyt,
Bölts el rendelése néki el nem bomolt,
Ellenség előtte hanyatt homlok omolt.

3. Bajra vér buzdito dob nem kivántatott,
Valahol Kemének fegyvere láttatott,
Oroszlány modgyára népe harczra futott,
Noha nódetó szó tölle nem hallatott.

4. Mert inkáb láttattni, mint hallatni akart,
Trombitája néki vólt vérrel festet kard,
Illy elöl járótól az vitézlö rend tart,
De melly hátul kiált, mutat ott az nep fart.

5. Scithia határán aliglan mozdula,
Nemzetek hódito gottusok királlya,
Az Hermánárikus alája hodula,
Szerencse annyira kebeliben szálla.

6. Ostrogottusokon nagy diadalmat vett,
Széles Scithiábul mihellyest killyeb jött,
Vizi gottusoktul bövséges adótt vett,
Azonban halálnak vitézül fia lett.

BELA QUARTUS DUX HUNNORUM

1. Béla hunnusoknak negyedik hadnagya,
Keme és Kadicha testvér attyafia,
Mind a' három Belonanak vitez fia,
Kinek kinek egyez szive .s. állapattya.

2. Mivel ö közöttök nincs semmi külömbség,
Tiszt, termet, erkölcsök vala egyenlöség,
Noha attyafi közt ritka az egyesség,
Föképen az kikben egyez tiszt .s. vitézség.

3. Vélném, a' természet hogy meg felejtkezett,
Hogy illy virtusokat mindenikben nemzett,
De mivel az érdem közöttök edjezett,
Azért jutalmok-is tölle egyenlö lett.

4. Sziveket irigység soha nem mardosta,
Elmejeket visza vonyás nem bántotta,
Jo .s. gonosz szerencse meg nem változtatta,
Sem élet, sem halál el nem választhatta.

5. Ez volt az ellenség fegyverének czéllya,
Népének viszontag oltalom paisa,
Egyszersmind népének volt zászló tartoja
És jó igazgato vezére .s. hadnagya.

6. Mert mint phoenix magátt tüzzel meg emészti,
S. holtával hamvábul fiaitt éleszti,
Béla-is életét nemzetiért veszti,
Lelkétt e világbul föld alá ereszti.

BUDA QUINTUS DUX HUNNORUM

1. Buda hadnagyok közt tisztiben ötödik,
De mereszsegiben Hercules második,
Szivében vitézség nem nyughatott addig,
A' mig ellenségétt meg nem győzte fottig.

2. Mert a' győzedelmes hunnoknak fegyvere
Scithiatul fogva terjedt valamerre,
Jelen volt mindenütt kiméletlen vére,
Halálos tör elött nem szaladott félre.

3. Hódult országoknak végre öröksége,
Sürü győzedelmek fénylö dicsössége,
A' több hadnagyoknak minden nyeressége,
Ö reájok szállott szörszött békessége.

4. De noha békével egyeztek felesen,
Meg nem álhattanak Attillával ketten,
Mert Attilla szive vala telhetetlen,
Ver szomjuzo, irigy, kevely és kegyetlen.

5. Ellenség fegyvere ött el nem ejthette,
Báttya álnoksága ártatlan meg ölte,
Az Duna vizében testet bé vetette,
Olly illetlen sirban szegényt le temette.

6. Igy, ki lako helyett magyar királyoknak
Épitet falait ö Sicambriának
Meg ékesitette, nem lön helly tagjának,
Egyedül az neve maradt városának.

112 szomjuhozo [A szótagszám miatt jav.]

ESTERHÁZY PÁL

FRAKNAI GROF ESTERHAS PÁL ÉNEKES KÖNYUEI KIK NÉGY RÉSZBE FOGLALTATNAK. AZ MDCLXX ESZTENDÖBEN.

AZ KÖNYVNEK ELSÖ RÉSZE KIBEN VANNAK EZEN ÉNEKEK

Vgymint.

1 Az Istenségröl.
2 Az Isteni Bölczeségröl.
3 Az Boldogságos Szüzröl.
4 Az Boldogh Aszony éneke.
5 Az Világnak mulando uoltárol.
6 Az égi Madarakrol.
7 Az Földi állatokrol.
8 Az Halakrol.
9 Kerti Virágokrol.
10 Szerencze forgandoságárol.
11 Had uêrésröl.
12 Vadászat Madarászat mulatságirol.
13 Az Boldogságos Szüzröl; más.

119.

AZ ISTENRÖL VALO VERSEK

I.

Én pennám mit irion az nagy Istenségröl,
Elmém mit gondollyon uéghetetlenségröl,
Az ki minket szemlél örök diczöségröl,
Magyarázhatatlan szörnyü fényességröl.

II.

Honnan kezdetessék uékony tudományom,
Istenröl mit szollyon czekély találmányom,
Bölcz Szent Agostonnal ha elmémet hányom,
Kalánnal az Tengert kis ueremben hányom.

III.

Kis eröm el fárad, nagy ez a mezöség,
Kire igyekezik az nagy együgyüség,
Akaratom geried, de nincz az teheczég,
Észel eszt föl érni, mert lehetetlenség.

IIII.

Kéuanok röpülni égen Daedalussal,
Auagy iáczadozni szárnyas Pegasussal,
Futást gyorsasággal probálni Phoebussal,
Félö el ne essem keuély Icarussal.

V.

Mentöl touáb megyek az elmélkedésben,
Annál inkáb esem nagy titkos mélységben,
Arionnal habzom, mint haio széluészben,
Ragattatom meszsze Tündér sebességben.

VI.

Gyötri az kéuánság lelkemet, s-kergeti,
Vonsza mint az Magnes, s-hozzâ édesgeti,
Valamerre magát én szemem teriti,
Mindenüt elmémet, s-sziuemet gerieszti.

9 [Előbb:] Az eröm

VII.

Sött ugyan el bámul Testem ö magában,
Haiam szálla föl ál, álmélkodásában,
Nyeluemis megh akad ö forgatásában,
Eny iokhoz ualo nagy ohaitásában.

VIII.

Mint egy szomiu Szaruas iárulok forráshoz,
Rolla gondolkoduán mégyek Heliconhoz,
Talám minden iokat én állapatom hoz,
Fáratságim után iutok Apollohoz.

IX.

Czudálkozua állok, s-nézem az szépséget,
Keuánom hogy uégyek any mesterséget,
Mellyel hozzak elöl ily nagy ékességet,
De kéuánságomban én nem érek uéget.

X.

Lelkem emelkednék ékes Lybanussal,
Verseim folynának hegyes Parnassussal,
Zöldellenék tentám örökös Laurussal
Hogy ha én szolhatnék az magas uirtussal.

XI.

De megh uonta töllem uizét Calliope,
Nem pöngeti lantyát uidám Aganippe,
Nem fuia elöttem szép sipiát Euterpe,
Enekeket sem mond ékes szauu Tempe.

XII.

Helicon kuttyához nem uisz Diopaea,
Kinczét nem mutattya énnékem Popaea,
Sem iáczo Delfinyét ékes Panopaea
El reitette fáiát elöttem Napaea.

XIII.

Hamandriadesek Laurus erdeiekben,
Nem hiuatnak engem sürü ligetekben,
Nem iuthat énnékem gyümölczözésekben
Iuno kerteinek, s-gyönyörüségekben.

XIV.

De mit fárad elmém, gongyait árasztuán,
Ixion kerekén ö magát fárasztuán,
Hasonlatossággal ideiét faggatuán,
Sisiphusnak köuét hegyre föl forgatuán.

XV.

Hasonlo én dolgom Merope fiához,
Tor*k*ig uizben állo szomiu Tantalushoz,
Kinek alma esik gyakorta száiához,
El-futuán elötte kabdos árnyékához.

XVI.

Am bátor föl kellyen Phoebus Musáiual,
Az egész Parnassus tudos lakosiual,
De még Pierisis ékes Nymphàiual,
Es az bölczéségnek Annya Mineruáual.

XVII.

Mindeniknek nyelue ám bár ezer légyen,
Egyk mint az másik ekes szollást tégyen,
Iphigeniais uélek együtt légyen,
Enekeknek hangia az égik föl érien.

58 Tortig

XVIII.

Nem hiszem hogy ökis uersekben uehessék,
Elégséges képpen neuét diczérhessék,
Irásban nagy uoltát éppen föl tehessék,
Auagy méltoságát észel föl érhessék.

XIX.

Lantyokat pöngessék ám bátor az Musák,
Sürü énekekkel zöngienek szép Nymphák,
Magokat foglallyák uersekben Poëták,
Legh kisseb részetis ennek megh nem fogiák.

XX.

Mert ki beszéllésén nyelu ugyan el szárad,
Elö számlálásán értelem el fárad,
Mennél böuebben ir, annál töbre árad,
Tengerböl és Földböl hatalma föl uirrad.

XXI.

Ez széles uilágon nincz oly nagy bölczeség,
Oceanumbannis ninczen olyan melység,
Kertek uirágiban illat, auagy szépség,
Kikben talaltassék hasonlo diczöség.

XXII.

Kinczes Tárházaknak minden gazdagsága,
Köszíklás hegyeknek tornyos magassága,
Fényes palotáknak alkolmatossága,
Mint az menö szélnek el mulandosága.

XXIII.

Arnyék ez az uilág az nagy Istenséghez,
Ninczen hasonlatos mennei Fölséghez,
Senki nemis szolhat ezen örökséghez,
Mindentöl el reitet uéghetetlenséghez.

XXIV.

Erzem és ismerem tudatlanságomat,
Szemeimmel látom nagy gyarloságomat,
Heiábannis tészem föl okosságomat,
Keresem az hitben én oruosságomat.

XXV.

Vagyon egy Vr hiszem az Szent Istenségben,
Kinek esze uagyon nem uészi kétségben,
Ötet méltán álgyák engedelmességben
Mennyei Szent karok örök diczöségben.

XXVI.

Ki mingyárt az eget egy szoual czinálád
Egy mástol az uizet, s-földet el uálasztád,
Engedetlenségért Lucipert le nyomád,
Sött egész uilágot bünökért el rontád.

XXVII.

Magas köszíklákat hegyekre állatád,
Erös Ceth halakat Tengerben alkotád
Az uilágosságot egekben el osztád,
Es föld agyagából az embert formálád.

---

91 [Az *örökséghez* szó *r*-je *k*-ból jav.] **93** tudatlanságomat [*Na*-val kezdődő szóból jav.] **100** [A sor utáni őrszó:] ⟨*semmiből*⟩ *Ki mingyárt* **106** Tengerbem

XXVIII.

Ki uilágnak Attya; Ember megh uáltoia;
Es te hiueidnek uagy uigasztaloia,
Elötted Szent Anyád légyen szoszolloia,
En bünös feiemnek, s-nagy oltalmazoia.

XXIX.

Diczértessél Uram az magas fölyhökben,
Es diczöitessel számos szentieidben,
Örökön örökké Vralkogyál Menyben,
Minden lélek velem egyet érczen ebben.

120.

AZ ISTENI BÖLCZESÉGRÖL

Prou. 8.

XXX.

Vallyon, s-nem kiálté az Bölczéség menyböl,
Onnét alá száluán hegyek teteiböl,
Sött Városokbannis uczák közepiböl,
De mégh házoknakis belsö küszepiböl.

XXXI.

Ferfiak, s-Léányok réátok kiáltok,
Kisdedek érczétek tinéktekis szollok,
Ti esztelenekis én szomot hallyátok,
Mert maidan tinékték nagy dolgokat mondok.

XXXII.

Menyei igasság uagyon én nyeluemen,
Ninczenis hamisság diczöült lelkemen,
Nem iár én tanáczom Istenteleneken,
De fog mély beszédem tudos embereken.

114 szentieidben [Az első *i* utólag beszúrva.] **116** [Előbb:] Velem minden lélek

XXXIII.

Pénz helyet uegyétek én okosságomat,
Köuessétek inkáb io tanitásomat,
Bizuást böczüllyétek szép tudományomat
Aranynális föllyeb, gazdag iosságomat.

XXXIV.

En bölczeség lakom okos tanáczokban,
Sött ielenis uagyok io gondolatokban,
Magam Vralkodom eszes Doctorokban,
Találmánt czinálok éles Homlokokban.

XXXV.

Gyülöli â gonoszt, az Vrnak félelme,
Vagyon keuélységnek hamar ueszedelme,
Alázatosságnak böuen engedelme,
Vagyon az Vr elött Menyekben szerelme.

XXXVI.

Enym ez Világnak minden okossága,
Sött én tulaidonom annak igassága
En kezemben uagyon Világ királysága,
Es Feiedelmeknek nagy hatalmassága.

XXXVII.

Az engem köuetöt én méltán szeretem,
Keduembennis uagyon, az ki szeret engem,
Ahoz én bé térek, ki szállást ád nékem,
Tudomány mi uoltát néki megh beszéllem.

XXXVIII.

Kinczes tárházomban uagyon nagy gazdakság,
Abban találtatik minden állandoság,
Én állapatomban nincz elmulandoság,
Igasságomban uan örökkéualoság.

XXXIX.

Mert iob én gyümölczöm az fénlö Aranynál,
Iob én gazdagságom az drága gyemántnál,
Rubintnál, Zaphyrnál, auagy Smaragdusnál,
Tüzzel uetekedö szép Carbunculusnál.

XL.

Az igasság utyán én mindenkor iarok,
Sulyos itéletnek közepiben állok,
Engem szeretöknek gazdakságot adok,
Kit himezés nélköl uilág elött uallok.

XLI.

Az Isten birt engem, minden dolgok elött,
Föld kerekségének teremptése elött,
Tenger mélységenek alkotása elött,
Én örökké uoltam minden üdök elött.

XLII.

Vizeknek forrási mégh ki nem fakattak,
Hegyek nehézségi megh nem állapottak,
Halmok, s-Folyo uizek földön nem láttattak,
Sarkai az Földnek mégh el nem osztattak.

36 [Az *örökkéualoság* szó *r*-je *k*-ból jav.] 37 [Az *az* névelő *au*-ból jav.]

XLIII.

Midön az egeket el késziti uala,
Mikor aszt io moddal bé keréti uala,
Vélle uoltam, midön erössiti uala,
Vizeknek mélységét mikor méri uala.

XLIV.

Mikor Tengereknek megh ueté határát,
Paranczolattyának tiltâ el hagyását,
Mikor ez uilágnak nagy fondamentumát,
Kösziklás hegyeknek meredek hágását.

XLV.

Vélle iáczadoztam együtt oruendezuén,
Fáradoztam uélle mindent el rendeluén,
Földi állatokban együtt gyönyörköduén,
Ember fiaihoz kéuánsággal menuén.

XLVI.

Most azért kiáltok szomat halgassátok,
Tudománnak uttyát Bölczek uigyázzátok,
Mert ha ioságomat, sziuel kéuányátok,
Lészek Menyországban örökös Atyátok.

XLVII.

Boldogok kik engem sziuekböl szeretnek,
Szorgalmatossággal lelkekben köuetnek,
Megh találta uttyát az örök életnek,
Az ki engem köuet, nem árt halál ennek.

XLVIII.

Az ki szeret engem talál üduösséget,
Testi nyugodalmot, Lelki czendességet,
Nem boczát ö belé az Vr gyülölséget,
Malasztot ád néki, s-örök diczöséget.

XLIX.

Kik ellenem uétnek lelkeket megh sértik,
Ö ueszedelmeket czak hamar megh érzik,
Czelekedeteknek rosz iutalmát uészik,
Mert az Bölczeséget bolondul megh uetik.

L.

Hogy ha azért ember akarsz üduözülni,
Mennyei iouakban böuen részesülni,
Szentek Seregi köszt boldogságban ülni,
Engem Bölczeséget nem köll el kerülni.

LI.

Legh kisseb szikráiát te Bölczeségednek,
Agyad Vram nékem, hogy Szent Fölségednek,
Diczérhessem neuét, és diczöségednek
Látoia lehessek, Szentséges szinednek.

121.

AZ BOLDOGSÁGOS SZÜZRÖL

LII.

Ki ád nékem innom Musák Kut Feiéből,
Tudos Mineruának mély bölczeségéből,
Virágokat szednem Helicon uölgyéből,
Vagy uerseket szinom Pegasus körméből.

LIII.

Czekély irásomat megh szemlélte Cliom,
Sicelidesek köszt látom keués én iom,
Nagy széluézben forog erötelen haiom,
Széles Tengerekkel uagyon nékem baiom.

81 [Előbb:] akarsz ember

LIV.

Sasokkal röpülni egen lelkem kéuán,
Chyteron hegyére Bellerophon szárnyán,
Echokat czinálni énekének hangián,
Félö ne hányassék Polydorus habián.

LV.

Látom ugyan, s-érzem erötlenségemet,
Mégis megh probálom habos Tengeremet,
Heában nem uesztem talám én üdömet,
Földre ki teriesztem ha tompa elmémet.

LVI.

Nagy Istennek Annya kiröl ir én pennám,
Szüzeknek Szent Szüze kiröl énekel szám,
Menynek királynéa kit magasztal téntám,
Versemben ez légyen oktato Poëtám.

LVII.

Isteni malasztnak méltán Annya lehet,
Tisztasságot ettöl körösztyén sziu uehet,
Széplötelenségre egyedül ez mehet,
Adam uétke ebben maculát nem tehet.

LVIII.

Mennyei Szüzeknek ez ekes Virágia,
Szentlélek Istennek el ieczet Mátkáia,
Mert nagy ez Világon Czudállatossága,
Miuel Teremptönek méltoságos Annya.

LIX.

Világra ez szülte mi Vduözitönket,
Ez általis uészszük mély Bölczeségünket,
Ez agya minekünk nagy Böczületünket,
Es Világon léuö io diczéretünket.

LX.

Az hatalmasságnak itt uagyon Fölsége,
Es irgalmasságnak ki folyo böusége,
Alázatos sziunek állando hiusege,
Igasságnak tellyes Tökélletessége.

LXI.

Itten megh találod Bölczeség oltárát,
Ehez minden Lelki örömünknek okát,
Szomiuság megh olto Léleknek pohárát,
Tiszteletességnek ö hathatos Borát.

LXII.

Áhétatosságnak ez az alkotmánnya,
Titkos értelemnek gyönyörü Rosáia,
Dauid királynakis ez hatalmas Tornya,
Elephant czont miböl czinált Machináia.

LXIII.

Ennek méltosága uagyon Arany házban,
Frigynek ez Szekrénye, s-lakik Boldogságban,
Örök Menyországnak fényes aitaiában,
Sötétséget üzö Hainali Czillagban.

LXIV.

Betegek keressék itt gyogyulásokat,
Bünös emberekis erös oltalmokat,
Megh nyomorodottak uigasztalásokat,
Egész körösztények magas köfalokat.

39 Szomiuság⟨gal⟩

LXV.

Mennyei karoknak ékes királynéa,
Vén Patriarcáknak kiralne Aszonya,
Igaz Prophétáknak okos Tanitoia,
Es Apostoloknak tisztelendö Annya.

LXVI.

Szent Martyromoknak ékes koronáia,
Confessoroknakis Mennyei Pállyáia,
Sött tiszta Szüzeknek legh keduesb illattya,
Szentek Sereginek kegyes Czászárnéa.

LXVII.

Szegény Magyaroknak legh nagyob istápia,
Romlot Országunknak örökös Aszonya,
Agyad téuelygésnek légyen már romlása,
Táuozzék el töllünk Pogánynak igáia.

LXVIII.

Téged hogy szeressünk tellyes ereinkböl,
Szüntelen diczériünk mi teheczégünkböl,
Megh ne itély minket czelekedetinkböl,
Adam Attyánktol uett gonosz erkölczinkböl.

LXIX.

Touáb ne heueriünk az gonosz uétkekben,
Moss megh hamar minket, tisztullyunk lelkünkben,
Imádkozzál értünk engedelmességben,
Nékünk kigyelmezzen hogy Szent Fiad Menyben.

67 [A *czelekedetinkböl* szó *i*-je *ü*-ből jav.] **68** [Az *erkölczinkböl* szó *i*-je *ü*-ből jav.]

122.

BOLDOG ASZSZONY ENEKE

Magnificat

LXX.

Diczöiczd én lelkem az Vrat, és álgyad,
Mindennek fölötte ötet magasztallyad
Tölle szemeidet el ne táuoztassad,
Ö egyedül az Vr, aszt mindenkor uallyad.

LXXI.

Öruendezet sziuem az én Istenemen,
Szeretetem langol, édes Iegyesemen,
Czudálkozik elmém kegyes Teremptömen,
Mulatozik uélle lelkem nagy keduessen.

LXXII.

Mert Szolgáloiának alázatosságát,
Latta Isten Menyböl, s-lelki tisztasságát,
Sött ö benne ualo minden bizodalmát,
Paranczolatihoz engedelmes uoltát.

LXXIII.

Szentnek ezért tartnak minden Nemzetségek,
Diczöséges Hymnust rollam énekelnek,
Isten Országában Boldognak ismérnek,
Hozzám Bünösökis oltalomért iönek.

LXXIV.

Az mindenhatotul föl magasztaltatot,
Adamnak uétkétöl lelkem megh tartatot,
Ö Anyaságára méhem uálasztatot,
Gabriel Angyaltol melyre hiuattatot.

LXXV.

Mert hatalmas az Vr, ninczen néki mássa,
Nemis találkozik ez Világon Társa,
Bizonéttya esztet Bölczeknek irása,
Hogy az igasságot minden ember lássa.

LXXVI.

Ô mely czudálatos ö irgalmassága,
Emberekben uagyon nagy hathatossága,
Bünösöknek uagyon alkolmatossága,
Irgalmasság altal örök Boldogsága.

LXXVII.

Istennek io uoltát de czak azok uészik
Kik Szentséges neuét ö sziuökben félik,
Ezek Meny Országot nagy örömmel nézik,
Irgalmasságának ereietis érzik.

LXXVIII.

Erös ez uilágon Istennek ö karia,
Ellenségnek foga esztet megh nem maria,
Hordozza az eget, az mint ö akaria,
Bünös embernekis megh térését uária.

LXXIX.

Kárhozatra uete egész Seregeket,
Menyböl alá hányá keuély Ördögöket,
Es föl fualkodot Istenteleneket,
Vélle nem gondolo kegyetlen sziueket.

XXC.

Lába alá nyomá Pharao Országát,
Assyriusoknak hatalmas királlyát,
Troia Városának nagy erös kö Falát,
Romaiaknakis minden Birodalmát.

XXCI.

Keués Sidoságot alázatosságért,
Föl emelte Isten akkorbéli ioért,
Israël nemzetet Moises Prophetáért,
Salamon királtis Dauid ioságáért.

XXCII.

Eledelt ád böuen szegény koldusoknak,
Erös párt fogoiok ö benne bizoknak,
Ö kegyelmes Attyok alázatossoknak,
Es uigasztaloia el hagyattattaknak.

XXCIII.

De hol uan Gazdagnak ö nagy gazdagsága,
Kinczel böuelkedö Chraesusnak tárháza,
Boldisár királynak sok Arany Pohára,
El multak, mint szélnek el menö zugása.

XXCIV.

Égik magasztalta Israëlnek Fiát,
Oltárára uette ártatlan Bárányát,
Es megh szenteltette kedues áldozattyát,
Mennyei királlyá tette Szent Magzattyát.

XXCV.

Már bé tellyesedet egyszer mondot szaua,
Es ki nylatkozot nagy irgalmassága,
Megh enyhödöt immár sulyos igassága,
Kiböl embereknek származot uáltsága.

58 [Előbb:] tette

XXCVI.

Megh igérte az Vr Abraham Atyánknak,
Ideie hogy el iön szabadulásának,
Reménsége lészen egész Sidoságnak,
Lymbusbol Szent Atyák ki boczátásának.

XXCVII.

Ez malaszt adatik Adam Fiainak,
Délben, és északban minden lakosoknak,
Vagy kik nap keletben, és nyugotban uannak,
Attyáknak, Fiaknak, s-számos Vnokáknak.

XXCVIII.

Diczöségh Atyának Szent Fiáual együtt,
Ki magas egekböl gyönge méhemben gyütt,
Engem uigasztalo Szentlélekkel együtt,
Vgy most mint az elött örökséggel együtt.

123.

AZ VILAGNAK MVLANDO VOLTAROL

XXCIX.

Ô mely Boldogtalan ez Világ hiusága,
Vagyon czak szerenczén uáltozandosága,
Egy szempillantásni ö állandosága,
Mégis sokat megh czal szines Bolondsága.

XC.

Iégen éppéttetet háznak állapottya,
Szapanyos Taitéknak festet buborékia,
Hegyek köszt Echonak el mulo szozattya,
Ez álnok Világnak minden aiándekia.

XCI.

Bizuást többet hihecz, fölyhök oszlásának,
Auagy széltöl támott Tenger habiainak,
Sebessen röpülö égi Madaraknak,
Nap melegségétöl el oluatt hauaknak.

XCII.

Nagy Oceanumban léuö mélységeknek,
Egekböl le esö Tüzes Ménköueknek,
Mérges Berosusbol ki folyo uizeknek,
Mint Világban léuö czalárd szépségeknek.

XCIII.

Többet bizzál ember Ætna lángiaihoz,
Dühös Oroszlányok kemény fogaihoz,
Mérges Sárkányoknak szörnyü haragihoz,
Mint ez széles Világ minden jouaihoz.

XCIV.

Miért ragaszkodol az nagy Vrasághoz,
Tárházakban léuö kinczes gazdagsághoz,
Auagy töruéntelen, s-mulo Méltosághoz,
Néked hizelkedö bolond kéuánsághoz.

XCV.

Egy szem pillantásban ezek mind el mulnak,
Kicziny szelektölis mesze ragattatnak,
Haragos Haláltol mind le tapottatnak,
Örök kárhozatra uégre taszittatnak.

17 [Elöbb:] lángiaiban

XCVI.

Hol Nimrot királynak Babyloni Tornya,
Auagy Semiramis álnok gondolattya,
Nabugodonosor széles Birodalma,
Gonosz Antiochus megh dühött haragia.

XCVII.

Hol uan Assyrusok gyakor gyözedelme,
Kiktöl Zidoságnak sokszor uolt gyötrelme,
Világ nagy részének történt ueszedelme,
Mert sok Nemzetségnek töllök uolt félelme?

XCVIII.

Artaxerxes király fényes Palotái,
Ekes Smaragdusbol czinált asztalai,
Sok drága köuekböl ki formált ágyai,
Hol uannak? s-tündöklö számos pohárai?

XCIX.

Hazug Nicanornak hol uan czalárd nyelue,
Méreggel megh töltöt Rabsacis beszéde,
Hol uan Ulyssesnek okos mestersége,
Vagy álnok Circének sok elmélkedése?

C.

Troia Városának nagy erös kö falát,
Hector, s-Achyllesnek uitézül nött kariát,
Görög Ilonának ékes ábrázattyát,
Ez uilág el rontá, által áluán uttyát.

CI.

Hol uan Cicerois Oratioiual,
Auagy okos Crispus minden Déákiual,
Hol uan Demostenes szép tudományual,
Elmés Archimedes sok találmányual.

CII.

El mult Bölcz Platonak okos tanitása,
Aristotelesnek éles oktatása,
Es Hyppocratesnek czudás oruoslása,
Trismegistusnakis mélységes irása.

CIII.

Hol uan Virgilius ékes uerseiuel,
Auagy Ouidius folyo uizeiuel,
Hol uan Homaerusis minden Görögiuel,
Vig keduö Æsopus czufos meséiuel.

CIV.

Nagy Origenesnek büuseges tentáiát,
Empedoclesnekis aranyas pennáiát,
Sött Democritusnak ez Világ uig uoltát,
Heraclitusnakis el nyomá bánattyát.

CV.

Vég uan Diananak szép Vadászatiban,
Alcinoinakis édes almáiban,
Delosban lakozo Venus Leányban,
Alnok Cupidonak tüzes nylaiban.

CVI.

Ki ád Apicusnak ziros falatokat,
Auagy Torquatusnak arany Pohárokat,
Boldisár királynak kedues italokat,
Külömféle szinö malosa Borokat.

CVII.

Polycratusnakis megh hült szerenczéie,
Euripus uizének el ueszet mélysége,
Könyü Daedalusnak magas röpülése,
Gylkos Maedaeának gonosz mestersége.

CVIII.

Apollo Istennek el mult Cytharáia,
Potrohos Bacchusnak szép uinyke fáia,
Hegyes Parnassusnak böuen folyo kuttya,
Musák énekinek égig menö hangia.

CIX.

Iupiter, Neptunus, Pluto, Vulcanussal,
Iuno, Mineruáual, Pallas, Saturnussal,
Töb számos Istenek gyors Mercuriussal,
El multak, Nymphákis szárnyas Pegasussal.

CX.

Hol Midas királynak gazdag Vendégsége,
Auagy Marsiasnak czalo reménsége,
Samson Hadnagynakis czuda erössége,
Pharao királynak dühös keménsége.

CXI.

El mult birodalma gazdag Pompaeusnak,
Megh szünt haboruia Iulius Czászárnak,
Es megh hült szerelme Nagy Antoniusnak,
El oluadot gyöngye szép Cleopatranak.

CXII.

Salamon királynak nézzed diczöségét,
Iámbor Ionatasnak szemléld kegyességét,
Absolon személlye ragyago szépségét,
Megh czinálá éz föld ezek temetését.

81 [A *Vulcanussal* szó fölött egy áthúzott *2*-es számjegy.] **82** [A *Saturnussal* szó fölött egy áthúzott *1*-es számjegy.]

CXIII.

Hol uan Vitéz Cirus gazdag Praedáiual,
Vagy Darius Czászár kinczes Országiual,
Auagy Craesus király fénlö Aranyual,
Dühös Hannibalis erös Hadnagiual.

CXIV.

Porrál lött az Gazdag bibor köntösiuel,
El enyészet Xerxes számos népeiuel,
Világ Biro Sandor sok gyözedelmiuel
Az mélységre szállot minden Hiueiuel.

CXV.

Hun uér szopo Nero, s-Heliogabalus,
Calligula, Galba, Otho, Vitellius,
Pertinax Czaszáris, Valens, Magnentius,
Maximus, Balbinus, Piso, Leontius.

CXVI.

Vérben telhetetlen Diocletianus,
Zidoságot ronto Nagy Vespasianus,
Hadakat kergetö Valentinianus,
Gonosságban uszo mérges Iulianus.

CXVII.

Hol Romulus, Remus, auagy Tarquinius,
Tacitus, uagy Titus, Tullus Hostilius,
Marcius, és Ancus, Numa Pompilius,
Gyözedelmes Priscus, Drusus, Manilius,

CXVIII.

Hol uan erös karia uitéz Scaeuolának,
Vagy hogy sebes nyla ifiu Parisnak,
Hol uan bátor sziue hatalmas Aiaxnak,
Probált szerenczéie kegyes Aeneasnak.

CXIX.

Lentulus, Syluanus, Constans, Licinius,
Okos szauu Catho, Probus, Demetrius,
Rufinus, uagy Battus, Leo, Valerius,
Ezekkel el multak Carus, Procopius.

CXX.

Decentius, Agis, Zeno, Miltiades,
Isacusi Dion, Conon Temistocles,
Angliai Pirrhus, Theseus, Tygranes,
Ellenséggel uiuo Nagy Telamonides.

CXXI.

Erös Herculesnek hol uan bai uiuása,
Historicusoknak sokféle irása,
Kedues Orphaeusnak szép musikálása,
Vagy Pleiadeseknek örökös sirása.

CXXII.

Hol uan Nagy Goliat, auagy magas Athlas,
Lucullus, Lisander, uagy hogy Pausanias,
Silanus, Mamfredus, auagy mérész Glycas,
Machabaeusoknak io Vezére Iudas.

CXXIII.

Nagy Constantinusnak széles birodalma,
Pipinus Fiának Cárolynak hatalma,
Okos Alphonsusnak minden diadalma,
El mult, mint egy tüztöl megh emésztet szalma.

CXXIV.

Hol Matusalemnek számos esztendeie,
Battus, Scipionak kegyetlen ereie,
Moyses Prophaetának hathatos ueszeie,
Ifiu Nysusnak egyenes mezeie.

CXXV.

Tekénczd Columbusnak föl talált Vilagát,
Adam Attyánknakis ö ártatlanságát,
Okos Sybilláknak jöuendö mondását,
Apelles, Zeuxesnek io penicillussát.

CXXVI.

Amazoneseknek lássad uitézségét,
Ekes Arionnak uizen euezését,
Száz szemü Argusnak czuda szemlélését,
Szép Ariadnának titkos mesterségét.

CXXVII.

Hol uagyon bait uiuo Vitéz Horatius,
Gazdagsággal böues Romai Curtius,
Minden méltossággal tellyes Anicius,
Auagy szerenczétlen Nagy Belizarius.

CXXVIII.

Hol uan Herodesnek rutt kegyetlensége,
Vagy Iason királynak Tündér sebessége,
Magas Oriasok fene keménsége,
Pokolbéli karok bolond keuélysége.

CXXIX.

Priamus királynak hol uan szép Várossa,
Dido királynénak megh holt szép ágyassa,
Aegyptiusoknak el mult tanitássa,
Minotaurusnakis sok Mese mondása.

156 [A sor utáni őrszó:] Priamus

CXXX/a

Hol Porus királynak magas Elephanti,
Vitéz Spartanusok okos Vezérlöi,
Lacaedemonusok probált Vitézei,
Régi Carthagonak hatalmas lakosi.

CXXX/b

Hol uan Saul király Zidoság oszlopa,
Sött Dauid királyis Israëlnek Ura,
Aegyptumi Ioseph Vén Iakobnak Fia,
Noë Patriarcha ez Világnak Attya.

CXXXI.

Gonocz Achacz király Boszorkánságáual,
Vagy Roboam király nagy gonosságáual,
Auagy hogy Manasses Báluányozásáual,
Hol uagyon Ioachim ö latorságáual.

CXXXII.

Hol uannak Dauidnak erös Feiedelmi,
Sadok, Achimelek, Joab, Abisai,
Ionatan, Banaias, Obdias, Hussati,
Eliab, Vriás, bátor Elusai?

CXXXIII.

Hol uannak bait uiuo uitéz Amoniták,
Ez uilagot ronto megh dühödöt Scyták,
Sokszor szerenczéssen hadakozo Bélgák,
Vitéz Gottusoktol megh gyözetet Gyeták.

169–172 [E versszak számozását Esterházy eltévesztette.] **181** [A *uannak* szó *uagyon*-ból, az *Amoniták* szó *Horatius*-ból jav.]

CXXXV.

Elsö Laiosnakis uolt nagy szerenczéie,
Hunyadi Jánosnak okos uitézsége,
Nagy Scander Béknekis czuda méréssége,
Kinisi Pálnakis ritka keménsége.

CXXXIV.

Nézd az nagy Atillát Istennek ostorát,
Körösztény Világnak legh nagyob rontoiát,
Száz husz esztendeigh mindenüt nagy uoltát,
De mind ezek után keserues halálát.

CXXXVI.

Hol uan Coruinusis Magyarok istápia,
Minden Vitézeknek ki méltán uolt Apia,
Ö halála után határunkat lopia,
S-romlot Országunkat az Pogány el kapia.

CXXXVII.

Egy szoual Világon ninczen állandoság,
Hegyekben, Völgyekben uagyon mulandoság,
Fényes Palotákban ideig uigasság,
Mellyet sokszor köuet örök szomoruság.

CXXXVIII.

Gyakorta nagy hegyek menykötöl üttetnek,
Sokszor méltoságok meszi el uettetnek,
Gazdag Monarchiak semmiué tétetnek,
Kegyetlen haláltol földben temettetnek.

CXXXIX.

Magas köszíklákis széltöl le hányatnak,
Erös épületek uégre le romlanak,
Kemény máruány köuek sokszor el hasadnak,
Változandoságrol nyluán példát adnak.

CXL.

Ne higy tehát ember uilág hiuságának,
Szerencze kereke forgandoságának,
Egy szempillantásni képmutatásának,
Gonosz mesterséggel czinált Orczáiának.

CXLI.

Mert talám maid lelked testedtöl el uálik,
Minden reménségtöl feied megh fosztatik,
Talán szörnyü kinra lelked taszitatik,
Pokolbéli tüzben örökké tartatik.

CXLII.

Boldogh az ki sziböl eszt megh fontolhattya,
Christus tanitását bátran megh tarthattya,
Menynek Coronáiát gyorsan el kaphattya,
Istennek Szent szinét örökké láthattya.

124.

AZ ÉGI MADARAKROL VALO VERSEK

CXLIII.

Tékénczed az nagy Sast Madarak királlyát,
Ki az többi közöt el nyerte az pállyát,
Az leuegöt haitya mint széluész az Gállyát,
Sebes Sugáriual iária fölyhök allyát.

CXLIV.

Ez után mit mongyak magas Strucz Madárrul,
Ki czak földön futhat, nemis él az fárul,
Kemény hauasokban forrásokhoz iárul,
Hol iöuendöt uészen kéuánatos nyárrul.

Cím II [*Az* névelő nélkül.] 4 II Sebességgel gyakran iária 6 II Ki sebessen futhat,

CXLV.

Köuetik eszt Daruak magas röpüléssel,
Kik nem szükölködnek nádasban élléssel,
Feiér tollat adnak fa olai kenéssel,
De hamar megh halnak goromba ueréssel.

CXLVI.

Nézzed feiér Hattyuk uizben mint uszkálnak,
Külömféle káczák iégen mint czuszkálnak,
Hoszu nyaku Gollyák Békákat uáikálnak,
Nagy torku Gödényék habot haitokálnak.

CXLVII.

Melj keuéljen sétál Páua az kertekben,
Vélj Diánánál hogy iár sokal szebben,
Ki terieszti tollát mentöl' ékesebben,
Minden állatoknál iárkál keuélyebben.

CXLVIII.

Mint kákognak Gémek mikor solymot látnak,
Mint üuöltnek Baglyok mikor Rárot látnak,
Mint futosnak Tyukok mikor Héiát látnak,
Szarkákis mint félnek kereczent hogy látnak.

CXLIX.

Mint szereti Venus szép Galamboczkáiát,
Buzáual hizlallya kedues Madarkáiát,
De mégh Cupidois sebes karuolykáiát,
Ölelgeti gyakran iöuendö mondoiát.

CL.

Nézzed mint karattyol Szaiko nagy erdökben,
Miként pattogatnak Füriek az mezökben,
Mint hazudoz kakuk mélységes uölgyökben,
Igéretet tészen hoszu esztendökben.

13–20 II [E két szakasz fordított sorrendben.] **15** II Magas nyaku [Előbb I-ben is így.] **18** ⟨iar⟩ hogy iár **24** II Mint félnek az szarkák

CLI.

Mely igen krákognak Hollok az Fölyhökben,
Keresuén holt testet buidosnak ködökben,
Mert ök gyönyörködnek czak büdös dögökben,
Eleteket tartyák számos esztendökben.

CLII.

Variukis kiáltnak megh romlot házakon,
Halál madár gyakran üuölt az ablakon,
Feszket raknak Vérczék nagy erös Tornyokon,
Kákogatnak Czokák az puszta falokon.

CLIII.

Ekes Publikánok mely szépen szollanak,
Ember szot köuetuén keuéllyen állanak,
Kik miátt kalmárok gyakran kárt uallanak,
Midön értek sok pénzt adni sokallanak.

CLIV.

Nézzed az Bak Tuzok mely keuéllyen sétál,
Kit sok Vadászoknak puskáiok megh tréfál,
Tekénczd az Him Poka mely haraggal sérál,
Tyuk, Lud seregekben mikoron ö bé ál.

CLV.

Hallyad Alcyonnak szauát az Hegyekben,
Ki társát sirattya, s-lakik kietlenben,
Keserues panaszát foglállya uersekben,
Gyönyörködik ottan szomoru énekben.

33 I krákognak [A 2. *k g*-ből jav.] 44 II Mikor 50 II kegyetlenben,

CLVI.

Látodé mint kotyog uad Galamb az Erdön,
Praedáiát mint lesi Olyu Madár az kelön,
Eh gyomorral léuén széllyel iár az mezön,
Megh fáraduán magát hüti az szép szellön.

CLVII.

Babuta az lopót mely czufossan hija,
Ez minden dolgoknak büdössét ki szija,
Erdön katonáknak lesseket ki rija,
Mely cáczogásának rosz falat az dija.

CLVIII.

Nézd az Sárga Rigok mely uigan sipolnak,
Kiknél szemlélheted szépségét az Tolnak,
Babos Seregélyek, ember modra szolnak,
Faluk szöleire nem iott tanáczolnak.

CLIX.

Istenêt mely szépen Paczirta diczéri,
Mely keduessen czereg, mégh az Fölyhöt éri,
Gondolnád hogy alég uagyon egy czöp uéri,
Mégis szüntelenöl eledelét kéri.

CLX.

Szemléld Czinegének gyakor ugrálását,
Auagy kan Verébnek *keués* koplalását,
Hainali Feczkéknek szobákban szállását,
Sürü rekettyékben Süket Fait iárását.

---

58 II dolognak **59** I [A *katonáknak* ebből javítva: *Toluaioknak*.] II Gonosz Toluaioknak praedaiát **62** I Kiknél [A szóközepi *k* utólag beszúrva.] **63** II De az seregélyek **64** II szöleiére **67** II hogy ⟨uagyon⟩ alég **70** I gyakor koplalását, [Téves szóismétlés.] II keués koplalalását, [!] **72** II Vizek mellet fákon Süket Fait állását.

CLXI.

Kertekben mely kedues Pintyek éneklése,
Tengelicz, Sármányok sebes röpülése,
Es mely uidámito Cziz szökdéczölése,
Kikböl sokszor uagyon embernek élete.

CLXII.

Kis Fülemilékis Hainalban föl kelnek,
Ki folyo kutakhoz gyakorta sietnek,
Ottan szüntelenöl nagy Istent diczérnek,
Vér taitékot turuán szépen énekelnek.

CLXIII.

Gyönyörköszik éiel uizek zugásában,
Nemis sokat nyugszik tüskés szállásában
Fülemile, s-iszik Nymphák forrásában,
Es foglallya magát uersek folyásában.

CLXIV.

Mindenféle Madár az Istent diczéri,
Maga ereiéuel az ki mint föl éri,
De ember elméie esztet föl nem éri,
Azért Istenéhez föl nem buzdul uéri.

CLXV.

Hogy Lánzér Várában uolnék betegségben,
Magamat érzenném lenni nehézségben,
Noha nem iuthatna az io egéségben,
Mégis esztet szerzém egy kis könyebségben.

---

73 II Embernek mely **74** II gyakor röpülése, **76** II éllése. **79** II szünetlenöl **87** II Embernek [Előbb: *Emberek*] **90** II könyebségben, **91** II most az egésségben, **92** II Ez uerseket szerzém, higyed nem Vénségben.

CLXVI.

Irtam most ez uttal égi Madarakrol,
Tehát immár szollok Földi Állatokrol,
Véghez uiuén asztot irok az Halakrol,
Enekelek osztán kerti Virágokrol.

125.

AZ FÖLDI ÁLLATOKROL VALO VERSEK

CLXVII.

Vadaknak királya mit gondolz ki légyen,
Ki az többi közöt igasságot tégyen,
Többinél okossab erösseb is légyen,
Higyed az Oroszlány méltán elöl mégyen.

CLXVIII.

Hallyad orditását kegyetlen hegyekben,
Reszketnek az fakis mélységes uölgyekben,
El futnak elöte töb vadak féltekben,
Mert megh félemlenek minyáian szivekben.

CLXIX.

Midön fene Tigris Vadász törben essik,
Sok ellenségének bátran nékik essik,
Holot szeléndekek uigasággal lessik,
Dühességgel harczol miglen el nem essik.

CLXX.

Magas Elephantok laknak Afrikában,
Nagy Rhinocerosok széles Indiában,
Vnikornisokis szép Jáponiában,
Más sok féle vadak uannak nagy Chinában.

94–96 II Ha ád Isten eröt, irok az Vadakrol, Kit ha uéghez uiszek, szollok az Halakrol, Enekelek osztán rettentö hadakrol.

3 [Előbb:] Többénél **9** [Az *essik* szó *akad*-ból jav.]

CLXXI.

Tarka Párduczokat az vadászok fognak,
Kiket mesterséggel likakbul ki czalnak,
Nagy kegyetlenséggel mindent megh harapnak,
Ö Barlangiok körül midön hálot látnak.

CLXXII.

Nézd az borzas Medue mint bömböl az erdön,
Gyakran nyalya talpat téli hideg idön,
Vntalan remilli hogy az Nyár maid el iön,
Mulatuán bánattyát zugorog az szellön.

CLXXIII.

Köszörüli szarvát Vad Bika az fához,
Hogy más vadat szemlél iöni lakasához,
Vad Ökör mint öklel ö meszárossához
Feiszéiét hogy tészi közel homlokához.

CLXXIV.

Az Vörös festéket Bial mint gyülöli,
Harag miátt czak nem minden ueszély löli,
Nyallal taitékozik száiának az föli,
Az oly szinö embert gyakran megis öli.

CLXXV.

Laknak Belinekis szoros Hauasokban,
Iauzokis uannak hideg Országokban,
Kiknek oruosságok uagyon ö lábokban,
Valobannis biznak nagy gyorsaságokban.

17 [Előbb:] Párduczokis 23 [Előbb:] reminli

CLXXVI.

Nézd Erdei Vad kan, mint cziszollya fogát,
Véres tekéntettel bátorittya magát,
Agyaráual czapia sürü fáknak ágát,
Az után fordittya ellenségre magát.

CLXXVII.

Dul ful ö magában, s-dühösséggel mégyen,
Hogy sürü berkektöl ségétséget uégyen,
Kárt nagy agyaráual azon uan hogy tégyen,
Gondoluán hogy azzal békessége légyen.

CLXXVIII.

Nézd mint olálkodik Farkas Iuhok után,
Hizelkedik táuol iáruán Pásztor után,
Nem io szemmel teként komondorok után,
Tugya megh czibállyák gyakran szörit hátán.

CLXXIX.

Mit nem czinál az Lo, hogy nyul abrakiához,
Nagy örömmel készül ö io lakásához,
Nyerit, rug, és kapál, száia taitékot hoz,
Ha más louat szemlél közel szénáiahoz.

CLXXX.

Az könyü Szaruasok Forráshoz iárulnak,
Héuséget mulatuán abbol gyakran isznak,
Déli melegekben fák alat mulatnak,
Gyönge leueleket fogokkal szaggatnak.

CLXXXI.

Tarka Dám Vadakis iárkálnak kertekben,
Szépen mulatoznak ligetes Erdökben,
Arnyékot keresnek héuséges idökben,
Heuernekis gyakran bozotos helyekben.

CLXXXII.

Keduessen kis Özek Völgyekben sétálnak,
Fák árnyeki alatt sereggel iárkálnak,
Io izü husokkal bennünköt táplálnak,
Sauanyu soskáual gyakorta kinálnak.

CLXXXIII.

Magas hauasokban az Vad keczkék iárnak,
Czuczos köszíklákon gyakorta ugrálnak,
Midön ualahonnét Vadászokat látnak,
Meredek helyekre azontol szaladnak.

CLXXXIV.

Szemes Heiuzokis Nagy Hegyekben laknak,
Boitos Mokusokis az Fákon ugrálnak,
Külömbféle Maimok mély likakban uannak,
Iöueuény emberrel szépen nyáiaskodnak.

CLXXXV.

Flandriai kopo mint üzi Rokáiát,
Sebes Agarkais kergeti ö Nyulát,
De nagy Szelindekis köueti ö Borzát,
Vadászis puskáual megh lesi Vidráiát.

CLXXXVI.

Kurta farku Taczkok Fürieszni mint mennek,
Czaptato Vasakot Nesteknek mint uetnek,
Maczkák egereket kéuánsággal lesnek,
Lombos kuaszokis Farkasnak mint esnek.

---

65 [Előbb:] Magas kösziklakon

CLXXXVII.

Kedues kutyáczkákot Aszonyok ölében,
Szemléld tartyák ökött mely nagy kényességben,
Tengeri nyulaczkák földnek mélységében
Laknak, gyönyörköduén Világ szépségében.

CLXXXVIII.

Hodokat találnak folyo Vizek mellet,
Nusztokatis fognak Moczkák nagy fák mellet,
Tengeri kis malacz sokszor házban ellet,
Tüskés Disznokatis kapnak kertek mellet.

CLXXXIX.

Földi Vadat Isten regenten teremptet,
Es emberi nemzet azzal bizuást élhet,
Kiket lábunk alá, az mint láttyuk uetet,
Ez uerseimbennis mostan uéget uetet.

126.

AZ HALAKROL VALO VERSEK

CXC.

Halak királlyáuá Nagy Ceth halat tészem,
Az többinél esztet méltán elöb uészem,
Rettenetes uoltát ha elmémben uészem
Ninczen Tengerekben higyed ollyan uér szem.

CXCI.

Nézzed mint forgattya Tengernek habiait,
Száiából böuiti Vizeknek áriait,
Boczáttya szemének haragos lángiait,
Agyukkal, Gállyákkal gyakorta ui bait.

89–90 [Előbb:] Isten a uegre teremptet, Hogy emberi

CXCII.

Van egy Valrus halis hideg Tengerekben,
Lakik az mélységen föuenyes helyekben,
Ceth hal után ninczen nagyob az Vizekben
Ennél, s-erössebis egész Tengerekben.

CXCIII.

Crocodilusokis halak közöt vannak,
Aegyptus földében Nylus mellet laknak,
Delfinekis gyakran uizben találtatnak,
Agos Habarniczák sokzor fogattatnak.

CXCIV.

Nézd az Szegény Stokfist mely igen megh uerik,
Széles Platáizokat nagy hálokkal merik,
Köuér Toninákat nagy funtokkal kérik,
Kikkel esztendö ként emberek bé érik.

CXCV.

Édes kalamárét Tengerekröl uisznek,
Spáda néuö halat halaszok kergetnek,
Tengeri kutyákat fogdozni sietnek,
Jeles Austrigatis Uelenczébül küldnek.

CXCVI.

Hoszu Lamprétákat meszi földre uiszik,
Tengeri Boriunak az husát megh eszik,
Sos heringeketis nagy tongokkal ueszik,
Mellyek után ember io izöuett iszik.

---

11 Vizekben 〈,〉 **16** [A *sokszor* utólag beszúrva.] **19** [A *kérik* első betűje *m*-ből jav.] **24** [Előbb:] Edes Austrigatis **25** meni **27** [Előbb:] Az sos heringetis **28** [Előbb:] Az után az ember

CXCVII.

Más sok féle halat meszi földrül hosznak,
Kiket az kalmárok drága pénzért oztnak,
Kiért embereket penzektül megh fosztnak,
Mert czak ez uilagon fösuények kapdoznak.

CXCVIII.

Ládé az szép Uiza mint niugkzik az uizben,
Hüti ö lágy hasát az agyagos földben,
Leg gyakrabban lakik tanyák mélységében,
Uegre azért keröl öis halász kézben.

CXCIX.

Nézd az husos Tokot mint örzi szállását,
Gondolya nem tugyák halászok lakását,
Törben ésuén tekénczd kötélen álását,
Ide stova ualo szomoru iárássát.

CC.

Mely keuélyen uszkál szép sörög az uizben,
Mutattya szépségét mentöl lehet szebben,
Jár ö töb halaknál sokkal ékesebben,
Mind az által öis uigre essik törben.

CCI.

Tarka keczegékis nészed mint uszkálnak,
Héüséges idökben az melységben iárnak,
Gyakran néki esnek az fekete sárnak,
De gyakortab mennek az sárga agyagnak.

29 meni 34 hását [Előbb:] házát [Az első *á* javítatlan maradt.]

CCII.

Nagy feiü Harczakis seregekben mennek,
Kiket az halászok halokban kerétnek,
Szelyel Varasokban piaczokra uisznek,
Melyekbül emberek örömost megh uesznek.

CCIII.

Nézd az tormás Czukát io izüuen eszik,
Néha lengyel léuben feét máiát teszik,
Néha penigh ötet soba föue eszik,
Haznát io Czukának ily sokkeppen ueszik.

CCIV.

Potykák ficzkándoznak széles tekenyöben,
Mint paczirta madar magas leuegöben,
Czekély uizre mennek tauazi idöben,
Feles iuast tesznek uizes eszendöben.

CCV.

Széles kárászokat az halászok fognak,
Kiket Városokban nagy laitokban hordnak,
Gyakortais pénzen ezekben el adnak,
Ha drága idöben piarczokra iutnak.

CCVI.

Olaszok Tinkának Uarga halat hijak,
Czontyaibul husát keduessen ki szyák,
Kiért nagy halokkal az vizeket uiják,
Czak az hituán tinkát ök minálunk siják.

54 [A teszik *e*-je fölött egy áthúzott ékezet.]

CCVII.

Az Vágban Gáloczák fogatnak boséggel,
Vrak asztalait töltik ékességgel,
Járnak tiszta uiszben nagy gyönyörüseggel,
Kiket megis esznek kedues egesseggel.

CCVIII.

Köuér Laszaczokis iárnak sebes Uágban,
Illyen halat sokszor találnak Poprádban,
Eszt böuséggel fogiák tiszta moltouában,
Ki maga folyássát uiszi Cheh országban.

CCIX.

Szép Pisztrángokatis az halaszok fognak,
Kik forrásos uiszben nagy keduessen laknak,
Sebes patakokban hamarsággal iárnak,
Malom kerekekre gyakran föl ugrálnak.

CCX.

Vannak Szaiblingokis fölsö Austriában,
Kiket Urak tartnak széles halastokban,
Küldnek sokszor illyent nagy Becz uarosában,
Piarczon el agyák Pisztrangnál dragabban.

CCXI.

Lepény halakatis az hegyekbül küldnek,
Ezekkel Vraknak gyakran kedueskednek,
Gazdag ebedeket nagy keduessen esznek,
Mikor ilyen halat az konyhákon sütnek,

CCXII.

Szárnyos keszegekis uiszben találtatnak,
Sütö halakatis az Polgarok kapnak,
Feies kophalakis patakokban iárnak,
Köue halaczkákis uizekben uszkálnak.

CCXIII.

Vadakrol, Halakrol immár eneklettem,
Égy Madarakrol uerseket szerzettem,
En igéretemnek már eleget tettem,
Eszel uerseimnek uégétis uetettem.

CCXIV.

Köuetkeznek tehát kerteknek Virági,
Kik ékes Nymphákнak kedues mulatsági,
Gazda embernekis minden uigassági,
Kikben sok szineknek uannak méltosági.

127.

KERTI VIRAGOKROL VALO VERSEK

CCXV.

Egykor mulattomban, igen alattomban
Menék nagy erdöben,
Iuték mély Barlangban, sötét hegy oldalban
Onnét egy szép kertben.

CCXVI.

Látám Napaeáknak Isten Aszonykáknak
Mulato helyeit,
Kertek uirágának, ékes illattyának
Érzém nagy ereit.

CCXVII.

Elöszöris Rutta, s-io illatu Ménta
Iutának elömben,
Sziuem oda haitna, kezem hozzá kapna
Ha merném féltömben.

CCXVIII.

Rosmarin, és Zállya ö magát aiállya
Véluén hogy ö legh szeb,
Magas Spanyor Bocza, ékes Maioranna
Gondollya keduesseb.

CCXIX.

Szép Veröfény Virág, mint el teriet Világ,
Égre emelkedik,
Széles Harang Virág, mint sürü Cyprus ág,
Földre terieszkedik.

CCXX.

Isop, Spikinárdal, uagy szép Szarka lábbal
Gyakran uetekedik,
Pipaczis konkollyal, kükörczén czollánnal
Öszue egyueledik.

CCXXI.

Virágiát Narancznak, s-io izü Baraczknak
Szemlélém ez kertben
Illattyát Sáfránnak, jo Basilicumnak
Forgattam elmémben.

CCXXII.

Czillag Virágbannis, töb szagos ágbannis
Igen uiult keduem,
Máua Rosákbannis, Iunkeliákbannis
Gyönyörködék szemem.

CCXXIII.

Passio Virágot, és zöld Laurus ágot,
Szép Simprosiakot,
Lattam Cedrus ágot, szagos Gyöngy Virágot,
S-Animoniakot.

CCXXIV.

Tarka Tulipánok, feiér Liliumok
Magokat mutattyák,
Ekes Narcyssusok, szép Hiacyntusok
Szagokot futtattyák.

CCXXV.

Balsamum Virága mint Borostyán ága
Fára tekereszik,
Pézma Virág szaga, Szek fünek illattya
Széllyel téuelyeszik.

CCXXVI.

Mind ezek ékessek, én nállam keduessek
Nagy méltán ualának,
De ezeknél szebbek, s-köllemetesebbek
Elöttem állának.

CCXXVII.

Három szép Virág szál, kertben elöttem ál,
S-igen kötekednek,
Mellyk többet használ, auagy ékesben ál
Azon uersenkednek.

CCXXVIII.

Drága szép Viola, kedues szagu Rosa,
Kéuányák az Pállyát,
Ielzemin illattya ezeket föl mullya
S-nem alittya mását.

45 [Az *ékessek* szó *keduessek*-ből jav.]

CCXXIX.

Eszt ki el oluasod, s-magadban gondolod,
Felely megh ezeknek,
Ha uan aggodalmod, sziubéli fáidalmod
Légy Biráia ennek.

128.

AZ SZERENCZE FORGANDOSÁGANAK NEM KÖL HINNI

CCXXX.

Ô mely Boldogh az ki mások kárán tanul,
Bölczeség uttyához mert az bátran iárul,
Az gonosz szerencze uagyon attul táuul,
El szép szabadságban, s-nem fél semmi kártul.

CCXXXI.

Sokszor bölczeknekis elméiek megh kábul,
Miuel állandoság nem gyün gyarloságbul,
Sokat uégez ember néha okosságbul,
De leg ottan fordul szerencze uoltábul.

CCXXXII.

Vérrel uerétékez, s-fut az hituán fagyon,
Véli hogy állando Boldogságot agyon,
Nem hiszi szerencze markában szakagyon,
Vagy egy kis édessért száz kesérüt aggyon.

CCXXXIII.

Kit szerenczétlenség igen táuul kerül
Arrais uégtére rá döl uéletlenül,
Mennél nagyob hegyen kinczes méltoság ül,
Az szerencze miátt annál aláb merül.

CCXXXIV.

Örül az szerencze ember ueszésében,
Azért föl emeli ö diczöségében,
Hogy gyönyörködhessék szörnyü esésében,
Mint köszíklán Iuhász könek görgésében.

CCXXXV.

Gonosz Istentelen szerencze egy nyomban,
Nem iár mindenkoron, mert minden orában
Változik, és uagyon néha uig orczában,
Néha penigh futkos tellyes háboruban.

CCXXXVI.

Semmiben nem örül czak az uáltozásban,
Mind éiel mind nappal, sött szempillantásban,
Változtattya magát álhatatlanságban
Leghföképpen penigh kedues állapatban.

CCXXXVII.

Mert ez minden ionak dühös ellensége,
Altala megh romlik ember erössége,
Vitéz Ferfiaknak lágyul kemensége,
Midön esztendöknek el iöuend uénsége.

CCXXXVIII.

Birodalmat igér széles Tengereken,
Aranyal, ezustel biztat nagy hegyeken,
Vigassággal hordoz leuegö egeken,
De hamar el taszit az czuszos iegeken.

---

26 [A *szempillantásban* nehezen olvasható szóból jav.; talán ebből: *minden orában.*]

CCXXXIX.

Craesus királynakis mely nagy kinczet adot,
Darius Czászárnak sok szépet mutatot,
Sött Nagy Sándornakis Országokot osztot,
De uégtére nézzed ezekkel mint iáczot.

CCXXXX.

Hectort Achylessel álnokul el ueszté,
Ulyssest Aiaxot az törben ereszté,
Priamus kiralytis halállal ieszté,
Dido királynetis tüzzel megh emészté.

CCXLI.

Ez az Szerenczének álnok mestersége,
Hogy kinra uezessen mindent ö szépsége,
Ideigh láttassék fényes diczösége,
Egy szempillantásban halál légyen uége.

CCLXII.

Tudatlannal szokot szerencze iárkálni,
De mégh Bölczeketis tud néha trefálni,
Bator sziuekkelis mér ö szemben álni,
Isten féloketis megh szokot probálni.

CCXLIII.

Forgo golyobissán nézi ez uilagot,
Kezeiben hordoz békességes ágot,
Sziuekben gerieszti az nagy kéuánságot,
Igér mindeneknek örök Boldogságot.

39 [Előbb:] sok Országot

CCXLIV.

De mely gyorsan fordul kinczes gazdagsága,
Mely hamar el mulik álnok uigassága,
Legh ottan ki teczik álhatatlansága,
Ki mutattya magát himes bolondsága.

CCXLV.

Kin az nagy szerencze birodalmot uészen
Hirében neuében kissebséget tészen
Kinczei köszt uagyon az koldulás készen,
Sött ha most legh nagyob, maid legh kisseb lészen.

CCXLVI.

Esztelen ki uészi ennek aiándekiát,
Mert az nem ösméri gonosz állapattyát,
Nem láttya szerencze ualtozando uoltát,
Auagy szellel menö, s-el mulo iátékiát.

CCXLVII.

Mégis mint egy Echo hangos szozat után,
Vagy egy fekete uas kemény magnes után,
Auagy Czinegéczke megh czalo sip után,
Emberek ugy futnak az Szerencze után.

CCXLVIII.

Sokan kész akartua esnek háloiában,
Öruendezue mennek nehéz fogságában,
Bátrán mulatoznak szines igáiában,
Mégh el burettatnak keserues hamuában.

---

70 [Előbb:] kemény magnes fekete uas **71** [Előbb:] Auagy tudatlan füry

CCXLIX.

Boldogh ki szerenczen el nem bizza magát,
Sött kész sziuuel uária álhatatlanságát,
Nem szemléli gyakran szines czalárdságát,
Es táuul kerüli keserues rabságát.

CCL.

Ha anyra uiszed te méltoságodat
Hogy minden czudállya hatalmasságodat,
Lássad el ne roncza nagy gazdagságodat
Az gonosz Szerencze, szép Ifiuságodat.

129.

AZ HAD VERÉS EGYEDÖL ISTENTÖL VAN

CCLI.

Körösztjény lelkeknek rendelt seregeknek
Isten ö Vezérlöie.
Erös Vitézeknek, és igaz sziueknek
Bisztato Szemlélöie.
Ö benne hiuöknek töredelmesseknek
Legh nagyob segéttõie.

CCLII.

Algya Bátor sziuuel hathatos fegyuerrel
Ki harczol szent neuében.
Okos mesterséggel, Férfiui kézzel
Ki hisz diczöségében.
Algya nagy uig keduel, hatalmas eröuel,
Ki uan reménségében.

CCLIII.

Mert egyedül Isten, kiben uagyon minden
Nagy ö hatalmassága,
Kinek mássa ninczen, Földi Vizi kinczen

Örökös királysága,
Ö Vitezzé tészen, hatalomra uészen
Van Mindenhatosága.

CCLIV.

Nem harczol fegyuerrel, de czak tekéntettel
Veri megh ellenségét,
Nem Réz Dob zörgéssel, uagy Agyu döngéssel,
Látattya keménségét,
Hanem egy intéssel, menyei eröuel
Mutattya Istenségét.

CCLV.

Ne fély tehát uértöl kemény ellenségtöl
Czak bizzál Istenedben,
Auagy éles törtöl nehéz ütközettöl,
Ne hüly remenségedben,
Váry az Nagy Istentöl édes Teremptödtöl
Ki nem hágy el szükségedben.

CCLVI.

Ellenséged louát, uagy éles szablyáiát
Ne féllyed te sziuedben,
Párducz börös hátát, hangos kiáltását
Ne röttegied lelkedben,
Puska roppogását sip szo harsagását
Ne fussad az mezöben.

CCLVII.

Agyunak bögése mint égnek dörgése
Gyuicza inkáb keduedet
Trombita zöngése sok kopia törése,
Indecza fegyueredet,
Vitézek esése, tisztesség nyerése
Göriesze föl sziuedet.

CCLVIII.

Szép aranyos Czida uagy uér szopo Dárda
Sulyosécza kezedet,
Achyllesnek uasa, Vulcanus panczéllya
Fögye bé tetemedet
Tüzes Márs nak lángia söt uéres homállya
Környékezze szemedet.

CCLIX.

Nézd Dauid király köszt, magas Goliat köszt
Bai uiuás egy kö uala
Szép Iudit Aszony köszt rosz Holofernes köszt
Had uerés egy kés uala,
Söt Samson Hadnagy köszt, Philistaeusok köszt
Fegyuer Szamár ál uala.

CCLX.

Mert hol Isten harczol, ot az Pogány oszol
Nem bizik ereiében,
Mint áruiz ugy omol, nem marad megh sohol
Fut, s-buik röitökiében
Készen uaria Pokol, hol Belzebub kohol
Sok kinokat mérgében.

CCLXI.

Mélto tehát keduet, minden segedelmet
Kérned az Nagy Istentöl,
Irgalmas kegyelmet, hogy az ueszedelmet
Táuoztassa testedtöl,
Örök engedelmet, üduözitö hitet
Hogy menczen minden büntöl.

CCLXII.

O te gyors Scytáknak uitéz Magyaroknak
Örökös pártfogoia,
Az Szent Háromságnak Attya, és Fiunak

Szent Lélek Szolgáloia
Hogy téged álgyanak Pogány uért onczanak
Légy hazánk szoszolloia.

130.

AZ VADASZAT MADARÁSZAT MVLATSAGIROL

CCLXIII.

Az szép Vadászatban sokan gyönörködnek,
Dögleletessége midön ninczen ködnek,
Akkor nem láczik ki semmi része földnek,
Az nagy fuuatagok mert mindent bé födnek.

CCLXIV.

Puskások megh állyák az köröszt utakat,
Es nagy uigyázzással uáriák az Vadakat,
Tartnak uadászokis futo agarakat,
Auagy füriet fogo könyü madarakat.

CCLXV.

Szorgalmatossággal iáriák az hegyeket,
Gyakran látogatnak dült fa melyékeket,
Kopokkal haitatnak czalittás helyeket,
Rendes szélben fognak barázdás földeket.

CCLXVI.

Széllyel az erdökön sok uagásis uagyon,
Vastag hálokatis rendelnek az fagyon,
Sokszor haitok bottal Vadat ütnek agyon,
Mert akármely Vadis nem futhat az lágyon.

CCLXVII.

Allyák az mezöket mások Agarakkal
Bokrosok mellyekét Ráro Madarakkal
Foglyokat kergetnek sebes kis Solymokkal,
Fürieketis kapnak könyü karuolyokkal.

CCLXVIII.

Szép kereczenekkel Gémeket fogatnak,
Variakat Hollokat ezekkel kapatnak,
Egerészö kányát uélek szaggattatnak,
Midön magas égben gyorsan ragattatnak.

CCLXIX.

Iárnak szánto földen nagy füles Baglyokkal,
Kinek légyen harcza égi madarakkal,
Végre megh ségétik io tanult Rárokkal,
Elik uilágokat ily mulatságokkal.

CCLXX.

Vtakonis raknak sürü lép ágokat,
Ottan széllyel hintuén sokféle magokat,
Tésznek külömbféle kedues czont sip szokat,
Fáknak árnyékiban Czinege fogokat.

CCLXXI.

Veszökre röpüluén, ottan rá ragadnak,
Szárnyokkal uerdöduén az lepben akadnak,
Eröltetésekben czaknem megh fakadnak,
Végre Vadász kézben szegénkék akadnak.

27 [Előbb:] megh tanult

CCLXXII.

Agarak az nyulat hamarsággal fogiák,
Mikoron Vadászok az nenyhot mongyák,
De ha az Vad Farkast pallagokon láttyák,
Erös Agarakat utánna boczáttyák.

CCLXXIII.

Hogy ha könyü ebek Farkast megh nem biriák,
Az komondorokat reáia biztattyák,
Kik el éruén ötet ualoban forgattyák,
Ö gubanczos börét igen megh rángattyák.

CCLXXIV.

Némellyek Borzokat likakban kergetnek,
Kiknek böreiuel haiduknak füzetnek,
Vagy Heiuzok után erdökön sietnek,
Kiket menték alat Vrakis uiselnek.

CCLXXV.

Eszakon szép nusztok iáriák az nagy fákat,
Fárasztyák hidekben kézias Muszkákat,
Ezek löuésében töltnek sok orákat,
Iáruán éiel nappal magas köszíklákat.

CCLXXVI.

Folyo Vizek mellet Vidrákatis fognak,
Midön bé czapodik foga az horognak,
Oduas fákban néha Hodokis forognak,
Vasas czaptatoban gyakran ökis lognak.

CCLXXVII.

Nagy munkát szerzennek az emberi fönek,
Vad keczkék likakbol midön elöl iönek,
Mert magas helyekben kü szálakon nönek,
De már ezekbennis nem keuesset lönek.

CCLXXVIII.

Nézd megh mely czufossan fognak Mokusokat,
Szemléld Maiom fogo paraszt Indusokat,
Likak eleiben uisznek sok ásokat,
Mellyekkel ki menuén fognak néha sokat.

CCLXXIX.

Özet, Vad Maczkákat, tarka Dámuadakat,
Nagyot ugro, s-gyorsan futo Szaruasokat,
Nézzed amaz fene Erdei kanokat,
Ezekis mint futnak, s-félik Vadászokat.

CCLXXX.

Gubanczos Meduének félelme mit tészen,
Midön Vadász nyomot ö eszében uészen,
Likiában bé buik, s-ottan uagyon készen,
De uégtére öis Vadász praeda lészen.

CCLXXXI.

Vagyon ellenségek tarka Párduczoknak
Dühös Tygriseknek nagy Strucz Madaraknak,
Siuo Oroszlányok ellent nem álhatnak,
Mérges Sárkányokis uégre megh rontatnak.

CCLXXXII.

Megh nem menekednek magas Elephantok,
Vadász törben esnek Vad Rhinocerusok,
El nem szaladhatnak könyü Leopardok,
Vadász törben esnek ez Földi állatok.

CCLXXXIII.

Isten atta esztet ember hatalmában,
Minden állat légyen néki igáiában
Hogy ne essék öis Isten haragiában,
Szorgalmatos légyen hálaadásában.

CCLXXXIV.

Ez éneket szerzém egykor io laktomban,
Midön nyargalodnám erdökön utomban,
Vadakat kergetnék uig Vadászatomban,
Ioszágim köszt léuö kedues határomban.

CCLXXXV.

Az mikoron irtam ezen esztendöben,
Ugymint ezer hatszáz hatuan egyedikben
Az holnapok közöt tizenkettödikben,
Téli napok közöt tizenötödikben.

131.

AZ BOLDOGSAGOS SZVZRÖL VALO ENEK

Omni Die etc.

CCLXXXVI.

Minden napunk, azon legyünk
Légyen Szüz diczéreti,
Ö innepit szép életit
Mert mélto megh illeni.

CCLXXXVII.

Ennek lássad és czudállyad
Menyei Fölségét,
S-mond Anyának, Máriának
Mond Boldogh Aszonnak.

CCLXXXVIII.

Eszt tisztellyed diczöiczed
Hogy bünbül ki hozzon
Euezz erre, hogy Tengere
Bünnek ne buriczon.

Cím II–III Szüzrül **3** II–III ünnepit, **9** II–III s-diczöiczed

CCLXXXIX.

Kegyelemnek és örömnek
Ez megh nitá kapuiát,
Földre osztá, s-nékünk adá
Egek aiándekiát.

CCXC.

Szoly most nyeluem, s-minden testem
Szép szüz diczéretiröl
Mely megh mossa, és le uonnya
Sebeinket lölkünkröl.

CCXCI.

Éiel nappal buzgósággal
Világnak diczéretit,
Erröl mongyuk, és gondollyuk
Minden szép állapotit.

CCXCII.

Minden erem, s-teheczégem
Erröl énekellyetek,
Buzgo sziböl szentségéröl
Szüznek emlékezzetek.

CCXCIII.

Senki ninczen, neis inczen
Maga kérkedésiuel,
Az ki tellyes, s-elégséges
Légyen diczéretiuel.

---

20 Sebeinket II–III Lelkünkröl.

CCXCIV.

Minden állat, egek alatt
Diczéretit éneklik,
Mindazáltal senki által
Eléggé nem mondatik.

CCXCV.

De szükséges, s-üduösséges
Körösztény léleknek,
Hogy most szollyak és gondollyak
Szentségéröl Szüznek.

CCXCVI.

Vagyon tudua hogy Maria
Eléggé nem áldatik
De roszaktol, s-Bolondoktol
Szent neue titkoltatik.

CCXCVII.

Kinek élte geriesztette
Az mennyei karokat
Le rontotta, s-el tapotta
Az Eretnek karokat.

CCXCVIII.

Szép erkölcze mint nap fénye
Vidáméttya Fiait,
Ekes szaua föl gyullasztya
Körösztények lelkeit.

41 I [A javítás előtt] II–III Isten Annyát Szüz Mariát, 42 I [A javítás előtt] II Ezzel föl nem érhetem III Noha föl nem érhetem 43 I [A javítás előtt] II De mint lehet, ez el kezdet III Az mint lehet, ez el kezdet 44 I [A javítás előtt] II–III Verseimben éneklem. 47 III s-el tiprotta 52 II Körösztének

CCXCIX.

Meny Országnak, s-boldogságnak
Eua zárá kapuiát
Szabadságnak, s-minden ionak
Ez megh nitâ aitaiát.

CCC.

Eua miátt halál iját
Ember nem kerülheti
Halál, bünnek, és Ördögnek
Eszt io paisul ueti.

CCCI.

Esztet álgyuk, s-magasztallyuk
Minden állatok fölöt
Mert tisztelni, és diczérni
Illik eszt egek fölött.

CCCII.

Nékünk agya Isten Annya
Fia paranczolattyát,
Hogy tarhassuk, és láthassuk
Vélle együtt Szent Fiát.

MÁSODIK RÉSZE

CCCIII.

Te uagy áldot Aszony állot
Aszonyállatok között
El ieczettél, s-emeltettél
Minden állatok fölött.

---

54 II [A *kapuiát* felett egy *2*-es számjegy; vagyis *aitaiát*-ra jav.] III Eua zárta aitaiát **56** II [Az *aitaiát* felett egy *1*-es számjegy, vagyis *kapuiát*-ra jav.] III kapuiát. **58** III kerülheté, **60** III ueté. **65** Anya II–III Annya **69** III Aszonyállat **70** I Azonyállatok II Aszonyallotok III Aszonyállatok **71** I El ieczettét, II–III El ieczettél, III [*El ieczettét*-ből jav.]

CCCIV.

Hozzánk kegyes, ioual tellyes
Hallyad könyörgésünkött
Testünk bünét, lölkünk rühét
Mos*d* le nehézségünkött.

CCCV.

Erös halom, és oltalom
Vagy, s-Iessének ueszeie,
Isten szine, uilágh sziue,
Körösztények ereie.

CCCVI.

Elet tagia, Isten Annya
Malasztal uagy tellyes
Isten háza, nékünk haza
Igasságod helyes.

CCCVII.

Áldot légy te, már öröme
Benned uagyon lölkünknek,
Mert kigyonak, io uoltodnak
Mérge nem áll ellene.

CCCVIII.

Kegyes, nemes, köllemetes
Dauid király Léánya,
El ieczettél, s-azzal lettél
Istennek Szent A*n*nya.

---

74 II–III könyörgésünket **75** III lölkünk terhét **76** I Most II–III Mosd III nehésségünket. **78** III Te lessének **86** III uan 87 II–III (io uoltodnak) **92** I Anya II–III Annya

CCCIX.

Szép Virág szál, kiben fön ál
Menynek koronáia
Ott adatik, és osztatik
Szüzességh Rosáia.

CCCX.

Én nyeluemnek, és elmémnek
Agy Szent Anya oly erött,
Hogy tenéked, s-Szent neuednek
Irhassak arany betöt.

CCCXI.

Nagy szépségel, kegyességel
Tellyes tiszta lelked
Vigasságban, tisztasságban
Agyad álgyunk téked.

CCCXII.

Megh tartottál, oltalmaztál
Ördögh hatalmától
Melyben uoltunk, és marattunk
Adam nagy Atyánktol.

CCCXIII.

Mert ö uétke, kigyo mérge
Benned nem találtatot,
Azért szaua, és hatalma
Ellened nem álhatot.

---

99 III szent **101** I [A javítás előtt] II–III Nagy szépséged, kegyességed **102** I [A javítás előtt] II–III Vagyon menyben néked **103** I [A javítás előtt] II–III Mert kigyonak, az kinzonak [A sor I-ben előbb erre jav.:] Imátkozzunk Tisztasság [Azonnal a véglegesre jav.] **104** I [A javítás előtt] II–III Mérge ninczen benned.

CCCXIV.

Az mit kérek, s-énekelek
Ad megh édes Szent Anyám
Hogy örökken, ott lehessen
Menyben Isten Szent Atyám.

CCCXV.

Ô Boldogh Szüz, ki uagy szép tüz
Mencz megh rut büneimtöl
Legh föképpen, az ki éppen
Maidan megh foszt lelkemtöl.

CCCXVI.

Rutt szándekim, gondolatim
Mint emésztnek engem
Ha kegyelmed, érös kezed
Nem oltalmaz engem.

CCCXVII.

Ez könyueczkét, énekeczkét
Ved io néuen töllem
Ha kiczinys, s-nem ollyasis
De sziböl éneklem.

VÉGE Az Elsö Résznek.

---

120 III Megh foszt én lelkemtöl. **121** II–III Rutt szándékom, gondolatom **122** II–III Iai megh emészt engem, **123** II–III s-erös **127** II–III ollyassis

AZ KÖNYVNEK MASODIK RÉSZE KIBEN VANNAK EZEN ÉNEKEK

Vgymint.

1 Az kikeletröl.
2 Nyárrol.
3 Öszröl.
4 Télröl.
5 Fülemile énekének magyarázattya.
6 Baráttya betegségéröl ualo ének.
7 Egy ártatlan Ifiunak panasza Cupidora.
8 Egy Ifiu Iuhász panasza az Szerencze ellen baráttya el táuozásáért.
9 Egy Solyom Madárrol.
10 Ariana Sirása s-keserues halála.
11 Palas s-Ester kedues Táncza.
12 Egy Ifiu Vadász Panasza Cupidora.
13 Egy kis karuoly Madárrol ualo Táncz.
14 Egy Hattyu Madárrol.
15 Drága köuekröl ualo Táncz ének.

132.

AZ ESZTENDÖNEK NÉGY RÉSZÉRÖL VALO ÉNEK

ELSÖBENIS AZ KIKELETRÖL

1.

Vesd föl szemeidet és tekéncz az égre,
Amaz Aquilonak kegyetlenségére
Viszont Zephyrusnak gyönyörüségére
Mezöket uito ékes kikeletre.

Cím II Az kikeletröl ualo Enek. III Az kikeletröl 1 III fel

2.

Serkengeti földét az napnak ereie
Es megh vidámittya szép sugár zengeie
Ki után megh uidul Hesperus mezeie
S-uigasságra fordul Napaeák elméie.

3.

Szép ki folyo kutak kikeletben folynak
Helicon uölgyéböl eredetet hoznak
Gyönyörüségessen magokban uiulnak
Az napnak fenyetöl ugyan megh tisztulnak.

4.

Kiknek forrásokhoz az Vadak iárulnak
Szomiuságh oltásra oda folyamodnak
Gyönyörüség*ek*töl szörökben tisztulnak
Éhséget mulatuán pásiton lakoznak.

5.

Az égi Madarak szárnyokkal röbdöznek,
Az szép zöld erdökben fákra szökdéczölnek
Kis Fülemilekis hainalban föl kelnek,
Vér taitékot turuán szépen énekelnek.

6.

Idegen helyekröl Daruakis megh térnek,
Heueteges helyröl közellyeb készülnek,
Förtö forrásához sietue röpülnek
Hol az kikeletröl feleletet uesznek.

---

6 II–III uidáméttya (...) zengéie **10** II ⟨Kiknek forra⟩ Helicon III Kiknek forrásokhoz az Vadak iárulnak **11** III Helicon uölgéböl eredetet hoznak, **13** III Gyönyörüségessen magokban uiulnak **15** I Gyönyörüségtöl II–III Gyönyörüségektöl **17** III röbdösnek **18** II–III erdöben **22** III földröl **23** II–III Bulka forrásához **25** III keleczenyek

7.

Árok, keleczenek, solymok megh tisztulnak
Kikeletet éruén magokban uiulnak,
Töredezet tollat szárnyokrol szaggatnak
Szárnyok sugáriual röpülést tanolnak.

8.

Kertek illatoznak sok drága füuekkel,
Mezök föl öltöznek gyönyörüségekkel
Ekes liliumok szép feiérségekkel
Rozmaring és Cyprus ékes zöldségekkel.

9.

Méheknek seregi az mezöben dongnak
Mert Aristaeusnak sok hasznokat hoznak,
Virágok szinéröl édességet szinak
Kik*k*el kosárokban lépeket ragasztnak.

10.

Parnassus megh indul ki folyo kutakkal,
Hol Apollo sétál az kilencz Musákkal,
Verseket számlálnak zöngö rithmusokkal
Sziueket geriesztik szép musikáiokkal.

11.

Az szép kikeletnek miny*á*i*a*n örulnek,
Jupiter mérgétöl többé nem rettegnek,
Menyütö köuétöl mert sohol nem félnek
Laurus koronakot ö Feiekre tésznek.

36 I Kikel II–III Kikkel **41** I minyaián II–III minyáian **43** II–III sohul **44** II–III koronákat

12.

Egy szoual mindenek mostan uigan élnek,
Erdök, uizek, mezök örömöt köuetnek,
Ékes Nymphák, Musák uirágokat szednek,
S-uerseimben uéget gondolom már tesznek.

AZ NYARROL VALO ÉNEK

13.

Szép Sziuáruány uonta keziját az égre,
Az kikelet után föl iött nap keletre,
Mellyel kerekségét ielenti a uégre
Harmattyát boczássa hogy Világ szinére.

14.

Mezöségben az Pán nyáiait számlállya,
Hogy megh szaporodot böuen föl találllya,
Hegyeknek barlangiát társaiual állya,
Vad eledelekkel keduessen táplállya.

15.

Hálot uét Diana Vadaknak, és tört hány
Tugya Vadászatban szerencze találmány
Venus Ifiaknak és Cupido lest hány
Léuén háloiaban el röitöt alkotmány.

16.

Platanus öruendez, ki teriet ágakkal,
Ékes Lybanusis sok szép Cedrus fákkal,
Liliumok, Rosák drága illatokkal
Czillagok ragyagnak szép fényes uoltokkal.

---

46 II–III örömet **48** II–III tésznek. [A sor utáni alcím:] II Az Nyárrol ualo ének. Második Rész. III Második Rész az Nyárrol. **57** III Vadaknak Diana, **60** II–III Mert kiket megh kaphat uélek szabadon bán **62** II–III az szép **63** II Liliomok,

17.

Az üdö megh áldot földnek terméséuel,
Ereiét ki atta gyönyörüségéuel,
Megh öruendeztetet édes gyümölczéuel,
Föl neuelte füuét termö böuségéuel.

18.

Munkánk fáratságát megh gyümölczöztette
Az egeknek ziriát réá ereztette,
Istennek irgalmát ezzel ielentette,
Mert nékünk az földben minden iauát tette.

19.

Vetemények szemét megh szaporitotta,
Az széles mezöket uélle megh rakatta
Egyét sok ezerré láttyuk uáltoztatta
Minden czüreinket ezzel megh rakatta.

20.

Kemény uad szelei gonosz Æolusnak
Megh szelidültenek, s-czendességben uannak,
Gyönge szellöczkéket magokban inditnak,
Nyárnak közepiben illyeket uitnak.

21.

Louait szép Phoebus szekerében fogta,
Azoknak gyöplöiét Phaëtonnak atta,
Ereiét az égen kijs árasztotta
Mert Caniculátis uélek föl gyuitotta.

65 III idö 68 II–III büségéuel. 79 II–III magokbul 80 II–III közepében

22.

Heliadeseknek nemzöie öruendez,
Ekes öltözettel szép Faunusis zöldez,
Viasz szárnyaiual Icarusis röbdez
Ö uigasságárol mert senkit nem kérdez.

23.

Ceres készicz sarlot megh sárgult az kalász,
Kezed munkáiára ualoban rá találsz,
Most nem czekély uizben Czibeléuel halász,
Gyönyörüsegedben az kitöl megh nem uálsz.

24.

Apollot az Musák uigassággal uáriák,
Helicon uölgyében magokat mulattyák,
S-hogy ez uerseimben uéget ériek hagyák,
Nyárrol már el téruén Öszröl szollyak mongyák.

AZ ÖSZRÖL VALO ENEK

25.

Gyümölcze megh éret szép Alcionusnak
Hozzáia érkezet ereie az napnak,
Tündöklik szép szine piros almáiának
Sok szép gyümölcz fái kertek gazdáiának.

26.

Nehéz terh alattis Palma neuelkedik
Ékes kerteiben Flora diczekedik
Mint Rosa illattya égre emelkedik,
Miként szépithesse abban tusakodik.

92 II–III a kitöl **96** II–III Nyárnak békét hagyuán [A sor utáni alcím:] II Az Öszröl ualo ének: harmadik Rész. III Harmadik Rész az Öszröl. **97** II–III az Alcionusnak,

27.

Madarász sip szoual Foglyait keréti,
Kis karuoly madárral Fürieit öleti,
Futo Agarakkal nyulait kergeti,
Kikben mulatságát, s-keduét helyhezteti.

28.

Hamandriadesek hegyekben lakoznak
Zöld fák árnyékában gyakran mulatoznak,
Laurus ágaibol koszorukat fonnak,
Gyönyörüségekkel kit feiekben nyomnak.

29.

Nagy örömmel bé tölt Apollo szép uölgyed,
Többé megh nem heruad Juno szép uirágod,
Rothatatlanná lött Flora ékes ágod,
Mellyekböl ki teczik nyluán boldogságod.

30.

Juno gyorsan mégyen gabona rakáshoz,
Kéuéit hordattya sürün az asztahoz
Mert Bachus el hitta az uetet asztaghoz,
Pohárit késziti malosa borához.

31.

Akár houá tekéncz, czak örömöt szemlélsz,
Latona hát méltán gyonyörüségben élsz,
Megh heruaszto dértöl immár touáb nem félsz,
Minden boldogságot eny sok iokbul uélsz.

---

119 II–III Bacchus **112** I–II ⟨Nagy⟩ gyönyörüségekkel III Nagy gyönyörüségekkel **113** II [A *uölgyed* szó *e*-je *ö*-ből jav.] **116** II–III Melyekböl **117–124** II–III [E két vsz. fordított sorrendben.] **121** II örömet

32.

Mindenek egy szoual most örömmel élnek,
Mégh czak kis férgekis senkitöl nem félnek,
Salamon királlyal mindenben föl tésznek,
Földi diczőséggel uélle egyet érnek.

33.

Vdö uáltozásrol ninczen gondolattyok
Reméllik Junoual hogy boldogh az Attyok,
De maid uáltozando lészen ö oráiok
Nagy ueszedelmekre érkezik sok gongyok.

34.

Im az czuszo mászok télröl gondolkodnak,
Az apro hangyákkal eledelt hordannak,
Öszi tprüczkök szelid ének szot haitannak,
Ki miátt az Télben éh gyomorral uannak.

35.

Ez minapi reggel hogy czak magán uoltam
Hainal hasadásban szép Apollot láttam
Kit szomoruságban midön tapasztaltam
Czinált uerseimet néki aiállottam.

36.

Kire monda: látom ember keuélységét,
Czak üdöben ueti minden reménségét,
Hozzad elöl nekik Télnek szörnyüségét,
Talám eszben uészi ö nagy ueszedelmét.

---

129 I gondoláttyok II–III gondolattyok **135** II–III haitanak, **137** III Az **141** II keuélségét, **144** II–III Talán [A sor utáni alcím:] II Az Télröl ualo ének: negyedik rész. III Negyedik Rész az Télröl.

37.

Az üdö mindent hoz, de megént el uészi
Minden adományát czak semmiué tészi
Napok fogyásáual mint halál megh észi,
Változandoságát az gyarloság érzi.

38.

Valamit nyár hozott az tél megh emészti,
Ceres maiorságát czak nem porrá tészi,
Bacchusnak hordoiát hamar üresséti,
Az napnak fényétis mi töllünk el uészi.

39.

Üdö kedues uoltát töllönk meszi zária,
Nap melegségéuel Indiakat iária
Kinek megh térését ember kinnal uária,
Nagy hideg uoltáual gyorsan által iária.

40.

Kutaknak forrási magokban tikkadnak
Kertekben uirágok ugyan el lankadnak
Mert égi harmattol többé nem ásztatnak,
Források folyási föld alat tartatnak.

41.

Madarak megh uonnyák ékes szollásokat,
Nagy rosdás torokkal kiáltyák társokat,
Nem köuetik immár szép mulatságokat,
Nemis gyakorollyák fákrul ugrásokat.

151 II–III üresétti, **152** III tölünk **153** II töllünk III tölünk **161** II uonyak III uonyák **164** II–III fákrol

42.

Cyprus szigeteis uiolákot nem oszt,
Drága illattyától mindeneket megh foszt,
Paphos Rosáiual nem diczekedik most,
Mert Tél nem tart ehez semmi hasomlatost.

43.

Az szép zöld pásiton Pamphagus nem nyugszik,
Sötétes barlangban mert széllyel buidosik
Nyelue ki uetéssel fáknál nem aluszik,
Mert kegyetlen Télnek hauaitol fázik.

44.

Napoknak folyását röuidségben uészi,
Hesperus táiára hoszaságát tészi,
Kiuel Indusokat boldogsággal nézi,
Kiknek tartománya ereiétis érzi.

45.

Athlantides kertye, gyöngyel nem uirágzik
Narcissus io szaggal már nem illatozik
Balzamum az fákon most nem izzadozik
Fergeteggel, dérrel hidegh bé férkezik.

46.

Ekes zöldségektöl fákis megh fosztatnak,
Ligetes erdökön uadak nem sétálnak,
Kis Fülemilekis éneket nem mondnak
Mindenek ez földön mert czak megh nem fagynak.

---

165 III uiolákat **168** II–III hasonlatost. **170** II buidozik, **173–180** II–III [E két szakasz fordított sorrendben.] **179** III fákon már nem [Téves szóismétlés.]

47.

Æolus szeleit földre ki boczáttya,
Mellyekkel az embert haragossan láttya,
Rutt fergetegekkel házainkat bántya,
Az mit éppétettünk nyáron mind el bontya.

48.

Az esztendönek négy részéröl szollottam,
Az mint paranczoltad uersekben foglaltam
Apollo, munkámban mint egy megh fárattam,
De paranczoltál, kit el nem mulathattam.

133.

AZ FÜLEMILE ÉNEKÉNEK MAGYARAZATTYA

49.

Ülök uala egykor harmatos hainalban,
Egy igen szép dombon, és szellös árnyekban
Musákat, Apollot látám egy Barlangban
Kik uigadnak uala egy Cristal Forrásban.

50.

Apollo Istenhez közelyeb hogy mentem
Vélle nyáiaskottam, azomban mellettem
Egy kis zöld ágoczkán Fülemile nekem,
Szép uerseket monda, kiket én kedueltem.

51.

Kit midön Apollo sokaigh halgatna,
Az fán szökdéczöluén madarka mit szolna,
Megh ielenté titkon, s-ottan paranczola
Hogy megh magyaráznám azon szép árnyékba.

---

191 II czak nem megh fárattam, **192** II De paranczolatodat el nem mulathattam.

Cím I MAGYARATYA II magyarázattya. **3** II Musákot, s-Apollot szemlélém Barlangban **5** II közellyeb **8** II mondott, hogy ottan le ültem. **12** II Versekben foglalnám azon

52.

Azomban el tünék mind az kilencz Musa
Apollois gyorsan utánnok el futa,
Szép ki folyo kutnál, czak magamat hagya
Kis madarka penigh ily uerseket monda.

53.

Mért panaszolkogyam szerencze ellened,
Ha böuited nékem az én örömömet,
Nem szakacz el töllem az mint uagyon hired
Alhatatlanságban hogy uan minden kedued.

54.

Itten engem áldasz az szép zöld erdöuel
Gyönge kis torkomnak szép énekléséuel
Mezei füueknek sok külömbségéuel
Viz lassu zugással, szél lengedezéssel.

55.

Nem irédled nékem az én szerenczémet
Inkáb hozzá segitcz szeressen engemet,
Soha el nem uiszed az én vig keduemet
Neueled oránként gyönyörüségemet.

56.

Acz nyáron nyugouást, és szép czendességet,
Cyprus árnyékokat, kedues szellöczkéket,
Lassu essök után szép drága füueket
Szomiuságh megh olto io szagos uizeket.

57.

Auster Zephyrussal sürü árnyekokkal,
Böuen aiándekosz hainali harmattal
Ligetes erdökön Faunus bogarakkal
Nékem kedueskedel kis Hangya monyakkal.

58.

Szerencze uagy kötue az én lábaimhoz,
El futottál uolna eddégh gonoszomhoz
Ha szabadon uolnál, de gonoszt rám nem hosz,
Mert kötue uagy mondám az én lábaimhoz.

59.

Ezé az fényes Nap, mely ékesb mindennél,
Osztya fényét nékem, éllekis fényénél
Gyönyörködöm nappal ez kertnek uizénél
Éiel énekelek gyönge szellöczkénél.

60.

Illyen mod kis madár, midön énekelne,
Egy Ifiu Vadász ottan czak nem mesze,
Megh álla, s-puskáiát ö kezében uette,
Mert Fülemilének társát eszben uette.

61.

Ez szép folyo uiznél, hogy innya akarna,
Mert sok éneklésben el lankadot torka,
Ifiu kezéböl ki süle az puska
Madarkának iobbik szárnyát megh találllya.

62.

Oda rugaszkodik Ifiu azontol,
Kezeiben uészi fél holton szárnyostol,
Haza uiué, s-ottan mingyárt az Oruostol,
Oruosságot kére, mert megh bágyat sebtöl.

42 II élekis 54 II uéué fél holton szárnyastol,

63.

Azomban madarkám ö fészkéhez mene,
Hogy sok ének után társát föl keresse,
De semmit nem talál, czak ö üres helye
Mutattya megh magát, s-ennehány czöp uére.

64.

Megh ösméré mingyárt szép társának uérét,
Ölelni nem lehet, láttya már szerelmét
Mégis mind untalan keresi iegyessét,
Észben ha uehetné erdön éneklését.

65.

Akkor mintha ménkö szörnyü szeletiuel,
Esztelenitette uolna keménséggel,
Sokáigh nem szollal, mert szaua elméuel,
Ö iöuendoiére röpült sebességgel.

66.

De mindazonáltal ott elméie megh tér
Mihelyen el oszlék sziuéröl az szép uér
Mert fa alá mellém bátran röpülni mér,
Keres, s-nem találllya, ismét fára föl tér.

67.

Szemeit az erdön széllyel el forgattya,
Az fákot üressen madarkáktol láttya
Es semminek másnak szauát nem halhattya,
Czak szép Alcionnak ki társát sirattya.

---

57 II Azonban kis madár **59** I [Az *ö az*-ból jav.] II czak az üres **66** I [A *keménséggel* ebből javítva: *sebességgel.*] **72** II Keres de nem talál,

68.

Mit czinállyon hallyad ebben az látatban,
Nem magyarázhatnám száz nyelu uolna számban,
Szemei fordulnak czak sötét álomban
Ki czuda uáltozást mutat ö magában.

69.

Ottan le szaggattya gyönge tollaczkáiát
Körömzéli lábbal gyönyörü orczáiát,
Feiem fölöt szemlélt egy száraz ágaczkát,
Rá hág, és forrásnak igy kezdi panaszát.

70.

Jai én szerenczétlen, iai én boldogtalan,
Mint megh czalám magam Cupido hatalmán,
Kit Hesperus adot Lucifernek mogyán,
El ragatta, s-lopta életem uirágán.

71.

Vér szopo Cupido, ha uerni akartál,
Mért kegyetlenségben te igy el faizottál,
Mért ennek elötte engem nem átkoztál,
És tüzes menküddel eddégh nem rontottál.

72.

Vaiha ily szépséget szenuedni nem tuttál,
Miért engemetis bé nem buritottál,
Az miként Argyrust megh nem száraztottál,
Vagy mint Promaetheust el nem szaggattattál.

78 II magyarázhatom

73.

Ha foly az folyo uiz, uagy szép czurgo patak
Az én szemeimis mind egyaránt folynak
Ha az gyönge szellök ágok közöt fuinak,
Az én bánatimis nyughatatlankodnak.

74.

Atkozot szerencze mit miuelél uelem,
Alnok szépségeddel mint el rontál engem
Kiért akadozis gyönge számban nyeluem
Már czak halálomat, köll itt reméllenem.

75.

Megh rosdásult torkom az szép éneklésre,
Nem uigyázok többé gyönge szellöczkékre,
Lábaim fárattak, az szökdéczölésre,
Örök átkot mondok minden szerenczékre.

76.

Mérges hegyü nyl uan szomoru sziuemben
Kiért uéget látok maidan életemben,
Párázkámis hörög mint látom mellyemben
Hályogis érkezik álmos szemeimben.

77.

Rendes tollaczkaim imé mint borzadnak,
Minden czontoczkáim ugyan el lankadnak,
Gyönge ereimis már halálra uálnak,
Másoknak én rollam nyluán példát adnak.

101–116 II [Hiányzik.]

78.

Fatum édes Anyám mely sürü árnyékok
Járiák én elmémet, ugyan el aiulok,
Ô mely iszonyu kint, én sziuemben látok,
Löi tüzet én belém! örömöst megh halok.

79.

Kis Fülemilének illyen szollásával
Fa alol föl kelék igen gyorsasággal,
Szememet föl nitám, látám hogy szép Hainal,
El halladot immár harmatos szárnyával.

80.

Ki ugrám czak hamar, s-hogy haza futottam
Fülemile társát szobámban találtam
Kit frissen találuán mihelyen megh fogtam
Az cristal forráshoz uiszontag ballagtam.

81.

Én kis madarkámat megént ott találám,
De keserü sziuuel egy ágoczkán látám,
Sokáigh szemléluén utollyán megh szánám,
Fülemile társát néki uiszá adám.

82.

Ki röppenék, s-mingyárt kedues társa után
Száraz ágra méne sziuében hordozuán
Nagy örömöt, s-ottan hamar lenni kéuán,
Hol az Cupidonak uetet háloia uán.

---

120 II örömest **125** I futatam II futottam **128** II crystaly **135** II örömet, **136** I [A javítás előtt] II Az hol **137** II iöuésérül,

83.

Mitt mongyak ezeknek Öszue iöuéséröl,
Ezkis Fülemilék sok szép szerelméröl,
Duplázzák czokokat egymás szaia körül,
Venus triumphussán kedues sziuek örül.

84.

Mint Borostyán fáual öszue kapczolodik,
Mint kigyo Oszlopra réá tekereszik,
Bacchus leueleis fára támaszkodik
Ily mod két kis madár öszue czingolodik.
Halgas touáb Musám.

134.

BARÁTYÁNAK BETEGSÉGÉRÖL VALO ÉNEK

85.

Ôh! edes Istenem
Néked mitt miueltem
Hogy igy megh rontál engem.
De ha én uétettem
Mért nem uértél engem
Más eset betegségben.
De te itéleted
Bölcz elmélkedésed
Maragyon diczöségben.

86.

Ha én uétkeimet,
Czelekedetimet
Ösmérem büneimet
Ostorozz engemet

---

138 II E kis
Cím II Egy kis Szomoru Enek Baráttyának betegségéröl. **3** II megh uertél **5** II rontál

Mért rosz erkölczemet
Artatlanon bünteted.
Kérlek ne czeleked,
Bünösre ted kezed
Mert az uétet tenéked.

87.

Miuel én uétettem
Bünt ellened tettem
Ne báncz mást én Istenem
Mert én czelekettem
Érte el szenuedem
Büntes én Vram engem.
En uagyok az bünös
Ki miattis büdös
Lelkem gonosz testemben.

88.

Sok io uitézeket
Erös embereket
Verél egynek uétkeiért.
Hatalmas Persákat
Vitéz Medusokat
Nagy testu Indusokat
Mert téged utáltak
S-ottan nem szolgáltak
Világi mulandoiért.

89.

Izraëlt Dauidért
Samsont részegségért
Sodomát buiaságért,
Romát Pogányságért
Canant Pharaoért
Vilagotis bünökért
Salamont Aszonyért
Mástis más uétkéért
Vgy mint bünös feiemért.

90.

Kész uagyok Istenem
Én eleget tennem
Más ne szenuegyen értem
Sött ha néked teczem,
Kész uagyok nem élnem
Erte halált szenuednem.
Büntess inkáb engem
Tudod én uétettem
Magamban megh ösmérem.

91.

De te irgalmadban
És nagy io uoltodban
Soha nem kételkettem
Bizom hogy uégtére
En bum nagy örömre
Fordul, s-lészesz mellettem,
Mert ki benned bizik
Megh nem fogyatkozik
Mindenkoron éneklem.

92.

Reméllem barátom
Én szép ágyas Társom
Leszen io egésségben
Agya az nagy Isten
Kiben uagyon minden
Lehessünk egyességben
Szent neuét áldhassuk
Holtunk után lássuk
Örökös békességben.

93.

Ô mely nehéz látnom
Egésségét uárnom
Szerelmes Barátomnak

53 II uétkeztem **68** II Kinél **69** I egésségben [Téves szóismétlés.] II egyességben

Mert czak aligh uárnám
Hogy immár láthatnám
Könyebségét Iauamnak,
El hittem Istenem
Ki uagy én reményem
Iott acz uigasztalomnak.

94.

Szomoruságh után
Vagy betegségh után
Acz hiszem egésségét
Az mint éhségh után
Szoktál, s-pestis után
Adni io békességet.
Nagy haboruk után
S-ueszedelmek után
Nyuitani égyességet.

95.

Szerzé ez éneket
Szomoru uerseket
Busultában egy bünös,
Mert uan reménsége
Ninczenis kétsége
Noha sziuében büdös,
Hogy megh uáltoztattya
Isten, s-megh iobbittya
Lelkeben ki most rühös.

135.

EGY ÁRTATLAN IFIVNAK PANASZA CVPIDORA

96.

Nisd megh én torkomat keserues sirásra
Apollo mert imé iutok áruaságra,
Kiért mint Gilicze nem szál az zöld ágra,
Vgy sziuem nem kéuán iutni uigasságra.

78 II Mátkámnak, 82–90 II [Hiányzik.] 96 II [Előbb:] lelkében
3 II Gelicze

97.

Nissátok megh Musák szemeim forrását
Keserü sziuemnek neuellyem sirását,
Echo kiálczad megh lölköm sohaitását,
Ifiuságomnak gyászollyam fogyását.

98.

Mert sebet czináltál Cupido sziuemben
Kinek oruossága ninczen semmi füben,
Mint az Nap forgodik mesze környületben
Vgy bum, s-ugy bánatom forog én sziuemben.

99.

Oceanus Tenger fön forgo habiai,
Vallyon oly nagyoké mint szemem áriai,
Vagy oly melegeké Æthnának lángiai
Mint égö sziuemnek lángozo habiai.

100.

Ô te irgalmatlan örülsz én kinomnak
Örülsz, s-nem kéuánod hogy egyszer megh hallyak
Hanem uéghetetlen nehéz bánatomnak
Böuitted örökké forrását kinomnak.

101.

Ha Oroszlány Anyád lett uolnais neked,
Auagy ha szoptatot uolna Medue téged
Mégis nem köllenék igy kegyetlenkedned
Ily kinban örülnöd, s-uér szopouá lenned.

14 II s-olly 21 II néked 23 II köllene

102.

Acél megh lágyulhat tüzzel, mesterséggel
Hangya nyom ösmérszik köszíklán üdöuel,
De heában téged apolgatni uersel
Tüzzel mesterséggel nem haiolsz üdöuel.

103.

De nyomorult lélek, mostan mit czinálok,
Sisiphus köuéuel nagy hegyet haigálok
Aszt tudom kigyonál kegyelmet találok,
Aszt tudom örömre bánatombol szállok.

104.

Edességet elöb találok epében
Hogy nem szeligyülést az te uad sziuedben,
Elöbbis árnyékot melegh ueröfényben
Lágyulást gyémántban irgalmat Tengerben.

105.

Bizzony már el hittem Caucasus uolt Anyád
Kegyetlen Oroszlány uolt szoptato Daikád
Mert nem gondolsz uélle hogy én sziuem lankad,
Ki miatt testemtöl lelkem maid el szakad.

106.

De te kegyetleneb uagy sokkal ezeknél
Mérges Maedaeánál álnok Dalilenél
Haragos Parcaknál iszonyu Circénél
Medusa, Scillánál, s-habos Charibdisnél.

---

26 II ösmerszik **27** II ápolgatni **40** II miátt **44** II Charybdesnél.

107.

Ne gondollyad immár hogy megh gyogyulhassak
Mert könyhullatásim el nyomoritottak
Mint régen holt testet engem bé hanuaztak
Vagy szalmát és kénkött éppen el fogyattak.

108.

Tengelicz éneke, Pintyöke sirása,
Sziuem nélköl ollyan mint Baglyok Zugása,
Lengedezö szellök, czurgoknak folyása,
Mint széluész haboru, és Pokol forrása.

109.

Ô Fatum! nem használ én könyhullatásom
Nem használ tenállad utánnad iárásom
Kegyetlen iai mikent emészt én sirásom
Nem könyörülsz nem szánsz ihon ki mulásom.

110.

Igy uégezé uersét busult szerelemben
Egy Ifiu, és czak nem esék kétségben
Az neuét nem irom ezen énekemben
Mert Szép Diánától tilalom uan ebben.

136.

EGY IFIV IVHASZ PANASZA AZ SZERENCZE ELLEN BARÁTTYÁNAK EL TÁUOZÁSÁÉRT

111.

Iai én szerenczétlen! iai miként aggodom
Mert sziuemben uagyon uéghetetlen gondom
Baratimat immár öszue nem hihatom,
Soha uirágimat nem uigasztalhatom.

---

46 II könyuhullatásim **49–56** II [E két szakasz fordított sorrendben.] **53** II ⟨az⟩ én **57–60** II [A 140. szakasz változataként.]

112.

Emészt kéuánságom, aggik szép uirágom,
El táuozot töllem az én uigasságom,
Eltet ugyan engem keserü Világom,
De uilágtalanságh ez élö uilágom.

113.

Atkozot el uiuéd kedues Barátomat,
Kiuel el ragadád én Boldogságomat,
Kezeidben tartod szép kéuánságomat,
Örömmel szemléled nagy aggodásomat.

114.

De te ô uér Szopo, nem elégh megh öltél
Holtom után inkáb raitam gyonyörköttél
Te siuo Oroszlány igy nem öruendeztél
Piramus praedaián kit az kutnál oltél.

115.

Nem czuda, mert kö uagy, mert Alabástromnál
Keményeb uagy iégnél auagy Porphirusnál,
Mert szomoruságom mint mondám nem használ
Keserues sirásom te nállad fére ál.

116.

Vándorlo, s-kegyetlen szerencze egy nyomban
Mindenkoron nem iársz, mert némely Orában
Változol, s-uagy néha uigado Orczában,
Neha penigh futkoss tellyes haboruban.

9–12 II [Hiányzik.] **17** I Mert czuda, II Nem czuda, (...) Alabástrumnál, **20** I A *te* beszúrva. **21–116** II [A szakaszok sorrendje: 119, 120, 116–118, 122, 125, 124, 126, 132–135, 137, 136, 138, 121. A 123., 127–131. és 139. vsz. hiányzik.] **22** II nem hág, **23** II Valtozik, és uagyon **24** II futkos

117.

Semmiben nem örülsz, czak az Változásban
Mert éiel és nappal, sött minden Orában
Változtatod magad álhatatlanságban
Legh föképpen penigh kedues állapatban.

118.

Bátor sziuuel szoktál szerencze iáczanni,
De bátor tenéked nem szokott engedni,
Kormányosnak mint köll habbal tusakodni,
Vgy köll bátor sziunek ueled megh küszködni.

119.

Eszt érdemletteé én szép piros Orczám,
Tudományom, s-szépen szollo gyonyörü szám,
Két Fekete szemem, és tündöklö haiam
Szépen termet mellyem Ifiu aiakam.

120.

Hogy mérges Vipera, miattad megh hallyon
En ártatlan lelkem, s-az Pokolra szállyon?
Kár Rosának, mikor uirágiban uagyon
Szerenczétlenségh miatt hogy megh heruagyon.

121.

Ô ne légyen nállad soha szép kikelet
Ne agyon az Isten soha melegh szelet,
Vad konkoly teremien feiér buzád helett
Semmitöl ne uehess uigasztalo szelet.

---

25 II örül **27** II Változtattya magát **29** II szokott **30** II ö néki **31** II kölly **32** II kölly bátor sziunek euuel **39** II uirágában [Előbb I-ben is így.] **41** II Ô ne légyen soha tenéked kikelet,

122.

Én penigh mint bolond, mint esti Deneuér
Iárom az erdöket mert az nagy bánat uér,
Már ugyan el burult sziuemen az sok uér,
Oka; mert szerencze nyla lelkemben tér.

123.

Nô maidan föl megyek magas Hauasokban,
Talám megh találom sötét Barlangokban,
Magas köszikláknak mélységes oduokban
Iegyesemet, auagy puszta köfalokban.

124.

El mégyek utánna, mint Echo szo után
Mind deres ho harmat nap melege után,
Vagy mint tudatlan Füri megh czalo sip után
Es egy kemény magnes az hideg Vas után.

125.

Már iol tudos uagyok én állapatomban
Tudom hogy szeretem tudom hogy héában,
Tantalusis tugya nem uesz almáiában,
Kétfelé kap mégis sötét árnyékában.

126.

Énis kész akartua hordozom hállomat
Noha már naponként látom fogyásomat
Ha el futis hordom én nehéz igámat,
Megis mint egy Magnes köuetem Vasamat.

47 II Mert ugyan **48** II Fatumnak nyla sziuemben tér. **49–52** II [Hiányzik.] **53** II En ugyan utánnad, **58** II szeretlek, **59** II nem eszik almában, **60** II Mégis kap utánna, noha czak héában. **63** II fuczis

127.

El buitál elöttem ô te boldogtalan
Iárom az kietlent én nagy haszontalan,
Nékedis iol tudom lész ez alkolmatlan,
Miattad el ueszet hogy ez az ártatlan.

128.

Nékedis nem kétlem szép sziued el lankad,
Ráro szemeidböl bü könyued ki fakad,
Nyelued szollásában bizonyal megh akad
Ha megh tudod nékem, nyakam miként szakad.

129.

Gonosz szerenczének ez az ö szokása,
Változo orczában miuel uan folyása,
Minden czak forogion, s-ne légyen állása,
Az szép szeretetnek örökös lakása.

130/a

Mint öruendez azon mikor ki megh esik,
Midön az szerenczét sokan uigan lesik,
Ez széles Világon buidosuán keresik
Czak hamar az halál ottan ráiok esik.

130/b

Nékemis mutattya sokszor uitorláiát
Kis golyobissának tündöklö iatékiát,
Festet köntösének himes buborékiát,
Kedues személlyének ékes ábrázattyát.

65–88 II [Hiányzik.] **76** I [A sor utáni őrszó:] Esztelen

131.

Térek ugyan mégis felebarátomhoz,
Ki hasonlo uolna én állapatomhoz,
Igen hasonlatos ékes uirágomhoz,
Legh föképpen penigh szép Ifiuságomhoz.

132.

Esztelen mit szollok, hányom panaszimat,
Mostis nem ösmérem én állapatimat
Nem szerecz te engem, én aiándekimat
Nem ueszed, s-nem bánod én könyhullatásimat.

133.

Az én dolgom nem más czak panaszolkogyam,
Bánat köszt mint Scilla Tengerben forgogyam,
Neuellyem az uizet, könyuemet hullassam,
Böuiczem az fölyhöt sziuemet ohaiczam.

134.

De mért köll üdömet uesztenem héában
Szép Ifiuságomban mert mi haszon abban,
Nem ezé az kék ég, kit látok magasban,
Ki uelem szépségét közli, s-örül abban.

135.

Nem aggodom többé az Szerencze után,
Nem megyek mint Echo, te szozatod után,
Auagy széles fölyhök kedues szelek után,
Vagy mint fényes napis ö Hainallya után.

92 II Nem ueszed, nem bánod, könyhullatásimat. 94 II aggogyam, 97 II kölly 101–104 II Nem aggodom immár az Szerelem után, Nem megyek utánnad mint Echo szo után, Vagy mint deres harmat nap melege után, Vagy egy kemény Magnes az hidegh uas után. [Vö. a 124. versszakkal.]

136.

Végtére mit szoltam, hántam panaszimat
Isten mindent adot nem látom magamat,
Szerencze nem szeret engem, s-sirásomat
Nem halgattya látom én kéuánságomat.

137.

Táuozzál el báttor nem bánom én töllem,
Mert állapatodat mostan már ösmérem,
Aszt tudodé talám nem uettem eszemben,
Harmatos Hainallal, hogy uagy szerelemben.

138.

Sirtam már eleget én egy kis zöld fuiért,
Czak megh nem uáltoztam mint Biblis semmiért,
Könyuemet forgatuán egy test szin Rosáért,
Kis Virágoczkáért, rotthadando testért.

139.

Viszá térek immár én szép Maioromban,
Nem gyötrödom többé az nagy Hauasokban,
Inkáb uigan élek fenyues árnyékokban,
Töltöm én üdömet kedues tánczoczkákban.

140.

Ilyképpen egy Iuhász érdön énekele
Baráttyát keresuén ágyából föl kele,
Vadon hauasokban, ö sok but, s-kint nyele,
Kinek köszíklánnis uan keserues iele.

---

105 II s-hántam **107** II Szerelem **108** II látom, sok kéuánságimat **109** I [A *báttor* szó *töllem*-ből jav.] II el gyorsan, **110** II állapotodat **111** I Aszt ⟨gondo⟩tudodé II talán **115** I [Előbb:] egy kis violáért, II forgattam czak egy uioláért, **116** I [Előbb:] Szép Virágoczkáért, II Egy uirágoczkáért, s-rothadando **117–120** II [Hiányzik.] **121–124** II Igy uégezé uersét busult szerelemben, Egy Ifiu, és czak nem esék kétségben, Az neuét nem irom ezen énekemben, Mert szép Diánától tilalom uan ebben. [Vö. a 110. versszakkal.]

137.

EGY SOLYOM MADÁROL VALO ÉNEK

141.

Ály megh édes Solymom bátor ne sokáigh
Am bár czak fél oráigh,
Ne irtozzál töllem,
Láddé mint ég sziuem,
Lelkemet ne ueszessem.

142.

Száll le én Madarkám az én kezeimre,
Halgass szép beszédimre,
El loptad sziuemet,
El uontad keduemet,
Ne kinozd már lelkemet.

143.

Tarka tollaczkáid uannak ékességben,
És gyönyörü szépségben
Ragyago szemeid,
Ki állo begjeid
Tündöklö szép Füleid.

144.

Termetes Feieczkéd, czifornyás iárásod
Es tánczra termet lábod,
Könyü röpülésed
Magassan menésed
Van, s-minden kegyességed.

20 [A *kegyességed* szó *ékességed*-ből jav.]

145.

Az magas egekböl iöi le, ne fély töllem
Mert már megh fogtál engem
Szép Ifiuságommal
Vitézi karommal
Vgy bánhacz mint Praedáddal.

146.

Találok én néked kedues uigasságot,
Sok féle mulatságot,
Akár Vadászatban
Vagy Madarászatban
Akár szép halászatban.

147.

Kerteimis uannak kikböl szépen folynak
Erei forrásoknak,
Ott laknak szép Musák
Iárnak ékes Nimphák
Vigadnakis Poëták.

148.

Phoebusis nem mesze lakik én házamtol
Magas köfalaimtol,
Hol lantyát pöngeti
Hárfaiát zöngeti
Hiueit serkengeti.

149.

Hainalban föl kelnek fekete kis Feczkék,
Ékes Fülemiléczkék
Szépen énekelnek
Erdök ugyan zengnek
Örök Istent diczérnek.

31 [A kikböl 2. *k*-ja beszúrva.]

150.

Az Vadak iárulnak ki folyo kutakhoz
Gyönyörü forrásokhoz
Pásiton füuelnek
Keduessen legelnek
Héuségekben delelnek.

151.

Sürü Cedrus fákis árnyekot tartannak
Kiket öszue foglalnak,
Faknak czeresnyéie,
Edes Berkenyéie
Böuen uan, s-Gesztenyéie.

152.

Ha uirágot kéuánsz Lilium, és Rosák
Vannak Arua Violák
Szép Animoniák
Kedues Iunceliák
Illatos Maioránnák.

153.

Fogyatkozás nem lesz hangos Musikában
Hegedö, uagy Dudában,
Tánczotis iárhatunk
Többetis uárhatunk
Képeketis irhatunk.

154.

Labaidra kötök szép Arany lánczoczkát
Tündöklö gyémántoczkát
Hogy el ne szaladhas
En uelem maradhas
Mindenkoron uigadhas.

66 [A *lánczoczkát* 2. *cz*-je a sor fölé írva.]

155.

Végzém reménségben ez kis énekemet,
Talám megh szánsz engemet,
En kedues Solymoczkám
Gyönyörü Madarkám
Lészesz talám én Mátkám.

138.

ARIANA SIRÁSA ÉS KESERVES HALÁLA

156.

Isten az embernek uezérli ö dolgát,
Megh iegyezte Isten mindennek hátárát,
Senki nem gondollya ö által hágását,
Nem fél, mégh nem láttya utolso romlását.

157.

Egykor nylat uett uolt Cupido kezében
Theseus királynak kitt löne sziuében,
Hogy Ariannának esnék szerelmében
El feleithetlenöl uenné elméiében.

158.

Mind kétt részröl éget már haragos nyla,
Sütötte sziueket megh emésztö lángia,
Nyughatatlanná lön ékes Arianna
Czak szép Theseussát mindenkor ohaitya.

159.

Alnok kis Cupido megh ueté háloiát,
Gyorsasággal uéuén elöl ö keziját,
Szép Ariánában löui sebes nylát,
Ily modon czalá megh édes királynéiát.

Cím II Arianna historiáia. **5–16** II [Hiányzik.] **14** I [Előbb:] szép keziját,

160.

Tebrusnak uizénél az Szép Ariana
Nyugszik uala egykor gyonge nyoszolába
Mert Cupido mutat örömöt álmába,
Aszt tugya hogy fegszik Theseus ágyába.

161.

De Fülemilének ékes szollásával
Föl zöndült elméie igen gyorsasággal,
Föl nitá szép szemét látá hogy szép Hainal
Elöl iün röbdözue harmatos szárnyával.

162.

Ölelni keuánuan Theseus szerelmét
Gyöngén tapogatua uiszi ágyba kezét
De mást ott nem talál, czak ö üres helyét,
Megh hidegült ágyát, és keserues ielét.

163.

Ott mingyárt el áiul, de sokára megh tér,
Szomoru sziuéröl hogy el oszlék az uér,
Agyábul ki futni mert meztelenis mér
Társát nem találuán ágyához uiszá tér.

164.

Üti feiér mellyét, szaggattya szép haiát
Theseus szerelmem nagy eröuel kiátt,
Ki fut Tebrus partra, ki maga folyását
Tengerben adoul önti hamarságát.

---

18 II nyoszolába⟨n⟩ **23** II Fel nitá (...) láttya **24** II röbdösue **27** II De semmit nem talál, **29** II de elmeie megh tér, **30** II Mihelyen el oszlék sziuéröl az szép uér, **32** II Keres, de nem talál, és ismét ö bé tér.

165.

Az Tengeren szemét széllyel el forgattya
Az partot üressen emberektöl láttya
És semminek másnak szauát nem halhattya
Czak Echonak, kinek köszíklán lakása.

166.

De ezis bánattal szol Arianának
Czinál öregbülést uálaszal buiának
Mert ha ö panaszol, szol az köszíklának,
Echo bus uálaszal neuet bánattyának.

167.

De im az sötétben egy szép haiot láta,
Dagat uitorláiát hogy könyü szél haitya,
Theseus ismétlen Theseus kiáltya
De amaz nem hallya mert nemis halhattya.

168.

Int, és uiszá hija gyönge kezeiuel,
De az haiot uiszi nagy szél sebességgel,
El késéri uégig könyues szemeiuel,
Haio szeme elött mégh Tengeren tün el.

169.

Akkor le szaggattya szép aranyas haiát,
Körömzéli kézzel gyönyörü orczáiát
Ott nem mesze szemlélt egy magas köszíklát
Föl hág rá, s-Tengernek igy kezdi panaszát.

---

44 II uálasztal **46** II könnyü **51** II Arianna késér uégig szemeiuel, **53** II aranyos **55** II kü sziklát,

170.

Oh! én szerenczétlen már el töröt kobzom,
Bizonittya igyemet el pöndült hurom
Roszul éltet engem keserues Világom
Mert el mult én töllem gyönyörü Virágom.

171.

De nem ragatt senki más Theseus téged,
Czak Cupido az te nagy hitetlenséged
Hon uan kit mutattál az te ékes képed,
Talám uitorláddal szélnek eresztetted.

172.

Kin szerzö Cupido keményeb uagy ércznél,
El mentél kegyetlen, el mentél mint gyors szél,
Engemet bus sziuben, és gyázban keuertél
Sött örök halálban éppen el temettél.

173.

De ha haiod ottan lelkemet hordozza
Mért hogy testemetis magáual nem huzza
Nem oly nehéz el hidd ez az Ariana
Hogy te fényes haiod ily terhet ne birna.

174.

Mért nékem nem attál sziuet és tanáczot,
Ki után láthattam uolna ez Világot,
Ah! miért nem czaptad nyakamban az kardot,
Ám czináltad uolna elöb koporsomot.

59–60 II Eltet ugyan engem keserü uilágom, De uilágtalanságh ez elö uilágom. **64** II Talán (...) éresztetted. **76** II Czináltad uolna megh elöb

175.

Bizol Országodban hogy mensz triumphussal,
Gondolod hogy uagy már böuelkedö iokkal,
De iai! tudom bizony Theseusis megh hal,
Ha megh tugya Társa el ueszet mi moddal.

176.

Az én könyuem áruiz, és Tenger bánatom
Magamat immáron czak aligh állatom,
Mert töb bu uér engem, aszt igazán látom,
Hogy sem hab köszíklát. Im szörnyü halálom.

177.

Ez szok után bátran az szép Arianá
Magas köszíklárol magát le boczátá,
Egy szempillantásban az hab el buritá
Ez szép drága Rosát szerelem igy rontá.

178.

Ô mely gyakran uelem kis Cupido mulat,
Keserüt édesset mind egyaránt mutat,
Mulasson bár uelem, anyt nem tréfálhat,
Hogy iol ne ismériem magáual mit hozhat.

139.

PALAS s-ESTER KEDVES TÁNCZA

179.

Fényes Palotákban ékes köfalokban
Vigagyunk
Vetet asztalhoz iárullyunk
Malosa borokat igyunk.

---

78 II ioual,

180.

Az Soprony bortis ha elöl hozzákis
Nem bánom
Io keduel asztis megh iszom
Barátimatis iol tartom.

181.

Hozzanak io étket, de nem turos étket
Házunkban
Légyen részünk az sült ludban,
Auagy kouér Poka Husban.

182.

Bosporos kappanis, sütt Malacz nyársbanis,
Io lészen
Maid szakaczom lepént uészen
Vaias béles légyen készen.

AZ VGROIA:

183.

Kellyünk föl asztaltol, ha iol laktunk bortol,
S-tánczollyunk
Szollyon Hegedü, setállyunk,
Dudásis bögiön mulassunk.

184.

Gyer iáriunk egy tánczot, ki ne lásson ganczot
Lassaczkán,
Vgorgiunk bizuást uigaczkán
Labunkat rakiuk czifráczkán.

185.

Az polepsit uonnyák mert az Vrak hagyák
Rendessen
Hogy aszt iárhassák keduessen
Nézzékis egymást édessen.

186.

Fordiczd már az tánczot, s-uony szép oláh tánczot
Ekessen
Had iáriuk esztis elméssen
Sött igen köllemetessen.

187.

Magyar tánczot uonhacz te Dudásis fuihacz
Immáron
Az közrendis had tánczollyon,
Innét senki ne oszollyon.

188.

Kobzos ide iáruly engem el ne áruly
s-Musikály,
Pöngesd huriaidat, s-itt álly
Lássad senkit megh ne trefály.

189.

Trombita Dob szollyon uigasság had follyon
Ez házban
Légyen minden uigasságban
Senki nem lesz szomiuságban.

190.

Hagyák el az notát uerie Lantos lantyát
Had hallyuk,
Füleinket uigasztallyuk
Mesterségét magasztallyuk.

191.

Énekes ier elöl, ne meny székem mellöl,
S-mongy notát
Hozd elöl Nymphák miuoltát
Szép Diana Vadászattyát.

192.

Megh köll immár szünni (mert le köll fekünni)
Musikának
Vegye ki ki szállásának
Uttyát elöl, s-io ágyának.

193.

Oczák el az gyertyát, Cupido ö lantyát
Had uerie
Ember sziuét hogy neuellye
Örömétis föl emellye.

140.

EGY IFIV VADASZNAK PANASZA CVPIDORA

194.

Rémitö Cupido, iai mint rontál engem
Éltemben nem lehet kiért már io keduem,
Atkozot mért bánol illyen modon uelem
Sulyos nylaiddal sebet téuén bennem.

195.

Keseruessen nézék egy uidám Róroczkát,
Zengö tánczban attál kinek szép láboczkát,
Okossan rá kötuén himes pántlikáczkát,
Tündér sebességgel röpülö szárnyaczkát.

196.

Czudálatos uoltod: mert ezzel megh fogtál,
Ekes szauaiddal hálodban szoritál,
Zauaros sziuemmel mint tüz ugy iáczottál,
Rendes kéziaddal eppen földre nyomál.

197.

Irgalmatlan nylat löuél én sziuemben
Haraggal feiemet uonyád kelepczédben,
Öruendetes dolgot uéuél kezeidben,
Ám már árua modra iárok tömlöczödben.

198.

Ritka az ki tölled magát megh mentheti
Sebes nylaidnak eleiét ueheti,
Szikrás tüzeidnek langiát szenduedheti,
Ifiú uitéz sziuét ueled föl teheti.

199.

En azért im megyek mint Echo szo után,
Praedádat ám uigyed kedues Rárom után,
Bátor Zephyrusnak lengedezö szárnyán,
Álnok nylaidnak hat hatos sugárán.

200.

Ez kis énekeczkét szerzém itt egy helyben
Lakuán földeimnek czak nem közepiben
Titkos értelemis uagyon uerseimben
De egy Vadász, s-egy kö által állot ebben.

141.

EGY KIS KARVOLY MADARROL VALO TANCZ ÉNEK

201.

Isten hozzád karuolykám
Gyönyörü kis Madárkám
Noha talám többé nem lát Orczám,
Nem feleit el mégis, higyed pennám.

---

16 Ám már ⟨most⟩ **19** [Előbb:] Melegh tüzeidnek

202.

Légyen tehát irgalma
Véghetetlen hatalma,
Raitad az Nagy Istennek oltalma,
Fényeskegyél mint szép Arany Alma.

203.

Aldassál Váraidban
Magas kö Falaidban
Semmit ne szenduegy szép házaidban
Nyugogyál kedues nyoszolaidban.

204.

Böuelkegyél Aranyal
Pásit szinö Smaragdal
Piros Vérhez hasonlo Rubintal
Tüzzel uetekedö szép Gyemantal.

205.

Elötted szép Virágok
Tarka kis Tulipánok
Térdet haiczanak Zöld Rozmaringok
Vduarollyanak Amarintusok.

206.

Légyen Szolgálod Rosa,
Bor töltöd szép Viola,
Etek fogod io illatu Ménta,
Legh keduesb Inasod Maioranna.

207.

Szekfü légyen Szakáczod,
Isop kedues Barátod
Magas Spanyor Bocza Asztalnakod
Ekes Narcissusis Pohárnokod.

21–28 [E két szakasz eredetileg fordított sorrendben.]

208.

Spikinárd Zállyáual,
Hiacintus Ruttáual,
Io Balzamum kedues illattyáual
Pézma tarczon téged szép szagáual.

209.

Gyöngy Virág Musikásod
Szarka láb Virginásod
Veröfény Virág légyen Dobosod,
Harang uirág hangas Trombitásod.

210.

Kerted tellyék Cyprussal
Zöldellyék szép Laurussal,
Gyümölczözzék illatos Cedrussal,
Vetekegyék hires Parnassussal.

211.

Mulatságod Zephyrus
Légyen uagy Fauonius
Semmi kárt ne tégyen nagy Æolus
Fergeteget hozo gonosz Eurus.

212.

Pásiton mulatozzál
Arnyékban iaczodozzál
Fényes Palotákban ugrandozzál,
Énekesedrölis álmodozzál.

---

31 [A *kedues* szó a sor fölé írva.] **49** Egésségben [Előbb:] békességben

213.

Légy kedues Egésségben
Ki uagy minden szépségben
Termeted penigh uan Deliségben
Baratodhoz ualo kegyességben.

214.

Igy uégzém énekemet
Enyhituén én sziuemet,
Ha már töllem el uontad keduemet
Ottan ued io néuen kis Versemet.

142.

AZ CUPIDO ELLEN EGY HATTYU MADÁR MIATT VALO ÉNEK

215.

Ô mely Boldogtalan Cupido te sorsod
Czalárdságban uagyon mindennémö gondod
Szomoru sziuekben, mert ez az te dolgod,
But, s-tüzet czinállyon hogy keserues uoltod.

216/a

Hogy akattál reám mérges nylaiddal,
Lelkemet szaggatuán szörnyü kinyaiddal
Sziuemet zauaruán tüzes lángiaiddal,
Testemet emésztuén álnok szauaiddal.

216/b

Egy kedues Hattyuczka iöue mesze födröl,
Ez mi határunkban piros nap keletröl,
Sebessen röpüluén kösziklás hegyekröl,
Erös kö Falakkal rakot szép helyekröl.

Cím [Az *egy Hattyu madár miatt* szavak utólag betoldva.] **1** [*A sorsod* olvashatatlan szóból jav.] **2** [A *gondod* olvashatatlan szóból jav.] **11** [A *hegyekröl* szó ebből jav.: *helyekröl.*]

217.

Kinek számos uala sok féle ioszága
Minden elött hires kinczes gazdagsága,
Feiedelmek elött megh uolt méltosága
Hol az böczületnek uagyon urassága.

218.

El hagyuán lakását, Ifiu Zengéiében
Vette röpülését, hogy könyüségében
Kedues peldát adna, s-gyönyörüségében
Ne mutatna gánczot, szokot io keduében.

219.

Látuán hogy ez földön az io uizek folnak,
Hidegh forrásokbol, kik tisztán származnak
Kertek uirágokkal szépen illatoznak,
Fákis leuelekkel árnyékot tartannak.

220.

Vetemények szeme hogy megh szaporodik
Az egész mezöségh böuen megh rakodik
Ki nagy asztagokban osztán takarodik,
Bacchusis pinczében borral hordozkodik.

221.

Egy szoual el látuán io Földünk gyümölczét,
Hegyeknek, uölgyeknek minden ékességét,
Virágos kerteknek nagy gyönyörüségét,
El szánta hogy itten tölcze szép életét.

222.

De iai! nylat uéue Cupido kezében
Kit sebessen löue kis Hattyu sziuében
Hogy egy Erdeinek esnék szerelmében
Kit untalan uenne tündér elméiében.

223.

Valoban megh ueté keserues háloiát
Gyorsasággal uéuén elöl álnokságát
Méreggel megh kenyuén tüzes hegyes nylát,
Hogy azzal megh czalná Vidám Hattyuczkáiát.

224.

Választa magának egy kis köszikláczkát,
Mert nem érti uala Cupidonak dolgát
Ki czak szomiuhozta nyughatatlanságát,
Véghetetlen gongyát, s-élete Virágát.

225.

El röitötte tölle földünknek szépségét,
El ragatta, s-lopta gyönyörü uig keduét,
Száraz köszíklára forditâ elméiét,
Vig keduü Hattyunak, s-most szaggattya sziuét.

226.

Atkozot Cupido örülsz már kinyának
Örülsz mondhatatlan nehéz bánattyának
Neuecz kis Hattyuczkám keserues uoltának
De iai! immár ne légy oka halálának.

227.

El akarod uinni kedues Barátomat,
Sziuemböl ki kapni én Boldogságomat,
Kezeidben tartod artatlanságomat,
Aruákhoz hasonlo szorongatásomat.

228.

De ha már el uiszed az én uig keduemet,
Ez uilágon léuö nagyob örömömet,
Vidd el busulásban megh terhelt sziuemet,
Könyü Hattyum után, keserues testemet.

229.

De édes Hattyuczkám ne sies oly igen,
Bizzál nagy méltánnis az igaz Istenben,
Ki nem hágy el higyed ily nagy szükségedben
Énis penigh néked szolgálok mindenben.

230.

Föl találljuk uttyát az szép igasságnak
Lészen pártfogoia az ártatlanságnak,
Végét agya Isten az nagy bolondságnak,
Méltatlanul költöt gonosz hazukságnak.

231.

Versemet igy uégzém tellyes bus sziuemben,
Röuidséget téuén ezen énekemben,
Szollok Isten által reméllem böuebben
Ha (kinek eszt irtam) látom személlyében.

143.

AZ DRAGA KÖVEKRÖL VALO TÁNCZ ENEK

232.

El táuozuán immár Télnek fergetege
Keduetlen szeleknek fagyoszto hidege
Szép folyo uizeknek sok darabos iege
Köuetkezuén Napnak hathatos melege.

233.

Szemeimet uetém az szép kikeletre
Lengedezö szellök gyonyörüségére,
Ligetes erdöknek ékes zöldségére,
Kis Fulemileknek kedues énekére.

234.

De nagy aggodalom léuén bus sziuemben,
Kinek Oruosságát keresuén füuekben
Ki ballagék gyorsan egy széles mezöben
Hol el ragattatám Tundér sebességben.

235.

Hát imé czak hamar iuték egy pásitra,
Ennek közepiben magas kösziklára,
Ki tündöklik uala minden czudáiára,
Napnak rá szolgáluán aranyas sugára.

236.

Feiér Alabastront szemlélém elsöben
Tarka Máruánköis iuta én elömben
Ég szinö Türkisis kárt teue sziuemben,
Szép Termés Cristaltis forgatám elmemben.

237.

Kasza köis hasznát igen magasztallya
Lidius Aranyát gyakorta probállya,
Hályog kö embernek szemét oruosollya,
Béka kö toroknak hogy használ aszt uallya.

238.

Szines kigyo könek uagyon oruossága,
Szép Cech gyemántnakis sok tulaidonsága
Aranyas gyántának kedues sárgasága,
Porfiriusnakis ékes czifrasága.

239.

Nézd Magnes ô Vasát miként hitegeti,
Nagy titkos eröuel hozzá édesgeti
Nefriticus köis az mérget kergeti,
Sött Porcellanais ezent el köueti.

240.

Drága Carniolban uagyon szép Feiérség,
Calcedoniusban hasonlo ékesség,
Agatus köbennis lakozik tisztesség,
Hasznos Vérköbennis találtatik szépség.

241.

Sok szinö Jaspisnak kedues tarkaságát,
Spinel neuö könek látám drágaságát
Maczka szem könekis álhatatlanságát,
Aqua Marinának kegyes mulatságát.

242.

Szép Rubin Pallastis föl czifrázta magát,
Lazulis mutattya Arany eres uoltát,
Drága Berillusis kéuánya az Pállyát,
Vörös Gránát köis nem alittya massát.

243.

Aiállya szépségét sárga Hiacintus,
Testszinö festékét kedues Amatistus,
Királszinö uoltát uidám Crisolitus,
Kék éghez hasonlo gyonyorü Zafirus.

244.

Szép Vörös Clarisnak szemlélém festékét,
Kegyes Arua könek külömbféle szinét,
Ki szépen magához haitya ember sziuét,
Melyel alattomban mutattya szerelmét.

245.

Mit mongyak immáron Tengernek habiárol,
Ez széles Világnak egyk czudáiárol,
Tenger fenekének kinczes tárházárol,
Az Szép drága Gyöngynek fényes Conkáiárol.

246.

Zöldellö Smaragdus égre emelkedik,
Tekéntetes uolta méltán neuelkedik,
Töb drága köueknél szebben fényeskedik,
Nem alituán mássát igen diczekedik.

247.

Szép Piros Rubintis gondollya hogy legh szeb,
Mindenféle könél gyonyörüségesseb,
Ember szeme elött ö légyen keduesseb,
Kinczes Tárhazakban hogy kellemetesseb.

248.

Mitt irion én pennám szép feiér gyemántrol,
Szemeket uidito haragos lángiárol
Mindent megh hallado nagy drága uoltárol,
Lángal tusakodo szép ragyagásárol.

249.

Ez Drága köueknek látám szép királlyát,
Kinek méltan adom kezében az Pállyát
Nem látuán sohultis sötétes homállyát
Nappal uetekedö tündöklő uilágát.

250.

Tüzes Carbunculus, kiröl ir én pennám
Ehez hasonlatost nemis látot Orczám
Diczéretet azért tészen felölle szám
Ki szerenczés uolnék esztet ha kaphatnám.

251.

Légyen ezzel immár uege Verseimnek,
Drága szép köuekröl szerzet énekimnek,
Sziuemet enyhitö titkos beszedimnek
Kikkel kedueskettem édes Sziueimnek.

68 [Előbb:] Nappal tusakodo

A GYŰJTEMÉNYBŐL KIHAGYOTT DARABOK

144.

EGY CZUDÁLATOS ENEK

1.

Ez uilágnak gyümölcziröl,
Szép kerteknek uirágirol,
Sokat szoltam mezeiröl
Sürü fáknak árnyékirol.

2.

Iffiaknak szép termetét,
Elöl hozom ékességét,
Az kik Marsnak mérészégét
Köuetik, s-nagy uitézségét.

3.

Ezek azok, kiket látnak,
Az emberek: és hallanak
Sokat, ezekrolis szolnak,
Historiákatis mondnak.

4.

Kik legyenek nem ösmérik,
Noha testeket szemlélik,
Elméiekkel föl nem érik,
Hogy az eget ezek mérik.

5.

Eleget akaruán tennem
Szép szodnak, im föl ieczettem,
Egy részit pennára tettem,
Erreis nehezen mentem.

6.

Elsö nagyob mint Oroszlány,
Örül ellenségh praedáián,
Mikor Czida uan iob karián
Sulyos fegyuer függ szép nyakán.

7.

Látnád eszt mikor haragszik,
Semmi teste ott nem nyugszik
Szeme száia föl taitegzik,
Az halál elötte fekszik.

8.

Ez oly könyü mint uad keczke,
És erös mint dühös medue,
Noha eszt Musa keduelte,
Mert már magának ieczette.

9.

Ki légyen sokszor beszélte,
De senki megh nem értette,
Noha szauait érzette,
De eszéuel föl nem érte.

10.

Láthattad mikor beszéllet
Olasz, Görög, Déák, Német,
Ha nem ollyan, s-semmi Nemzet
Illyen nyeluet megh nem érthet.

11.

Magyar Országh most lakása,
De kinczes gazdag Országa
Ez énekben nincz föl irua
Mert töruényünk asztot tiltya.

12.

Nézd az masik mit czelekszik,
Scithiában mert ö fekszik
Aszt tudnád hogy tüzet eszik
Mikor száián uér taitégzik.

13.

Erösseb ez Oroszlánynál,
Haragossab Dühös Márs nál,
Veszedelmesseb Scyllánál,
Rettenetesb az Halálnál.

14.

Mondanÿis iszonyuságh
Az hol lakik ki nagy uadságh
Vagyon, czak utálatosságh
Mesze földre czak pusztaságh.

15.

Harmad Indusrol mit mongyak
Es mi Diczéretet agyak
Ha száz nyelue uolna számnak
Nem mondhatnám ki, s-pennámnak.

16.

Sárkányokkal ez megh uiuott,
Tigrisekkel szemben ugrott,
Kezében uad Bika riuott
Mikor rutt uérében iuott.

17.

Láttam ennek mérészégét,
Gyakorta nagy uitézségét,
Sokszor probált mesterségét,
Kiuált képpen bölczeségét.

18.

Sok czudákkal hadakozot,
Kikböl soknak adakozot,
Eleuen Aspistis hozot,
Mikor uiselt egy nagy harczot.

19.

Az negyedik mint egy Szaruas
Könyü Persa, és szép magas
Szépen néz mint keselyö Sas
De kegyetlen mint uad Farkas.

20.

Esztet louon ha láthadnád,
Szép Termetit uisgálhatnád,
Oltalmadra ha uonyhatnád,
Ezzel az Sárt megh álhatnád.

21.

Az ötödik Libiában,
Lakik czak egy Vad Barlangban,
Vadakkal ualo uiuásban,
Részes uolt Sárkány halálban.

22.

Soha megh nem gondolhattya,
Senki, hid el, nem irhattya
Miket miuelt, s-nem mondhattya
Menyt czalt megh ábrázattya.

23.

Az hatodik százat rontot,
Mert ö sok Pogány uért ontot,
Nagy köszíklákat el bontot,
Franciaban lakni szokot.

24.

Kegyetlen nagy ereieuel,
Eles, és gyors elméiéuel,
Rettenetes fegyueréuel,
Lidérczet ölt nagy kezéuel.

25.

Lásd megh az hetedik mostan
Fényeskedik Török holdban,
Lakikis Török Országban
Részes uolt már sok uér toban.

26.

Az nyolczadik Asiában
Tündöklik Natoliában,
Feiedelem ioszágában
Hatalmasis gyors kariában.

27.

Deli, karczu, ékes, magas,
Erös, könyü, bátor louas,
Aszt tudnád hogy eppen uasas,
Testét látnád mely hatalmas.

---

101 [Az *Asiában* szó fölött:] ⟨Europában⟩

28.

Volt már közi sok Vadakkal,
Sött rettentö állatokkal,
Viuot tengeri halakkal,
Rettenetes Ceth halakkal.

29.

Kilenczedik Indiában
Abban az nagy Indiában,
Lakik, az Oceanumban
Az mely uagyon nap nyugotban.

30.

Ennek az ö uitézségét,
Ött száz holt test, mérészégét,
Erzette nagy keménységét,
De száz Nymphais szépségét.

31.

Hát tizedik nap keletben,
Most lakik meleg helyekben,
De az kedues kikeletben,
Nyugszik, s-uigad szépen ebben.

32.

Ez egyetlen egy szép Fia
Az királynak io magzattya,
Ö Lakása nagy Africa,
Drága kinczes szép tárháza.

33.

Ez magában szép Szereczen
Termetesis mint kereczen,
Megh ösmérni az pereczen,
Kit nyert egykor ez Szereczen.

34.

Tizenyegyedik Moskuában
Vralkodik hatalmában,
De czak lakik egy hauasban
Rettenetes mély barlangban.

35.

Eiel nappal hadakozik,
Az természet iszonyodik
Miként sok Vad omlodozik
Keze miátt, s-romlodozik.

36.

Holt már száz Medue miatta,
Kiknek börét másnak atta,
Ez uilágot mind el iárta
Ereiének ielét hatta.

37.

Tizenkettödik Cyprusban
Lakik szép Görög Országban,
De Pogányal egy határban
Lakuán, egyet értis abban.

38.

Tizen harmadik nincz mesze
Spanyor Országban szép esze,
Nagy ereie mint egy resze,
Ki az máruántis emésze.

39.

Egy Oroszlánt el szaggatot,
Crocodilust megh foggatot,
Sött miatta el lankadot
Egy Elefant, s-el bággyadot.

40.

Daniában ketten uannak,
De Suecushoz ök most tartnak,
Noha néki nem adoznak,
Hanem hadakban szolgálnak.

41.

Egy más után uan ö rendek,
De uitezségh ollyan bennek
Hogy nem tudnád Pálmát melynek
Annak adnádé uagy ennek.

42.

Noruégában három uagyon
Kik egy Sárkánt uertek agyon,
De Grienlantban ollyan uagyon
Hogy egy Oroszlanyt uert agyon.

43.

De széles Americában,
Kinczes szép Virgineában
Ki uagyon nagy Indiában
Egy uan, másik Floridában.

44.

Im napkeleti Országban,
Drága szép Aetheriában,
Egy Ifiu kiralyságban
Lakik, kinczes gazdagságban.

45.

Bátor Sziue, szép ereie,
Ehez uagyon uitézsége,
De tündöklő szép személye
Mindent megh hodit, s-elméie.

46.

Ez rendiben táuol eset;
De semmie el nem ueszet,
Mert közöttök nincz oly eset,
Ki töruényben gánczot tehet.

47.

Ezután uan egy hatalmas
Ellenséginek ártalmas,
Értékeis uan alkalmas,
Ereiében bizodalmas.

48.

Harmadfélszáz már érzette,
Sulyos kezét, mert ereszte,
Spadét raiok erös keze,
Ki miátt ment lölkök mesze.

49.

Német Ország ö lakása,
Vagyon ott szép tartománya,
Ehez ednehány kö Vára,
Eleitöl mely marada.

50.

De mégh uagyon Scotiában
Kettö uan Hiberniában
Egy erös Islandiában
Más hatalmas Angliában.

51.

Ezek könyük s-igen szépek,
Aszt tudnád hogy irot képek
Kezekben, lábokban épek,
Várnakis tülök sok népek.

52.

Vitak ezek sok Vadakkal,
Scotus Czuda madarakkal,
Viuot Anglus Balaenákkal,
S-Pokolbeli Furiákkal.

53.

Mondom bizony Furiákkal,
Auagy inkáb Harpiákkal,
Kegyetlenkedet Parkakkal,
Egyszersmind száz Boszorkányal.

54.

Ezek fölöt lön hatalmas,
Mert fegyuere uolt ártalmas,
Mely uolt kemény Dömöczki uas,
Maga szép mint keselö Sas.

55.

De Islandus Viperákat
Rettenetes állatokat,
Ölt megh mérges Sárkanyokat,
Vndok Crocodilusokat.

56.

Ezeknél nem keuessebbet,
Czelekettek, de sött szebbet,
Mondom sokkal erössebbet,
S-nálunk köllemetessebbet.

57.

Hibernusok egy hauasban,
Rettenetes uak Barlangban,
Hauas, ieges Scÿthiában,
Földi czudát öluén abban.

222 [A *Czelekettek* szó eleje *Eze*-ből jav.]

58.

Ez oly czuda állat uala,
Hogy tölle minden fél uala,
Már ezer embert ött uala,
Senki néki nem árthata.

59.

Hosza száz araszni uala,
Széli kilencz réfni uala,
Melyet éppen el tiprata,
Ez két uitéz, s-el szaggata.

60.

Nagy Sinábannis ollyan uan,
Ki oly fene mint egy uad kan,
Ninczen mássa ennek ottan,
Lakik czak egy nagy Toronyban.

61.

Másis uan Olasz Országban,
Más uan nagy Dalmatiaban,
Egy szép Lusitaniaban,
Lakik, gazdag Lisbonában.

62.

Gotiábannis más lakik,
Sokak közzöl ez ki uálik,
Egy Liuoniában lakik,
Ot hidegtöl igen fázik.

63.

Lakik egy Lengyel Országban
Másik nagy Lituaniában,
Ez után Borussiában,
Masik penigh Sueciában.

64.

Más uan szép Iaponiában,
Vralkodik Országában,
Mindenek ö szép uoltában
Almélkodnak, s-hatalmában.

65.

De teis uad Athlantia
Egyet neueltél, Salmantia
Aszontol; ennek haragia
Rettenetes, s-éles kargia.

66.

Ez után uan egy nagy hegyben
Vgy mint Hauasalföldében,
Enekel ebben az helben,
Kis Fülemilénél szebben.

67.

Van más Andalusiaban,
Megh más nagy Peruuiában,
Harmadik Brasiliában,
Az negyedik Guineában.

68.

Vannak ketten Molucában,
Vtálatos Pogányságban,
Ki mondhatatlan haragban,
Mikor uért ontnak uadakban.

69.

Tatár Országbannis ketten,
Elsö uralkodik ebben,
De az másik sokkal szebben,
Szépiti magát fegyuerben.

70.

Mind ezek uannak ily rendben,
Nem gyönyörködnek semmiben,
Némely rettenetességben,
Némely szép gyönyörüségben.

71.

Az Istent minnyáian hiszik,
De sok féle képpen hiszik,
Ereieket mesze uiszik,
Midön fegyuerek uért iszik.

72.

Vannak ezekhez szép Léányok,
Gyönyörüséges Aszonyok,
Vannak kemény Amazonok,
Sött Czudalatos uér szopok.

73.

De teis ô szép Adaea,
Mind ezeknek királynéa,
Világnak legh szeb Országa,
Az Földnek Paradiczoma.

74.

Néked szép gazdagságodat,
Szépen rakott kö Falodat,
Sok rend béli nagy adodat,
Le nem irom tár házodat.

75.

Tudom iol töruényünk mit tart,
Altal hágása sokat árt,
Kiért el kerülöm az Sárt,
Hogy töruényben ne tegyek kárt.

76.

Adaea ö szép Országok
Vagyon ottan nagy királlyok,
Gyönyörüséges tár házok,
Ki fölöt ök uralkodok.

77.

Ezen Országh holot légyen
Oda pennám most nem mégyen,
Van az Földön egyk uégen,
De nagy tilalom uan ebben.

78.

Soha senki nem láthattya,
Czak ki ollyan az tudhattya,
Azis ideigh lakhattya,
Mert Isten aszt megh átkozta.

79.

Midön ez országban uannak,
Keués ideigh mulatnak,
Egy mással szépen uigadnak,
Keduessennis barátkoznak.

80.

De mihelt onnét ki iutnak,
Czuda dologh: mint uáltoznak,
Mindent ök öszue rontanak,
Egy mássalis megh harczolnak.

81.

Rettenetes kegyetlenségh,
Van egy más közt, s-nagy gyülölségh,
Ehez uagyon rut dühösségh,
Ha elötte uan ellenségh.

82.

De ki körösztény egyet tart,
Más felöl Pogány egyett tart,
Neha tesznek ezek nagy kárt,
Neha ennek az másik árt.

83.

De minémö harczok uagyon,
Aszt mostan le nem irhatom,
Nyeluemmel ki nem mondhatom,
Kihez képest abban hagyom.

84.

Szollok tehát királyokrol
Gyönyörü koronáiokrol,
Kit király ki hoz tár házbol,
Midön ki mégyen az Várbol.

85.

Ez ki ezeknek eleiek,
Fia Nagy Feiedelemnek,
Vannak uélle io tegzessek,
Világbol uálosztot népek.

86.

Néki Oszlopot éppétet
Virtus, kit megis széppétet,
Magas fölyhökigh eresztet,
Arany bötüköt rá meczet.

87.

Föl forr, mint forrás böusége,
Szép Ifiu piros uére,
Illatoz gyönyörüsége,
Mint szép rosa szinessége.

88.

Mirtussal ékesithetném,
Sött Manliussá tehetném,
Scipionak neuezhetném,
Hector, s-Achilleshez tenném.

89.

Ez rolla kicziny diczéret,
Mert uélle senki nem érhet,
Ez ember halmokat méret,
Sokat ez föld tölle kéret.

90.

Ollyan sebes mint az áruiz,
Aszt gondolnád hogy halált uisz,
Sziue nagy ereiében hisz,
Semmi nálla fegyuer, tüz, uiz.

91.

Bizonyal irom hogy nálla,
Senki az sárt megh nem állya,
Ki ki magát megh alázza,
Mert leghiobbaknak királlya.

92.

Ezeknek ö szép ereiek,
Czudálatos mesterségek,
Nagy magossan röpülések,
Fölhökben ualo menések.

93.

Nem Ördögi mesterséggbe,
Czak emberi természettbe,
Viszik ezeket ök uégbe
Noha ez nincz mindenekbe.

94.

Ennek uégere nem mehecz,
Kiröl ugyan nemis tehecz,
De illyen dolgot el hihecz,
Mert minden tudo nem lehecz.

95.

Mond megh okát az Magnesnek,
Mért hogy uasat uonszon, ennek
Oly természete uan, s-tesznek
Ily nagy czudát, ki uan bennek.

96.

Honnét jönek az nagy szelek,
Kikkel teis, s-enis élek,
Aszt nem tudgya semmi lélek,
Noha uagyunk együtt uélek.

97.

Mért hogy Aethna örökké ég,
Az hegyekben uagyon sok iég,
Kik oluadásában nincz uég,
Söt tüzbennis örökös iég.

---

369 mesterségg⟨e⟩be, **370** természett⟨e⟩be,

98.

Holot iégnek természete,
Miuel uan czak hidegsége,
Oluad ha tüznek héusége,
Eri, s-kemény melegsége.

99.

Czak az természtre uetünk,
Más houá mi nem mehetünk,
Okát megh nem ismérhettyük,
Mert Isten nem közli uelünk.

100.

Tehát azért, hogy nem tugyuk,
Miként uannak, noha láttyuk,
Ne higyuk? noha tudhattyuk,
Hogy más toiást ki költ az tyuk.

101.

Ennekis kérlek mond okát,
Végy ludat elöl, uagy Pokát,
Ezeknek, s-másoknakis toiását,
Tyuk költi, s-nem más madarkát.

102.

Vagyon Isten asztot hiszük,
Elménkel föl nem érhettyük,
Ki légyen, czak megh engegyük
Hogy uan Isten, s-bizuást hiszük.

103.

Az természet ebben igy uan,
Az másikban más képpen uan,
Egyéb oka ninczen mostan,
Isten czinált rendet abban.

104.

Historiábul ki léptem,
Czak nem elis feleitkeztem,
Terhemet könyebétettem,
Mert ezekben uagyon részem.

105.

Ezeknek uan nagy ereiek,
Világi gyönyörüségek,
Kiuel hogy ha iol nem élnek,
Van iszonyu ueszedelmek.

106.

Bizony mondom ueszedelmek,
Mert uáltozo szerenczéiek,
Föl ragagya nagy elmeiek,
Honnét néha hanyat esnek.

107.

De kik azzal szépen élnek,
Es egy igaz Istent hisznek,
Igaz hitben ök nem félnek,
Holtok után menyben élnek.

108.

Ottis uan nagy koronáiok,
Léuén it sok Talentumiok,
De bizonyára nagy kinyok,
Van roszaknak, s-örök Poklok.

423 [Előbb:] Sokszor föl ragagya öket,

109.

Sokkal többet én irhatnék,
Ez uitézekröl mondhatnék,
Sok téntát pennám ihatnék,
Rollok ha touáb szollanék.

110.

De mégh égyet megh engettek,
Tudni kéuánod kik ezek,
Szép testeken uagyon ielek,
Kit nem tudnak az emberek.

111.

Im ezeket föl ieczettem,
Nékedis eleget tettem,
Többet ne keuány már töllem,
Vgis sokat czelekettem.

112.

Már irásban uéget teszek,
Töruényünkböl ki nem lépek,
Többet irnya mert nem merek,
Megh hatták, halgassak, Ezek.

145.

EGY PUSZTÁBAN BUIDOSO LÉLEK ENEKE SZERELEMRÖL IGEN MESTERSÉGES

1. Az Szerelem egy kis szörös uerem,
Melyböl iön ki minden Feiedelem,
De ebböl én mégh most nem ehetem,
Okát hallyad: mert nincz szép szerelmem.

2. Ha uolnais, néki nem kedueskedhetem,
Czak ohaitok, s-el köll ezeket szenuednem;
De bizom Istenben, ki az én reményem,
Mely után el mulik én keduetlenségem.

3. Reméllem hogy el iön az én szép szerelmem,
Mellyel megh fogh térni, tudom én uigh keduem,
Amikor egy helyben uélle fegtet engem,
Akkor mondhatom aszt, hogy uagyon szerelmem.

4. Együt léuén uélle uagyonis uigh keduem,
Mert szeretem ötet, öis szeret engem,
Ölelgetem ötet, s-uiszont ölel engem,
Kedueskedem néki, s-kedueskedik nekem.

5. E minapi éiel, mikor föl serkentem,
Ez uerseket akkor uiz mellet szerzettem,
Hamarsággal ugrám, s-fa alol föl költem
Mikoron az Szerelemröl elmélkettem.

6. Kapám pennámat, s-ezeket fölieczettem,
Rollad gondolkoduán én kedues szerelmem,
S-Szemeimböl lassan hömpölöguén könyuem,
Keserü sirással esztet éneklettem.

7. Kit ha megh értendesz, meg lád hogy uan ezem
Kit kiczinségemkor Isten tartot bennem
Mert magának akkor mégh uálasztot engem
Hogy iöuendöbennis menyekben köll mennem.

8. De lám szépen szollok, mert uagyon Istenem,
Van mindenkor Vram elött tisztességem,
Emberek elöttis uagyon böczületem,
Sött fene uadakis megh tisztelnek engem.

9. Vagyon elmém, éles szablyám, lángos sziuem,
Bátorságom, Isten elött kedues lelkem,
Semmi gyalázatot ez nem hozhat nekem,
Halálom utánnis öregbül io hirem.

10. Ekes ábrázatom két fekete szemem,
Delián termet orczám, szép feiér testem,
Az ki senki elött megh nem gyaláz engem,
S böczületem ellen megh nem rutit engem.

11. Mert minden utamban uelem uan Istenem,
Ki az én gyámollyom, és nagy erösségem,
Ebben uolt mindenkor, s-uagyon diczöségem,
Mert ez után uagyon minden ékességem.

---

41 [Előbb:] utámban uelem uán [Az ékezetek áthúzva.]

12. Mellyen ugyan tapsol, s-örül az én sziuem,
Ekesitue léuén ezzel kedues lelkem,
Az mely után uagyon mindenkor uigh keduem
Melyböl származik ki, gyakor nagy örömem.

13. Halgatok, s-nem szollok, mit hásznál beszédem,
Mert látom nem hallik én szép éneklésem,
Megh uárom az idött, kiben lész örömem
Melyben öruendezuén tombolni fogh testem.

14. Orpheussal együtt hárfámat pöngetem,
Puszta köszikláknak énekemet kezdem,
Panaszimat az Vadaknak megh beszéllem,
Talám maid el iönek s-el szaggatnak engem.

15. De ha hallyák, tudom szánni fognak engem
Tengeri Syrénák megh siratnak engem,
De mégh az Fölhökis, okát megh beszéllem;
Mert oketis higyed gyötri az Szerelem.

16. Talám sokat szollok, elégh immár uersem,
Io idötül uárok, kiben megh beszéllem
Nyaualyámat, panaszimnak uégét érem,
Mert gyámoltalanul nem hágy én Istenem.

17. A mikoron azzal kit szeret én lelkem,
Sok beszéd után egy helyben fektet engem,
Ott keduetlenségem után lész uigh keduem,
Melyben, hogy ugy lészen, nemis kételkettem.

18. Sirok ugyan mostan, de lészen örömem,
Lészenis el hittem bizonyal uigh keduem
Együtt léuén uélle lész gyonyörüségem,
Öis nagy keduessen együtt lészen uelem.

19. Az szép Cedrus alá kölletik már ülnem,
Es szép hömpölögö patak mellé feknem
El fárattam immár, elégis beszédem,
Testszinö fátyolon aluszom, s-le fekszem.

---

45 [Előbb:] Mellyel **54** [Az *énekemet* szó *et* betűi beszúrva.] **64** [Előbb:] Mert nem hágy gyámoltalanul

20. Alom szelet hozott mert Cupido nekem
Kinek hegyes nyla általis iárt engem,
Mert oldalrol látám, öis látot engem,
Es hogy megh ölele, hozzá hailot sziuem.

21. Más felöl Diana megh ölele engem,
Kinek én azontol keblében feküttem,
Öis uelem, s-énis uélle beszélgettem,
Beszéd közben álmot inditot én bennem.

22. Azomban Syrénak éneklettek nekem,
Az szép Dianais ölelgetet engem,
Egy kis zöld ágoczkán Fülemile nekem
Szép uerseket mondot, hogy kerben feküttem.

23. Röuid szoual irtam, hogy elmélkedésem,
Ezen beszédemnek uégét hagyá érnem:
Neuemet nem irom, megh nem itélsz engem
Tudom, mert ösmérlek ki légy io szerelem.

24. De hallyad az okát; megh mongya ez uersem:
Attol szép Diana tilalmazot engem,
Hogy isméretlennek tölled ösmertessem,
Noha én ismerlek, teis ismersz engem.

146.

EGY GONDOLOM TÁNCZ ENEK EGY SZÉP ROSA VIRÁGRUL

1. Buidosásban lévén elmélkedésemben,
Midön volnék egykor belsö gyötrelemben
Nÿlat löve kis Cupido
Nÿlat löve kis Cupido
Keserves szivemben.

2. Kiért el lankadván le kölleték feknem
Fárodságom miátt mély álomban esnem
De az tüzes sebek miátt
De az tüzes sebek miátt
Nem nyughaték lelkem.

95 [Az ösmertessem első *e*-je fölött egy áthúzott ékezet.]

3. Mert elöttem Rosa ö magát mutattya
Kinek meszireölis teried szép illattya
Mint kevánnám hogy haiolna
Mint kevánnám hogy haiolna
Hozzám akarattya.

4. Kinek mint egy Rubint aiaka ugy fénlik
Vagy mint Cárbunculus szépen veresellik
Két ragyago szemeczkéie
Két ragyago szemeczkéie
Mint tüz ugy villámlik.

5. Feiér liliumhoz hasonlo ö torka
Mint fényes nap villott tündöklö homloka
Minden kerti virágoknál
Minden kerti virágoknál
Ékesb ábrázattya.

6. Ezért az kevánságh szivemet kergeti
Sok gondolatimat minden felé veti
De fáidalmas gyötrelmemnek
De fáidalmas gyötrelmemnek
Végét nem érheti.

7. Mert nagy sebet csinált Cupido szivemben
Kivel kinoztatik kegyetlenül lelkem
Midön látom hogy szép Rosám
Midön látom hogy szép Rosám
Idegen *en*töllem.

8. Aly megh kis Cupido fordéczd kézÿadat
Ne uÿétcsad továb keserves kinomat
Haicsad hozzám szép nÿladdal
Haicsad hozzám szép nyladdal
Kedves Virágodat.

9. Egy magános helyben szomoru elmémben
Versemet igy végzém lévén reménséghben
Hogy megh busult feiem lészen
Hogy megh busult feiem lészen
Szép Rosám kedvében.

35 Idegen töllem. [A szótagszámhibát hozzávetőleg jav.)

147.

1. Ugy vagyon az hire
Biszonyosan Bécsben
Iegiesz tarsot maganak

2. Szandékia hallagion
Egy kevesse mulion,
Mortiot rendelt az Isten

3. Az ki lesz hasznára
Szivinek nyuktára
Lölki üdvosségére,

4. Hamar azt kivánná,
Örömet is tudna,
Hol is mikor udvarolhat

5. Ez után egy hittel
Örömest egy hittel
Gyuröyvel iedcseny

6. Katécsát maganak
Magat Katecsának
Holtég oda engedny

7. Szép lako heley
S alkalmtoságy
Mindenüt készen vannak

8. Országoghban hire
Ambár nincsen tiszte
Volna modgia aban is

9. Marsnak attya fia
Sémmi adoságha
Értékeis nem szegény

10. Kivánnia válászát
Istennek aldasat
Az marss hamar el vária

4 Szandéia

FRÁTER ISTVÁN

148.

PARAPHRASIS RHITHMICA AZ AZ VERSES MAGYARAZAT

[I.]

Sit Christus vitae scopus et sit meta salutis,
Non errat vitae, cui scopus ille placet.

Földi eletednek -s- tantorgó hitednek Christus légyen föbb czellya,
Nem árthat ez világ, ördögí csalardsag ha ö lelked pánczéllya,
Bátran szemben szalhatcz, mikor harczot állasz, ha ez kardod atczéllya.

[II.]

Si premitur, non opprimitur lux conscia veri,
Quo magis haec premitur, promicat illa magis.

Gyakran tapodtatik, de le nem nyomatik, vilagon az igasság.
Terh alatt mint pálma emelkedik nagyra -s- fénlik, mint a Nap vilag,
Türés egyik szarnya, tollát vesz nem hánnya, másik álhatatosság.

[III.]

Principis a facie ne quis discedat amicus
Tristior: haec laus est Principis una boni.

Mint gyemánt aranyban, inkabb mint magában ragyogtattya világát,
A'ként ekesiti kegyesség frissiti kiralynak méltóságát,
Ha hozzá menöknek, igazat keröknek meg agya kivánságát.

[IV.]

Stulte, quid in coelum jacularis? Laedere divos
Haud potes: at laedis te jaculando magis.

Eltedben ha szükség szorongat vagy inség, ne hánd egre kövedet,
Mert eget az nem hat, söt magadnak árthat, boszszontya Istenedet;
Hát jó -s- gonosz resze, Isten ugy tetczése mértékellye eltedet.

[V.]

Citrea poma foris sapida intus amara probabis.
Fronte placet tergo falsus amicus obest.

Kivül alma szep szint mutat, belöl rosz izt ád, fogad meg vásollya;
Igy hamis barátsag, szemben szép mulatsag masutt hired mocskollya,
Ökör alá borjut, sólyom alá varjút teszen, -s- neved csufollya.

[VI.]

Pastor oves tondet bonus, haud deglubet; idemque
Pastor agit populi duxque paterque bonus.

Mint jo pásztor nyajját örzi, nyirvén gyapját, nem meg fosztya börétül;
Eletét sem szánnya, batran értek adgya, ójja vadak körmetül,
Igy király seregét legelteti, -s- vérét nem kimilli népétül.

[VII.]

Nec nil, nec nimium, medium tenuere beati;
Festina lente, sat cito, si bene sat.

Ne siess, tovabb jutcz, faradcz, ha igen futcz, módgya legyen
dolgodnak!
Meg gondold jol vegit, szabjad ahoz rendit el kezdett szandekodnak,
Ha igy leszsz keszülve, nem leszsz kesedelme tisztesseges munkadnak.

[VIII.]

Artem quaevis terra parens alit et bona nutrix;
Sit ars, sit fortis portus et ara male.

Tudomány ollyan kincs, kinél soha jobb nincs, taplallya eletedet,
Nincsen ez föld felett sohol olly szegelet, hol nem találsz kenyeret
Szerencse ha szédit, ez viszont meg epit, neveli ertekedet.

[IX.]

Unus pro multis, qvamvis pro sontibus insons,
Pro multis unus justius, Hercle, perit.

Jobb egynek sokakert, hogy nem soknak edgyért halalt -s- veszelyt szenyvedni,
Hazája kedvéert -s- szabadulasaert vérrel földet festeni,
Mint annak vesztevel -s- tsak kis sérelmével maga éltét meg nyerni.

[X.]

Qualis rex, talis grex; si bene rex, bene vult grex.
Mutua sic regem cura gregemque beat.

Mikent szelid juhok, együgyü bárányok pásztor utan sietnek,
Jobbra vagy bal kézre, jo vagy gonosz füre általa vezettetnek,
Igy királyt az joban, gyakran penig roszban az köz rendek követnek.

[XI.]

Quem sua non tam vota movent, qvam publica quique,
Non sibi, sed populo consulit, ille placet.

Az ki hazájának inkabb mint magának szólgál, az ditsirtetik,
Ha köz jonak örül, fut, fárad a körül, elteben betsültetik,
Holta utan penig neve fen all fottig, sirban sem zároltatik.

30 [A második *az* beszúrva.]

[XII.]

Pulchrius est unum civem servare monarchae,
Hostes qvam forti fundere mille manu.

Országokkal biró -s- azon uralkodó világi nagy rendeknek
Nem terjeszti hirét, bátor oncsa vérét harczon sok ellenségnek
Ugy, mint ha életét örzi -s- békeségét hiveinek -s- népének.

[XIII.]

Consilio qvicunque suo sapit, haud sapit ille;
Consilio alterius qvi sapit, ille sapit.

Ki maga tanácsán, nem mas javallásán jar, az gyakran meg botlik,
Ha ül a' tetönnis, tántoroghat ottis, nyakra, före sikamlik;
Azert az az eszes, ki ha dolga veszes, éél tanátcsal, -s- nem romlik.

[XIV.]

Nil obiter, sed qvicquid agit, cunctanter id omne,
Caesar agat, sapiens cor mora namque facit.

Nem illet bölcs szivet, hozzá nemis férhet igen hirtelenkedni,
Mert az el lött nyilat, meg haladvan ijjat, nehéz viszszá rántani,
Végét meg gondolva, halkal hozzá nyulva kell dolgodhoz kezdeni.

[XV.]

In pretio pretium est, sic non virtute potestas;
Saepius at pretio venit et aere fides.

Ez roszra ert világ olly, kiben méltóság nem jo cselekedettel,
Söt gyakrabban kincsel kerestetik, penzel inkabb, mint sem erdemmel,
Arannyal kötelét fonnya hit gyeplüjét, -s- érzi kárát vesztével.

[XVI.]

Si vivos laudare vetat pudor, ipse placere
Vivus, laudari mortuus inde volo.

Eltedben szeressen minden, sem dicsirjen teged ez világ szája,
Mert ez el mulando, de amaz allando, nevekedését varja,
Rothadás nem bántya, ha fed-is föld hantya, sir nevedet nem zárja.

[XVII.]

Victrix fortunae sapientia qui sapit ille
Sperando superat fortunam omnem atque ferendo.

Jadczik az böltseség, nala tsak nevetség szerentse valtozasa,
Ha réve csendes-is vagy szélveszszel zugis tengerének habzása,
Roszban jót reménlve, jóban rosztul félve éél, nints tantorodása.

[XVIII.]

Corpore quo major princeps et major honore,
Major eo princeps esse labore debet.

Mentül nagyubb tisztre, meltoságosb székre emel teged szerentse,
Elmedet munkára, szivedet az jóra annál inkább serkentse,
Hogy dologtúl szünvén, tsak henyelest üzvén, lelked törben ne ejtse.

[XIX.]

Scilicet ipse ferox ultorem ulciscitur ultor,
Liber et a poena vix abit inde nepos.

Boszszuság tételnek, üldözö fegyvernek verrel vetett határán
Másod, harmad izig, neha penig fottig vért aratnak tarlóján,
Az mindenkor félhet, ki tsak boszszút üzhet, hogy folyamik vér torján.

[XX.]

Si minus in patria, patriae jacet inclytus heros,
At bene pro patria qui jacet, ille placet.

Nincsen az rosaknak, ki nyilt violaknak ollyan kedves illattya,
Mint ki hazájáért, -s- nem maga javaert földön veret folytattya,
De az otthon ülö -s- tsak magának élö roszsz, eszt semminek tartya.

[XXI.]

Qui terret, plus ille timet; metui cupit ille,
Sed metui quovis plus timet ille loco.

Kit sokan rettegnek vagy reszketve néznek, meltan felhet másoktul,
Mert ha félelembül és nem szeretetbül tiszteltetik sokaktul,
Gyakrabban sok egynek árt, mintsem edgy többnek, meg győzetik azoktul.

[XXII.]

Non bene conveniunt pietas et summa potestas;
Sic pietas regno saepe dat acta locum.

Kegyesseg, jamborság, földi uralkodas ritkán ülnek edgy székben.
Termeszettel öszve, kettöt külömbözve, nem járhatni edgy fekben,
De eszt nem hiheti, kit kegyes jo tiszti vitt kiralyi setczelben.

[XXIII.]

Qui vult multa loqvi, non opportuna loquetur
Semper: sic lingvae se docet esse malae.

Kinek nyelve tsak peng, szive vele nem zeng, ritkan vonszon jo nótát,
Mint nem edgyezö húr, daraboson gyúr -s- túr, ha nem nézi a' kotát,
Eszbül hát kevesbet, mint a' nelkül többet szólly avagy tsak edgy jótát.

[XXIV.]

Mars dubius victorque cadit victusque resurgit;
Qui fugit, huic merito nulla corona datur.

Rettegö szivekkel, kétséges elmékkel nem lakik az vitézség.
Az ki harczon tsak fút, méltán annak nem jut győzedelmes tisztésség,
Ha hóldgya fénlikis, setéttel ködlik-is, bátor szüben nints kétség.

71 [Előbb:] annak méltán

[XXV.]

Nemo potest Pluto pariter servire Deoque,
Sic et adulator nullus amicus erit.

Nem lehet két urnak s kettös akaratnak eczersmind kedveskedni,
Istennek s-ördögnek, illy el valt ket félnek kivanságat követni,
Nem szokott igasság, állandó barátság hizelkedönél lenni.

[XXVI.]

Omnia quae prodit sine vano publica fama,
Crede mihi, verum dicere fama solet.

Kösség a' mit hirdet, gyakran az ugy lehet, szél nem indúl fuvatlan.
Királynál mit titkon suttognak, piaczon beszellik titkolatlan,
Ne veld hát semminek, hirét az kösségnek, mert be telik untalan.

[XXVII.]

Tantum decrescit fortuna, superbia quantum
Crescit, fortunae, quae comes esse solet.

Gyakran jo szerentse -s- kevélység bilintse mulatnak edgy asztalnál.
De uralkódások -s- sokáig lakások ne remenlyed edgy háznál,
Mert hol kevelyseg forr, szerentsenek ott tor -s- halal fekszik lábánál.

[XXVIII.]

Aut surda, aut patiens magni sit principis auris,
Si nescis, laesa bilis in aure sedet.

Keveset hallani, ha hallis, de türni kell az uralkodonak,
Mivel az fül kémje, szünek tsengettyüje -s- inditoja haragnak,
Azert tsak ollyat hally, gonoszt hogy ne forrally magadnak vagy masoknak.

79 [Előbb: belintse.]

[XXIX.]

Parva qvidem crescunt, paulatim magnaque fiunt;
Summa cadunt subito, magna repente ruunt.

Lassan lassan nönek, kis dolgok fel mennek, mikent az erőss tornyok,
Nagyubb csattogassal romlanak zugassal az magas alkatmányok,
Szelek nagy fát rontnak, békevel maradnak apro bokrok es kunnyók.

[XXX.]

Par vitium cunctis et nulli fidere velle;
Fide bonis, diffide malis; si fidis amico,
Fide quidem, sed tanqvam inimico fide futuro.

Senkinek nem hinni, mindent megis hinni, nem fér okos elméhez,
Joknak bizvást hihetcz, roszszakat meg vethetcz, az illik bölts emberhez.
Néha hitt embered lehet ellenseged, veszelyt ragaszt eltedhez.

[XXXI.]

Ludit in humanis rebus fortuna licebit
Hanc reperire magis, quam retinere diu.

Könnyebb a szerentset, szemfény vesztö kintsét fel találni sokaknak,
Hogy sem meg tartani vagy ladaba zarni -s- békót lelni lábának;
Szállason hol ma ült, holnap tüle leszsz hült, helyét hadgya nyomának.

[XXXII.]

Quid nisi dulce malum aut infama laeta voluptas
Corporis est, animae pestis et esca malis.

Kérdhetned, mi lehet, -s- mi jókat szerezhet vilagi gyönyörüség.
Testnek kevélysege, mezzel szinelt mérge, gyomor vesztö édesség,
Ki mint Judás csokkal, arúl festett jokkal, rabság hozó vendegseg.

[XXXIII.]

Sit piger ad poenam, princeps, ad praemia velox,
Nam virtus magnos haec facit una deos.

Az jó téteményre mint sem büntetésre király legyen hajlandóbb;
Jgy kegyelmesseggel -s- engedelmesseggel orszaga leszsz allandóbb,
Mert az, ki tsak sebhit, -s- jo irral nem enyhit, birodalma romlandóbb.

[XXXIV.]

Fertilior seges est alieno semper in agro
Vicinumque pecus grandius uber habet.

Irígységnek férge -s- fö széditö mérge kinek szivét el fogta,
Lelkében gyötrödik, elmeje törödik, nints még éjjelis nyugta,
Edesb más epéje, mint sem maga lépje, neki sátán eszt sugta.

[XXXV.]

Si lucri bonus odor ex re quaque pudori,
Quid mirum praestat, si quoque turpe lucrum.

Akarmibül jüjjön az kints, tsak meg gyüllyön, de kedves a nyereség.
Nyerhess bátor szenán avagy hitván szalmán, tavozik a' szegénység;
De nekem ugy látzik, joknakis igy tetczik, eszt szégyenli tisztesseg.

[XXXVI.]

Heu, miser in mediis sitiens stat Tantalus undis
Et poma esuriens proxima habere nequit.

Tantalus kádgyának s torkig ért árjának a ki hallotta hirét,
Ahoz mértékellye, hasonlonak véllye fösveny embernek bérét,
Kinek hájj ösztöver, -s- még a' vaj sem kövér, fojtya kivánság vérét.

[XXXVII.]

Non minor est virtus, quam quaerere parta tueri,
Casus inest illic, hic erit artis opus.

Sokat jól keresni -s- igazán szerezni nem utólso tisztesseg;
De oltalmazása -s- gyüjtött jók tartása sem leg-kissebb eszesseg,
Az elsöt nehezen szerzed avagy könnyen, birnod penig mesterség.

[XXXVIII.]

Fortior est, qui se, quam qui fortissima vincit
Moenia, nec virtus altius ire potest.

Harczon sokat győző, rabot szijra füző vitéz ember mezöben
Nem lehet hiresebb, bar győzedelmesebb Juliusnál üzöben;
Mint ki akarattyát birta indulattyát, -s- fékit tartya kezében.

[XXXIX.]

Saepe viatorem nova, non vetus orbita fallit;
Sic socium socius non vetus imo novus.

Regi kerekedhez -s- probalt fegyveredhez ollykor többet bizhatol,
Mert sokszor ujj szekér, tör, kard es ujj fegyver, hol nem vélnéd, ott romol,
Igy ujj barátodtúl, mint régi társodtúl hamarébb csalattatol.

[XL.]

Corpora magnanimo satis est prostrasse leoni,
Pugna suum finem cum jacet, hostis habet.

Miként az oroszlan vadakkal harczolvan csendesedik azokhoz,
Kik nem keménykednek, söt engedelmesek viadalban magához,
Ellenség hodolva, fegyverétis nyujtva űtközetnek véget hoz.

[XLI.]

Curia pauperibus clausa est, dat census honores;
Census amicitias, pauper ubique jacet.

Boldogtalan élet, kiben az itilet most barátság utan jár;
Kapun sugorogva, szivében sohajtva, szegeny, igasságot vár.
Hamiss gazdag ben ül, szegeny özvegy kin hül, penzel nyilik mert a' zár.

*

[XLII.]

Ex libris arma et armorum jura discuntur.

Mint kellyen kezdened, vagy jol el vegezned hadakozó szándekod,
Igaz okbul van-é, azzal nem edgyezé hadi hir kiáltásod,
Régi fö könyvekbül, mint atczel tükörbül könnyen meg tanulhatod.

[XLIII.]

Satius est mori, quam assidua spe et expectatione vitam perdere.

Hoszszas várakozás, kételkedö habzás halálnális nehezebb.
Mint sokáig félned, edgyczer által esned ellenségiden könnyebb,
Fegyverrel harczolni, sem kétséggel vini, jobb és ditsiretesebb.

[XLIV.]

Ex bello pax, ex pace ubertas.

Roppant táboroknak, vérrel folyt hadaknak vége a' szép bekeség,
Kibül nyugodalom, nem kevés jutalom következik -s- csendesseg;
Isten aldásábúl, ember munkájábul szarmazik igy a' büség.

[XLV.]

Miles non emendus, sed legendus.

Az jó gondviselö -s- okos had vezérlö fejedelemnek tiszti,
Hogy ne pénzen vegye, söt valasztva szedgye vitézit, mikor gyüjti;
Igy terjed hatalma, -s- meg áll birodalma, ellenségét gyözheti.

[XLVI.]

Magni ducis est poena et praemio dignitatis nomen tuevi.

Az nagy fejedelmek, hadi fü vezérek igazán ditsirtetnek,
Okos fenyitékkel, adakozó kezzel ha fel ekesittetnek;
Meltoságok ered, birodalmok terjed, jo hirrel nevekednek.

[XLVII.]

Fortes creantur fortibus et generis virtus nobilitat.

Nem szokott körmével igen nagy erövel a' sas légyhez rugdosni,
Vagy szelid gerlicze természettel öszve feszkébül születtetni;
Jó erkölts nemesit, jámborság ekesit, jó hirt tud terjeszteni.

[XLVIII.]

Fallax bonum regnum.

Birodalom olly tőr, ki mindenkor rád tör, hidgyed bár, uralkodó,
Melly ha nevekedik, gondod sokasodik, felhetcz, hatalmaskodó,
Ha nem jársz okoson, ott romlasz az gáton, hol nem vélnéd, akadó.

[XLIX.]

Mens bona regnum possidet.

Tökelletes elme olly, kinek félelme nints az uralkodásban,
Mellytül ha válik-is, bátorsagos ugyis az maganos lakásban,
Mert senkit nem sértett, söt joval ertetett, bizik igassagaban.

*

[L.]

Non vox, sed votum, non musica, chordula, sed cor,
Non clamans, sed amans clangit in aure Dei.

Az az idvesseges lelki szent tisztelet,
Melly Istenhez szivel, nem szájjal közelget.

[LI.]

O, quae stultitia est, Deus emit sangvine servos,
Mercari exiguo nos piget aere Deum.

Minket szent veren vett Christus az haláltúl,
Mi restellünk edgy penzt adni menyországtúl.

[LII.]

Invia virtuti nulla est via sola beata
Monstrat iter coelo, laus comes huit et honos.

Tövisses, darabos az virtusok uttya,
De egben boldogsag, itt tisztesseg ára.

[LIII.]

Ignem caesa silex et aqvam dat spongia pressa,
Laesa magis virtus lucet et astra petit.

Verve kova tüzet ad, spongia vizet
Szoritva. Virtus-is sertve csapkod eget.

[LIV.]

Quod grano plostrum, quod ferro lima, quod auro
Fornax, hoc homini crux solet esse pio.

Reszelövel atczél fenlik, -s- arany tüztül
Ujjul, az emberis kereszt viseléstül.

[LV.]

Qui bene se noscit, bene noscit is omnia viva,
Sic faciem speculi fulgor in aere refert.

Orczad szennyet tükör szokta meg mutatni,
Nem kitsiny böltseség magadat ismerni.

[LVI.]

Corrige, dum tener est pueri cor, cernis, ut arbos
Spernit vim, virgam flectitat ungve puer.

Nehéz az agg fábúl gúst tekeriteni,
Könnyebb gyermekedet, mig kitsiny, oktatni.

LV vivam

[LVII.]

Tres hominis pestes: auri fames, ira, libido
Praecipitant erebo sola vel ista viam.

Az arany szerelme, harag és bujaság
Pokolra vezetö serény kalauzság.

[LVIII.]

Lapsus eqvo perit alato, dum sidera tranat,
Bellerophon cautus, si sapis, alta fuge.

Rended felett való dolgokra ne készülly,
Hogy mint Bellerophon lórul esven, szedülly.

[LIX.]

Dum sese fraudat, sua rodit et ossa malignus,
Quamvis dives opum vivit avarus inops.

Telhetetlen fösveny az csonton rágódik,
Ehen marad gyomra, -s- foga vásolódik.

[LX.]

Dispereunt male parta, Deum divinaque qvaere
Eumenis injustas pulvere vertit opes.

Az hamis gazdagnak roszszúl gyüjtött kintse
El vész idö elött, ha fordúl szerentse.

[LXI.]

Lubrica verba cave, digito compesce labellum,
Pressa angvilla manu lubrica rite manet.

Sebes az el lött nyil, nehez visza vonni,
Igy a' ki mondott szót visza teriteni.

[LXII.]

Tutus honos siluisse leaena elingvis Athenis,
Servatae patriae praemia digna tulit.

Az okos halgatas senkinek sem artott,
Sokaknak jutalmat -s- tisztesseget adott.

[LXIII.]

Plus ratio quamvis praestat Polyphemus Ulyssis,
Cernis, ut arte ferus lumine cassus abit.

Okosság erövel többet vihet végben,
Győzte Polyphemust Ulysses ekképpen.

[LXIV.]

Cantus plena cicada, sed est formica laboris,
Illa eget, haec frugum semper abundat ope.

Ptrütsök enekléssel nyarat vesztven tölti,
Munkalkodvan, hangya télre kintset gyüjti.

[LXV.]

Pisa canis fugitat crepitantia territus utre,
Conscia mens folii territa voce pavet.

Az kit belöl furdal lelkiismereti,
Csak level zörgesis aszt hamar rettenti.

[LXVI.]

Difficele est animi semper caelare dolorem,
Nec facile est tristi fingere mente jocum.

Keseredett szünek fajdalmat titkolni
Nehéz, s bus elmének játekot formálni.

[LXVII.]

Quisquis apes undasque timet spinasque roseti,
Non mel, non pisces non feret ille rosas.

Ha árát bélesnek mindenkor fel veted,
Éhen marad gyomrod, nem sirosul inyed.

[LXVIII.]

Dextra facem fert, laeva librum rotat, ala per altum
Ars, labor, ingenium te super astra vehunt.

Munkával tudomány -s- elme kinél fenlik,
El hadgya a' földet, -s- égben emelkedik.

[LXIX.]

Stultitiam simulasse loco sapientia summa est.

Böltseseg olly helyen bolondsaggal élni,
Hol lehet eltedet azzal meg menteni.

[LXX.]

Arbor honoretur, cujus nos umbra tuetur.

Kinek árnyékaban fejedet nyugotod,
Haladatlansággal bün aszt meg bántanod.

*

[LXXI.]

Quis sis, qvis fueris, qvis eris, semper mediteris.

Mi vagy és mi voltál, mi lész, gondolkozzal,
Utáld meg a' földet, menyben vagyakozzál.

[LXXII.]

Quid sum, qvis, qvalis, qvantus, qvotus? Unde qvibusve
Ortus avis? Qvorsum tendo, qvibusque viis?
Vermis, homo malus, exiguus, posthumus ab imo,
Talibus et cretus, nitor ad astra fide.

Mi vagyok? kitsoda? mitsodás? és menyi?
Hanyadik? és kiktül mondatom származni?
Hova? merre? fereg, gyarló ember menni
Akarok én, kis por hittel égben lépni.

[LXXIII.]

Lusciniae cuculum cantu praeponit asellus,
Auriculas asini censor ineptus habet.

Mit tud ujj ajtóhoz az oktalan borjú
S- szamár? Madarak közt mellyik a' szebb szavú?
Fülemile szóllé szebben vagy tarvarjú?
Veszett pered, birád ha tudatlan tanú.

[LXXIV.]

Aethiopem qvid stulte lavas, qvid tempora fallis,
An tenebris noctem posse cavere putas?

Mi haszna szeretsent szappannal dörgölni,
Vagy inad szakadva a' szél után futni?
Bolondság kezeddel arnyekhoz kapdosni,
Meg sérszel, ha eröd felett fogsz emelni.

[LXXV.]

Vive domi, tibi vive! Sua est domus optima. Tergo
Cochlea ceu propriam fertque refertque domum.

Alatson kunnyóban szabadsaggal élni
Jobb, mint sem a' nélkül arany hazban lakni.
Idegen fal alatt jokkal bövölködni
Izetlenb, hunnyodban hogy sem szükölködni.

[LXXVI.]

Sangvine Pigmaeo grus rapta ulciscitur ova,
Pro patriis fas est belligerare focis.

Szabad, jókkal taplalt nevelö hazádert,
Sok verrel keresett nemzeted foldéert
Halálig harczolnod a' szép szabadságert,
Mikent pigmaeussal a darvak feszkekert.

[LXXVII.]

Qui frugi fortisque vir est, nec vincitur auro,
Nec ferro. Curius testis ut ipse probat.

Kitsiny szeltül gyenge nád szál hamar indúl,
Méllyen gyökerezett nagy fa meg sem mozdúl;
Jó -s- gonosz szerencse fegyver vagy aranytul
Alhatatos férfi lába nem tántorúl.

[LXXVIII.]

Princeps indoctus sine doctis totus inermis,
Organa ceu subito follibus orba jacent.

Mikent az orgona fúvó nélkül halgat,
Notat rajta senki rendesen nem nyomhat,
Igy jó tanáts nelkül kiraly meg nem álhat,
Birodalma könnyen -s- országa romolhat.

[LXXIX.]

Virtutis comes invidia.

Jo tselekedetnek ditsiret jutalma,
Nintsen edgy uttyais jarhatatlan -s- sima,
Követi mellesleg irigysegnek nyoma,
De nem fél rosdatúl, mint szép arany alma.

[LXXX.]

Nihil laudabilius, nihil magno et praeclaro viro dignius placabilitate atque clementia.

Mikent tsillagokkal a' szép ég tündöklik,
Kegyelemmel kiraly, mint gyöngyel ugy fenlik.

[LXXXI.]

Aut verba, aut verbera.

Az holott az intés -s- szep szó nem hasznalhat,
Ott, mint ökrön ösztön, talam veszszö foghat.

[LXXXII.]

Fortuna reverenter habenda.

Vilag javainak törrel hánt mezeje,
Szerentse halmának sikamló teteje,
Melyre ha ki állott, vigyázzon elméje,
Hogy tántorodassal ne szedüllyön feje.

Nem szokott edgy helyben mulatni szerentse,
Könnyen roszra nyilik ajtaja kelintse,
Sokakat meg fogott szinnel kent belintse,
Mérget adott mézért halál hozo kintse.

Okoson kell azért ez élettel élni,
Ha méltósagban vagy, magad ugy viselni,
Világ habzó révén tudgy jol altal kelni,
Szerentse játekját kell mindenkor félni.

149.

KÖVETKEZNEK NEMELLY JOSÁGOS TSELEKEDETEKRÜL -S- VETKEKRÜL IS-IRT SZENT IRÁSBÉLI PÉLDÁS VERSEK

Engedetlenség

Engedetlenségnek szomoru példája
Paraditsomnak meg tiltott gyümölts fája,
Magat s minket vesztö Adamnak almája,
Torkunkon akadott izetlen torsája.

Hit

Hittel Isten elött lele kedvet Abel,
Aldozattya füsti földön nem terült el,
Egben jó illatú szaga hogy hatott fel,
Kisirteték lelke angyali sereggel.

Irigység

Kain ösztöverrel aldozék Istennek,
Nem mene fel égben illattya füstinek,
Irigysége véret artatlan Abelnek
Ontá, s lön peldaja boszszusag tételnek.

Kegyesség

Enoch, ki szüntelen tsak az Istennel járt,
Ez vilagot tartvan mint gazt -s- veszendö sárt,
Mulandó jók helyett menyei áldást várt,
Kit fel vivén, Isten lelke egekkel zart.

Hoszzu élet

Isten kegyelmének hoszszu élet jele,
Kilencz szaz esztendöt Matuselah éle,
Hatvan kilencz feli nékünk rövidüle
Eletünk, mert vétkünk naponként többüle.

Isteni irgalmasság

Szaz husz esztendökig türö nagy kegyelme,
Az elsö világhoz Istennek szerelme
Hogy haragra válék, viz özön félelme
El burita mindent halálos gyötrelme.

Reszegség gyümölcse

Nóe habok közzül hogy meg szabadúla,
Szölöt plántál, -s- annak borátul zajdula,
Szemérmét nem fedö Cham ellen buzdula,
Aldasa fiához atokká fordula.

Engedelmesség

Engedelmessegnek Abrahám tököre,
Kezében fel huzva van éles fegyvere,
Hogy ontassek azzal fia piros vére,
Meg igazulás lön szandekanak bére.

Vakmeröség

Égbéli felségnek le száll istensége,
Ercs jól, Sodomának tüzzel lenne vége,
Sóó bálvannyá válék Lótnak felesége,
Mert viszsza tekinte nagy vakmerösége.

Valasztás

Meg tsalatkozhatnak Isáknak szemei,
Mond, Jákobi az szó, de kezek Esavi,
Isten penig tudgya, mint álnak szivei,
Mert számán ismeri, kitsodák övéi.

27 [A *fedö* jav. *fedi*-ből.]

Isteni szabaditás

Moses veszszejevel oszlott tenger vize,
Isten szabaditó kegyelmének méze,
Pharahot meg fojtó keseredett ize,
Kit Izrael partrúl tsudalkozvan neze.

Zugolódás

Pusztaban sidoknak bujdosó tábora
Teremptöje ellen hogy zugolodásra
Indul, nem vitetik be az Canahánra,
Nekünk -s- fiainak örök peldájára.

Könyörgés

Buzgó könyörgésunk Isten gyözö eszköz,
Altala meny -s- föld közt rontatik el az köz,
Josue könyörög, napot állit s kötöz,
Illyes imadsága szaraz földet öntöz.

Reménség

Nem tsalatkozhatik meg a' jó reménség,
Hitnek lampasaval valamelly szivben ég,
Földi türés után szállása lesz az ég,
Ez altal Chalebnek adatik orökseg.

Erösség

Tsak az lehet erös, kit Isten erössit,
Gyakran szegyent valhat, a' kit ö nem segit,
Sámson nagy dolgokat ez szerint végben vitt,
Szamar állal ezret ölt ö, mikor igy vítt.

42 [A *szabaditó s* betűje *k*-ból jav.]

Kevelyseg

Kevélységnek szégyen vallas az jutalma,
Izetlen gyümöltse, hidd, nem arany alma.
Babilon tornyának hol van most nagy halma?
Le voná -s- el rontá Istennek hatalma.

Fiaknak atyakhoz valo engedetlensege

Kegyes jo atyának engedetlen fia,
Szemedet ki vájja a völgynek hollója,
Joab mérges nyila szived által járja,
Jusson eszedben hát Absolon cserfája.

Vitezség

Isten batorsága a' jó vitézségnek,
Oszlattya felhöjét szivünkbül kétségnek,
Hitünk kisded köve fejét ellenségnek
Töri, -s- örül David Goliath veszténck.

Edgyesseg

Gyöngynel drágább köve a' szép edgyességnek,
Bizony, edgyik resze amaz épületnek,
Mellyben vége nintsen az örök eletnek,
Mutattya peldáját Moses -s- Aron ennek.

Szeretet

Idvességünk edgyik szárnya a szeretet,
Kit Istennek lelke szivünkben gerjesztett,
Menyei tüz altal mint taplót elesztett,
Jonathan ket szivet edgy testben rekesztett.

Örom

Az isteni öröm lelkünket vidittya,
Szomorusagunkat mint ködöt oszlattya,
Búzgó éneklesre Szent Annat indittya,
Samuelt, kis fiát ölében szorittya.

Gazdagság

Jó -s- gonosz szerentse, szegénység, gazdagsag
Nem történetbül van akarmely meltóság,
Isten aldasatul függ kints, érték, joszag,
Nem arthat Jakóbnak Lábánji ravaszság.

Böltseség

Az jó böltsesegnek kedves tudománya,
Bötsösebb, mint drága könek adománya,
Ezért Sebánakis királyné aszszonya
Látni Salamonnak személlyet kivánnya.

Bekeseges türés

Bekeséges türés lelkünket épiti,
Sok kisirtetinknek tüzetis enyhiti,
Hitit, reménségét Szent Jóbnak segiti,
Pallyájat vegezvén, oda fel vezeti.

A' nyomorusagoknak haszna

Isten haragjának szél veszes tengere,
Ostorozásinak mélly örvenyü ere
Manasses királynak hogy lelkéig ere,
Vétkeit meg vallá, Istenéhez tére.

Mertekletesseg

Mértékletességnek drágalatos kintse,
Kivanom, hogy Isten lelkem ezzel hintse,
Josephnek peldaja szivem erre intse,
Mertekletlensegbül elmémet serkentse.

Alazatosság

Alazatossagnak lelki méltósága,
Eget innen alól érő magassaga,
Szelidséget termö idvesseges ága,
Christus példájával tanit erre maga.

Alhatatosság

Alhatatosságnak erös kösziklaja,
Mellyen epült lelki harczunk oskolája,
Igaz vallásunknak ez lehet próbája,
Edes mesterünknek kedves ö igaja.

Hypochritaság

Hypochritasagnak kárhozatos vetke,
Mezzel kent méregnek halál hozó étke,
Mellynek csalard sziben rosz faj szülö fészke,
Joab ily szin alatt Abnert altal verte.

Embertelenség

Magát felre vonván embertelenség áál,
Társa kedvetlenség, mellyel edgy ágyban hál,
Nintsen ö asztalán másnakis rakott tál,
Maga étkétül fúl embertelen Nábál.

Fösvenyseg

Telhetetlenségnek baráttya fösvényseg,
Mint láthatatlan tüz szivet emeszt -s- ugy ég,
Nints kivánságának meg határozott vég,
Mint lopó Áchánnak köz praeda nem elég.

---

106 ero

Jgasság

Tántorodás nélkül meg áll az igasság,
Mindent felül múló tiszta tulajdonsag,
Kit sem kints, felelem, sem győz háboruság,
Nem erössebb ennél bor, aszszony, királyság.

Háláadatossag

Háládatosságnak kedves ö jósága,
Mint jó téteménynek, költsönös valtsága,
Isten -s- emberek közt bötsös méltosaga,
Salemnek királlya lehet bizonsaga.

Adakozás

Költsön ád Istennek, a' ki adakozik,
Azert szükségében meg nem fogyatkozik,
Sok szinü aldással tárháza virágzik,
Rebeka illy kintsel már égben lakozik.

Emberség

Emberseg éltünket jokkal betsülteti,
Jo hirrel nevünket folytattya -s- élteti,
Abigail aszont kedvessé téteti,
Kiralyi setczelben pompáson ülteti.

Szelidseg

Szelidség kiralynak nyakában arany láncz,
Szekit erössitö romolhatatlan sáncz,
Ellenben negédseg veszedelmes gancs -s- ráncz,
Kiert Roboamnak osztatek jajos táncz.

---

128 [A sor utáni címben a *Háláadatossag* első **a** betűje beszúrva.] **143** [Előbb. gants]

Tekozlas

Nintsen olly temerdek ösi érték -s- oszlás,
Kit meg ne emészszen végre a' tékozlas.
A' tékozló finak mit hoza pazarlás?
Vala kivánt etke válún az abarlás.

Igaz mondás

Mi lehet kedvesseb fénnyel a szep napnál,
Bötsössebb jószággal az igaz mondásnal?
Kinek szégyen vallás nem ül asztalánál,
Égben Szent István-is lépék ez lámpásnal.

Ragalmazás

Irigység fészkében termett rágalmazás.
Attya az hazugság, s-gyanus tudakozás
Dajkája. Türéssel üzetik ez fajzás,
Artatlan Szent Pálnak volt ez oltalmazás.

Gyülölség

Az jó békeségnek gyülölség rontoja,
A' melly szühöz forratt ennek rosz taploja,
Nem vehet ott eröt szeretet szikrája,
Saulnak Davidhoz mutattya példája.

Harag

Harag emberekben olly vétkes indulat,
Jókhoz -s- gonoszokhoz ugy hozzájok ragatt,
Melly nelkül üressen senki nemis maratt,
Kit Szent Pál -s- Barnabás példája meg mutat.

Arultatás

Rosz gyümölcsel tellyes vetek az árúlás,
Titkos mesterséggel lesz az el pártolás.
Tsókkal Christusátis árúlta el Judás,
Kérlek, Isten, engem illy vétekkel ne lass.

Bujaság

Bujálkodó élet magunk testét veszti,
Hirünket, nevünket rut motsokban ejti,
Lelkünket pokolban vég nelkül sillyeszti,
Ammonnak életét halálra késziti.

Hazugság

Mint hogy hazugságnak ördög lehet attya,
Magához hasonló szintén ö fajzattya,
Embert nagy veszélyre ez gyakran jutattya,
Ananjas, Saphira példája tanittya.

Házasság

Amaz ditsös kertben kezdetett házasság
Istentül parantsolt szent dolog -s- nagy jóság,
Mellyel házasok közt meg áll a' tisztaság,
Jutalma vég nelkül lesz örök bóldogság.

Banat

Banat lelket, testet emészt és ugy fogyat,
Belsö velökreis az búsulás bé hát,
Szivetis mint éles tör ez által járhat,
Mária példája itt eszedben juthat.

150.

IN LOCUM 2. CORINTH. 12. v. 7. 8.

1. Szent Pál óldalában hegyes ösztön sátán,
Ki miatt tsak nem lén, mondgya, hiti fottán;
Háromszor könyörge ezért szibül, -s- osztán
Illy válasz adaték könyörgése után:

2. Elég légyen néked, Pál, az én kegyelmem,
Mert erötlenségben erömet végezem.
Hitekben gyengékhez jelen segedelmem,
Hol fogy az reménség, ott van gyözedelmem.

3. Szegény lelkemetis, im, ez ösztön sérti,
Tántorodott hitem habja el meriti,
Kételkedö szivem pokollal ijeszti,
Ha isteni erö hamar nem segiti.

4. Jövel azért Jesus, szent atyámnak fia,
Bünnel terhelteket ki magához hijja,
Kergesse el sátánt eröss karod ijja,
Ki mind untalanul lelkem várát vijja.

5. Siess – is, ne késsél véred harmattyával,
Meg sebhetett szivem mosogassad azzal,
Ne hadd el fojtatni szövevényes gazzal,
Tisztits, jutalmaztass egek bü sóldgyaval.

6. Erre téged, Uram, nem érdemem vigyen,
Mert az régen meg hült, nálam edgy csepp sintsen,
De irgalmasságod ebben eszköz légyen,
Kiért neked lelkem mond ditsöseg -s- amen.

151.

1. Felseges Ur Isten, hozzád kiált lelkem,
Sok bün -s- bánat miatt meg eped bus szivem,
Tsak te reád bizza magát szegény fejem,
Tudván, nints kivüled sohult segedelem.

2. Reménségét mert ki szent nevedben veti,
-S- nem tsüggedez benned, tántorogván, hiti,
Aszt jobb kezed -s- eröd mindenütt segiti,
Soha ellensége meg sem szégyeniti.

3. Az nagy tenger habja, vizeinek árja,
Sziklás havas uttya vagy fertök motsárja
Nem sillyeszti, veszti, tüled el nem zárja,
Ur Isten, te tülled óltalmát ki várja.

4. Tarts meg-azért kérlek, Uram, légy kegyelmes,
Mert tudom, haragra szived kesedelmes,
De irgalmasságra kesz füled figyelmes
Ahoz, ki bünetül elötted félelmes.

5. Életét -s- nem hóltát kivánod te annak,
Ki érzi sully terhét vétke nyalábjának,
Mutatván sebeit fekélyes vóltának
Néked, -s- vár orvoslást tülled fájdalmának.

6. Rajtam nyilván érzem álnokságim terhét,
Fertelmes vétkeim lelkem nyomó kövét,
Imé, ki oldoztam szivem dohos sebét,
Irgalmasságodnak nyujts gyógyitó irét.

7. Iessé gyükerérül származott veszszö szál,
Kegyelem virágja kinek ágain áll,
Hiszem, jó illattya ennek hogy rám is száll,
Nállad van bününket hordozó eröss váll.

8. Sok szegény nyavalyás, vétkektül ijettek
Nem te általadé botsanatot vettek?
Mikor kegyelemért lábaidhoz estek,
Tántorgó hitekben meg erössittettek.

9. Tudom jól példáját Péter apostolnak,
Kit midön félelme tenger habjainak
Tsak nem el merite, ki nyujtott karodnak
Ereje tartá meg irgalmasságodnak.

10. Vallyon publicanus honnan nyere kedvet?
Mellyét vervén nálad lele idvességet.
Phariseus penig, ki jókkal kérkedett,
Üressen elöled templombúl ki lépett.

11. Avagy Magdaléna, rut bünökkel tellyes,
Lábaidhoz esvén, szeme hogy lén könyves,
Nemde bün bocsátva keleé fel, nyertes,
Kiért téged ditsirt, és vólt engedelmes?

12. Nékemis hitemet ezek erössitik,
Peldájokkal igyem hozzád siettetik,
Könyörülly rajtamis, lelkem fohászkodik,
Vers fejekben nevem rendel jegyeztetik.

152.

AZ OLVASOHOZ

1. Mint setét bányából aranyat széd bányász,
Zavaros vizbenis fris halat fog halász,
Berkes rút erdöben szép vadat öl vadász,
Madarat éjjelis tud fogni madarasz,

2. Ugy Ennius gazzan Maró gyöngyöt szedett,
Illatlan viragján mint méh gyüjtött lépet,
Kiben illy posványrúl hordott edes mezet,
-S- Mint drága festekkel verset vele szinlett.

3. Borzas rithmusimnak igy salakja között,
(Kit tudatlanságom til túl edgyben tüdzött
Elmem penyeszt, rosdát rúllok le sem üzött),
Ha mi olyat talász, kit jó végre füzött,

4. Vedd, mint illik tülem, -s- élly hasznodra véle,
Ne fujjon rám érte mérges nyelved szele,
Zoilussal se szólly rágalmat felöle,
Fedezze hibáit szereteted jele!

153.

1. Hogy sugár szarnyával sass repülne délre,
Éeles szemmel nézvén az tiszta nap fenyre,
Nagy ecclipsist vete féél hold erejére,
Setétség tamada Duna két felére.

2. Mars-is Bellonával egekbül érkezvén,
Földet, vizet festnek vérrel, fegyverkezvén,
En-is Hvszth várának kösziklás tetején
Jrám ez verseket, fejem szédelegvén.

JEGYZETEK

BEVEZETÉS

A jelen kötet szövegközlési gyakorlata és jegyzeteinek rendszere az eddigi kötetekéhez igazodik. Kiadásunk betűhív, de a régi századok ma már nem használt betűjeleit maiakra írjuk át. Az átírási kulcs a következő: *ſ* = *s*; *ſz* = *sz*; *ÿ* = *y*. A különféle ékezettel (pont, vessző, *e* betű stb.) ellátott *o* és *u* betűket *ö*-re, illetőleg *ü*-re írjuk át. Kivétel ez alól Madách Gáspár autográf kézirata, ahol a szerző a magánhangzókra tett különféle ékezeteket nagy változatosságban és (úgy látszik) következetesen használja bizonyos hangállapot jelölésére. Ezért itt pontosan követtük a kéziratot. Egyébként a legtöbb esetben a verseket a szerző eredeti kéziratáról vagy legalábbis általuk ellenőrzött és javított másolatból adhatjuk közre. Ezért nemcsak a központozás és a nagybetűk használatában, hanem a strófák és sorok elrendezésében is a szerzők elképzeléseit követjük. Minden egyéb, itt nem részletezett kérdésben az eddig megjelent kötetek jegyzeteinek bevezetései igazítanak útba.

MADÁCH GÁSPÁR

ÉLETE

A XVII. század első felében két Madách Gáspár élt. Személyüket ismételten összekeverték. Az egyik a sztregovai ágból való Péter fia, akinek írásai itt kerülnek kiadásra. A másik a kelecsényi vagy zsembéri ágból származó Miklósé, aki a XVI. század második felében Prágában tartózkodó Matthiolus Andreas Senensis *Herbarium*-ára támaszkodva 1608-ban megszerkesztette a ma lappangó *Haazy Apatiká*-t, mely még megfordult Weszprémi István kezében. (Svccincta medicorvm Hvngariae et Transilvaniae biographica. Bécs 1781. III, 230. Vö. MAGYARY-KOSSA GYULA: Magyar orvosi emlékek. Bp. 1931. III, 312.) Az utóbbi túlélte az elsőt; birtokügyekben élénk összeköttetésben állott a sztregovai ággal. A Madách-lt.-ban több levele maradt ránk, melyeket a költő Madách Gáspár fiához írt.

A költő Madách Gáspár unokaöccse volt Rimay Jánosnak. Az apja és Rimaynak az anyja testvérek voltak. Egy családi hagyománynak tetsző levéltári emlék szerint [(OL Madách-lt. 3. cs. fasc. IV/2.) valószínűleg Madách Sándornak (†1814) a XVIII–XIX. század fordulója táján készült feljegyzése] Madách Gáspár apját, Madách Pétert Rimay térítette át katolikusból lutheránussá. Később az atyafiságos viszony megromlott közöttük. Rimay, a sztoikus bölcs, a tudós költő ismételten panaszkodott Madách Péterre (Vö. ECKHARDT, RJÖM 234, 235, 333.) Jószágügyekben pereskedtek is.

Madách Péter 1585-ben került haza török fogságból. (Lásd erre vonatkozólag Báthori Zsigmond pátenslevelét a Madách-lt.-ban: 3. cs. fasc. IV/2.) Gáspár elsőszülött fia volt apjának. A rendelkezésünkre álló adatok nem szólnak születésének idejéről. RADVÁNSZKY BÉLA (Sztregovai Madách Gáspár versei. ItK 1901, 129) 1590-re teszi születését. Ezt a feltevést támogatja az a körülmény, hogy költőnk 1617-ben Nógrád megye egyik szolgabírája volt, amihez 25–30 éves körüli ifjúnak kellett lennie.

Gyermekkoráról, tanulmányairól semmit sem tudunk. Nevének első felbukkanása egy jogi eljárással kapcsolatos. 1616-ban hiteles másodlatot kért arról az 1604. június 11-én történt osztozkodásról, mely véget vetett az apja és Rimay János közt dúló viszálykodásnak. Forgách Zsigmond országbíró 1616. szeptember 14-i rendeletére Nógrád megye 1617. január 10-én adta ki neki a transsumptumot. (Madách-lt. 3. fasc. V. Kiad. IPOLYI ARNOLD: Alsó sztregovai és rimai Rimay János államiratai és levelezése. Bp. 1887. 203–207.)

A megye nemessége ebben az évben választhatta meg szolgabírónak. Az 1617-től 1620-ig terjedő ciklusban sűrűn találkozunk nevével ebben a funkcióban. Úgy látszik azonban, hogy a következő időszakban nem viselt közhivatalt. 1620 táján nősülhetett, feleségül véve Bene Annát. János nevű fiacskája 1622. július 13-án, Rimay levele szerint (lásd ECKHARDT, RJÖM 404) már járt és beszélt.

1625–1631 között Nógrád megye esküdtjeként (juratus assessor) neve gyakran szerepel a fennmaradt hivatalos iratokban. (Ugyanebben az időszakban az öccse, György a megye szolgabírája.) Az iratok 1635-től Nógrád másodalispánjaként emlegetik. 1639-ben még szerepel ebben a minőségben. 1640-től ismét a megye esküdtjei között találkozunk vele, akárcsak az öccsével.

Keze írásának utolsó emlékei – eddigi ismereteink szerint – 1640-ből származnak. Három

saját kezűleg írt keresete is ránk maradt ebből az esztendőből, melyeket Balassa Imréné, Bosnyák Judit jobbágyainak az ő jobbágyain elkövetett hatalmaskodásai ügyében indított. Az eljárás végét már nem érte meg. (Vö. VARGA IMRE: Tallózások Madách Gáspár körül. ItK 1968, 71.) 1641. március 19-én a fia még levelet írt neki Galgócból (Madách-lt. 1. cs. fasc. I.) 1641. december 10-én azonban egy megyei határkiigazítási ügyben már a fia neve szerepel az aktán Nógrád megye esküdtjeként (OL Balassa-lt. P 11. Ser. I. 9. cs. fasc. XL.) Valószínűleg ebben az évben halt meg. Lehetséges azonban, hogy csak a következőben. Az első, halálára utaló irat ugyanis 1643. február 23-án kelt. Ekkor adott be Balassa Imréné jobbágyhatalmaskodási keresetet Bene Anna ellen, aki itt mint Madách Gáspár hátrahagyott özvegye nyer említést. (Balassa-lt. Uo.)

Madách Gáspár közszereplésének és magánéletének hézagos ismerete kiegészíthető még néhány, nem túlságosan összefüggő adattal.

1622-ben Nógrád megye követeként részt vett a soproni országgyűlésen, mely május 1-től augusztus 6-ig tartott. Rimay János vele küldötte el Eszterházy Miklóshoz szóló levelét. Az országgyűlés menetéről Madách ismételten tájékoztatta Rimayt, elküldte neki pl. a királyi előterjesztéseket. Ránk maradt Rimaynak 1622. július 13-án hozzá intézett levele. (Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 376–78 és ECKHARDT, RJÖM 403–404.)

Jelen volt az 1634/35-ös rövid ideig tartó soproni országgyűlésen is öccsével együtt. Voxith Horváth György, Nógrád megye alispánja ekkor 30 imperiális tallért vett tőlük kölcsön, hogy „Isten haza vivén bennünket", otthon megadja. (Balassa-lt. P 11. Series I. 8. cs.)

Mint annak idején Rimay, Madách Gáspár is szolgálta a Balassákat. A Balassa-lt. több irata bizonyítja, hogy kölcsönöket adott Balassa Zsigmond fiainak, Andrásnak, Lászlónak. 1636-tól a Vágbesztercén lakó Simont szolgálta. 1636-ban az ő gondviselőjeként láttat törvényt Nógrád megye úriszéke előtt; a szófogadatlanságért elítélt jobbágyok büntetésének ⅓ részét ő kapta. (Madách-lt. 1. cs. fasc. I.) 1637. december 22-én Balassa Menyhért ír neki, mint Balassa Simon kékkői jószágai prefektusának. (Uo.) Balassa Simon jószágai gondviselőjeként emlegetik őt Balassa Ferenc levelei is. (Balassa-lt. P 11. Ser. I. 9. cs.) 1639-ből Balassa Simonnak három hozzá írt levele maradt fenn a Madách-lt.-ban (1. cs. fasc. I. no. 16/a és 16/b, valamint 18.). Mindháromban érdekeinek kíméletlen védelmére biztatja, és kéri, oltalmazza gonosz ellenségei, a hatalmaskodók – testvérei és nagybátyjának Balassa Imrének az özvegye – ellen. Biztosítja hálájáról. Biztatja, szolgálataiért elégítse ki magát a keze alatt lévő pénzből, állatokból, „Egi soual, valamibül akar, tegyen Kegyelmed satis factiot maganak". 1640. április 25-én is, Balassa Simon ügyvédjeként ő képviseli Balassa Imrénével szemben felperes urát egy jobbágyhatalmaskodási perben Divényalja faluban. (Balassa-lt. P 11. Ser. I. 9. cs.)

Sokrétű kapcsolat fűzte Madách Gáspárt Rimay Jánoshoz. Nemcsak rokona, barátja, szomszédja volt neki, akivel együtt szerepelt választott bíróként birtokperekben (1625-ben ismételten a Balassa Imre és a Balassa Zsigmond fiai közti tranzakciókban), hanem tanítványa, költői hagyatékának őrzője és propagátora is. Rimay könyveinek egy része hozzá került. (Vö. ECKHARDT, RJÖM 167, 168.) Hogy Madách Gáspár és a Rimay család kapcsolatai nem szakadtak meg Rimay halálával sem, mutatják a Rimayéhoz szóló levelek is, amelyekben őt mint Rimayéhoz közel álló személyt emlegetik (lásd IPOLYI: i. m. 366, 368).

Még Rimay életében foglalkozott énekei kiadásának gondolatával Ráday András. (Rimayhoz írt levelét lásd IPOLYI: i. m. 320–21. Vö. ECKHARDT, RJÖM 161.) Rimaynak egy 37 éneket tartalmazó kézirata Madách Gáspáron keresztül került Rádayhoz. Ráday sógora volt Madáchnak, mivel 1614 táján ennek Zsófia nevű testvérét vette el feleségül. Madách Gáspárnak rajta kívül még két testvére volt. György, akiről már említést tettünk, aki 1645-ben halt meg, és egy húga, Anna, aki valószínűleg 1631-ben, rövidesen házasságkötése után távozott az élők sorából. Családtörténeti szempontból fontos dokumentum az a Madách-lt.-ban olvasható, Madách Gáspár keze írásában ránk maradt memoriale, melyet valószínűleg 1637-ben készített (3. cs. fasc. V. no. 21.). Ez fényt vet a család vagyoni állapotára és a testvérek közt keletkezett torzsalkodásokra.

A testvérek először anyjuk halála után, 1620-ban osztozkodtak meg egymás között. (Az osztálylevél a Madách-lt.-ban: uo. no. 4.) Ekkor Anna Darócon és Fábiánfalván kapott jószágokat, Kovácsit és Devecsert pedig Rádayné kezébe bocsátották. Mikor 1631-ben Anna férjhez ment, Ráday kérte az apai és anyai jószágok „egyenlő igasággal való" megosztását. (Levelét lásd a Madách-lt.-ban: 1. cs. fasc. I. no. 10.) Újabb divisio történt, mely szerint Rádayné részt kapott Darócból és Fábiánfalvából is. Rövidesen meghalt azonban Anna, akinek az ura mindjárt kiengedte kezéből elhunyt felesége örökségét. Rádayék fellépésére a testvérek újabb jószágrészt adtak nekik

Darócból és Fábiánfalvából. Pár évig elégedettek voltak az állapotokkal, 1636-ban azonban Rádayék újabb rendeletet szereztek a nádortól a vagyon felosztására. Fellépésük arra az elhatározásra bírta Gáspárt, hogy tovább nem hagyja nénjéék kezén a régebben „atyafiságból" nekik átengedett, de a leányágat nem illető birtokrészeket (pl. Kovácsit, Somollyát), és Alsósztregován is csak akkor enged részt a Rimay kezénél volt házhelyekből, ha a perköltségből is kiveszik részüket.

Nem sikerült bővebb adatot szereznünk Madách Gáspár és Wesselényi Ferenc kapcsolatáról. Mivel Fülek, melynek Wesselényi kapitánya volt, csak néhány km-re esik Sztregovától, feltételezhető, hogy összeköttetésben voltak egymással. 1640. január 5-én Jákoffi Ferenc hagyatéka ügyében pl. együtt szálltak ki a rahói kastélyba és folytatták le a divizionális eljárást. (Balassa-lt. P 11. Ser. I. 9. cs.) A Madách-lt. csak azt a konvenciós levelet őrzi, melyet a fia számára 1647. június 1-én Füleken állított ki Wesselényi Madách Jánosnak ekkor kezdődő szolgálatáról. (Madách-lt. 1. cs. fasc. I.)

Madách Gáspár és az öccse adott menedéket Pilarik István üldözött evangélikus papnak, aki 1639–1647 között Alsósztregován lelkipásztorkodott, és „a korai barokk misztika legkiemelkedőbb szlovák írója volt". (Vö. SZIKLAY LÁSZLÓ: A szlovák irodalom története. Bp. 1962. 121–24.)

MŰVEI

Madách Gáspár írásai az ún. *Rimay–Madách-kódex*-ben maradtak fenn, melyekre Radvánszky Béla sajókazai levéltárában bukkantak rá a múlt század végén. Belőlük három kötet 1950-ben az OSzK-ba került. Ezeknek I. és II. kötetét (Quart. Hung. 3245.) (és egy, a kiadótól „Sajó-cazai-codex III." néven emlegetett kéziratot) RADVÁNSZKY BÉLA Rimay János szerzeményeként, mint az ő eredeti kéziratait publikálta (RJM), egy III. kötet (Quart. Hung. 3246.) 12 darabját pedig „Sztregovai Madách Gáspár versei" címmel tette közzé (ItK 1901, 132–52). Ezt a Quart. Hung. 3246. jelzetű kötetet kiadásunkban *Rimay–Madách-k. III.* jelzettel szerepeltetjük.

Mintegy ötven esztendő elteltével, Rimay munkáinak kritikai kiadásra való előkészítése során ECKHARDT SÁNDOR azt állapította meg, hogy „az ún. kódexek tulajdonképpen nem kódexek, hanem újkorban, alighanem Radvánszky rendelkezésére bőrbe kötött, de eredetileg különálló kis füzetkék gyűjteményei" (RJÖM 163). Bennük nyoma sincs Rimay keze írásának, valamennyi füzet Madách Gáspár másolata; csak részben tartalmazzák Rimay alkotásait, nagyobb részük Madách vagy más ismeretlen szerző munkája.

A *Rimay–Madách-k.* I. kötete kb. 200 × 80 mm alakúra összehajtott papírból csinált 8 füzetből áll, melyeket a bekötéskor általában 2–2 betétlevéllel választottak el egymástól. A könyvtári folio-számozáskor ezeket is figyelembe vették. Az egyes füzetek tartalmát alább ismertetve, a leírásban nem a könyvtári számozást, hanem a ceruzával írt korábbi lapszámozást idézzük, mivel Radvánszky és Eckhardt is erre hivatkoznak.

Az I. kötet 1. füzete (3–22) Rimay-írásokat tartalmaz.

A 2. füzet egyetlen üres levél (27–28). Eckhardt nem vette külön „füzetnek", pedig előtte is, utána is 2–2 betétlevél áll.

A 3. füzet (31–42) tartalma 15 szerelmes vers. A 38. lapon kezdődő a „Maga lelke vigaztalassanak 4 Enekeczke" című versciklusból az első ének (*Eörűl Immar lelkem* – 56. sz.) csonka. A második és a harmadik hiányzik. A negyediknek a befejező strófái (*Be borult folhozót banat hozó egem* – 57. sz.) pedig a 39–40. lapszámozású betétlevél után a 41. lapon csonkán kezdődnek. A 42. lapon különféle tollpróbák és jegyzések láthatók, köztük „Generosi HADA", ami talán összefüggésben áll a III. kötetben „Az Tekintetes Es Nagos Hadadÿ Weselenÿ Ferencz vram eö Nagha newére Sereztetet Wersek"-kel.

A 4. füzet (47–54) (ECKHARDTnál – RJÖM – a harmadik) Rimay „Encomia et effecta Virtutum" c. költeményének teljesebb változatát adja.

Az 5. füzetben (59–74) (ECKHARDTnál – RJÖM – a negyedik) olvasható Rimaynak 7 éneke.

A 6. (79–126) a kolligátum legvastagabb füzete. (Eckhardt ezt a 24 levélből álló füzetet tévesen kettőnek vette: az egyetlen levélből álló ötödik és a 81–126. számozású hatodik füzet.) Tartalma a következő: A 79. lap *Az hit remelendő* kezdetű versnek adja a 3. strófáját. (8. sz.) A következő lap üres. 81–83: *Feleseget ne Végi magadnak* kezdetű vers hosszabb változata. (23/I. sz.) 84: *Az hit remelendő* kezdetű ének argumentuma és nótajelzése (8. sz.), a 85–87: a vers szövege.

A 88. lap üres. 89–95: Cato 33 disztichonjának 4–4 soros parafrázisai (34. sz.). A 96–126. lapok üresek.

A 7. (131–154) füzetben olvashatjuk Rimay néhány énekének argumentumát.

A 8. füzet (159–174) beírt lapjai (161–68) tartalmazzák Rimaynak Darholcz Kristófhoz szóló latin levelét – csonkán.

A kódexek II. kötete kb. 160 × 103 mm méretű füzetekből áll. Ebben is számozott betétlevelek választják el egyiket a másikától.

A II. kötet 1. füzete (3–38) 3. lapján „Paria literarum Adiudicatoriarum" feliraton kívül semmi más nem áll. A következő lap üres. Az utána álló 5–6 lapszámozású levél eredetileg nem tartozott a füzethez, RADVÁNSZKY (RJM) utólag illesztette ide. Az 5. lapon az *Aszonj alat, ha haraghsik* kezdetű vers 10 strófás változata olvasható. (22/II. sz.) A 6.-on „Az io Aszoni alatrol" közös cím alatt a *Nagi Jsten aiandekà* (35. sz.) 2 strófás változata és az *Aszoni embernek* kezdetű vers (36. sz.) foglal helyet. Ezután a Cato-féle bölcs mondások hosszabb kifejtései következnek az alábbi rendben:

7. lap: *Ne hid minden kor.* (Változatát lásd fentebb az 5. lapon. – 22/I. sz.)

8: *Felesziget ne Végi magadnak* kezdetű vers 10 strófás változata. (Hosszabb alakban lásd I. kötet 81–83. – 23/II. sz.)

9: *Jo Szerencheben* (24. sz.).

10: *Sokaigh walo éltedet* (25. sz.).

11: *Az Laszu Viz tudhad* (26. sz.).
Borral szerelemmel (Átnyúlik a 12. lapra is. – 27. sz.).

12: *Az mi lehetseges* (28. sz.).

13: *Weszet Marha Vtan* (29. sz.).
Reghi Baratodat (30. sz.).

14: *Elỳ marhadbul szepen* (31. sz.).
Jgaz emberekel (Átnyúlik a 15. lapra is. – 32. sz.).

15: *Ha te iol éls masznak* (Átnyúlik a 16. lapra is. – 33. sz.).

A 17–18. üresen maradt.

19: *Sodomahòz haszonlo* (39. sz.).

20: „Dicziret. 8 die Martỳ serzetem Ao 1629." – az *O Jehowá Szént Jstenem* kezdetű ének. (1. sz.)

21: *O tsalard wilagh* 8 strófás változata. (37. sz.) Ez a 21–22. lapszámozású levél rövidebb alakú, mint a füzet többi levele, ide utólag ragasztották be, hogy együvé kerüljön ugyanennek a versnek egy másik változatával. A 22. lap üres.

23: *O tsalard wilagh* 6 strófás változata. (37. sz.)

24–29. lapok üresen maradtak.

30: *Nagi Jsten aiandekà* kezdetű vers 3 strófás változata (rövidebb alakban lásd a 6. lapon!), más időben, más színű tintával leírva. (35. sz.)

31: *Peőngeszeét koboznak* (58. sz.).

32: „Balasa Janos eneke szolỳmoczkaiarull" (41. sz.).

33: „Bendeò Pannà komaromi Aszoni Eneke" (40. sz.).

A 34. lap üres.

A 2. füzet (39–54) a végén csonkulva tartalmazza Rimaynak Balassi Bálint énekeihez írt előszavát.

A 3. füzetbe (59–84) másolta Madách Rimaynak a szőnyi béketárgyalásokról készített naplóját (61–75).

A 4. füzet (89–112) tartalmazza az „Oruossáágh Auagi Praeseruatiuum az Dőgős Pestis halalban" c. értekezést (89–110). A két utolsó lap üres.

Az 5., kisebb alakú füzetben (117–36) olvasható Rimaynak két nagypénteki elmélkedése.

A 6. füzet (141–70) cím nélkül, a 169. lapon félben hagyva, tartalmazza a parázna életről szóló értekezést. A 170. lap üres. Utána más minőségű 4 bekeretezett levél van beragasztva. Közülük az első három oldalon két szlovák nyelvű ének olvasható. A füzet utolsó öt lapja üres.

Az I. és II. kötetet alkotó füzetektől RADVÁNSZKY (RJM) elkülönített 8 kisebb tejdelmű füzetkét, melyeket „Sztregovai Madách Gáspár versei" címmel köttetett egybe. Papírja többnyire ugyanolyan minőségű, mint az I. és II. köteteké. Az egyes füzetek közt itt is 1–3 közt váltakozó, számozott betétlevelet találunk. (Tartalmi ismertetésüknél a könyvtári folio-számozást idézzük.)

A III. kötet 1. füzete (2–3. levél) mindössze két levélből áll. Nagyságuk 198 × 78 mm. A 2a lapra „Anno 1636 à prima die Januarii az meli Sert korczmakra kỳ adek arol walo regestrum" fejrész alá Madách Gáspár feljegyezte a sztregovai kocsmára Kis Lukácsnak 1636. január 8-tól és a daróci kocsmára Szarka Balázsnak 1636. január 2-től kiadott sör mennyiségét, árát, az általuk fizetett részösszegeket. A feljegyzések a 2b lapon január 26-tal megszakadnak. A 3ab lapok üresek.

A 2. füzet (8–11) 200 × 76 mm méretű vastagabb fehér papír. A 8a–10a lapokon „Sóliloquium Johanni Rimaini" címmel verstisztázat foglal helyet. (7. sz.) A végén: „Forditottám en Madách Gaspár deakbull Maggiarrá Rimai vram verszeibeöl" záradék áll. A 10b–11b lapok üresek.

A 3. füzet (14–17) az előzővel egyező vastagabb fehér papírból 230 × 50 mm alakúra összehajtott levelekből áll. A 14a–15b lapokon a „Soliloquium" fogalmazványa olvasható. A 16a–17b lapok üresek.

A 4. füzet (20–27) 200 × 78 mm méretű, durvább, barnásabb papírból készült. A 20b lap üres. A 21a–25b lapok „Jghen szép enekek ché nielwbol magiarra forditot" cím alatt 4 vallásos éneket tartalmaznak cseh nótautalással, Czobor Anna nevét adó akrosztichonokkal. (2–5. sz.) A negyedik ének végén „For. 26. Junniÿ Ao 1636. MG." megjegyzés olvasható. Utána folytatólag a 25b–26a lapokon *Az vr Istenben bizál* (42. sz.) kezdetű vers olvasható. Ezt követőleg a 26a–27b lapokon „Hatvan Lelkỳ orzò Vitezek" címmel erkölcsi szabályok következnek prózában, melyeket Madách Gáspár a Bornemisza Péter által 1577-ben Semptén kinyomtatott *Negy könyvetske* negyedik részeként megjelent *Vigaztalo keonyveczke* (Balassi Bálint *Füves kertecské*-jének újra kiadása) toldalékából másolhatott le. (Vö. Czóbel Ernő: Bock Mihály „Füves Kertecské"-jének magyar kiadásai. EPhK 1910, 607–10. Eckhardt Sándor: A Füves kertecske. ItK 1953, 373–85.)

Az 5. füzet (30–35) papírja azonos az előzőével, nagysága 190 × 75 mm. A 30a–33b lapokon a *Halgazd keresztien ember* kezdetű, Calabria pusztulásáról szóló vers fogalmazványa található (6. sz.). A 34a–36b üres lapok.

A 6. füzet (38–45) 165 × 78 mm nagyságú levelekből áll. A 38a lapon „Kronỳka. etc." (38. sz.); alatta P.G.D.P.B.D.V.M:F: betűk olvashatók. A 38b lap üres. A tisztázatként ható szöveg a 39a–41a lapokon foglal helyet. A 41b lapon 3 versszak terjedelemben *Hidèg orsagnak mondgiak Sueciat* kezdetű töredéket olvashatjuk. (38/II. sz.)

A 7. füzet (48–51) 198 × 75 mm alakú, vastag, sárgult levelekből áll. A 48a–50a lapok „Az Tekintetes es Nagos Hadadỳ Weselenỳ Ferencz vram eö Nagha newére sereztetetet Wersek"-et (59. sz.) tartalmazzák nagyobb betűkkel, vastagabb tollvonással, sötétebb színű tintával, mint Madách egyéb írásai. Az 50b–51b lapok üresen maradtak.

A 8. füzet (53–54) két levélből áll, ugyanolyan, mint a kötet első füzete. Az 53a lapon a daróci kocsmának adott borról, annak áráról szóló feljegyzések vannak 1636. január 19-ről. Az 53b–54b lap üres.

Radvánszkyval szemben Eckhardt csak az I. kötet 1., 3–4., 7–8., a II. kötet 2–3., 5. füzetének írásait tartja Rimay munkájának. A többi füzet szerzőjét Madách Gáspárban keresi. A „Balasa Janos eneke szolỳmoczkaiarull" c. ének (II. kötet 32 – 41. sz.) azonban, Eckhardt szerint, „egészen biztosan sem tőle (ti. Madáchtól), sem Rimaytól nem való". (RJÖM 165.) Ezen kívül kevésbé határozottan, illetőleg mint lehetőséget említi Madách szerzőségét a *Sodomahòz haszonlo* (II. kötet 19–39. sz.), a *Peőngeszeét koboznak* (II. kötet 31–58. sz.) kezdetű és a „Bendeò Panná komaromi Aszoni Eneke"-vel (II. kötet 33–40. sz.) kapcsolatosan.

Bóta László (A Madách–Rimay-k.-ek szerelmes versei. ItK 1967, 1–24) amellett hozott fel érveket, hogy az I. kötet 31–42. lapjainak szerelmes énekei nem lehetnek Madách Gáspár szerzeményei, mint ahogy Eckhardt állítja, s bizonyos kétellyel nézi a Wesselényi Ferenc nevére szerzett ének, az „Oruossáágh Auagi Praeseruatiuum az Dögös Pestis halalban" és a parázna életről szóló elmélkedések Madáchtól való származtatását is.

Megoszlanak tehát a vélemények, ki írta a *Rimay–Madách-k.*-ek anyagát és főképpen az I. és II. kötetnek azokat a darabjait, melyeket Eckhardt nem közölt az RJÖM-ben. Írhatta-e őket Madách Gáspár? A keze írásában ránk maradt másolatok közül mi az ő szerzeménye, és mi esetleg a kortársaké?

Hogy megállapíthassuk Madách Gáspár szerzeményeit, először azokat az írásokat vizsgáljuk meg, melyek kétségkívül tőle származnak. Hiteles Madách-írások elsősorban a III. kötetben találhatók, ahová Radvánszky éppen azért különített el egyes darabokat, mert a vershez írt megjegyzésből, a dátumból kiderült Madách szerzősége.

Kétségkívül ő írta a „Sóliloquium"-ot (7. sz.), a Czobor Anna nevére szerzett 4 csehből

fordított vallásos éneket (2–5. sz.). Neki kell tulajdonítanunk a Calabriát 1638-ban ért természeti csapásról szóló, csehből fordított verset (6. sz.), mivel más ebben az időben csehből nem fordított verseket magyarra. El kell fogadnunk ECKHARDT SÁNDOR érvelését, hogy az *O Jehová Szént Jstenem* kezdetű ének (1. sz.) is az övé. „Rimay nevében Madách nem írhatta volna első személyben a címet" – „Dicziret 8 die Martÿ *Serzetem* Ao 1629." (RJÖM 165.)

Ennek a 7 hiteles Madách-versnek az alapján már betekinthetünk Madách Gáspár verselő műhelyébe. Megfigyelhetjük, hogyan alkotott, fogalmazott és másolt. Jellemezni tudjuk költői képességét, verstechnikáját. Szemünkbe tűnik néhány nyelvi sajátsága. Olyan ismertető jegyeket kapunk így, melyek komolyan esnek latba, amikor a kódexek egyéb termékeinek a szerzőjét keressük.

A hiteles Madách-versek közül a „Sóliloquium" tisztázatban és fogalmazványban egyaránt, a Calabriáról szóló csak fogalmazványban, a többi 5 csak tisztázatban maradt ránk.

Madách először fogalmazványban készítette el verseit, és a jelek szerint nem írt könnyen. Fogalmazványai tele vannak javítgatással, toldozással. Amikor lemásolta első szövegezését, utána változtatott, simítgatott versein. Sőt a letisztázott szövegen is módosított, utólag belejavított, egyes szavakat, szótagokat áthúzott, és föléjük írt valamilyen jobbnak vélt megoldást.

A fogalmazvány és a tisztázat viszonyának tekintetében nagyon tanulságos a „Soliloquium" két példányának az összevetése. A fogalmazványban végzett módosításokat, simításokat mutatják az áthúzgálások, betoldások, az írás közben vagy utólag eszközölt javítgatások. Tisztázáskor a kijavított fogalmazványból mégis elhagyott 2 sort (a 100. sor után), újként betoldott 4-et (8., 11., 63–64. sor). Ezen kívül is még 27 esetben végzett szövegváltoztatást. Ebből 11 ízben javított (1., 9., 55., 60., 71., 88., 93., 100., 106., 118., 120. sor): szótagszámot, rímet helyesbített. Közömbös változtatást végzett 11-szer (3., 19., 24., 29., 33., 78., 79., 101., 102., 110., 116. sor). Szótagszámot rontott 2 esetben (21., 48. sor), másolási hibát követett el, azaz nem vette figyelembe a kijavított fogalmazványt 3-szor (5., 15., 16. sor.). Hasonlóan javításokban bővelkedik a Calabriáról szóló ének fogalmazványa. Az argumentumot figyelmen kívül hagyva magában a versben 42 ízben változtatott, részben az első szövegezéskor, részben utólag. Az *O Jehová Szént Jstenem* másolata 3 utólag eszközölt simítást tartalmaz; a 8., 19., 27. sorokban húzott át Madách szavakat és írt a sor fölé egy-egy szót. A Czobor Anna nevére szóló énekekben a két utolsóban találunk 1–1 javítást.

A hiteles versek azt mutatják, hogy Madách ütemérzéke rendkívül bizonytalan, verstechnikája kezdetleges, sorainak szótagszáma nagyon ingadozó, rímei gyengék, az esetek 70–80%-ában rag- vagy képzőrímek.

A formailag legjobban kidolgozott szerzeménye a „Sóliloquium" és az *O Jehová Szént Jstenem* kezdetű ének. Az elsőben a 45 rag- és képzőrímmel szemben 15, legtöbbször csak az utolsó szótagra kiterjedő asszonáncot találunk. Köztük ilyeneket: lelkem – igen, epestes – weszélihez, tegedet – meleted, bizaal – fén aal, fŵzetet – wétkét, fiu – fŵ, dohotságha – rakwa, eddigh – talaltatik, felelem – éltem, keresztienszeghem – kegietlenszégben, bennem – belőlem stb. A vers roppant bizonytalan ütemezésű nyolcas sorokban íródott. Ezt a versformát Madách aránylag jól kezeli. A 120 sorból a nyolc szótagú sorok száma 112 (93%). A hibás szótagszámú 8 sor közül 2 másolási hiba (5., 48. sor) és 1 bizonytalan olvasat (a 10. sorban *eleiben* lehet *elejben* is!). A szintén nyolcas sorokban írt *O Jehová Szént Jstenem*-ben szótagszámhiba nincs, de az ütemezés bizonytalan; a gyenge asszonáncok (tegÿ – igÿ, engem – chiendeszeghben, teölem – bűneőkben, tiszteszegh – vegik) a rímek 28%-át adják.

A csehből fordított négy ének, Czobor Anna nevére, idegen nótára készült. A szótagszám és a rímelés tekintetében Madách nem járt el következetesen és egyöntetűen. A szótagszámot illetőleg az I. éneknél a sorok 90%, a II.-nál 88%, a III.-nál 66%, a IV.-nél 92% a hibátlan sorok aránya. A rímek legtöbbnyire itt is rag- és képzőrímek. Valószínűleg cseh melódiára fordította a Calabria pusztulását megéneklő verset is. Rímtechnikája itt, bár nem művészi, de elég következetes. (De ilyen asszonáncai vannak: habokot – buritot, buritot – falukot, sülestet ott – fŵsteolog, haioiokoth – marhaiok – reaiok – haioiok stb.) A hibátlan szótagú sorok aránya: 86%.

E néhány versben feltűnő nyelvi jelenség az igealakok furcsa használata. Madách többször használ határozott tárgy mellett alanyi ragozást: O Eördőg S. Te weén kigio ... Kÿ eleinket chaltál (Czobor Anna nevére szóló első ének 2. sz. 64., 66. sora); Ments szolgalodat (uo. 32. sor); Wetkemet elö ne szamlalÿ (5. sz. 12. sor stb.). Máskor határozatlan tárgy mellett tárgyas igealakot találunk; Mért hà egi kis werebeczkét ... Eő szent felsége eltetŷ Eőrzÿ taplalia S. wezérlÿ („Sóliloquium." 7. sz. 11–14. sor). A kétféle ragozás legtöbbször a felszólító módban mosódik össze. Az esetek egy

része, hogy ti. néhol szerepel a *j*, ill. a *d* felszólító módjel, máshol pedig hiányzik, csak részben magyarázható Madách helyesírásával, pl.: Bumban Segeli es áld iowál (5. sz. 11. sor); Haicz fwleidet /Eebrèzd lelkemet (2. sz. 5–6. sor). Más részük azonban kétségtelenül Madách nyelvének jellemzője: S. Tiszticz meg Velőmet (3. sz. 52.); Kőniebits Lelkỳ Terhűnket (4. sz. 39.); O irgalmas Istenűnk / Adgi hogi hozad Terhessűnk (Calabriáról szóló ének 6. sz. 185–86. sor).

Második személyű tárgyra vonatkozólag nemegyszer harmadik személyre mutató tárgyraggal látja el az igét: hogi tegedet èn dichiriem (7. sz. 115. sor); S dichirhesem tegedet. (Ugyanannak fogalmazvány példánya utolsó sorában); Dichiriem Vegik teged (2. sz. 25. sor), Tegedet én istenemet Jmadom (uo. 62. sor). (Vö. KOVÁCS MÁRTON: Furcsa tárgyas alakok. MNyr 1916, 87.)

Madáchnak egyik furcsa nyelvi sajátsága, hogy néha a mondaton belül az alany személye nem egyezik az állítmányéval. Pl. harmadik személyű alany mellé második személyű állítmányt szerkeszt: Az én vram es Christusom / Nem hadts mert wagi oltalmázom (5. sz. 1–2. sor).

A kétségkívül hiteles Madách-versek nyújtotta tanulságok alapján Madách Gáspár szerzőségére gondolhatunk tehát olyankor, amikor a kódexek az egyes darabokat 2 példányban is megőrizték (fogalmazvány – tisztázat, kétféle kidolgozás, az egyikből néha csak töredék), amikor a ránk maradt mű a szerző első megszövegezése javítgatásokkal tarkítva vagy olyan másolat (tisztázat), mely írás közben vagy utólag eszközölt simításokat tartalmaz. Madách szerzőségét támogatják a fentebb ismertetett nyelvi sajátságok, elsősorban a tárgyas és alanyi ragozás nagymérvű összemosódása. Döntő érv Madách szerzősége mellett a versek bizonytalan ütemezése, ingadozó szótagszáma, gyenge rímtechnikája, tehát a versek formai kidolgozásának fogyatékossága.

Ezeket a meggondolásokat alkalmazva és kiegészítve egyéb filológiai, stiláris érvekkel (szövegátvételek, stílusbeli egyezések, gondolati és képi párhuzamok stb.), az azonos lelőhely, a tematikai és műfaji rokonság jegyeivel és az eddigi kutatások eredményeivel próbáltunk feleletet adni arra a kérdésre, Madách Gáspár írta-e a kódexeknek azokat a darabjait, melyekről Eckhardt nem bizonyította be Rimay szerzőségét.

Mivel a hiteles Madách-versek egy kivételével a III. kötetben olvashatók, először ennek az anyagát vizsgáljuk meg.

A kötetnek egyetlen olyan füzete van, mely több éneket tartalmaz, a negyedik. Itt a Czobor Anna nevére írt négy ének után folytatólag következik *Az vr Istenben bizál* kezdetű, versnek is alig nevezhető darab. (42. sz.)

A vers a „Sòliloquium"-mal mutat kifejezésbeli rokonságot. Így a kezdő sora (Az vr Istenben bizál erös vasztag hittel) összevethető a Sòliloquium" 9., 37. soraival: Vasztag hittel Jstenben hidgi – Tsak Jezus Christusban bizaal (7. sz.).

Megfigyelhető a versben a tárgyas alakok használata határozatlannak számító tárgy mellett (Szenkit bechwletiben meg ne Serczed; Haragot sokaig siwedbèn ne Tarchiad); az egyes számú alany mellett a többes számú állítmány (Hogi annak sorsa feiedre ne Aradgianak).

Madách szerzőségére utalnak a vers formai fogyatékosságai. A rímelés, a sorok összecsengése kezdetleges (ilyen asszonáncokat találunk: hittel – elmelkedgiel, elmelkedgiel – hogi eel, ne Add – bannad). A soroknak mindössze 50%-a egyöntetűen tizenhármas, a többi a 9 és 12 szótag között mozog.

Nem sikerült feloldanunk a „Kronỳka. etc." c. vers (38. sz.) cím alatti betűrövidítéseit, ami talán támpontot nyújthatna a keletkezés körülményeire. A hazudozás ellen írt vers tisztázatnak tűnő másolatában több javítgatás, simítás van. A verset követőleg pedig 3 strófányi töredéket találunk ugyanabban a versformában, ugyanabban a hangnemben a nagyotmondás tárgyköréből. Kétségtelen, hogy a két darab összetartozik. Verstechnikáját tekintve mindkettő igen gyenge munka. Ilyen összecsengéseket találunk: wéue – idegenité – előtte – erdemlete; Terem – Temerdeken – megien – Jtelem. A szótagok száma a 8 és 14 között váltakozik. Túlsúlyban vannak a tizenegyesek (38%) és tizenkettesek (35%), de együttesen is alig múlják felül az összes sorok 2/3-át. Hasonló az arány a fogalmazványnak tetsző töredékben is.

Megtaláljuk a határozatlan tárgyak mellett a tárgyas igealakokat (21–22., 28., 51. sorok) és ennek a fordítottját: a határozott tárgy mellett az alanyi ragozást (58–59., 97. sorok).

Madách szerzősége mellett bizonyító érvként említhető, hogy a 61. sorban szerepel Kékkő, mely Sztregova közelében feküdt. Itt Balassa Simonnak részjószága volt, 1636-tól haláláig Madách ennek prefektusa.

A kötet utolsó darabja a Wesselényi nevére írt ének (59. sz.) Balassi-strófában. Mindössze egyetlen szótaghibája van (98. sor): „Madách Gáspár többi verséhez viszonyított, feltűnően jó

formai kidolgozottsága, kerek szerkesztettsége és lendületes lírai sodrása azt gyaníttatják, hogy ez az ének nem is tőle való." (BÓTA: i. m. 22.) A Balassi-reminiszcenciákat tartalmazó (vö. *Az Szentháromságnak, kinek imádkoznak* kezdetű verssel, ECKHARDT, BBÖM 83.) vitézi éneket Radványszky valószínűleg azért tette Madách versei közé és datálta 1646-ra, mert úgy tudta, hogy a fia ekkor Wesselényi szolgálatában állott, az apja vele „élénk" levelezést folytatott. A levelek azonban nem a mi Madách Gáspárunk, hanem a kelecsényi ágból való Madách Gáspár írásai, költőnk 1646 előtt már pár évvel meghalt. 1646-ban Madách semmiképpen nem írhatta tehát az éneket. Ez a körülmény azonban nem zárja ki, hogy korábban ő írta a verset, melynek stílusa, képei nem ütnek el Madách verseiétől; sőt megtaláljuk benne a tárgyas igékkel kapcsolatban a Madáchra jellemző, ma furcsának érzett nyelvi sajátosságokat: Hatalmat azokon Wehessem (15. sor), Feiemet latogadtál (33. sor), Tegedet keremis (38. sor).

Bár nincs kizárva, hogy a Wesselenyi Ferenc nevére szerzett éneket Madách Gáspár írta, a művészi hatás tekintetében a rossz Madách-versek felett álló vitézi éneket – mely egyetlen ilyen tárgyú vers lenne Madách oeuvre-jében – indokoltnak látszik különválasztani a hiteles Madách-írásoktól, és külön csoportban, a *Rimay–Madách-k.*-ek ismeretlen szerzőtől származtatott versei között publikálni. A III. kötet minden egyéb versét azonban Madách szerzeményének tartjuk, és az ő neve alatt közöljük.

A *Rimay–Madách-k.*-ek I. kötetének 2. füzete 15 szerelmes versét (43–58. sz.) ECKHARDT SÁNDOR Madách verseinek tekinti az önkényes javítások, változtatások miatt, „amilyeneket íróember csak saját műveivel szemben engedhet meg; így a *Semmi alat ninchen földön niomorultab* kezdetű versben (48. sz.) a második sorban kihúzta a »Mint szerelem toriben akadot szegheni rab« sorból a 'Mint' szót, mint ritmusrontót, amivel viszont a szintaxis szenvedett. Az *Olý nehez nem latom (!) elötem jarnia* (51. sz.) kezdetűben meg ez a sor: »Ha hunnekis, elmem vele almodozna« eredetileg így állott: 'vele vigadozna'." (RJÖM 163–64.)

BÓTA LÁSZLÓ Eckhardttal szemben azt bizonygatja, hogy a szerelmes verseket Madách nem írhatta. Olyan *olvasatból* adódó torzulásokat, az értelem logikája ellen elkövetett változtatásokat találunk bennük (A *Ne gondold Szerelmem* (43. sz.) 3. sorában: Swkos oruiwel – Sw keseruiwel helyett; 28. sorban: keblenben – keblemben (kebledben!) helyett; az *Egi Szep roza szalat* (49. sz.) 12. sorában: Hogi annath Siwhassa illetteö Zagodoth, mely sor Bóta szerint az eredetiben így lehetett: Hogy onnat szivhassam illetö szagodot; „a másoló azonban először *annath*-ot írt, de mivel a következő *szivhassa* ige végéről az *m* személyrag hiányzott, vagy azt nem tudta kivenni, áthúzta az *annath*-ot és *annak*-ra javította, amivel azután végkép elrontotta a sor értelmét". (I. m. 5–7.) Ezeket csak a másoló felületességével, ügyetlenségével tudjuk magyarázni. Ilyeneket Madách csak idegen szövegek másolásában követhetett el, és semmiképpen nem saját szerzeményeiben – írja Bóta. Szerinte Madách szerzősége ellen szól az a tény, hogy a verscsoportot az azonos szótagszámú sorokból álló, metrikailag jó strófák, a majdnem kifogástalan ütemezés, a nemegyszer mesterkélten jó rímelés, tehát a formai kidolgozottság jellemzi, míg Madách verseit mindennek éppen az ellenkezője. A 15 szerelmes vers 309 sorában mindössze 5 esetben találunk szótaghibát (1,2%).

Bóta szerint nem lehet kizárnunk azt a feltevést, hogy ezeket a verseket Rimay írta, mivel a kódexekben több, más forrásból ismeretlen Rimay-vers is olvasható. Rimay szerzőségének bizonyítására számos stílusbeli egyezést, képi és gondolati párhuzamot, tematikai és műfaji rokonságot hoz fel a 15 szerelmes versből és Rimay János hiteles verseiből, rámutatva a Balassival való paralelizmusokra is.

A Balassi-reminiszcenciák, a Rimayra jellemző egyedi vagy gyakran használt szavaknak, kifejezéseknek előfordulása a szerelmes versekben, a tartalmi és formai rokonság nem zárja ki feltétlenül, hogy a szerelmes verseket Madách ne írhatta volna.

Madách ránk maradt hiteles versei között egyetlen szerelmes tárgyú sincsen. Ilyenek hiányában a 15 vers stílussajátságait, képi és kifejezésbeli elemeit Bóta csak Madáchnak más műfajú és tárgyú (elmélkedő, istenes, oktató) alkotásaival vethette össze, ami eleve Madách hátrányára billenti a manierista szerelmi költészet képeinek, kifejezéseinek, szavainak előfordulási arányát. Az istenes, a gondolati költészet más szó- és képanyaggal dolgozik, mint a szerelmi. De még így is megtalálható a Bóta által Rimayra jellemző szóként, képként idézett példák csaknem mindegyike Madáchnál is, csak kisebb számban. A 15 szerelmes vers közül az egyetlen kissé szabadabb szájú darab pedig (*Szerelemtwl chiak kaár* – 47. sz.) éppen – amint a későbbiek folyamán láthatjuk – a Madách szerzeményének bizonyuló latrikánus versekkel, a parázna életről szóló versbetétek egyikével mutat kifejezésbeli egyezést, képi párhuzamot.

Bóta érvelését nem tartjuk elég meggyőzőnek ahhoz, hogy a *Rimay–Madách-k.* I. kötet 2. füzetének szerelmes darabjait Rimay János nevéhez kössük. De elegendőnek ahhoz, hogy ezeket az írásokat ne tekintsük Madách Gáspár szerzeményeinek. A verseket a kódexek ismeretlen szerzőtől származó darabjai címmel közöljük.

Mivel a kódexek I. kötetének 6. füzete egy kivételével (*Az hit remelendő:* 79, és 84–87) Cato mondásainak fejtegetéseit tartalmazza, a 6. füzetet a II. kötet 1. füzetével együtt vizsgáljuk. Az II. k. 1. füzetének 7–16. lapjai egyöntetű, tematikailag egynemű anyagot adnak: Cato 12 disztichonjának hosszabb lélegzetű magyarázatait. (22–33. sz.) Ezeknek utolsó tagja: *Ha te iol él*s (Cato III. 2.) többsoros szövegegyezést mutat a „Kronyka. etc." címet viselő Madách-verssel. (38. sz.) Azonosak a 13–18. (ott: 85–91.), 21–24. (ott: 93–96. sorok, de első személyben); továbbá a 29. (97.), 32. (100.) és a 33. (101.) sorok. A szövegegyezések miatt a versciklusnak ez a tagja Madách szerzeményének bizonyul. Az ugyanebben a füzetben olvasható egyszerre készült másolatok, a versek közti tematikai rokonság, a verscsoport egyes tagjai között lévő szövegkapcsolatok (ezeket itt nem soroljuk fel, lásd őket az egyes versek jegyzetében) azt mutatják, hogy ezt a verscsoportot egy és ugyanaz az ember írta.

Madách szerzőségére vall, hogy a versek közül a *Ne hid minden kor* (22. sz.) és a *Feleseget ne Végi* (23. sz.) kezdetűnek más változatát is megőrizte a *Rimay–Madách-k.* Az elsőt *Asszonj alat ha haraghsik* kezdettel, 8 kb. egyező és 2 új strófával ugyanez a füzet az 5. lapon. A másodikat 9 versszakkal hosszabb terjedelemben az I. kötet 81–83. lapjain találjuk meg. A másolás közben – zömmel utána – végzett javítgatások, a gyenge rímek, a szótagszámok széles skálájú ingadozása éppenúgy Madáchra vall, mint az alanyi és tárgyas igealakok használatában jelentkező bizonytalanság, furcsaság. (Pl. Meg ald az Istén mindennel hazadot; Bu banatul eltedet Tawosztat; Vradnak haragiát feiedre ne Voniál; Sokaigh Walo éltedet ne kywani; Vndok rut beszedel teged meg gialazza; Mint az kettőtwl ment ember lehessem stb.)

A Cato-féle bölcs mondásokhoz fűződő hosszabb elmélkedések, intések mellett Madách rövidebb alakban is fejtegetett Cato-disztichonokat. Cato I. könyve 33 disztichonjának 4–4 soros magyarítása az I. kötet 6. füzetében maradt ránk (34. sz.). Ugyanabban, ahol a *Feleseget ne Végi* kezdetű hosszabb fejtegetés is olvasható (81–83). Kimutatható, hogy a bölcs mondások átültetésekor Madách a Cato-féle disztichonok XVI. század végi debreceni kiadását (az 1591. vagy az 1597. évit) használta. Nemcsak a latin szöveget vette ebből, hanem az annak idején iskolai használatra készült prózai fordítás jó részét is belegyömöszölte a maga verses feldolgozásaiba.

Hogy a rövidebb catói mondásokat is Madách írta, a *Feleseget ne Végi* hiteles Madách-verssel való szomszédságon, a versikék szótagszámainak Madáchra jellemző ingadozásán (a túlsúlyban lévő tizenkettes sorok száma az összesnek a felét sem éri el, a többi a 10 és 15 között ingadozik), a szerző-másolóra valló szövegváltoztatásokon túlmenőleg bizonyítja, hogy az I. könyv 8. disztichonja fordításában az első három sor egyezik a catói mondás hosszabb fejtegetésének soraival. (*Ne hid minden kor* 22/I. sz.) A javítgatások ellenére nem fogalmazványpéldányokkal állunk szemben, hanem tisztázatnak készült másolattal. Ezt bizonyítja az a tény, hogy a 33. disztichon latin szövege alá Madách tévedésből a következőnek az átültetését másolta le.

Az I. kötet 6. füzetében az egy hosszabb és a 33 rövid Cato-disztichon magyarítása közt olvasható *Az hit remelendő dolgoknak allattia.* (8. sz.) Az ének nótautalása Rimaynak *Az jo hitű ember szelid ez világon* énekét idézi. Míg Rimaynál minden sor 12 szótagos, itt a harmadik sor csak 6 szótagból áll. De ránk maradt ennek az éneknek a 3. strófája egy más változatban (I. 74.), ahol mind a négy sor ugyanannyi szótagszámú, mint Rimay éneke. Úgy látszik, Madách tisztázás közben változtatott a versformán.

Szokatlan Madáchnál, hogy ezt az éneket argumentum előzi meg. A szövegében látható javítgatások azonban, mint a versben olvasható utólagos simítások is, a szerző-másoló Madáchra vallanak. Az ének 1–25. sora Pál apostolnak a Zsidókhoz intézett levele 11. fejezete 1, 3–8. verseinek olyan jellegű átvétele, mint amilyent a Cato-féle mondások rövid parafrázisai és a debreceni kiadás szövege között látunk. Ugyanezt a témát Rimay a *Nem lehet szebb dolog* (RJÖM 64–65) kezdetű énekében sokkal önállóbban dolgozta fel. Nem látszik valószínűnek, hogy Rimay az igaz hitről kétszer is verselt volna. Még valószínűtlenebb, hogy egyszer hibátlan verset írt, máskor meg a 64 sorból 16-ban szótaghibát vétett (25%). A rímek is Madách gyenge verselő készségét mutatják. A ragrímek mellett ilyen asszonáncokat találunk: Teremptet – leott – beszelget – bechwletet; kédves – kelemetes – Szekihez – epwletet.

A javítgatásokkal, két változatban (bár csak nagyon kis töredékben) is ránk maradt, gyenge

technikával készült, a költői eredetiséget nélkülöző versben Madáchra emlékeztet a 45. sor tárgyas igéjének alanyi ragozása határozott tárgy mellett (Azert hitbeöl Talals bŵned bochanatiat).

A fentiek alapján Madách verseiként közöljük tehát a I. kötet 6. füzetének az anyagát.

A II. k. 1. füzetébe Radvánszkytól utólag beragasztatott 5–6. számozású levél az *Aszonj alat ha haraghsik* (5. lap) mellett (22/II. sz.) ennek ellenverseit tartalmazza „Az io Aszoni alatrol" címmel. (35–36. sz.) A közös cím alatt a 6. lapon két kidolgozást olvashatunk. Az első *Nagi Jsten aiandekà* kezdettel két Balassi-versszak terjedelmű. (Egy harmadik strófával megtoldott alakban ugyanebben a füzetben megtaláljuk a 30. lapon!) A hibátlan sorok százalékszáma: 88, de a rímelés nagyon gyenge. A másik kidolgozás *Aszoni embernek Semermeteseghè* kezdettel hat négysoros versszakból áll. Benne az egynemű sorok, a tizenegyesek százalékszáma: 55, a többi 9–13 szótag közt váltakozik. Ebből következőleg a vers ütemezése rossz. A rímek gyengék. Másolás közben Madách a 24 sorban 4 ízben javított.

A füzet egyéb versei:

Sodomahòz haszonlo (39. sz.), *O tsalard wilagh* (37. sz.), *Peŏngeszeét koboznak* (58. sz.), „Balasa Janos eneke" (41. sz.), „Bendeò Panná komaromi Aszoni Eneke" (40. sz.).

Közülük az *O tsalard wilagh* egy nyolc- (II. 21) és egy hatstrófás (II. 23) változatban is ránk maradt. A hibátlan szótagszámú sorok 88%-ot tesznek ki, a túlnyomólag kétütemű tízesekkel szemben 1–1 nyolcas, kilences, tizenkettes sort is találunk. Másolás közben Madách mindkét változatban 1–1 javítást eszközölt. Madách verseként közöljük.

A többi négy vers együvé tartozását Radvánszky is észrevette. Az *O Jehowá Szént Jstenem* (1. sz.) kezdetűvel együtt egyszerre kerültek leírásra, a többi verstől elütő színű tintával és eltérő vonalvezetéssel. Ezért is kísérte valamennyiüket Radvánszky lapalji megjegyzéssel: „Ugyanolyan öregedő kézzel írott betűkkel és ugyanazon tintával írva, mint ..." Hogy valóban öregedő kézzel másolta-e le őket Madách, nem tudjuk. Az *O Jehowá Szént Jstenem* címében szereplő 1629-es évszám bizonyára nem a másolás, a füzet összeírásának időpontját, hanem a vers keletkezését jelzi. (Vö. ECKHARDT, RJÖM 165.)

Bár ebben az énekcsoportban jobb rímeket, több és jobban összecsengő sorvéget találunk, mindegyiküket jellemzi mégis a bizonytalan szótagszám miatti rossz ritmus. Köztük is leginkább a „Balasa Janos eneke", „Bendeò Panná eneke" című és a *Sodomahòz haszonlo* kezdetű verset. Közülük az első 24 sorából egynemű tizenegyes mindössze 55%, a többi 10 és 13 között ingadozik. „Bendeò Panná eneke" azonos szótagszámú sorai nem teszik ki az összesnek a felét sem, a többi sor 9–13 szótag közt váltakozik. A *Sodomahòz haszonlo* énekben a soroknak 45%-át adják a tizenegyesek, mellettük a 44 sorból 14 tizenkettest, 4 tizenhármast, 8 tízeset találunk. A versekben a rímek legnagyobb része rag- és képzőrím. Egy-két jól összecsengő sorvég mellett (vagion – nagion; Panna – hanna) ilyen asszonáncokat találunk: attiafiak – szarmázandodtak – hazasagnak – parazna-sagnak; Materia – maria – katonaira – kinaira; erezed – eredet – fektetet – hiweled; aperturà – tistitia – fara – Vilaga.

A verseket a gyenge verstechnikán, azonos lelőhelyen, a Madách-másolatokra jellemző javítgatásokon kívül egy bokorba fűzik az egyéb formai és tartalmi jegyek is, „olyannyira, hogy egyazon szerzőre kell gyanakodnunk" (GERÉZDI RABÁN: „Balassa János éneke solymocskájárul". ItK 1965, 691). A rokonságot és a szerző azonosságát Gerézdi ugyan csak a „Balasa Janos eneke"-re és a „Bendeò Panná eneké"-re vonatkozólag említi és vizsgálja, de „az obscén variációk egy témára" szerzőjét kereshetjük a *Sodomahòz haszonlo* kezdetű ének mögött is. Itt azonban ugyanazon szókészlettel nem „körmönfont malackodást" folytat Madách, hanem a paráználkodás és egyéb fertelmességek bűnét ostorozza.

Sodoma egy konkrét vár képének tűnik. Ez legfőbbképpen a 41. sorból érződik. A szóban forgó vár a paráznák hajléka, a fertelmességek tanuló iskolája, ahol torkosság, bujaság, részegség, hazudozás honol, ahol a latorság fiai laknak. A Balassa Jánosok Kékkő vára lehet, ahol a közeli atyafiak tolvajkodnak, prédálnak, bakok módjára egymás oduját „bűzlik". A „Kronyka. etc." megnevezte Kékkő várát, mint a hazudozások fészkét, a nagy hazudozókat csak azért nem említette meg „nevenkint", mert nem akarta hírükben-nevükben meggyalázni. A vers 17–20. sorai az ottani hazudozást kárhoztató sorokra emlékeztetnek. Madách Sodomáját olvasva a Balassa-testvérekre kell gondolnunk, akik örökösen egymás ellen acsarkodtak, egymással veszekedtek, ott ártottak egymásnak, ahol tudtak. Balassa Zsigmond halála után Rimaynak nem akaródzott Kékkőre mennie a testvérek közti nagy ellentétek miatt, minthogy ott minden összevissza megy, minden lehetetlenül történik, az összes dolgok visszájukra mennek. (Rimay levele Balassa Zsigmondnéhoz. Lásd RJÖM

405–407.) A kékkői állapotokat Madáchnak jól kellett ismernie mint Balassa Simon kékkői jószágai felügyelőjének. Elsősorban ismerhette az ott lakó Balassa János és Ferenc dolgait. Éppen Balassa Ferenc nevezi testvérét „feslett erkölcsűnek", ő szólítja „baguli atyafinak". (Vö. VARGA IMRE: Tallózások Madách Gáspár körül. ItK 1968, 72.)

A vers 2. sorának Cleopatráját említi a „Bendeö Panná eneke" 33. sora is, a 3. sor Semiramisának bujaságáról pedig – akárcsak Cleopatraéról – a parázna életről szóló értekezésben olvashatunk (154. lap). A 10. sor (Tokelletlenszeg *benned neő Nagion*) a „Balassa Janos eneke" 2. sorára emlékeztet (Siuiben szerelmem *neö igen nagion*). A 43. sor *hohár*-ja hasonló rímhelyzetben a *Jo Szerencheben* kezdetű vers 47. sorában bukkan elő. (24. sz.) Madách kedvenc szavai, jellemző kifejezései az „Alhatatlansagnak *feske*", (12. sor), az „Jstentelenszegbén *merwleő Jffiak*" (21. sor), a paráznaságnak *„fekemleoi"* (31. sor), a *„feslet erkolts"* (35. sor), a *„sok fertelmesegh"* (37. sor).

A „Balasa Janos eneke" és a „Bendeö Panná eneke" „vérrokonságáról", műfaji és stiláris párhuzamairól szólott GERÉZDI RABÁN (i. m. 690–92). A Bendő Pannáról szóló versnek Madáchtól való származását támasztja alá sorainak összevetése a parázna életről szóló traktátus versbetétjeivel. A 39–40. sorok:

Meli nem meltó Meled fektetet,
Chiak telhessek Niers bórel hiweled –

a paráználkodó gonosz asszonyt idéző m) versbetét két utolsó sorához áll közel (147. l.):

Myndeniket hiw melleje,
Telhessék elewén kessel hiwele.

(Párhuzamba állítható vele a kolligátum *Szerelemtwl chiak kaár* kezdetű énekének (47. sz.) két utolsó sora is: S Niugodgiekis ki ki kegieszenek mellin / S kittöl lehet kestis chierellien hwwellin.) A buja természete miatti *disznó*hoz való hasonlítást a parázna életről szóló értekezés m') versbetétjében olvashatjuk (163. lap); a 32. sor *koslat* szavával pedig az *Jgaz emberekel* 14. sorában találkozunk. (32. sz.)

Aránylag kevesebb szótaghiba van a *Peőngeszeét koboznak* kezdetű versben. A 16 sorból hibátlan 81%. A 3 rossz sorból 2 valószínűleg másolási hiba (a 6. sor helyesen így lehetett: Sem Tantshoz *nem* Valo; a 16 pedig: *karyában* – karyáiban helyett); a 3. sor azonban bántó kizökkenést okoz a vers ritmusából. Ami ennél a versnél Madách szerzősége ellen szól, az a kitűnő szerkezetű versből áradó egységes hangulat. (Vö. A magyar irodalom története 1600-tól 1772-ig. Bp. 1964, 36–37.) A hatásos ellentétpárok, a nyelvileg is pontos megjelölések (hárfa*zengés*, kobo*zpengés*), az epigrammatikus csattanó miatt felmerül az emberben a kérdés, hogyan írhatott volna ilyen jó költeményt az az ember, akinek versei – kevés kivétellel – messze az átlag alatt maradnak.

Ajánlatosabbnak tartjuk ezt a költeményt a *Rimay–Madách-k.*-ek ismeretlen szerzőtől származó darabjai közt közzé tenni. A II. kötet 1. füzetének összes többi darabját azonban Madách Gáspár neve alatt közöljük.

A II. kötet 4., illetőleg 6. füzete őrizte meg az „Oruossáágh Auagi Praeseruatiuum az Dőgős Pestis halalban" című értekezést és a parázna életről szóló cím nélküli elmélkedést. Mindkettőben „a tömérdek sok javítás, toldás mutatja, hogy itt Madách fogalmazásával van dolgunk". (ECKHARDT, RJÖM 165.)

Vizsgálódásaink azzal az eredménnyel jártak, hogy ezt a két prózai értekezést, számos versbetétjével együtt Madách Gáspár valószínűleg kész tractatusból, idegen nyelvből fordította magyarra. A kézirat javítgatásai, betoldásai, a lap alján és a lapszélen olvasható vagylagos részek nem eredhetnek a pusztán *másoló* Madách kezétől. A versbetétekben is számtalan változtatás van. Ezeket éppúgy jellemzi a verstechnikai kidolgozottság fogyatékossága, mint az egyéb, Madách szerzeményének bizonyuló verseket. A pestisről szóló értekezés első betétjében a 36 sorból mindössze a sorok ⅔-a az egynemű, a másik ⅓-a 8 és 12 szótagot számláló sorokból tevődik össze; a második versbetét 4 sorából 2 sor tizenegyes, 1–1 pedig tizenkettes, illetőleg tizenhármas.

Ugyanez a helyzet a parázna életről szóló értekezés versbetétjeinél is. Vannak köztük olyanok, ahol a sorok ütemjellegét sem lehet megállapítani. Még a nyolcas soroknál is 20% hibás szótagszámút találunk, pedig ebben a sorfajtában követett el Madách legkevesebb vétséget. Madách szerzőségére mutatnak a versbetéteknek Madách egyéb verseivel való gondolati, kifejezésbeli párhu-

zamai, amelyekre egyes verseknél már utaltunk. Így az l), m), m'), b⁺), betétek meg a *Feleseget ne Végi* kezdetű (23/I. sz.), a „Balasa Janos eneke" (41. sz.), „Bendeò Panna eneke" (40. sz.) „Az gonoz Aszoni alatrol" című (22. sz.), az *Az mi lehetseges* kezdetű (28. sz.) versek között lévő gondolati és stiláris egyezések.

Madách írásának tartjuk a II. kötet 6. füzetében a 170. lap után beillesztett levelek két szlovák nyelvű versét. Mint láttuk, Madách több verset fordított csehből magyarra. A Madách-lt.-ban egyik levelének hátlapján is fennmaradt egy szlovák verse (I. cs. 12.).

A *Rimay–Madách-k.*-eknek az RJÖM-ben ki nem adott vers anyagából tehát az alábbi írásokat nem közöljük Madách Gáspár neve alatt:

I. kötet 2. füzetének 15 szerelmes versét,

II. kötet 1. füzetének *Peőngeszeét koboznak* kezdetű énekét,

valamint a „Sztregovai Madách Gáspár versei" címet viselő III. kötetben a Wesselényi Ferenc nevére szerzett verset, megjegyezve, hogy nincs határozott bizonyítékunk, hogy ezeket nem Madách Gáspár írta.

Madách Gáspár szerzeményeinek tartjuk a RADVÁNSZKY-tól „Sajo-cazai-codex III." néven emlegetett, az RJM 109–14. lapjain közölt verseket. JANKOVICS JÓZSEF mutatott rá, hogy „A Sajo-cazai-codex III – illúzió... nem több, mint egyetlen, mindkét oldalán beírt lapív, valamint a Radvánszky által ugyaninnen közölt 1622. Margit asszony napján kelt, Madách Gáspárhoz írt Rimay-levél. E kézirat-palliumra írta rá Radvánszky a «Sajo-cazai-codex III.» jelzetet, s jelenleg az OL Radvánszky család lt. P.568. 16. csomagjában található." (JANKOVICS JÓZSEF: „Akadtam egy picturára..." Rimay János és Madách Gáspár allegorikus versének képzőművészeti vonatkozásai. Itk 1982, 653.)

A hét főerényről szóló 2–2 strófás verseknek és a főbűnökről szerzett 6 versikének ugyanolyan vagy talán ugyanaz a képsorozat lehetett az alapja, mint amilyenről Rimay két kidolgozásban is elkészítette az „Encomia virtutum" c. munkáját. (RJÖM 135–41.) Az „Okosság is vette kezében tükörit", „Mérő serpenyőjét igazság is tartja", „Az égben emeli az ö két szemeit", „Fösvénység is járul az második rendben", „Negyedik rendben látod az oroszlánt" kifejezések világosan képleírásokra utalnak.

A hét főerényről szóló Madách-versek és a Rimay-költemények tematikai rokonságából és kifejezésbeli párhuzamaiból nem következtethetünk arra, hogy esetleg Rimaynak egy harmadik feldolgozásával állunk szemben. Madáchnak a jellemzője, hogy szívesen vesz át máshonnét gondolatokat, kifejezéseket, szavakat. (Vö. a Cato-disztichonokkal kapcsolatban mondottakkal!) A versek formai kidolgozottságának fogyatékossága Madách szerzőségére vall. Az 56 sorból a tizenkettes sorok száma 42 (75%), a többi 10 és 13 szótag közt váltakozik. A ragrímek mellett itt kevesebb, de éppolyan gyenge asszonáncot találunk, mint Madách egyéb szerzeményeiben.

A főbűnökről szóló versikék az előbbi ciklus ellenversei. Csak hat képről szerzett azonban Madách verset, közülük a „Superbia" (16. sz.), „Auaritia" (17. sz.), „Inuidia" (18. sz.) és a cím nélküli – a henyélésről (19. sz.), a haragról (20. sz.), a mértéktelenségről (21. sz.) szóló versek sem nyerték még el végső formájukat. A harmadik és ötödik vers még ki nem javított fogalmazvány félsorokkal, a kétstrófás szerkezetbe bele nem férő többletsorokkal, az ötödikből pedig csak egy töredékes verszak készült el. A hetedik főbűn versbe szedését meg csak éppen elkezdte: „Paraznasagh hasonlo". Alatta tollpróbák láthatók, többek között: „Rimmaj", „Rementelen maar."

Közülük a *Reszeges embernek chegere* kezdetű versike 5–8. sora a *Borral, szerelemmel ha lehet* kezdetű catói mondás 17–20. sorainak az átvétele.

Az *Invidiá*-ról szóló 8–10. sora:

Mikoron sziwiben Irigisegh vér fezketh,
Foniastia, apastia az niaualias testet,
Jo szerencheienek kiwania el vestet

„Az gonoz Aszoni alatrol" 2–4. sorainak a visszhangja:

A koron gonosag Siuibén weér fésket,
Atkozá, Sidgia niawalias fériet,
Kiwania Segennek egi oraban vestet.

Ezek és egyéb, idézni már feleslegesnek látszó nyelvi párhuzamok mellett a versek Madáchnál szokásos formai kidolgozatlansága is az ő szerzőségét bizonyítja.

Valószínű, hogy a *Rimay–Madách-k.*-ek darabjain, a Madách-lt. egy szlovák nyelvű verstöredékén kívül egyéb írásai is voltak Madách Gáspárnak. Egy dátum nélküli levelében (lásd alább közölve) maga tesz említést „egjnehani enekeczke"-ről, melyeket csehből fordított és leveléhez csatolva elküldött az ismeretlen címzettnek. ECKHARDT a levelet egy 1631. december 11-én kelt levélre készült válasz fogalmazványának véli (RJÖM 168). Ezt a keltezést azonban nem tudjuk bizonyítani. Talán túlságosan korai is lenne, ha Madách Rimay halála után ilyen rövid idő elteltével már írásának sorsáról panaszkodnék. Gondolhatnánk arra is, hogy a fordítások a Czobor Anna nevére készült énekek [1636!]. Madách ugyanis több ízben leírta magának szerzeményeit. Legalábbis egyes verseinek két példányban is ránk maradt másolataiból, melyek mindegyike tisztázatnak tetszik és nem fogalmazványnak (pl. *O tsalard wilag, Nagi Jsten aiandeká,* „Az gonoz Aszoni alatrol"), erre következtethetünk.

Madách tervszerű másolgatását bizonyítja, hogy megvolt neki Rimay 37 énekének a sajtókész másolata. A gyűjtemény sorsa egyben a Madách-másolatok egy részének sorsát szemlélteti. Az énekek elvesztek, csak az argumentumok egy részét őrzik a *Rimay–Madách-k.*-ek. De csonkán jutottak el hozzánk a kódexben a szerelmes versek is. És a szétszóródás lett osztályrésze a Rimay-féle *Balassi-Epicedium*-nak is, melynek lemásolásához Madách kétszer is hozzáfogott; a kézirat egy része Esztergomba került az Ipolyi-hagyatékba, más része pedig a *Rimay–Madách-k.*-ekbe. (Vö. JENEI FERENC: A Balassi-hagyaték történetéhez. ItK 1966, 188–89.) A szétszóródás, elkallódás sorsában Madách saját írásai is osztozhattak.

LEVELEI, IRATAI

Madách Gáspár keze írásában szép számmal maradtak ránk peres eljárásokkal kapcsolatos ügyiratok. Ezektől a hivatalos iratoktól eltekintve azonban olyan irat vagy személyes levél, melynek életrajzi jelentősége vagy irodalomtörténeti érdekessége volna, csak kevés ismeretes.

Ilyen az a dátum nélküli, ismeretlen személyhez szóló levélfogalmazvány, melyről fentebb volt szó, s amelyet RADVÁNSZKY BÉLA is (Sztregovai Madách Gáspár versei. ItK 1901, 130) az 1631. dec. 11-én kelt, Rimay haláláról és hagyatékáról tájékoztató levélre készült válasznak tart. (Kiad. IPOLYI, Alsó-sztregovai és rimai Rimay János államiratai és levelezése. Bp. 1887. 357–58; hasonmásban ECKHARDT, RJÖM 166.) Egy másik rövid levele sógorához, Ráday Andráshoz szólhat 1633-ból. Ez azt mutatja, hogy Madáchnak Balassa Simonnal már ekkor kapcsolatai voltak. (Kiad. hasonmásban ECKHARDT, RJÖM 162.) Kiadásra érdemesnek tartjuk azt az 1637-ben keletkezhetett memoriálét, melyet nénjének és sógorának újabb jószágkövetelésére készített önmagának emlékeztetőül vagy ügyvédjének instrukcióképpen.

1. *Ismeretlen személynek*

Szokat Tőrődweén elmemben, kegyelmed io hire S.newe felól walo Tudakozaszomban. S. mi kepén lehetne modom lewel altal waló kegyelmeddel mint egi Szembén letelem. S. nemis Twrhettem, hogi kegyelmedett irraszommal meg nem Talalnám, Azért Sincere Amicé et Frater mihi Charissime, Sziwem szerint ⟨akarnam⟩ kiwannam há olỳ helliüt akadhatnank eguue, az hon én kegyelmedett egheszéghes allapatiaban lathatnam, es kegyelmedell sok rendbelỳ dolgokrul beszelget néek, mert Vgianis az, az giönörwszeges allapat az hónn igaz baratszagos embérek, io Akaro Barattiókot, és Attiokfiat. egheszeges eőrwendetés ⟨egheszeghben⟩ Alapatban lathatiak. S. hire newe teriedezeszenek Viragoztatászawalis halhattia eletet Eddigis lewelemmel meg Talaltam wolna kegyelmedet, de bizónios odá menneö emberre nem akadhattam, kỳ lewelemet kegyelmed kezében praesentalhatta wolna; kegyelmedis penig idegenszegét mutatwán mi hozzank szégheni Attiafiaihoz, sem Vzenetiwel. Szem lewelèwel meg nem lattogat, az kegyelmed szolgalatiará nem ébrezget, bennünket. Holot halwán bizoniosz emberektol kegyelmed bechẅletes elmeienek hatható eelés woltat mind magiar szóknak ky mondaszabán. S. mind penig iraszanak Tudomaniaban, Akarnam ha kegyelmed az mi szegheni istenben el niugot Rimay Janos Attiankfianak neminemeo io hire Newe, S. Jraszának Vilagoszitaszara waló Teriedezést es elemedést ádhatna, S. Tamazdhattna, .S.

Jzazto elmeie⟨nek⟩bol walo iraszanak munkaia, feledségbèn Szemmiszé ne iutna, orszagunkban mert it immar. mi Taiunkon igen haniatlaszra iuta .S. munkaianak, fontos, Szeep, Magiarszagál folio. elmeie bagiazto ékes irásza, S. oly emberekis forgadtiak immar iraszit, az kýnek elmeienek chekely wolta; némis érdemlene, S-nem hogy az olwaszasra kezebennis wehetne, nem ertweèn, esében sem weweèn, beólch iraszának magiarszagát, de iob wolná hogy Tawul kerwlne .S. feketiteö Sint ne adná. S. razná iraszará moodnélkwl waló olwaszasawal, mint az Santá ló elöb elób botlaszawál labaiwal walo sárban lepészének feczkendesewel Tisztá seèp ekés Tudomanio iraszát szarószitana. S. homalioszitana, rebbegeö olwászászawal, Biziniosz̀on irhatom kegyelmednek. hogi oly meg buszult elméwel wagiok.az iraszinak Tekozlaszy felöl, chiak meg nem epèst élmemnek Tőredelmeszeghe, holót latóm szegeni Attiankfianak egiszer smind, mind Tisztebèn. S. mind Jrászanak ekéseges Voltaban meg halni S. nemis remenlhetek. hazá.S. maradeky keózzwl hogi iraszará is gondot wiszeluèn Vilagoszagrá walo Teriedezészt adhatna, Mind azon altal egj iraszoczkaiat kapwán kezemben, le irwán kegyelmednek lewelembèn includalwán meg kwldőttem, Mint kesergi legien Szégeni Attiánkfia, fiaczkaianak Janczikanak halaláàt. es werszeiwel mint ekesgesse. Hogi penig kegyelmed èn felolemis olý itiletbèn ne legien hogi chiak henieleszben Teólchem időmőt, im egjnehani enekéczkét ki két meg fordittotam ché nelwbeöl kwltem kegyelmednek,

(Madách-lt. 1. cs. fasc. I.)

2. *Sógorának [Ráday Andrásnak?]*

... mint io Akaro Sogor Vranak. Isten Szok iokal Aldgia meg kegyelmedett. Tegnap Jrtam ... az pinz felől hogy ký kwldene, kelechennèk, és podluzannak ký waltaszara de minthog... kőlt nem tehetek rola, Mosztan. ennekem teöb nem kiwantatnek hanem.szaás Taller. Balassa Simon Vram. kérè teölem Szaás Tallert, Walameli Jossagát akaróm azt ádgia nekem. Ebben minekunkis kaart ne tegien, Minthogj Polichná io Arpás helý a' mellet Niolcz ember wagion ott. azt akarnam meg wenni az Vrtol. az pinz kegyelmedeke meg leszen. Há penigh diuisiorá keel az dologh. awalis ám baár ostozòn kegyelmetek; en abbán nem lessek Contrarius. hissém az Vtannis kelechent ký walthatnỳ. Erre ennekém kegyelmetek bizónios walasztot adgion, hogj Tudgiám magamot mihez Tartanom mert mostis it Wagion az Vr embere nalam, az pinz Veget Szok kaart tessèn kegyelmetek minekúnk há kegyelmetek az szaás Tallert ide nem ádgya Josság' meg uetelere, Ezell Isten eltesse kegyelmedet: Irtam Also Ztregowán má Czotőrtőkon Anno 1633. Kegyelmed ssogorá ssolgall.Madach Gaspar ...szistakott oda kwldottèm kegyelmednek

(Madách-lt. 1. cs. 11c.)

3. *Memoriale*

1. Az mikor Istenben el niugót Aszoniom Aniank ki mult ez Vilaghbol, nèm hagjot niugod*n*ank.[1] az Sogór Radaỳ Andras vram. hanèm áz Jossagótt. kezeben kelleth ereztenunk. Kowaczit. es Dewechert. áz Szegeni Istènbèn el niugot vice Ispanúnk Pethö Thamas vrám altal, birtá mind pacifice. Contentus volt vèle az Ió Hugúnk Madach Sophia. Hanem az Vthan, hogj az Hugunkott Madách Annatt attuk ferhèz Trombitas Janos Vramnak, fel ingerlette. eö kegyelmitis. Jüttek ide Also Ztregowara. kertek ismeth hogj az Jossagott diuidalliuk ki ki. az feleszeghe kepeben szolottanak; es vegeztenek velünk, Akór mind az kettónek ki adtúnk rata Portioiokát. Adtunk Radaine Aszinionnak Darochban kett [?] ház heliet. es fabianfalvan negied Részt. Trombitas Janosne Aszonynak adtúnk Darochban. Egi Nemes vlest, es negj haz helt. Iobbagjostull Fabianfalwán egj Reszt, vegezuèn illien forman. melj vegezessèn Contentussok voltúnk mindanian, Conditiok penigh illienek voltanak kozőtűnk, hogy há valamelikúnknek holta Tórtenik Sine herede tehát mind áz Iossagh. kit Leani agotis nem illett, ossollion kőzőttűnk. egiaránt, ezèn Contentusok lèwén. Birtak az Iossagótt pacifice. az veghezes szerint, decedente áz hugúnk Madach Anna: Trombitas Janos Sogor Vrunk mindgjarazt ki ereztette az Iossagott kezebeöl, kezúnknél leween sohá nèm hagjot niugodnúnk Sogor Radaỳ Andras. hanem az Veghezes serint ki adtúk az eö kegyelme Reszet. Adtúnk Darochban. kett haz helliet es fabiánfalwanak harmad reszet ky nem illette volná Fabianfalva hanem abbol az Porciobúl chiak harmad részeczke, de mj az igaz Attia fiui seretetet megh

[1] niugodank

Tartvan. ki adtuk eò kegyelminek. Ezell Contentusòk voltanak. birtak pacifice az Iossagott Negy awagj Eött Eztendeigh. percipialtak Iőwedelmit, nemis Contradicaltak, az vegezesnèk sem coram Comittatu. sèm in Conuentu, hanem most az el mùlt eztendòben. hozótt egi diuisionalis mandatumott reànk Palatinus Vrunktòl eo Nagyságatull. hogj diuidaltassek àz Iossagh kozőtűnk. ⟨hollott⟩ hollott mind Tizen Eòtt. awagj Teöb Eztendeigh birtà pacifice. Iöwedelmit percipialta. mostannis az Iossagh kezenel Vagjon iówedelmit percipiallia. chiak igj molestàl indebite benünkett.

2. Kòwachj àz meliet kezeben ereztetűnk. nem illiet [!] Leani aghat, Miuel nem az mỳ Eòregh Attiank requiralta, sem attiànk. hanem Madàch Geòrgj az segheni Eòregh Attiankkal ki egỳ volt, vgj szalott az Iossagh az Attiankrà, meli kowachj Iossagh precise chiak fiù Agat illet, az mint Tripartitumnak T. Tartia. S. nemis adott abbol az Iossagboll chàk egj Talpalatni foldetis. Leàni agnàk az segheni Attiank, de mj aztis kèzeben ereztetùk igàz Attiafiu seretetebeòl. Miuel penigh, azòn io veghezest. Radai vram fel bontottà azt az Iòssagott sem akariuk kezenel hadnỳ. hanem elni akariuk [!] szabadszaghunkkal. es Igassagunkall

3. Az mi penigh illethj Borrit es Somolliat, azis nem illethj Leani aghàt, kit Comprobalnj akarunk. Lewelekkell.

4. Alsò Ztregovày Iossagott az mi illethỳ. bizonichà megh primum et Ante omnia, hogỳ Leani agàt illeth. hol megh bizonittia. ostozek awal az Ressel. es anniban az mint Rimay Vrammal volt ostàl. azokkal az haz helliekell, elsòbet le tewèn az kőltszeghűnkett, az kit kòltőtűnk. az Octauakra. es kit adtùnk Forgach vrnak eò Nagyságànak miuel mi oly Iossagott adtùnk eö kegyelmenèk, hogj chiak pacifice birta. iowedelmit percipialta, az pèrre nem kőltött semmitis

(Madách-lt. 3. cs. fasc. V.)

A Memoriale verzóján folytatólag más kéztől származó latin nyelvű írás olvasható. A lap alján későbbi feljegyzés: „Instructio Madachianorum Procuratori Contra Radaianos."

PRÓZAI MŰVEI

1. *ORUOSSÁÁGH AUAGI PRAESERUATIUUM. AZ DŐGŐS PESTIS HALALBAN:*

[89:] Contra Vim mortis, non crescit herba in hortis Szem flastrum, es Seminemeö fŵueknek giűkere, meg nem orwoszalhattia, sem giogíthattia, az Embert. hanem az te Szent Jged:

Vram, az te kezed előtt, el nem rőitőzhetỳk. szem el nem futhat szenkỳ Eccle: Cap: 12:

B. Augus: in Trac: supra: Johann: 49. c: II: Mortem carnis omnis homo timet, mortem animi pauci

a)

1. Minden ember halaltul feél
Resket sziue nagi felelemmel,
Hogi hamar világbol kỳ keel,
Hogi Gazdagsaghà ingien marad el,

2. S: Giótri elmejet sok gondolattal.
Fohaskodwàn Siw beli Banatall.
Giermekire nez nagi Siralommal.

3. Eőrők halalrol nem gondolkodik.
Jzad farad, ladaia rakodik.

[90:] 4. Az halal minden felé el éér
Ha indul sohonnet Visza nem téér.
Gazdagnak segeninek egi arant méér
Az mindén embernek Holtaban béér,

4 [Előbb:] Gazdagsagha hogi **6** [A *beli* beszúrva.] bana⟨tok⟩all [A *ta* szótag beszúrva.]

5. Reőuid életwnknek minden oraiát
Az Jsten biria .S. adgia hataráát
Halal kezeben latiuk az kaszát
Kinek nem kerűlhettiuk el fulankiát

6. Nem gondol nagi hegien Epitet Varakkal,
Warászokban leweő Aranias hazakkal.
Mindent egiarant az halal meg talal.
Be ferkezik eő horgas kaszaiawal.

7. Jffiat Swzet, és giermekeket,
Le kaszalwán, mind az fẅueket,
Labrol le eiti Szép eőz veneket,
Foldben teteti hánia S.feieket.

8. Mindennel vagion eö neki igie
Szenkinek ninchèn oróke frigie
Jffiu, Veén ember bár azt el hidgie
Chelia érkèzwén hogi mindent Vigie

9. Ereie teried minden felee
Visza nem Terit chaszar lewele
Papa Bulaia szem eö Miszeie
El Jár Tisztiben rakoszik keble,

10. Boldogh embernek az halal Aalom,
Nemis rakoszik ráá bẃnős halom.
Lelkibèn nem les Semmi artalom,
Ábrahám kebelebén less niugodalom.

[91:] Honnet, inditathatýk, es miczoda. ezkózőkből Sarmazeek legien az Pestis.

Ez wilagón leweő emberek szok féle gondolatban Voltanak, honnet es mibeöl tekerheszek kỳ legien, es Sarmazhaszék S- miczoda influentiakból áz deögős Pestis, Nemeliek igi okoskodtanak, hogi áz Pestis származék, az Eeghỳ Kődőkbeől, es feoldnek Nedwes parakból, Nemeliek mondottak lenni az Ehségteől, es az feőld alat walo Selek rekédésziteől hogi szarmazéék.

Azon kiwűl wagione meeg olỳ ezkőz, kiból szarmazhaszek az Pestis

Nemeliek az arniekhoz kapwán, awagi áz fẅstőtth akarwán kapnỳ az falokon, mondgiak hogi áz melegh keődőknek influentiaiokbol. szarmazeek, de ez elenbèn meg newetỳ egi Asztronómus eőket; mondwán, Jo Baratom. az te Attiadfiáidnak, veszedelmes. Alapatiok felöl iẅendőls ex constellatione Planetarum; magadnak penigh meg nem iẅendőlhetted. hogi az etelteöl leszen meg fuladaszod.

Jobban elmelkedett, egi neminemeő Doctor, mikor kezdet wolnà elmeiewel vizgalni, az Pestisnek Jndulatirol es Származó okairol; honnán legien eredetí, illien orátiot mondot. Cum in Vlteriore harum rerum. investigatione subsistere cogamur, fateamur, quod res est, aciem mentis nostrae vinci ac Superari [92:] operum diuinorum excellentia et Maièstate. Az az, Az meli dolgokat mỳ élmenk meg nem foghat, arol mỳ ne teőriunk feiünket, hanem hadgiuk az Jstenre.

Az Poghaniok, mikoron lattak, es szeminemeő okon meg nem Vestigalhattak honnet szár-

---

16 [A másoló a sort áthúzta. A főszövegbe az értelmi összefüggés miatt vettük fel.] **19** [A sor után:] ⟨Iffiat Vénet, egiarant le kaszál⟩ **20** [A sor a lapszélre írva.] halal ⟨le kaszal⟩ meg **21** [A sor a lapszélre írva.] **22** Jffiat ⟨es Venet⟩ [*Swzet* beszúrva; *és* javításként ráírva a *kis* szóra.]

mazeek legien ăz dogh halal, Egienleő akaratbol, egỳ Vnnepet rendeltenek, melliet Charitasnak neweztenek, es azt a' Joui Servatori, es Junonak Senteltenek.

Mellik az igazi eskőze, ės Sármazó oka az Dőgh halalnak.

Ez kiwaltkeppen. az mint Moizes 5. Kőniwenek. 24. reszeben: mondgia: Hogiha az te vradnak Jstenednek. parancholatiad mėg nem tartod, es Serzesit meg nem almazod: etc. Boczát az vr read dőgh halalt, es pustaszágot. Jsmėg 15. Reszebėn azt mondgia: Meg sebesit az vr tegedet. Mergės kiliszekkel, teteteől foghwa talpaiglan kit meg nem giogithacz. Vgian azon Moyzes. 4. köniweben. 14. Reszėben Jria:[1] Meg verem eoket dỏg halalal es el vesztem eoket, Hogj ha te nem engėdendes az te vradnak Jstenednek beszedenek hogi meg őrized es meg tarczad minden parancholatit, es rendelesit, melieket en parancholok ma te neked, Boczat az vr te read atkot romlast es vesedelmet mindenben valamit kezdes vagi czelekeszel mig el nem Tőróltetel, es giorsasagal[2] el vest, az te chelekedetidnek gonozságaert, Hozad ragáztia az vr doghhalalt, mighlen meg[3] emést tegedet az foldröl Mos. 5. kỏni: 28. reszeben

[93:] Amỏs Prophetais illien keppėn szol Jstennek ihlesse altal, az eỏ iraszanak 6. Reszeben: Mėg eskŵt az vr etc. az eo eletere[4] es meg leszen:[5] azt mondgia az Seregeknek vra Jstene hogi ha Tiz emberek maradnanakis egi hazban, meg halnak Es mi koron walakit az eő baratia fel veszen áwagi az Témetőre hogi vigie annak tetemit az hazbol, ha annak azt mondàngia annak az haznak szomszedgia vagione meg valakỳ teób az te hazadba azt feleli az, ninczen.

Miczoda az Deőgh halal.

Jstennek Osztora: Psal: 89:
Jstennek Nyla: Psal: 91:
Jstennek Fegiuere: 1. Paralip: 21.
Jstennek keze 2. Kiral: 24: Meli az bŵneökért az emberi Nemzetet bŵntetỳ es ostoroza,

Hogihà Jstennek keze az dőgh halal keletike előtte el futni

Sintėn oli hasznỏs foganatia wagion. el futasnak,[6] auagj rőitőkezesnek[7] az halal előtt, mint az mỳ elseő Attianknak Adamnak. es Euanak, paradichombàn leweò Jstennek semei elỏtt waló el reitekezészék. Mindenűt az Istennek hatható [94:] szaganak, tériedeő ereienek hatalma, meg talalia az embert,[8] ha szinten ez Vilagon[9] waló minden reitekeő Sőgleteit fel kereszneis, es azokban be szallananakis, Mert azt mỏndgia az vr. Amos Propheta altal, 9. Ress: Nem Saladhat el vgimond senki, az en Sinem elót. Ha az főld ala Szaal, onnetis az én kezem kỳ wonsza, hà az Menieknek magoszagabàn mennenekis onnetis le rantom, hà penig el rőitőznének az karmeli hegienek teteiebennis, ottis fel kereszem, es el viszem onnet, Hogi ha el rőiteőznenek az en szemeim előt az Tengernek méliszeges fenekyre, meg parảncholom az kigioknak, hogi onnet kj mardoszák, ha penig fogsagrà Vine őket az ellenszégh, ottis meg parancholom az Fegiuernek, hogi meg emesze eőket, es forditom az en szemeimet, nem az eö Jauokra, hanem az eő weszedelmekre,[10]

---

[1] Jria ⟨Bochatok read deögh halalt, es el Sellestlek, minden fele, etc. es meg leszen:⟩ [A főszöveg az *Jria*-tól a bekezdés végéig a lap szélére, illetőleg a lap aljára írva.] [2] giorsagal [3] [A *meg* ráírva *el*-re.] [4] [*az eo eletere* beszúrva.] [5] leszen ⟨hogi ha megh marad Tiz Szemeli egi házban, meg halnak, es ha Valameli attiafỳ akarna azokot el temetni mond annak az kỳ az szegletben el rőitőtte Volt mágát Vagione Vgi mond meegh teòb te weled az mond, nincz vgimond.⟩ [A főszöveg a bekezdés végéig a lapszélre írva.] [6] [A *futasnak*-ból a *nak* beszúrva.] [7] [A *rőitőkezesnek*-ből a *nek* beszúrva.] [8] [*az embert* beszúrva.] [9] [A *Vilagon* javítva *Vilagnak*-ból.] [10] [Ugyanez a rész a lapszélen:] Nem Salad el ő keőzwleők, az ki ell akarna futni, meg sem menekedik az az ki meg akarna menekedni, Ha az földnek giomraba àsznakis be magókat, az en kezem onnanis ki hoza, oket, ha az eghbe hagnanakis fel, onnanis le Vószom őkėt, Ha az karmelus tetéien roitoznenekis el, onnanis elő kereszem kì Vonnam őkėt ha az en szemeim előt az tenger fenekébe rőitoznenekis parancholok ottis az kigionak. és meg maria eoket, Es ha az ellenszegek elől öket fogsagra viszikis, ottis parancholok az fegiuernek, el forditom az en szemeimet, Veszedelmekre nem iauokra.

Szent Dauid Prophetais igi Enekel, az eő 49. Psalmusaban, vram howa menniek az te Lelked[11] elől, es az te orczad elől howa futnék,[12] ha az[13] meniegben mennekis, ot Vagi, Ha[14] az koporsoban wetemis agiamot, ottis ielen vagi Ha ollian Sarniam wolnais, mint az hainalnak, es az Tengernek vtolsó határánal laknamis, Odais az te kezed vine engemet es az te iob kezed meg fogna engemet, [95:] Ha azt mondandomis, talam az Setetszegh el fedez engemet, az Setetsegis vilagosag leszen en körniülöttem.

Minden kor keletiké az dógh hálalnak helieitől eőrizkedni

Hogi ha olỳ weszedelmes helliek, kik az Pestisnek dógős Selleitöl meg Vadnak wesztegetwe, az te okoszagot szerint meg oltalmaskodhatol[15] tőlők az[16] Szent Jras maast mond. holot igi irr: Moyses.[17] ... Reszeben:. Mikor az vrnak haragia ki ment Jmmaris el kezdeteodőt az dőg halal, meliben 14 Ezer es het szaas ember holt meg, es moizes alot. az holtak kőzőt

Hogi ha az Viz, es Twzek[18] weszedelme elől kỳ terhet az ember[19] Meniwel inkab, az dőg halal weszedelmenek előte kỳ terhetnek.

Wizet, Twzet, meli elötted wagion Szemeidel lathatod de az Istennek el lőth nilat, kỳ read Iőwendeő, melj időben iőhet read nem tudhatod mert az Istennek hatalmanak ereie meg vizgalhatátlan, [96:] Jezus Sirach 2. reszeben iria, Áz Jstennek el lőt nila elott szemmi keppen el nem mehecz,[20] Valami iő te read. vedel őrőmeszt, es az te meg alazasodnak[21] el valtozaszát remenlied hószù twreszel. Mert melỳ Nagi az ő hatalmas Volta, óllian nagi az eo irgalmasagais.[22] Mert iob az Istennek kezében esni hogi nem az emberek kezebe[23]

Minden kor Vagion áz dőg halal.

Áz dőgh halalnak meerges nila wagion áz keődnek bwdős szaganak selletiben. De áz vr Isten bochatia az eő Nilát, nem az keodős Ideő.

Mond az Jsten: Ieren[!]:9. Res: Meniètek az Varas altal, es őllietek, az te szemed egikenek se engedgien se koniőrwlleőn, Venet Iffiat Swzet, kis Giermeket őllietek mind addigh, de az kin Iegi volná ahoz ne iarúliatok, az en szentszegemnek hellieteől, kezdgietek el.

Ki oltalmazhattia meg magát az Jstennek el lőt Nilatol.

Mindèn ember az meg oltalmazhatia magát kỳ eő *Szent*[24] feőlségében weti remenszégit, es buzgoszagoszan, minden nemeő dolgaiban, aianlia, es heliheztetỳ magát. keőniórgesnek altala. Psal: 91. Res: Ne fellien az eyelỳ[25] retegestől, es az napal ropuleö Niltol. Az Eczaka kegietlen dogtöl es az deelben pustito dőg halaltol, Ha el esznek meloled Tiz ezerenn[26] es iob kezed felöl Tiz ezerennis mind az Altal te hozad nem keozelget, Nem illet teged az veszedelem, es az ostor nem keozelget az te hailekodhoz [97:] Mert kỳ az Istenben walo oltalmazó S. hatható ereieben bizik, S heliheztetweén igaz hitinek walo remenszegit benne. azòn ember az Meniei Főlsegnek gionőrw haylekabán lakozik.

Moỳzes, mikor áz Madianitak ellèn valo hadakozasban és welek walo harczolasban, kőniőrőgwén, fen tartotá eőszwe tewen kezit addig meg nem giőzhettek az Madianitak Jzrael Nepeet de ha, meg lankadwan,[27] le ereztette az kezét mindgiarazt megh kezték wèrni áz Jzrael nepet, 2. Moizes:

---

[11] te ⟨Sined⟩ [*Lelked* beszúrva.] [12] [*es az te orczad elől howa futnék* – a lapszélen.] [13] az ⟨egre fel Mennek-is⟩ [*meniegben mennekis* beszúrva.] [14] Ha ⟨setet koporsobán vetnènek agiatis, Jelèn vagi, Ha wennek magamra, az Napnak)⟩ ragiadó Villaminak fenieszegeteöl waló Sarniakotis, es mennek az tengernek tulsó reszeinek Szögletibennis, odais az te kèzed Vitetne, es az te hatalmadnak ereie meg elózne, [A főszöveg a bekezdés végéig a lap aljára, ill. a margóra írva.] [15] [A szóvégi *l k*-ból jav.] [16] ⟨De⟩ az [17] [A szám részére üresen hagyott hely.] [18] Twz⟨n⟩ek [19] [*az ember* beszúrva.] [20] mehecz ⟨Boczaszad es tegied magadot. az Istennek kezere⟩ [A következő mondat a lap szélére írva.] [21] alazazasodnak [22] Mert ⟨az minemeo⟩ *melỳ* [beszúrva] Nagi *az ö* [beszúrva] hatalmas ⟨Jsten⟩ *Volta* [beszúrva] ollian⟨ok⟩ *nagi* [beszúrva] az eo ⟨kegielmesegeis⟩ irgalmasagais [23] [A mondat a lapszélre írva.] [24] Szent Zent [25] e⟨l⟩yely [26] ezerenn ⟨is⟩ [27] [A *meg lankadwan* beszúrva.]

17. Res: Melj szokaig vram, az te Kegielmes Sarniaidnak Tollawal be fedezel minket, olỳ Szokaig, meg menekedel àz dogòs Pestisnek Mergeteől, ha azoknak samabol waló wagi, meliben el valasztot az vr Isten, Àz halalrà meg kel halnod, ha penigh nem Vagi azok keőze waló, meg nem hals, ha sintèn Ezer holt Teszt keőzőt lennelis Mert heabà feel az ollian ember az halaltol kẅlseő keppèn hà belseö keppèn az eö gonoz lelkỳ eszmeretit, erzette,

Talaltatike az O Tórwenibe, hogi az Aer, tamaszthate dőg halalt,

Az Jstenfeleö embernek sem az keőd, sem az dőgős Aér nem szolgal, veszedelmere, awagi halalara. [98:] Mert ha az eteltis, kit magadhoz weszes Naponkint, S.orankint, az te tesztednek, erősziteszere, Ha Istennek ákaratia az, hogi teneked, halalodra szolgallion meg chelekedheti eő Szent Feőlsege, minthogi mindenható, az eó hatalmanak Szenki nem alhat elenne, de hogi talaltatnek az Szent Irazban olỳ hogi erősziteőnek es el hitelre mèltonak lenni az keődnek ereiébèn az fel nem Talaltatik. Mert az Istennek vỳa, es keze az. Lewite: 26:

Minden kor nagi felelem vagion ot, az hon Pestis vralkodik.

Legi io Bizodalomban; es magadtol wezd el az giermekỳ felelmet, Mert az Magaszaghban lakozo vr, az eő Szent Akaratianak Sarniaiwal be fedezet, es az eő Szen*t*szeges[28] kezeinek Tollaiwal tegedet be takart, Psal: 91: Az eo Sarniaival fedez be tegedet es az ő szarniaỳ alat leszen oltalmad, pais az ő igaz igirethỳ.[29]

Mond az Vr. Ezaiasnak.49.Reszeben. En tartolak meg az te Őszẅlt veenszègh*ed*ben,[30] meg oltalmazlak es. Sabaditlàk tegedet,

Ahoz eö Szent Feőlseghe az eö Eórizeó angialat adgià meléd, hogi oltalmazon tegedet, minden nemeő Veszédelmes Allapottotban chiak hogi mindèn remenszegedét S. bizodalmodot vetned eö benne,[31] Mert megh parancholta az Angialinak te feloled: hogi eorizenek tegedet [99:] minden te Vtaidban, Taborul wagion az Istennek angiala azok keörẅl, kik eő Szent Feőlsegeteöl felnek, es[32] meg sabaditia eöket az eö igiekben: Psal: 34: v.18: Az Istennek angialanak őrzeszeben te ne legỳ ketszeges, mert az Isten. megh parancholta hogi az eö parancholatiaban, Swntelen el iárianak, es azokot makula nelkẅl telliesziczék, Hogi ha az vr Istennek angiala az Egiptomban walo Jzrael nepe lakaszakort, el ment az ház melől, meli haznak[33] aytaia felet felseő kwsobén es az ket melleken volt meg kenve az Baraninak werewel, Exo: 12. ver: 23: Hat meniwel inkab. àz dőg halal nem árt annak, kỳ az Artatlan Barannak, vrunk Iezus Christusnák werewel, megh vagiunk moszwa és waltatwa, S-minden bẅneinkteöl. kỳ eö benne bizik: hitnek általa meg Vagiunk Tisztitwa.

Orwoszaggal, àz dógh hálalbàn elhetneke.

Tistelled[34] az orwoszt az Swksignek okaert mert őtet az vr teremptete, Mert az vrtol vagion az orvoszag, melliert még a' kiraltolis diczírtetik. Az vr teremtete az feoldböl az orwoszagot, annak okaert az eszes ember attol nem issoniodik [100:] De ez ellenben, iol meg oltalmazd magadot, hogj legh elseőben az orwoszokhoz es Buuős Baios Aszoniokhoz ne folliamodgial, hanem az te vradhoz istenedhez, keöniőrgeszed altal folliamodgial eőtet hỳad Szegitszeghẅl, minden nemeó niawalaidben. es Nehez .S. keszerwes betegsegedben, Jgi czelekedet ama Isten feleő Ezechias kỳral kỳ mideőn, meg betegült wolna. fekwéén kóór agiaban, az vr Istennek keőniőrgeöt, es az vr meg hoszabitotá az eö Estendeinek Samát,. Viszontagh az kỳ veti az Emberekbèn az eő remenszégit, es nem az vrtól Varia betegsegebèn waló meg giogiulaszát, Az mint chelekedet, Azá kirali betegsegebèn hogi az emberekbèn vetwèn, es kereszwén giogiulaszát, 2. Parali. 16: Res: Àz kiert az vr Istèn meg Vettete. meg nem aldwàn azón orwoszagót nekie meliben megh kelet halni,[35] Azokal se élỳ melliek megh

[28] Szenszeges [29] [Az utolsó mondat – a Psalm 91. utáni – a margóra írva.] [30] Veenszèghben [31] benne ⟨Meg parancholwán angialanak hogj⟩ minden te Vtaidban meg őrizenek Psal: 91. [A mondat második felét a következő oldalon Madách elfelejtette áthúzni.] [32] es ⟨oltalmaza⟩ [33] haznak ⟨kilinczet awagh Sarkat meg kenwèn⟩ [Az *aytaia felet ... kenve:* a sor fölé beszúrva.] [34] ⟨Nem kel meg wetni az Jstenteől rendelt orwoszaggot, mert az vr teremptete feőldet es orwoszagot, az ember meg ne Vtalia⟩ azt Jezus Sirach keoniv: 38: Resz: [A *Tistelled*-del kezdődő mondat a lap aljára írva.] [35] [A *nekie meliben megh kelet halni* a margóra írva.]

tiltwà wádnak àz vr Istenteöl, Balwaniokhoz waló futamodassodban, es szegitszegét kerészesében, vgi chelekedet, Ochósias kirali, kereszwén orwoszagot, awagỳ oltalmat, Belzebul. Akaronbeli Balwanitol Mellièrt az vr Isten meg haraguwán igi hagia mondani nekie propheta altal. [101:] Awagi ninczene Isten Izraelben, hogi kwldes az Belzebul Akárombeli Jstenhez, Azert ez Agiadbol fel nem kèls, meg kel halnod, 4. kiralj konj: 1. Res:

Igi hát gondolkodwán, az Istennek Osztora Sinten Vgi ió, az Isten felőre mint az Istentelenre.

Nem ok nelkẁl wagion az, Mert mind az Jsten felő, S. mind az Istentelen; hálándó Emberekteől Szẁletetűnk,[36] Eredendeő bẁnben, àz halal egi arant el Jaár S-ninczèn abbàn szemmi kẁleönbőzés, de mikor meg kel halni, es ez Arniék világból. kỳ kel keőlteőzni, az Istenfelonek, es az Istentelennek abban vagion nagi keőleőmbszeégh, Mert az Isten féleő embernek àz halal[37] által wàlo kỳ kőlteöztetesze Attiaỳ ostorozas szerint vagion, de az Istentelenneknek veszedelmes osztorá, melj szolgal nekik őrőke waló veszedelmeknek kiniara, Az Istenfeleők, ki wétetnek ez vilagnak hizelkedeő, chalárd, Alnoksagnak Tanuló oskólaiatol, kiwalt képpèn waló Istennek akaratia szerint, hogi ne laszanak, Jstenteleneknek iówendeö romlaszokat, de az Istenteleneknek az eö ez wilaghbol waló kỳ keöltozeszèk, Istennek haragianak Jtileti szerint vagion, meli reaiok Iowèndeö Jstennek keméni Swlios osztorá[38] szerint Àz Jsten feleoknek àz halalok az vr Istennek Sine előt igèn hasznos, de az Istenteleneknek, S. keszerwes es Atkozot, S. weszedelmes.

[102:] Hat en mit chelekedgiem az dőgős Pestisben:

Jllien orwoszagót keresz. es Tarczad, az magad betegsegenek meg orwòszlaszara; az halalban való keszẁletedben.

1. Elseő. Az te vradot Istenedet fellied .S. rettegied es az eö parancholatianak Igeie szerint iár el az te Vtaidban, es azt eroszen meg Tarczad.

2. Pènitentiat Szẁntelen keppen Tarcz[39]

3. Elmelkedgiel Vntalan, az te keresztszegedreöl, hogi az Zent kerestszég altál be oltattal, az Iezus Christusban,

4. Àz vr Jezus Christustúl. rendeltetet es sereztetet[40] Zent Sacramentomókal giakorta él.[41]

5. Mertekleteszèn Jamborul, Igazan, Teőkeletesen viszelwén magadot. it ez Vilagon. elwén.

6. Vnas nelkẁl, keóniőrőg az vr Istennek eö Zent feőlsegének

Ez illien feö Orwoszagokal, éltenek. az Isten féleők az Pestisben, es szomorúszaghban S, az eö[42] keszerués, betegsegekben; S. neis kerdeskedgiél, hogi ha igaz recepta légiene ez. holót ez vilagon Valo Istenfelő hiwek eltenek ezel, es mosztanis élnek, fel haborodot. veszedelmes Allapatiókban.

Kerheteke az Istenteól hoszù ideiglen waló eletet magamnak.

Ara meg felel, az Istennek valasztot Edenie, Zent Pal Phil: 1. Resseben; Enekem Christus[43] mind eletemben [103:] S-mind halalomban niereszegem, hogi ha hasznos eelni Teszt*b*en[44] munkaert. nem tudom mit Valasztanek, Mind az kethöhőz engedelmes Vagiok, akarwán meg halni, es Christusal egiűt lenni, àz kỳ minden felet iob lenne, de meeg ideig meg maradnék Testben tỳ eretetek.[45] Erre peldaken wagion Ezechias. kirali. melinek az eö keoniorgesere, 15 esztendowel meg hoszabitota, elteet, Az Szent Pal mondaszát szẁntelèn forgaszàd előted, hogi hà felebaratodnak; es az Istennek tiszteszegere vagion kereszed, azt hadgiad az Istennek akaratiara, es keszẁli minden nàp ez világhból waló kỳ keőlteőzészere [!]

---

[36] [A három utolsó betű javításként ráírva az olvashatatlan eredetire.] [37] [A *halal* beszúrás.] [38] [Előbb:] osztora kimeni Swlios [39] keppen ⟨meg⟩ [40] [*es sereztetet* beszúrva.] [41] [Előbb:] giakorta él Zent Sacramentomókal [42] [*az eö* beszúrva.] [43] ⟨az⟩ Christus [44] Teszben [45] [A lap alján:] Enekem az Christus mind eletembèn smind halalomban niereszeghem az Christus Hogi ha pediglen Swkseges legien enekem az ⟨Christus⟩ testben elnem, es melliket valaszam nem Tudom Mert Sorongatatom az kettö keozőt, kiwanvan el koltózni es lenni Christussal mert az mindennel job

Mikorón az Jstennek Nilawál meg volnèk Sebeszitwe; áz az az ő szentseges osztoráwál mit chelekedgiem.

Bizad magadot az te vradnak Istenednek szentszeges akarátiara; melinek kezebe es oltalmaban meg maradhacz, Ha erzed magadbán, hogi meg vagi lőwe[46] az Istennek Nilawal, veszed áz vrban Való remenszegedet, Es ha Isteneszen èls orwoszagokall; sè Iobra se balra, nem tekereszel Balwaniozó kiwánszagot szerint. az te vradtol istenedteől, hidgied hogi iowadrá fog solgalni, S. meg giógiuls, valamit eő Szent feőlsege igirt fogadaszá szerint, S. megis chelekeszi, S, be teőlti, az Isténfelőknek, chiák igaz hitnek altala ragazkodgiunk eö szent feőlsegeben, az mint peldank vagion Szent Jobban, kỳ ném vettete remenszegit az emberekben, hanem az keőniorwleö S wigaztaló Istenben, S. meg Szabaditotá az eó Niawalias es Sullios, kélewenies betegsegebeől.

Moyzest meg oltalmazta Isten. áz Viznek fel haborodot Selwés veszèdelmiteól, naad kózepiben egi gikinbeől[47] czinalt Ladaczkaban. Moi. 2 koni: 2 Cap.

[104:] Noet Viz eozèőn ideieben áz Barkaban Niolczad magawal meg oltalmazta. az teöb Vad Allatokkal egiemben kik wele valanak. Mostannis vgián azón Isten: kỳ tegedet. aẑ eő kezén fel Iegizét, Eza: 49: az eö Szerelmes fianak Iezus Christusnak Szent verenek altalala meg valtot es Zent lelkenek altala az eöroke walo eletre fel Sentelt. amaz mondás szerint az mint 49. reszèbèn meg vagion Irwa: Ezaiasnal: Vallion az Annia el feletkezhetike az ő kis[48] giermekeről, vgi hogi ne koniorullion az ó mehenek fian[49] Ha vgi mond, azok el feletkezenekis,[50] de en el nem feletkezem[51] *te* rolad, *azt*[52] mondgia az vr,

Hogi ha penigh az Istennek teczheteó akarattia ahoz iarulna, hogi tegedet ez arniek vilagbol magahoz akarna szolitani, Pestis awagi maás betegseg altal. ès gondolnad hogi teneked vtolsó orad el keozelget Legi engedelmes. az Istennek; es az te lelkedet, vntalan eö szent feőlszegenek kezeiben aianliad; ezt mondwán, vram Iezus Christus, vegied hozád az en lelkemet, Job az Jstennek: oltalmabán bizni magát, es lakozni az eö Sentszeges Satorában, hogi sem ez vilaghỳ pompas es cziffrás alakoztató iawaiban. bizni, awagj oltalmazasokra hadni magát

Vai ki nehez az ferfiunak. az eö hazas Tarsát, viszont, áz felesegnek az eö Szerelmes vrat, es giermeket el hadni.

Salamon mondaszá kint, heaban való es testỳ gondolkodaszok azok; mikor Elmelkednek az emberek ez illien heaban,[53] valoszágnak. dolgairol, melliet, az Satán, giakrán az embèreknek Sziuekbèn Inditani,[54] igiekezik es Tamasztis.[55] az eö czudalatos S. hamis practikak altal, [105:] de te gondolkodgial, es giakortá e*lm*elkedgiel,[56] az Istennek chudalatos gonduiszeleszeröl. az hón eo maghá mondgia Psal: 68. En Vagiok Vgimond Arwaknak Eözwegie*knek*[57] Attia, es meg oltalmazoia, ki az eó szentszeges helliebèn lakik.[58] Jgj hadtak az Jsten felö Attiakis az eö Szerelmès hazas Tarszokat, giermekeiwel egietemben; aianlwán Istennek. kegielmes. gonduiszeleö voltaban, eőket, Poeta kint

b)

Nunqvam orphanus erit, qui deum credit Patrem.
Az kỳ Jstenbén igáz hittel bizakodik.
Koniöroghwen[59] hozaiá fohaskodik.
Ha szintèn arwaszagrá hagiatatik.
Ehezést nem laát, S-Teöle oltalmaztatik

[46] lőweő [47] gikinbeől ⟨szeöt koszaraczkaban,⟩ [48] [*az ő kis* beszúrva.] [49] [*vgi hogi ... fian:* a margóra írva.] [50] Vgi mond ⟨az Annia el feletkezikis az eő giermekiről,⟩ [*azok el feletkeznenekis* beszúrva.] [51] [A *feletkezem* fölé beszúrva:] el te [52] az [53] [*Elmelkednek* két első betűje ráírva a *go*-ra] ⟨az emberek⟩ [beszúrva] az emberek [margóra írva] ez illien heaban [A *heaban* javításként ráírva egy olvashatatlan szóra.] [54] Sziuekben ⟨tamasztani⟩ [Az *Jnditani* beszúrva.] [55] [A *Tamasztis. T*-je ráírva *J*-re.] [56] emelkedgiel [57] Eözwegie [58] oltalmazoia ⟨ki nem hagiom eoket szemineméő igiekben⟩ ki az [A mondat vége a margóra írva.] [59] [A *Koniöroghwen*ben az *og* javításként ráírva a *go*-ra.]

Walljon, áz Zenteknek irászokbul nem lathatiuke awagi minden napi experientia, nem mutattiáe meg; hogi Nemeli ferffi az feleszege halala vtan iobbán vagion. viszont, az Aszoni alatnak az ferfiè halala[60] vtan. Istennek aldomaszà Szerint,[61] valo gondwiszelesze hogi szem vra ideieben Meg áldatnak az giermekekis s. gazdagsagokban beőwelkednek, hogi Szem áz edes Szwleiek ideiebèn az Istènnek prouidentiaia altal,

Egéségès lewén fele Baratomot meg latogasame, az eö Beteges Agiaban.

[106:] Azt mondgia Jezus Sirach Fiam ne resztelkedgiél, az Betegeket meg latogatni, mert affeleért dolgokert kedwes leszes.[62] Sirach: 7. Rés: Eo magais Christus vrunk azt mondgia Szent Mathenál 25. Reszeben Betegh voltam meg latogadtatok. etc. Valamit chelekedtetek áz ti felebaratotoknak chiak legh kiszebiknekis, velem chelekedtetek.

Azt felelemmel es magam egeszegem meg fogiatkoztataszawál kel.[63] meg chelekednem.

Mikor áz hatalmas Istennek kegies oltalmazaszawal meg wagi keőrniekeztetwe, az eö Szent Angialinak: S wigiaszasà szerint walo őrzeszewel,[64] áz Jgazaknak es Istennek paranchollatia szerint valo Vtain Iars. Miert kellien teneked. az Istennek kegielme. feleöl ketelkedni, es áz heàban válò Teszti giarloszag[65] felelemnek helt adni, Holot. igj Szól Zent Dauid az eö psalmusaban, énekelwen az Istennek 91. Az en kezeimen hordozlak tegedet vgimond hogi az te labadot meg ne vszed az kőben.

Mond meg ennekem mit Iegiez az Áz Istennek kezein hordoztatol.

Jègizỳ az Istennek. kegielmibèn ès Irgalmaban lenni Mert kỳ az vr Istenbèn igáz hitnek altálá bizik.[66] es kegielmebèn veti remenszégit,. az ollian ember minden eö veszedelmes dolgaitol meg menekedik; ha szintèn az halal altal kj Solitàtikis ez vilaghnak. Arniekhoz hasonlo Jauaibolis, az szolgal nekiek òrok Vduöszègekre, [107:] Psal: 15. vram kỳ lakòzik az te Satorodbàn[67] awagi kỳ niugsik vram, az te szentszeges hegieden,[68] az ki teokeleteszeghben iár es igasagot chelekedik es igasagòt sol az ö sziuibe, Teis hat ember iaar Istennek vtain, ès chelekedj igászagot, Sem magadhoz,[69] szem az te Giermekidhez.[70] nem feer az pestisnek ńila, az mint 19. psalmusban vagion Irwa: Mert bennem hit ès vettete remenszègit, meg Szabaditottam otét, es oltalmazni fogom. mert eöszmerem az ő neweről;

Vagione olỳ ezkeóz, awagj Recepta. meliek altal el forditathatnék az pestis:

Jriak az Tudos Emberek, hogi az mi eleink vczaról vczara, iarwán egették az feniű fanàk agait ès abbàn heliheztetwén vgi gondoltak, hogi awal el vzhetik áz dog halalt, De te kỳ az Istennek szent Lelkenek altala giulázto ereiewel mèg leszel. keőrniekeözwe, wètkes woltodat, tesztedne*k* giarlòsagat[71] meg eszmered, eletedet meg iobbitod, minden belseö reseidnek[72] rőiteőkeidbeól S. Elmednek. gondolkodaszibol. epèn kỳ weted àz te gonoz kiwanszagodot, keőnien el fordithatod az Istènnek osztorad teőled, Mert az mint eö magà Sol az vr. Ezechiel altal; mondwaàn[73] 18. Res.: Terietek meg es forduliatók el minden ti Alnoksagtoktull vessetek el toletek minden alnoksaghtokat, melliel vetkeztetek es serezetek magatoknak vỳ Siuet es vj lelket, es miert halnatok megh, Mert nem

---

[60] ferfiè ⟨vta⟩ halala [A *ha*lala az *vta*-ra írva.] [61] szerint ⟨iobbán meg mutatodik assonnak raita⟩ valo gondwiszelesze ⟨szerint raita⟩ hogi [62] affeleért ⟨Seretetel maszoktul⟩ [A *dolgokert kedwes leszes* a margóra írva.] [63] kel ⟨azt⟩ [64] őrzeszewel ⟨es⟩ [65] giarloszag⟨nak⟩ [66] [A *bizik* beszúrva.] [67] az te ⟨hailekodban⟩ [Beszúrva: *Satorodban*] [68] hegieden ⟨az ky igaszagot chelekeszik⟩ [*az ki...siuibe:* a margóra írva.] [69] [*magadhoz*-ban a *h g*-re írva.] [70] [*Giermekidhez*-ben a *h* ráírva *g*-re.] [71] tesztedned [!] giarlo ⟨vóltad⟩ [A *sagat* beszúrva.][72] [A *reseidnek* javítva *szivednek*-ből.] [73] mondwaàn ⟨Istentelen had el az te vtadat. es gonoz gondolatidat, teer meg az te vradhoz Istenedhez, ky te hozad meg teer, mert nagi az eő kegielmeszege⟩ [A lapszélen: ⟨55 Res.⟩ *18. Res. Terietek ...mondgia az Vr.*]

gioniorkodom az halalra valonak halalaban, azt mondgia az vr. Ismet, Ioel: 2 Rés: Meg kegielmez Istèn az eò feőldenek, es irgalmas leszen az eö nepehez.

[108:] Az Vr Isten eél Sok ezkózők altal az ő nepenek oltalmazásában

Az Iehowa Isten. eelt az eò Nepenek oltalmazasaban es meg tartaszaban .S. mosztanis èél eö Szent Folsége. Meg Tartoztata az veres Tengert, az Izrael Nepenek altal valo kőltőzeszeben, az faraot bele vezte. Meg Tartoztatá, az Napot az eò Jaraszaban, Twzet. az égheő kemeniczében, Az Szenteknek adatot hatalmok[74] szerintis az mint az Apastal szool be dugtak àz ehezeò oroszlanok szaiat, hogi ne arczanak az igazaknak,

Hogi az Termeszet szerint valo dolgokis, meg tartoztatnak, az Istennek neve altal, Meniwel inkab az Istennek kegielme meg Tartoztatia pestisnek dőgős voltat.[75] igaz buzgo kioniorgeszek altal,[76] Bochata az vr dőg halalt àz Izrael Nepere, regeltol fogua az el rendelt ideig es megh halanak az Nep keözül Dantol fogva Berzebaig 70 Ezer ferfiak, Meg saná az vr az veszedelmet, es monda az Angialnak àz kỳ az Nepet olỳ Valà Eleg imar, had el az eoldőkleszt. 2. Samùel[77] 24. Res:

Ez igèn feö ezkeòz, es receptà, az Istennek szaua es igeie, Mert eö parancholta es megis lőt.[78] Hat ezen kiwül az mi vrunk Istenunk Tartòzike minekűnk valamivel. az miert iót erdemlenenk. Szemi kepen nem, Mert valamenin voltanak az mỳ elseò Attiaink. mind eddigh. mostis[79] mỳs. miniaian el hagtuk Istennek parancholatiat, szemmi iot nem chelekeszẅnk,[80] igi hàt az eò Szeretőinek[81] aad vduószeget, es àz Istenteleneknek orőke való karhozatot igir nekiek.

[109:] Tudom hogi az mi buzgo Jmatszagunk. Jstennek elötte foganatos leszen:

Ezek àz igaz bizonios,[82] ezkőzők, es Préseruatiuak az pestisnek dőgi ellen walo el vzésere, Àz keresztien Anià szentegihaznak giulekezetibèn Szẅntelèn waló imàtszagok. kőniorőgwen eö Feolsegenek buzgo aỳtatos sziwel, Mert nincz istennek előtte legh iob. Aldozat,. mint az Teőredelmes, Lelek.[83] es buzgo. Aytatos. Szẅbeli keoniorges; De mit mondgiak; az pestisnek döghiben nem akarunk. Istennek szolgalni, hogi eò Szent Folsége el forditana rolunk az eö szullios osztorát, nem latwán penigh mi benűnk szemmi buzgószagos Indulatot, igi ö Szent Folsége el forditia teőlűnk az eö kegyes orczaiat. èl fordulwán teölűnk boczatia mí reank az eö szullios ostorat reank. Ehez keppest az mi elsö Attiaink rendeltenek az pestis ideöben haromszer walo harangozást hogi haromszor Napiaban harangozanak. es az Nep Istennek hazabàn fel giűlekezwén koniőrgeseket tegienek, az mint bizonszag arol 1085, 1420. 1524. 1570.

De nem minden ember gondolkodik eő[84] halàndoszagarol mikor laat koporsoban fekẅueőtis

Kereszteni embernek elmeiebèn mindèn szem pillantasban keleszèk tartani az eò romlot allapatianak halandóságát nem chiak akor mikor[85] az [110:] felebaratianak holt tesztit latia fekűnnỳ az Eörőkeős hazaban, Az pestisnek keődi ellèn valo elmelkedeszünk mindèn kor, es Swnetlen elottunk vagion Gondolkodwán, hogi mi keppen el forditaszek teölünk. Jmatszághunk altal arol meg sem emlekezunk. Àz Istennek fel geriedet haragiara Sirànkozunk; de azt honnet, és mert. iun reànk; azt nem akarunk tudni, S: erteni, hà akariuk hogi az mi Istenunk kegielmes legien mi hozank; minden azt chelekedgie, hagia el az eo gonoszszagat: igaszagot chelekedgiek. eletèt megh iobbicza; az bunt el hadgia mindèn reggel, es szem pilantasban Istennek keőniőrogien. ez vilaghbúl[86] boldogul Valo ki mulaszàert,

O Jezus Christus legi minekunkis kegielmes, ki ez wilagnak arniekabàn niomòrgunk, olczad

---

[74] hatalmok ⟨adatot⟩ [Beszúrva:] adatot [75] ⟨vol⟩ voltat [76] altal ⟨Mỳkor az Izrael nepe Dàntol foghwà Berzebaig, megh⟩ meg halà 70 Ezer ferfỳ, mondwàn az vr Angialanak; az ki őlte az Embereket; eleg immar had el [*Bochata ... had el:* a margóra írva.] [77] ⟨Kirali⟩ [*Samùel:* föléírva.] [78] lőt ⟨Psal: 34.⟩ [79] mostis ⟨es ez vtannis⟩ [80] chelekeszűvnk ⟨chiak az⟩ [81] Szeretőinek ⟨az kỳ⟩ [82] buzonios [A *buzonios* javítás *buzgo*-ból.] [83] [A *Lelek* ráírva egy olvashatatlan szóra.] [84] [Az *eö* javítva *az*-ból.] [85] miko [86] Vilaghbúl ⟨valo⟩

az te szent lelkedet belenk, hogi it[87] ez vilaghban való Attiai gonduiselesed alat elwén, az dógős pestist el tauostathasuk, es tegedet mint Attiankott őrőkőn oroké[88] diczirhesűk es fel magoztalhaszuk Ámen.

(Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 282–99.)

*

A pestis ellen írt traktátus keletkezési körülményeit, annak idejét nem ismerjük. Ezekről a *Rimay–Madách-k.* semmi tájékoztatást nem ad. A XVII. század negyedik és ötödik évtizedében súlyos pestisjárványok voltak Magyarországon, és ezeknek megvolt a maga irodalmi visszhangja is. Csanaki Máté *Az Doeg-Halalrol Valo Roevid Elmelkedes*-e 1634-ben látott napvilágot Kolozsvárott. (RMK I, 636.) Spilenberg Sámuel *Pestis Alexiacvs Renovatvs Anno 1634* címmel latinul nyomtatott ki egy könyvet Lőcsén 1634-ben. (RMK II, 492.) Laskai János *Citó, longè, tardè* című magyar nyelvű műve 1638-ban jelent meg Lőcsén. (RMK I, 682.) Weber János: *Amuletum, az az: Rövid és szükséges oktatás a' Dög-halálról.* Bártfa 1645. (RMK I, 767.) Ez utóbbiban is vannak versek, vö. RMKT XVII/9. 85–87. sz. darabokkal.

Madáchot feltehetőleg az 1632–33-as járvány bírhatta írásra, valószínűleg egy idegen nyelvű értekezés lefordítására. A kézirat 109. lapján felsorolt pestisjárványok évei között utolsóként az 1570-et említi. A traktátus tehát, melyet magyarra fordított, ennél régebbi nem lehetett. Nyelve pedig valószínűleg – mint Madách egyéb fordításainak is – a cseh volt. Nehezen lenne érthető ugyanis, hogyha forrásának a nyelve a latin lett volna, mért nem tette át mindjárt magyarra a „neminemeö Doctor" orációjából a kézirat 91–92. lapjain idézett részt. Az a feltevésünk, hogy Madách az eredeti cseh műnek latin idézeteit változatlanul átvette, majd ezt követőleg magyarra fordította, de az orációból vett cseh nyelvű idézetet mindjárt magyarra tette át. Két ízben a latin idézetek gondolatát verses formába ültette át, illetőleg fejtegette tovább, ahogyan a paráznaságról szóló traktátusban is tette, vagy ahogyan a Cato-féle mondások magyar nyelvű átdolgozásaiban is látjuk.

Madáchnak ez a kézirata is bővelkedik az írás közben vagy az utólag végzett javítgatásokban. Köztük találunk áthúzás után folytatólagosan eszközölt kiigazításokat, egy-egy betűre, szóra ráírt javításokat, áthúzott szavak feletti beszúrásokat, lapszélre, a lap aljára írt pótlásokat. Ez utóbbiak elég sűrűn fordulnak elő a bibliai idézetekkel kapcsolatosan. Úgy tetszik, Madách forrásában a bibliai utalások nem minden esetben voltak szóról szóra való idézetek, hanem tömörítve, értelmileg adták vissza a bibliai helyeket. Ezeket Madách a traktátus folyamatos fordítása közben magyarra tette át. Később azonban nagy részüket Károlyi bibliájának a szövege alapján átfésülte, illetőleg a tőle átvett passzusokkal kicserélte. A rövidebb utalásoknál az áthúzott részek fölé írt beszúrásokkal, a margóra írt mondatszakaszok betoldásával élt (pl. a kézirat 96. lapján: Jezus, Sirák fia könyvének 2. részében (4, 22. versek); 104. lapon: Ezaiás 49. (15. vers); 105. lapon: Psal. 68. (6. vers); 107. lapon: Psal. 15. (1–2. vers). A hosszabb részeknél az egész Károlyi-szöveget a lapszélre vagy a lap aljára írta. (Pl. a kézirat 92. lapján: Móz. V. 28. (15., 20., 21. vers); 93. lapon: Amos 6. (8–10. versből); 94. lapon Psal. 49. (helyesen 139. zsoltár 9–11. vers!) és uo. Amos 9. (1–4. versből); 98. lapon: Psal. 91. (4. vers); 99. lapon: Jézus, Sirák fia 38. rész (1–4. versből); 103. lapon: Pál levele a Fil. I. (21–23. vers); 107. lapon: Ezekiel 18. (30–31. versből); 108. lapon: Sám. II. 24. (15. vers).

A nem szó szerinti, csak értelemszerű hivatkozások közül azonban nem mindegyik azonosítható; az utalások egy része pontatlan, illetőleg téves. Pl. a döghalál okairól szólva a 92. lapon a Mózes V. könyvének 24., majd 15. részére való utalásokat találjuk, holott az idézett passzusok a 28. részben vannak, amint ez ugyanennek a bekezdésnek a második részében olvasható hivatkozásokból is kitűnik. A kézirat 94. lapjának alján a 49. zsoltárra való utalás a 139. helyett, a 99. lap elején a 34. zsoltár 18. versére való hivatkozás a 8. vers helyett kétségtelenül téves, de hiába keressük az idézeteket a megadott helyeken pl. a 96. lap Ieren (= Jeremiás) 9. részében, a 98. lapon Lewite (= Leviticus = Móz. III.) 26. részben, a 107. lap 19. zsoltárában stb. A korban nem ritkák a pontatlan, felületes utalások. Lehet azonban, hogy Madách is melléolvasott, illetőleg nem tudta a forrásul szolgáló kéziratot elolvasni. Ezért hagyhatta ki a 95. lapon a Moyses név után a további utalások számára a helyet (ti. IV. 16, 47–49.). Érthetetlen, mért van szó a 97. lapon a zsidóknak

[87] [Az *it* beszúrva.] [88] [Az *oroké* második *o*-ja *k*-ból jav.]

a madianiták ellen való harcáról, mikor a Biblia szerint a küzdelem az ámálekiták ellen folyt. (Vö. Móz. II. 17.)

Hogy ezt a pestisről írt, lényegében vallásos jellegű elmélkedést nemcsak egyszerűen leírta magának, nem pusztán lemásolta, hanem mint fordító (esetleg kompilátor?) hozta létre, a prózai részben nagy számmal előforduló javítgatás, betoldás mellett a mű két verses betétjének technikai kidolgozatlansága bizonyítja a legjobban. Bennük, Madách egyéb verseire jellemző módon, nagy a különböző szótagszámú sorok aránya (40, ill. 50%); a sorvégek rímei, összecsengései kezdetlegesek. Az első betétnél a sorok még nem is rendeződtek mindenütt strófákba. A szövegmódosítás, a javítgatások technikája is teljes mértékben Madách szerzőségére vall.

a) A versbetéthez az ihletet a közvetlenül előtte álló latin idézet adta, melynek szövege is meg a lelőhelyre való utalása is teljesen pontos, ami aránylag ritka jelenség a Madách által fordított két traktátusban. (Lásd Patr. Lat. XXXV, 1747. lapon az „In Joannis evangelium tractatus CXXIV." című munka 49. traktátusának 2. fejezetében.)

9 ladaia rakodik. Vö. a 24. sz. ének 24. sorával és a 35. sz. ének 8–9. soraival!

23 mind – a. m. mint.

27 A sort vö. a 24. ének 4. sorával!

29 Chelia – olv. célja.

b) A névtelenül említett és minden tájékoztató hivatkozás nélkül idézett mondást nem sikerült azonosítanunk.

2. *[A PARÁZNASÁGRÓL]*

[141:] Ez mosztani Seculumban megh haniátlott allapatianak bŵnel walo beŏwelkedeszenek teriedese.S. fertelmes parazna eletnek buialkodasanak chelekedendeŏ gonoz S. uezérleö volta, anirá el hatalmazot. az emberek kŏzeŏtt, edezgeteŏ czipkedeszewel be hattot, Sziwnek belseö giukereczkeiebèn hogi semmí kepen onnet ki nem vzetethetik. S weretetik gonoz fulankianak, mérge, meli pedig[1] az iorá walo Jndulatot istènes[2] ioszagos chelekedeteket[3] meg foitia S. fulastia, es oslatia, Semiwe teteti az emberekben,[4] mint Szent Iob Sól felŏle 31 reszeben: Áz fertelmeszèg leg nagjob ezkeozö az embernek vezedelmere, meli mind az Tŵz mindèneket meg emésst.[5] Mert harom rendbeli dolgòt az parasznasagh az emberbèn Szemiwe teteti, es mind az Tŵz meg egetendö voltawál meg emezt, 1: Elseö heaban valo ideinek allapatia: Salamòn kiral, el nem mulathatá, hanem az eŏ keŏniwenek 29. reszebèn mondgia Áz kỳ fertelmes Aszonialatokat Tart, áz eŏ marhaiat fogiathia egi poetais igi ir felolè Qui Sequitur Bachum; Taxillos et meretrices,. Jnfamis Semper, semper egenus erit

a)

Ki[6] korczmát giakran érdeki
Szerelmet .S. koczkát kowethỳ
Magát[7] gonoz hirbén eyti
Segeniszegre kel ánnak[8] iutni

Ismet Maszik

[1] [*pedig* beszúrva.] [2] istènes ⟨virtuszokat kegies indulatot,⟩ [3] chelekedeteket ⟨emberekben⟩ [4] az [sor fölé beszúrva.] emberekben, ⟨az⟩ [5] mindèn⟨t⟩eket ⟨giukerezteti, es égeti⟩ meg emésst ⟨Az paraznaszagh felŏllis mondhatnad igis⟩ [6] ⟨Ki az korczmat giakórollia⟩ Ki [7] ⟨Áz⟩ magát [8] ánnak ⟨vegre⟩

b)

Thaidá si quis amat non se Sua credat amari
Thais amore carens: munus amantis amat,

Ki szerelmét giakorollia
Erszeniet pinzel[9] fontollia
Mert serelemnek áz[10] ýáwa
Ki aiandekal Toldozá

Az teòb ioszagòs chelekedeteket .S. kegies ioszán Tissta ele*teket*[11] ezis meg rutitia, embernek[12] az eö allapatiat, S hirit newet,[13] buia Termeset es henielö resztsegh: az mint Szent Gergeli. iria: Buia fertelmes elet, minden gonòzághnál fellieb hát. Ecclesi. 47:

2. Buiaszagh[14] az embert vezerli,[15] az Termeszettòl adatot egeszegnek meg vestegeteszere,[16] az mint Aristotelés 1: Ettnicorum: Sanum esse delicatissimum est, desiderátissimum, quam Sanitatem, facit perdere Luxuria.

c)

[142:] Az Egheszégh mindeneknéél.
Arannal es Seep ezwsztnéél
Bechwltetik mind ezekneel.
Ki Szep mertekleteszén eel,

El weszti ázt Buiaszagal
Fertelmes paraznaszaggal.
Reseges Allapatiawall.
Ezekkel giakorlászaual.

Glossá. Az Szent Pal[17] Korintùs Belieknek lewelere[18] iria Áz ki paraznalkodik; áz magha Teszte ellen vetkezik,[19] mond towab, Teòb vetkek. kik chelekedendök, azok az magok lelket ferteztetik meg, paraznaszagh penigh nem chiak az lelket ferteztetik megh, de az èmbernek Testere, minden fele Niawaliákòtt gerieztenek awagi hoznak, áz mint Tòb orszagokban. es maszutis lathatunk,

Seneca kint:

d)

Libidines, Tremores manuum, ac pedum generant,

Parazna eletet ki koweti
Kezèt labát[20] rezketeti
Egieb Niaualiakban eiti
Vegrè feiet Vtana vezti,

Szen*t*[21] Ieronimus wegseö oraianak Testamentomabán illien kerdèst allatot. Honnet vgimond áz halal, es hertelen walo Niawaliák szarmaznak legien az emberekre, az vntalan valo Tobzodas etelnek italnak mertekletlenszegebeöl, es az Aszoni emberekell valò giakrán keozőszwlesbeől. Az[22] Buiaszagh megh fertezteti[23] az embernek okoszagát, s, elmejèt Tompitia. S. westi az mint Seneca Ir felòle

---

[9] pinzel ⟨meg⟩ [10] [Előbb:] eò [?] [*az* ráírva *eò*-re.] [11] [Előbb:] elet⟨et⟩ [Föléírva: *ketet.*] [12] embernek ⟨buia termisz⟩ [13] [*S hirit newet* beszúrva.] [14] Buia ⟨termeszet.⟩ [*szagh* a sor fölé írva.] [15] vezerli ⟨az egeszeg⟩ [16] vestegetesze [17] Pal ⟨iria⟩ [18] [Előbb:] lewelere Korintus Belieknek [19] vetkezik ⟨az teőb⟩ [20] labat ⟨az⟩ [21] Szen [22] Az ⟨Azón fertez[?]⟩ [23] fertezteti ⟨áz Leleknek io Indulatiat, melliek azok: elmet, okoszagot,⟩ az

e)

Nihil est tam, mortiferum ingenÿs, quam luxuria

Serelem elmet Tompittia
Seme vilagat vakitia
Testet felete Sarastia
Mint az fẁuét ugi foniastia

Tówab mond megis Ázon Seneca: in libro 1 de cleme:[24] Az Búia elet, embernek elmeienek Tompitoia es feledekenszegnek[25] Serzóie. Az mint Aristoteles: 2 Ethnicorum mondgiá. Buia elet, elmet eluesti, melibeól azt[26] hoza elö, hogi valameli ember feslet Buia fertelmes eletet köwethÿ,[27] okosaghaban megh fogiatkozwán bolonda[28] keletik lenni buia[29] eletinék miatta, Azert iriak giakrán[30] kép irók áz venust Vaknak,[31] mert mindent megh vákit Serelmeuel

f)

Quid deceat vel non, non Videt ullus amans.

Buiaságh[32] Sikete teszen.
Nohá nem hiszi hogi legién.
Ki azón vton[33] menten megien
Diczoszeghteól vreszeollion

Melliet[34] illien pelda Beszedelis megh akarom bÿzonitanom; Egj neminemeö iffiu legeni kowetwén az eó Buia Termeszetinek fertelmes eletet chiak azón gondolkodwán éiel es Napál,[35] az eö elmeieben mi keppen [143:] az eö fertelmes eletet weghez vihesse, es kőwethesze, Ment egi erdón altal eiel, erkezwén egi romlot. hidhoz, nem mehetwén az vizén altal semi nemeő modón, melról felete igen bankodot, es Siwnek faidalmawal tőrődőt.. Az őrdőg penigh ertwén az iffiunak, gonozrá Való Jndulatiát, S keés voltat, mindgiarazt adta Tarszul magát hozaia, es emberi Szemelibén hozáia szolwán. vli fel az én lowamrá, én odá viszlek az howá te kiwankozol.. Az Jffiu nagi őrőmmel fel vlwén lowará, gondolwan, es órőlwén azón hogi hamár az ő szeretoinel fogh lenni, az ordőg nagi hirtelenszeggel. az vizbén hagította, es ott az vizbén be holt S weszet, es igi áz gonoz faitalán buia termeszető iffiu, az eö gonoz kiwanszaganak miatta, Testet es lelket el westete,

3. Buiaszagnak fertelmes volta, Szent leleknek kegies Aiandekának es Sentszeges allapatanak dilapidatora, Szent palnak modasá szerint. 1. Korintusbeliekhez[36] irót 2. lewele szerint[37] Jttém Epist: ad damas:[38] Áz Buiaszagh tessi embert. Jstennek ellenszegewé.. Szent Ieronimus doctoris mondgia Buia élet ellenszege áz ioszagos czelekedetnek, Attiai kereszmént wesztegetwén, Jstentől el Saladwán Segeniszégről nem gondolkodwán. Chrisos: iria: Seminemeö dologh ez wilagbán vgi meg nem vesztegeti, az ioszagos czelekedeteket, mind áz Tesztnek kiwanszagnak gionőrẁszeges élte, Mert az Buia termeszetö fertelmes ember, az Istennek kegielmeteöl meg holt allat,

g)

Qui Luxuriatur Viuens, etiam mortuus est,

Ki eel Buia termeszetbén
Holt az Istenes eletben,
Noha latzik eletiben.
Nincz hellie ot fen meneieghben,

---

[24] clama [25] ⟨Tompitia, S Turbalia,⟩ [Föléírva: *Tompitoia es*] feledekenszeg ⟨et serez⟩nek, ⟨Tompi⟩ Serzóie ⟨S. Tompitoia⟩ [26] az [27] köwethÿ ⟨okosagtol [?] még fostatót leszén es chiak⟩ [28] ⟨vegré⟩ bolonda, [29] lenni ⟨gorombá⟩ [A *buia* beszúrva.] [30] giakrán ⟨áz⟩ [31] Vaknak ⟨ahóz kepest⟩ [32] ⟨Szerelem⟩ [*Buiaságh* beszúrva.] [33] ⟨Ki szerelemben⟩ [A sor első három szava beszúrva.] [34] [A *Melliet* fölött áthúzott, bizonytalan olvasatú szavak:] ⟨Mi legjen⟩ [?] ⟨Áz kire⟩ [?] [35] Napál ⟨mi képpén⟩ [36] ⟨Ch⟩ Korintusbeliekhez [37] szerint ⟨hogi az⟩ [38] [A *damas* fölé beszúrva: ⟨Jud..⟩]

Mint hogi paraznaszágh, es Buiá teszti elet az embernek weszedelmire, őrők eletnek el veszteszenek iutalmará szolgal, Az vr Istennek az ò szentseges[39] parancholatianak elene vagion, ez világy ioszagos erkolczö iambor embéreknekis nagj[40] elene Vagion, Azert ez koniweczkeben iobban kỳ terieztém az Buia fertelmes eletnek gonoz[41] fesletszéget

Àz Parazna, Buia Termeszetröl,[42] meli az vr Istennek sine elöt nem kedues, es az eö parancholatianak elene Vagion, Szent iras szerint

Az paraszna eletnek ellen mondassa,

Minden embernek kelleszek tudni, hogi az Buia természet és feszlet ellet, az Istennek parancholatia szerint Tilalmazasa [!] wagion, az mint hetedik parancholatban megh wagion irwa .1. elsò Moses koniwenek 20. Reszeben. Ne paraznalkodgial, Meli Tilalmazaszal es parancholatiawal, az mint[43] Sent Agoston interpretallia, hogi az vr Isten [144:] mindèn embertől tiltia Buiá[44] Termeszetet, es paraznalkodást, minden fele rut Tistatalán eletet, Az mint Thomás Akuinai in Summa: contra gen: lib: 3: ca: 21: Iriá.Szok kiwalt kepen Valo ezkozokell,[45] avagi irászál meg bizónithatia ember: hogi minden fele gonoz elet, Szent hazaszagnak kiwüle halalos vetek, Minthógi az istennek parancholatiat ertiuk 1. Maises [!] konvenek 1 Reszeben; az mi elsö Attianknak Adamnak, vilagosán megh parancholta legien, hogi czak egj felesegehèz ragazkodgion, S. ne teöbhoz hát igi miert keresznék teöb bizoniszagot hoza: Abbol meg tettsik; S wilagozbán ertelmet vehet ember, hogi az vr Isten nem[46] mondotta legien, hogi az Parazna Aszoniokhoz ragazkodgiek.[47] hanem az eö Tulaidón hazas tarszahoz. Àz ki penig az Istennèk parancholatiat altal hagia nem iar az eö parancholatiban illiett Istennek haragia, es ostora kőweti, 3. Moi: 20: hogi há Valaki paráznalkodik az fele baratianak feleszegewel, meg hallion. az, masut, 5 Moi: 22: R: Hogi ha Talalkozik Leaniban, az eó Szwzeszegenek meg rontásza, es parazna elte, meg kowezteszek, meg hallion, mert gonòs bwnbèn leledzet, az Izraelben, es paraznalkodot, az ö Attianak hazaban, Mikor mostán mind az Parazna Leaniokat, es ferfiakot, meg akárnak kőwezni, talam az eö gonòz chelekedetinek kowezeszeert, kóweket szem kaphátnank. Jsmet, mond az Isten 5 Moi. 23: Nem leszen Jzraelben: Parazná Semeli, Tobias mikor az Ŭ Vtolsò Testamentomat tewen, igy oktata es Tanitottá Serelmes fiát, adwán eleiben,[48] Sèrelmes fiám, oltalmaskodgial mindén fertelmes elleteől, feleszegednek kiwüle. soha[49] parazna eletben ne leledzél: Ecclae 9: Ne adgiad az te tesztedet fertelmes eletre, hogi ne vestened magadot, es te őrőksegedet,. Jsmet: 19: Ecc. Qui se iungit Fornicarỳs erit nequam,[50] vgian azòn Eccle: 25. Jrta, hogi mindèn fele gonoszagh leg kiszeb az Aszonialat gonoszáganál, Azert ne kiwaniad az Aszoni alatot, mert az eö Sepsegebèn. az Segien Vallas, Jttém maszut: 41: Ne neez maas ember felesegere, neis kerdeskedgiel az ö Leaniará. sèm ne alapódgial az eö Agia melé, Jttem: Az Aszoni allatok keozőt ne *l*akiál[51] mert mind az Mol, az ruhatol szarmazik, vgi Szarmazik hamissagh àz Aszoni alátol, Ozias: propheta: 4 C.. hogi paraznaszagh.. Bor, es reszegség. az Siuet kemenitik. awagi lagitiak, Amos: 6: Jai ti nektek. vgimond, kik buialkodtok, az ti Agiaitokban,; Ezèn szerint Zent Ianós feddette. Sent Mark 6: Nèm illik teneked, az te Attiadfiainak feleszegewel fertelmeskedned, Az mi vrunk vduőzitònk mondotta: Szent: Luc: 16: Mindèn valaki el erezti az eö felesegit, es mast veszen paraznalkodik, es az ki el bochatiatót [!] Aszoni alatot hozaia veszen:. paraznalkodik:. Zent Pal: 2. Korint: 6: Ne ketelkedgietek azòn, mert sem az paraznak, sèm az Sodomita gioniórwszeges eletben kik elnek Jstennek orszagát nem latiak; azert fuszatok paraznaszagh előtt, Effesus belieknek iria,[52] hogj vgjan ne emliteszek az buia feslet. Erkolcz ti koztetek. [145:] mert azt erczetek, hogi egi parazna nem vralkodik Istennek orsagâban, O. meli kemeni, és felelmes Sók ezek: kinek az eö holt sziue*ris*[53] ehez kepest fel ebreztene, es keö sziwèt meg lagitaná,[54] Meeg aztis hoza adgia az Apastal Zidok: 13.: hogi Buialkodokot, es paraznakat, eó maghá fogia mèg itilni, Az mint Zent Ianós latta: Pathmos Sigetiben 17 C. iria, Iere es meg muttatom az parazna Aszoni alatnak nagi veszedelmit, melliel az kiraliok paraznalkodtak ez foldon

---

[39] [A *szentseges* beszúrva.] [40] nagj ⟨banataiara⟩ [41] gonoz⟨eletnek⟩ [42] Termesztröl [43] [*az mint* beszúrva.] [44] Bula [45] ezkozokoll [46] [A *nem* beszúrás.] [47] ragazkodgi ⟨all⟩ ek [*ek* ráírva az *all*-ra; azonban fordítva is lehet.] [48] [A lap szélén:] Tob:4: [49] soha ⟨senkiwel ne paraznalkodgial⟩ [50] ⟨O meli sokan vadnak kozűlúnk azòn Nequamok, Azert⟩ vgian [51] kakiál [52] [A lapszélen:] Eph: 3. [53] sziueis [54] lagitani

lakuan meg ressegitwen mágokat, az eö parazna borawal, Jgj hat mégh erthetted ez kiczini irásokbol. hogi ha iol gondolkodunk es elmelkedünk felőle, meg essmerhetiűk, hogi az Cupidonak merges. buialkodo Nila. az az paraznaszagh. az Istenteöl meg vagion Tilalmazwa, prophetak Euangelistak es Apostolok irászok altal,

Paraznaságh auagi Buia elet, meg tiltatik. az doctorok irászok altal,

Szent Ambros. doctor: Super Lucam: Iria: Mely ember nèm az hazasagnak giűmolczért, hanèm az eö Teszti geöniőruszegeert, ádgiak magokat egibe[55] paraznalkodast chelekesnek, Masut mond. in libro: Abel et Cain, hogi az Buialkodas, és paraznaszag, nem egieb, hanem az Ordőgnek gonoz chelekedeti. es giknak merges czèpkedesze, mikor az Aszoni alat ferfiuhoz keőzel erdèki magat, Sinten ollian mint áz Salmát hogi az Twz fel lobantia az ó[56] langyáwal, mert az ö lelki eszmeretit egiut lakwán meg neheziti, es az fundamentombol walo hegiekèt, kỳ forditia. hogi há az Aszoni alat*nak*[57] ferfiuwal, egjut wagion lakasza,, az ördögnek az eö haloia keozèl wagion hozaia. Szent Ieronimus igi Irt, Ad Zuzanam, O meli kesserü[58] az páraznaszagnak gumőlcze, az Epènel kesserwb, es az elès fegiuernel eleseb, Szènt Agoston: in lib: de Conflic: vitiorum: O quam paruà concubitus hora; pro qua perditur aeterna vita

h)

Serelemnek kis időért,
Lelkit el Vesti buneert,
Giőnorűseges voltaert,
Pokolbàn erte kinzasért

Szen*t*[59] Gergeli in lib: 22: Moral: mondgia, hogi ha az Buialkodó feslet erkőlcz az emberbèn nem less: ki giomlálwa, es ki giúkerezwe[60] az ö Nagi volta, az teöb ioszagos czelekedeteket, el niomia es semmiue teszi, Beda: Irasa kint Nihil ita mortiferum sicut luxuria

i)

Ninczen[61] Nagiob halandoszagh
Mint gioniorwseges gazdagsagh
Mert ott lakozik Torkosagh
Tarsza nekie buiaszagh

Paraznásag meg Tiltatik, az Szentseges Tòrweniekel

Àz ollian fertelmes. Buia paraznalkodas, meg Tiltatik, az Ania szent haztol rendeltetet Tőrweniekel, az hón igi irnàk felőle Fornicatio Nulli impune conceditur. az az. Hogi paraznaszagh senkinek nèm[62] engedtetik ès bùntetes nelkwl nem kel hadni,. Jsiodorus: az teöb halalos vetkek közòtt legh[63] nagiob weteknek tartia az paraznaszagot, Mert az eö faitalan es Tistatalan eletewel, meg fertezteti istenek Templomát, Masut ismèt ir. Tisz*tá*talan[64] Semelliel lakozni, awagi hozaia niulni, az Isten meg Tiltia. Azert az [146:] ki parazna eletet semmi bűnek Tartia. az olliant Eretneknek kel Tartani, Az mint mosztanis vadnak ollianok, kik mondgiak Teszti eletet, paraználkodast sabad eletnek, de nem tudom kiczoda adta legien nekik az ollian szabadszagot, hanem ha az ki Adamnak ès Euanak Sabadszagot adot, àz[65] vetekre, de az Ania Szentegi háznak giulekezette más kwlombèn tanit, es paranchol. hogi erettnek gondolkodaszok azok, kik az parazna eletet diczirik, es az más ember felesegit kiwaniak ueteknek guniörősegenek; hanem az mint Christus vrunk mondgia Sz: Matt: 5: Minden az ki más Aszonialatrà nezne, es ottet kiwanna, immàris

[55] egibe ⟨nem vgj mint az⟩ [56] [*az ó* beszúrva.] [57] alat [58] kesserü⟩ gumolcz⟩ [59] Sezn [60] giukerezwe ⟨az teöb⟩ [61] ⟨Semmi ninczen halaloszab.⟩ Ninczen [62] nèm ⟨kel⟩ [63] [A *legh* utolsó betűje javítgatás.] [64] Tisztalan [65] ⟨e⟩ az [*az* javításként ráírva *e*-re.]

lelkeben vetkezet wele, es az vr Isten elött, az es[66] gonoz kiwanszagh chelekedet gianánt vagion, Az mint ez peldawal fogom megh bizonitani

Towab: az paraznaszag meg Tiltátik, beczwletes poetá Irasziwal:

j)

Claudianus Poeta.

Luxuries praedulce malum;. quae debita Semper.
Corporis arbitrÿs: hebetat, caligine sensus.

Serelém[67] gonoz kiwanszagh;
Elmere[68] iut homallioszag:
Há[69] Testbén indul Buiaszagh,
Okossagot erÿ waksagh:

k)

Prudentius

Tu praeceps: ad mortis iter: tu ianuá laethi
Corpora commaculas, animás ad Tartara portas.

Paraznaszaghnák az vtia.
Fertelmeszeghnek ö kuttia.
Testet sepsegtol rutitia
Lelket pokolra Tasitiá

l)

Itém quidem alius Versificator:

Faemina, corpus, opes, Animum, vim, luminá, uocem,
Polluit, annihilat, necat, eripit, orbat, acerbat,
Occiditque animam, consortia, faedera, famam.
Debilitat, perdit Socios, aufertque fideles.

Az parazna Aszoni alat.
Ferfiunak az eö hazat
Tekozollia eö marhaiat
Neueli mindén banatiat
Mindeneket el Tekozol.
Hazbul masuwa el hurczol,
Elÿ maszwal nagi fertelmeszen.
Fekwén oliben kedweszen,
Hitit ferienékném allia
S. hamiszan visza chaffollia
Nem gondól az ö lelkere.
Jamborúl kotöt feriere
Jo hir newet eö rutitia
Jgaz Tarszasagot bontia[70]

[66] [Az *az* és az *es* között egy egytagú, javítgatott, bizonytalan olvasatú szó, *eo* ? vagy *ke?*] [67] [A *Serelém* beszúrva az áthúzott eredeti ⟨Paraznaszagh⟩, ill. a föléírt javítás: ⟨Buia elet⟩ fölé.] [68] ⟨Elmét nagi setetszeggell⟩ Elmere [69] ⟨Mikor⟩ Testben indul ⟨az kiwanszagh⟩ Buiaszag [A *Há* és *Buiaszagh* beszúrva.] [70] Tarsza⟨got⟩sagot [A *sag* ráírva a *got*-ra.]

Fertelmes ö eletiwel.
Buiaszagnak szerelmiwel,
Lelket ordognek aianlia
Ki kèès hozaia fogadgia

m)

[147:] Jn Certo
Mala enim. herba: mulier mala,
Sepe enim altum Scholasticum, fecit fantasticum,
Abundantem,fecit mendicantem,
Dominum Superbum, transmutauit in Seruùm,
Querit *ea*[71] obulum, grossum et florenum
Non querit, honores, nec tendit ad pudores,
Bilinguis mulier, ac velut, instabilis aer.
Decipit quam plures, velut in nocte fures,

Keszerw̃ fw̃[72] gonoz Aszoni
Mindenek hidgied tanaczlom,
Soksor az Tudos deakot,
Hurczolwàn Selel bolondot,[73]
Az gazdagot[74] Seginiti
Főzuennek erseniit vressitỳ
Czinal gazdagbol. Segint,
Nagj vrakbòl[75] Lowas legint
Nèz chiak Arani forintokra
Mint telheszek faranak Zakia
Nèm gondol semermetesegwel.
Kiwàn pinzt[76] teli mertekvel,
Mesze Tauozik io[77] Erkolcztűl
Nincz elmelkedes[78] azokrull.
Myndeniket hiw melleje
Telhessék elewèn kessel hiwele

n)

Ovidius:

Res est Soliciti: plena timoris amor.

Mindèn felelmes Serelem,
Retég S fohaskodik epen[79][?]
Bagiad esse es ertelem,
Szolwan neki keszerweszen.

---

[71] es [72] Keszerw̃⟨gjüker⟩ [A *fw̃* beszúrva.] [73] ⟨Selel⟩ hurczolwàn ⟨mind⟩ bolondot [A *Selel* a sor fölé írva.] [74] ⟨vas⟩ gazdagot [A *gaz* ráírva a *vas*-ra.] [75] [Az *Vrbol* fölé beszúrva az *ak* szótag.] [76] pinz [77] Tauozik ⟨io⟩ [A *io* beszúrva.] [78] ⟨Nem gondolkozik⟩ [Föléjük írva a sor első két szava.] [79] [A sor utolsó szavának olvasata bizonytalan, eredetileg valószínűleg *eped* volt.]

o)

Panphilius

Jgneus ille *f*uror,[80] nescit habere modum.

Serelemnek Egő[81] Twze
Buia Aszonnak ezkōze,[82]
Nincz semibėn mertekleteseghe

p)

Author Astrolabÿ

Non capit humanas animas, plus faemina quicquàm

Mikor Aszoni eò haloiat.
Terieztÿ mint egj Satorat,
Lelkit massnak es eő magat,
Ayanlwan pokolban diat.

r)

Ouidius 2. de aman:

Quod iuuat exigium, plus es*t*[83] quod laedit amantes
Proponantque animo, multa ferenda suo.

Vai ki kewes haszna vagion,
Serelmet ki giakorollia Nagion
Bu banat keserűssegh vagion
Erdekli Segeniszegh otthon,

s)

[148:] Virgilius in 4. Eneido:

Jmprobe amor. quid non mortalia pectora cogis?

Oh Atkozot Serelem.
Ninczėn benned engedelem.
Rabod lesz Segeni[84] S fedelem.
Lelkit el veszted[85] hertelen.

t)

Matheus in Poetria Sua parte: 2.:

Eneruat Studium, perniciosa Venus.

Buiassagh embernek Artalmas,
Sep Tudoman elötte vnalmas.

---

[80] suror [A latin után címszerűleg: ⟨Buia termeszetö Aszoni alat⟩ [81] Serelemnek ⟨inditó⟩ [*Egö* beszúrva.] [82] Aszonnak ⟨eö⟩ [83] es [84] lesz⟨ėn mind⟩Segeni [85] veszted ⟨kegiet nagi⟩

u)

Cato in suis documentis:

Cum te detineat Veneris damnosa voluptas
Jndulgere gulae noli: quae ventris amica est,

Szerelem ha giotri testedett,
Elhadgiád az reszegseget
Munkara vessed elmedett,
Mert pokolra taszit tegedett,[86]

Mindėn gonoszagra indit
Parazná elettre mozdit
Serelemmel borál hewit
Az ki ...[87] benned epit

v)

Gualterus in Alexandria lib: 1.

Te non emoliat intus.

Prodiga luxuries, nec fortia pectora frangat
Mentis morbus Amor, latebris, et murmure gaudens,
Si Bacho venerique vac*as*:[88] qui caetera Subdis
Sub iuga venisti, perÿ delata vacantis
Libertas Animi, veneris fragrante camino
Mens hebet interius, rixas et bella moweri
Imperat:et Suadet rationi vile sepulchrum
Ebrietas rigidos eneruat haec duo mores

El Tauoztassad Serelmet
Buia eletre ne ad testedet,
Oltalmazkodgial eó Tőle
Mint meregtól fus el melőle
Mert Serelem emberekett,
Io ertelembeol vetkeztet,
Sereti eieli iarazt
Setetbėn való bagozast,
Hogi le fekudgion Arniekban.
Zold fa alá Zep[89][?] pazitban
Ha vtált[90] Serelmed vźd
Minden gonozt read fŵzod
Elmednek sép Sabadszagat.
Vakitia[91] Semet lataszát,
Okosagodót Tompitia,
Eszedett[92] megh bolonditia
Mert mikor heuit Serelem.
Ninczen abban engedelem[93]
Ha Vesz[94] feieis hėrtelen.

---

[86] Mert ⟨o el vest⟩ [Beszúrva:] pokolra taszit [87] [A harmadik szó javítgatás miatt nem olvasható.] [88] vaces [89] [*Zep?* ráírva *zöld*-re.] [90] [Az *vtalt v*-je *y*-ra írva.] [91] ⟨Tompitia⟩ [A *vakitia* beszúrva.] [92] [*Eszedett* javításként ráírva *Maghadatt* szóra.] [93] abban ⟨semmi⟩ engedelem [94] Ha ⟨el⟩ [A *Vesz* olvashatatlan szóra írva.

Megis serelmehez megien
[149:] Nem gondól io hirel Newel,
Chak telheszek Serelméwel.
Azert tauoz bor[95] ítaltol
Meg ne heuiczén serelemtöl
Bőcztelénseghtól nem feel,
Elmeie forogh mind az Seel,
Iob ád magad az munkará
Lelkednek az les hasznara

z)

Vno namque modo, Vina Venusque nocent,

Bor es sserelem egiut iaar,
Ez kettó emberben n*agj*[96] káár
Egiaranu mertekben ád[97]
Ereie semiben hatra nem Saal,

a')

Boetius lib.3.

Fallax illigát improbis catenis, terrendis.
Habitans libido mentis.

Heaba walo Serelem
Jamboroknal is bőcztélen
Mert mint lanczal vgi vagi kőtwe
Seretoidnek siwibe

b')

Sent Ieronimus doctor áz eo Annianak,[98] es leanianak. az Serelemrol igi irt. Jnter illecebras voluptatum, etiam ferreas mentes libido domat,

Giöniorőiszeghes henieles,
Alhatatosaghban[99] giőzes.
Iozan eletet meg tőr*i*.[100]
Faitalanszagrá vethý.

Az Serelem mindenekett meg giöz. S ninczén olý az ký Alhatatossan megh maradhaszón az ő Allapatiaban, S. rendiben; hogi megh Tarthaszá, az eö Sep elete[101] virághanák Alhatatoszaghat.. Lam Adamot az mi elseö Suleinket megh giozte az Serelem. Az Nagi erős Samssont es az esés[102] Dauid prophetatis az mint ez reghi verszek bizonitiak

[95] tauoz⟨al⟩ [A *bor r*-je *l*-re ráírva.] [96] [*ngj* a sor fölé beszúrva.] [97] [Az *áál* második *á*-ja *l*-re ráírva.] [98] Annia ⟨Leani⟩nak [99] ⟨Eros elmeie⟩ Alhatatosághban [100] törie⟨k⟩ [101] [Az *elete* beszúrva.] [102] [*az esés* beszúrás]

c')

Adám, Samsonem, regem Dauid, et Salamonem.
Femina decepit, quis modo Tutus erit

Adam es erős Samssóni.[103]
Dauid es okos Salamon,
Mindeniket giózte Aszoni
Serelmire haitwán nagion.

Serelemmel eöket chalwan
Eoldokleszre oket haitwan
Istenteol öket Sakastwan
Baluaniozasra forditwán

Szent Ieronimus dóctor: Salamon felól igi ír Salamon kiraly vgi mond olỳ alhatatlán Serelemmel volt meg kórniekezwe, es giakorta valo Aszoni émberel walo közösswles miat, az eö feleszegeknek Serelmek miat, az elò Istennek Templomat el hadgiwan. Balywanozò[104] Templomokot epitet, abbol megh Ismerhetni, meli nagira viszi embert az Serelem es

[150:] Paraznasagh megtiltatik az poghani philosophusok es Bolczek irassỳ altal

Olwaszuk Pitagorásnak az eö mondaszat, in vitis philosophỳs mikor mondota legien. hogi az ember megh oltalmaza magát az Henielesztol. Resegseghtől, es faitalán Buiassaghtol, Sött há kórwlőtte volnais el Tauoztasza: minden tehettszegewel: .Mi kor. egi Buia Termeszetö parazná ember. Pithagorasnak felelt wolná mondwan, Iob. vgi mond. faitalan parazna Aszoni alatokkal elni, es velek lenni, Arrá felelt Pithagórás Sues libentius in caeno, quam in aqua Versantur. Az disznok inkab az Sarbán hewernek, hogj Sem az Tista vizben,. Seneca. ad Lucil. Epis: 18: Iria Seminemeö gonoszab, es mergeszeb elmelkedes ninchen az emberben mint az Mikor, az paraznaszagrol elmeieben[105] gondolkodik Mert áz parazna elet kőniŭ veszedelem, ez vilaghi vitezkedés meli szok giutemeniekett, S gazdagsagokat Semiwe teszen, es el tekozollia, az mint versebennis Iria, Vanas fuge voluptates, breues et paenitendas.

d')

Gionioruseges lakastol,
Oltalmazd magad azoktol
Mert az Vtán meg banatia,
Veled, há vres erszenit latia

Jde helyheztethetni, amaz pogani[106] philosophusnak Demostenesnek mondasát, ki Mi koris egj Lays[107] faitalán Aszoni alatnak[108] az eö Melliet es hasat Tapogátta wólna,[109] mondottà, Ezt vgimond, hogi akarod adni, arra felelt, az Ászoni alat Ezer ezust Selingen:. Mondottà legién Demosztenes.

Ego paenitere tanti non emo,

Nem veszek ugimond olỳjast, dragha penzén, kit egez elletenbén meg kezdenek banni,

---

[103] Adam⟨ot⟩ es erős Samsson⟨y⟩ [Az *i y*-ra ráírva.] [104] Balywaznozò [105] [Az *elmeieben* beszúrva.] [106] [*pogani* beszúrva.] [107] [*Lays* beszúrva.] [108] alat⟨ott Laist⟩ [A *nak* javítás.] [109] Tapogát⟨waan⟩ta [A *ta wólna* beszúrva.]

e')

Towab Senecá iria
Adolescens luxuriosus peccat, Senex luxoriosus insanit

Jffiu legeni sokat veet.
Ha koweti az Serelmet,
Veen ember penigh mind bolond.
Akarwán forgatni koront,

Nemeli veen ember annirá el Sarad, S. bagiad vénssege miat, megis az Serelemnek bolondszagán kapdos,, es Kwpido Nylawál[110] akar lowoldozni, melrol egi sep. peldat akarok rola mondani, Egi Weén Barat[111] Serelem betegsegeben esswén, nem Turhetwen,[112] nem Akarwán az tob Baratokot, awal Terhelni, el akart indulni. Egiptusban. Meg értwén áz Cardianok [!] mondwán, nemeni Sohowa, maragi ithon, mert ha el mégi. parazna vetekben eszel; Ázon[113] meg somoródot, az vén Barat,[114] haraggal mondottá, En [151:] vgimond, méég az parazna, eletet nezwén, nem lathatode, hogj az Testem mind meg tőrődőt, es chiak nem felik[115] meg holt, vagiok, meegis Veén Baratot[116] meg nem Tárthata heliben. Egj neminemeö Leani az ö betegsegeben hóza[117] latogatwán[118] meg haborgattá, es Terhesitete. Mely mikor idouel[119] egi fiat Swlt volna, az vén barat kezeire fel weuén vitte az teöb Barat[120] Tarrszai keőze. kit mikor lattak wólna az Társzai, el fakadanak sirwan miniaián, kiknek felelt, az vén barat, latiatoke vgimond Attia*m*fiai,[121] ez giermek en fiam, Soffogadatlanszaghnak fia, Azert oltalmazkodgiatok, illén allapattol, az kj en raitam veen emberen esset, hogi ti raitatokis az sofogadatlanszagértis ne eszek, Imatkozatok azert én erettem, az vr Istennek hogi az en bűneimert eleget tehessek. Seneca:iria. Vincit Sanctos dira libido

f')

Meg gioz Serelem az Senteket.[122]
Paraznaszagbán leledzet,[123]

Jn Vitis Patrum, Szent Ieronimus meg iegizette in Primo libro. Hogi lakot, egi Remete[124] egi Erdőbe. koszíklanak Liukaban, ki termeszetíbén Alhatatos volt, az magha[125] két kezeiwel eledelt kereszet maganak, awal eel*t*,[126] es eiel nappal. Istenhez valo buzgö Jmatkozaszal volt, seep dicziretes io chelekedetekkel Twndoklötth Abbán latwan magát: fel fualkodott, es magá magát szeretetni kezdette, szamlalwán elő io chelekedetit, Latwan azt az Ördögh, es meg ősméruen áz embernek magában valo fel fualkodaszát, és heaban való remeniszéget kezdet teőrt, es halott vettni eleíben, mi keppen foghattá volná magahoz, Egikor estwe fele ez Ördőg Sèp Aszonialat Semelibén valtozwán mint há azón vad erdóben buidoszna, es szok iarasztul mintha meg faradot volna, sohowá faratszaghnak miatta nem mehettet, Iőwen ahoz az hazaczkanak aitaiahoz, az hón Zent ember lakot. térdre eszwén, keöniőrgót nekie,[127] hogi be eresze es be fogadgia Alaszatoszan kérte, En edes. Szent Ember Eielnék az eó Setetszege[128] ream erkezett, kerlek fogadgi hozád, es adgi ez ejelre walo Niúgodalmat hazadba, chelekedgi welem, hogi chiak egi Sőgleteczkebén Sugorodhaszam, ot[129] Niugodhaszam, es az vad gonoz allatoknak etelűll ez ejel ne adataszam, s. ne Sakadoztataszam, Áz erdón lako ember kőniőrulwén raita, kamoraczkaiaban be bochatota, kerdezkedwén tole mi okaert lehettet őneki azon vád erdoben valo meneteli, S mi keppen Tewedet legien. az vadon erdóben,[130] hazugsagot gondolwan igi felelt meg Mereggel tellies mondaszát Sanakozwán, Siratwán az eö szok niomoruszaginak chelekedetin, egi keppen es más keppen, az eó chalard hazug beszedekel

[110] [*Nylawál N*-je javításként ráírva.] [111] Barat ⟨megh betegedet, Serelem miat⟩ [112] [*nem Twrhetwen* beszúrva.] [113] [*Azon A*-ja javítás.] [114] [*Barat* ráírva az *Ember*-re.] [115] [*felik* [!] beszúrva.] [116] [*Veén Baratot* beszúrva.] [117] [*hóza* beszúrva.] [118] latogatwán ⟨Istený felelemben⟩ [119] [Az *idouel* beszúrás.] [120] [*Barat* beszúrva.] [121] Attiafiai [122] [*az* a sor fölé írva.] [123] ⟨Paraznaszagban leledzet,⟩ [124] egj ⟨Szent Ember⟩[*Remete* beszúrva.] [125] az ⟨ki⟩ magha [126] eel [127] [*nekie* beszúrva.] [128] Setetszege ⟨it engemet⟩ [129] [Az *ot* javításként ráírva egy olvashatatlan szóra.] [130] erdóben ⟨felelwén illien gondolattal⟩

el hitetwén, az Embert, hiuén az Ember hizelkedò beszedenek. arrá vette hogi vele kozőszűlt Àz vthan mind towab towab. az eö hizelkedeszewel magahoz haitwan Vele beszelgetet, Sakalat fogdoswán feiét S haiát Simogatta, hogi feiè el veszeicze, azòn forgolodot chalardszaghawall, [152:] Mi kele towab, az Aszonialat az Szent Embert immar az parazna eletben valo meg ferteztetetet és maghahoz Seliditetetet, orán foghwa, az veszedelemre hozta. Mert maghabán kezdet. Serelemben Eghni, es az eò gonoz kiwanszaganak eleget tenni El feletkezet az eò előbeni Allapatianak voltarol. S dichiretes szentszeges eleteről. eiel napal az eö gonoz kiwanszaghabán tőrődwén Elmelkèdett, mi keppen az ő gonoz kiwanszaganak eleget teheszen, Àz alat Segheni bolond. ollian lőtt mind az vad òktalan allat, akarwán az Aszoni allatall vntalán kőzősődni, es Buiaszagban elni Az Ordögh nagi orditaszal, és kialtàszal mint hà egi arniekott fogot wolna altal, rut buzbe hadta, Az vtan szok sereg őrdőg mutata magát az hélben es az chudahoz mentenek. melliek nagi orditaszall kialtották. es gialazatall illetek, mondwan: O monache, qui te usque ad caelum extollebas, quomodo diuersus es[131] usque ad infernùm. O Barat, kj az éghbe az te io chelekedetekben. fualkoduan viszeltetel bizwan, Jhon, az te Buia termeszetet, az pokolban be nielt, Tanuli vgimond, hogi ki az eghbe fel magoztatatol, pokolnak alszo fenekire ne Taszitaszal, az te fel fualkodaszod miat, te io czelekedetedbèn bizwán Melirol más pelda Beszedetis hozok elö Egi Istenfelö ember menvén maas Tartomaniban Jstennek andgialà wele lewén, talalkozott. el menni egi Remetenek hazaczkaianak mellette, tekintwèn az Remetenek hazará lata az Sántalán Eórdőgőt, az haz fedelin, es korwlőte iarni. az ablakòn, es aitonal Alani, onnet el menvèn erkeztenek egi neminemeò nagi Varázban, abban az varázbán fel Tekintwén azòn Istenfelő ember latot egi Eőrdőgőt àlani az Varas kapuianak felwl, azis ki igèn reszt Volt, magabán gondolkodwán, S. almelkodwán, mondota az Angialnak, czudalatos dolog ez vgimond, Vadon erdőn egi remetenek hazaczkaban lakwán eő maga, es kőrwlőtte lattàm szok őrdőgőt, kik Vntalán Setalnak.es ala S. fel hagnak wala, Jllién nagi Varasbán penig az hòn hàz Szok[132] Sámlalhatatlan wagion, emberis Zok wagion benne, S. nem latok teöbet egi Eordógnel, az kapu felét, ki vagion, Ara felelwèn Istennek angiala, it ebben az nagj[133] Varazban, hogi czak egi Eordőgőt látz.ez annak az oka, hogi az eordőgnek az ö parancholatin, tettszeszen iarnak, eò alaia mindenesztől adtak magokot, nem szwksegés teób őrző eginel, az ki vigiazná reaiok. De az Vadon erdon lako Remete Jstennek Szolgaia, az őrdőgnek, eièl nappal ellene ál viaskodik ellene, minden tehetszegewel, Az Ordőg penigh teób Tarszait melle wewén olalkodik minden tehettszegewel inczelkedik: mikeppen az eò haloiára[134] Vonhasza: sok meszterszeges practicái altal. de az vr Istèn az eö benne bizokat nem hadgia hanem mellete vagion minden eö keszertesiben,[135] ellène viaskodwán az őrdőgnek, Noha szok probai altal nehà az ö hiueitis kiszirtetỳ de az az kiszirtet, nèm szolgal veszedelmekre, hanem chak erősziti az hitben oket,[136] Jt ez arant meg gondolhattiuk, hogi Lucifer őrdőg sintèn olliàn, mint egi gonduiszeleö hatalmas czaszar, ki latwán hogi ellene akarwan Tamadni, Szok ellenszegek őszwe giűlekezwén, meg akarwàn Vtkőzni vele[137] azon Vagion hogj minden tehettszeghe szerint szok hadat giuiczőn oszwe, es azt ő ellenszegere kűldgie, es az hon az ellőt, meg giozte S hatalmaban vadnak ot nem kelletwén hadat boczatani reaiok. ès velek hadakozni, hanem chiak egi gonduiszelőt kwldgiòn,[138] ky az hwszegbèn meg Tartana ökett, es igazgatna, Jsmet az Ordög Sinten ollian, mint az io Madaras, ki az kalitkaiaban Valo madarakra nem igen viszel gondott, de arra vigiaz, ès olalkodik mind Szep Sipjawal, S. mesztersegewel, mi keppen. àz Sabadszaghban leweö madarakot, kik meg hatalmaban ninczenek megh foghaszà.es haloiaban haithasza:

[153:] Jgi hat azert illik eroszèn es alhatatoszan viaskodnunk az Ördögh ellen, es az eö kiwànszaganak parazna eletet meszere teolűnk el tawoztàtwán, hogi buia termeszet es feslet elet altal magahoz ne Vonhaszon. S. haloiaban ne foghaszon, mert az Ordőg az ö Meszterszeget ínkab chiak abbán helihezteti, mi kepèn fertelmes parazná elet altal. magahoz kotelezhettne. es az vr Istentől el szakaszthasza, Az mint Tullius l de Officys: mondottà Mikor vgimond, meg akarnank gondolni, es azokra az emberi Termeszet Vizgalo Nagira Vagó dolgaira nezní, könien meg eöszmerhetnenk hogi az parazna .S. buia fertelmes elet. igèn felete, vndoksagos rut Allapat, viszontak penigh arà gondolkodwán, es Nezwén, hogi meli io Istennek előtte S. kedweszis iozan mertekletes Szent Tista eletet wiszelni, mert az ki azt viszeli. Istennek baratia gianànt vagion Ecclae: 22.: Massut Tullius mondota, Luxuria *cum*[139] omni aetati turpis sit; Senibus maxime fedissima est, Az az. parazna elett

---

[131] est [132] [Előbb:] Szok haz [133] [*nagj* beszúrva.] [134] haloiarara [135] keszertiben [136] [Lapszélen:] l Korin: 10: [137] vele⟨k⟩ [138] [*kwldgiòn* beszúrva.] [139] cum cum

felete rut vndokszagos chelekedet, az Embereknel. feö keppen ăz Jdöiebèn koroszodott vén embereknek es Babaknak,

Valerius Maximus, Lib: 9: sui oper: igi iria Hogi,[140] parazna eletet koniŭ maas emberekbèn feddeni, dè magat attol eŏrízkední nehez embernek Az mint Hanibal neweö[141] Hadnagiban meg tettszik mert mikor Jtalbán éltelbèn [!] gonoz feszlet parazna elettet[142] es minden gioniŏrŵszèget kowetek legien, mindgiarazt az Romaiaktol meg giozettetenek es hatalmokban esztenek, Cecilius *Firmianus*[143] mondaszá kint.lib. de Beat: vita: 4 C. hogi az Buiaszag,[144] az latas altal[145] inditatik. mert harôm dolog altal inditatik gonoz ellet az emberekben, es wonnia az gonoz.czelekedetekre, harag: gonoz kiwánszág, es Buiaszágh. Terencius in *Eunuch.*[146] 2.: mondgia. az Serelemben mind az harom gonoz dolog meg vagion Harag: kétszeg: boszusagos hadakozás, Fulgentius az ö fabulás koniwében iria, hogi mindèn parazna ember Vák, es Siket, kỳ[147] igazis, mert az parazna ember. Vák, es Bolondnak teteti magát, mert maghá io Akaratia szerint, az Twzben be leep. es vgrik. az mint Albertus: in Trac: de. Virt: politi: Iria hogi az Twz soha nem mondgia hogi ellégh, azon szerint az Serelemnek Twzeis, melliel inkab paraznalkodik az Aszonialatal aniwal inkab hewiti .S. Egheti az embert S. kiwanszagrá geriezti, ha szintén chelekedettel nemis, de belöl az eŏ hewiteó merge altal, chiak lataszalis aszoni embert, Seretet. S kiwantat, Jttèm az mint hogi az Fold. sohá vizel meg nem telhetik, igi az Buia termeszetö emberis Soha az eö kiwánszaghanak eleget nem tehett, ama vers serint, Quo plus sunt[148] potae, plus sitiuntur aquae.

g')

Mennel inkab ember vizet iszik.
Annal inkab szomiuhozik. es bele tőltèzik.

Jtèm parazna Buia termeszet. haszonlitatik. vizi korszaghoz, meli kországh olỳ fogihatatlán Szomiuszagot indit, hogi mennel inkab iszik, aniwal inkab Somiuszagot nemz es italra kiwankozik. Jol mondotta hat Szent Ieronimus doctor,[149] hogi Luxuria insatiabilis, est voluptas, et quanto magis cupitur, tanto magis incentivum patitur, vires in fornicatione, deficiunt, et fornicandi desiderium non quiescit.

h')

Serelemnek egŏ langia
Gioniorú eletnek inditoia
Buiaszaghnak giuitoia
Seep eletnek rontoỳa

[154:] Ollian meg oldhatatlan Twzel meg Volt giulaztwa, s gieriedezeö Buia Termeszettel S kiwanszagal wolt: kornékezve. Cleopatra, Egiptomban, lako kiralne Aszoni, ki Antonius Czaszarnak feleszege wala. oly igèn buia termeszetŏ volt, hogi eiel az vra melol fel kelwén, az Bordeli hazban ment, es 36-*szor*[150] kozŏszult.. az ferfiakkal, kit onnet tobbire badgiadón vittek agias hazaban. s-meg sem olthatta meg benne fertelmes kiwanszágát benne, es venusnak egészet nem olthata megh.. Az mint Poeta ir felŏle. Mille delasata Viros, nunquam Satiata recessit.Ollian volt Semiramis kiralne Aszonnis ki olỳ Buia termeszetŏ Volt, hogi egi Nap eginehani rendbeli Jffiakkal közŏszült, S- még sém olthatta meg benne kiwánszaganak Twzet, vegtere az eó fiaitis kiwanta hogi wele kozöszűlőn, nezwén reaia szeep iffiu Alapátianak idéiere, Jnnet meg iegiezhet*ni*,[151] hogi mely Tolthetetlen, es mertekletlen: pokol legien, ăz Buia Termeszetŏ Aszoni alat, (az iokrol nèm Solok, boczanatot Varwán tolok!). Az mint Eccle: 30. reszebèn vagion irwa. hogi harôm dolog az ki soha nem mondgia hogi eleg: Pokol, Buiálkodó Parazna Aszonialat, es Fŏld, meli vizel szóha meg nem telik, Twzz meli soha nem mondgia hogi eleg: Jtt egi pelda Besedel kel meg vilagositanom, meli Aszoni alat olỳ igèn

[140] ⟨keöniŭ⟩ parazna [A *Hogi* beszúrva.] [141] neweö ⟨Romai⟩ [142] elettet ⟨kowettek legien⟩ [143] firmanus [!] [144] Buiaszag⟨ot⟩ [145] latás [Beszúrva: *al.*] ⟨md⟩ altal [146] Eununch [147] [A *kỳ* ráírva *Mint*-re.] [148] sunt ⟨aquae⟩ [149] [Lapszélen:] Super Osee [150] 36 [151] iegiezhet⟨ni⟩

az ö Buia parazná eletewel meg wolt korniekezwe, es giulaztwá. egi szent Ember ellen,[152] mágat akarwan reaia kotni.[153] Wincentius nevö pap: az Istenteöll maga meg tartoztataszra valo,[154] wolt meg aiandekozwa, ki fenlet az io magha viszeleszewell. mind Isten .s mind Emberek előt, Szep termeteö ekes tekinteteö ember wolt. melliert felette Serették az emberek az ö ioszagos czelekedetekert, Azon Varaszban lakot egi Valentia, neweó Aszoni, az eö Nemes tek*intetéb*en,[155] es Gazdagsaghban Twndőkőlwen, ahoz Seep abrazatuis wolt, kÿ az Eördőgnek osztokeleszebŵl, Szent Vince*n*tius papot.[156] az eó ektelén Serelmewel geriedezwén Buia termeszetibén fel giuladwán meg Serette, Annira, hogi Sem elmeieben szem egieb Alapatiaban. meg nèm Allapodthatot,geriedezwén Serelmiben,hanem minden nap. odá kellet menni, es Vincentius papot. meg latogatni, ki*t*[157] midőn Vincentius pap latwán hogi az Semei eleiben iarul eginehaniszer. de olliaszt szemmit nem Velt, hogi sèrelmebèn geriedezne, es gonoz kiwanszagnak Twzebén egdegelne, Veelwén *azt*[158] az Istennek Szent akaratianak: es beszedenek halgataszara, buzgószagós Jmatszagokrá iar legien az Templomban,es hogi az Istennek szolgait, az eö meltö beczŵletit meg Tartwan Szolgallion nekiek, Eö penigh Naprol napra oktalan alatoknak Szerelme modgia Szerint. kiwanszagabán geriedezet, és giuladozot, nem Tudwán mit chelekedni, magabán gondolkodwán. wegezte legien, hogi betege tegie magát, es onnet olÿ ok adataszek, mi keppèn szolhaszon Vince*n*tius[159] papal, es hogi meg giuwontatwán betegsegeben,[160] mindenekett, az eö Szerelmenek giulaztó ereinek kiwanszagát nekie meg ielenthettné. Azert holt beteges lewèn tetetwén magaban, az serelemnek twzitől, fekwén áz Agiaban, nehez betegsegét, mutatwán. Szelel ala S fel haniwán magat Nioszolaiaban, keszerweszen iaigatwán, es Suhaitozwán, maas emberekетis kik kőrniűlőtte allotanak, koniwezesre es Siraszra hozta, kwldottenek mind azon altal az doctorokért, nem talalwán Szemmi oly betegsegnek ielét, es okat raita, kibeól velhetnek eredetit Niawaliaianak, de elmelkedwén mondottak Titkos belsö Niawaliaianak kezdetinek S. eredetinek lenni, vegtere latwán hogi nagi faidalom [155:] kezd rea iŵni, es orankint nehezebbèn lenni, Tanaczlottak azt hogj az Papért kŵldgienek hogi az eö bŵneröl wallaszt tegien, es penitentiat tarczon. boldogul meg halhaszon, Hiwattak hozaia Szent Vincentius papot, hogi meg giuwontasza; mely nagi hamarszaggal el iowèèn be ment az ö hazabán meliben fekűt, kik ott ielen voltanak az ö modgiok szerint. ki kwldőtte legien, Iffiu es Beteges Aszoni alatot. penitentiara intwen; Ö penigh legelsöben[161] semermeskedwèn nem merte meg ielenteni, egeö Szerelme langianak kiwanszágát, meli miat wolt meg kőttwe, meg giuűont megis, es azt chelekedte az giuwonasznak modgia szerint walamint szokas es rendi tartottá, es kereszteni allapat muttata, Mind azon altal az ö beszede kozott elmélkedet, S gondolkodott, Serelme*t*[162] kiwánszagá szerint, mindèn Szemermeteszég nelkŵl meg ielenteni, de iszmèt az Semermeteszegnek osztőne, az Nielwét meg tartoztatá, és igi beszedett towab towab niuitwán. arra felelt. kire Vincentius pap kerdete legien. Az vtán szok szowá S beszéde, egirolis maszrolis Nielwenek tetowazasza mint iárt, vegtere az Aszoni, az ő egö Twzenèk langianak kiwanszagát towab nem tarthatwan, Sziwiben, ném tagadhatta.. felelmet.es Semermeteszegek nelkŵl igi kezdet, Solani. O èn edes szerelmes Batiam Vincentius, lazd hogi nem vagiok Tesztbeli betegseggel körniekezwe, hanem elmemben walo Serelembèn fel giuladwán, kiwánszagombán vagiok beteges, hogi ha te raitam nem kóniőrűls, s- nèm mentes meg. meg keletik halnom. Sinten moszt wagion egi Esztendeie, hogi az te Szep termetinek ekés orczadnak Semelietŵl meg wagiok fogwa. S. korniekozwe, á miat latóm Saradaszomot Tesztemben. es elmemben; ki miat eginehani izben megis akartam az őnön ket kezemmèl meg olnőm magamot, Eginehaniszer akartam az én Sziwemnek belsö Szerelmemnek Ielet, meg ielentenem, de az Aszoni emberí Semermetészeg meg elozőt engemet, es az tè Szent Szemeliednek papi Tisztitŵlis, Ártatlanszagatulis tartottam, hogi affele gonoz kiwanszagom*nak*[163] helt nem adhadtam, ketszeghben eszwéén Senkinek az te hozad walo giulaztó Szeretetemet meg nem mertem ielenteni, ez mosztani oraigis. Gondolkodwán mind egiröl S-mind maszrol, nem[164] Ielenthèttwén szenkinekis ezen dolgot, es èzt betegseget gondoltam, hogi abbol walami io moodot veheszek az veled walo beszelgeteszre, es èzt az èn Nagi heuitő Szerelmemnek, kiwanszagomnak langiát mint olthaszam mèg, es veled, gioniörŵszegeben elhetni igiekezheszem. Melihez keppest io vrám, latot, Tesztem io Egeszeges Szepis adwán az te akaratodnak .S. kiwanszagodnak alaia, Azert en szerelmes Attiamfia, giöniőrkodgiel welem. legien leg első

---

[152] ellen ⟨hogi az Ordőgh altal megh wolt⟩ [153] kotni ⟨Egi kor⟩ [154] [A *valo* beszúrva.] [155] tekitenben [156] Vincetius papot [A *papot o*-ja *a*-ból javítva.] [157] ki [158] azt hogi azt [159] Vincetius [160] betegsegeben ⟨ki mikor erte kwldőtt wolna⟩ [161] legelsöben ⟨meg⟩ [162] Serelme [163] kiwanszagomok [?] [A szó utolsó betűje javítgatás, *k* vagy *t*?] [164] nem [Olvashatatlan szóra javítgatásként írva.]

kezdeti Sere/memnek[165] mosztanaban, hogi az után meg olthatatlàn Szerelembèn elheszẅnk mind ketten, Ezeket ky mondwán, az eö leplét melliel wolt be fedwe el hagitotta, es ugi mint az Annia Szẅlte mezitelenèn előtte fekẅt,[166] Vincentius pap penig Semermes tysta eletö lewén, latwàn az Aszoni embernek rut Tiszt*á*talan[167] vndok kiwànszagat, meg felemlwén. mondota nekíe hogi be fedeze az eò Tesztenek[168] szemerméét akarwàn az Aszont az eó roz roz vndok gondolatiatol[169] meg elozni .S. ki wenni,. Vegtere mondotta Vincentius, hogi ö az eö vduoziteò Iezus Christusnak, giermeksegetẅl foghwà megh kötelezte, es o nekie az ö Testit fel aldozta, S elmeiet neki hadta, fogadwán hogi migh ez wilagon eel Aszonialatot nem akar őszmerni, es ez wilagi gioniőrẅszeget maghatol el wetwén wele gioniorkodtetni, Ezt meg mondwán hertelenszegel teóle el ment. Az Aszoni penig Vincentius papnak halwàn darabos .S. nekie nem kelemetes Valaszat, azon meg haragut, es azon gondolkodott, mi keppen az Artatlan papnak gialazatiara fordithatna mint az putifarne. Artatlan Iosephet meg [?] àkarwàn az ö paraznaszag*a*ra haitani,[170] gialazhatatna meg,. De az Istennek czudalatos gonduiszelesze. nèm akarta rea erezteni ez Aszoni alatot, hogi meg gialaztaszék tőle, es io hiriben neweben. [156:] akadallia lehetne, Mert mihelt az Aszoni álat kyaltaní akart, mindgiarázt az Ördögh kỳ olỳ fertelmes alapatra inditotta. az ö Testit. felete kinozný kezdette, Azert kik ot az haz előtt woltanak, be futottanak nagi kialtaszra, kerdezkedwen mi oka legien annak az kialtasznak, Az után megh öszmerwén hogi az Aszoni alat Ordogtòl megh wagion kornèkezwe[171] hitanak teób emberèketis, kik tudtanak Ordőgőket ky vzni, es orwoszagokkal, meg előzni, de Szemmi keppen *nem*[172] chelekedhettek. S-nem menthették meg tőle mondwán az ördög, ebból az tesztbeöl kỳ nem megiek, megh azt az embert nem hỳatok ide kỳ az Tẅznek kőzepete vagion heliheztetwe, nèm éghetet meg az Tẅztől, es annak langiátol, kitöl kerdeztek okat. ki lehessen az S. hogi kelleszén azt erteni, Szók Szo: S kerdezes után, kik ielèn voltanak ot,,. mondànak. hogi az mi tettszeszùnk az hogi Szent Vincentius pap hiuataszék ide, miuel Tudos, es Isteni felelembèn el[173] Tistà eletet kowetwén, halottà az eö giuwonaszatis, eò leg ioban fogia ezeket az Sokat minekűnk interpretalní, Miniaian vegeztek hogi mennenek Szent Vincentiushoz, es mi tőrtent legien az Aszoni emberen meg ielentetek, kertek azón hogi egiut welek el menne, az Segeni Niaualias Aszont meg latogatna, miuel meeg egeszeges wolt, minden iot wele chelekedet Eö tudwán mi lehett abban az dologhban,[174] nagi nehezen magat rea wette, es seminemeó dolgot magán nem ielentet Miuel az előtis betegeket latogatot az mit kértenek töle. nem volt annak meg vetőie. Ahoz keppest szok fele gondolatban Volt, Az vr Iezus Christusban vetwèn remenszegit eö benne heliheztete bizòt felsegit azon kerwén, hogi az ö ingièn walo kegielme irgalmaz kegielmes lenne. az Niaualias Aszonnak, meli nem chiak Tesztèn hanem lelkebennis az Ördőgtől giòtrottetet, bẅneit meg bochaszà kegielmes legien, Mikor azon helire iutot, az hón az Aszoni fekűt, es kinlodot, Az ördőg nagi orditaszal. kialtot. mondwán, Jhon Vgimond az ember ki az Tẅz kozepibe vluén az Twztől meg nem éget, sèm emeztet*e*t meg, en *ne*kem[175] Vgimond innèt ki keletik mennem, nèm lehetek tòwab it, ezeket mondwàn, mindgiarazt ky ment belőle az Satan, az Aszonit fel holt elewenen el hagiwán, Ezt latwán ielèn leweö feő emberek, ez nagi czudát, meg felemletenek. es Szentszegés voltat Vincentiusnak nagiob meltoszagal bechẅlték, es szokan az parazna elletóll meg rettenven, el hadtak,. Hogj hà ennek az dolognak .S peldanak valosagos hitét nem adnanak: vagion eról valo példank.[176] Ama Istenfelő Iozeph meli Szepp. Abrazato ekes Tekintető iffiu legeni volt, Àz volt el adwa Putifarnak Fharaó komornikianak, ki igazàn szolgalwan nekie, az eő kezebèn bizta mindeneket, ki az Ő hazaban leiendö wolna, Jthon nem letében. az Vranak,[177] tekintwen gonòz kiwanszagnak Buia termeszetinek szemeiwel, Iozephre, ki nem akarwán az eö aszonianak gonoz kiwanszaganak engedni, szőtt ellene Szolwán fedwèn az Aszoniat, Tortenek mikor. Iozeph. be ment az Aszonia hazában,[178] senkinek nem leteben,, az Aszoni ragadtà Iozephnek palastiat mondotta: Halỳ velem, kỳ nem akarwan engedni, az palastiat ot hadgiwán el futot, Az Aszoni làtwan az J*ff*utol[179] meg czalatni, kialtot, mondwán Iöietek ide. Jhòn az Zido mellet tart az vram, engemet megh akàrt ferteztetni, en penigh mi kor kialtottam el futot, es it hadta az ö palasztiát ki ihón vagion Jllièn ha [157:] mis vadolàszal be wadolta az ö vrának Artatlan Jffiàt, es tőmlőczbèn vetetek, meli fogsagbàn

---

[165] Serememnek [166] [A *fekwt* után olvashatatlanságig áthúzgált betű.] [167] Tisztalan [168] Teszte⟨s⟩nek [Az *n* ráírva *s*-re.] [169] gondolatiatol ⟨az ö⟩ [Az *ol* beszúrva.] [170] meg ? [myge?: bizonytalan olvasatú szó.] àkarwàn az ö paraznaszagra [171] kornèkezwe ⟨meg⟩ [172] nem nem [173] el⟨uen⟩ [174] dologhban ⟨Nohà⟩ [175] sem ⟨nem⟩ emeztete meg en [beszúrva: *kem*] Vgimond [176] [A lapszélen:] 1 Móz: 39 [177] [Az *Vranak*-ban a *V* ráírva *A*-ra.] [178] hazában [Utàna olvashatatlan javítgatás.] [179] Jpfuitol

tobbik wolt, ket esztendeőnel: Miuèl az vr Isten, az igazaknak Segiteoie es bene bizokat Soha el nem hadgia, S. kí Szabaditia mindeneket az eö Niomoruszagokbol, az mint Iozephetis ki Szabaditotà Tőmlőczbeől, es Egiptum feoldenek vra tewe, chiak legiünk fegihetetlenek es Tisztà Szent eletet wiszelwèn magunkon, mindèn iokal eö Szent feőlsege meg ald es meg Segit. Terwèn immar àz fel tot czélra, Vallion ez mosztani vilagbàn talalhatnaké illien Iozepheket, enekem vgi teczik, hogi hamareb Tíz puthifarnekòt talalnank, hogi sem egi Iozephet, Nem igen felek azon. hogi ez mosztani Jdőnkbèn .S. Estendőkben nem igèn hadnak az Jffiak sàgàtni raitok ruhaiokat, es el futwan, el hadni palasztiokat; de inkab latiuk, napon kint hogi mikor valami Sorös vczaczkaban, awagi alapatra iutnak,ot hadgiak inkab feieket, Az mint prouerbiumia Czehecknek Tartia, ki àz fegiuerel iaczik, fegiever miat kel el wèszni, Az ki penigh más ember feleszeget Sereti S. éli, Vgiàn vgi kel nekíe el Veszni, az altal, Mert mosztani iffiak nem hogi, el futnanak az ollian fertelmes elet előtt de inkab masz ember cipelőszebèn őltőzwèn, La*n*tiat[180] veuén kezeben, awagi kobzott, és egieb vigadò szerszamot, eÿel ugi Setalnak, hòn. talalhatnak valami dőgőt, Bolcz Salamon. 7. R. Egi kor ki nezwèn az Ablakian latot.ollian iffiu bolondot, ki Szelel iart az vczakon, es rőitők hellieken, Setetben[181] közell parazná Aszoni alat hazahoz, Jm àz Aszoni elòl Talalwán,[182] fertelmes ruhát öltőzwen magara, àz Embereknek lelkeket fogdozwán haloiaban foghasza, meg latwán az iffiat. meg ólelwén be vitte az eo agias hazaban: etc. Hogi penigh mi mind az Aszoni alatokhoz, ne addaliuk,. es az maghunk vetkeit eò reaiok ne szamlalnank, Talalunk Sokat. az ô Testamentomban, es Hisztoriakban, Hogi az ferfiak czalardul, nagj hazugsagnak Sinie alat, Aszoni embereket, ès Leanizokat az ő Swzesegektől megh foztottak, es fertelmes elettel vélek eltenek, Az mint megh Vagion Irwà Judicum: 19: Mikor egi leuita vet wolna maghanak[183] Betlehembol az Gabaonitak erőuel el weuén az felesegit[184] meg ferteztettek, S-meg őltek.[185] Amonnis Dauid kiralinak fia, az ő hugát Tamart, buia termeszetinek kiwanszagà szerint. meg ferteztete es vegre meg oletetek erette, Hát az ket, vén itileó Birak Jsten felö tistà eletò Zuzanat, meg fertezni akarwàn,[186] àz ö gonoz kiwanszaganak elegét tenni akartanak.[187] De èn àz Isten felö olwaszót kwldőm àz vilàgy rendek keözeòt waló Tortènt hisztoriakhoz, maszodik. koniwben, az mit ir ott minemeò nagi halhatatlàn dolgokat olwashatnak kik válaszagoszan meg tőrten*tek*,[188] àz Nagi vrak es egieb keòz rendèn walo*k*[189] fertelmes eletek miat, mint iartanak, eröl egi peldà beszedetis hozok eló; Wala Czaszàr eö Feólsege Sabad varaszabà Lùbekaban egi Jambor Tisteletes s. bechwletes Aszoni Alat, egi Varas beli feo polgarnak feleszege, ki mikor Istennek aldaszabul, harom fiai lőttenek wolna, mind egimasz vtan, Az egik, hogi[190] Szwletet vizi korszaghbàn holt megh, maszik az Vizbèn holt, harmadik penigh az ki felòl az hisztoria emlekezik ö maghà maghanak volt hohera, Mint tòrtent penigh az dolog igi mondom meg, de leg elsöben ha lehetszegès lehetne, az Jffiakot, mind egi hegire hinam, es mikor megh akarnanak engem halgatni, nekiek igi Ielentenem meg, O tỳ Jffiak kik ezen az vton akartok iarni, egi kewesze meg alliatok, es Tartoztaszatok meg magatokat, Orizitek megh magatokat, Aszoni alat, es Leaniok Szerelmeteoll, [158:] hogi titteket el ne hiteszen, fertelmes eletnek kiwanszàga, es az vtàn mindenteket el k*öltvén*,[191] Segenisegbèn fel ala Setalwán illien Szòrniű veszedelemre ne Juszatok, Halliàtok penigh az hiztoriàt, volt Czaszar Sàbàd Waraszaban egi Jffiu legheni Szèp abrazató, gienge termethò èkes tekintető, ahoz io elmewel Tudomaniall, és ruhás volt, es gazdagis, de Buia es fertelmes elető volt, Az eginehani io Aszonialatot, Leaniakat. ferteztetet meg. Vtoliarà ott az Varasban, egj Szèp termeteö parazna Aszonialathoz adá maghàt kit felete Seretet, es vgi tartotà, az mint egi vèrs mondgia Qui diligit ranam, ranam putat esse Dianam, Àz az ki Szeretỳ Bekat, azt tudgia hogi fogta Dianát,. Àz fertelmes aszonialat anira hozà haitottà Szerelmewel, hogi Sem eletet Gàzdagsàgat, Sem egeszeget èrte nem szanta Az vr Istenre sem az ö lelkere nem gondolkodott, pokol kinia felölis szem elmèlkedet, Szem penig az ö io hiríre newere, Attiafiakal sem gondolt, egi altalan foghwà az fertelmes Aszonitol el ném Szolhattak, Tortenek hogi mindèn gazdàgsàgàt penzit, es egieb marhaiat el westegette, awal az eö szeretoi*e*wel.[192] el Tekozlotta, Latwán az *e*des,[193] Ania, hogi az ö fia olỳ gialazatoszàn él, mèg szanvan köniőrwluèn raita eginehani izbèn. pinzt adott nekie, es az eö Szegeniszegeben meg akartà Segiteni, es az, Segeni

---

[180] Latiat [181] [*Setetben* beszúrva.] [182] Talalwán ⟨paraz⟩ [183] maghanak ⟨Jeruzalemből⟩ [184] [*az felesegit* beszúrva.] [185] őltek ⟨Mikor eö meg ieowen az eö feleszegewel, az eö Jpaiatol Bethlehemből iöt az Gaba Varaszahoz⟩ [Lapszélen:] 2.Kir.13. [186] fertez⟨tetek es⟩ [Beszúrva: *ni akarwan.*] [187] elegét ⟨tettenek⟩ tenni akartanak [A lapszélen:] Daniel: 13: [188] tőrtenek [189] waló [190] [A *hogi* beszúrva.] [191] [A szó vége a kézirat szakadása miatt hiányzik.] [192] szeretoiwel [193] odes

Aszoni eginehani izben, feddette, szep szowalis Solt nekie hogi gondolkodnék az vr Istenre ki[194] teremptette, es az eö règi io hireö. neueö eleire. Iambor Attiara, magà tiszteszegereis. es az lelkenek vduöszegetis, hadna el azòn kurwat, ès teöle minden tehettszegewel örizkednek, ferfiui modòn az eő kiwanszaganak elene allÿòn, De awal az Sép Inteszel. Sintén annit használt, mint ha àz falrà hanna az borszót, awagi vaknak giertiat giuitana, Sínten vgi meg iobbitta magát mint az Bőr egö kemenczeben, vgian megis awal az fertelmes Aszonialátal eel*t*[195] S- westette magát,[196] Iegiezwén ezt szerelmes Ania. hogi Semmi hasznà ninczen, há az penzit mind reà koltene, vegre Ő magais Segeniszegre S. koldulaszrà iutna, miattà, meg fogta magat teöle. nem adot pinzt nekie, vegtere az Jffiu legeni ertwén az Anianak hozaia kemeni Voltát, es hogi az eò orczaiat, es kegieszegét tőle el vonta, Az parazna Aszoni alatis lattá, hogi immar Semmije ninczèn fedette rola, Àz Jffiu legeni. Vewén kezeben hegies tőrt. ment az Ania hazara, es eginehànsor altal akarwán verni, kezel labàl raita tapodwàn verte taglotta, Jieztwèn hogi feiét weszi, hogi ha az pinzit. kÿ mèg kezenel wagion ki nem adgia, Az Segeni Niawallias Aszoni fegiuer alat lewén kin kintelen az mie volt oda kellèt adni, az fianak, az raita tőrtent dolgot, Senkinek meg nèm ielenetete, felwén. hogi az varaszi birak iszoniü keppen minden kegielem nelkŵl megh bűntetik, es ahoz keppest Nagiob Segient es Niaualàt fogh Senuedni, Azert es Niaualias annia mind tagadwán nem akarwàn megh ielènteni de az Attiafiak valamint meg értwén az iffiu legent megh feddettek, és feie vestesze alat az Annia hazahoz ne iárna ne chelekedne vgi Az Aniaual,, Ö az Attiafiaitol. megh feddetetet lewén az Ania hazabol kÿ futot, es awal az fertelmes Aszoni allatall egi kis hazaczkabàn lakwán fertelmeskedett, Bárszoni es egieb szep [159:] ruhaiat el Tekozolwán. segeniszegre iutot, èhezest koplalast Szokat latwáàn Jmmar mindentöl el hagiatatot, az eó gonoz chelekedetiert, Jssòniù képpen bankodwán, kezdèt magharà Sirankozni, es ketszegben eszni, vegtere az Niaualliais es betegseg rea iőwén, Miueli naprol naprà àz ketszeg iobbàn iobbàn benne newelkedett, nem viszelhetwèn szegeni allapatot towab, magà kezenek altalá eletinek weget tőt, es keszel altal vertè magát, Ez illèn nagi czudarà az varas nepe őszwe rohanván mentènek ez illien nagi chuda Tőrténetet latni, Az aniais halwán nagi Siwe Sakadasszal menven odà, lattà hogi az fiá kertben fekwén ugi vereszèn halwa, nagi keszerweszèn Sirattà, es az Nagi Siwe faidalma miat eginehaniszor elis holt, apolgatwan fiat, es àz fèrtelmes Aszonialathoz szolwán, mondotta, O te atkozot fertelmès elető Aszoni mit chelekedtel hogi enekem az èn szerelmes fiamot ere hoztàt, Atkozot az te sepseged, es az tè sziwed, ki[197] [?] àz èn fiamot az te Szérelmedel vgi meg sebesziteted,, mert ha ez nem lőtt volnà, en Niaualias[198] Anià nèm valanek illen nagi faidalmat S. keszeruszeget miatta, de te az te fertelmes eleteddel hoztad enere, S erre. veszedelmes allapatrà fiamot,

Szok rendbeli, Parazna, es Fertelmes èlletnek. alapattiarol, haniféle legien, S. kik aban àz Vetekben leledzenek: altàl hagwán Jstennek parancholatiát. az 7-diket,. minemeò Osztoral. Buntetetik meg mind istèn S. mind emberek előtt,

Miuèli àz Parazna eletnek bwnéròl Allapatiaròl[199] Szokat kelene irnom es szolanomis,[200] felek nem hogi el vihettnem, awagi, az fertelmes iszoniù vetkekteöl el idegeniteni akarnam, valamint[201] tőbre ne Tanulnanak, es okot Nagiob fertelmes eletre, ne adnanak, Azert fertelmes bwnek parazna Allapattiaroll rouidedén, es Iozanon, akarok Irnom, nem Akarnam, Artatlan.[202] hazasagban elokett, meg bantanom, Miuelhogi nemelÿ Sodomità eloknek[203] eő voltokrol. keletik emlekeznem, kik awal az elettel ferteztetik magokat, Az mint ez fertelmes eletről irÿa.[204] Szent Ieronimus doctor. in Suo Testamento, Ensis diaboli luxuria.

---

[194] [A *ki k*-ja javítás.] [195] eel [196] magát ⟨Latwan Sz⟩ [197] [A *ki* olvasata javítgatás miatt bizonytalan.] [198] Niaualia [199] Parazna ⟨fertelmes⟩ eletnek bwne⟨k⟩rol Allapatiarol ⟨feleől⟩ [Az *eletnek* és az *Allapatiaròl*-ban a *ròl* beszúrva.] [200] szolanomis ⟨de rouidszegnek miatta, .S. teobbèt irnek felole⟩ [201] [A *valamint*-ben a *v h*-ra írva.] [202] Akaruan ⟨az Szent⟩ [*Artatlan* beszúrva.] [203] eloknek ⟨az⟩ [204] irÿ

i')

Eördőg az ö fegiuerewel.
Szódomitaknak eletiwel,
Ekesiti őket ezzell,
Kik elnek ez vetkekkel.

Bólcz Salamon parazna Aszoni alatok felól mondotta: Ecclae: 7.: Talaltam vgimond Aszoni alatot[205] mèrgesebet mint az halál, mereg [?][206] teör az Vadaszoke, es Varsaia Siue az ő [!], Iol meg kel hat Tekintenűnk, es latnunk [160:] hogj az Emberek az eö Buiálkodô feslet. parazna elettel. Jstennek parancholatiat altal hagỳwan, isoniu Nagj bunben heueruèn illèn hat rendbeli eletel[207] Vetkeznek

1. paraznasag. Szentszegh teőrók
Erosagh. Attiafliaszagh teörők
Fertelmeszegh. Sodomábeli elet.

1.

Paraznaszaghrol: hogihá (buia fertelmes) paraznasagh leheté bunn nelküll

Engedelmes paraznasagh áz hogi há walamelj Semelliek. engedwèn egj masnak; ninczèn keözőtők semmi koteleszegh áz szent hazasaghban. wagi[208] egj más kozött walo fogadas: há szent hellièn nèm chelekeszỳ, es Sódomábeli bünell sèm vetkezik wele, Szüzesegh sinczen kozőtők awagỳ Attiafiusagh. avagỳ valámelj Semelỳ *nem* eroltety[209] masikat: hanem egy akaraton vadnak, es paraznalkodnak, az olỳan paraznaszagot mondgỳak engedelmesnek. Nemelliek akarwán azt hozni ki belole, hogj az illien paraznasagh Sabados. embernek az eò Testenek: megh enihiteszére es erositeszere. nem halalos bűn. De èz exceptiok hamiszagh es nem igazak. nem engededendok: ez két okert. 1. Az paráznaszagh. megh Tiltatik[210] Tiz párànczolatban 7-dikben,[211] az áz Ne paraznalkodgial. Istènnek parancholatia penigh az bűn kiwüll semmit nem Tiltnak es hataroztatnak, Azert parazná eletben hewerök heaban való menszeghet vesnek abol. es ky nem hozhatiak az bűnbèn valo Sabados eletre. 2. Masodik. az Jstennek Irgalmatol, es Istennek Sine latasatol, semmi egieb ok el nem Taszitia, hanem az hálalos bűn. De áz paraznak Istennek orsaghabol, es Istennek Sine latasatól el lesznek walastwa: az mint Zent pal. Epphezus: 8. Res. iria. Tuduàn legien Ti nektek, hogi parazna es Tista eletben nem elö nem leszèn eörökös Is*t*enek[212] orsagában. Jgi hat ebbol, ki tettszik. hogỳ az paraznaszagh nagi bűn, es hogj há[213] Tudwàn es Tudatlanul vetkezikis. nem chelekedendö. Eoldoklés megh lehet nehá bün nelkul, hogj há magha oltalmaban leszen, es maghat S Egheszeget örizi, amaz mondas szerint:

j')

Vim vi repellere licet.

Wala ki[214] read io fegiuerel.
Azòn legy, hogy engedelemmell.
De há fwzetni akar eőleszel,
Hatalmaszul eleibèn aly orzeszel,

k')

[161:] Auagi Ouidius Lib: 3. de Art: aman:
Judice me fraus est concessa repellere fraudem.
Armaque in armatos, sumere iure sinunt.

---

[205] alatot ⟨mint⟩ [206] [A szó olvasata bizonytalan.] [207] [Az *eletel* beszúrva.] [208] [*wagi* ráírva *és*-re.] [209] semelỳ eroltety ⟨egj maszt⟩ [210] Tiltatik ⟨O Testamentum altal⟩ [211] 7 ⟨paranch⟩dikben [212] Isnek [213] [A *há* beszúrva.] [214] ⟨Ha teread io wala kỳ⟩ Wala ki

Ki akar alatomban es Titkón artani.
Es teóle akarwán meg menekedni.
Ninczén modot tőled el haitani
Oltalmadban sabad mindent megh[215] chelekedni.

Hoza haszonlo. Mi kor. az Birak, tőrweniek igasaghá szerint nemellét az halalrá itilnek az eó gonoz chelekedetiert, nem vetkeznek azal. S bünt nem chelekeznek. Jttem bűn nelkúl neha nemelliek Segheniszeghbén lewén. nem lewén. semi modgia az eltetesben lophat, de paraznalkodni, soha senkj bun nelkúl nem chelekedheti, mert az Tőrwenekbéis megh wagion Irwa: Necessitatis tempore, omnia sunt communia.

l')

Ehseghbén Swkseghben.[216] minden keőz
Bor. Buzá es egieb ezkeoz:
Nèm niul ahóz maghán i...[217] heőz
Minden egiaran keel áz mit ot feőz.

Szent Iras vilagossan meg mutatia, hogi Nagiob az paraznasagh hogi sém az Lopas; az mint pelda Besedben Salamon mondgia: Az meli ember be mégien az eö fele baratia felesegehez, tista nem leszén ha hoza niul, Nem[218] olian bun (vgymond) há valakj valamit él lop. Mert lop azert, hogi az eo Testet meg Tólcze, ha meg fogiak, fwzesen erette het Annit, es mindén hazábeli marhaiát el adgia. s megh sabaditia magat. De az, ký paraznalkodik: az eö Siuinek[219] akaratia serint, el vesti az eö lelket, Jttém Swkseghben. vnnep Napón munkalkodni, bün nelkúl haragudni, Embernek. igázan eskudni, awagi maást[220] eskűtetnj nem bún: Swkseges: De. akaratia serint paraznalkodni, soha senký halalos bün nelkul nem chelekedheti, Bator ugj lenne hogi ha Találkoznek walaký hogi soha gónozt nèm gondolna, nem solna, s nem chelekednek. ha chák egyser vetkeznekis paraznasagall., es abban megh halna. penitentia Tartas nelkul: S.ki nem Terne belole, ninczén vduoseghe felöl semmi. remensegh. ha erette sok kalastromot epitenenekis es maas egieb iot chelekédnenekis. keweset hasnalnanak azok eö nekie. Azért Szent Giulekezet. megh Tiltotá az paraznasagot: Az mint Cantico. Can: 32: Hogi senkinek nem kel az Ászonialatot illetni. S. wetkezni vele felesegé kiwüll, Mert vgjmond, mindénnek Sabadós az hásasagh, hogi áz Ordoghnek Töriben ne esznel, maás feleseghewel ne vetkeznel, mind Isten, S- mind emberek elöt bünbén ne esznel,[221] E felé gonóz feslét S fertelmes parazná Agjbol szarmaznak ostán. az Istentelén hamis fiak. ki*k*[222] chiak gonosaghra *es*[223] fertelmeseghre hailandok. Nehá Hazaiokatis S. we*sz*edelemben.[224] hozak, az mint megh tettszik. Judic: 9: Hogi mikor Abimelech Gedeonnak[225] fatiu fia. Az [226] Attia halala Vtan akarwán ö maghá Vralkodni es kirallia lenni. fogadwán maghanak maghahoz haszonlo latrokatt megh eólete 70 Attiafiait egi keőwőn. igaz[227] Agjbol suleteteket. [162:] Azert Lactantius Lib: diui instit: iria Hogi paraznasagh (vgjmond) maás rendbeli vetkeket Nemzenek hamis Tistelet szarmazik[228] mert az paraznasaghbol sok fele fertelmesegh, S. gonosagh Sarmazik: kiért Meniegknek orsaghat el vesti és rekestetik. Ordogok penigh serettwen, gioniörkodnek. es vigadnak. az paraznasagh. Eordoghnek serelmes es kedwés leania.. Az mint egj idoben az Ordőgh megh hazasodot, az eö gondolatiaban, hániuan vettuén, mikeppén lehetne modgiá hogi az eö Orszagat felepithetne, es az ö Nemzetseget teriezthettne, vegezte maghabán hogi meg hazasudgiek. mondwan maghában, Ha szok leanim lesznek es fiaim azok enekém sok fiakot, es leaniokat[229] Nemzenek es vnokakot, azokot én ostán mind be vonsóm pokolban, örők vessedelmekre, Es vön maghanak feleseget. Hamiszagot,. Áz Swlt nekie egi Leant: kit Neueznek Simonnak kereskedese, azt adtá gonóz paraznà buia papoknak. Sule más Leantis nekie, kit Newezet, [...][230] azt adtá Baratoknak igén Nemzeö feleseghe volt ez, es Sok Leant Swle nekie, áz ordőgh mind azokat el adtá, es mindeniket io modgiawal ki hazasitot, Adtá az kegietlenseget vraknak, Nemeszeknek gonoszagot, Czifrasagót Varasiaknak kewelisegett: Jrö

[215] [A *megh* beszúrva.] [216] Ehseghben ⟨Sorulasban⟩ [*Sukseghben* beszúrva.] [217] [Javítgatás miatt olvashatatlan, Radvánszky *iffiu*-nak olvasta.] [218] Nen [219] Siuinek ⟨alkata.⟩ [220] maás [221] esznel ⟨Mert affeleból, szarmaznak. S gonoz fertelmes eletbeöl S gonoz szak⟩ [222] ki [223] es s [224] wedelemben [!] [225] Gedeonnak ⟨fia egi⟩ [226] [Az *Az eö*-re írva.] [227] [Az *igaz* után egy kivehetetlen betűjavítás.] [228] szarmazik ⟨az egieb⟩ [229] leaniokat ⟨Swlnek⟩ [230] [Egy szó helye üresen hagyva.]

deakoknak, hazugsagot, es Alhatotlansagot, kalmaroknak es veneknek, hamisagot, Biráknak, Tőkeletlenseget. prokatoroknak, Reseghsegett, Mester Embereknek, Sofogadtatlansagot Solgaknak, Tudatlansagot, deakoknak, Hitetlénseget paraztoknak. vzorat es Arroltatast. Zidoknak etc. Egietlén egy Leanná marádot megh kit nem akart senkinek adní, áz áz (ki newe) Paraznasagh[231] de mondottá legén ez mindenikell keőz, mert tudta hogi ez altal mind Egjhazi S-mind világhy emberek nėm lehetnek. ez altal legh teőbet maghahoz vonson az őrök vesedelemre, Az mint ez iddeígis megh lathatni, mindenüt tartozadik: és iárkal, Swletik mostanis,[232] mert mind tettszik vráknak es papoknak,[233] melý paraznaszaghból Swletnek ezek: Elmenek vaksagha: Alhatatlansagh, gondatlansagh hertelensegh, maghaban valo seretet, Isten megh vetés vilaghi seretet, ketsege[234] iouendö eletnek, Ragalmazás, heaban való Solás, bolondoskodas, es ejeli fertelmes parazna elet, Melý Ordoghnek Leanỳ felól Aulus Gelius Iria Lib: noc: Atti: Ninczén vgimond, kegietleneb es iszoniub haragós Alat ez vilagon; mint az Testnek göniorüseghe, meli buia Termesetet, es paraznasagot. Nemz, meg enihitetetlén kiwansagot Tamast, Meljbol ostán Szarmazik.. patria*ia*nak[235] Arultatasza, es pustulasá hazaianak,. Semmi fele gonoz fertelmes chelekedet. nem lehét nagiob, meliel gonoz es faitalan. gionorwsegh. megh nem probalná. Az parazná Lelekben lakozik [163:] az Satan, es mondhatni felole, az mint Szent Janos mondota in Apocalipsi 18;. Az gonoz leleknek hailekauá chinaltatot, és Zent Iob. keonwe 40: R: Hogi az Ordögh nughsik vizes Arniekos hellieken, az az parazná emberekben, Azert az el veszet fiu[236] felol olwassuk Szén*t*[237] Lukacznal ki az eó Attiatul ki vette resset, el ment n*a*gj[238] mesze Tartomaniokra. el westegetwén mindén marhaiat áz parazna Aszonokall, veghtere egj varaszỳ embernel disnokot őrzőt. Lelek serint erthettiuk az Ordögokót, hogj az emberekben lakoznak mert az ordogok. paraznakban vralkodnak, sintén vgỳ, mint az disnó Sarban mi keppen heweresik. Az mint Szent Ieronimus doctor. iria in Testa: Quidam Luxuria faetidi, ut turpissimae Sues sunt deturpati.

m')

Némeli ember paraznasagál bwdeős
Mint az disno Sarral mikint moczkos:
Heuer benne. mint seghin és Tudos.
Sarral fwguén alá, haia czuportos.

Zént Gergeli doctoris mondotta, hogj az Testnek kiwanszagos chelekedeti semmi nem egieb. hanem bwdös Sagh, Egj Szent életó doctor[239] mondotá hogỳ áz disnonak seme, mindenkor feóldheoz vagion tekinteti, termeseti serint, sohá fel nem Tekinthettnek,. Vgj az le*k*ekis[240] azoknák sinte chiak az parazná eletbén gioniórkodnek, nehezén[241] az Egre semeit fel emeli. es az vr Istennek eó feolseghenek koniorogion; io chelekedetbén Vagion foglalatos Mert az vr Isten előt, es az Angialok elót az paraznaságh. felete vtalatos, az mint ez peldaual megh akarom bizonitánom. Egỳ Angial emberi formaban, es Abrazatban. egj erdon lakó Remetevel. temetenek egj holt Testet, az kỳ Szok ideigh fold sinen hewert, S budosis volt,. Mikor. az remete, orat be foghta vólna, bwdös Sagha miat, mondotta az Angial nekie, mert foghtad bé az orodot, Ara mondotá az Remete nėm ertede. hogi semmi keppen az búdős sagot. nem alhatom, el temetuen mennek towab, es *környékben*,[242] Talalanak egj iffiu Termetheő sep Abrazato leghent, sep koszoro alat,[243] es minden keppen hozá czinostatot, Ezwstos Aranias Sersammal megh ekesitetet lowon vlwén. meletek menwen. Az Angial megh mesze tóle lewen orát be foghwan, ment, melirol az Remete czudalkozwán mondotta, az Angialnak, vram mit miuels: hogj ez illién sepén fel ekesitetet iffiu legheni elót orodot be fogod, es mikor amaz budós Testet el Temetenk nem chelekedtet azt, Arà mondota az Angial Az Holt Test egj isten felö embernek teste, kj[244] enekem [164:] Semmi budos ilatozást nem hoz, mert az Angialok nem az Testnek budós szagat erzik, hanem az leleknek, De ez ifiu buia termesetó paraznà keweli es Tistátalan, Azert mind Istennek. S mind Angialok elót vtalatos es büdős Azt monduan tole el Twnt, Es igj hát èz peldábol minekünk Tanussagúnk lehét, hogi az Tistatalan elet, az Isten. előt

[231] [Előbb:] Paraznasagh (ki newe) [232] [A *mostanis* beszúrva.] [233] papoknak ⟨kik altal⟩ [234] ketsegh [235] patriaiaianak [236] fiu⟨ban⟩[237] Szen [238] ngj [239] [Előbb:] doctor Szent eletö [240] lelek⟨is⟩ kis [Az áthúzott *is*-re ráírva az *e*.] [241] [A *nehezén* javításként ráírva az olvashatatlan eredetire.] [242] teörnétlen [!] [243] alat ⟨fekwén halwa⟩ [244] kj ⟨semi⟩

vtalatos, ès semmi olj büdös Tistatalánsagh.nem vtalatos: mind àz Tistatalàn elet, Hogj penigh az Ordogök parazna emberekben, lako helliet serzetek, es laknak,, az megh bizonithatik Szent Mathenal. 8: Resiben

2.

Masodik paráznasag: Swzeknek meg töresse és Bontasa, Erosaktetele, Swzesegteöll megh menteni, meli Nagj vetek lehet Isten előt Erosak tetelekrol,

Ez Bűnnek Nagj volta es vndoksagha megh tettszhettik. es latathatik, minemeö bün*te*teszel buntetet*ék*[245] mègh Sichèm Emorèusnak uetkj[246] mikor Jakobnàk[247] leaniat, Dinat meg seplositette. melliért mi*n*d[248] az Attiaual egiut megh oletetet, es tòbekis,[249] kik az varósbàn laktanak;[250] Az Swzeknek erósak tetele, ki ez wilagon legh nagiob es dragab kincz,, az mint Ecclae. 26. Re: íria Minden ez wilaghj alapatot, vraszagot, az Szẅzeszek feliül haladgia, Àz mint Szent Ambrus doctoris lib: de Offic:: Sẅzeszég feliul haladgia az emberi Termeszetet, mert az Angialokhoz haszonlitanak,[251] Haszonlo keppen vgian azok kik az magók Suzeseget ferfiak, awagi Leanók megh akarwàn Tartani, az eó Szwzesegeket. hasonlok àz Angialokhoz az mint bizonitia Sent Ieronimus doctor.. Jn carne Viuere, praeter carnem, non est Humanum, sed Angelicum,

n')

Àz ki akar ez wilaghon Tistan eelni
Kel annak Testét S akaratiat meg giozni
Mert sep Tistà makulanelkul walo Suzeszéég
Angialokhoz hàszonlo: Tista ekeszeeg.

[165:] Affeleknek az mi vrunk Iezùs Christusunk. tulajdonit: Saàs Anni hasnot Eozwegieknek hatwan annit, es ferfiaknak harminczat, Hogi ha penigh az ember az eò Suzesegit egiser el westỳ, soha az vtàn megh nem Talalia, s nemis erdekhetti, Mert Isiodorus de bono Summo mondgia. Mindén fele vetek, há Istenhéz folliamodwán penitentiát tàrt, megh bochatatik, de há az Sẅz egiser el westí ő Suzeseget, soha az vtán olỳ alopatot nem Tàlalhat hogi. Swzesege megh térhessen. Miért Szent Ieronimùs doctor mondgia. azt vgjmond. bizwast mondhatom: hogi az vr Isten mindént[252] valamit akar azt chelekedhettỳ, de àz Sẅz Leant melỳ egiser megh rontia Swzesegét: sóhà olliàn hellière nèm alathattỳa, megh chelekedhetti,, hogj àz buntetesbeöl fel Sabadithatia de az Leant. Sẅzesegeert ki egiser el westete, nèm koronazhattià. Az penigh az O Testamentombàn meg vagion irwà. 3. Moy: 21. Hogy az feö papnak: egj Süs leant kelletet vennj Hazas Tarsul Mind hogj penigh minden Sẅz. Igaz hit altal. Iegiese az mỳ vduozitonknek, azòn legietek, hogi az eő swzesegeket eppen, macula nelkul meg Tarczak, es semminemeö okòn ez vilaghỳ hizelkedo vesendö iokért. megh ne rontaszak magokott, Mert[253] az mi vduòzitonk semmi keppen nem hadgỳa buntetes nelküll, valakj az eö Iegiesej kőzẅl megh hàbòrgat. Az ollian kj az Sẅs leanioknak rontoỳa es az szẅzesegnek bwnre valo inditoja. legh elseò vtat nit az ollian ostan hà az vtàn bẅnt chelekszik. mind annàk deputaltatik az kj legh elsobèn chelekedett. es Swzesegnek rontoia volt, az mint àma vers mondgia: Qui occasionem damni, dat, damnum fecisse Videtur.

o')

Ki Swznek[254] elsò rontoia
Bunre valo ok adoia
Ha az vtàn erezkedik

---

[245] bùnteszel buntetetich [?] [246] [A lapszélen:] l. Moz: 35 [247] [A *Iakobnak* az I-je javítás.] [248] mid [249] [A *tòbekis* javítás *tobekel*-ből.] [250] laktanak ⟨Az ollian erós szak tetel az ki Szẅzeseknek rontoia⟩ [251] haszonlita⟨tik⟩nak [252] mindént ⟨teremtethet va⟩ [253] ⟨Mert⟩? [A sor fölé beszúrva:] Mert [254] Swz⟨ek⟩nek

Nagi buneokben heueredik.[255]
Annak mind [?] deputaltatik,[256]
Ki elsobèn[257] chelekezik.

[166:] Nagj[258] kwlombsegh wagion àz Sŵs leaninàk rontaszaban, mert hà àz Leani ifiu leghennek engedwén, magha io kedwe szerint chelekedet, S. nem eroltetesbeól lòt megh: Az mint Mondgiak: Volenti non fit Iniuria

p')

Az kinek mi Akaratia,
S hozá iarul kiwansaghà
Azokat megh nem banhatia,
Ha elòte ostort latia.

r')

Ouidius in Epis: 16.
Credulitas damno; saepe solet esse puellis.

Ki kees hamar az hitelre.
Iol megh laszak mi keduire
Mert giakorta az Sep[259] Jffiak
Hassal[260] hamar fel forditiak.

s')

Seneká is de remedio fortu. Sui lib: 15.
Mobile cor cunctis, et mens est Vana puellis,
Firmum propositum, faemina nulla gerit

Alhatatlanok az leaniok
Kiknek elméjek mint forogh.
Ninczèn bennek alandosagh
Az eö dolgok hailandossagh.

t')

Owidius Epis: 2.
Fallere credentem: non est operosa puellam

Ninczèn serencheseb dologh.
Mint Iffiaknak az eö sorsok:
Oli hamar az Leant megh chialia,
Ha hitelt ad neki az mint vallia

Azt chelekeszik az parazna eletö Jffiak, hogi az Segheni giarló Leaniokatt hitekell megh chialliak, és az eö Swz[261] eletektoll megh fostiak. sokat igirwèn nekiek, es Arani hegieketh mutogattiak nekik Az mint Owidius de Art. Aman 9.

---

[255] [A sor után:] ⟨Aze lesèn az Samadas⟩ [256] [A bizonytalan olvasatú *mind* beszúrva.]; depultatik [257] [Az *elsoben b*-je *v*-ből javítva.] [258] ⟨Az ollian Leani nem mindgiarast tálal feriet, Mert az bŵnbeöl Soha kỳ nem Terhet hanem⟩ [A *Nagj* javításként ráírva olvashatatlan szóra.] [259] [A *Sep* beszúrva.] [260] ⟨Hogi hasal fel ne fordiczak⟩ Hassal [261] Swz⟨esse⟩ eletektoll

u')

[167:] Promitas facito quod enim promittere laedit
Pollicitis diues, quilibet esse potest.

Jgazat sol mindenekkell[262]
Senkit megh ne chal hiteddel.
Mert nemel sokakot fogad.
Kit az vtán megh nem adhat.

Miuelhogi Nemelliek sók sep mondassokall hazugsagokall. az Swzeket megh challiak, felelwén nekiek hogi chiak engedgien nekie hitwes Tarsul magoknak el weszýk, sok egieb Aiandok mutatatszaual [!] es hizelkedö sokallis fogadwan nekiek. de chýak engedne nekie azokót soha megh nem allia, sem penigh eszebén szincz hogi azokót be tolczè. fogadassa serint. Nam deceptis, et non decipientibus iura Subveniunt;

v')

Az Torweni[263] megh buntetoie,
El essik olliannak feje
Ki Lant[264] hitiwel megh chiallia
Fogadasát megh nem allia

De mit mondgiak ez mostani vilaghý Alhatatlankodó Alapatiaban az Leanioknak ádatnok Sabadszaghok, hogi az melik ákarnà chýak azt chelekedne. es maghat hamareb ferhèz eytenè ez illien Tòruenibelj remediumokall. Mert latiuk hogi mostán az Leaniok. Serelmeszek. furczak Semermetlenek, faitalankodok. Inkab nezik az ferfiakoth hogj sém eóketh az Jffiák. Nemeli Leani nem orömest megien az pinczebén: es hà mi tortènek, sinten vgý fogh kialtani mint àz Lopó az kamoraban hogj senki nem hallia.. De az mint Ecclae: 42. mond. Az te faitalan Leaniodrà vigiaz, es orizet alat legien, hogj tegedet vensegedre segiembén ne hozon,. En penigh azt mondom ha valameli Leani nem akar. io lenni, hà szintén sok órzes Alat leszenis megh nem oltalmazhattià. sem orizhetti ótet [168:] Az mint égi philózophus mondottà, konieb vgimond egj Zák Bolhàtt megh eorizned: hogi sém egý faitalan Leant. az ký parazna eletet akar keówetni az mint Owidius Iria:

z')

Centum fronte oculos, centùm cervice gerebat
Argus:, et hos vnus saepe fefellit Amor,

Argusnàk nohà volt Saás Seme.
De megis dùhót serelme,
Serelem megh vakitota,
Mindenbén ottet megh chalta.

Mind azon által meghis az Leánjokrol waló vigiazást semi keppen el nem hagiatatni, es Sabadszagot nekiek Setalasra adni mert nehà szabadgiabán akarwán boczatáni. olliat chelekednek, az mi eletenek kisebsegere lenne, az mint egi regulá dictal. Bona custodià cavebit Omnia.

[262] ⟨Azòn legi igazat mondgj⟩ Jgazat [A *mindenekkell* javítva *mindenekben*-ből.] [263] Torweni ⟨oltalmazòya⟩ [A *megh buntetoie* beszúrva.] [264] [A *Lant* beszúrva.]

a⁺)

Szorgalmatòs feò Vigiazàs
Eletenek oltalmazàs.
Tisteszéghnek őrizoÿe
Io hir newnek megh Tartoia

Iòl chelekesnek nemeli Aniak kik az eò Leanioknak. sem Setalaszrá. sem penigh chiaczogaszrá valò idòt nem engednek nekiek, hanem otthòn sorgalmatoszan hon vlesre io erkólcznek sinoriarà Tanitiak.es soktattiak. az mint egj Tudos ember werseket ir felole

b⁺)

Az tè Eoregh Leaniodat.
Setalasrà valo Napodat.
Nekie soha[265] ne Engedgj
De vntalan Eotet fegied
Orat ne Agi Setalasrà
Sèm kertekbèn valo Balagasra.
Vlliòn[266] otthòn az Rokanal
S tobi kozot az Zugolinal
Mèrt az semermetlenszegh.
Meg bomol nala Swzeszeg.
Meg tanulia Semtelenkedest.
El kezdi fertelmeskedeest.
Jffiak[267] nehà desperalnàk
Vele kòszorobàn[268] iadzonak.
Nem gondol az eö lelkewel.
Czalhatwán eö sok hitiwel.
Hazadbol[269] S ki ne Setallion
Kezebèn orszoia perdulion
Jgi menthet meg gonoztol.
Es òlj iffiak Sögittöll.

[169:] Nemelj Leani nem akàr otthon vlni, hanem mindèn Oraban kiwül setalni Akar. nem chiudalòm hogj Soknak ugj Talalkozik, es az eò Szẅzessegnek[270] wiragiat el westi az mint. az[271] Dina el westete wala az Swzeseghet. kin iarasawal mikor. Sichèmtol megh wolt rontatwa O meli igèn nagi bünt chelekesnek azok kik az Swzeket megh rontiak az eö Swzesegekböl: es azokal fertelmeszul elnek. az melrol ez pelda Besedèt mondok, Egi neminemeö Vitez egỳ Leant megh seplositet, es swzeseget rontotta, es welè sok ideigh fertelmeskedet Történek hogj hamàr idön megh holt, àz Leani az vr Istennek koniorgot erette sirwàn, es mikint. az masik wilagòn wagion kiwantà latnia, Azonbàn azòn megh holt vitez. lathato keppen megh muttata nekie maghát, es hozá nagj hortiogaszall. solwan, meljteöl[272] megh iyedet,[273] es hogj olỳ iszoniú hortiogassall walo szauù volnà kerdezte töle. Melire mègh felelwèn mondotta Azert vgjmond az èn solasom megh valtozot, hogj èn az vilaghòn kewellien soltam. es gonoswl[274] eltem wele, es serelemroll walo enekett mondottam: Tòwaba,[275] mikor az labait mègh latta wolna, hogj oli fekette, es Turos, kilisekkel rakwa, kerdezwen tòle miert lehet ollian az laba. kirè. felèlwén Az vgj mond hogj soksor az en labaimnak seretetiben iartàm. es friszen oltoztettem: Mostan penigh Towizben kell Iarnom miatta, Az Teobbỳ

[Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 326–69.]

[265] [A *soha* beszúrva.] [266] [Az *Vlliòn* javításként ráírva az olvashatatlan eredetire.] [267] ⟨Mert az⟩ Jffiak [268] [A *kòszoroban* első két betűje javítás egy olvashatatlan egytagú szón.] [269] ⟨Azèrt had lakion hazadnal S ki ne Setallion kèzebèn Orsoia⟩ Hazadbol [270] Szẅsegnek [271] az ⟨Leaniak Leaniak⟩ [272] melj teöle [273] [Az *iyedet y*-ja javítás.] [274] [A *gonoswl*-ban a *swl* javításként ráírva.] [275] [A *Tòwaba* első két betűje javításként ráírva *Mih*[?]-re.]

A kéziratban az értekezés az elején csonka, a végén befejezetlen. Csak a közbülső II. fejezet teljes. Az ezt követő részből, melynek bevezetése arról szól, hogy a paráznaság hatféle bűnéről lesz szó, csak az első kettőről készült alfejezet van meg.

Az értekezés keletkezésének körülményeiről, idejéről, írójáról a kézirat itt sem nyújt semmi tájékoztatást. Kétségtelennek látszik, hogy fordítással állunk szemben. Kizártnak kell tartanunk Madách Gáspár szerzőségét. A traktátus ránk maradt része több mint 120 idézetet, hivatkozást tartalmaz bibliai, történeti, teológiai, klasszikus és közép- meg újkori írók műveiből. Ilyen széles körű ismerettel, ilyen sokoldalú műveltséggel Madách nem rendelkezett. A citátumok és hivatkozások olyan sokfélék, hogy nem lehet feltételezni, Madách ezeket az öröklődő bölcsességeket, példákat, történeteket maga szedte össze a XVI–XVII. század nagy számban ismert florilegiumaiból, adágiumaiból, gnóma-gyűjteményeiből, a sokféle „Communes loci"-ból. Madách nem szerzője, hanem másolója, valószínű azonban, hogy egyben a fordítója volt egy kész értekezésnek.

Bár elég sok Madáchra jellemző figyelmetlen másolásból magyarázható elírása van (Bula = buja, kakial = lakial, tisztalan = tisztátalan, Balywaznozó = bálványozó, haloiarara = hálójára, teketenben = tekintetében, Latiat = lantját, patriaiaianak = patriájának, büntessel = büntetéssel, Szűsegnek = Szűzességnek stb.), és mint máshol, itt is kétségtelen nyomai vannak, hogy másolás közben szavakat ugrott át, mondatszakaszokat hagyott ki, áthúzgálásai és menet közben eszközölt átstilizálásainak nagy száma fordítói munkára vall. A kézirat azonban inkább tetszik a fordításfogalmazvány első másolatának, mint a fordítás eredeti fogalmazványának.

Feltehetőleg a fordítást kéziratos munkából készítette, melyet nem tudott mindenütt kibetűzni. Ezért hagyhatta ki a kézirat 162. lapján az ördög második lányának a neve számára a helyet; s írt a 141. lap alján *Ettnicorum*-ot *Ethicorum*, a 142. lapon de *clama.*-t *cleme*[ntia], a 147.-en *suror*-t *furor, es*-t *est*, a 148.-on *Vaces*-t *vacas* helyett és így tovább. És bár inkább a más, mint a saját keze írása rossz olvasatának tetszik pl. a 159. lap alján található zavaros, értelmetlen passzus („Talaltam, vgimond, Aszoni alatot, mérgesebet mint az halal, mereg teör az Vadaszoke, es *Varsaia* Siue az ő." – Vö. Károlyinál: „Es talaltam en egy dolgot melly keservesb az halálnál, tudniillic az ollyan aszszoni alatott, kinec az ö szive olyan mint az tör és az *vereségec*"; Préd. 7,26.) –, az értekezés prózai részének stílusában megfigyelhető madáchi sajátosságok (képi és kifejezésbeli egyezések a Madách-versekkel, jellegzetes mondatszerkesztési eljárások – határozatlan tárgy mellett határozott igeragozás, egyeztetési furcsaságok, mint pl. 151. lap: [az asszony] „az eö chalard hazug beszedekel el hitetwén, az Embert"; 160. lap: „Istènnek párancholatia penigh az bűn kiwüll semmit nem Tiltnak" stb., tárgyi párhuzamok, legfőbbképpen azonban a versbetétek és a hiteles Madách-versek rokon tartalmi és formai jellegzetességei – azt bizonyítják, hogy a paráznaságról szóló értekezés fordítását Madách Gáspár végezte.

Amint írói működésében erre több példát is látunk, ezt a munkát is feltehetőleg cseh nyelvből fordította. Nem döntő bizonyíték, de ezt látszik erősíteni a kézirat 157. lapján olvasható hivatkozás egy cseh közmondásra: „Az mint prouerbiuma Czehecknek Tartia, ki àz fegiuerel iaczik, fegiwer miat kel el wèszni." A cseh nyelvű eredetiben latinul meglévő idézeteket Madách fordításában ugyanúgy átvette latinul, mint a pestisről szóló elmélkedés fordításában. És mint ott, itt is a latin szöveg reprodukálása után lefordította őket magyarra. Itt azonban jóval nagyobb számban találunk versben, verses formában eszközölt átültetéseket. Az eredeti versidézetet egy-két kivétellel (pl. 154. lap: „Mille delassata Viros, nunquam Satiata recessit"; 158. lap: „Qui diligit ranam, ranam putat esse Dianam") versben fordította, de a prózaiak közül is nemegyszer verssorokba próbálta belekényszeríteni továbbfűzött gondolatait.

Mind a prózai részek, mind a versbetétek idézetei között itt is találunk pontatlanokat, eredeti alakjukból kiforgatottakat, illetőleg téveseket. Téves pl. az Énekek Énekének 32. részére való utalás a 161. lapon, hiszen az mindössze 8 részből áll; hasonlóképpen Pál apostolnak az Efezusbeliekhez írt levele csak 6 részből, holott az értekezés a 8-ból (valójában: 5,5!) „idéz". (Lásd a 160. lapon.) A Tízparancsolatról Mózes II. könyvében olvashatunk és nem az I.-ben (143. lap); a 144. lap passzusa Pál apostolnak a Korintuszbeliekhez írt I. leveléből és nem a II.-ból való stb. Madách a paráznaságról szóló értekezésben mindenhol a forrásban talált bibliai idézeteket ültette át. Sehol sem találunk annak nyomára, hogy amint a pestisről szóló elmélkedésben tette, a szentírási helyeket összevetette, kiegészítette volna a Károlyi-féle fordítás szövegével.

A 46 versbetét forrásaira való hivatkozások is többször pontatlanok, illetőleg tévesek. Néha az idézett szöveg egyáltalán nem vagy nem ott található, ahová a kézirat utal. (Lásd pl. a c), r'), s') betétek jegyzetét.) Egyik-másik idézet szövege nagy átalakuláson ment keresztül, távol áll a

szerző eredeti megszövegezésétől, többször csak variáns a megnevezett szerző szavaihoz viszonyítva. (Lásd pl. a d), k), a'), h'), m') versbetétek jegyzetét.)

A forrásutalások meglehetősen változatosak. Három ízben semmiféle tájékoztatást nem kapunk, 13 esetben pedig ilyeneket: a): „egi poetais igi ir"; b): „Ismet Maszik"; f): „iriak giakràn kép irok"; l): „quidem alius Versificator"; c'): „reghi verszek" stb. Máskor megnevezi ugyan az írót (Seneca, Beda, Prudentius, Ovidius, Jeromos), de hallgat a műről. 14 ízben találunk cím szerint is megjelölt műre vonatkozó utalást, de ezek sem mindig helytállóak. (Pl. c), d'), s').)

Minthogy a feltételezett cseh nyelvű értekezést nem sikerült megtalálnunk, igyekeztünk a versbetétek forrásait felderíteni. Ez azonban az elégtelen utalások miatt csak az eseteknek kb. ¾ részében járt sikerrel. Munkánkban nagy hasznát vettük HANS WALTHER Proverbia sententiaeque latinitatis medii aevi. Lateinische Sprichwörter und Sentenzen des Mittelalters in alphabetischer Anordnung. II/1–5. (Göttingen 1963–1967) c. kiadványának. Azoknál az eseteknél, mikor az idézet Walther könyvében megtalálható, rá hivatkozunk. Az érdeklődő a kívánt útbaigazításokat az ott megadott bibliográfiai adatokban megtalálja.

Az alábbiakban itt is, mint ahogyan az „Oruossáágh auagi Praeseruatiuum az dögös pestis halalban" című traktátusban tettük, csak az értekezésben előforduló versbetétekkel foglalkozunk.

a) Vö. WALTHER: Prov. II/4, 24708/b sz. alatt.

b) Lásd uo. II/5, 31405. sz. alatt.

c) Madách világosan olvasható utalása: „Aristoteles 1: Ettnicorum" elírás *Ethicorum* [Nicomacheorum] I. helyett. Az idézet abban a megfogalmazásban, ahogyan azt a kéziratban olvashatjuk, sem az *Ethica Nicomacheia*, sem az *Ethica Eudemeia*, sem pedig a *Magna Moralia* könyvben nincs meg. Az első gondolat azonban többször előfordul. Így pl. az *Ethica Eudemeiá*-ban az I. könyvben: „sanitatem praestantissimam ... suasissimam"; versben: „Pulcherrimum est quod justissimum, optima res sanitas..." alakban.

d) Az idézet Senecának Luciliushoz írt 24. levelében az alábbi összefüggésben olvasható: „ipsae voluptates in tormenta vertuntur: epulae crudelitatem adferunt, ebrietates nervorum torporem tremoremque, libidines pedum, manuum articolorum omnium depravationes."

e) A rétor Seneca *Controversiarum* lib. I. praefatio 7-ben az idézet így hangzik: „nihil enim tam mortiferum ingeniis, quam luxuria est."

f) Az Ovidius *Epistolae heroidum* lib. IV. 154. sorában: „Quid deceat non videt ullus amans" alakban szerepel. Lásd még WALTHER: Prov. II/4, 25000 sz. alatt.

g) Az idézet Szent Jeromos *Epistola LXIX. ad Oceanum*-ból való. (Lásd Patr. Lat. XXII, 663.)

h) A könyv, melyre a kéziratban hivatkozás történik, nem Szent Ágoston műve, hanem Ambrosius Autpertusé († 778). Az idézetet lásd Patr. Lat. XL, 778.

i) A kézirat idézetével egyező szövegezésben nem sikerült Beda írásaiban megtalálnunk. Hasonló gondolatok fordulnak elő az 1593-ból való „Theses philosophicae de parvis natvralibvs" című disputációjában, melyben az életről, halálról, a fiatal és az öreg korról értekezik. (Axiomata Philosophica Venerabilis Bedae. Köln 1609. 370, 372.)

j) Lásd WALTHER: Prov. II/2, 14167. sz. alatt.

k) Prudentius: *Psychomachia* 89–90. sorai az idézettől némileg eltérő formában így hangzanak:

Tu princeps ad mortis iter, tu ianua lethi
Corpora commaculans animas in Tartara mergis.

(Patr. Lat. L, 29.)

l) Lásd WALTHER: Prov. II/2, 9007. sz. alatt.

7 Elÿ – olv. él. A *fertelmes* és ennek származékai Madách gyakori szava. Vö. pl. 39. sz. 4., 26. sor.

10 vissa chaffollia. Vö. 23/I,9. sorával: „Mit az vrá wegez azt vissa czafollia", továbbá a 26. sz. 11. sorával: „szawát mínd hatra chafolia".

11–14. sorok gondolataira és kifejezéseire vonatkozólag lásd 22/I–II, 5.; 23/I, 3, 6; 26, 3. versszakait.

m) A névtelenül idézett sorok forrását nem sikerült megtalálnunk.

6 Főzuennek – olv. fösvénynek.

10 faranak Zakia. Vö. 22/I, 36.; 22/II, 40. sorával.

11 Nem gondol semermetesegwel kifejezéssel vö. a 22/II, 29. sorát.

15–16 Vö. a 40. sz. alatti vers 39–40. soraival és a 47. sz. alattinak 15–16. soraival.

n) Az idézet Ovidius: *Epist. heroid.* I, 12. sora.

o) *Panphilius* elírás *Pamphilus* helyett. Az idézet a *Pamphilus* című középkori eredetű darab 414. sora. (Lásd COHEN: La „comédie" latine en France au XIIe siècle. Paris 1931. II, 209. – Vö. WALTHER: Prov. II/2, 11389/a.)

p) Az asztrolábium csillagászati műszer, melyet Hipparchosz használt először a csillagok helyzetének meghatározására. (Sokan írtak róla az évszázadok folyamán, pl. Beda, Robertus Anglicus stb.) Az idézetet nem sikerült megtalálnunk.

r) A sorok Ovidius: *Ars amatoria* II, 518–19. sorai.

s) Az idézet Vergilius: *Aeneis* IV, 412. sora.

3 fedelem – a fejedelem szóból alkotott összevonás.

t) Lásd WALTHER: Prov. II/1, 7113. sz. alatt.

u) Az idézet Cato mondás a IV, 10-ből való.

v) Lásd WALTHER: Prov. II/4, 28212. sz. alatt.

8 bagozast – menés-járást.

14 Semet – szemed.

21–22. Vö. az 1) és m) versbetétek jegyzetével.

27 Vö. az előző versbetét 3. sorával: „Munkara vessed elmedett".

z) A minden megjegyzés nélkül idézett mondást nem sikerült azonosítanunk.

a') A sorok Boethius: *Philosophiae Consolationis libri V.* 3. könyvének tizedik caputjában ilyen összefüggésben és szövegezésben olvashatók:

Huc omnes pariter venite capti.
Quos fallax ligat improbis catenis.
Terrenas habitans libido mentes.

b') Az idézet Szent Jeromosnak „Ad matrem et filiam in Gallia commorantes" CXVII. levelében így hangzik: „Inter has et tantas illecebras voluptatum, etiam ferreas mentes libido domat." (Patr. Lat. XXII, 957.)

c') Lásd WALTHER: Prov. I/1, 519. és 520. sz. alatt.

d') Senecának Luciliushoz intézett 18. levelében, melyből Madách nem latinul, hanem magyarul „idéz", a december hónapban Saturnus tiszteletére tartott Saturnaliákról van szó, amikor az egész

nép átengedte magát a jókedvnek, evésnek, ivásnak. Nem a paráznaságról való „gondolkodás"-ról, a parázna élet veszedelméről ír Seneca, hanem általában a tobzódástól való megtartóztatást ajánlja, mint az esetleg eljövendő szűkös életviszonyokra való előkészülés hasznos gyakorlását. Egyébként ez tűnik ki Madách versbetétjéből is, ahol a „gyönyörűséges lakástól" kifejezés a jóllakást jelenti. Ilyen vonatkozásban alkalmazza Seneca ebben a levélben a *voluptas* szót az evés, ivás gyönyörűségére, nem pedig a szerelem testi gyönyöreire. Az állítólagos Seneca-verset nem találtuk meg. Madách versbetétje az említett levélrésznek a gondolatait tükrözi.

e') Az idézet Seneca: *Controversiarum* lib. II, 6, 4-ből való.
4 forgatni koront – talán: a fazekaskorongot forgatni, ami már nem öreg embernek való.

f') Seneca: *Phaedrá*-jának 980. sora.

g') Ovidius: *Fasti* I, 216. sora. Vö. WALTHER: Prov. II/4, 25692. sz. alatt.

h') Szent Jeromos: *Commentarium in Osee* lib. I. c. IV-ben ilyen szövegezésben olvasható: „Voluptas insatiabilis est, et quanto magis capitur, tanto plus utentibus se famem creat ... Vires in fornicatione deficiunt et fornicandi desiderium non quiescit." (Patr. Lat. XXV, 850.)

i') Szent Jeromosnak halála óráján társaihoz intézett szavaiból való idézet. (Lásd Eusebius: *De morte Hieronymi ad Damasum* XXXI. fej. – Patr. Lat. XXII, 259.)

j') Lásd WALTHER: Prov. II/5, 33384/b, c, d sz. alatt.

k') Az idézet Ovidius: *Ars am.* III, 491–92. sorai.
3 modot – módod.

l') Nem sikerült azonosítanunk.

m') Ugyanott olvasható, mint az i') alatti versbetét; a XIV. fejezetben az alábbi szövegösszefüggésben: „Erraverunt homines in hac lata solitudine alii colla jugo avaritiae submittentes, alii luxuriae foeditate, ut turpissimae sues deturpati, alii circa inutilia diripienda occupati." (Patr. Lat. XXII, 247.)
A disznóhoz való hasonlítás megtalálható a 40. számú ének 29. sorában; a „haia czuportos" kifejezés a 22/II, 32. sorában. Vö. még a 21. számú ének második strófájával!

n') Szent Jeromos számos levelében ír a szüzességről. A gondolatnak a Madách által idézett megszövegezésben való kifejezését azonban nem sikerült megtalálnunk.

o') A minden forrásutalás nélkül említett latin verssor eredetét nem sikerült megállapítanunk.

p') Lásd WALTHER: Prov. II/5, 34133/c sz. alatt.

r') Az idézet pontos lelőhelye: Ovidius: *Epist. heroid.* XVII, 39. Szövege pedig: „Sed quia credulitas damno solet esse puellis."

s') A két verssor sem az idézett helyen, sem Seneca más munkájában nincs meg. Az „Ad Gallionem de remediis fortuitorum" című csonkán ránk maradt mű XVI. könyvében azonban az idézethez közelálló gondolatot olvashatunk: „nihil est tam mobile quam feminarum voluntas, nihil tam vagum."

t') A latin sor Ovidius: *Epist. heroid.* II, 63.

u') Az idézett sorok Ovidius: *Ars am.* I, 443–44. sorai.

v') A forrásutalás nélküli mondást nem tudtuk azonosítani.

z') Az idézet forrása Ovidius: *Amorum* lib. III. negyedik elégia 20–21. sorok.
1 Saás – olv. száz.

a+) A forrásutalás nélküli regulát nem tudtuk azonosítani.

b+) A név nélkül, csak magyarul idézett „tudós ember verseit" nem tudtuk azonosítani.
7 Vlliön otthön vö. a 28. sz. ének 20. sorával.
14 A sor értelme az lehet: eljátsszák a lánykoszorút.
15 A „nem gondol" valamivel fordulatra vö. az m) betét jegyzetével.
17–20 E sorok a versbetét elején olvasható gondolatokat ismétlik; gondolatilag és kifejezésüket illetőleg is vö. a 36. sz. alatti ének 3. versszakával.

NYELVE, HELYESÍRÁSA

Nem a kritikai kiadás feladata, hogy Madách Gáspár nyelvével, mondatszerkesztésével vagy pl. tárgyas igealakjainak rendszerével foglalkozzék. Itt csak azokra a nyelvi és helyesírási sajátságaira mutatunk rá, melyek írásainak olvasásához és megértéséhez szükségesek.

A hitelesség kérdésével kapcsolatban már szó esett az alanyi és tárgyas ragozás használatában Madáchnál tapasztalható nyelvi sajátságokról, melyet a közzé tett verses és prózai szövegek gazdagon dokumentálnak. Történt utalás arra, hogy Madách mondataiban nem mindig egyezik az alany és az állítmány személye. Az idézett példát kiegészítjük olyan vonatkozásúakkal, melyek azt mutatják, gyakran számban sem egyezik a mondat alanya és állítmánya, eltérőleg a régi és a mai nyelvhasználattól: Zent *Angiali* kiket *mutat* (4. sz. 9. sor); Tengernek *czatornaÿ* / Azombàn ot *meg nilt* (6. sz. ének 101–102. sorai); Istènnek *parâncholatia* penigh az bűn kiwüll semmit nem *Tiltnak* es *hataroztatnak; paraznasagh* (vgjmond) maás rendbeli vetkeket *Nemzenek* (A parázna életről szóló értekezés 160., 162. lap). Ugyanabban a mondatban ugyanarra a személyre vonatkozólag keverednek az egyes- és többes számok: az *Emberek az eö* Buiálkodô feslet parazna *elettel;* olliat *chelekednek,* az mi *eletenek* kisebsegere lenne (uo. 160, 168).

Szükséges, hogy Madách néhány alaktani sajátságára rámutassunk. Ezek a jelenségek azonban, Madáchra nagyon jellemzően, nem következetesek írásaiban, és mint pl. számos helyesírási vonása, ellentmondóan váltakoznak.

Mint ahogyan Balassi Bálintnál, Rimaynál – Madáchnál is előfordul, hogy a felszólító módnak nincs jele sem az alanyi, sem a tárgyas ragozásban: eörül = örülj, wisel = viselj, keoniőrög = könyörögj, el = élj, menünk = menjünk; kőniebits = könnyebítsd, haicz = hajtsd, segeli = segéld, tiszticz = tisztítsd, birr = bírd. Mellettük azonban szabályos alakokat is találunk: keszwli, segeli, vegi fel, tarts; tauoztazd, fordiczd, eebrezd, diczirem, aldgi stb.

Az *-at -ot* tárgyas végződés közül gyakoribb nála az *o*-s változat (aldasodot, vtunkot, vrunkot).

Jobban ingadozik a *-ból – -búl; -ből – -bűl; -tól – -túl; -től – -tűl; -ról – -rúl; -ről – -rűl* határozóragok használatában. Az *u*-s, *ü*-s alakok gyakoribbak, bár a kétféle változat egy szókapcsolaton belül is megtalálható egymás mellett: „abbol az Porciobul", „Vrunktol eo Nagyságátull".

Vegyesen használja Madách az *ú–ű* mellett az *ó–ő* melléknévképzőt, de sűrűbben az utóbbiak fordulnak elő. Pl.: Tudomanio, reitekeö, erkolczö, lówó, semeö, giors szawok, swrőwen stb.

Elég gyakran találkozunk nála íző és őző alakú szavakkal. Példák az ízésre: dichiret, diczirik; igirs, igirted, igiried, igiretedet; itild, itiletben; igidtöl, ighijet; igieteket, igiunket; iteőie stb. Ízésre mutatnak a mikint, naponkint, mondasza kint; siginszeget; hirit stb. alakok. De hogy az ízés nem rendszer nála, bizonyítja, hogy a felsorolt szavakból is több előfordul nem íző alakban, mint pl. vgit, vgieben; seginszeggel, szegheni; igerettel, és ezeken felül ilyen változatokat találunk: pinzt – pénzt, felesziget – feleseget stb.

Az elszórtan jelentkező őzésre idézhető példák: löt, lőttel; nőwessed (= nevessed); őstőkőlny; lölkit; röiteőznenek, röitőkezesnek stb. De itt is szemben állnak a fentiekkel: newetik; reitekeö; lelkemet; less stb.

Mássalhangzó előtti helyzetben váltakozva találunk Madáchnál *ny*-t és *n*-t. Pl.: remenszeget – remeniseget; tudomant – tudomanitol, de megtaláljuk a váltakozást máskor is: aszon alatot – aszonialatok.

A képzés helye szerinti hasonulásra és a tőle való divergenciára is van példánk: santalan; azomban – bunban (=bumban); haszomlo.

Madách szokatlan hangalakú szavai: fŵzetet (=fizetett); heuszeg, raggiado (=ragyogó); terechtől.

Madách helyesírását, hangjelöléseit nagy mértékben jellemzi a következetlenség, és ennek folyományaként a változatosság. Bemutatására idézünk néhány példát a „Sòliloquium" c. vers fogalmazvány- és tisztázat-példányából, hogyan írja ugyanazokat a szavakat a két helyen: áll – aal, en – één, eo – ő, vicz – vÿicz (=újíts), iős – iŵs, buual – bual, chak – tsak, roz – rosz.

A magánhangzóknál a hangok írásképének a váltogatása, az ékezetek következetlen kitevése, a hosszúság rendszertelen és többféleképpen való jelölése jellemzi. Többféleképpen jelöli pl. az *i* hangot. Szó elején az *i*-t és a *j*-t használja: igaz, igen, időben; jgi, Jstenem, Jmadlak. Szóközépen az *i*-t, *y*-t *(ỳ, ý, ÿ, ỹ)* : iŵ tista, vig; beöcztelenssegyt, szynoron; mÿgh; kÿwani. Szóvégen valamennyi előfordul: hallani; diczirj; neky; kelletỳ, fiaÿ. Az *ỳ*-nek és *ÿ*-nek néha *ii* hangértéke van: mỳs=mi is, kỳs=ki is; neznÿs=nézni is, enihitÿs=enyhíti is.

Az *ö* jelölésére, függetlenül a hosszúságtól vagy rövidségtől, szolgál az *ö, ő, o, ȯ, ó* (póröli, kozót), *eo, eȯ, eó, eö, eő.*

Az *u*-t szó elején a *v, v̇* jelöli, szóközépen az *u, u̇;* máskor az *ű* (iűt (=jut), buruliűnk).

Változatos képet mutat az *ü* hang jelölése. A szókezdő *ü* jele: *v* (vgiemben, Vduositomnek), *v̈* (vzuen vdgiednek), *ṽ* (vl, vlliön). Szóközépen: *u, u̇, ü, ű, ú, w, ẇ, ẅ, ŵ.*

A magánhangzók hosszúságát Madách nem mindig jelöli, sokszor semmiféle ékezetet nem tesz rájuk. Pl.: arokban, edes kepedet, kettser, fogodik stb. Máskor vesszővel, vagy a hang megkettőzésével mutatja a hosszúságot. Ilyenkor a magánhangzók felett néha pontot találunk, s általában a pont és vessző együtt különféle variációkban is előfordul. Példák: hamiszág, áál, maar, raám, alàas, aár, értűnk, éél, feeszket, veér, weér; joo, jóo, jóót, jòò stb. De találunk a magánhangzók felett „hosszabb pontot" is, átmenetet a pont és a vessző között, máskor rövid vízszintes vonalkát.

A hosszúság jelölése mellett a magánhangzók feletti pontnak néha más szerepe van. Sokszor találkozunk vele a rövid palatalis *a* jelöléseként, általában utolsó szótagban (pl. dragȧ, soliȧ, ruhȧ, miát, gazdȧgh), ritkábban máshol is (pl. nȧpi, igȧzgas, hazudtȧtod, oltalmȧzom). Igen gyakran az *ȧz* és *hȧ* szavakban, néha még a nagy *Ȧz* felett is. A palóc rövid nyílt *ȧ*-nak jelöléseként az *a* feletti pont nagyon gyakori bizonyos ragokban és képzőkben. Nagy számban idézhetnénk példákat az alábbi csoportosításban: iraszarȧ, naprȧ; pilantasbȧn, Vrbȧn; Christusnȧk, baratodnȧk; osztorawȧl, iowȧl; osztorȧ, aiandekȧ; volnȧ, adnȧ; tartottȧ, birtȧ; giakrȧn, inkablȧn; akartwȧ, rakwȧ stb.

De a pont más magánhangzók felett is sűrűn fordul elő olyankor is, amikor nem jelez kvantitást. Megtaláljuk az *e* hang felett, amikor mintha az *e* zártságát jelölné. Pl. embėrek, eőrwendetės, engėm, terėm, mindėn, mėg, (de néha nyílt *e* felett is: wèrni). Következetesen előfordul bizonyos ragokban: betegsegebėn, életebėn; ferhėz; sepėn, nehezėn; ninczėn, sintėn; mergė, lelkėm.

Ritkábban szerepel az *o* felett. Pl. jambȯr, mikȯr; azȯn, vilagȯn; ahȯz, fiuhȯz; latȯt, iutȯt, akarȯm, fogadtatȯk. És kevesebbszer, de feltűnik az *u*-n is, főképpen az -unk végződésben: voltúnk, adtúnk, Ispanúnk, hugúnk.

Nagy változatosságot mutat némely mássalhangzó jelölése. Madách egy és ugyanannak a hangnak az írására több betűtípust, összetett betűt használ. Elsősorban a *c, cs, j, s, sz, z, zs, v* jelölésmódja gazdag. Az *s, sz, c, cs* ortográfiájában szlávos hatást is megfigyelhetünk.

A *c* betűt írja Madách *c*-vel (porciobul, percipialtak), *cz*-vel (orczadat, Tarthacz), *tz*-vel (teömlötzben) *ts*-vel (ketser, Tantshoz), *ch*-val (orchȧ, chelia) *chi*-vel (echiakais).

A *c* és *tz* kivételével ugyanezek a betűk szolgálnak a *cs* jelölésére, hozzájuk járul azonban a *cs* is. Pl. nincs; nints, tsak; chak, szerenches; czak, nincz; chiak, chiendeszeghben.

A *j*-t szókezdeten *i*-vel és *j*-vel írja. Pl.: io, ielt, joo. Szó közben és végen ezekhez járul az *y*, az *y* ponttal *(ỳ)* és trémával *(ÿ)*. Példák: buiaszag, Vi (=új); niajassagul, igerjetek; jay, aytaia; jaỳ, takarỳa; hỳa, Iỳe.

Az *s* jelölésére kb. egy arányban szolgál az *s, ss* és az *sz*, ritkábban a *z*. Pl.: sok, seep; szok, reszt; ideztowa, tauoztazd.

Az *sz*-et is kb. egyenlő arányban írja *sz*-szel és *s*-sel, kevesebbszer *z*-vel. Példák: szent, tiszteszeges; Sent, less, ssollion; Zent, gonoz.

A *z* jelölésére használja a *z*-t és *s*-et. Pl. igaz, parazna; szaas, vduositomnek.

A *zs*-t írja Madách *z*-vel, *s*-sel, *sz*-szel. Példák: vzoras, vizgalni; sakbul, sinorȯn; szynoron.

A *v* jele: az *u, ü, v, w, ẃ, ÿ, ẅ, ẅ, ẅ*. Pl.: saüat, monduan; voltomot, vezerleőnk; wagi, nielw; vilagon; teorwenikedni, nielẅ. Kivételesen fordul elő szókezdeten az u: uon.

Elég sűrűn használja a *g* jelölésére a *gh*-t, pl. ighen, holtomigh; ritkán a *t* írására a *th*-t, pl. lelkemeth.

Ha figyelembe vesszük, hogy a *v* és *w*, különböző ékezettel vagy anélkül, a *v* hangon kívül az *u*-t és az *ü*-t jelöli, látjuk, hogy a betűknek több hangértéke van. Hozzájuk hasonlóan, kevésbé változatos kombinációban, de több betű jelölésére szolgál az *s, z, y* is.

Az utóbbi, ponttal, két ponttal vagy anélkül nemcsak az *i* és a *j* betűk jele, hanem igen gyakran szolgál a mássalhangzók jésítésére. Példák: kegyelmes, tanuly, nagy, nyelwe, szamlaÿ, frigy. A jésítés jelölésére azonban leggyakrabban az *i* és a *j* szolgál. Példák: igi, sidgia; ugj, ragaskogj; aliak (=álljak), wezerellied; beczẅljek, eelj; niuiczd, vekoni; attiat, allattiat. Néha, szláv hatásra mutatólag, az *e* és *i* jésíti az előtte álló hangot. Pl. mellet (=melyet), melen (=mélyen), nelwbeöl, talpalatni. Ritkán azonban az is előfordul, hogy Madách nem jelzi a jésítést, mint pl. giö*n*örwszeges, *g*öniörwsege, tartoma*n*okban, osta*l* (=osztály), akada*l*t, visza*l*t.

Az *i* betűnél említettük, hogy az *y*-nak néha *ii* értéke van. Néha az *ÿ* jésíti az előtte álló mássalhangzót, és ugyanakkor *i*-t is jelöl. Pl. gÿkint, szelidgÿt.

Madách helyesírására jellemző a zöngés és zöngétlen hangok összemosódása a szóvégeken. A *d* és *t*, *g* és *k* összekeveredése ebben a helyzetben nem egy olvasási hibára vezetett már eddig a kutatóknál.

Leggyakrabban találunk *t*-t *d* helyett (pl. peldat=példád, vegetet=végetted, kichindet=kicsinyded, tudhat=tudhadd, kizdet=kisded, senvet=szenved) vagy ennek a fordítottját (pl. mind=mint, tasitod=taszított, bud=but, aldod=áldott). A *k* többször *g* hangértékű, mint pl.: torkik=torkig, vegik=végig, többik=többig; viszont a *g* – jóval ritkábban, mint az előbbi betűk – *k* helyett áll (pl. Süzessek=szűzesség).

A mássalhangzók hosszúságának jelölése elég rendszertelen és következetlen. A ma is mássalhangzókettőzéssel írt szavak (azonnal, vetkemmel, chillagok, niajassagul, dichoseggel) mellett sokszor marad jelöletlen a hosszúság, pl.: job, it, romlot, buritot, hozad, esedezel. Gyakran találkozunk értelmetlen (irr, Vrr, esset (=esett), kerestell, Nevenn) kettőzéssel, ami sűrűn fordul elő az utolsó szótag magánhangzója előtt (alazatossan, istentelennek, haszontalannok, tőrőddől, ereddünk).

Változatos képet mutatnak Madách másolatai a központozás, kis- és nagybetűk használata terén, kevésbé az egybe- és különírás tekintetében. A tulajdonneveket általában nagybetűvel írja, de azért találkozunk kisbetűs írással, mint pl. Szent pal, lazarnak, moizes, komaromban, fabianfalwan, kelechennek, kekkeo, podluzannak. Vannak betűi, melyeket szó elején – néha még szó közben is – általában nagy változatban használ *(s, v, t, n)*, másokat pedig csaknem kivétel nélkül kisbetűs alakban *(k, d, p)*. Sűrűn találunk nála „átmeneti" betűket, melyek nagyságukkal (pl. ilyen a *v)* vagy alakjukkal (ilyen pl. az *s*) eltérnek a szabályostól, nagyobbak, mint a kisbetűk, de kisebbek, mint a nagybetűk. Ezek a helyesírási sajátságok nem okoznak olvasási vagy megértési nehézségeket, a szövegkiadás szempontjából azonban sokszor jelentenek problémát.

JEGYZETEK A VERSEKHEZ

Madách Gáspár írásait autográf kéziratai alapján közöljük. Kiadásunk betűhív szövege megőrzi írásmódjának (helyesírás, központozás, kis- és nagybetűk, ékezet) sajátos vonásait. Betűtípusaiból csak az *ſ, ſ, ſz, ſz.* és a szóvégi σ írásában tértünk el. Ezeket egységesen, a Madách által is gyakran használt *s*-sel, *sz*-szel írjuk. Ezen felül nem írjuk nagybetűvel a szóközbeni *V*-t, *S*-t, mely itt-ott fellelhető nála. Egyebekben változtatás nélkül követjük ortográfiáját, hangjelöléseit. Feloldottuk azonban az ilyen rövidítéseket: Xtus=Christus; kelmed, kgmed: kegyelmed; In=Isten, mg=meg stb.

Bár a *Rimay–Madách-k.*-ekben rendelkezésünkre álló másolatok magának a szerzőnek az írásai, többször okozott bonyodalmat annak megállapítása, mit tekintsünk szerzői szövegnek. Szóltunk már arról, hogy Madách írás közben, utólag sokszor javított. Említettük, mennyire nem volt ütemérzéke, milyen nagy nála a hibás szótagszámú sorok száma. Simítgatásai, változtatásai nem tették mindig egyöntetűbbé verssorait, javítgatásai nemegyszer inkább kárára váltak verseinek. Többször merült fel a probléma, az eredeti jobb szöveget adjuk-e főszövegként vagy ragaszkodjunk a „kijavítotthoz".

Madách közismerten rossz másoló volt, mikor mások szövegét írta le. De saját szerzeményeiben is elkövetett hibákat. Betűket hagyott ki vagy cserélt fel, súlyos torzulásokat írt le és hagyott javítás nélkül. (Pl. Harom pinzes fazekban-t ír *pintes* helyett: 38/I. sz. 44. sor; Hogi ragalmazasra ok*o*l nem adhatnál – *okot* helyett: 27. sz. 11. sor; Hizla*dot* iokkal-t ír *Hizlalod* helyett: 37. sz. 8. sor stb.) Az ilyen tollhibákat, elírásokat, továbbá a betűkihagyásokat, tehát a nyilvánvalóan másolási hibákat és értelmetlen torzulásokat javítjuk. (A kézirati szöveget ilyenkor lapalji jegyzetben adjuk.)

Általában a kijavított szöveget tekintettük szerzői szövegnek. Az előbbieken túlmenőleg azonban mégis javítottunk a textuson, amikor ezt a helyes mondatszerkesztés, az értelem megkívánta, és a kézirat lehetővé tette az eredetibb állapot visszaállítását. Erre az olyan verseknél nyílt alkalom, ahol ránk maradt a fogalmazvány is („Soliloquium") vagy többé-kevésbé azonos strófákból álló két változattal is rendelkeztünk. (Pl. *Nagi Jsten aiandekà, Oh tsalard wilagh, Feleseget ne Végi, Ne hid minden kor* stb.) Szótagszám igazítást csak elvétve végeztünk olyankor, amikor ezzel nemcsak verstechnikailag, hanem mondattanilag és értelmileg is javult a szöveg, ilyenkor is általában a Madách által megváltoztatott textus eredetijének a visszaállításával.

Madách javítási technikája az volt, hogy ha írás közben észrevette a hibát, áthúzta a rossz betűt, szót vagy sort, és folytatólag, az áthúzás után írta a jót. Máskor a javítást ráírta az eredetire. Legnagyobb számban fordulnak elő azonban az olyan változtatások, amikor az áthúzott szavak, sorok fölé, ritkábban alá – beszúrta a helyesnek vélt megoldást. Az áthúzások és a betoldások egy része nem menetközben, hanem utólagosan készült javítgatás. Ezt mutatja, hogy néha a tinta színe is más (bár a halványabb színt az is magyarázhatja, hogy a tollat régebben mártotta tintába; vagy a sötétebb színű írás esetében jobban megnyomta a tollat), és némelykor a vonalvezetés is különböző a másolás idejebeli írásjellegtől. Azonban még ez az utóbbi sem zárja ki, hogy a simítgatást Madách végezte hosszabb idővel a másolást követőleg. Ilyenkor arra törekedtünk, hogy az eredeti szöveget kibetűzzük, és főszövegként azt adjuk.

Madáchot követtük a központozásban annak ellenére, hogy az nem mindig látszik rendszeresnek. A mondat végén pontot, vesszőt, pontosvesszőt, kettőspontot, vesszőt és pontot, ritkán felkiáltó- és kérdőjelet használ, de sokszor nem tesz semmi jelet. A sorvégeket többször szintén egy ponttal zárja. Gyakran használ azonban írásjelet a mondaton belül olyankor is, midőn mai szemmel nézve ennek nincs értelme.

Nehézséget jelentett néha annak a megkülönböztetése, hogy a kéziratban vesszőt vagy pontot akart-e írni Madách. A pont és a vessző közötti átmenetet, a „hosszabb pontot" vesszőnek írtuk át, a rövid vízszintes vonalkát, mely a toll megcsúszásából eredhetett, pontnak. Nem vettük figyelembe általában a sorvégjelző pontokat és a szavak elválasztására szolgáló kettős fekvő vonal elcsúszásából származó vagy az elválasztást jelző egyéb írásjeleket.

Visszaadjuk Madách változatos ékezését is. Ahol a vízszintes vonalka az *o* és *u* felett nem csupán a toll megcsúszásának a következtében keletkezett, hanem hosszabb elnyújtás, ott két pontot (··) írtunk. Az egy betű vagy betűpár *(aa)* feletti pont-vessző ékezést és ennek fordítottját két vesszővel írtuk át.

Előfordul, hogy az ékezet elcsúszott, nem a megfelelő helyre került. Ilyenkor értelemszerűleg jártunk el. Mivel azonban Madách nagyon gazdagon használja az ékező írásjeleket, és nemegyszer szokatlan módon ékez, az elcsúszott jelet a hozzá legközelebb álló betűre helyeztük, ezzel gondoltuk a legkevesebb önkényességet elkövetni. (Leggyakrabban az *i* feletti pont került távol a betűtől, néha pedig el is maradt.)

Többször jelentett nehézséget annak az eldöntése, hogy a kéziratban látható pontok szándékos központozási, illetőleg ékezési írásjelek-e vagy a toll tintafreccsentései.

Ha bonyolult dolognak tekinthető Madách Gáspár írásainak meghatározása, a kortársaké-tól való elválasztása, még bonyolultabb, és néhány verstől eltekintve, lehetetlen a ránk maradt művek keletkezési idejének a megállapítása. Mindössze egy eredeti (*O Jehowá Szént Jstenem* – 1629. március 18.) és 4 fordított versének (a Czobor Anna nevére szóló négy ének – 1636. június 26.) keletkezési dátumát ismerjük. Kívülük még egyet tudunk megközelítő pontossággal lokalizálni. A Calabriáról szóló versfordításban egy 1638. április 26-i természeti csapásról van szó. Az eredeti cseh ének és Madách fordítása rövidesen ez után keletkezett. A „*Mosztani* Ezer hat szaas Harmints Niolcz Taiban" sorok alapján arra következtethetünk, hogy talán még ugyanabban az évben ültette át magyarra a cseh verset.

Egyéb írásainak datálásához nincs fogódzónk. Ha elfogadjuk azt a feltevést, hogy Rimay könyveiből nem küldte el a debreceni grammatikácskával egybekötött Cato-féle mondásokat annak

az ismeretlen levélírónak, aki a könyvet tőle Rimay-emlékként 1631. december 11-én kelt levelében kérte, hanem megtartotta magának, akkor a Cato-disztichonok parafrázisairól feltehető, hogy 1631 után készültek. (Lásd ezzel kapcsolatban a 34. sz. alatti jegyzetet.)

Mivel ezen túlmenőleg semmi támaszunk sincs Madách szerzeményeinek időben való meghatározására, kiadásunkban Madách írásait úgy közöljük műfaji csoportosításban, hogy az egyes füzetek egyöntetű, műfaji vagy tematikai rokonságot mutató anyaga együtt maradjon. A 6 datálható vers után adjuk az istenes, vallásos tárgyú darabokat („Soliloquium", *A hit remelendő*, a 7 főerényről és a főbűnökről való versikék). Ezeket követik a Cato-féle mondások hosszabb és rövidebb fejtegetései és „Az io Aszoni alatrol" szóló versek. Továbbá a tanító célzatú, moralizáló (álmoralizáló), latrikánus versek: *O tsalard wilagh*, „Kronyka. etc.", *Sodomahöz haszonlo*, „Bendeö Pannä eneke", „Balasa Janos eneke". Ezután adjuk az életszabályokat: *Az Vr Istenben bizál.*

A pestisről és a paráznaságról szóló traktátusokat, mivel ezek prózai művek, kötetünkben nem a versek, hanem a jegyzetek között hoztuk.

Szlovák nyelvű verseit nem közöljük. Az OL Madách-lt. fasc. I. 11. sz. *Mocne na nás usilují* kezdetű, az ország állapotára célzó 7 strófás versét kiadta DÉCSY GYULA Studia Slavica 1955, 412–15, és JÁN MIŠIANIK: Antológia staršej slovenskej literatúry. Bratislava 1964. 151–52. A *Rimay–Madách-k.* II. k. 87ab levelén olvasható *Lepšie v dome s medom korelku pit'* (Jobb otthon mézes pálinkát inni) kezdetű 9 versszakos versét ugyancsak publikálta MIŠIANIK: i. m. 149–50; a 88a lapon levő *Reverende pater pán farár potrenský* kezdetű 4 strófás gúnyverset is az i. m. 150. lapján. Ugyanitt az 152–55. lapokon kiadta az eredetileg cseh nyelvből fordított „Kronyka. etc." című versnek modern verses szlovák fordítását „Aký bič dopustil boh na Kalabriu" címmel.

1.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** II, 20. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 139–40. – A cím alatt: „8 die Martÿ Serzetem Ao 1629." Az évszám a szerzés és nem a kódexbe való beírás esztendeje. (Vö. ECKHARDT, RJÖM 165.)

Az ének számos gondolati és kifejezésbeli egyezést mutat a Czobor Anna nevét akrosztichonként tartalmazó, csehből fordított énekekkel. (2–5. sz. alatt.)

2.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** III, 21a–22b. Kiad. RADVÁNSZKY, ItK 1901, 136–38.

A versfők: ANNA CzOBOR.

Annak a csehből fordított 4 éneket tartalmazó ciklusnak az első darabja, melynek végén „For. 26. Junnÿ Ao 1636. MG. mp." záradék áll.

Czobor Anna Czobor Imrének (1630-tól főtárnokmester) volt a lánya. Thurzó Szaniszló Szepes m. főispánja feleségeként 1627-ben lett özvegy. Később a galíciai eredetű (Tarnow) Tarnowsky Mihály Szaniszlóhoz ment férjhez. Házasságkötésüknek pontos idejét nem ismerjük. Madáchnak Czobor Annához fűződő kapcsolatát sem. Amikor az énekeket Madách magyarra fordította, Czobor Anna még özvegy volt. A Balassa-lt.-ban 1638. április 29-i kelettel fennmaradt Hont megye alispánjának hozzá szóló idézése, hogy személyesen jelenjen meg vagy képviseltesse magát Nagyszombatban Balassa Ferencnek ellene indított keresete tárgyalásakor. Balassa Ferenc azért indított pert ellene, mivel nem akarta visszaadni a jegyajándékot. Évekkel előbb ugyanis Balassa el akarta venni. Czobor Anna reménnyel biztatta, de „igéretéről megfeledkezve", más házasságra gondolt. (OL Balassa-lt. 9. cs.) 1638 táján történhetett tehát Czobor Anna másodszori férjhezmenetele.

A nótajelzés, akárcsak a többi éneknél, itt sem a lefordított énekre utal, hanem csak a melódiára. A forrásul szolgáló cseh szöveg egyik éneknél sem ismeretes. Több szlovák kutató arra gondolt, hogy az eredeti énekeket Czobor Anna szerezte, és az eredeti akrosztichonjában is az ő neve volt. Ezeket a feltevéseket azonban nem lehet kellőképpen bizonyítani. (Vö. JÁN MIŠIANIK: Adalékok a szlovák–magyar irodalmi kapcsolatokhoz a XVIII. század végéig. Tanulmányok a csehszlovák–magyar irodalmi kapcsolatok köréből. Bp. 1965. 51.)

A nótajelzésben idézett szlovák ének Luther 10. énekének fordítása. Nyomtatásban megje-

lent: *Katechysmus D. M. Luthera.* Lőcse 1634. (RMK II, 490) és Tranowski: *Cithara sanctorum.* Lőcse 1684. (RMK II, 1551.)

16 wasztag ió hitet – vö. a 7. sz. vers 9. sorával (Vasztag hittel).

25 Vö. az 1. sz. ének 28. sorával (Teged dicziriem mind vegik).

71 rontod – olv. rontott.

72 Tasitod – olv. taszított.

3.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** III, 22b–23b. Kiad. RADVÁNSZKY, ItK 1901, 138–40.

Az akrosztichon: CzOBOR ANNA.

A nótautalásban idézett szlovák ének ugyancsak az előző ének jegyzeteiben idézett két szlovák vallásos kiadványban jelent meg. A *Cithara sanctorum* 624. lapján kottája is megvan.

4 allàttiàt – valóságát, lényegét.

12 Teried = terjeszd.

13 Vyczd – olv. újítsd.

4.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** III, 23b–24b. Kiad. RADVÁNSZKY, ItK 1901, 140–401.

A versfők: ANNA CZOBOR.

A nótautalása idézett énekeit l.: *Cithara sanctorum.* Lőcse 1684. 496.

26 Soutneket – szövétneked, fáklyád.

36 Birr = Birj.

5.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** III, 25ab. Kiad. RADVÁNSZKY, ItK 1901, 141–42. – A szöveg után: „For. 26. Junnÿ Ao 1636. MG mp." olvasható.

A versfők értelme: ANNA CzOBOR MAGA. Ez ideig ez lehet az egyetlen érv, amely amellett szólhat, hogy az eredeti éneket Czobor Anna írta.

A nótautalása idézett énekeit l.: *Cithara sanctorum.* Lőcse 1684. 726–27. (Kottával.)

17 raggiado = ragyogó. Ugyanilyen hangalakban és értelemben fordul elő a 41. sz. ének 12. sorában, valamint a pestisről szóló értekezésben. („az Napnak ragiadó Villaminak fenieszegeteól" – 94. lap.)

6.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** III, 30a–33b. Kiad. RADVÁNSZKY, ItK 1901, 144–47.

Az 1638-i calabriai földrengést megverselő cseh ének, melyet Madách magyarra fordított, nem ismeretes. (Vö. JÁN MIŠIANIK: i. m. 52.) A 11. vsz.-ból arra következtethetünk, hogy a vers, ill. a fordítás a szerencsétlenség után hamarosan készült. Míg azonban az ének címében Madách 1638. április 9-ben jelöli meg a szerencsétlenség időpontját, egy másik egykorú magyar feljegyzésben március 27-e szerepel. Haller Gábor írja Naplójában 1638 márciusának a végén: „Ebben az holnapban Olaszországban sülyedt el földindulás miatt 30 város és sok falu, kikben veszett több 50 000 embernél, ugymint die 27 praesentis circa quartam pomeridianam." (Kiad. ETA IV. Kolozsvár 1862. 45.)

62 semmisze – semissé, semmivé.

84 Szent György hava – április.

88 hosataban – a. m. hosszában.

94 Swrőwen = sűrűn.

133 Jaý mit ertünk – ti. mit értünk meg.

143 Mint Abiron es Tobbi – Kóré, Dátán, Abiron 250 társával fellázadt Mózes és Áron ellen; tűz égette meg őket és elnyelte testüket a föld. (Móz. IV. 16, 1–35.)

7.

Kéziratai:

I. **Rimay–Madách-k.** III, 8a–10a. Kiad. RADVÁNSZKY, ItK 1901, 132–34. – A szöveg végén: „Forditottám en Madách Gaspár deakbull Maggiarrá Rimai vram verszeibeöl."

II. **Rimay–Madách-k.** III, 14a–15b. Részben kiad. RADVÁNSZKY, ItK 1901, 135–36. Ennek a javított fogalmazványnak a terjedelme 118 sor.

Az eredeti vers ma ismeretlen, a fordítás időpontja is az.

9 Vasztag hittel – Madách Gáspárnak ezt a kedvelt kifejezését lásd még a 2. számú ének 16. és a 42. sz. ének 1. sorában is.

10 eleiben – *elejben* olvasat esetén szabályos kétütemű nyolcast nyerünk.

43 fŵzetet = fizetett.

57 Terechtől = tehertől.

66 Epiteszed – olv. építésed = alkotmányod.

75 dohotságha = büdössége.

110 Szohún – olv. sohun = sehol.

8.

Kéziratai:

I. **Rimay–Madách-k.** I, 84–88. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 133–35.

II. **Rimay–Madách-k.** I, 79. Csak a 9–12. sorokat tartalmazza. A nótautalás Rimaynak egyik énekére utal (RJÖM 62–63), dallama megegyezik Huszti Péter *Aeneis*-ének dallamával. (RMK I, 185). Ez a nótajelzés a XVI. század egyik legelterjedtebb históriás dallamtípusa, melyen belül több variáns fordul elő. E dallamcsoport összefüggéseihez lásd RMDT I, 23. sz. szövegjegyzetét. (Vö. RMKT XVII) 1, 86. sz. ének jegyzetével.)

Tartalmilag Rimaynak *Nem lehet szebb dolog* (RJÖM 64–65) kezdetű énekét követi. A gondolati párhuzamokon kívül (Ábrahám példájára, Pál apostol levelére való hivatkozás) a kifejezésbeli egyezések is mutatják ezt. Madách azonban több mozzanatot vesz át Pál leveléből. Rimayra emlékeztet a Madáchnál ritkán található, nem első személyű szerzőre utaló argumentum is.

1–2 Vö. Pál apostol levele a Zsidókhoz 11, 1.

3 Vallattia – itt: kijelenti.

5 Vö. Pál levele a Zsidókhoz 11, 3.

9–12 a sorokra vonatkozólag vö. uo. a 4–5. versekkel.

13 Lásd Rimay: *Nem lehet szebb dolog* kezdetű éneke 33–34. sorait (RJÖM 65).

16 epŵletet = épülést, bizonyságot.

17 Vö. Pál levele 6. versének második részét.

21–22. Lásd uo. a 7–8. verset.

32 Vö. Rimay fent idézett énekének 52. sorával: Biztasson másfelől bennünk ép reménség.

36 Vegetet – olv. végetted.

40 Radvánszky a *Bwnöd*-et tévesen *Várnod*-nak olvasta.

52 kichindet – olv. kicsinded.

53 mýs Jstenunkhöz menűnk = mi is Istenünkhöz menjünk.

9.

Lelőhelye: OL **Radvánszky család lt.** P. 568. 16. cs. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 109.

A 9–21. számú versek egy egységet alkotnak. Az első hét a főerényekről, utána hat a főbűnökről szól. A versfüzérrel kapcsolatosan Jankovics József arra a megállapításra jutott, hogy ennek részei képmagyarázatok. Egy-egy picturához kapcsolódnak. A picturát részemblémákra bontva, alájuk Madách magyarázó jellegű tanításokat szerkesztett. Az erényekről szóló versekhez legközelebb áll Hans Sebald Beham: „Cognitio and Seven Virtues" című allegorikus ábrázolása. Ez lehetett Madách előtt. A főbűnökről írt versek mintája Dietrich vagy Theodor Mayer: „The Seven Vices" című alkotása lehetett. Lásd F. K. H. HOLSTEIN: German engravings, Etchings and Woodcuts Ch. 1400–1700. Amsterdam [1955] III. 79., XXVII. 168. (JANKOVICS JÓZSEF: „Akadtam egy picturára..." Rimay János és Madách Gáspár allegorikus versének képzőművészeti vonatkozásai. ItK 1982. 652–56.)

Patientia = türelem.

7 boszukot bekesegell niely – vö. Rimay: „Encomium et effecta virtutum" (RJÖM 135–40) 123. sorával: csak nyeli fájdalmát.

10.

Kéziratáról és kiadásáról lásd az előző vers jegyzetét. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 109.

Prudentia = bölcsesség, okosság.

1 Okosagis vette kezeben twkeorit – vö. Rimay 105. sorával: Nézi tükörit is jobb kezébe tartva.

8 chel czapast = locsogást, trágárságot.

11.

Kéziratáról lásd a 9. sz. vers jegyzetét. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 109–110.

Charitas = szeretet.

2 adgia eledelet – vö. Rimaynál a 46. sorral: adja gyermekének tejét.

6 sziwekben wer fezket – vö. a 22/I. sz. vers 22. sorával: gonoszág sziwiben weer feeszket; továbbá a 18. sz. vers 8. sorával: sziwiben irigisegh vér fezketh.

12.

Kéziratáról lásd a 9. sz. vers jegyzetét. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 110.

Justitia = igazságosság.

1 Merö szerpeniöiet igasagis tartia – vö. Rimaynál a 93. sorral: Sörpenyűs mérték is ékesiti kezét.

4 A sor jelentése: Lelkiismeretét nem engedi megsérteni.

6 fontollia = mérlegeli.

7 Adomanra soha szemeit nem veti – vö. Rimay 97. sorával: Ajándékra nem néz.

13.

Kéziratáról lásd a 9. sz. vers jegyzetét. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 110.

Fides = hit.

2 Jesus Christusra veti szemeit – vö. Rimay 34. sorával: Keresztit szemlélvén.

14.

Kéziratáról lásd a 9. sz. vers jegyzetét. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 111.
Spes = remény.
2 Az égben emeli az ö ket szemeit – vö. Rimay 38. sorával: Egekre nyavalyás szemeit emelte.

15.

Kéziratáról lásd a 9. sz. vers jegyzetét. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 111.
Fortitudo = erő.
1 Alt fogta Erőszeg vasztagon oszlopiat – vö. Rimaynál az 55. sorral: Kőoszlopot fogott által az Erősség.

16.

Kéziratáról lásd a 9. sz. vers jegyzetét. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 111–112.
A főbűnökről szóló versciklusból szerkezetileg csak három alakult ki 2–2 strófás verssé, a többi vagy hosszabb vagy rövidebb ennél. Az eltérő fogalmazványok, félben maradt sorok, még ki nem alakított strófák azt mutatják, hogy a versek első fogalmazványával van dolgunk.
Superbia = kevélység.
4 A *labloz* szót szótáraink nem ismerik. A fogalmazványban a *kapdos* szó áll helyette. Előfordul a szó a 25. sz. vers 23. sorában is.

17.

Kéziratáról lásd a 9. sz. vers jegyzetét. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 112.
Auaritia = fösvénység.
4 varas beka = varangyos béka.

18.

Kéziratáról lásd a 9. sz. vers jegyzetét. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 112.
Inuidia = irigység.
8–10 Vö. a 22/I. sz. ének 22–24. soraival.

19.

Kéziratáról lásd a 9. sz. vers jegyzetét. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 113.
A versike csonka fogalmazvány.

20.

Kéziratáról lásd a 9. sz. vers jegyzetét. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 113–114.
3 hamzárt = handzsárt: tőrt, kardot.
5 Sic volo s jubeo = így akarom és parancsolom.

21.

Kéziratáról lásd a 9. sz. vers jegyzetét. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 114.
2 sugar = hosszú, keskeny.
5–8 Vö. a 27. sz. ének 17–20. soraival.

22.

Kéziratai:
I. **Rimay–Madách-k.** II, 7. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 209–10.
II. **Rimay–Madách-k.** II, 5. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 211–12.

Mindkét feldolgozásban 2–2 új strófa van, a többi 8 lényegében változatlanul, de más sorrendben olvasható itt is, ott is. A kéziratban tisztázatnak tetszenek utólag eszközölt javításokkal.

A latin párvers Cato mondásainak I. könyvéből a 8. disztichon. A mondáshoz fűzött gondolatok egy részét Madách a bibliai bölcs könyvek tanításaiból vette. Jézus, Sirák fia könyve ír pl. a gonosz, házsártos asszonyról, akinek arcát eltorzítja a harag, és akivel együtt lakni rosszabb, mint együtt tanyázni a sárkánnyal. Az asszony, ha övé az elsőség, ellenkezik férjével, aki csak fohászkodik. (25,23–32.) A 29–32. sorban maga Madách is idézi Salamon könyvét (= Prédikátor könyve) azzal a mondással kapcsolatosan, hogy ezer asszony közt (Salamonnak ezer felesége volt!) egy igazat sem talált.

Az I. változat 1–3. sorát felhasználta Madách a Cato-féle mondások rövid parafrázisaiban is (lásd 34. sz. alatt, 25–27. sor). A 2., 5., 6., 7. (a II. feldolgozásban: 2., 5., 1., 6.) versszakokat pedig a *Feleseget ne Végi* kezdetű versbe (lásd 23. sz. alatt) dolgozta bele, illetőleg emelte át. A 22–24. sorok emléke felbukkan a 18. sz. vers 8–10. soraiban.

I.20 feőzelekit = főztjét.
I.27 szynoron – olv. zsinóron.
I.29–32 Vö. Préd. 7, 29.
II.29 selel – olv. széjjel.
II.30 Nustos – nyusztbőrrel díszített.
II.31 pegivet Swuege Lustos = mókusbőrből való süvege nedves.
II.32 chuportos – olv. csuportos = kócos, borzas. Vö. a paráznaságról írt értekezés 163. lapja versbetétének utolsó sorával.

23.

Kéziratai:
I. **Rimay–Madách-k.** I, 81–83. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 216–18. – Terjedelme 19 vsz.
II. **Rimay–Madách-k.** II, 8. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 215–16. – Terjedelme 10 strófa.

A mottó Cato III. könyvének 12. disztichonja.

A rövidebb változat az utolsó versszak kivételével benne van a hosszabb kidolgozásban. Ezen kívül *A gonoz Aszoni alatrol* című vers 4 strófáját is felhasználta Madách. (Lásd az előző ének jegyzetét.) Így a versnek mindössze 6 új versszaka van (3., 4., 12., 13., 17., 19.).

A kéziratban mindkét változat tisztázatnak látszik néhány utólagos javítással.

I.9 vissá czafollia = megcáfolja, elutasítja. Ugyanez a kifejezés hasonló gondolat kapcsán előfordul a parázna életről szóló értekezés l) versbetétjében is (Hitit ferienèk nem allia / S-hamiszan *visza chaffollia* / Nem gondól az ö lelkere), valamint a 26. sz. vers 11. sorában, némileg másképpen (Az elöbbeni szawát mind *hatra chafolia*).

I.16 haitani = hajítani.
I.62 kakuczol = kukucskál, néz.
I.66 Elöb felesegit = előbbi feleségét.
I.74 Iosagó = jószágú.

24.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** II, 9. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 219–20.

A latin vers Cato bölcs mondásai IV. könyvének 26. disztichonja. Fejtegetéseiben azonban Madáchot főként Máté evangéliumának a gonosz szolgáról szóló példabeszéde ihleti (18,23–34.); de a követésre a hamis (= okos!) sáfár példáját (Luk. 16,1–9.) ajánlja.

A kézirat tisztázat, utólagos simítgatásokkal.

9 magát – olv. magad.

11–16 Az okos sáfár példáját lásd Luk. 16,1–9.

17 Ez a sor már a gonosz szolga esetére vonatkozik, akire a 45. sorban is utal. (Vö. Máté 18,23–34.)

20 Mamombul = gazdagságból, földi javakból.

31 Vassonios Zakokat = vászonzsákjukat, pénzes zacskójukat.

46 Hohár = hóhér. Hasonló rímhelyzetben lásd a 39. sz. ének 43. sorában.

48 ket eleö poslar = kétélű kard.

25.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** II, 10. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 221–22.

Cato mondásai IV. könyv 37. disztichonjának parafrázisát, mint az előbbinél, itt is bibliás hangulat árasztja el. A Bibliából valók a példák, az élet rövidségét érzékeltető hasonlatok.

A vers a kéziratban tisztázat, utólagos javításokkal.

3 ragadomani = nyereség.

5 Vö. Jónás jöv. 4,5–8.

7 Heuszeg = hőség.

9 Jesabel – Ácháb király felesége, aki Illés halálára tört.

10 horeb hegire – Hóreb hegyére; a Sínai-félsziget déli részén. (Vö. a 9–12. sorokra vonatkozólag Kir. I. (Kir. III.) 19,1–4.)

12 ot – olv. őt.

13 Lásd Pál apostol 2. lev. Timóteushoz 4, 7–8.; Wilagal walaszát = megválását a világtól.

23 labloz – szótáraink nem ismerik. Madách a „Superbia" c. versikéjében (lásd 16. sz. alatt) is használta. Ugyanott egy másik helyen a *kapdos* szóval cserélte ki.

26 fén aló – olv. fennálló.

27 Langul = lángol.

26.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** II, 11. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 222–23.

A latin disztichon Cato mondásainak IV, 31. darabja.

11 hatra chafolia – vö. *Feleseget ne Végi magadnak* 9. sorának a jegyzetével. (Lásd 23/I. sz. alatt!)

12 le Tapsollia = meggyaláz. Ehhez hasonló értelemben a NySz egyetlen példája: „Határos szomszédink szidalmaznak, nevetnek, *tapsolnak*, csufolnak" (III, 440).

15 Zablaian hig az fekemleoỳ = zabláján a gyeplőszár nem feszes (nincs keményen kézben tartva). Vö. a 33. sz. ének 18. sorához fűzött jegyzettel.

27.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** II, 11–12. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 223–24.

A latin féldisztichon Cato mondásai IV. könyv 30-ból való.

A 17–20. sorokat tartalmazó 5. versszak kevés módosítással megvan a *Részeges embernek czégére az pohár* kezdetű versike 5–8. sorában (lásd 21. sz. alatt).

A kéziratban tisztázat, egy másolási hibával (11. sorban: okol – okot helyett) és a 10. sorban utólagos javítgatással.

1 iól éél – olv. jól élj.

7 Radvánszky tévesen *Csattogásával*-t olvasott.

24 szelel – olv. széjjel.

27 Jnna – olv. ina.

28.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** II, 12. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 224–25.

Cato IV. könyv 33. disztichon gondolatának fejtegetése.

A vers tisztázat, csekély, utólagos simításokkal.

3 melén – olv. mélyen.

7 aláás – olv. állás.

10 bubogni = buborékolni. (Vö. MNyr 1916, 75 és uo. 1917, 23.)

11 habzassal = hányódással.

20 seliden hon vlni – ugyanez a gondolat megtalálható a parázna életről szóló elmélkedés utolsó versbetétjében is (Vlliön otthon az Rokanal), valamint az *Aszoni embernek* (36. sz.) 11. sorában.

21 hatal = hagytál.

29.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** II, 13. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 225–26.

Cato IV. könyv 35. disztichon gondolatának a fejtegetése.

A tisztázatnak tetsző másolatban több utólagos, más színű tintával – más kézzel? – eszközölt javítás is van.

12 weszet – olv. veszét a. m. vesztét.

13 Marhat – marhád.

15 aldamaszal = áldással.

30.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** II, 13. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 226–27.

Cato IV. könyv 41. disztichonjának a fejtegetése.

6 mellet – olv. melyet.

11 latot – olv. látod.

14 ne nőweszed – nehéz értelmezni: ne nevessed? növesszed?

18 Jezus Sirach – Jézus, Sirak fia vagy a Szira nemzetségből származó Jézus i. e. a II. század elején írta a *Szeirach bölcsessége* c. könyvet. Több helyen szól az igaz barátságról, így: 6,6–12.

31.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** II, 14. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 227–28.

A latin vers Cato mondásai IV. könyvének 16. disztichonja.

13 A sor arra céloz, hogy Croesus a perzsa király fogságába került.

17–20 A dúsgazdagnak és a szegény Lázárnak példáját lásd Luk. 16,19–25.

32.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** II, 14. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 228–29.

A latin vers Cato mondásai IV. könyvének 34. disztichonja.

A szövegmásolat javítgatásai utólagosak.

3 S-hoza-folliamoknak = hozzá folyamodóknak.

9 rut bwdős moczkos – jellegzetes Madáchi jelzőhalmaz, mely elemeiben gyakran fordul elő.

10 koss – olv. kosz.

11 pismos = szennyes, utálatos.

14 koslat szelel = széjjel koslat. (A *koslat* szót lásd „Bendeó Panná eneke" 32. sorában is. 40. sz.)

16 lelkit nem feitene = lelkét nem törné, nem gyötrené.

33.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** II, 15. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 229–30.

A latin vers Cato mondásai III. könyvének 2. disztichonja.

A rágalmazó, hazug nyelv ellen írt fejtegetés 13–24., 29., 32. és 33. sora a „Kronÿka. etc" c. vers (lásd 38. sz. alatt) 85–96., 97., 100., 101. soraival mutat egyezést. A másolaton Madách utólag sok javítást végzett, melyek arra vallanak, hogy az eredetileg tizenkettes sorokat tizenegyesekké akarta átformálni. A vers ütemezése, a sorok szótagszáma azonban így is nagy ingadozást mutat.

4 meg ől̈y – olv. megöl.

6 arull Tudakozáll – értelmileg a két szó közé *ne* kívánkozik.

8 altal ál = akadályul szolgál, útban áll.

11 nielẅ – olv. nyelv.

15 emberekkul A „Kronÿka. etc" 87. sorában itt *embereknek* áll. Értelmes az *emberekkül* is (emberekként), de ez a határozó mondattanilag zavarossá teszi a sort. A „bölcs emberek" közt Madách Jézus, Sirák fiának könyvéből is merített. A megelőző sorok gondolatai ott megtalálhatók: 5,15–17., 20,5–8. és 13.

18 Nielwe fekemleőin = nyelve zabláin, kötőfékén. (Vö. a 42. sorral és a 26. sz. ének 15. és a 39. számú ének 32. sorával.)

30 Jiezteó waas = madárijesztő.

31 mind – a. m. mint.

35–36 A sorok értelme: nem vetted eszedbe, hogy mást rágalmazni annyi, mint magadat gyalázni; magat – a. m. magad.

34.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** I, 89–95. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 235–45.

Madách Gáspár Cato mondásainak I. könyvéből a 2–10., 12–32., 34., 39–40. disztichonoknak a parafrázisait készítette el, jobban mondva ezeknek magyarításait írta be egyik füzetébe. Kéziratába nem első szövegezésként kerültek az írások. Ezt bizonyítja az a körülmény, hogy mikor latinul a 11. párverset leírta, a magyar szövegnek alatta helyet hagyott; még inkább azonban az a tény, hogy a 33. disztichon latin sorai alá tévedésből a 34. fordítását másolta le.

A latin nyelvű disztichonok, melyeket Madách parafrázisai előtt találunk, szövegileg megegyeznek azzal a XVI. század végi, Erasmusra támaszkodó debreceni kiadással, mely iskolai használatra készült, és a Cato-féle bölcs mondásoknak magyar prózai fordítását is tartalmazta. (*Libellvs Elegantissimus, qui inscribitur Cato, de praeceptis vitae communis. Az az, Igen Szep Könyueczke, mely neueztetik Catonak,...* Debrecen 1591. RMK I, 239. A második kiadás ugyanott jelent meg 1597-ben. Vö. NÉMETHY GÉZA: Cato bölcs mondásai. Bp. 1891.) Madách egy-két másolási hibát követett el (a 8.-ban: *quem* helyett *quae;* 9.-ben: *Si* helyett *Sit;* 22.-ben: *Vitae* helyett *Vita;* 29.-ben: *ne* helyett *me;* ezen kívül a *quae*-t írja *que, saepe*-t *sepe* alakban), és egyik-másik szókezdő nagybetűt írta kisbetűvel. A latin szöveggel való egyezésen kívül a debreceni kiadvány használatát bizonyítja az a körülmény, hogy a magyar szöveget forrásként használta parafrázisaihoz. Csupán a 8. és a 13.

párvers magyarításában nem támaszkodott a fordításra. A 8.-nál azért nem, mivel átvette ennek a disztichonnak egy régebbi, hosszabb feldolgozásban már készen talált sorait (*Ne hid minden kor* 1–3. sorát). (Lásd a 22. sz. alatt.) A felhasználás mértéke különböző. Általában a nekiindulásban a prózai fordításra támaszkodik, annak első sorát csaknem mindig belegyömöszöli a maga fejtegetéseibe, a második sort ritkábban használja fel. Van azonban olyan parafrázisa is, amely szinte szóról szóra való átvétel (pl. a 28.).

A debreceni fordítás nem nevezhető hibátlannak, de ahol Madách nem követi, még messzebbre kerül az eredeti disztichonok értelmétől (13., 15., 22., 27. mondások). Mivel azonban Madách nem fordít, hanem a catói mondás gondolatát fűzi tovább, ez az eltávolodás nem róható fel hibájául. A latin párversek mondanivalójának 4–4 soros (általában a tizenkettes sorokra való törekvés figyelhető meg) strófákban való kifejtése bőbeszédűvé tette Madáchot.

Valószínű, hogy Cato mondásainak debreceni kiadványa Rimay könyvei közül került Madách kezébe. Az az ismeretlen levélíró, aki őt 1631. december 11-én Rimay haláláról tudósította, említést tesz egy Rimay birtokában lévő „Deóbreótczenben niomtatot Dictionariumia feleól, kÿhez foglalua uagion á Cato moralis keónywetskeis", és azt kéri, hogy juttassa el hozzá „ió emlekezetÿel, megtartásáert". Feltehető, hogy Madách a könyvet megtartotta magának. (Vö. VARGA IMRE: Tallózások Madách Gáspár körül. ItK 1968, 74.)

A Madáchnak forrásul szolgáló 1591-es kiadás magyar szövege a szóban forgó catói párverseknél a következő:

I,2. Többet vigiaz mindenkoron, es ne adgiad magadat az alomnak, Mert az hoszszu ideig valo niugodalom az bünöknek taplalast szolgaltat.

I,3. Elsö ioszagnak alicziad lenni az nieluet meg tartoztatni, Mert leg közelb az, az Istenhez, az ki okossaggal tud halgatni.

I,4. Te vtald meg magaddal ellenkezni, tusakoduan, Mert senkiuel nem eggyezhet az, az ki ö magaual ellenkezik.

I,5. Ha az embereknek életeket, és vegezetre erköltsöket meg nezed, Mikoron egyebeket kárhoztatnak senki viteknelkül nem ely.

I,6. Az mellieket tudcz artalmasoknak lenni. iol lehet keduesek, el hadgyad, Az hasznot az kaszdagsagnal, idönel nagobnak kel betsüleni.

I,7. Alhatátosis engedelmesis legy, mikor az dolog kiuannya, Az idö szerint az eszes ember erköltset vetek nelkül el valtoztattya.

I,8. Az te felesegednek, mikor az szolga felöl panaszolkodik ne higy oknelkül Mert giakorta az aszszoniallat gyülöli azt, az kit az ö ferie szeret.

I,9. Mikoron te intesz valakit, es ö nem akaria hogy ÿ intessek, Hogy ha teneked szerelmes embered, meg ne szünniel az el kezdet (io intestül.)

I,10. Az czaczogo emberek ellen beszíddel ne vetelkedgiel, Az szo adatik minden embernek, de az elmenek bölczessege keuesnek.

I,11. [Madáchnál a magyar szöveg hiányzik.]

I,12. El tauoztasd az hireket, ne kezgy vy talaloianak tartatni, Mert senkinek nem art az veszteg halgatas, az szollas pedig igen art.

I,13. Az neked igertetet marhat, bizoniossan masnak ne igerd, Ritka az hiüseg ezert, mert sokak sokakat szolnak.

I,14. Mikoron teged valaki diczir, meg emleközzel te magad itelöinek lenni, Többet egiebeknek te felöled ne higi, hog nem mint te magadnak.

I,15. Mas embereknek io tetemeniet sokaknak beszelleni meg emlekezzel, Es te mikoron egyebekkel iol teiendesz magad halgas.

I,16. Te ven ember leuen mikoron sokaknak tselekedetit es mondasit elö számlalod, Iussanak eszedben, az mellieket theis ifiu leuen tselekettel.

I,17. Ne gondoli azzal ha valaki alattomba valo beszeddel szol, Az magahoz gyanos azt vely hogy mindeneket ö rola mondanak.

I,18. Miglen bodog vagy, addig minden ellenkezö dolgokat el tauoztas, Mert nem egyenlö foliassal felelnek az vtolsok az elsöknek.

I,19. Miuel hogy ketseges es giarlo elet adatot minekünk, Mas embernek halalaban remensegedet magadnak ne vessed.

I,20. Az te szegen baratod mikoron valami kisded aiandekot ad teneked, El vegyed nagy io keduel, eleg neuen, ditserni megis emlekezzel.

I,21. Miert hoǵ az termeszet tegedet meszitelenöl teremtet, Meg emlekezzel hogy az szegensegnek terhet bekesseggel szenuedgied.

I,22. Ne fely attul az mely az eletnek vtolso vege, Mert az ki az halaltul fel, aztis el vezti az mit el.

I,23. Ha te neked az te io tetemenedert egy baratod sem felel meg, Ne vadolliad az Istent, hanem te magadat tartoztasd meg.

I,24. Hogy valami szükseged ne legyen teneked az te keresmeniiddel szüköni elly, Es hogy azt az mi vagyon meg tarthassad, mindenkor vellied mint ha ne*m* volna.

I,25. Az mit (etzer) meg adhacz, ketszer ne igired, senkinek. Ne legy szeles (álhatatlan) mikor embersegesnek, akarsz lattatni.

I,26. Az ki beszeddel tetteti magat, de sziueben nem hiü baratod, Theis hasonlo keppen tselekedgiel, igy az mesterseg mesterseggel tartottatik meg.

I,27. Ne iaualliad feleteb az hizelkedö szauu embereket, Az sip edessen szol mikor az madaraz meg akaria czalni az madarat.

I,28. Ha teneked fiaid vadnak, es gazdagsagod, nincz, tehat tudomaniokra taniczad, öket, hogy az ö szegeni eleteket oltalmazhassak.

I,29. Az mi alaualo, te azt itellied draganak, az mi penig draga azt alaualonak, Ez keppen sem magadnak fösuen nem leszesz sem penig eǵebek fösuennek nem tartanak teged.

I,30. Az mellieket szoktal büntetni, vgian azonokat te magad ne tselekedgied, Mert rut dolog az tanitonak, mikoron vgyan azon vétek ötet meg feddi.

I,31. Az mi igaz, azt keried, az vagy az mi lattatik tisztessegesnek lenni, Mert bolondsag olliat kerni, az mi igazan meg tagattathatik (tülönk.)

I,32. Az esmeretlent iobnak (nagiobnak) ne tartsad, az esmeröidnel, Mert az meg esmert (meg probalt) dolgok iteletböl allanak az esmeretlen dolgok penig törtenetböl.

I,33. [Madáchnál a magyar szöveg hiányzik, illetőleg az I. 34-nek megfelelő magyarítás olvasható a latin sorok alatt.]

I,34. Az 1591-i debreceni kiadásban a latin sorok:

Vincere cum possis interdum cede sodalis

Obsequio quoniam dulces retinentur amici. Magyarul: Ha mikor meg gözhetnedis, neha engeǵ az te tarsodnak, Mert az szerelmes baratok engedelemmel tartatnak meg.

I,39. Meg tarczad inkab azokat, az mellyek immar munkaual kerestettenek, Mikor az munka karban vagyon, meg neuekedig [!] ez vilagi szeginseg.

I,40. Neha neha legy adakozo az te esmeröidhöz, szerelmes emberidhez, es baratidhoz. De mikoron boldog vagy te maǵadhoz mindenkor közelb légy Id est, (Azokkal czak neha tegy iol, de te magaddal mindenkor.)

12 Diczird – olv. dicsírt.

25–27 Vö. *Ne hid minden kor* (22/I. sz.) 1–3. sorával.

28 kỳs – *ki is* olvasat eseteben tizenkettes sort ad. Az előtte levő három sor azonban 11-es lévén, összevont alak is lehet.

37–40 Madách a magyar szöveg számára üresen hagyta a helyet.

41 monta mondo hireket = hazug híreket.

45 meg ne reuocaliad = vissza ne vond.

58 Chelekedetit – olv. cselekedetid; neis Jteralliad = ne ismételgesd.

59 Dolgait – a. m. dolgaid.

63 őtet halgatasal – ti. az alattomban rágalmazót, mely az előtte való sor *marja* állítmánynak is odaértendő alanya.

71 mỳs – a. m. mi is.

72 hon – hol.

74 kizdet – a. m. kisded.

85 ha neked ioért meg nem felel – ha a jóért neked jóval nem fizet.

96 Eselös a „ventosus" szónak a megfelelője, melynek jelentését a debreceni kiadás *állhatatlan*-nal adja vissza.

115 Tánitot – olv. tanítód.

125–128 E sorok nem a 33., hanem a 34. disztichonnak a fordítása. A latin szöveget lásd fentebb a jegyzetben.

35.

Kéziratai:

I. **Rimay–Madách-k.** II, 30. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 212–13. – Cím nélkül, 3 strófás terjedelemben, a kódexek minden más darabjától elütő színű tintával beírva.

II. **Rimay–Madách-k.** II, 6. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 213. – Terjedelme 2 versszak. Közös cím alatt szerepel a következő szám alatt kiadott verssel.

„Az gonoz Aszoni alatrol" című versek ellenpárja. Ahogyan a gonosz asszonyról írva Madách a Biblia gondolatait is belevitte versébe, itt is a bibliai bölcs könyvek tanítását visszhangozza. A jó feleség az Isten ajándéka, olvasható a Példabeszédek (19,22), Jézus, Sirák fia könyvében (26,17.). Főleg ez utóbbi könyv 26. fejezetének gondolataira ismerhetünk Madách versében: a jó asszony a ház ékessége, tündöklő lámpás a szent lámpástartón (21–22. vers); ebben a fejezetben olvashatunk a részeges asszonyról is (11. vers).

25 Selel – a. m. széjjel.

36.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** II,6. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 214. – Az előző vers 2 strófás változatával közös cím alatt olvasható.

Eszmeileg és hangulatilag a Példabeszédek könyve derék asszonyának dicséretére (31, 10–28.) és Sirák, Jezus fia könyvének a jó feleségről szóló gondolataira (pl. 26,1–4. és 18–20.) emlékeztet.

4 Fegihetetlèn = feddhetetlen.

11–12 Vö. a parázna életről szóló elmélkedés utolsó versbetétjével (Vllión otthón az Rokanal ... Kezebèn orszoia perdulion).

37.

Kéziratai:

I. **Rimay–Madách-k.** II, 21. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 88–89.

II. **Rimay–Madách-k.** II, 23. Terjedelme 6 versszak.

4 Alakoztatod = szemfényvesztést űzöl; hŵ = hiú.

12 belyeget – olv. bélyeged.

13 Eminentissimusnak = a legkiválóbbnak, méltóságosnak.

14 Gloriosissimusnak = a legdicsőbbnek.

16 Perswasiorá = önhittségre.

20 paitarszod – pajtásod.

25 mind – mint.

30 senvet – senyved.

38.

Kéziratai:

I. **Rimay–Madách-k.** III, 38a–41a. Kiad. RADVÁNSZKY, ItK 1901, 147–50.

II. **Rimay–Madách-k.** III, 41b. Kiad. RADVÁNSZKY, ItK 1901, 150. – A háromstrófás töredéket azért tartjuk a „Kronyka. etc."-hoz tartozó résznek, mert ugyanolyan tartalmi és formai jellemzői vannak, és cím nélkül közvetlenül utána következik.

A vers 85–96., 97., 100–101. sora közös a *Ha te iol él*s kezdetű catói parafrázis (lásd a 33. sz. alatt) 13–24., 29., 32–33. soraival.

I. 1–2 A sorokat vö. Temesvári János „Béla királyról és a tatárokról" c. krónikás énekének kezdő soraival: Chronikát immáron sokat hallatátoc / Irásban is tudom gyakran olvastátoc.

I,5 Jndiárull – Amerikáról.

I,9–12 Kolumbusz Kristóf naplószerű feljegyzéseit latin nyelven a XV. század végétől kezdve többször kinyomtatták.

I, 21 Philopaterről, Tarcondimotus király fiáról van szó. (Vö. Dio Cassius: *Historia Romana* LI. 2,2.)

I, 42 meszelies fazek – félliteres, literes nagyságú edény; nagi Temerdeken – nagy vastagon.

I, 43 nem sinten – nemkülönben.

I, 44 pintes – kb. két literes.

I, 45 A mellet – olv. amelyet.

I, 52 korczolian – olv. korcsolyán. A korcsolya két rúdból álló létraszerű eszköz hordóknak kocsiról való leeresztésére.

I, 59 egi meli foldrul – olv. egy mérföldről.

I, 66 Torlodik – összetódul.

I, 75 A sor értelme: oly elsőrendű, kiváló lesz, mint a mazsolabor.

I, 76 Mézes Mál – híres szőlőhegy Tokaj-Hegyalján. (Vö. ItK 1901, 149. lapon RADVÁNSZKY jegyzetével.)

I, 77 vytiak – olv. újítják.

I, 79 el altaliak = szégyenlik.

I, 84 Chelczapászert – olv. csélcsapásért = locsogásért.

I, 86 sok után – olv. szók után.

I, 87 Vö. a 33. sz. ének 15. sorával.

I, 90 Lásd uo. a 18. sor jegyzetét.

I, 92 Nőuetik = nevetik. (Vö. a 30. sz. ének 14. sorával.)

I, 104 Vitani – olv. újítani.

I, 107 neőweszűk – olv. növessük = nevessük. (Vö. a 92. sorral.)

II, 1 Sueciat – Svédországot (A Skandináv-félsziget!)

II, 2 Sechiat? – A bizonytalan olvasatú szót Radvánszky *Skóciá*-nak gyanítja.

II, 8 meg nem parlik – A NySz szerint (II, 1231) megpárlik = megrothad.

9 Olahus Magnus (1490–1558) uppsalai és iönköpingi kanonok. Fő műve: *Historia de Gentibus Septentrionalibus* (Roma 1555). Az adatért Jankovics József lektort illeti a köszönet.

39.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** II, 19. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 127–29.

2 Cleopatrát említi „Bendeö Panná eneke" 33. sora is. (40. sz.)

3 Semiramis asszíriai királyné bujaságáról ír Madách a parázna életről szóló elmélkedésben (154. lap).

10 benned neő Nagion – vö. „Balasa Janos eneke" 2. sorával: szerelmem neö igen nagion. (41. sz.)

12 feske – Madách kedvelt szava. Vö. a 11. sz. ének 6., a 18. sz. ének 8., a 22/I. sz. ének 22. és a 23. sz. ének 30. sorával.

13 lakosnak – olv. lakoznak.

16 Fiaid – értelemszerűleg javítottuk a többes állítmány miatt.

17 A nagyot hazudókról ír Madách „Kronyka. etc." c. versében.

20 gazoltat = megront, bemocskol.

24 bwzolheszek – olv. bűzölhessék = szagolhassák.

32 Megeresztik a paráznaság fékemlőit (= zabláit) – Vö. a 26. sz. ének 15. és a 33. sz. ének 18. sorával.

33 Nostin = nőstény.

42 publican Madar = pelikán.

43 hohár – Hasonló rímhelyzetben lásd a szót a 24. sz. ének 47. sorában.

40.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** II, 33. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 129–30.

11 Chegerés – olv. cégéres (ugyanígy a 25. sorban).

13 Pesteni Heuizben – Pöstyén híres gyógyfürdő Nyitra megyében.

15 Kamoká – damasztszerű ruhaanyag.

16 Egi izben [?] – Radvánszky Egy *ingben* olvasatát a szöveg nem engedi meg.

Lowáskakis – közönséges lovászok is.

21–22 A ser-cégér (vö. a 25. sorral!) a bordélyházak jelzéséül szolgált. Szepsi Csombor Márton írja Prágáról: „meg látya az keritès mellet az sok bordely házakat, ahol nihol zab czegért, ser czegert auagy egyéb valami el ado marhának iegyet töttek ki" (Sz. Cs. M. Összes művei S. a. rend. KOVÁCS SÁNDOR IVÁN és KULCSÁR PÉTER. Bp. 1969. 274.)

24 Testet – tested.

26 Araniul – aranyban.

32 koslató – igei alakja előfordul a 32. sz. ének 14. sorában is.

33 kówetet – követed; Cleopatrát említi a *Sodomahoz haszonlo* ének 2. sora is. (39. sz.)

39 fektetet – olv. fekteted.

40 Vö. a parázna életről szóló értekezés egyik versbetétjének – m) – utolsó sorával: „Telhessék eleven késsel hivele"; lásd még a *Szerelemtwl chiak kaár* kezdetű vers (47. sz.) 16. sorát: S kittöl lehet kestis cherellien hwwellin.

48 Iteőie = ütője.

41.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** II, 32. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 35–36.

Az éneket sokáig Rimay János szerzeményének tartották. ECKHARDT SÁNDOR bizonyította be, hogy Rimay nem írhatta a verset, és Balassi Bálint költeményeinek kritikai kiadásában, a Függelékben, mint Balassi apjának költeményét közölte (BBÖM 147, 278–79). Hogy a verset Balassa János írta vagy esetleg valaki más az ő nevére szerezte, a címből és a történelmi körülményekből következtette ki Eckhardt. Érvelését GERÉZDI RABÁN cáfolta meg, rámutatva, hogy a vers nem Balassi Bálint apjához kapcsolandó, hanem a Balassa Zsigmond és Zborowski Erzsébet házasságából született Balassa Jánoshoz, aki Madách Gáspárnak volt a kortársa (Balassa János éneke solymocskájáról. ItK 1965, 689–93).

Erről a Balassa Jánosról és testvéreiről a családi levéltár (OL) és más korabeli családi levéltárak számos adatot, tőlük származó levelet őriztek meg. Madách Gáspár a legidősebb testvérének, Simonnak volt kékkői prefektusa. Jól ismerhette a kékkői állapotokat, a testvérek egymásközti pereskedését, veszekedését, Balassa János viselt dolgait, akit Ferenc testvére nevez egyik 1633-ban írt levelében „feslett erkölcsünek", „baguli atyafinak". (Vö. VARGA IMRE: Tallózások Madách Gáspár körül. ItK 1968, 67–74.)

Ennek a latrikánus versnek obszcén utalásaira, hol „minden újra meg újra a nemi közösülésre fut ki", rámutatott GERÉZDI RABÁN (i.m. 690–92). A jegyzetben csak néhány kiegészítésre szorítkozunk.

1 Palojtán – Vásárospalojtán, ebben a Kékkő mellett fekvő faluban Balassa János 1632. március 12-én Kudán Imre nevű szabadosának egy házhelyet adományozott. Balassa Jánosnak tehát jószága volt itt. (Nógrád m. lt.-a. Acta antiqua l. cs.)

5 S. mind alok – s mint állok.

10 fel foztozik ECKHARDT SÁNDOR *felfestőzik* olvasata, valamint *kifesti, kendőzi magát* értelmezese téves. (BBÖM I, 147, 279.) A szó előfordul Károlyi Bibliájában Sámuel II. könyve 6,20.-ban a latin *nudatus est* fordításaként. A szó jelentése tehát: felfedi magát, levetkőzik. A NySz I, 950. lapjának 'fölfoszt' = felfed, lemeztelenít jelentésű szónak visszaható alakjával van dolgunk.

11 Occulariat mutatvan. – Ahogyan GERÉZDI rámutatott, nem a solymocska „nagy barna szemére" történik itt célzás, mint ECKHARDT gondolta (lásd uo.), hanem nemi szervére.

12 Ragiado = ragyogó. A szót ugyanebben az értelemben használja Madách a Czobor Anna nevét akrosztichonban kiadó negyedik énekben (lásd 5. sz. 17. sor), valamint a pestisről szóló értekezésben: „az Napnak ragiado Villaminak fenieszegeteöl" (94. lap).

16 Meg tőltenem begiedet – Ugyanaz az obszcenitás, mint előbb a „Bendeö Panná eneke"-ben: Chiak telhessek Niers bòrel hiweled.

18 mellém fektetnelek – vö. „Bendeö Panná eneke" 39. sorával.

21 aperturà = rés, nyílás – szintén obszcén értelemmel.

22 genetbẁl – olv. gennyetből = gennyből.

42.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** III, 25b–26a. Kiad. RADVÁNSZKY, ItK 1901, 142.

A kezdetleges vers erkölcsi tanításai a kéziratban utána álló „Hatwan Lelkỳ orzò vitezek"-kel mutatnak gondolati egyezést. Ezekkel Bornemisza Péter toldotta meg Balassi Bálint „Füves kertecské"-jét, mikor azt 1577-ben a *Negy könyvetske* 4. részeként „Vigasztalo keonyveczke" címmel kiadta. (RMK I, 138.) Erkölcsi reguláinak megírásakor Madách ezekből is ihletet meríthetett. A gondolatok hasonlóságán kívül erre vall pl. hogy a vers 7. sorához: „Halalod felol minden koron elmelkedgiel" a „Lelkỳ vitezek" 17. intelme kifejezésben is közel áll: „Az halalrol es halando voltotokrol giakran emlekezetek." Hasonlóképpen eszmei közelségben vannak Madách erkölcsi tanácsai az Arisztotelésznek tulajdonított *Praecepta moralia pro Alexandro Magno* címen ismert erkölcsi tanításokkal. (Vö. LUKINICH IMRE, EPhK 1904, 78–80.) Ezeket 1611-ben már Tolnai István átültette magyarra. (Vö. RMKT XVII/1, 454–55.) A 11. sornak: „Ne hid meg bekelt ellenszegednek" megfelelője pl. a 9. szabály: „Hostibus haud multum placatis credito cautus." (Ugyanez a „Lelkỳ vitezek" 10. tanácsában így hangzik: „Ellenseghböl lött baratodra feö dolgotokot ritkan bizatok.") Tartalmi rokonság van egyébként a Cato-mondásoknak és a Biblia bölcs könyveinek gondolataival is.

1 vasztag hittel – vö. a 7. sz. ének 9. sora jegyzetével!

6 Romlott sor, kimaradhatott egy vagy több szó is.

13 Tudot – tudod.

A RIMAY–MADÁCH-KÓDEXEK ISMERETLEN SZERZŐTŐL SZÁRMAZÓ VERSEI

A *Rimay–Madách-k.*-ek ismeretlen szerzőtől származó verseiként a kolligátumnak azokat az írásait közöljük, melyeket nem tudunk meggyőző érvekkel megnyugtató módon sem Rimay János, sem Madách Gáspár vagy más valaki nevéhez fűzni. (Lásd erre vonatkozólag a Madách Gáspár hiteles verseiről mondottakat a „Művei" c. fejezetben!) Közülük összetartozó, egységes anyagot alkot az I. kötet 31–41. lapjainak egy kedvesétől távol lévő személy boldog szerelmi érzéséből fakadó verscsoportja. A füzet mai állapotából megállapítható, hogy csonkán maradt ránk. Legalább 17 verset tartalmazott a mai 15-tel szemben, de mivel első darabjának bevezető versszakai hiányoznak, nem tudjuk, mennyi veszett el az elejéről. A 15 szerelmes versen kívül ebben a részben adjuk közzé a Madách-versek közül művészi hatásuk és formai kidolgozottságuk miatt kiemelkedő 2 éneket, a Wesselényi nevére írottat és a *Peöngeszeét koboznak* kezdetűt.

Mivel nincsenek kétségtelen bizonyítékaink Madách Gáspárnak, mint esetleges szerzőnek a kiiktatására, ezeket a verseket ugyanúgy közöljük, mint a kódex eddigi darabjait, a központozásban azonban a mai gyakorlatot követjük.

A 15 szerelmes vers problémáival Bóta László foglalkozott. (A Madách–Rimay-kódexek szerelmes versei. ItK 1967. 1–24.) A Madách rossz másolatában ránk maradt verseknél Bóta számos javítást, „rekonstrukciót" javasolt. Nemcsak Madách helyesírási sajátságait (pl. a szóvégi zöngés és zöngétlen hangpárok összemosódását) vette hibáknak és ajánlotta azok kijavítását (pl. 43. sz. 17. sor *ohat* helyett *óhadd;* 53. számúnál a 12. sorban *kedvet* helyett *kedved;* 15. sorban *mind* helyett *mint;* 55. számúnál a 4. sorban *áldod* helyett *áldott, fogadod* helyett *fogadott*), hanem a szövegösszefüggésből kiindulva több logikus javítást is szükségesnek tartott. Számos rekonstrukciós ajánlata azonban az értelem logikáján túl legtöbbször nincs filológiailag kellőképpen megalapozva. Ha az általa említett esetekben elfogadnánk az értelem, szövegösszefüggés, metrum, rím stb. érdekében megkívánt javításokat, „rekonstruálásunk" könnyen hamisításnak minősülhetne vagy legalábbis önkényesnek. Az ajánlott javítások mellett ugyanis másfélék is szóba jöhetnének, és hogy valóságban mi állott az eredeti szövegben, nem tudjuk. Ezért a kétségtelenül másolási hibákon, elírásokon túlmenőleg csak a legszükségesebb értelemszerű javításokat végeztük.

43.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** I, 31. Kiad. Radvánszky, RJM 23–24. – A vers az elején csonka, az előtte lévő levél hiányzik a kéziratból.

4 kessen – későn.

6 alkook – illők, alkalmasak.

9 A sor értelme nem világos. Talán a *kép* itt fegyver (tőr, dárda) jelentésben áll, s a sor értelme: szemed fegyvere, ólálkodó tőre.

22 ragiago – Rimaynál is így olvasható a szó a *Mit jegyez ez a kép* 184. sorában: Ragyagó

szálkák is (RJÖM 147.); *Világon ég alatt* 5. sorában: szépség ragyag jó névvel (RJÖM 131.). Madách *ragiado* alakban használja a szót. (Vö. az 5. számú ének 17. és a 41. számú ének 12. sorával.)

27 Vjch – olv. újíts.

28 keblemben – BÓTA *kebledben* javítást ajánl (i. m. 5), mely értelmileg jó, de a sorvégek nem támogatják.

44.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** I, 32. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 24. – Címe: Máás.

7 Vö. a BÓTA által idézett Rimay-párhuzammal: „Mint fényes acélhoz sokszor rút rozsda fér" (i. m. 12 – RJÖM 68).

8 bud – olv. bút.

9 hivssagh Sóóra = hivalkodó, hazudozó beszédre.

9–12 E négy sor Balassi *De mit gyötresz engem* kezdetű énekének utolsó versszakán alapul. (BBÖM 73. sz.)

45.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** I, 32. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 24–25. – Címe: Maás.

6 langom – BÓTA (i. m. 6) *langja* javítást ajánl.

7 A sorral párhuzamként idézi BÓTA Rimaytól: „Rút kárhozatnak is maradott bennem hely" (i. m. 13 – RJÖM 100).

11 A sor második fele: *mit az lelkem kívánt* lehetett.

15 mind – olv. mint.

46.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** I, 33. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 25. – Címe: Maas.

11 kÿs – olv. ki is.

12 Szerelme vthán – szerelme útján.

47.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** I, 33. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 26. – Címe: Maas.

A vers alapgondolata ugyanaz, mint Rimay *Valljons de mi haszon* kezdetű énekéé. (RJÖM 57.)

6 ragiagassa – Vö. a 43. sz. ének 22. sora jegyzetével.

7 Vö. Rimaynál *Itt egy asztalt látunk* kezdetű versének 188. sorában: „Ha ez vezet minket, mint lovat zablás fék". (RJÖM 139 – BÓTA: i. m. 13.)

16 Vö. a parázna életről szóló elmélkedés versbetétjének – m) – utolsó sorával: Telhessék elevén kessel hivele és „Bendeò Panná eneke" 40. sorával. (40. sz.)

48.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** I, 34. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 26–27. – Címe: Maas.

A lírai alaphelyzet ugyanaz, mint Rimay *Ne csudáld szivemet* kezdetű verséé. (RJÖM 52.) A gondolati párhuzam mellett kifejezésbeli hasonlóságok vannak a két vers, illetőleg egyéb Rimay-versek között.

4 Echiakais szemme szemi – olv. éjszaka is szeme semmi.

9 Vö. a fentebb idézett *Ne csudáld szivemet* kezdetű ének indulásával.

10 A sor egy szótaggal rövidebb. BÓTA szerint a *ninch* helyett eredetileg *nincsen* állott (i. m. 7).

13 Vö. Rimaynál „Mindeneket vidít ébreszt éleszt indít szépségének termeti". (BÓTA: i. m. 14 – RJÖM 53.)

20 Vö. Rimaynál: „orvosoljon bátron szája édes csókjával." (RJÖM 53.) A BÓTA által javasolt (i. m. 7) „Ha szamnak szep saddal" javításra nincs alapunk.

49.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** I, 34. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 26. – Címe: Maas.

12 annath = onnat; Siwhassa – valószínűleg szórontás *szívhassam* helyett (vö. BÓTA: i. m. 7), de mivel a kódexek verseiben elég gyakori az ehhez hasonló személycsere, nem javítottuk.

50.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** I,35. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 28. – Címe: Máás.

7 ezt – ti. az aranyba foglalt gyöngyöt.

11–12 A szótaghiba kijavítása önkényes lenne (vö. BÓTA: i. m. 8).

16 Enihiched – olv. enyhítsed.

51.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** I,35. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 28–29. – Címe: Máas.

Hasonló lírai alaphelyzetben fogant, mint Rimaynak *Ne csudáld szivemet* kezdetű verse. (RJÖM 52.) A gondolati mellé kifejezésbeli párhuzam is társul. A 12. sor: „Remenlem hogi *hamar szep kezet foghatom*" közel áll a Rimay-ének 15. sorához: „*Foghassuk* örömmel *hamar* egymás *kezét*" (BÓTA: i. m. 11).

1 Bóta javasolja a *latom*-nak *látnom*-ra javítását. Így is jó: Oly nehéz, nem látom előttem járását.

6 Neznys – olv. nézni is.

8 A sort meghagytuk úgy, ahogy Madách leírta. Madách ezt nem szánta javításnak; sohasem javított úgy, hogy a zárójelbe tett szó után írta volna a jobbik megoldást.

52.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** I,36. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 29–30. – Címe: Máás.

1 Hárfa – A *Peőngeszeét koboznak* (58. sz.) kezdetű versben is szó van a hárfáról, mely „gyönyöröséget hoz".

7 meniek = menyecskék.

10 egiezez – *egyezség*-re javítását ajánlja BÓTA (i. m. 8).

12 mind – olv. mint.

53.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** I,36–37. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 30–31. – A cím fölött: Maás.

2 Radvánszkynak *Keményebbnek* olvasata rossz.

12 keduet – kedved.

15 uiult megh. Radvánszky *nyult meg* olvasata téves.

18 Es – olv. ez.

54.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** I,37. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 31–32. – Címe: Maas.

Gondolatilag, a lírai alaphelyzetet tekintve ez a vers áll legközelebb a kódex szerelmes darabjai közül Rimaynak *Ne csudáld szivemet* kezdetű költeményéhez. (RJÖM 52.) (Vö. BÓTA: i. m. 11.) Ebből a tekintetből vö. elsősorban a 3. vsz.-ot Rimay énekének 5. strófájával.

7 Vö. az előbb említett gondolati és kifejezésbeli párhuzam mellett Rimaynál: „Jó szerencsés legyen / Hozzám jöveteled." (RJÖM 143.)

55.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** I,38. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 32–33.

2 Vö. Rimay *Szólítván nevemen* kezdetű versében a 30. sorral: „Mert áldott szerelme s hozzád való kedve hű leszen." (RJÖM 51. – BÓTA: i. m. 14.)

4 aldod – áldott; fogadod – fogadott.

8 Vö. Rimay *Világon ég alatt* 28. sorával: „frigyszerző kezedhez im én is most békéllem" (RJÖM 132), valamint *Bocsásd szent lelkedet* 162–63. soraival: „Csókkal s áldásokkal / Szent kezedhez békélvén." (RJÖM 15. – BÓTA: i. m. 14.)

56.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** I,38. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 33–34. – A kéziratban a vers az 5. versszakkal megszakad, a következő levél hiányzik.

1 Eörűl – olv. örülj.

5 Giongiot – olv. gyöngyöt.

6 Vö. az előző ének 2. sorához fűzött jegyzettel.

13 Eörul – mint az 1. sorban.

17 embersege – olv. emberség-e?

19 La = lám.

20 ois – olv. ő is.

57.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** I,41. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 343–45. – Az eleje hiányzik.

1 folhozót – olv. fölhőzött.

3 Szomoritót – olv. szomorítod. (Radvánszky tévesen *szomorított*-at olvasott.)

5 Irigilede – olv. irigyled-e?

14 vesseli – olv. veszély.

24 Kemeliwe – kímélve.

58.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** II, 31. Kiad. RADVÁNSZKY, RJM 36.

9 Az 52. sz. alatti szerelmes vers szól a szívet vidító hárfáról.

11 Sýpsónak az Sauá – olv. Sípszónak a szava.

13 Regal – kis hordozható orgona, ill. a harmónium őse.

15 Puzan – puzón: harsona; stortisztá – SZABOLCSI BENCE szerint „storto" vagy „cornamuto torto" a görbekürt régi olasz neve. (A magyar zene évszázadai. I. Bp. 1959. 272.)

59.

Kézirata: **Rimay–Madách-k.** III, 48a–50a. Kiad. RADVÁNSZKY, ItK 1901, 151–52.

Bár a kézzel fogható képi párhuzam kevés. az ének Balassi vitézi-istenes énekeinek hatását: *Az Szentháromságnak, Vitézek, mi lehet* (BBÖM 83,112) mutatja. De a fenti énekek mellett közel áll Rimay *Jőjj mellém szent Isten* kezdetű verséhez is. (RJÖM 69.)

A versfők: HADADJ WESELENJ FERENCZ.

4 Wisel – viselj.

27 io Serrel – olv. jó szerrel = jó móddal, szerencsésen.

47 weses – olv. veszess = veszejts.

53 paizunk – három szótag: paizsunk. (Vö. Balassinál: „Te vagy szál kópiám, te vagy éles szablyám" BBÖM 83.)

58 fel fualkod – olv. fualkott = fuvalkodott.

64 alat – olv. állat.

81 Vsd el – olv. űzd el.

97 Szerény – olv. serény = gyors.

104. Vö. Rimay *Katonák hadnagya* 6. sorával: „Kopia rontásra karját vastagítja". (RJÖM 70.)

BENICZKY PÉTER

ÉLETE

Találóan írja róla JENEI FERENC „Ha személye egy nagy, félország főrangú családjait megmozgató örökösödési perbe nem keveredett volna, vajmi keveset tudnánk róla." (Beniczky Péter és a manierizmus. A Petőfi Irodalmi Múzeum Évkönyve 1971, 186.) Életrajza valóban csak néhány dátum köré fonódna. KOMÁROMY ANDRÁS sokéves levéltári kutatásainak és dolgozatainak köszönhetjük azt a számos kerülőúton felbukkant adatot, melyből Beniczky Péter életét legalább nagy vonalakban felvázolhatjuk. (Adalékok Beniczky Péter életéhez. TT 1885, 420–26. – Thurzó Mária végrendelete és Beniczky Péter a költő. Száz 1887, 217–34, 321–47. – Adalékok Beniczky Péter életéhez. TT 1888, 435–49.) Nagyrészt ezeknek a segítségével rajzolta meg életpályáját KOVÁCS DEZSŐ Beniczky Péter élete és költészete című munkájában (ItK 1906, 385–424).

Nem ismerjük pontosan születési évét sem. A tizenötéves háborúban a törökök ellen hadakozó apja, Beniczky Ferenc 1603 táján nősülhetett. Nyolc gyermekük közül az elsőszülött Ferenc 1605-ben született. Péter második fiúként legfeljebb 1606-ban látta meg a napvilágot. Mások azonban 1603-ra teszik születését. (Vö. KOVÁCS DEZSŐ: i. m. 1. lap 1. jegyz.)

A Beniczky családnak jó összeköttetése volt a korban több gazdag, jelentős szerepet játszó főúri családdal. Az apa féltestvére volt pl. Koháry Péternek. Neve ott szerepelt a gróf Thurzó Borbála és gróf Erdődy Kristóf lakodalmára (1612 szeptemberében) meghívott fővendégek névsorában. (RADVÁNSZKY BÉLA: Magyar családélet és háztartás a XVI. és XVII. században. Bp. 1879. III, 12.) Rokonságban volt Vizkelethy Mihállyal, akinek házában, Esztergomban tartózkodott Beniczkyné a háborús időkben, s aki 1618-ban feleségül vette Thurzó György lányát, Máriát. Tulajdonképpen Beniczky Péter később az ő familiáriusa volt, de Thurzó Máriát szolgálták Ferenc és Judit nevű testvérei is.

Beniczky Péter gyerek-, ifjúkoráról, iskoláiról nem rendelkezünk adatokkal. Az egyik énekében azt mondja magáról: „Nem laktam oskolát én az tanulásért." Mikor 1664-ben Bartók István kiadja Beniczky verseit, „A Kegyes Olvasóhoz" szóló rövid ajánlásban olyan ember példájaként emlegeti, aki „sokat nem tanult és iskolában nem járt", sokat deákul sem tudott; de nem restellte az olvasást, és hasznos dolgot csinált.

Ha intézményesen nem járt is iskolába, kétségtelen, hogy otthon, de talán főúri udvarban tanult. Ránk maradt az a görög–latin szótár, mely 1614-ben az apjáé volt. Ennek első szennylevelére írt be Beniczky Péter 1619-ben két rövid magyar verset, – feltehetőleg saját szerzeményét. A könyv első táblájának belső oldalára ragasztott levélre meg 1623. július 25-i kelettel ellátva az alábbi latin sorokat:

Memento Morj

Vjlia qui quondam miseris alimenta negarett.
Nunc mendicat pascitur ille cibo.
Pascibus ambiguis fortuna volabilis erratt,
Et manett in nullo certa tenaxque Loco.
Petrus Beniczkiij M[anu pro]pria Anno 1623: die 25 July.

(A szótárt az apa 1632. június 12-én adományozta Duchoni János iskolarektornak.) A 16–18 esztendős Beniczky tehát feltehetőleg saját szerzeményű latin sorokat írt be a görög–latin szótárába. Ez nem arra vall, hogy nem tanult, hiszen a görög–latin szótár legalább öt esztendeig a keze között forgott.

Ezekben az években (1614-től ténylegesen, 1615. január 12-étől kinevezetten) apja Vác főkapitánya volt. Sokat tett a török előnyomulás feltartóztatására (vö. FRAKNÓI VILMOS: Pázmány Péter. Bp. 1886.186), és valószínűleg fiát is korán a katonaéletre fogta. Hogy ez „hadi érdemeiért" nádori birtokadományozásban részesült (vö. NAGY IVÁN: Magyarország családai. I. Pest 1857. 297), arra is következtetni enged, hogy Bethlen Gábor támadásaival szemben a királyi Magyarország, a császár érdekeit szolgálta karddal. „Miles ob Heroica Facinora Laureatus" címmel illeti őt Apáti M. Miklós: *Vita triumphans* c. 1688-ban kinyomtatott munkájának 82. lapján. (RMK III, 3491.)

Konkrét adatunk azonban katonai, diplomáciai pályájáról csak 1641-ből van. A Beniczky család levéltárában egy török útlevélre Beniczky Péter saját kezűleg írta rá: „Török császár útlevele, mikor Konstantinápolyban voltam és kijöttem onnét. Anno 1641. die 22. Novembris indultam Konstantinápolyból." Feltehetőleg azzal a követséggel ment a portára, mely 1641. április 26-án ért oda Izdenczy András vezetésével. (Vö. ANGYAL DÁVID: Magyarország története II. Mátyástól III. Ferdinánd haláláig. A magyar nemzet története. VI. Bp. 1898. 496.) Homályossá teszi azonban az útlevél ügyet, hogy annak tartalma erdélyi követségre utal, erdélyiek részére szól. (Vö. KOVÁCS: i. m. 6–7.)

A második szőnyi béke megkötésével (1642. március 19.) véget ért a törökkel folytatott hadviselés. Beniczky Péter is búcsút mondhatott a katonaságnak. 1645/46 fordulója táján az apja meghalt. Valószínű, hogy költőnk jószágaival foglalatoskodott, s leginkább a Nyitra megyei Újfalubán tartózkodott, s ott gazdálkodott Ferenc bátyjával együtt, ahogyan erre a cinkotai jobbágyok ez évből keltezett egyik leveléből következtetni lehet. KOVÁCS hivatkozik rá (i. m. 8).

Ezek az idők a birtokszerzések évei s egyben a Thurzó Mária szolgálatában eltöltött esztendők voltak. A Pozsony megyei Felsőlócon örökös jószága volt. Illésházy Istvántól megszerezte hozzá zálogjogon annak meglehetősen elhanyagolt állapotban lévő ugyanitt fekvő birtokát, melyet nem is engedett ki többé a kezéből. (Vö. levelét Ocskay Ferenchez. TT 1888, 435–36, – ezt a zálogos jószágot hagyta végrendeletileg Spáczay Imrére.) Lóc kedvenc tartózkodása helyévé vált. Itt, a Dudvág berkében több éneket is szerzett verseinek záróstrófái szerint.

1648-ban a testvérgyilkosság miatt elítélt Apponyi István jószágait: Felsővecsét, Nagybábot és Tarnóc községet kapta „pro fidelibus servitiis diversis in expeditionibus bellicis penes suam Majestatem factis". Apponyi ugyan pert indított ellene, a jószágokat azonban négy esztendő múlva az újabb eljárások következtében megegyezéssel is átengedte Beniczkynek.

Beniczkynek ekkor már jól kiépített kapcsolatai voltak, „nagy gróf emberek és egyéb renden lévők is sokak jóakarói". Ezért fordul hozzá támogatásért rokona, Beniczky Gábor (dédapjuk volt testvér egymással!) 1650-ben, hogy segítsen neki a micsinei jószágok visszaszerzésében: „kegyelmednek sok jóakarója lévén, sokat vihet véghez." (Beniczky-cs. lt. fasc. III. no 5.) Tekintélyét bizonyítja pl. Dienes Györgynek 1656. július 8-án kelt levele is, melyben szintén bizonyos ügyek elintézését kéri, mivel „kegyelmed nagy szolga". (KOVÁCS: i. m. 11.)

„Nagy szolgává" Thurzó Mária (Vizkelethy Mihályné) udvarában és szolgálatában lett Beniczky Péter. 1644 nyarán I. Rákóczi György katonái Vizkelethy Mihályt (buzgó katolikus, Thurzó György nádor veje!) elfogták, és Fogaras váráról csak nagy üggyel-bajjal sikerült őt kiszabadítani. Thurzó Mária mozgósította minden előkelő rokonát. Beniczky Péter segítségét is igénybe vette, ő volt tanácsadója, a hatalmas zálogösszeg összehozásában segítője. Vizkelethy Mihály 1645 tavaszán kiszabadult. De beteges állapotban, s nemsokára meghalt (1649?). Halála előtt saját jószágaiból sokat hagyott feleségére, amiért hosszú pereskedés keletkezett Thurzó Mária és a nagyszámú előkelő rokonság között. Ezekben az időkben Thurzó Máriának megint nagy szüksége volt Beniczkyre. (Vö. KOMÁROMY ANDRÁS: Thurzó Mária végrendelete és Beniczky Péter a költő. Száz 1887, 220–24.)

Hűséges emberét Thurzó Mária nővérének is beajánlotta. Thurzó Borbála 1648. augusztus 6-án lett özvegy, mivel férje Draskovich János nádor elhalálozott. Az özvegy haláláig (1651) Beniczky volt magyaróvári jószágainak „praefectus bonorum"-a. (KOVÁCS: i. m. 10.)

Az 1650-es években újabb birtokügyek (parcellázás, a Bars megyei Nempcen nádori adományként való átvétele, pereskedés a Pozsonyban lakó Gosztonyi Jánossal, keszihóci kúriájának elzálogosítása stb.) foglalkoztatják. Eközben továbbra is Thurzó Mária rendelkezésére áll. Tanácsá-

ra köt szerződést Mária 1651. február 17-én a Vizkelethy-rokonokkal, lemondva az urától ráhagyott jószágok feletti rendelkezési jogáról egy meghatározott összeg kivételével. 1654. május 28-án meg annak arany és ezüst művekkel megrakott ládáját szállítja Nagyszombatba, letétbe helyezve azt az apácaasszonyok kolostorában. (RADVÁNSZKY: i. m. III, 317.)

1654 nevezetes dátum Beniczky életében. Az esztergomi érseki udvar kapitányának (capitaneus aulae) hívták meg ez év elején. (Thurzó Mária jószágainak gondozója testvére, Ferenc lett.) Nem tudjuk pontosan, miből állott ez a tisztség, valószínűleg ő volt az érseki udvartartás vezetője: udvarmester. Itteni szolgálata alkalmat adott neki, hogy újabb, elmélyültebb ismeretséget kössön az esztergomi káptalan tagjaival, akiknek jóakarata később lesz majd hasznára. Különösen jó barátság fejlődött közte és Bartók István meg Szily András kanonokok között.

Valószínűleg Thurzó Mária kérésére hagyja ott az érseki udvarban betöltött kapitányságot 1658-ban. Etájt újra pereskedésben volt a rokonokkal, szüksége volt Beniczky Péter segítésére. Annál inkább, mert Thurzó Mária már betegeskedett. Ekkor házában volt már özvegy Loboda Jánosné szül. Beniczky Judit is, Péternek és Ferencnek a húga. Vagyoni ügyeit Beniczky Ferenc intézte, ügyes-bajos gondjaiban, pereskedésében Péter segítette. Újabb engedmények árán Thurzó Mária és a rokonok ügye 1661 őszén csendesedett el – egyezség révén.

Thurzó Mária egyre súlyosabb beteg lett. Beniczky Pétert hívatta, végrendeletet készíttetett. Mikor azonban a végrendelet előttemezésére a hitelesítők megjelentek Thurzó Mária ágyánál, nem került sor a végrendelet felolvasására, enélkül írták alá, elfogadva a beteg kijelentését, hogy az írás végakaratát tartalmazza. Thurzó Mária néhány hónap múlva, 1662. február 11-én meghalt.

A végrendeletet 1662. március 2-án bontották fel. (Kiad. KOMÁROMY: i. m. 231–33.)

Benne Beniczky személyét a következő részek érintik: „...az én testemnek eltemettetését s annak gondviselését bízom és hagyom Beniczky Péter uramra, bízván ahhoz, hogy istenben elnyugott uramnak kedves attyafia volt, és nekem is mindez ideig sok dolgaimban tökéletes szívvel szolgált." Meghagyja, Beniczky temettesse el, és „ezen testamentumom szerint az kinek mint és mit hattam, azt ő kegyelme az szerint kinek-kinek mindeneket kezére aggyon, ahhoz való levelekkel együtt." Az anyagiakat illetőleg Beniczky Péter felől így rendelkezik: „Az felső- és alsó-behincei jószágot hagyom Beniczky Péter uramnak kilenc ezer forintban, mivel nekem tökéletesen szolgált sok dolgaimban, és az én testemnek temetését is mivel ő kegyelmére bíztam és hattam." Neki hagyta az újlackói jószágot is ezer forintban, hogy azt a nagyrépényi templom és ispotály szükséges dolgaira fordítsa, az ura és az ő teste fölé síremléket állítson. Végezetül pedig „...az mirűl rendelést nem tettem volna ... azokat bízom és hagyom éppen Beniczky Péter uramra, hogy őkegyelme azokat rendbe vegye, eligazítsa, és disponáljon azokrul." (Uo.)

A testamentum végrehajtásának feladata tehát Beniczkyre várt. Ő eleget is tett a végrendelet pontjainak. Úgy látszik a későbbi tanúvallatásokból, hogy bizonyos terményekkel, pénzekkel – ami a testamentum szellemének nem mondott ellent – magának gazdálkodott. Az irigység és a gyanú nem hagyta nyugodni az atyafiságot. Hamisítással vádolták Beniczkyt, hogy az önkényesen készített végrendeletet csellel íratta alá, Thurzó Mária halála után leveleket égettetett el, az elhunyt javaival szabadon töltözött. A rokonság nagyobb része Illésházy Gábort és Újfalussy Andrást hatalmazta fel, hogy a végrendelet megsemmisítését kérjék a nádortól. Újfalussy Wesselényi Istvántól tanúkihallgatás megejtését eszközölte ki 1662. július 1-én. Beniczky a maga részéről ugyancsak az esztergomi főkáptalan előtt tartandó tanúkihallgatás tartását érte el 1662. december 27-én. Az első tanúvallomások 1663. január 22-én hangzottak el, és Beniczky teljes befeketítését eredményezték. (Vö. KOMÁROMY ANDRÁS: Adalékok Beniczky Péter életéhez. TT 1888, 436–45.) A Beniczky megkeresésére lefolytatott kihallgatásokból (1663. május 10.), melyeket Kisvárday Mihály esztergomi kanonok végzett, kitűnt, hogy szó sincs hamisításról, a végrendelet törvényes. Mikor a perfelvételi tárgyaláson a harmadik idézésre Beniczky megjelent, megesküdött, hogy a végrendeletet nem a maga kénye szerint csinálta, az özvegyet annak készítésekor nem befolyásolta, Thurzó Máriának semmiféle, a végrendelettel kapcsolatos intézkedését el nem égette. A felperesek a tanúvallomási jegyzőkönyv ellen kifogást emeltek, igyekeztek a bíráskodó személyeket a maguk pártjára megnyerni. A káptalanban azonban Beniczkynek is voltak pártfogói. Az ítélethozatalt Beniczky már nem élte meg. 1664. február 8-án végrendelkezett, s még ugyanebben a hónapban meghalt. A per még évekig folyt. A felek végül is 1678-ban egyezségre léptek.

Végrendeletében (kiad. KOMÁROMY: i. m. TT 1888, 446–49) jószágainak legnagyobb részét testvéreire, azok gyerekeire hagyta. Nem feledkezett meg jóakaró barátairól, Bartók István tinnini püspökről, Szily András esztergomi őrkanonokról, Spáczay Imréről, akinél iratait, verseit tartalma-

zó ládáját tartotta, akinek a felesége betegségében ápolta. Az esztergomi káptalanon kívül egyéb vallási és emberbaráti intézményekre is hagyományozott, mint pl. a korponai, zólyomi ispotályra. Mint élete folyamán, utolsó akaratában is jó földesura volt jobbágyainak. Meghagyta, nehogy halála után eszébe jusson valakinek kinn lévő adósságait rajtuk követelni. „Mivel pedig mostan (az 1663-as török pusztításokra céloz) elégette minden jószágomat az pogány, noha az szegénység között feles adósságom volna, de azt akármi névvel neveztessék, nem akarom, hogy senki megvehesse holtom után rajtok."

Irodalomtörténeti szempontból a végrendelet legérdekesebb pontjában verseinek a kiadatásáról rendelkezik: „Az minémű magyar verseim vannak Vereskűben, adja Beniczky Pál öcsém uram nagypraepost uramnak, és adjon elegendő költséget az kinyomtatására ő nagyságának." A nagyprépost: Bartók István, 1647-től esztergomi kanonok, 1657-től pécsváradi apát, 1663-tól nagyprépost, felszentelt tinnini püspök; meghalt 1666. március 19-én.

MŰVEI

Bartók István eleget tett Beniczky végakaratának, és kinyomtatta azoknak a verseknek a gyűjteményét, melyeket Beniczky készített elő. A *Magyar Rithmusok* ugyanis nemcsak Beniczky szerzeményeit tartalmazzák, hanem Nyéki Vörös Mátyásnak nyolc, és Rimay Jánosnak egy énekét is, nevük elhallgatásával, besorolva őket a Beniczky-versek közé. A kritikai kiadás hét Nyéki Vörös-éneknél említi, hogy ezek „bizonyos változtatásokkal és a szerző nevének elhallgatásával" belekerültek Beniczky Péter verseinek gyűjteményébe. (RMKT XVII/2, 76–82. sz.) Nyéki Vörös szerzeménye azonban a *Magyar Rithmusok* „Istenhez való esedezéssel kegyelemkérés" című éneke is. (Lásd alább.) Rimay Jánostól a *Mennyekben lakozó imádandó fölség...* kezdetű éneket (l. RJÖM 20. sz.) vette fel Beniczky a ciklusába, „Mégis azon törödelemmel könyörög, hogy Isten legyen irgalmas vétkeinek" címmel. – A Beniczky által összeállított gyűjtemény után, a kiadvány legvégén Bartók István egy ismeretlen szerzőjű verset, az *Oh ki még élsz...* kezdetűt nyomtatta le. (Vö. RMKT XVII/10.)

A kiadvány elé Bartók István az alábbi ajánló sorokat írta: „A' KEGYES Olvasóhoz. Hogy ezeket a' Magyar verseket ki-nyomtattattam oka ez, hogy meg-akartam mutatni, hogy ha Ember szintén sokat nem tanult, és Iskolákban nem járt-is, ha sokat Deákul nem tud-is, *privato studio* csak a' munkát, és olvasást ne restellye, sok hasznos dolgokat cselekedhetik, a' mint szegény Benyeczki Peter Uram. Megvallom hogy által olvasván néhol valami correctiot tettem benne, de nem sokat. Kérem a' keresztyén Olvasót vegye jo neven, és éllyen maga lelkének és másoknak-is lelki javára véle. Nagy Szombatban 1664. esztendöben. BARTOK ISTVAN, Esztergami Vicarius."

A *Magyar Rithmusok*-nak 1711-ig megjelent kiadásaiból ez ideig az alábbiakról tudunk:

1. Nagyszombat 1664 – RMK I, 1015. Szabó Károly az előszó keltéből következtette ezt a kiadást; példány nem ismeretes belőle. Az OSzK RMK I, 1611/b jelzetű, címlap nélküli példányát Ján Čaplovič a Szabó Károly által kikövetkeztetett kiadással azonosította, s 75. lapját mint ilyennek reprodukálta KÄFER ISTVÁN Az Egyetemi Nyomda négyszáz éve (Bp. 1977) c. munkájának 37. lapján. Az OSzK ezen címlap nélküli példánya már csak azért sem lehet az első kiadás, mivel a Beniczky szerzeményeit befejező záradéka az 1670-es évet adja: „Ne*M*zetes Ben*IC*k*I* Peter Szente*Lt* *VI*téz *V*erse*I* *I*tten *V*égezö*D*nek."
2. Kolozsvár 1670 – RMK I, 1099. (OSzK)
3. Lőcse 1675. – Egyetlen példánya a győri püspöki könyvtárban. (ItK 1935, 310.) Mikrofilm-másolata: OSzK FM 2/4215.
4. Kolozsvár 1682 – RMK I, 1284. (OSzK)
5. Debrecen 1684 – RMK I, 1314/a. (OSzK)
6. Lőcse 1685 – RMK I, 1337. (OSzK)
7. Lőcse 1696 – RMK I, 1491. (OSzK) A lapszámok azonossága alapján valószínű, hogy Szabó Károly ezt a példányt vette föl RMK I, 1427. sz. alatt is, a Széchényi Könyvtár régi katalógusa alapján. A tévedést az okozhatta, hogy a katalógusban a megjelenés éve sajtóhibából 1692.
8. Kolozsvár 1700 – RMK I, 1554.
9. Az OSzK-ban az 1. sz. alatt említett példányon kívül még egy, címlapját vesztett kiadást őriznek, amely XVII. századinak látszik, de a felsoroltak egyikével sem azonos: RMK I, 1588/a.

A XVIII. és XIX. századi kiadások felsorolását lásd PETRIK GÉZA bibliográfiájában (Bibliographia Hungariae. I. Bp. 1888. 230).

A *Magyar Rithmusok* egyes darabjait több XVIII. századi kéziratos énekeskönyvbe bemásolták. Ezek a másolatok, melyekről az egyes versek jegyzeteiben szólunk, helyenként eltérnek a nyomtatott szövegtől, a szerzői szöveg helyreállítása szempontjából azonban nem vehetjük hasznukat. Szövegkritikai szempontból a *Divini István-ék.*-ben (1707) található másolat is érdektelen. (Ezt az énekeskönyvet az egyes versek jegyzetében nem említjük.) A másoló énekeskönyvének 15b–103b levelére Beniczky verseit (a Példabeszédek kivételével) az 1684-i debreceni kiadásból másolta le.

Forrásértékű viszont a *Szinnyey-Merse-kódex*-ben található szöveg. A kódex 4a lapján olvasható feljegyzés szerint „ezen Benéczky Piter Uram Réthmusit írta le Orvasi és Szent Miklosi Pongracz Ferencz die 6 Xbris Anno 1668". A kódex nevét ajándékozójáról, Szinnyey-Merse Istvánról nyerte. A kézirat tulajdonképpen Thurzó Imre 1616-i wittenbergi emlékkönyve, melynek üres lapjaira Pongrácz Ferenc 1668-ban lemásolta Beniczky verseit. Előbb a Példabeszédeket írta le (6a–65b) az alábbi címmel: „Nemzetes Beniczky Piter Réthmusinak masodik része a közönséges Magyar példa beszédeknek." A 66a–68b lapok üresek. A 91a lapon olvasható a *Magyar Rithmusok* címlapjának a szövege. A 92. levél Bartók István ajánlását tartalmazza. Ez után következik a könyv első részének versállománya. A 155b–178b lapok üresek.

A Pongrácz által másolt szöveg számos helyen eltér a nyomtatványok szövegétől. Az előszóból tudjuk, hogy Bartók István a szövegben „néhol valami correctiot" tett. Kézenfekvő az a feltevés, hogy Pongrácz kézirata a „correctio" előtti, tehát a Beniczky által írt változatot tartalmazza. Ez ellen az szól, hogy a *Szinnyey-Merse-k.*-ben benne van Bartók István előszava is. Pongrácz (vagy másoló elődje) az előszót talán valamelyik nyomtatott kiadásból másolta. A versek másolata azonban nem készülhetett a nyomtatott szöveg alapján. Teljesen nyilvánvaló ez Nyéki Vörös Mátyás fentebb említett éneke esetében. Nyéki Vörös így kezdte énekét: „Hozzám régen békélt, s' jó kedvedből megh tért | Kegyes Isten tekinch meg." (RMKT XVII/2, 75. sz.) Ez olvasható Pongrácz másolatában is. Beniczky verseinek nyomtatott kiadásában az ének így kezdődik: „Oh te boldogságnak | S minden jók árjának | Kut feje, nagy Istenség." Könnyebb azt feltételezni, hogy Beniczky az eredeti kezdősorral vette át Nyéki Vörös szövegét, s ezt Bartók István módosította, mint azt, hogy a már Beniczky által módosított énekkezdetet Pongrácz Ferenc vagy másoló elődje az eredetinek megfelelően helyreállította.

Nyéki Vörös énekének 2. Balassi-sora az *inség* szóval végződik. Az átdolgozás egyik oka az lehetett, hogy Bartók István nem volt megelégedve a rímmel. A legtöbb helyen azért írta át Beniczky szövegét, hogy a rímelést tisztábbá tegye. Beniczky pl. gyakran rímelteti a ragok magas és mély hangú változatait; Bartók István, ahol csak lehet, ezt megváltoztatja. A Példabeszédek 1623. sorát Beniczky így írta: Maga hányó ember*tül*. A másik két rímszó: *túl*, illetőleg farkas*túl*. Bartók István ezért az *embertül* rímszót erre változtatta: *csélcsaptúl*. További példák: 62, 86 légyke > légyecske (rímszó: férgecske); 63,44 Másokat csábított > Csábított mást szájod (rímszó: szempillantásod); 64,8 merült > borult (rímszó: elfajult) stb.

Szövegváltoztatásainak egy másik csoportját Bartók István papi volta magyarázza. A klérusra nézve sértőnek érezhette Beniczkynek ezeket a sorait: Prókátorra pöröd és *holt papra lelked* ne bizd teljességesen. (83, 1549–1551.) A kiemelt szavakat erre változtatta: *s új orvosra élted.* Szemérmeskedés lehetett az oka annak, hogy ezt a sort: Kis örömért, *egy s két csókért* metszéd meg torkát (76,23) erre módosította: Kis örömért *s vigasságért* metszéd meg torkát. Hasonló indítékú változtatásokat láthatunk a Példabeszédek 2029–2031. és 2165. sorában is.

A változatok egy harmadik csoportját az jellemzi, hogy a kézirat ritkább, nehezen érthető szavai helyett a nyomtatványokban a megfelelő, közérthetőbb változatot találjuk: 63,11 ezennen > ezennel; 75,71 Illy jól tött teremtődet > Ilyen jó teremtődet; 83,136 követ hajt > követ vet; 83,1067 kétségben esset > kétségben esőt. Ezek a módosítások származhatnak a nyomdászoktól is. A „lectio difficilior" elve alapján a kézirat szövege a hiteles ezekben az esetekben is.

A kézirat változatai között azonban számos olyan is van, amely nem Bartók István szövegátdolgozásának eredménye, hanem Pongrácz másolási hibája. Néhány nyilvánvaló hiba talán azzal magyarázható, hogy Pongrácz egy nehezen olvasható kéziratból másolt: 65, 17 *kelly elmedet* kérni (*kegyelmedet* kérni helyett); 80, 14 *s hevéthet* étkemet (ehelyett: *s bővithedd* étkemet); 63, 99 Istenem *kitleltem* (ehelyett: *kérleltem*) stb. Előfordult azonban az is, hogy a szöveg a hibás másolás után is értelmes maradt. Jó példa a szöveg banalizálására: 83, 2162 bűzben kever > bűnben kever. A kézirat néhány jellegtelen szócseréje is alighanem a másoló számlájára irandó. (83, 919: Ki vermet

ás > Ki ás vermet; 83, 2140: De álomtul félni > De féli álomtul.) A 62. sz. vers 34–35. sorát viszont Bartók István cserélhette fel, mert talán nem tetszett neki a közölő forma. Nem lett volna indokolt a 64. sz. vers 33. sorát (Soha *nem is* áldoztam) erre változtatni: Soha *én nem* áldoztam, vagy ugyanott az 54. sorban az *az* szót *csak*-ra cserélni.

A Pongrácz Ferenc által másolt kézirat szövege tehát független a nyomtatott szövegektől, s Beniczky eredeti szövegére megy vissza, míg a nyomtatványok a Bartók István által átdolgozott verziót tartalmazzák. Az a körülmény, hogy Pongrácz másolata tartalmazza Nyéki Vörös nyolc, valamint Rimay egy énekét is, ellene mond annak az irodalomtörténeti közfelfogásnak, hogy kettőjük énekeit Bartók István sorolta volna be Beniczky énekei közé, „mivel kevésnek találhatta a vallásos verseket". – BÁN IMRE írja ezt A magyar irodalom története 1600-tól 1772-ig (Bp. 1964) 197. lapján. Vö. még JENEI FERENC: i. m. 187. lapjával! Az énekeket már Beniczky beemelte saját versei közé.

A kézirat segítségével megállapítható a nyomtatott szövegek egymáshoz való viszonya. Ez az összefüggés az alábbi stemmával ábrázolható:

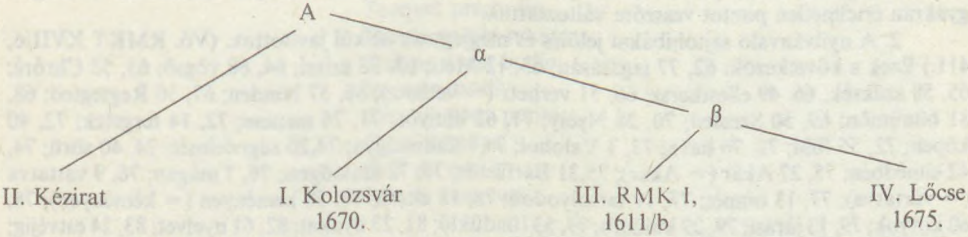

A kézirat 22 helyen egyezik az I-gyel jelölt kiadáscsoporttal; ezek a helyek a másik két csoportban eltérnek. Az eltérések egyezők, tehát β-ban keletkeztek, s nemcsak mechanikus szövegromlások, hanem szándékos átdolgozások is találhatók közöttük. (65, 14; 67, 71 stb.) Az I-gyel jelzett csoportba tartozik az 1682-i és 1700-i kolozsvári, valamint az 1684-i debreceni kiadás is. Ez utóbbi közvetlenül az 1682-i kiadáson alapul, az 1670-i és 1682-i kiadás között talán közvetítő (azóta elveszett) kiadások is voltak. Érdekes, hogy e kiadáscsoport hibáinak egy részét a debreceni kiadásban kijavították, mégpedig olykor egy másik kiadás alapján. A 92. darabnak már α-ban hiányzó 11. sorát pl. a lőcsei kiadások egyikéből pótolták. (A lőcsei kiadásba a hiányzó sort a nyomdász a saját feje után írta be.) A lőcsei 1685-i kiadás pontosan követi az 1675-öst, még értelmetlenségeiben is: 71, 44-ben *Báttya* helyett mindkét kiadás a *Láttya* szót, 72, 35-ben *békó* helyett a *cékó* szót tartalmazza. Felületes vizsgálat alapján úgy látszik, hogy az 1696-i lőcsei kiadás az I. csoportba tartozik, az RMK I, 1588/a jelzetű, címlap nélküli kiadás pedig a lőcsei kiadásokhoz áll közel.

A változatok hét helyen mondanak ellent a stemmának: 63, 1-ben, 81, 62-ben, 83, 459-ben és 83, 1066-ban a kézirat a lőcsei kiadással egyezik; 72, 71-ben β szövege jobbnak látszik I–II-nél; 78, 38-ban és 83, 1053-ban pedig a kolozsvári stb. kiadás a kézirattal és valamennyi többi kiadással szemben a helyes alakot tartalmazza. Mindegyik esetben könnyen feltételezhető, hogy két szövegforrás egymástól függetlenül ugyanúgy rontotta el a szöveget.

Az elmondottak alapján a kézirat szövegét kellene alapszövegül választani. Ez azonban két okból nem lenne célszerű. Az egyik ok az, hogy Pongrácz igen hanyag másoló volt, nagy számban követett el értelmetlen másolási hibákat. A másik ok Pongrácz helyesírásának következetlensége. Elég általános pl. kéziratában mind az *i*-zés, mind az *ő*-zés. Az *ö* állhat *ü* helyett: szöntelen, tözre, ötést, fösd (= füst), eröll (= örülj); *e* helyett: röitözel, ködve, keortembe, szörényen (= serényen). Ennek ellenére azonban találunk a *tigedet* mellett *tegedet*, az *insig* mellett *inséget*, az *itiletre* mellett *étilet* változatot, és ilyen ellentmondó írásalakokat: ködve – kedvére, beöntt – bűnömet, edeöben – édö – ödö – üdöt – idökben.

Ezek a következetlenségek a szavak értelmezését gyakran nehézzé teszik, továbbá olyan látszat keletkezhetik, hogy a kézirat variánsszöveget tartalmaz, pedig csak helyesírási, illetőleg ejtési

sajátsággal van dolgunk. A 70. sz. vers 1. sorában pl. az *Öreöl s végad* szavak nem kijelentő módot jelölnek, mert Pongrácz gyakran elhagyja a felszólító mód jelét. (Pl. 70, 64 eöröl = örülj; 74, 67 Elesétcz = Élesítsd.) – A zöngés és zöngétlen mássalhangzót jelölő betűk felcserélése miatt arra gondolhatnánk, hogy a 75. sz. vers 38. sora is ellentmond a stemmának: a kéziratban és az RMK I, 1611/b jelzetű nyomtatványban *Terited*, a többi forrásban *Teritett* áll. Valószínű azonban, hogy a kézirat *d* betűje, mint gyakran másutt is, *t* vagy *tt* helyett áll. (63, 44 czabitod = csábított; vagy fordítva: 83, 2154 tagadgyak = dagadgyak.) Sok félreértésre ad az is lehetőséget, hogy az *i* helyett gyakran áll *e* és *é*, vagy fordítva: 66, 58 lépisémet = lépésimet; 67, 71 téztecz = tisztíts; 68, 38 tirétsz = térits; 70, 31 kévankozek = kívánkozik; 70, 37 meirt hoszszabodek = miért hosszabbodik; 73, 85 éri = ére; 73, 86 teri = tére; 81, 50 gyermekit = gyermekét; 83, 933 vessé = veszi; stb. stb.

E nehézségek miatt célszerűnek látszott egy következetesebb és érthetőbb helyesírású nyomtatványt választani alapszövegül. A Kolozsvárott 1670-ben megjelent kiadást választottuk, minthogy ez áll a stemmában a legközelebb a szerzői szöveghez. A kiadás hátránya, hogy a többinél következetlenebbül jelöli a hangállapotot. A hangállapotot nem egységesítettük (rímhelyzetben sem), minthogy Beniczky szövegének eredeti hangállapota úgysem rekonstruálható. Javítottuk viszont az alapszöveget a következő esetekben:

1. Minden külön jelölés nélkül pótoltuk a sorok végéről hiányzó vesszőket, illetőleg a gyakran értelmetlen pontot vesszőre változtattuk.

2. A nyilvánvaló sajtóhibákat jelölés és megjegyzés nélkül javítottuk. (Vö. RMKT XVII/6, 411.) Ezek a következők: 62, 77 jagatásán; 63, 12 Mett; 63, 98 szizel; 64, 68 vögsö; 65, 55 Chróré; 65, 58 szüksék; 66, 49 ellesthersz; 66, 51 verhetz (= vethetz); 66, 57 Ninden; 67, 36 Regtegted; 68, 81 bünümön; 69, 50 Szessed; 70, 28 Nyely; 71, 62 bünyös; 71, 76 menese; 72, 14 fergetek; 72, 40 köpen; 72, 55 füld; 72, 76 hava; 73, 1 Valohol; 74,1 hadnadgya; 74,20 sdgedelmét; 74, 40 sörü; 74, 42 elmédbén; 75, 27 Akár (= Akar); 75,31 Bárfüstös; 75, 72 szaladgon; 76, 7 mágan; 76, 9 váttatva (= vártatva); 77, 13 omnét; 77, 19 tatsolyodon; 78, 18 éltetü; 78, 58 keményen (= kéményen); 78, 60 kotyok; 79, 13 járasi; 79, 29 külümb; 79, 53 tündüklö; 81, 23 nyakat; 82, 61 nyelvet; 83, 24 estvéjig; 83, 140 kolond; 83, 282 tarrani; 83, 318 mingyát; 83, 377 madaratt; 83, 400 vélék; 83, 402 kérülni; 83, 404 fegvertöl-is; 83, 436 porbát; 83, 459 ohajva; 83, 471 Szábni; 83, 522 triumphálhát; 83, 557 unszonlsz; 83, 684 Dicsirjéll; 83, 728 vermét (= vermet); 83, 753 viseltetnék (= viseltetnek); 83, 754 igazgatásá; 83, 771 vágy; 83, 774 dicsirtessel; 83, 804 tánulni; 83, 873 terithed; 83, 877 buszszúval; 83, 1062 sóglyát; 83, 1075 gyérmek; 83, 1172 szebes; 83, 1215 nyerességget; 83, 1240 farkást; 83, 1249 maganak; 83, 1264 élétnek; 83, 1305 másnal; 83,1460 szemermes; 83, 1505 serkeztet; 83, 1593 csubájának; 83, 1618 báratság; 83, 1629 fárkastúl; 83, 1683 Olnal; 83, 1695 bellöle; 83, 1709 él (= el); 83, 1730 nevél; 83, 1973 szárád; 83, 1941 sollyossabb; 83, 1976 lepét (= lépet); 83, 1977 Ellészthesse; 83, 2012 káros; 83, 2090 szapullással; 83, 2118 meg-fohatod; 83, 2147 meg-kötest; 83, 2163 úszhát; 83, 2175 vólr; 83, 2222 Holnopra bucsuszzál; 84, 27 asztágit; 85, 10 Galam.

3. Javítottuk a kolozsvári kiadás szövegét ott is, ahol valamennyi többi forrás egységesen eltér tőle. Mindössze két esetben (78, 38 és 83, 1053) tételezhető fel, hogy a szerzői szöveget a többivel szemben a kolozsvári kiadás tartalmazza.

4. Javítottuk az alapszöveget azokban az esetekben is, amelyekben a kézirat az összes nyomtatványtól eltér, s a kézirat Beniczky eredeti szövegét, a nyomtatványok pedig Bartók István módosított szövegét tartalmazzák. (Fentebb utaltunk már rá, hogy ezt nem mindig lehet egyértelműen eldönteni.) A kézirat szövegét mai helyesírással és köznyelvi alakban adjuk. Pongrácz sajátos helyesírása miatt ugyanis sokszor nem dönthető el, hogy milyen volt az ejtett alak. A kézirat betűhív szövegét ily esetekben amúgy is közöljük a lap alján.

A lapalji apparátusban a kézirat valamennyi szövegváltozatát közöljük, minthogy nem mindig dönthető el teljes biztonsággal, hogy e változatok Beniczky szerzői szövegei vagy Pongrácz Ferenc másolási hibái. A nyomtatványok igen nagyszámú egyedi eltérését (néhány kivételtől eltekintve) nem közöljük, hanem csak α, illetőleg β rekonstruált szövegének variánsait. (Vö. RMKT XVII/8, 553.)

*

Beniczky Példabeszédei nagy népszerűségnek örvendtek. Lentebb szólunk majd a kéziratos gyűjteményekbe való bekerülésükről. Itt latin fordításáról és szlovák nyelvű változatáról emlékezünk meg. 1725-ben Pottornyai Simon latin nyelvre ültette át őket. (MTAK mikrofilmjének száma

311/II.) A 250 példabeszédet Balassi-versszakban fordította le. (Az 1–69. strófa hiányzik a mikrofilmről.) Néha egészen ragaszkodva a magyar szöveghez, máskor attól egy kissé elrugaszkodva. Az elsőre példaként a 71. versszakot idézzük:

Saepe in casula
Arundine tecta
Reperitur requies;
Ast in palatiis,
Aedibus superbis
Magna est litis seges;
Non enim paupertas,
Sed ampla facultas
Parit altercationes.

A másodikra pedig a 75. strófát:

Atrox invidia
Torquet precordia,
Ipsa qvae sibi nocet;
Qvippe qvem hodie
Insectantur dive,
Cras illi genu ponet;
Casus alterius,
Si ei est carus,
Ipse in eum ruet.

Sokáig vitatkoztak arról, hogy vajon az a 220 szlovák nyelvű példabeszéd, melyeket V. FRANTIŠEK SASINEK 1873-ban közölt (Archiv starých česko-slovenských listín písemností a dejepisných pôvodín. Turč. Sv. Martin. Diel II. Sväzok I, 1–50) fordítás-e vagy Beniczkynek eredetileg is már szlovák nyelven versbe szedett műve. (Vö. GÁSPÁR IMRE: Beniczky Péter XVII-dik századi magyar költő tót versei. Vasárnapi Újság 1873. 45. sz. 538–39; KOMÁROMY ANDRÁS: Thurzó Mária végrendelete és Beniczky Péter a költő. TT 1888, 336.)

A kézirat, melyből a verseket közzétették, 1652-ből származnék. Bár útját a publikáció időpontjáig nyomon követhetjük, azóta elveszett.

A szlovák nyelvű példabeszédek témaköre, eszmei felfogása, stílusa, versformája ugyanaz, mint a magyar nyelvűeké. A szlovákban azonban csak a versek egyharmada felel meg szó szerint a magyar példabeszédeknek, de még ezekben is csak bizonyos verssorokról állapítható meg egyezés. A többi szlovák vers tematikájában más, mint a magyar. A szlovák példabeszédek is Balassi-sorokban íródtak. A magyarban azonban három, a szlovákban viszont négy sor képez egy versszakot. Míg a magyar sorok 6a6a7b / 6c6c7b / 6d6d7b strófaszerkezetet alkotnak, a szlovákban ez így fest: 6a6a7b / 6c6c7b / 6d6d7e / 6f6f7e.

A formai és a tartalmi egybevetésekből többen, így JÁN MIŠIANIK is, azt a következtetést vonták le, hogy a szlovák versek esetében fordításról vagy átköltésről nem lehet szó. Két önálló szerkesztéssel állunk szemben, melyet egy szerző párhuzamosan írt. Beniczky Péter kétnyelvű költő volt. (In Dejiny staršej slovenskej literatúry. Bratislava 1958. 177. Vö. KOVÁCS: i. m. 20–21; SZIKLAY LÁSZLÓ: A szlovák irodalom története. Bp. 1962. 94–96.)

A Példabeszédek kedveltségét mutatja, hogy mikor 1713-ban a tanulóifjúság számára Kisviczay Péter kiadta a latin–magyar nyelvű *Selectiora Adagiá*-ját, közmondásgyűjteményében minduntalan idézi őket. Amikor a *Külömb-külömbféle Autoroknak Görög és Deák Nyelvből most ujjra Magyar Nyelvre fordittatott Meséik* 1776-ban napvilágot látnak Kolozsvárott, a fordító, ahol csak teheti, a tanulságot Beniczky példabeszédeivel toldja meg.

Kéziratos gyűjteményeinkbe is belekerültek a Példabeszédek. A *Tsorik András-ék.* (1750–51) huszonnégyet jegyzett fel belőlük ezzel a címmel: „A Benyitzkiből válogatott és szedegetet édes Rythmusu Magyar Versek Melly Az Ifjuságnak dolgai közben elme élesitésért irattatott." A *Nátly Ferenc-ék.* (1795–96) összeírója is leírt gyűjteményébe négy példabeszédet.

A *Magyar Rhitmusok* első részének énekeiből is több megtalálható a XVIII. században

másolt énekeskönyvekben. A *Szikszai-ék.* (1750–52), a *Brassai-k.* (XVIII. század első fele), a *Nátly-ék.* egy-egy, az *Aranka György gyűjteménye* (1782–90) öt, az Egyetemi Könyvtár egyik kolligátuma (*Vegyes* – G. 156. jelzettel a XVIII. század második feléből) két énekét tartalmazza; a XVIII. század végéről és a XIX. század elejéről származó *Thaly-kolligátum* I. 46ab levelére egy, az 1801-ben keletkezett *Resetka János-ék.*-be szintén egy énekét jegyezték fel.

Beniczky költészetének népszerűségét mutatja, hogy Apáti M. Miklós (1662–1724), az ismert nevű cartesianus-coccejanus gondolkodó, prédikátor, mikor 1688-ban Amsterdamban kiadta a racionális gondolatokban gazdag *Vita triumphans* c. munkáját (RMK III, 3491), többször utalt Beniczkyre, és több verséből hosszabb részeket fordított latinra, az eredetihez hű versformában, epikus tizenkettesekben. (Vö. Turóczi-Trostler József: Beniczky Péter latin fordításban. ItK 1936, 443–46.)

*

Beniczky Péter 1619-ben két rövid magyar nyelvű verset (versrészletet?) jegyzett be apjának görög–latin szótárába. Ezeket az ő szerzeményének tartják, s minthogy máshonnét ez ideig nem kerültek elő, Beniczky-versekként közöljük. Ezek maradtak ránk csupán Beniczky eredeti írásában. Ezért paleográfiai hűséggel adjuk ki.

Beniczky verseinek keletkezési idejét tekintve ezek az ő legrégibb írásai. A többi keletkezési idejéről nem rendelkezünk adatokkal. A „Hogy az Isten egyedül maga veri az hadakat és nem emberi erő által" című énekéről (74. sz.) gondolhatjuk, hogy 1663 táján szerezte, mivel benne a hazánk rablására készülő pogány elleni fegyverfogásra biztatja a magyarokat. „Régi vitézeknek / Scythiai vérnek" írta katonaénekét, hogy társul sietnének a hadakozó Márshoz. Marsnak Zrínyi Miklóst hívták. Az utalás vonatkozhatik őrá, és ez meghatározná a keletkezés időpontját. Próbálkoztak más verseinek időhöz és helyhez kötésével is. (Kovács: i. m. 32–33.) Kétségtelen, hogy több énekét Lócon szerezte. Erről vallanak a záróstrófák. Időmegjelölést azonban nem tartalmaznak. A belőlük kikövetkeztethető életadatok kevés támpontot nyújtanak a versek keletkezési idejének megállapításához. Ezért Beniczky verseit az első kettő kivételével nem keletkezésük kronológiai rendjében adjuk közzé, hanem abban a sorrendben, ahogyan a nyomtatványok és az 1668-as kéziratos másolat tartalmazza (elhagyva, természetesen a Nyéki Vörös- és Rimay-énekeket).

60.

Kézirata: MTAK K 68. A *Dictionarium Graeco-Latinum* ... Basiliae 1584 című könyv első szennylevelének rektóján olvasható, a sorok után „Beniczky Peter Anno 1619. mp." záradékkal. Kiad. Toldy Ferenc: Beniczky Péter kora s némely fontos kicsiség. ÚMMúz 1853, 352–56.

A Beniczky aláírásával és dátummal ellátott versikét valószínűleg ő maga szerezte. Máshol ezekkel a sorokkal nem találkoztunk.

61.

Kézirata: MTAK K 68. A *Dictionarium Graeco-Latinum* ... Basiliae 1584 című könyv szennylevelének rektója. Ugyanazzal az írással. Kiad. Toldy uo.

62.

Nyomtatott kiadása: **Magyar Rithmusok.** Kolozsvár 1670. RMK I, 1099. 5.

79–80 Az irgalmas szamaritánusról és a levitáról szóló példabeszédet lásd Luk. 10, 30–37.

63.

Nyomtatott kiadása: **Uo.** 10–14. Előtte Nyéki Vörös éneke (RMKT XVII/2, 77. sz.)
45 abban – a. m. annyiban.
56 Az ároni papság igazolásaként kivirágzott vesszőről vö. IV. Móz. 17, 1–8.

64.

Nyomtatott kiadása: **Uo.** 19–23. – Előtte Nyéki Vörös éneke. (RMKT XVII/2, 80. sz.)
28 Áchábról vö. I. (III.) Kir. 17, 30–33.
29 Jeroboámról lásd I. (III.) Kir. 12, 28.
32 Dágon – a filiszteusok istene volt; vö. Bír. 16, 23.; I. Sám (I. Kir.) 5. fej.
52 Saul esetét lásd az Ap. csel. 9, 1–8.
64–72 A Krisztussal együtt keresztre feszített jobb oldali latorról lásd Luk. 23, 40–43.
74 epéséged – keserűséged, bánatod.
77 öldözésed – megöletésed.

65.

Nyomtatott kiadása: **Uo.** 23–27.
8 kornyad s' fötreng – a. m. betegen kókadozik és görcsben rángatódzik.
49 vétkezett – olv. vetkőzött.
55 Chóré (Kóré) és Dátán fellázadt Mózes és Áron ellen. Bűnhődésüket lásd IV. Móz. 16, 1–33.

66.

Nyomtatott kiadása: **Uo.** 27–31.
38 A Mózestől készített rézkígyóról lásd IV. Móz. 21, 8–9.
40 Mózes vesszőjéről lásd IV. Móz. 4, 2–3 és 17., 20. versét.

67.

Nyomtatott kiadása: **Uo.** 36–40. Előtte Nyéki Vörös éneke. (RMKT XVII/2, 75. sz.)
24 sóldod – olv. zsoldod, a. m. fizetséged.
41 kényén – maga akaratán, tetszésén.
79 A szolgákra bízott gírákról lásd Luk. 19, 13–26.

68.

Nyomtatott kiadása: **Uo.** 51–55. Előtte Nyéki Vörös Mátyástól két ének olvasható. (RMKT XVII/2, 81. és 82. sz.)
13 Saulust – Sault, aki megtérése előtt üldözte Krisztus tanítványait. Vö. Ap. csel. 8, 3. és 9, 1–8.
14 A Farizeusról vö. Luk. 18, 10–14. és Máté 3, 7.
17 Cajafás – Kaifás a zsidók főpapja volt; de nem az ő, hanem Annás szolgája ütötte arcul Jézust. Vö. Ján. 18, 22.
48 rusnya nyüvedet – undok férgedet.
79 Dudvág – a Duna bal oldali mellékfolyója, a Vággal párhuzamosan vonul, az érsekújvári Kisdunába ömlik. Ezen a tájon feküdt Lóc, Beniczky jószága.

69.

Nyomtatott kiadása: **Uo.** 66–70. Előtte két Nyéki Vörös-ének. (RMKT XVII/2, 78. és 76. sz.)

15 Kerülnek – körüljárnak.
37 temerdekségét – roppant nagyságát.

70.

Nyomtatott kiadása: **Uo.** 70–74.
19 János a Jelenések könyvében ír látomásairól.

71.

Nyomtatott kiadása: **Uo.** 74–78.
Megvan *Szikszai András-ék.*-ében (1750–2) 66a.
37 Ábrahám Kaldeus-Urból ment Kánaán földére. Vö. I. Móz. 12, 1–4. Hogy ez isteni parancsra történt vö. Ap. csel. 12, 1–3.
43 Jákob futásáról lásd I. Móz. 27, 43–45., továbbá a 28. és a következő fejezeteket.
46 Tóbiásról szól az ószövetség másodlagosan kanonikus Tóbiás könyve.
48 Asmodeus erejének megtöréséről lásd Tób. 8. fejezetét.

72.

Nyomtatott kiadása: **Uo.** 86–90. Az ének előtt Nyéki Vörös éneke olvasható. (RMKT XVII/2, 79. sz.), majd ezt követőleg Rimay János *Mennyekben lakozó* ... kezdetű bűnbánó könyörgése. (RJÖM 20. sz.)
Az ének megvan *Aranka György gyűjteményé*-ben (1782–1790) az I, 58a–59a leveleken.
20 velencze – zászló, mely a szélfúvás irányát jelezte.

73.

Nyomtatott kiadása: **Uo.** 90–94.
Ugyanezzel a kezdősorral ebből és több más Beniczky-énekből kontaminált szöveget találunk *Aranka György gyűjteményé*-nek (1782–1790) I, 63b–64a lapjain. Terjedelme hat versszak. Mivel az összeszerkesztésnek nem lehet semmi köze a szerzőhöz, szövegével nem foglalkozunk.
49 csoportos – nagy tömegű, tömeges.
55 Kö essö – jégesés.
58 Zuzmaráz – zúzmara.
65 tér völgyekben – nagy, kiterjedt völgyekben.
67 Irtoványos – kiszaggatott, feltépett.

74.

Nyomtatott kiadása: **Uo.** 95–99.
40 kopja – olv. kópia.
46 Dávidnak Góliát felett aratott győzelméről lásd I. Sám. (I. Kir.) 12. fejezetében.
47 Gedeon győzelméről a mádianiták felett vö. Bír. 16, 16–21.
49 Sámson győzelméről lásd Bír. 16, 15.
52–54 Jáhelről és Siseráról vö. Bír. 5, 17–22.

82–90 A sorok Zrínyi törökellenes agitációjára emlékeztetnek. A hadakozó Mars vonatkozhatik Zrínyi Miklósra. Ha a 88. sor nem pusztán mitológiai sallang, ez a vers Beniczky utolsó írásai közül való.

75.

Nyomtatott kiadása: **Uo.** 99–104.
51 lasnakon – rongyon, takarón.
97 ármális – címeres nemességet adományozó levél.

76.

Nyomtatott kiadása: **Uo.** 104–107.
Megvan *Aranka György gyűjteményé*-ben (1782–1790) I, 59ab, valamint az EK *Vegyes* (G 156) kolligátumában (XVIII. század második fele). Ez több variánst tartalmaz; hiányzik a 7. versszak. A strófák rendje: 1–5., 8., 6., 9., 11., 10., 13., 12.
Nótautalása szövegileg a *Mátray-k. Árva fejem, mi haszna éltem* kezdetű szerelmi búcsúzójára utal. (RMKT XVII/3, 211/I. sz.) Dallama ismeretlen.
Az ének a nyomtatványban nincs sorokra tördelve.
22 Lucretia – megbecstelenítése miatt öngyilkos lett.
25 Pompejus Urral – Cnaeus Pompeius Magnus római hadvezér, a Caesarral vívott polgárháborúban vereséget szenvedett, Egyiptomban megölték.
26 Craesus – líd király, gazdagsága közmondásos.
27 Marcus Junius Brutus és Marcus Licinus Crassus Caesar megölése után az Antoniusszal folytatott küzdelemben alulmaradtak, a halálban kerestek menekülést.
28 Cajus – Caius Julius Caesar, akit i. e. 44-ben öltek meg. – Márcussal – nem tudjuk azonosítani, valószínűleg Brutusról van szó e név alatt is.

77.

Nyomtatott kiadása: **Uo.** 107–109.
Megvan *Aranka György gyűjteményé*-ben (1782–1790) I, 49ab és az EK *Vegyes* (G 156) kolligátumában (XVIII. század második fele).
15 Belisarius jeles hadvezér volt a VI. században; vak koldusként fejezte be életét, miután Iustinianus császár megvakíttatta.
28 Kö esső – jégesés.
30 tarloját – aludt tejét.

78.

Nyomtatott kiadása: **Uo.** 109–13.
1 Hera – a családi áldás, a szerelem istennője, a rómaiaknál Juno; barlangját – szentélyét.
4 Flora – a tavasznak, a virágoknak az istennője.
79 választot – választ (fn.).

79.

Nyomtatott kiadása: **Uo.** 113–17.
62 Nárdus – illatos fű és a belőle készített olaj.
80 vize hasznára – értsd: a rózsavíz hasznára.

80.

Nyomtatott kiadása: **Uo.** 117–19.

6 kaczolácskám – kanca lovacskám.

10 Hajsz – a bal oldali (helyenként: jobb oldali) irány; itt tehát azt jelenti baloldalt (jobboldalt). Míg itt főnév szerepe van a 28. sor hajsz szava a. m. balra (jobbra).

28 Csá – a. m. jobbra (helyenként: balra), ezzel a hajtószóval irányítják az ökröket szántás, igavonás közben; szöke – állatnév, nagybetűvel; tarcsa – ez is állatnév, bizonyára elírás Tarcha = Tarka helyett; azonban mindenütt így szerepel.

81.

Nyomtatott kiadása: **Uo.** 119–24.

Megvan *Jankovich Miklós pasquillus-gyűjteményé*-ben (XVIII. sz. vége – XIX. sz. eleje) II 63. A végéhez azonban három versszakot hozzátoldottak. (Vö. RMKT XVII/10, 104. sz.)

Apáti M. Mikós 12 strófában szabad átültetését adta ki latinul a *Vita triumphans* (Amsterdam 1688. – RMK III, 3491.) című műve 273–274. lapjain. (Vö. TURÓCZI-TROSTLER JÓZSEF: Beniczky Péter latin fordításban. ItK 1936, 445.)

8 szege – patkószege (?) Lehet, hogy szűgye.

15 Lantol – citeráz, reszket.

21 sugárja – a szárny leghosszabb tolla.

26 ijesztő Vázra – madárijesztőnek.

28 szöke – állatnév: Szőke.

63 A sort így értsd – a szolga urának áltatása csak varjú karón, azaz üres biztatás.

85 Liberai – liberiás (inas-, kocsisruha).

93 majorkodik – gazdálkodik, szánt-vet.

98 praebendáján – járandóságán, fizetésén.

82.

Nyomtatott kiadása: **Uo.** 125–28.

„Az szép Crocodilus éneke" címen megvan a *Brassai-kódex*-ben (XVIII. sz. 1. fele). *Aranka György gyűjteménye* (1782–1790) I, 48a–49a is tartalmazza.

Resetka János-ék.-ben (1801) a 22a–23b lapon olvasható. Latin nyelvű szabad átköltését 17 versszak terjedelemben találjuk meg Apáti M. Miklós a *Vita triumphans* (Amsterdam 1668. – RMK III, 3491.) c. munkájában a 83–87. lapokon.

21 termetes – szép; Absolom vagy Ábsálom Dávid fia volt.

44 sákod – olv. zsákod.

48 róka málat – rókabőrt.

50 rakonczád – gátad, korlátod.

60 meg-mellyesztik – megkoppasztják.

62 kapocsánban = féken.

83.

Nyomtatott kiadása: **Uo.** 129–243.

A bevezető jegyzetben említett latin fordítást, és a szlovák nyelvű példabeszédeket itt figyelmen kívül hagytuk. Summásan említjük, hogy a *Tsorik András-ék.* (1750–1751) 193–205. lapjaira feljegyezték a következő számú példabeszédeket: 9., 10., 12., 32., 62., 94., 96., 103., 106., 115., 130., 142., 150., 152., 155., 159., 164., 191., 194., 195., 199., 200., 201.

A *Nátly Ferenc-ék.* (1795–1796) a 77b lapon a a 206., a 77b–78a lapon 203., a 78a lapon a

121. és a 78b lapon a 9. számú példabeszédet tartalmazza. Az egyes versikéknek címe van, szövegüket pedig latin nyelvű mondás követi.

Minthogy egyik kéziratnak sem lehet köze a szerzői szöveghez, egyik gyűjtemény anyagát sem vettük figyelembe a variánsok szempontjából.

136 hajt – a. m. hajít.

186 A sor után értelemszerűleg kérdőjel kell.

259 resolutio – eltökélés, elhatározás.

264 persvásio – bizalom, hit.

408 térenn – a sík földön.

444 diván – tanácskozás.

546 mellyeszteni – koppasztani.

555 Szőke – gyakori állatnév Beniczkynél is, a korban is.

609 lat – súlymérték, egy lat 1,75 dkg.

689 Muskának – légynek.

691 ort – lopót.

724 A kockajáték két szélsőséges esetére történik a sorban utalás, mint Beniczkynél máskor is gyakran.

842 postán = gyorsan.

847 sebbe – olv. zsebbe.

849 rokonczája – gátja, akadálya.

863 Latorságnak vászna – vö. „ő sem jobb a deákné vásznánál" szólásban a vászon szó értelmével.

941 béka követ – A békakő a régiek hiedelme szerint a varangyos béka fejében található; a gyűrűk fejébe rakott különböző színű, nem értékes kő volt.

943 Triumfálo szekér – diadalszekér.

1034 táskát – ti. koldustarisznyát.

1035 A sor utolsó szavát Pongrácz másolata alapján azért javítottuk, mert az értelem így kívánja, bár így a rím nem jó.

1053 Vö. a 724. sor jegyzetével!

1070 hintegető – terjesztett? Mindenhol így található; talán sajtóhiba *hitegető* helyett?

1240 hurittyák – riogattyák kiabálással, szidják.

1285–1288 A sorok értelme: nehéz szabadság nélkül az urak kénye-kedve szerint mozogni (vö. Réthei Prikkel Marián: Kőkertben táncoltat. MNy 1912. 476–77.)

1341 mezgével – A mézge régebben egyformán elterjedt volt a mézga alakkal; jelentése: édesség.

1348–1350 Aesopus *Canis carnem ferens* meséjére történik utalás. (I/4.)

1369 szérdéknek – szerzeménynek.

1473 mellyeszszed – lásd az 546. sornál!

1502 meg-rögzött – állandósult, tartós.

1556 lasnakot – takarót. (L. az 1691. sort is!)

1559 Causát – pört. (Vö. a 2113. sorral!); két tagúnak ejtendő.

1561 purgatiót – beöntést.

1562 exceptiót – törvényes kifogást. (Vö. a 2114. sorral!)

1588 vereség – verés.

1635 fel-függesztik – felakasztják.

1638 kerékre – a. m. kerékbetörésre.

1680 tettetesb – erősebb.

1757 reves – ócska, nem kívánatos.

1803 kendett – kendőzött, festett.

1804 pipesség – cifrálkodás, kicicomázottság.

1829 hébér – lopótök.

1939 mordáló – kegyetlen, gyilkos.

1964 nyüvecske – férgecske.

2050 sobrák – zsobrák, a. m. fösvény.

2069 A sor értelme: nem kerül az koldustarisznyára.

2070 A sor értelme: táncolhat.

2090 szapulással – lúgos vízben való áztatással.
2154 dagadgyak – felfuvalkodjam.
2176 ránkorod – panaszod.
2231 Grottás tó – barlangtó.

84.

Nyomtatott kiadása: **Uo.** 244–46.
Megvan a *Thaly kolligátum*-ban (XVIII. sz. vége–XIX. sz. eleje). 46ab.
14 A szúnyoghoz túlságosan erős a bömbölés szó.
20 kepékkel – búzakeresztekkel, csomókkal.
32 A sor értelme: álmát fejti, magyarázza.
44 el-tarolni – lenyírni.

85.

Nyomtatott kiadása: **Uo.** 247–48.
Megvan a *Nátly Ferenc-ék.*-ben (1795–96) 77ab. A vers előtt: „Ezek Benyiczki Péternek Versei, mellyek gyakran kinyomtattak." Ez a megjegyzés mutatja, hogy nyomtatványból írták le. Mégpedig olyan XVIII. századiból, ahol a példabeszédeknek címük van, utánuk meg latinul olvasható velős mondás. (Ilyen kiadás volt pl. az 1728-as lőcsei, az 1756-os debreceni.) A *Nátly Ferenc-ék.* verseinek is van címük, latin toldalékuk.
1 Király szin – bíborszín.
5 Pásit szin – fűzöld.
15 Haj szin – gesztenyebarna, sötétes.

86.

Nyomtatott kiadása: **Uo.** 249–53.
Apáti M. Miklós az 1688-ban Amszterdamban kiadott *Vita triumphans* (RMK III, 3491.) 82–83. lapjain szabad átültetésben latinul nyomtatta ki. (Vö. TURÓCZI-TROSTLER JÓZSEF: Beniczky Péter latin fordításban. ItK 1936, 444.)
11 Apelles – görög festő Nagy Sándor környezetében. Elfogadta a bírálatokat, köztük egy vargáét is. De mikor az elbizakodva újabb és újabb hibát hozott elő, azt mondta: „ne sutor ultra crepidam."
22 nem érkezik – nem mérkőzhet, nem versenyezhet.
26 Remora – „Egy hal neve, melly a' hajókat a' tengeren megtartóztatja." (Páriz Pápai: Dictionarium Latino–Hungaricum. Lőcse 1708 496.)

BALASSA BÁLINT

ÉLETE

Gróf Balassa Bálintról (1626–1684) mint költőről egyik leszármazottjának, Balassa Antalnak kutatásai révén szerzett irodalomtörténet-írásunk tájékozódást. Egyik versét 1828-ban TOLDY FERENC *Átok* címmel még Balassi Bálint szerzeményeként tette közzé. (Magyar költői régiségek. Pest és Bécs 1828. 30–36.) A XIX. század első felében fedezett fel BALASSA ANTAL a család kékkői levéltárában rá vonatkozó, tőle származó különböző írásokat, verseket, melyek közül hármat közölt a *Hazánk* c. folyóiratban. (II. Balassa Bálint legújabban felfedezett költeményei. Hazánk 1858, 72–74, 215–18.) Azzal a tervvel foglalkozott, hogy megírja majd életrajzát, és kiadja valamennyi költeményét. Erre azonban nem került sor.

Bővebb tájékoztatást Toldy Ferenc adott Balassáról. Forrásként azokat az adatokat, életrajzvázlatokat használta, melyeket ma a Balassa család levéltára őriz. (OL P 1761. 2. cs. 4. tétel.) Itt található az az iratcsomó, melynek borítólapjára Toldy az alábbi megjegyzést írta: „E kézirat b. Balassa Antalé, ki azt, eltávozván a hazából, 1860 hozzám küldte, minden levél nélkül. Tán hogy kiadjam, de az életrajz kidolgozatlan, s azért nem tehetem." Balassa Antal számos egykorú dokumentumra hivatkozva, azokat teljes egészükben vagy részleteikben lemásolva többször készített életrajzvázlatot költőőséről. Az egyik legterjedelmesebb az egy ívnagyságú, sűrűn teleírt 31 félhasábra terjedő fogalmazvány. Erre támaszkodva adta ki TOLDY az első magyar lexikonban (Egyetemes Magyar Encyclopaedia. V. Pest 1866, 396–400) Balassa Bálint életrajzát, melyet jelentéktelen változtatással még többször közzétett. (Magyar költők élete. Pest 1870. I, 110–16. – A magyar költészet kézikönyve. Bp.[2] 1876. I, 211–17.)

A különböző levéltárakból azóta előkerült vele kapcsolatos számos írás új adatokkal egészíti ki, de lényegében nem változtatja meg a Toldy Ferenctől róla megrajzolt képet.

Balassa Bálint a költő Balassi nagybátyjának, Andrásnak a családjából származott. Apja András, anyja Bakos Mária. Kékkő várában látta meg a napvilágot, s anyja a szülés után nemsokára meghalt. Apja hamarosan megnősült, feleségül vette Szunyogh Ilonát. A mostoha, hogy Bálint anyai örökségét megszerezze, embertelen bánásmódban részesítette. Erről így ír Balassa 1642. február 16-án a Nógrád megye rendjeihez intézett panaszlevelében: „Nyilván vagyon, tudom, Nagyságtoknál és Kegyelmeteknél csudákozásra és szánakozásra méltó Arvai alapatom; az én Atyám, mostoha anyám kedvéért mint tartott; vagyon Kegyelmetek közt olly biro, ki azt nyilván tudja, nem egy, sem kettő; egyszer talam esztendeig eleget nem adtanak ennem, ugy annyira, hogy [ha] Balassy Imréné Aszonyom rendén elvolt jobbagyok és egyebek is hun zab s hun pohánka kenyeret nem adtak volna, talám éhel is meg kellett volna halnom, mert a kulcsár fejére nem mert volna egy cipot adni, sem egy italt; csak nem mezitelen jártam, lábombeli gyakrabban nem volt, csak nem az féreg ett meg, kit sok élö jámborokkal meg bizonyithatom, hogy inget esztendeig sem adtak; egy szoval nincs oly ember, az ki Nagyságtoknak és Kegyelmeteknek az en nyomoruságomat describálhatná; ebben hagyván azért én is, mert utoljára tanitani sem akartanak, az atyámtol el kellett jönnöm, mert Kékkőbenis egy boltban rekesztvén egyedül magamat csupa padimentumon hálattanak, holott csaknem desperáltam, mint gyermek félvén éjszakának idején." (Uo.)

Allegorikus önéletrajz drámájában így beszél erről:

Nolia (az Ilona névből!) mostohád az anyád kincsében
Kevélykedik ezüst, gyöngy s arany mivekben,
Téged nyomorútul tart keménységében,
Mert vashoz hasonló kegyetlenségében.
Atyádnak nem enged adni oskolákban....

Otthonról való elfutásának pontos idejét nem tudjuk. Bizonyára azután történt, hogy az apja nem fogadta el a gyermek anyai nagybátyjának ajánlatát, melyről Széchenyi Miklósnak Balassa Andráshoz 1640. január 25-én írt leveléből tudunk. Benne beszámol Dersffy Borbála (Bálintnak anyai nagyanyja volt) temetéséről, s arról, hogy Bakos Gábor, amint régebben, „kéri most is, ha Nagyságod oda adná neki [ti. Bálintot]; mindjárást az erdélyi fejedelmi úrfiak mellé vinné tanitásra, és mint édes ötsének viselné gondját." (Uo.)

Bálint – önéletrajzi drámája szerint –, mikor egyszer szülei nem voltak otthon, elszökött. Nagyszombatba ment a jezsuitákhoz, akik örömmel fogadták, s katolikus vallásra térítették a főrangú „eretneket". Otthonról való eljövetele után nagybátyja, Balassi Ferenc vette gondjaiba. Ő biztathatta, hogy anyai örökségét kezébe vegye. Kerestette is a megye szolgabírái által, „de Uram Atyám mindenkor hatalmaskodott benne, praetendalván, hogy nem enyim; ez után ex consensu superioris magistratus ugy mint sajátomhoz, hozzá nyultam, és nem más, hanem én; és magam eszközök által; immár penig bátyám Uram ellen, Balassy Ferenc Uram ellen küldött az Apám quaerelakat ezért..." (Uo.)

Ekkortájt, 1642-ben Balassi Ferenc volt tehát a gyámja, ő segítette anyai örökségének megszerzésében. Segítése nem mondható önzetlennek. Bálint „hálából" szerződést adott neki, hogy jószágainak egy részét halála esetén ráhagyja örökségként. A szerződés sok perpatvar, viszálykodás okozója lett, mivel azt 1654. február 24-én visszavonta.

Balassi Ferencnek azonban egyelőre érdekében állott Bálint támogatása, az ellentétek szítása közte és az apa között. Ennek eredménye lett, hogy 1643-ban Bálint ellene mondott apja végrendeletének.

Ezekben az években Balassa a nagyszombati jezsuiták keze alatt tanult. Majd Bécsben, az egyetemen folytatott filozófiai tanulmányokat.

Mikor apja 1649-ben meghalt, Balassi Ferenc segítségével elfoglalta apja birtokait, elűzve belőlük mostoháját, mostohatestvéreit. Ezek az országgyűléshez fordultak, mely elrendelte visszahelyezésüket. Bálint egyezséget kötött mostohatestvéreivel, de élete további folyamán is a veszekedések, hatalmaskodások, kiegyezések, pereskedések szakadatlan sora jellemzi életét. Igen sok dokumentum tanúskodik erről. Különösen sokat viszálykodott Ádám nevű öccsével.

Bizonyára a jezsuita szellemben történt nevelésének, az uralkodóház iránt belénevelt dinasztikus hűségének köszönhette, hogy 1651-ben aranysarkantyús vitéz, császári kamarás lett. 1653-ban jelen volt a birodalmi gyűlésen, mely III. Ferdinánd fiát római királlyá választotta.

Ez idő tájra esik gróf Tarnovski Zsófia iránti szerelme, akinek a 98. sz. alatt közölt vers tanúsága szerint azt ígéri, „még él, híven szolgálja". Szerelmükről közelebbit nem tudunk. Házasságra nem került sor. De mikor Balassa 1678-ban (második feleségétől elváltan) végrendelkezik, lengyelországi jószágaiban mintegy százezer forintnyi értékben őt teszi örökösévé.

Feleségül azt az özvegyi állapotra jutott Szunyogh Katalint (Jakusits Jánosnét) veszi el, akit a saját apja legidősebb lánya vádaskodása miatt három évig fogságban őrizett. Egy 1659. április 20-án kelt okmány szerint Szunyogh Katalin „tekentven az én szerelmes kedves Uram batyamnak, Tekintetes és Nagyságos Gyarmati Balassa Bálint Urnak hozzám való igaz szeretetét és az én gyámoltalan arvasagombeli faradsagat és minden erdemem felett való körülettem forgolódását", ráruházza vagyonát, arany és ezüst drágaságait. Bálint viszont 1660-ban rendelkezik úgy, hogy ha gyermekei nem lennének, Szunyogh Katalinnak köti le saját szerzeményeit százezer forint értékben. (Született egy fiuk, de korán meghalt. Egy naplószerű feljegyzés számol be utolsó napjairól, haláláról: „Descriptio morbi et oblatus Comiti Valentini filij cum elogia subnexa." OL Balassa-lt. P 1761. 2. cs. 2. tétel. Az írás a kisgyerek preceptorától származik.)

Az 1660-as évek táján Balassa cselekvőleg belekapcsolódik a protestánsok „térítésébe". A lutheránusok ezért birtokait háborgatják. 1660-ban Vágbeszterce vidékét fegyverrel tisztítja meg Thököly István embereitől. 1662-ben Selmecbányával van controversiája, mivel ő is segített a

lutheránusok templomának elvételében. (Breznyik János: A selmecbányai ev. egyház és lyceum története. I–II. Selmecbánya. 1883–1889. II, 47–49.) Az 1660-as évektől a Rákóczi György bukását követő török támadások ellen harcol. Előbb a Felső-Tisza vidékén, majd birtokai szomszédságában. Jószágai a török pusztításainak leginkább kitett részeken feküdtek. A 100. sz. alatt közölt énekben a török elleni küzdelemhez kéri Isten segítségét. A záróstrófa szerint 1663-ban szerezte. Ebben az évben foglalta el a török Érsekújvárt, több felvidéki várost, pusztított el nagy kiterjedésű földet, hurcolt fogságba egy csomó embert. A háborúzás folytatódott 1664-ben. Az időközben már királyi tanácsossá kinevezett Balassa Bálint de Souches fővezér parancsnoksága alatt egy magyar seregrészt vezet. Vitézségével Nyitra alatt, majd Lévánál tünteti ki magát; vitézül harcol a Bakabánya, Zsarnóc, Párkány melletti összecsapásokban is. Kékkő alól sikerül elűznie a törököt.

A Léva alatti harcokban elesett Koháry István helyett 1664. szeptember 27-én Balassa Bálint lesz Hont megye főispánja. Ez év december 19-én grófi címet nyer. A királyi diploma ősei és Bálint hadi tetteivel okolja meg e kitüntetést, amint erről Nádasi Jánosnak 1675-ben Bécsben kinyomtatott, Balassa Bálintnak ajánlott munkája (*Punctum honoris aeterni.* RMK III, 269) így emlékezik: „Laudat in augustissimo anni 1664. 19. Decembris diplomate Leopoldus majores Tuos, atque se vel ex eo propensiorem ad omnibus honoribus et beneficiis cumulandum. Ibidem lego Te sub arce Tua Kékkő cum Turca et Tartaro fortiter confligentem, magnam fuisse partem Souchianae ad Nitriam victoriae contra Turcam, ubi teste ipso Campi Mareschallo, multos illorum decapisti. In acri vero ad Levam pugna simul prudentissimi ducis ac militis fortissimi munia abeundo, praeclara generis et virtutis militari specimina edidisti..." (Kiad. Kemény József: Második Balassa Bálint és elődei emlékezete 1675. MMúz 1860, I, 355–56.)

De Souches később is barátilag támogatja, hozzá intézett leveleiben titkos hírekről, a Bécsben Balassa ellen nemegyszer indított áskálódásokról tájékoztatja, hogy idejében felkészülhessen elhárításukra. Szelepcsényi érsek is pártját fogja. Az áskálódások ellenére 1665. szeptember 13-án őt teszik meg Kékkő főkapitányává. Ezt a tisztséget csak rövid ideig tölti be, minthogy 1667. október 1-én Korponába nevezik ki főkapitánynak. Utódja a kékkői kapitányságban öccse, Ádám lesz. Ezt követőleg újra fellángolnak köztük az ellenségeskedések.

1668-ban meghal Szunyogh Katalin. (Lampérth Géza: Gróf Balassa Bálint jelentése neje, gróf Szunyogh Katalin haláláról és temetéséről – gróf Szunyogh Gyulához. ItK 1908, 486–87. – Halotti búcsúztatójának egy része megvan az OL Balassa-cs. levéltárában P 1761. 2. cs. 2. tétel.) Ez év július 17-én temetik el Selmecbányán. Balassa már a következő esztendőben újra nősül. Gróf Altha-Thillner Anna Borbálát veszi feleségül. Házassága azonban nem sikerül, hamarosan elválnak. (Halála [1678] után Bálint harmadszor is megházasodik. 1679. január 29-én veszi el gróf Eszterházy Ilonát.)

Balassa a dinasztia és az ellenreformáció híveként nem vesz részt a felvidéki elégedetlenek szervezkedésében. Ellenkezőleg, a mozgalom ellenségeként közreműködik az összeesküvők felderítésében, az ellenük indított megtorlásban, a bujdosók elleni hadjáratban.

Részben vallási és politikai okokból nem jött ki jól a korponaiakkal sem. Feletteseitől többször kapott megrovást katonáinak „préda utáni barangolásai", fegyelmezetlenségei miatt, ami részben Balassa gyakori távolmaradásainak volt a következménye. A korponai őrség nemcsak a polgárokat zsarolta, messzi földeket bebarangolt zsákmányért, le a Jászság, Kunság területéig. A török meg is fenyegette a palojtai, kürtösi, sztracsnói, szentpéteri és még több más falu bíróit, hogy rögtön hírt adjanak Balassa katonáiról, mert ha nem, „kész a karó, nyársban szárattok meg." (Vö. Matunák Mihály: Korpona vár kapitányai. Korpona 1901. 54–55.)

Korpona városa és a főkapitány egymás elleni harcában a katonaszállásolás és az élelmezés az állandóan visszatérő probléma. Balassa ital- és húsmérést hoz be a városba; a falak mentén, az alsóvárosban, a temetőben, a lőporos hordók közelében a katonák házikókat építenek maguknak. Az utóbbiakat a Kamara elnökének rendelete értelmében le kell bontani (Kollonich rendeletét 1674. június 4-ről lásd uo. 61), de a hús- és italméréssel szemben a város tehetetlennek bizonyul. Eléri viszont, hogy a város kulcsai – „propter pacis concordiam" – ne a kapitánynál legyenek. (Vö. Esterházy Pál iratával 1678. október 14-ről. Uo. 62–63.)

A kuruc bujdosók felvidéki portyázásai is sok gondot okoztak Balassa Bálintnak. Elkeserítette, hogy Hont vármegyét nem bírta megtartani a király iránti hűségben. Az udvar és a nádor intései egymást követték. Bálint legtöbbször nem tartózkodott Korponán, az őrséget helyettesére bízta. Ezért is tesz neki szemrehányást Esterházy Pál: mintha szántszándékkal akarná a kurucok kezébe adni Korponát. Fülek eleste után a nádor az őrséget Lévára rendelte. Korpona 1682 őszén

a kurucok kezére került. Elégtételül szolgált Balassának, hogy Bécs felszabadítása, a kurucok visszaszorítása után, 1683-ban újra őt tették Korpona főkapitányává. A megbékélés azonban most sem következett el. Balassa Rabattának panaszkodik, hogy a város nem ad szállást a katonáknak, „a német katonaság iránt sincsenek semmi tekintettel", a királyt nem tisztelik; tőle nem félnek, mivel kevés a katonája. A polgárok sértegetik a tiszteket, megtámadják embereit, a tisztek lakásait. A helyzet ismertetése végett Balassa a tábornokhoz indul Besztercebányára. Útközben azonban Zólyomban 1684 januárjában meghalt. (Uo. 66–67.)

Élete utolsó éveiben sokat szenvedett a reumától. 1678-ban végrendelkezett. Roppant vagyonának legnagyobb részét a különböző szerzetes rendekre (jezsuiták, ferencesek, pálosok, bencések), templomok, zárdák építésére hagyta. Később azt az intézkedést, hogy a trencséni jezsuiták templomába temessék, megváltoztatta, testét Selmecbányán, Szunyogh Katalin mellé helyezték. Vagyona miatt még hosszú ideig folyt a veszekedés a rokonok között.

MŰVEI

Balassa Bálint írásai közül egykorú nyomtatásban mindössze az a Szent László királyt dicsőítő orácio jelent meg, melyet egyetemi hallgató korában a bécsi Szent István-templomban mondott: *Ladislaus Rex Hungariae olim Felicitas, Panegyrice adumbrata* ... A Perillvstri Et Magnifico Domino Valentino Balassa, Hungaro, Libero Barone de Gyarmath, AA. LL. et Philosoph. Baccalaureo etc. In Festo ejusdem Divi Regis in Basilica D. Steph. dicta et dicata. Bécs 1646. (RMK III, 1660.) Bizonyára erről emlékezett meg említett végrendeletében, mikor így szól: „In Sancto Stephano pro festivitatibus Gentis peroravi."

A tizenegy lap terjedelmű szónoklat előtt Lippai György esztergomi érsekhez írt ajánlás olvasható.

XVIII. századi másolatban három példányban is őrzi az OSzK kézirattára a „Tractatus Brevis de Locumtenentia Regali et Legali Hungariae Praesentatus" címet viselő értekezését, melyet Szelepcsényi György érseknek, 1667 és 1673 között Magyarország királyi helytartójának ajánlott. (Quart. Lat. 390. és 391. és Quart. Lat. 2095.)

Balassa Bálint azonban írói működését tekintve költő volt, számos vers szerzője. Költői oeuvre-je csak részben maradt ránk. Nyomtatásban mind ez ideig csak részben látott napvilágot. Három énekét leszármazója, Balassa Antal publikálta a múlt század közepén. (Hazánk 1858, 73–74, 215–18.) Ezeket a család kékkői levéltárában talált kézirattöredékekből közölte. Közülük egy, a *Bujkálz s njluán uan szépséged* kezdetű (92. sz.) megtalálható az OSzK kézirattárának Quart. Hung. 144. jelzetű Jankovich-féle gyűjteményben is. Ennek címlapján az alábbi tájékoztatás olvasható: „Gyarmathi Balassa Bálint Versei, Mellyek a' Kékkői Levéltárban negyed formán, és 13. leveleken a' XVII. Század Irásmódjával írva találtattak, az Eredeti Példánybol leírattattak Jankovich Miklós Számára 1826. Nem egy, hanem több Balassa Bálint volt, és azért itt két Balassa Bálint Versei öszve írattattak, amint hogy egyik ének készítését 1649. Esztendőben nyilvánn vallya." A tájékoztatással ellentétben azonban a gyűjteményben csak gróf Balassa Bálint verseit találjuk. A fentebb említetten kívül nyolcat.

A Balassa Antaltól közölt és a Jankovichtól lemásoltatott verseket Dézsi Lajos adta ki. (BBMM II, 383–411. Nyolcadik rész. A kékkői kézirat Balassa-énekei.) A tizenegy éneken felül publikálta azt a háromsoros töredéket is, melyet Toldy a Balassiról írt életrajzban közölt (A magyar költészet kézikönyve. Bp.[2] 1876. I, 85), valamint egy tévesen Balassa-versnek tartott éneket Amade Lászlótól, melynek versfői a BALASSA nevet formálják. (Vö. Eckhardt Sándor: Balassi két verséhez. It 1914, 248–52. – Gálos Rezső: Balassa vagy Amade? EPhK 1936, 62–64.) A XVII. század barokk udvari költészetének képviselőjeként ezzel a versállománnyal került bele Balassa Bálint a magyar irodalom történetébe, magával hordva több félreértést, tévedést.

Mint fentebb említettük, Balassa Bálint költeményeinek a nyomára Balassa Antal talált rá a múlt század első felében. A felfedezés körülményeiről, további terveiről tájékoztat az a levele, melyet a három verssel együtt adott ki 1858-ban. (Kiad. Dézsi is: BBMM II, 767–69.) Itt számolt be róla, hogy a múlt iránti érdeklődést Horvát István (1784–1846), a pesti egyetem tanára ébresztette fel benne, illetőleg tartotta fenn. Ennek következménye volt, hogy a tanév végén Kékkőre hazatérve, amint írja: „fölhánytam, fölforgattam, átnéztem hevenyében mindent, ami kezeim közé akadt. Egy alkalommal megpillantottam a rendetlenül felhányt irathalmot a zugban, odalépék, felveszek egy

negyedrétűleg összehajtott csomagot; nézem, nézem, s nagy örömömre, a füzet magyar verseket tartalmazott! Reszketeg örömmel olvastam végig az első költeményt, s midőn a végső verssorban olvasám: »Nevem versfejeknek kezdő betüjében«, s ezeket összeillesztvén, belőlük e két szót: »Balassa Bálinthé« látám kifejleni, örömöm határtalan lőn, el valék ragadtatva! s nem kelle-e végtelenül örvendeznem? hiszen az utolsó versszakaszban foglalt évszámból az tűnt ki, hogy az ekkint történetesen fölfedeztem költő nem az a Balassa Bálint, kinek költeményeit oly gondos kegyelettel őrzi irodalmi történetünk; ő jóval később élt s róla, mint költőről, sehol sincs említés téve; véletlen fölfedezésem tehát régibb íróink számát szaporította s egy irodalmi kincset az enyészettől megmentett.

A kutatást azután kettőzött eréllyel folytattam, s szerencsés is voltam – egyéb érdekes olvasmányokon kívül – a költőnek több költeményére ráakadni; el is határoztam azoknak kinyomtatását, mitől ez ideig csak azon remény tartott vissza, miszerint sikerülend talán valahol nyomába jutnom a hiányzóknak, azonban reményem több évi szorgalmas kutatásom mellett sem teljesült, mi okon eltökéltem magamban mind a két Balassa Bálint életrajzát kidolgozni, s költeményeikhez mellékelve, kiadni..."

Balassa Antal terve azonban nem valósult meg. De ránk maradtak másolatai, életrajzvázlatai. Sőt a Balassa család levéltárában megvannak azok az egykorú írással készült eredeti füzetlapok is, melyekről Balassa Antal a verseket lemásoltatta. (OL P 1761. 2. cs. 3. tétel.) (Vö. VARGA IMRE: Balassa Bálint gróf újabban előkerült alkotásairól. MKsz 1979, 378–81.)

Bár Jankovich Miklós másolata 13 levél „eredeti szöveg"-ről beszél, a levéltárban fennmaradt levelek száma pedig 31 (közülük 53 lapon olvasható versszöveg), és bár helyenként szövegeltérés van a Jankovich-féle másolat meg az eredeti gyűjtemény maradványa, illetőleg a Balassa Antal-féle másolatok között, Jankovich másolatának a ma is meglévő egykorú kézirat, jobban mondva annak egy része volt a forrása. A néhány kihagyott sor, szövegeltérés a másolónak köszönhető, aki félreolvasta, vagy talán „igazított" az eredeti szövegen. (A másolatnak, illetőleg Dézsi ezen alapuló kiadásának hibáit egyenként nem soroljuk fel.) A Jankovich-féle másolat korántsem tartalmazza az egész anyagot, melyre Balassa Antal ráakadt, és melyet másolatba vétetett.

A jelek szerint Balassa Bálint lemásoltatta verseit egy negyedrét nagyságú füzetbe. Egy nyolc levélből álló füzetrész cérnával összefűzve ma is egyben van. Egy négy levélből és négyszer két-két levélből álló összefüggő lapokon kívül a gyűjtemény különálló, szétszakadt levelekből tevődik össze. Mostani állapotukban a levelek rendezetlenül következnek egymás után.

A másolók közül legtöbbet írt a füzetbe a feltételezhetően elsőként író kéz. Tőle származik a *Békoban már* (90. sz.) kezdetű vers, melyet az őrszó szerint a *Botlik az széréncse* (eredetileg: *Pártos az széréncse;* lásd hátul a jegyzetben!) vers (91. sz.) követ, amely az utolsó versszak szerint 1649-ben íródott. A végén, a lap alján őrszóként a *Tündöklő Venusnál* olvasható – egy elveszett, ismeretlen ének kezdőszavai.

Az első kéz másolta le a *Bujkálz, s njluán uan szépséged* (92. sz.,) kezdetű verset, melyet az őrszó szerint a *Bujdosuán tétoua rebdesek* (93. sz.) követett. A következő lapon az első öt versszaka olvasható, a hatodikból már csak az őrszó van meg. Teljes egészében ránk maradt az első kéz írásával a *Botlaze uagy már régen elis estél* kezdetű. (94. sz.) A lap alján álló őrszó: *Batorságoth* – ismét egy elveszett, ismeretlen énekre utal. Ugyanennek a kéznek a másolata őrizte meg az elején csonka, Toldytól 1828-ban kiadott *Eles elméd légyén, feleicsd el neuedet* indítású átkozódó verset (95. sz.), melyet az őrszó alapján a „Be járó vers" címet viselő *Etczer nem njughhatuán* kezdetű versike (96. sz.) követ a végén *finis* záradékkal, a lap alján pedig *Bimbojaban* őrszóval. Balassának ez az éneke is elveszett.

Balassa versgyűjteménye ránk maradt maradványának nagy részét, amint látható, az első kéz másolta. Olvasható, szép írással. Az őrszavak megléte is arra vall, hogy ez a másoló volt a leggondosabb.

Egy másik kéz írásában maradt fenn két ének. A *Banom hogy ugy buszulok* (97. sz.), mely a lap közepén ér véget. Őrszót a másoló nem jegyzett a vers után. Bizonyos azonban, hogy utána nyomban a *Gyöngynél kegyesb sepet* kezdetű ének (98. sz.) következett, bár a következő lap ennek a Tarnovski Zsófiához szóló versnek a második versszakával kezdődik; az előző lap üres részére más kéz (Balassa Bálint) írta be az első strófát. Mint a gyűjtemény további részében, itt sem található őrszó.

Egy harmadik másoló kézírásában szintén két vers maradt fenn. A *Bumra vonta, latom, vak*

világh harangját (kiadatlan!) és a *Batoricsad benned bizo, bus szivemet* kezdetűek. (99–100. sz.) Jankovich másolata egyiket sem tartalmazza.

A negyedik kéztől származik a ma is egyben lévő nyolcleveles füzetrész öt istenes éneke. Az első háromnak közös címe: „Egy Teöredelmes, Szünek Büne Boczianattyaertt s Boldogh Kj Mulasaertt Valo Harom Imatsaga Az Szentt Haromsaghnak Tisztessegere." (101–103. sz. A Jankovich-féle gyűjtemény nem tartalmazza őket.) „Mas Rendbeli Istenes Enekek" cím után két ének következik (104., 105. sz.). Ezek közül Balassa Antal csak egyet közölt, *Az el mult esztendeök* kezdetűt. (105. sz.) E két utóbbi ének sem található meg Jankovichnál.

Új kézírással maradt ránk a kéziratnak mai állapotában utolsó darabja: *Mit tréfalsz Cupido* kezdettel. (106. sz.) Tíz versszak van belőle a kéziratban; őrszó nem mutatja, következett-e utána több strófa. A XVIII. századból az éneknek hat változatát említi, ötöt közöl is belőlük STOLL BÉLA az RMKT XVII/3, 245. sz. alatt. (A legrégibb szövege a *Komáromi-ék.*-ből – 1701 – való.) Felmerül a kérdés, Balassa Bálint írta-e. Stoll a Cupidóval való veszekedés témájával kapcsolatban Balassi Bálint egyik énekére hivatkozik (BBÖM 60. sz.), és a verset Balassa Bálint átkozódó szerzeményére emlékeztető jellegű alkotásnak mondja. Ez lenne Balassa egyetlen verse, mely népszerűvé vált. Hogy a gyűjteményben ez az ének is megvolt, nem bizonyítja feltétlenül Balassa szerzőségét, de valószínűsíti e feltevés helyességét.

A lemásolt gyűjteményt Balassa Bálint átolvasta, egyes helyeken belejavított. Egy éneket pedig úgy átdolgozott, hogy a versfők „PETROCZJ JSTVAN" helyett a „BALASSA BALINTE" értelmet adják. Ezen felül a gyűjteménybe, az üres helyekre Balassa maga is írt három rövid verset: *Paranczolatodra küldöm hat kövemet* (107. sz.); *Most elojaroul harom par kovemet* (108. sz.) – és „Aliud" címmel a *Kegies Kupidonak bizonjos tegzeim* (109. sz.) kezdetű versikéket. (Egyik sincs meg a Jankovich-féle gyűjteményben.)

Az ismertetett gyűjtemény-töredéknek verseit Balassa Antal lemásoltatta. Jelenleg négy példányban találhatók ezek a Balassa család levéltárában. Az egyikről úgy tetszik, hogy az énekek kiadására gondolva, Balassa Antal témájuk szerint tervezte a versek közlését, „Szerelmes versek", „Énekek" (ezek az istenes versek!), „Különféle költemények" cím alá csoportosította az egyes darabokat.

A másolatok tartalmazzák csupán Balassa Bálintnak az eddig csak Toldytól ismert, a tőle készült életrajzban „allegóriai játék"-ként említett drámáját, „mely fiatalkori viszontagságaira vonatkozik". (Kiad. VARGA IMRE, ItK 1979, 427–46.)

Balassa Bálintnak ez a munkája témájánál és műfajánál fogva egyaránt egyedülálló mű. Önéletrajzi dráma a XVII. századi jezsuita iskoladrámák modorában. Balassa Bálint gyerekkorának valóságos élményeit vitte színpadra. Önmagát Genius néven személyesíti meg benne; szülőanyja (Mária) Armia, apja (András) Radenas, mostoha anyja (Ilona) Nolia néven szerepel a darabban. A narrátor szerepét Trivio játssza. Kívülük fellépnek allegorikus alakok: Invidia, Virtus, Tempus, Gratiae, Angelus custos, Morbi, Zephiri; az antik világ, a mitológia istenei: Mars, Pallas, Bacchus, Pluto, Cupido cum Venere, Apollo cum Musis.

Az allegorikus önéletrajzdráma a XVII. századi magyar nyelvű, világi tárgyú drámai emlékeink számát növeli, bár van benne egy hosszabb lélegzetű latin vers Szűz Máriához, s helyenként 1–2 sornyi latin szöveg. A színpadon folyó cselekvésekre, a jövő-menő személyek eligazítására vonatkozó tájékoztatások, utasítások is latin nyelvűek. Ha az életrajzi vonatkozásokban gazdag passzusok világi jellegű tárggyá teszik is a cselekményt, az allegorikus küzdelem az életútja keresztezőpontjánál álló ifjúért, a pogány és a keresztény elemek keveredése, a jezsuita iskolai színjátszás erős hatására mutatnak. Az iskolajátékokban volt szokás hosszú monológok, okoskodások közbeiktatása is. Ezt a szerepet tölti be az a három költemény, melyet költőnk a darabba illesztett. Helyesebben szólva négy éneket fűzött a drámába, mivel ilyen az elindító ének is. A négy közül három magyar, egy latin nyelvű. Valamennyinek a versfői Balassa nevét adják. Személyes jellege van a bevezetőversnek (87. sz.), ahol többek közt éppen Balassa eljárásának tudatosságáról győződhetünk meg, midőn azt írja, hogy néhány versét „belekeverte" munkájába. Még személyesebb jellegű a *Bátorságot veszek* kezdetű ének, melyet az első felvonás elején énekel Genius. (88. sz.) Egészében magáról, gyerekkora életkörülményeiről szól. Utolsó strófájában azt mondja, hogy tizenhét esztendős korában írta, tehát 1643-ban. Ez lehetett Nagyszombaton a jezsuitáknál töltött harmadik éve. Ebben az időben tizenhét éves korukban már nagyban verseltek a deákok, akik közül többről tudjuk, hogy előadásra kompilált darabot szerzett. Feltételezhető, hogy Balassa Bálint nemcsak ezt a verset, hanem az egész játékot 1643-ban írta. Az 1642 elején írt leveléből is megállapítható, hogy világosan látta helyzetét,

szüleinek hozzá való kapcsolatát. Az az érettség, mellyel magáról drámájában vall, az ő esetében természetes jelenség. Egy következő versbetét az után a jelenet után olvasható, melyben Mars, Venus, Cupido a Virtussal vetélkedik, milyen útra térítsék az útkeresztezésnél álló, életcélt kereső ifjút. (*Bátorságom indítója* – 89. sz. alatt.) Talán erre az énekre céloz bevezető versében, hogy a drámába „kevert" „szerelmes versei nem képemben vannak", nem saját érzelmeit fejezik ki. Negyedik – ezúttal latin versében – még mindig a keresztútnál, Mária segítségéért esedezik, mutassa meg ő a helyes utat.

Az említett versek közül a magyar nyelvűeket kiadásunkban önálló versekként közöljük, bár szervesen beleilleszkednek az önéletrajzdrámába. Azokat a befejező sorokat, mellyel a második tisztelendő atya költőnket Nagyszombatban fogadta, itt adjuk, mivel olvasható itt az a három sor is, melyre Toldy Ferenc hivatkozott, s amelyeket Dézsi „II. Balassának a költő Balassáról írt verses életrajzából" származó töredékként közölt. (Dézsi: BBMM II, 12. sz. alatt; vö. uo. a 771. lappal is!) Balassa Bálint nem írt verses életrajzot Balassiról, de megírta drámai formában saját gyermek- és ifjúkorának viszontagságait.

Ki hasonló nevet viselt nemzetedben,
Tudomány, vitézség, szerelem volt ebben.
Tizenegy bajt egy nap vítt erős fegyverben,
Annyiszor részesült az győzedelmekben,
És annyi kópia vitéz törésekben.
Mása sem volt eddig a magyar versekben;
Mars, Pallas hivének írják az könyvekben.
Annak képét látom lenni személyedben.
Successora leszel, de nem csak nevedben,
Kövessed két jóban egész életedben;
Szerelmet ne bocsáss de jó erkölcsödben,
Mert megbont és megront jó természetedben,
Hogyha fészket verhet Cupido szivedben.
Én meg nem csalatlak jó reménységedben,
Apád és pártfogód leszek jó ügyedben;
Azonban Palláshoz menj el fris idődben
S bimbódban virágzó ékes esztendődben.

Balassa Bálint énekgyűjteményének eredeti állapotát, a ránk maradt töredék alapján a benne lévő versek sorrendjét nem tudjuk rekonstruálni. Nem nyújtanak ehhez támaszpontot a másolatok sem. Néhány ének keletkezéséről tájékoztat csak a költő.

Ha elfogadjuk, hogy a *Bátorságot veszek* (88. sz.) kezdetű éneket valóban 1643-ban szerezte, ez az eddig ismert legrégibb verse. Feltehetőleg ebben az időtájban keletkezett maga a dráma is, és a benne olvasható versbetétek: *Bujaságnak senki versemet ne vélje* (87. sz.), *Bátorságom indítója* (89. sz.). Az 1649-es évben keletkezett a Petróczi István nevében írt, utóbb átdolgozott *Botlik az széréncse* (91. sz.) kezdetű ének. A *Batoricsad benned bizo, bus szivemet* (100. sz.) szereztetési éve 1663. Ismerjük még *Az el mult esztendeök* kezdetű istenes ének keletkezési évét: 1669. (105. sz.)

Mindezek alapján azonban nem tudjuk kronológiai rendbe szedni Balassa énekeit. Kiadásunkban ezért a kronológia, illetőleg a tematikus csoportosítás helyett a Balassa verseinek gyűjteményét összeíró másolók lejegyzéseinek egymás utáni rendjét követve közöljük a verseket. Elsőkként az önéletrajz dráma lírai betétjeit adjuk. Azért is, mivel ezek látszanak Balassa legkorábbi szerzeményeinek. Ezután hozzuk a gyűjtemény első másolójától ránk maradt énekeket, köztük az 1649-re datált verset. A második kéz másolatából ismert, Tarnovski Zsófiához szóló vers is a korai szerzemények közé tartozhatik, mint ahogyan feltételezhetőleg, ebből az időtájból valók az első és második kéz feljegyzésében ránk maradt szerelmes dalok, melyek duzzogásai, szemrehányásai, kifakadásai Amade Lászlót juttatják eszünkbe. A harmadik kéz írásai után következő istenes versek tematikailag szorosan összetartoznak. Közülük *Az el mult esztendeök* kezdetűt 1669-ben írta a Vág vize partján. (105. sz.) Tipikusan Balassa-szerű az *Az ki az szelekre* (104. sz.) záróstrófája is. Nincs okunk kételkedni, hogy az istenes énekek szerzője nem Balassa Bálint. Bizonytalanabbak vagyunk a *Mit tréfalsz Cupido* szerzőségét illetőleg. Mivel azonban a gyűjtemény többi darabjának Balassa Bálintól való származtatásához nem fér kétség, ezt is közöljük neve alatt. A XVIII. századból ismert

változatok mellett ez a legrégibb forrás; szövegében is eléggé különbözik azoktól. Utolsókként közöljük a Balassa saját kezű írásában ránk maradt rövid verseket. Úgy gondoljuk, időrendben is szerzeményei végére tehetők. Akkor írhatta le őket, amikor verseinek elkészült gyűjteményét átolvasta, ellenőrizte, helyenként belejavított. Talán harmadik feleségéhez szólnak az ajándékversek. Csak 1679-ben vette feleségül, de már az 1678-i végrendeletében bizalmasan beszél róla, drága emlékeket hagy rá. Régi kapcsolat lehetett közöttük.

*

Balassa Bálint kézírása leveleinek, a gyűjteménybe tett javítgatásainak, négy versikéje írásának tanúsága szerint nehezen olvasható, de feltűnő különlegességeket nem mutat. A tőle származó verseket, javított részeket kiadásunkban hűen reprodukáljuk.

Valamennyi másoló írása könnyen olvasható. Helyesírásuk azonban eléggé különbözik egymástól. A második kéz helyesírása mutat legtöbb furcsaságot. Ugyanazzal a betűvel több hangot is jelöl, illetőleg egy hangnak a jelölésére több betűjelet használ. Pl. *s*-sel írja sokszor a *sz* hangot (syvet, soltall, sokot), az *sz* pedig számos esetben *s* értékű (Bűszolok, vigaszag, moszt, laszad, szok). A *ch* hol *c*-t (tanchot), hol meg *cs*-t (chak, ninch, chokol) jelöl. A palatalizációt *i*-vel, *j*-vel, *y*-nal jelöli, vagy egyáltalán nem jelzi. Bizonytalan a zöngés és zöngétlen hangok írásában. Ugyanakkor, amikor a mássalhangzók hosszúságával nem törődik (it, iratot, hoz = hozz), sokszor kettőzi a mássalhangzót a szóvégen (avall, triffabüll, sivemett, fell, soltall). Nyelvjárása ízű: nyv (= név), jrdemljk, filtem, semiledett, néha űző jelleggel: kettü, süt. Ilyen egybeírási furcsaságai vannak: elnem, nehoz, admegh, snem, sversben.

A szóvégi mássalhangzó kettőzését, az egybeírásokat, ugyanazzal a betűvel több hangnak a jelölését (szüzek, mezze, rozz), ennek a fordítottját stb. megtaláljuk az első másoló kézírásában is, de ő és a többi másoló a mai olvasóhoz jóval közelebb álló írásmóddal él. Általános vonásként megemlítjük még, hogy a kéziratban többször találkozunk azzal a jelenséggel, hogy az *l* megnyújtja az előtte álló magánhangzót, ilyenkor megduplázva írják a mellette álló mássalhangzót: hott (= holt), ferre (= félre); a *g* gyakran társul a *h*-val: drágha uirágh, megh, hyuséghben.

A XIX. századi másolatok modernizálták az eredeti egykorú kézirat helyesírását, nemegyszer változtattak a kiejtésen is.

87.

Kézirata: OL **Balassa-család levéltára.** P 1761. 2. cs. 3. tétel. Kiad. VARGA, ItK 1979, 430.

Balassa önéletrajzi drámájának bevezető verse, mely megelőzi a prológust. A cím után „Personae: Genius et Trivio" olvasható. Ők fejezik be ugyanis az éneket az alábbi módon:

Trivio:
Noha nem bujaság az rendes szerelem,
De ugyan Cupido sebe is gyötrelem.
Genius:
Mens manet authoris, si justum foedus Amoris.
Quis petat, obscoeni nil tenet iste liber.
Trivio
Az egész éneket két versben foglalta,
S hogy ez nem magyar mind, kösség föltalálta.

A versfők „BALASSA BÁLINTH" értelmet adnak.

Mint általában a Balassa Antaltól készíttetett másolatoknál, itt is magyarázó megjegyzéseket találunk a lapszélen. A második sor *ki képében* a „Kinek nevében"; a 9. sor *nem képemben vadnak* pedig „nincsenek nevemre irva" jegyzettel vannak ellátva. A 14. sorhoz az alábbi észrevétel fűződik: „Sajnos, hogy szerzőnek még akkor megvolt munkáiból is csak keveset találtam meg okmánytáramban."

A 3–4. sorokat Balassa Antal a Hazánk 1858, 215. lapján az alábbi bevezető megjegyzésben lapalji jegyzetben közölte: „A költő világi tárgyú költeményeit úgy szerkeszti, hogy a versszakok

kezdőbetűiből saját neve tűnjék ki; e szokásáról egyik költeményében így nyilatkozik." Ugyanezzel a megjegyzéssel A Magyar Költészet Kézikönyvében (Bp.[2] 1876. I, 218) TOLDY FERENC is idézte, amikor az *Éles elméd légyen* kezdetű versből (95. sz.) 18 versszakos szemelvényt közölt.

88.

Kézirata: **Uo.** Kiad. VARGA, ItK 1979, 436–37.

A versfők értelme: BÁLASSA BALINTHE. Az ének az „Actus primus" elején áll. Genius (Balassa Bálint géniusza!) énekli ki a költő nehéz gyerekkorát, közli elhatározását, hogy fordít életén.

89.

Kézirata: **Uo.** Kiad. VARGA, ItK 1979, 440–43.

A versszakok első betűi a következő értelmet adják: BALASSA BALINTHÉ.

Az első sor mellé Balassa Antal a következő megjegyzést írta: „Ezen dal mellé a kéziratban saját kezűleg ezt írá: [ti. Balassa Bálint!] »Haec cantio alibi applicabilis.«" Az ének előtt a következő latin sorok olvashatók Genius szájába adva:

Mars me delectat, Pallas fovet et Venus urit.
Virtute unita Numina bella gerunt.

Ezek mintegy tartalmazzák a magyar vers mondanivalóját is. Balassa az után a rész után illesztette be énekét, melyben Venus, Cupido, Mars a Virtusszal azért vetélkedett, hogy a költőt az ő követésükre bírják.

21 kisérti – a. m. kíséri.

43 Mavorsz – Mars régies, költői alakja.

90.

Kézirata: OL **Balassa-család levéltára.** P 1761. 2. cs. 2. tétel. Kiad. DÉZSI, BBMM II, 390–94. – A szöveg után Finis. A lap alján őrszóként: *Pártos* olvasható, a 91. sz. vers eredeti kezdőszava.

A versfők értelme: BALASSA BALINTHÉ.

27 ágath – olv. ágát; a. m. hajtását, nemzetségét.

128 fejedelem – ejtése a korabeli gyakorlatnak megfelelően *fejdelem* lehetett.

91.

Kézirata: **Uo.** Kiad. DÉZSI, BBMM II, 395–97. – A vers végén: Finis. A lapalji őrszók: *Tündöklo Venusnál* Balassa egyik elveszett énekének kezdőszavai.

A versfők a következő értelmet adják: BALASSA BALJNTE.

A gyűjteménybe feljegyzett ének eredeti szövegét Balassa Bálint feltételezhetőleg Petrőczi Istvánnak a nevében írta. Versfőinek értelme ugyanis „PETROCZJ JSTVÁN" volt. Balassa több helyen – az első sorokban mindig – az eredeti szöveget aláhúzta, és föléje írta változtatásait. A Thököly-féle kuruc mozgalmak egykori vezéréről, aki 1620 táján született, nem tudjuk, hogy verselt volna. (A fiáról, aki II. Rákóczi Ferenc szabadságharcában is küzdött, igen.) Az utolsó versszak tanúsága szerint Balassa Bálint Petrőczi Istvánnál időzött, és ez kérte, hogy a nevére verset írjon. A forgandó szerencse témáját 1649-ben verselte meg.

16 sjaua tetetes – olv. s java tettetés.

33 Cajust – Caius Julius Caesart.

92.

Kézirata: Uo. Kiad. BALASSA ANTAL, Hazánk 1858, 73–74; DÉZSI, BBMM II, 388–89. – Az őrszó: *Bujdosuan* a következő szám alatt kiadott csonka ének kezdő szava. A 12. sor szövegét Balassa saját kezűleg módosította.

Versfői: BALASSA BALJNTHE.

Az udvarló verset feltehetőleg Tarnovski Zsófiához írta.

18 vár – várj.

30 shjü szjueth – a. m. s hív szívet.

44 Polusnál – sarkcsillagnál.

93.

Kézirata: Uo. Kiad. DÉZSI, BBMM II, 390. – Balassa szövegjavításával.

A versfők: BALASS.

A végén csonka vers a költő ellenségeitől elpusztított fészkéről beszél, panaszkodik. A fészek szó többször is előjön verseiben.

94.

Kézirata: Uo. Kiad. DÉZSI, BBMM II, 402–404. – A szöveg után „Finis" záradék, a lap alján egy elveszett Balassa-ének kezdőszava: *Batorságoth* olvasható. A 20. sor szövegét Balassa módosította.

A strófák első betűi a „BALASSA BALINTH ENEKE" versfőt adják.

Amade László ír majd ilyen szemrehányó, a tőle elpártolt, „máshoz is fordult" szerelmeiről szóló éneket. Egy versciklust záró darabnak tetszik, kedvese hűtlensége miatt a költő visszanyerte szabadságát.

9 Himem – Hymen helyett az énekben többször is ebben a formában szerepel (pl. 11., 27., 39. sor).

21 Hyppocranes – Hippokréné a múzsák forrása a Helikónon, melyet patájával Pegazus fakasztott.

22 Végh – a. m. víg.

29 Bellerophontes – miután számos hőstettet vitt véghez, elbizakodottságában az Olümposzra akart felszállni szárnyas lovának, Pegazusnak a hátán.

54 Chyméra – mesés, tűzokádó szörny volt.

58 Medusa – a Gorgó szörnyek egyike.

95.

Kézirata: Uo. Kiad. DÉZSI, BBMM II, 398–402. *Átok* címmel Balassi Bálint szerzeményeként közölte TOLDY FERENC: Magyar költői régiségek. Pest és Bécs 1828. 30–36. Forrásáról semmit sem mondott. Később (A magyar költészet története. Pest 1854. II, 89) helyesbítette tévedését.

A versfők értelme: ÉTI AJÁNDÉK HELET VISSAVALO ÁLDÁSA. A szöveg után záradék: „Finis".

A lap alján őrszóként a *Be jaro vers* címszó olvasható.

A vers az elején csonka. Az ÉTI elől legalább a HÚSV betűket kiadó versszakok hiányoznak. De a birtokos személyraggal ellátott utolsó szó (ÁLDÁSA) arra enged következtetni, hogy a BALASSA BÁLINT nevét formáló strófák is megelőzték a jelenleg csonka szerzeményt.

Ezt a feltevést megerősíti, hogy a Balassa család levéltárában egy paszkvillusra írt felelet található. (OL P 1776. 19. cs. 11. tétel.) A nehezen, helyenként egyáltalán nem olvasható megfakult írás betűvonásai, a betűk dűlésszöge Balassa Bálint kézírására emlékeztetnek. A fogalmazványnak tetsző írásnak korabeli, de más kéztől származó címe: „Versus Hungarici Valentini Balassiani."

A Balassa Antaltól készíttetett versmásolatokban kétszer is megvan (P. 1761. 2. cs. 3. tétel.) számos félreolvasással, több kihagyással; nemcsak szavak, egész sorok hiányoznak. Szövege a következő:

1. Kosontem okossat,
Nem bolongiat s rozzat
Rendeknek az giolesben,
Kerdvén, mit mivelnek,
Vélem sokan elnek,
Hazontalan ülesben;
Sokan giololsegben
Es njelveskedesben
S vannak az henyelesben.

2. Latek egi pasquillust,
Mockos disno stylust,
S nem erdemel valaztot;
Noha ki ellen van,
Tudhatom, hogi nilvan
Vet Urtul olj malaztot,
Hogi meg felelhetne,
S abba ganejt vetne,
Kit ö most czak hallaztott.

3. De mivel en latom,
Hogi nekem baratom,
S Balassa Balinth sem vét,
Annak ki ellene
Ir, mert hazud benne,
Nem kereshetem kedvit,
S Pasquillus cinalot
Mint fosos seg njalot
Giolöl sivem s hatra vét.

4. Irs uram batiarul,
S hazuts, mert en arrul
Azt tudom, mas orzagban
S Lengielek kozot volt,
S huzomban lakott ott
Sok edeig az tajban,
Oztan Bethlehemnil,
Azert, disno, ennil
Job, sot veznél az sarban!

5. Bolond s fattiu voltod
Irasodbul, latod,
Ki teczik, mert azt vallod,
Eginek tob attia van.
Magadrul irs nilvan,
Masrul lenni nem hallod.
Iol tudta kurvanjad,
Apad hanj. Ne banjad
Az igazat, s be falod.

6. Ki Balinth ellen sol,
(Ki ki gondold meg jol),
Vagi eregi vagi gioszse.[?]

Avagi hogi ellenseg,
Avagi ros emberseg
Vezerle, vagi nincz eze,
De ki jol ösmeri,
Es rancor nem eri,
Vele nem vis az ozze.

7. Mi, ö somzedsaga
Velliuk, hazassaga
Istenes s jo peldaju.
Ki hazud ez ellen,
Mint it, mint mas helien
Az czak kurva anjaju,
Fertelmes ileto,
Gylkos s mast étetö,
Rut njelvö, dohos saju.

8. Laknak egiessegben
S nem vezekedesben,
Tudgiuk s nezok, beselik,
Egi mast mint tiztelik,
Seretik, beczülik,
Isteneketis félik;
Noha kerestekben
S megis seretetben
Világokat mint élik.

9. Ö Tarsa olj Person,
Hogi oveg, se barsonj;
Se heveder ö nala
Nem kedves, s sovenjen,
Mint mas, nem akad fen,
.....ság halala,
Ura hivsegivel
S egiezö sivivel
Orvend, mert fel talalá.

10. Kurvanjad olj mokust
Tartot, ki merö nust,
S czafrangos also soknjat;
Azert ki oliat irt,
S lud mergeuel nem birt,
Botlot, s esetis hanjat.
Ki segitetteis
S ki javallatais,
Emlitik az kurvanját.

11. O kurva eletö
S ördog termezeto,
Sent hazassag rutito!
Nem irs hazonlokrul,
S Hermophroditakrul
Vagi ki mast haborito.
Vagi ura sakallat
Tepo, és ... fiat
Törlö s harczal hodito.

12. Ha melj sajha ejel
O egi testvérével
Férfj köntozbe vala,
S szeren talaltatot,
Süt meg fagattatot,
Fegiveris uolt ö nala.
Nem sok heja annak,
Hogi latorsaganak
Zolgja nem lün halala.

13. Hajat, Parukajat
Es valami Gombjat
Mondod lenni masenak.
S hazucz, mestere él,
Meg vallia, mert nem fél,
O atta Balassinak.
Azert hazuksaktul
.....
Njeluek hatrab allianak.

14. ..... lovat
Emlegetz olban, vagi
Ha magadat ösmerned,
Ros sotyros njelvednek
S kurvas erkülczednek
Mergét böven nem mernéd.
S hogi gialazatos vagj,
Rut hired pedig nagj,
Keves ezzel felerned.

15. Az te hazad nepé
Bordél háznak kepé,
Es hever undogsagban,
Mert karos vetekben
S te minden ros bünben
Torkig Usol rutsagban,
Semmi tekentetben,
Fertelmes eletben,
Mindenkor hazugsagban.

16. Azért eletednek
S feslet erkülczednek
Te mi vegét varhatod?
Menni vetket nevels,
Istrangot erdemels,
Karot s tüzet, jol latot,
Mert nincz olian vetek,
Az meli mind egi ték
Nem volt volna falatod.

17. Most maga nem felel,
De mogiaval s helliel
Talal mas ödöt arra,
Solgaja minap irt,
Engem szoban is kirt,
Megis irjak savara,

Felelliek disnonak
S ros karomkodonak
Bolond pasquillusara.

18. De vagion az urnak
Balassa Balinthnak
Egi husvetj aldasa,
Melliet irt, s van abban
Az vissa valoban
Valas, akarki lassa,
Mind, mit irtak s irnak,
S ellene irhatnak,
Ot az valast adasa.

19. Olvasd azt, ros author!
Vagi kurva, vagi lator,
Ki irtad vagi irattad.
Es magadra erczed,
S azutan ne serczed,
Mi ninc rajtad s alattad,
Ordegnek lelkedet
S kurvaknak testedet
Valliad inkab, hogj attad!

20. De faratsagodat
S sitkozodasodat
Meg sem hagiom hejaban;
Az author fejere
Irtam es njelvére,
Sar s az serint sajaban;
S ha meg syd s ezt bannja,
Felesege s anja
Öis kurva magaban.

A 18. versszakból kétségtelenül kitűnik, hogy ott erről a „Balassa Bálintnak husvéti ajándék helet vissavalo áldásá"-ról van szó, melyet a Balassát támadó ismeretlen paszkvillista feleletként könyvelhetetett el mocskolódó versére. Az alantasabb, durvább hang a paszkvillus műfaj jellemzője. Az „Átok" című vers tanúsága szerint költőnk előtt nem volt ismeretlen ez az írásmód.

A 17. strófából azonban az is nyilvánvaló, hogy a paszkvillusra írt fenti feleletet nem Balassa szerezte, hanem valaki, aki költőnk barátjának mondja magát, aki a szomszédságában élt. (Vö. a 4. versszakkal!) Személyét nem ismerjük, felelete keletkezésének pontos idejét sem. Ez utóbbira valamennyire következtethetünk az 1. versszakból. A „haszontalan ülés" bizonyára az 1662-es országgyűlésre vonatkozik. Szunyogh András árvái ekkor fordultak panasszal a rendekhez, hogy Balassa Bálint jószágaikat, irományaikat hatalmasul elvette, azokat magánál tartja. (Jean Bérenger: Les „Gravamina" Remontrances des Diètes de Hongrie de 1655 à 1681. Paris 1973. 261–62.) Erre az időtájra utal a 8. strófa is, mely Balassa Bálintnak Szunyogh Katalinnal való harmonikus házasságáról beszél.

A versből az is kitűnik, hogy a paszkvillus nemcsak Balassa Bálintot támadta, hanem egyik atyafiát is, akit a vers „uram bátya"-ként említ, s azt mondja róla, hogy huzamosabban Lengyelországban lakott, azután meg Bethlennél. Ez a személy Balassa Zsigmond, költőnk nagyapja. Az ő felesége volt lengyel nő, ő volt Bethlen Gábor egyik főembere (†1623).

Egyébként a Balassák egymás közti kapcsolata, családi élete közismerten sokszor volt zilált és zavaros. (Vö. Varga Imre: Tallózások Madách Gáspár körül. ItK 1968, 72–73.) Valamilyen felhánytorgatott „fertelmességre" célozhatnak a 12–13. versszakok. A „bordélyház undokságát", a „rossz, fertelmes élet", a „feslett erkölcs" vádjait a feleletíró, a műfaj szabályai szerint, természete-

sen a paszkvillástára fordítja vissza. (Vö. VARGA IMRE: Egy Balassa Bálint védelmére írt paszkvillus. ItK 1986. 1. szám.)

2 Mesala – Marcus Valerius Messala Corvinus (i. e. 64–i. sz. 13) római politikus, hadvezér, szónok.

19 Sin vas – a hóhér kínzó eszköze, vasabroncs.

22 hohár – hóhér.

23 pajtársa – pajtárssá, pajtásává.

33 menj ártánj – olv. mennyi ártány (herélt kandisznó).

34 Sábelliábannis – Sabelli a szabinok régies neve volt; az utalást azonban nem értjük.

35–36 A sorok mondanivalója nem világos.

40 pátczázzon – pálcával verjen.

43 fantasma – agyrém.

69 Titius – Titüoszt Zeusz azzal büntette, hogy az alvilágban két keselyű újra meg újra kitépte kinövő máját. – Phylegias – Phlegyas, a lapiták királya; mivel felgyújtotta Apollón templomát, az alvilágban azzal bűnhődött, hogy olyan szikla alatt kellett ülnie, mely már-már rászakad.

76 Herodes Hidalma – ? A sort nem tudjuk értelmezni. I. Herodes Agrippának férgek marták szét a testét. (Ap. csel. 12,23.) Talán a *fájdalom* szó rontott alakja.

78 turos bénna ló – túros, azaz kisebesedett sánta ló.

81 Aeolus – a szelek királya.

83 Boreás – északi szél.

93 péczkek – vallatáskor használt feszítő fák.

98 Caron – Kharón szállította át az alvilági Sztüx folyón a megholtak lelkét; Czerberus – Kerberosz őrizte az alvilág bejáratát.

101–102 Vö. a Jelenések könyve 16. fejezetével; de *hét* angyalról és *hét* kínról van szó.

104 Proserpina – az alvilág királynője, de inkább jóindulatú; reád – egytagú!

117 három fa – akasztófa.

96.

Kézirata: Uo. Kiad. TOLDY FERENC: Magyar költői régiségek. Pest és Bécs, 1828. 29. – DÉZSI, BBMM II, 397 – A szöveg után: „Finis". A lap alján az őrszó: *Bimbojaban* Balassa egy elveszett versének kezdőszava lehet.

A másolatokban, kiadásokban megelőzi az előző szám alatt közölt verset. Az eredeti kéziratban azonban külön versként másolták. Mind a kettőnek a végén a „Finis" záradék áll; a „Be jaro vers" az „Átok" után következik. Logikus feltevés lenne, hogy az átkozódó verset vezette be. Mivel azonban a *Bimbojaban* kezdetű utána következő szerzeményt nem ismerjük, arra is gondolhatunk, annak volt a bevezető verse.

7–9 A sorok az előző verssel kapcsolatban említett paszkvillusra írt feleletre emlékezetnek. Feltehető, hogy most azért vét a feleletet megíró barátja ellen, hogy ő is válaszol ugyanarra a paszkvillusra. (Vö. VARGA IMRE: Egy Balassa Bálint védelmére írt paszkvillus. ItK 1986. 1. sz.)

97.

Kézirata: Uo. Kiad. DÉZSI, BBMM II, 383–86. – A szöveg után: „Finis". A 4. és a 95. sor szövegét Balassa javította.

A versfők itt is a Balassa nevét adják: BALASSA BALINTHE.

Ebben a szemrehányásokat, okoskodást tartalmazó versben is sok mozzanat emlékeztet Amade Lászlóra. Az utolsó sorban azt ígéri a költő: holtig szolgád lészek. Hasonlít a Tarnovski Zsófiához írt szerelmes vers (98. sz.) versfőjére: MEG EL, HIVEN SZOLGAL.

11 Semasz – olv. se más.

40 mind halad – egyre késik.

47 Czyernass chyak szod azokkall – Dézsi olvasata: Cziernast játszol azokkal. Jankovics József lektor két olvasatvariánst javasol: 1. Czyerna chyak szod azokkall, 2. Czyernas chyak szod

azokkall – azaz: bármilyen kevés, vékony szód van azokkal (bánom, hogy volt másokkal). Feltevése szerint a másoló a *chyak ch*-ját nem ismerte fel az eredetiben, azt *s*-, *ss*-ként az előző szóhoz csatolta, s így maradt a *jak* mint önálló szó.

49 reamis – kéttagúnak ejtendő.
50 Burulaszra – szomorúságra.
51 maszok – olv. mások.
57 karollyom – karvaly madaram.
62 konczra – zsákmányra.
82 adjtullis – olv. ágytúl is. (Dézsi: attúl is!)
97 nulchad – a. m. nyújtsad.
104 nemljszis – a. m. nem lísz is, vagyis: nem lész is.

98.

Kézirata: **Uo.** Kiad. Dézsi, BBMM I, 386–88. – Az első versszakot Balassa írta be utólag a vers elé. A tizenharmadik versszak után a „Finis" zárószó olvasható. A lap alján nincs őrszó. Ugyanennek a levélnek a verzóján találjuk a tizennegyedik strófát, mely a versfejeket magyarázza.

A verssorok első betűi a GROF TARNOVSKJ ZOPHIANAK MEG EL HIVEN SOLGAL BALASSA BALINTH értelmet adják.

A Balassa Antaltól készíttetett másolatokban az énekhez hosszú megjegyzést fűztek. Idézünk belőlük: „E költeménynek némely versszakában értelem-homály jelentkezik, s csak úgy kell kitalálni körülbelül, mit akart a költő mondani." Ennek magyarázatául Balassa Antal azt hozza fel, hogy a sorok csak 6–6 szótagból állnak (így szükségszerűen szűkszavúak!), másrészt a sorok kezdőbetűi erősen kötötték a költő kezét.

9 vagk – vak.
11 in – én.
14 vegh – víg.
24 Ekeszigedhez – ékességedhez.
27 ream – egy tagúnak ejtendő.
30 Vygged – vegyed.
38 kjeltem – kieldtem = küldtem. (A szótagszám miatt ejthették kieltem – kieldtemnek, jegyzi meg Jankovics József lektorként, a másoló rontásának tartva a *ll* betűcsoport írását *lt* helyett.) A lektor észrevételét elfogadtuk. A másolatban azonban *kjellen* áll; ezt javította Dézsi *kikeljen*-re.
60 Süt – sőt.

99.

Kézirata: **Uo.**

A versfők értelme: BALASSA BALJNTHE.

Balassának ezt a világ romlottságáról szóló szerelmi kicsengésű énekét eddig nem ismertük.

10 ki kellet ideje – tavasza.
34 Rucząghban – rútságban.
53 Hohár – hóhér.
54 Szaló gazdajának – szállást adó gazdájának.
58 A sor értelme: egy kegyes rárónak kedveztem, hízelegtem.

100.

Kézirata: **Uo.** Kiad. Balassa Bálint, Hazánk 1858, 215–17. – Dézsi, BBMM II, 404–406. – A szöveg után: „finis". A Jankovich-féle másolatban nincs meg, Dézsi a Hazánk szövegét nyomtatta le.

A versfők: BALASSA BALJNTHE.

Az utolsó versszak tartalmazza a keletkezés évét: 1663. Azt is említi itt a költő, hogy a Nyitra vizénél állt lesben. Tehát az év tavaszán írhatta. Balassa ekkor de Souche parancsnoksága alatt harcolt a török ellen. Május 5-én bevették Nyitrát. 15-én a váradi basa seregével való összecsapásban tüntette ki magát Bakabánya alatt, 16-án pedig Zsarnócnál verték meg az ellenséget. (Vö. Hont vármegye és Selmecbánya szabad királyi város. Szerk. BOROVSZKY SAMU. Bp. 1906. 333.)

11 reájok – A szótagszám kéttagú ejtést kíván.

13 Áron kivirágzott vesszőjéről lásd IV. Móz. 17. fejezetét.

51 tapoltalo – eltaposó.

52 valasztatod – változtatod? Talán a másoló hibázta el.

101.

Kézirata: **Uo.** – A szöveg végén: „finis".

Az öt istenes éneket tartalmazó, ma is egybefüggő füzetrész első darabja. Eddig nem ismertük, éppen úgy mint még más hármat az énekek közül.

21 mezett – mézet.

102.

Kézirata: **Uo.** – A szöveg után: „finis".

Vö. az előző szám alatti jegyzetben mondottakkal.

11 finnel – fénnyel.

103.

Kézirata: **Uo.** – A végén: „finis".

Vö. a 101. számú jegyzettel!

5 eletem targya – életem célja.

104.

Kézirata: **Uo.** – A szöveg után: „finis".

Vö. a 101. számú jegyzettel!

A latin jelmondat magyarul így fordítható le: Nem a szerencsének, hanem az Istennek.

29 Tudom minden ezétt – ismerem minden ízét.

32 tünderseghe – változékonysága, mulandósága.

36 delczeghseghe – kevélysége.

105.

Kézirata: **Uo.** Kiad. BALASSA ANTAL, Hazánk 1858, 217–18. – DÉZSI, BBMM II, 407–409. – A szöveg után: „finis".

Vö. a 101. számú ének jegyzetével, illetőleg a bevezetéssel! A szerzés helyét (Vágbeszterce) és idejét (1669) az utolsó versszak tartalmazza.

A cím alatti latin mondat magyarul: Légy irgalmas hozzám, bűnöshöz, én Istenem!

16 ferre – félre. (Ugyanígy a 23. sorban is.)

106.

Kézirata: **Uo.**

A XVIII. századból származó öt változata kiad. RMKT XVII/3, 245. sz. Lásd a bevezető jegyzetben mondottakat.

4 Ertám – a. m. írtam.

21 szép szovál – sípszóval.

22 joságával – jó szagával.

25–28 A sorok végén az állítmányok íző nyelvjárásban felszólító módban állanak: támadgyék, szikrázzék, veszekedjék, szűnjék.

27 ülö – ölyv; a sor negyedik szavának olvasata bizonytalan.

32 altálad – olv. általád, azaz átallottad.

34 tálal – a. m. találj.

39 hitőszigett – hiteszegett.

107.

Kézirata: **Uo.**

Az ajándékkísérő, eddig ismeretlen versikét Balassa saját kezűleg írta be annak a levélnek üresen maradt rektójára, melynek verzóján a „Be jaro vers" (96. sz.) olvasható.

108.

Kézirata: **Uo.**

Az ajándékküldeményt kísérő ötsoros verset a következő szám alatt közölttel együtt a „Be jaro vers"-et tartalmazó lap alsó üres felére írta le Balassa.

109.

Kézirata: **Uo.**

Vö. az előző szám alatti jegyzettel!

110.

Kézirata: **Uo.**

Balassa Bálintnak ezt az autográf versfogalmazványát Jankovics József lektor találta meg.

LISTIUS LÁSZLÓ

ÉLETE

Listius László azok közé a magyar költők közé tartozik, akivel irodalomtörténetírásunk munkásai régóta foglalkoztak. A múlt század közepe táján többet tudtak róla, mint pl. Balassi Bálintról. Néhány évtizednek kellett mégis eltelnie, hogy a személyével kapcsolatban napfényre került adatokból kiszűrjék a rávonatkozókat, és összeálljon életútja. Ezt a munkát elsősorban Komáromy András végezte el a múlt század utolsó évtizedeiben.

Ő számolta fel a származásáról vallott téves nézeteket, melyeknek KEMÉNY JÓZSEF volt első megfogalmazója (A Nagyköpcsényi Listi család eredete, növekedése és hanyatlása. ÚMMúz 1854, I, 489–511), TOLDY FERENC pedig az elterjesztője (Irodalmi kézikönyvének különböző kiadásaiban és Magyar költők élete. I. Pest 1870. 107–109). Bebizonyította, hogy összetévesztették Listius Lászlót, a költőt az ennek anyjától adoptált Lászlóffi Györggyel. (KOMÁROMY ANDRÁS: Vélemények Listi László származásáról. Listi László élete. Bp. 1887. Függelék. 55–62 és Listi László munkái. Bp. 1891. Függelék. 94–104.) Ő mutatott rá, hogy nincs igaza CSERGHEÖ GÉZÁNAK, aki szerint két Listius élt a XVII. században. (Listhy László a költő s a gyilkos két külön személy. Száz 1889, 148–50. – KOMÁROMY ANDRÁS: Költő-e vagy gonosztevő? Száz 1889, 240–46 és Listi László munkái. Bp. 1891. Függelék. 104–12.)

KOMÁROMY ANDRÁS több évtizedes kutatásai derítették a legtöbb fényt Listius életére. (Köpcsényi gróf Listi László. Száz 1886, 32–53, 122–40. – Listi László élete. Irodalom-történeti tanulmány. Bp. 1887. – Listi László és Wesselényi Ferenc nádor. ItK 1895, 195–203. – Adatok Listi László életéhez. ItK 1897, 335–45, 451–70. – Listi László munkái. Életrajzzal bev. Bp. 1891. Olcsó Könyvtár.)

Az adatfeltáró munkából részt vállalt ILLÉSSY JÁNOS is. (Gróf Listi László életéhez. ItK 1894, 447–52. – Két oklevél Listiről. ItK 1905, 372–75.)

A „színlelés költőjének" (KOVÁTS ANTAL: Listius László gróf a színlelés költője. A nagykanizsai főgimn. értesítője. 1910/11. Klny. is), „a magyar irodalomtörténet legnagyobb gonosztevőjé"-nek (REMÉNYI ISTVÁN, Literatura 1928, 325–27), „a magyar Villon"-nak (KUNSZERY GYULA, Élet és Irodalom 1963, 52. sz.), „a kalandorköltőnek" (RADNÓTI MIKLÓS: Egy kalandorköltő a XVII. században. Tanulmányok, cikkek. Bp. 1956. 232–41) írói tevékenysége szinte független életétől. Költészete semmit sem tükröz vissza rendkívül furcsa életéből, gonosztetteiből. Költői működésének egyetlen gyűjteményét 25 éves korában nyomtatta ki. Semmit sem tudunk róla, hogy a költészettel ezt követőleg, tehát 1653 után is foglalkozott volna.

Mivel költészete és élete között nincs összefüggés, életének ismertetésében nem térünk ki mindazokra a részletekre, melyeket a kutatás eddig napfényre hozott. Nem látszott szükségesnek, hogy gyilkosságai, hamisításai, gyújtogatásai, az alkímiával és pénzhamisítással való foglalkozásai, perei vagy szodomitasága ügyében széles körű levéltári kutatásokat folytassunk. Az eddigiek eredményeit foglaljuk össze, illetőleg egészítjük ki néhány eddig ismeretlen adattal, hivatkozással.

Listius László (ebben az alakban szerepel neve nemcsak könyvének ajánló levele végén, hanem ránkmaradt írásaiban, a különböző hatóságok és kortársak irataiban, leveleiben) születési idejét nem ismerjük dátumszerű pontossággal. A leleszi konvent egyik 1631. augusztus 15-i keletű

írása „puerum Ladislaum trium annorum integrorum vel circiter" nyilatkozatot tartalmaz születési idejét illetőleg (kiad. KOMÁROMY, ItK 1897, 338). Ebből következtetve 1628-ban látta meg a napvilágot. Erdélyben született, de nem tudjuk közelebbről, hogy hol.

Apja Listius Ferenc volt. Bethlen Gábor bizalmi embere, szamosújvári kapitány, aki 1625-ből való két levelében így írta alá nevét: „Franz Listius Freyherr Fürst. Durchl. in Siebenbürgen, General Artilerie-Meister." (Kiad. SZABÓ GYULA, TT 1888, 641–43.) A családi hagyományoknak megfelelően külföldi egyetemeken (Padova, Siena, Strassburg) tanult. Ő is tanúbizonyságát adta a Listiusokban meglévő irodalmi törekvéseknek. *Qvaestionum, Praecipve Politicarum, Ex Agricola C. Cornelij collectarum* címmel vizsgadolgozatot nyomtatott ki Strassburgban. (RMK III, 1178.) Bethlen Gábor diplomáciai feladatokat is bízott rá, a Brandenburgi Katalinnal való házasságot előkészítők között is találkozunk vele. (Vö. SZABÓ GYULA: Bethlen Gábor házassága Brandenburgi Katalinnal. TT 1888, 440 skk. – Kemény János önéletírása és válogatott levelei. Kiad. V. WINDISCH ÉVA. Bp. 1959. 157.) Anyja az Erdély egyik neves családjából származott Gyulaffi Zsuzsanna volt. Előbb Wesselényi Pál felesége. Kemény János szavai szerint a fejedelem „szerezte neki". Mikor Listius Ferenc 1630-ban meghalt, az anya fiát kiküldte Magyarországba, ahol nagybátyja, Listius János volt a gondviselője. Egy 1630. november 12-i keletű írás említi ilyenként: „az kis úrnak, Listius Lászlónak potentiariussa- és gondviselőjeként". (Kiad. KOMÁROMY, ItK 1897, 338.)

Gyermekkoráról, iskoláztatásáról nem rendelkezünk adatokkal. Amit erről itt-ott elszórva mondottak, téves, „s részint Lászlóffy, helyesebben Listius Györgyre vonatkozik, akit sokáig egy személynek tartottak a költővel". (Vö. uo. 336.) Csak feltételezés, hogy apja és ősei példáját követve ő is járt külföldi egyetemeken.

A Moson megyei Köpcsény volt a család fészke. Ezt még dédapja, a győri püspök és kancellár szerezte adományul Miksa királytól 1576-ban. 1644-ben azonban III. Ferdinánd rendelkezése szerint minden jószágukat Lippay Gáspár kapta, mivel Listius János és László I. Rákóczi György pártjára kelt, a hűtlenség bűnébe esett (kiad. KOMÁROMY, ItK 1897, 339). Valószínűleg ennek is szerepe volt abban, hogy az erdélyi fejedelem egykori tanácsurának fia a királyi Magyarországon nem számított grata personának. Bár birtokait visszanyerte Listius László, sem katonai, sem közéleti pályán nem találkozunk nevével. Pedig a Listius család rokonságot tartott a leghatalmasabb és legelőkelőbb családokkal, a Thurzókkal, Draskovichokkal, Széchyekkel, Wesselényi Ferenccel stb. Rokonságba került a Bánffyakkal is. 1645-ben László eljegyezte alsólindvai Bánffy Kristóf tárnokmester leányát, Hedviget. A következő évben – 18 éves korában – pedig feleségül vette őt, akit anyja kivett bátyja, Draskovich János (ekkor még csak horvát bán) gyámsága alól. (Vö. KOMÁROMY IV. sz. dokumentumával; kiad. ItK 1897, 339–41.)

A nagykorú, nős Listius László is megszabadult nagybátyja gyámkodásától, aki Köpcsényből a Liptó megyei Lipcsére telepedett át. Az elválás nem lehetett túlságosan atyafiságos, ahogyan erre a kettőjük közti későbbi kapcsolatokból, ellenségeskedésekből visszakövetkeztethetünk.

Listiust a következő években az a terv foglalkoztatta, hogy felesége Zala megyei jószágait közelebb hozza a saját, Moson és Sopron (Kabold) megyei birtokaihoz. A Bánffy család leányága ekkor a fiscussal pereskedett. Listius jobbnak látta eladni felesége jószágát. 1647. február 6-án megjelent feleségével együtt a vasvári káptalan előtt, és 5000 tallérért eladta azt Draskovich János nádornak. Jó egy hónap múlva azonban Nádasdy Ferenccel kötött olyan szerződést, hogy felesége jószágait cserébe adja Nádasdy dörföli (Sopron m.) kastélyáért és uradalmáért. Bánffy Hedvig ugyanis olyan írást adott Nádasdynak, hogy a Draskovich Jánossal történt egyezség akarata ellenére, tudtán kívül történt („az én akaratomon és tudomásomon kívül is végzett uram ő kegyelme, az káptalan előtt is kényszerítésből köllött vallanom, nem is tudtam mit, melynek bizonyságára adva ez levelemet, nem mervén, uram ő kegyelme haragjától tartván, nilván ezent kijelenteni, ezt pedig az okra cselekszem, hogy részes ne legyek abban a penaban, melyet uram ő kegyelme palatinus urammal ő nagyságával végezett..." – kiad. KOMÁROMY, ItK 1897, 341).

Nádasdy a zálogos összeget is magához váltván, az egyezségre királyi jóváhagyást eszközölt ki, és 1647. szeptember 20-án Sibrik Istvánnal együtt megosztozkodott Bánffy Kristóf hagyatékán.

Másképpen folyt le Listius László pereskedése Sibrik Istvánnal. Sibrik anyja révén Bánffy-jószágokat örökölt, s ezeket békésen bírta néhány évig. 1647-ben azonban Listius, feleségétől felhatalmazva, törvénybe idézte, hogy a javakat jogtalanul bitorolja; a kezében lévő oklevelek csak megőrzés céljából kerültek hozzá. Felszólította Sibrik Istvánt, adja őket vissza a szóban forgó jószágrészekkel együtt. Listius a bíróság előtt kötelezvényt mutatott fel, melyben Sibrik keze írásával és pecsétje alatt elismeri, hogy a Bánffy Kristóf maradékait illető okleveleket csak megőrzés

végett vette kézhez. Draskovich nádor elküldte ítélőmesterét, hogy Sibrik javait Bánffy Hedvig részére foglalja le. Az azonban ellenszegült, pártfogókat keresett. Ezt tette Listius is. Emberét, Bella Ferencet Prágába küldte, hogy királyi parancsolatot eszközöljön ki. Batthyány Ádámhoz is folyamodott, pedig éppen őt használta fel Sibrik Listius ellen ütőkártyaként. A már addig is Batthyány által használt Bozsok mellé elzálogosította neki Csákot és Velemet is. Nádasdy Ferenc is meg volt győződve Sibrik igazáról és Batthyány által tájékoztatni igyekeztek Pálffy Pált, az országbírót.

Mintha Listius előre érezte volna a rá váró bajokat. 1648. május 22-én levelet írt Batthyánynak, akiről azt hitte, hogy nincs beavatva a dolgokba, nemhogy azoknak főszereplője. Azt írta többek között: „... nem tudom, micsoda indulatbol artatlansagom minden Patronustul es io akaroimtul el hogyattatuan, Töruinyes igazságomban gatath vetettek..." (OL Batthyány-család lt. Missiles 29559.) Amint tízegynéhány esztendő múlva a pozsonyi káptalan emberei előtt Bella Ferenc vallotta: Prágában az oklevelek átírásakor „ezek közül néhány Szelepcsényi György kanczellárnál gyanúsnak találtatott, s idő múltával Mikulich Tamás personalis hamisaknak is nyilvánította azokat". (Vö. a tanúvallatási jegyzőkönyvvel; kiad. KOMÁROMY, ItK 1897, 458–69.)

Amitől tehát Listius félt, bekövetkezett. A Pozsonyba hívott érdekelt felek meghallgatásakor Pálffy Pál meghallgatván a feleket, megvizsgálta a Listiustól beterjesztett leveleket, és egyértelmű megállapítást nyert, hogy hamisítványok. Mindezeket elsősorban azokból a levelekből tudjuk, melyeket Sibrik István és Nádasdy Ferenc írt Batthyány Ádámnak, melyek az OL-ban a Batthyány család körmendi levéltára XVI–XVII. századi missilisei közt találhatók. Tarnóc Mártonnak kell köszönetet mondanunk, hogy a leveleket lemásolta, azokat rendelkezésünkre bocsátotta. (A 43122–7, 43131; 32121, 32125, 32128, 32131. jelzetű levelekről van szó.)

Hogy a per hogyan végződött, egyelőre nem tudjuk, de az előzményekből következtetni lehet, hogy Sibrik István birtoklási jogát elismerték. Akárhogyan is ért véget a per, 1649-ben Listius és Sibrik István egyezséget kötött, melynek értelmében Listius a Sopron megyei Dörfölt 14000 forintért zálogba adta Sibriknek. (A pozsonyi káptalan előtt tett szerződés az OL Sibrik-cs. levéltárában 1649. évi cs.)

Sem ezekből, sem a következő évekből nem tudunk Listius László családi és magánéletéről jóformán semmit. Egy 1658. március 18-án tartott tanúvallatáskor Pakay Benedek, Moson vármegye juratus assesora azt vallja, hogy Listius szodomita életet folytatott; felesége neki arról panaszkodott, hogy „ő vele is sodomitául bánt, kiben meg is szakadkozott volna. Azt is mondotta, hogy ő neki az ura gonoszsága miatt kell meghalni". (KOMÁROMY, ItK 1897, 453–54.)

Felesége, Bánffy Hedvig 1653-ban halhatott meg, ha nem már előbb. Egy töredékesen ránk maradt írásból ugyanis az derül ki, hogy második feleségével, Kecskés Évával együtt 1653–1655 köztre datálható időben kölcsönt vettek fel Aszalay Istvántól, a Kamara tanácsosától. (Kiad. KOMÁROMY, ItK 1897, 451.)

Listius botrányos életmódjáról ezekben az években azonban legfeljebb még csak suttogtak. Az ötvenes évek eleje még a sikerek idejének tekinthető, ha az eljövendőkre gondolunk.

1653-ban Bécsben megjelenik költői műveinek gyűjteménye, a *Magyar Mars Avagy Mohách mezején történt veszedelemnek emlékezete*. (RMK I, 869.) Ezt követőleg 1655-ben pedig a császár neki és György fiának a grófi címet adományozza. A diploma keltezés nélkül található a Liber Regius 11. pag. 439–441. levelein; az előtte lévő bejegyzés dátuma 1655. június 25, az utána következőé szeptember 15. A bejegyzések azonban nincsenek szoros időrendben. De Listius a grófi címert 1655. szeptember 1-én már használja. Érdekes az oklevél a Listius család őseinek, érdemekben gazdag szolgálataiknak felsorolásáért, bár ez a genealógia nem mindenben egyezik a máshonnét ismert adatokkal. Az ősök érdemeiért, és nem Listius szolgálataiért kapta költőnk és fia a grófi címet. (Az oklevelet kiad. KOMÁROMY, ItK 1897, 341–43.)

Ebben a minőségben írt, első ránk maradt levele, melyre az előbb céloztunk, II. Rákóczi György fejedelemhez szól, akit már régen akart „levelével meglátogatni". Ingó és ingatlan jószágait ajánlja Rákóczi gráciájába, arra az esetre, ha tőle távol, Erdélyben élő anyja elhalálozna. (Kiad. KOMÁROMY, ItK 1897, 344.)

Ennek az évnek a vége felé, karácsony táján történt, hogy második felesége, aki pedig a tanúvallomások szerint többeknek „azon panaszkodott, hogy circiter másfél vagy fél esztendeje vagyon, véle nem hált az ura" (uo. 454), hogy „tiszta az urától", aki nem keresztény módon él (uo.) – fiúörökössel ajándékozta meg a grófot. Listius János kételkedéssel fogadta a gyermek születését; felkereste a nádort, és azzal vádolta Lászlót, hogy egy idegen fiúgyermeket tett felesége színlelt gyermekágyába, és most törvényes utódjának nyilvánítja. A nádor azonban nem adott helyt

keresletének. 1656-ban pedig László megjelent a király előtt, és a becsületén ejtett gyalázat miatt a vádló megbüntetését kérte. Ferdinánd a pozsonyi káptalant bízta meg, hogy Listius Jánost idézze meg. Ez azonban elállt a vádtól.

A gyermek hamarosan meghalt. De még egy év sem telt el, s Kecskés Éva megint fiúgyermekkel lepte meg a világot. Listius László a keresztelőre készült. (Vö. 1656. szeptember 19-i keletű levelét és egy másik dátum nélkülit az ItK 1897, 451–52. lapjain!) A sugdolódzások ezt az eseményt sem tartották különbözőnek az első fiú születésénél. Közben Listius László ellen Lidl (Liedel) Ulrik köpcsényi mészáros Moson megye hatóságaihoz fordult, hogy oltalmat kérjen ennek hatalmaskodásai, gyújtogatásai ellen. Kerekes Menyhért, a megye alispánja már régóta tisztázni akarta a Listius Lászlóról elterjedt vádakat, s több gyilkosságot, méregkeverést, gyújtogatást emlegetve a vármegye gyűlésén, megindította a vizsgálatot. Annál is inkább, mert Listius a megye főispáni székére törekedett. Ezt sikerült ugyan Bécsben megakadályozni, de azok a tanúvallatások, melyeket Listius László fellépésére a pozsonyi káptalan tartott 1658. március 21-én, hogy ti. az alispán gyalázta-e valóban őt a vármegyegyűlésen vagy másutt, hirdetvén felőle, hogy „az ördöggel bagzik, sodomita, méreggel eteti az embereket és égető", meg hogy embereit kirekesztette a megyegyűlésről, megtörtént tényekként erősítették meg Kerekes Menyhért magatartását. Az ügy folytatását nem ismerjük világosan. Kerekes megmaradt alispáni tisztében; Listius pedig kiegyezett a mészárossal 400 Ft kártérítés ellenében, mire az visszavonta panaszát (az egyezség kiadva: KOMÁROMY, ItK 1897, 453).

Közben pedig folytatta gyilkosságait, gyilkolási terveit, elsősorban Listius János „kigyomlálására", Kerekes Menyhért megmérgezésére. Szándékát azonban éppen a végrehajtásukkal megbízott szolgák fedezték fel a kiszemelt áldozatoknak. „Garabonciásságáról", az ördöggel való cimborálásáról – amivel valószínűleg már ekkortájt is hamis pénz készítésből származó jövedelmének akarta az emberek előtt magyarázatát adni – ő maga csinált propagandát.

Gonosztettei annyira közismertekké váltak, hogy az 1659-i pozsonyi országgyűlésen külön törvénycikk foglalkozott velük. A 112. cikkelyben azt végezték, hogy a nádor vagy a fiscus, de akár magánszemély kívánságára is indítsanak ellene vizsgálatot. A nádor Madách Jánost bízta meg a vizsgálat lefolytatásával, melyről a jegyzőkönyv csak töredékesen maradt ránk (kiad. KOMÁROMY, ItK 1897, 453–58). A 14 tanú fennmaradt vallomása a súlyos vádakat igazolta. Listius László a Sibrik István elleni perben hamis pecséteket készíttetett, leveleket hamisított; szodomita életet élt; meg akarta mérgezni Listius Jánost, Kerekes Menyhértet, sőt az anyját is; Bécsből hozatott leányanyákat, akiket a szülés után hamarosan meggyilkolt, gyermeküket pedig felesége szülötteiként tartotta; gyújtogatott, hatalmaskodott és még több gyilkosságot követett el.

A vádakat megerősítette az a vizsgálat, melyet Majláth Miklós koronaügyész fellépésére egy esztendő múlva a pozsonyi káptalannál a nádor elrendelt. 1661. április 30-án és a következő napokon Köpcsényben, Czun községben és a Moson megyei alispán házában 17 tanút hallgattak ki (a vallomások kiad. ItK 1897, 458–69). A cégéres vétkek mellett az is beigazolódott, hogy Listius Barcsay Ákos fejedelem pártján álló, a törökkel rokonszenvező ember volt. („Bár föl ne tegyen az római császár az török fényes portával" – mondotta; uo. 464.)

Bűneire az ítélet csak fej- és jószágvesztés lehetett volna. 1661. május 23-ára idézték törvénybe. (Kiad. ILLÉSSY JÁNOS: Gróf Listi László életéhez. ItK 1894, 450–52.)

1661. április 26-án azonban, Listius László Bécsben szerződésre lépett Wesselényi Ferenc nádorral – miután erre anyjától felhatalmazást szerzett, (A gyerőmonostori b. Kemény-család idősb, fejedelmi ágának okmánytára. Az 1648–49-diki néplázadás által feldúlt levéltár maradványaiból összeszedte: P. SZATHMÁRY KÁROLY, TT 1895, XVIII, 126–27) – s azt a 40 ezer forintot, mellyel a nádor az anyjának régóta tartozott, elengedte sok jó akaratjáért, „melyekkel ő nagysága ígéri magát minden istenes és törvény szerint való" igazságában (kiad. KOMÁROMY, ItK 1895, 198–99). Az adományozó levelet a pozsonyi káptalan két kanonokja előtt Wesselényi kívánsága szerint 1661. május 12-én hitelesítették is (kiad. KOMÁROMY, ItK 1895, 200–201).

Közben 1661. május 2-án megjelent I. Lipót rendelete a Listius László elleni eljárás felfüggesztéséről: „Cum autem nos idem negotium, *certis ex rationibus*, pro hac vice omnino suspendendum et in alium differendum esse velimus." (Kiad. KOMÁROMY, ItK 1897, 200–201.) Ez volt Wesselényinek „kegyelmessége, s' mind jelen lévő s' mind peniglen jövendőbeli sok rendbeli jó akarattyá"-nak megnyilvánulása.

Listius László pedig, részben anyja iránti hálából, részben a rá váró bizonytalan jövő miatt leköti anyjának Köpcsény, Jarendorf, Körtvélyes, Edlestal jószágait közel százezer forint értékben. Nyíltan kijelenti a káptalan előtt, hogy a 40 ezer forintot azért ajándékozta Wesselényi Ferencnek,

hogy nádori tekintélyével a fiscus által ellene támasztott perben segítse és megvédelmezze. (kiad. KOMÁROMY, ItK 1897, 201–203).

Listius László rövidesen ezután véglegesen lebukott. 1661 nyarán Bécsben letartóztatták. Vitnyédi így tájékoztatta erről Zrínyi Miklóst 1661. augusztus 25-i levelében: „Gróf Listius Lászlót az hamis pénzverésért Ausztriában megfogták és az Rumor mesternél vagyon." (Kiad. [FABÓ ANDRÁS] GARÁDY, MTT 1871, XV, 172.) Bécs városának törvényszéke 1662. december 22-én hagyta jóvá a halálos ítéletet: „Darumb gesagt unnd solle herr graf Ladislaus Listius mit dem schwert vom leben zum todt hingerichtet werden, benebens sein haab unnd güet der röm. kays. majest. unseren allergnädigsten herrn und lanndts fürsten etc haimb gefallen seim." (Kiad. KOMÁROMY, ItK 1897, 469.)

Mivel Listiust nem a magyar törvények szerint ítélték halálra, s javait nem a magyar korona, hanem egyenesen őfelsége számára foglalták le, a rendek sérelmesnek tartották az eljárást. Az 1662. május 1-én megnyílt országgyűlésen a rendek arra kérték az uralkodót, hogy a magyar törvények megkerülésével elítélt és kivégzett Listius László elkobzott javait adassa vissza törvényes örökösének, gróf Listius Jánosnak, Gyulaffi Zsuzsannának rá vonatkozó igényeit pedig vizsgáltassa meg a nádorral. (JEAN BÉRENGER: Les »Gravamina«. Remontrances des Diètes de Hongrie de 1655 à 1681. 263.) Így is történt.

Gyulaffi Zsuzsanna fiának ez idő tájt 5–6 éves törvénytelen örökösét, akit Lászlófi néven emlegettek, fiának fogadta, és 1664. február 27-én kelt végrendeletében tisztességesen gondoskodott róla. A pozsonyi jezsuiták felügyelete alatt nevelkedett. A Listius név balvégzete azonban nemsokára őt is utolérte. Véletlen pisztolylövéssel megölt egy embert. A szerencsétlenség miatt letartóztatták, elítélték. A börtönben halt meg 1679-ben. (KOMÁROMY ANDRÁS: Listi László élete. Bp. 1887. 48–51. – Uő.: Listi László munkái. Bp. 1891. 86–93.)

MŰVEI

Listius László költői munkásságának termékei az életének 25. évében Bécsben kinyomtatott *Magyar Márs Avagy Mohách mezején történt veszedelemnek emlékezete* (RMK I, 869) című kötetében maradtak ránk. A Cozmerovius Máté, „Chászár Urunk eö Fölsége Udvari könyv-nyomtatoja által" ízléses kiadásban kibocsátott könyv két fő részből áll. Ezeket egy üres levél választja el egymástól. A lapszámozás a második részben újra kezdődik.

Az első rész a címlap, az ország rendjeihez és az olvasókhoz szóló prózai bevezető után az 1–154. folióleveleken a *Cladis Mohachianae* 4242 sorát tartalmazza Balassi-versszakokban. A második rész *Reges Hungariae ab Anno Christi CDI. ad Annum MDCLII. Ungaricis Rhytmis Descripti* címmel a magyar királyokról, majd a Magyarország két nevezetes gubernátoráról, illetőleg hét kapitányáról írt 6–6 felező tizenkettes strófákból álló versciklusokat, ez után a szerencse állhatatlanságáról, hatalmáról szóló szerzeményt, majd a Szűz Máriához mint Magyarország patronájához írt könyörgést és végül a Magyarország címeréről szerzett verset hozza az 1–80. számozású leveleken. A „Laistrom mely Ez könyvben lévö nevezetésb dolgoknak fel-találására igazet" a könyv végén 7 számozatlan lapot foglal el.

Az egyes darabok ismételten visszautalásokat tartalmaznak a megelőzőkre, s bár az ajánló sorokban megmagyarázott tervtől némileg eltérő módon következnek egymásután, Listius könyve tudatosan megszerkesztett műnek tűnik. Valószínű, hogy ahogyan a történeti tárgyú epikus mű megírására az 1651-ben Bécsben, ugyanannál a kiadónál megjelent *Szigeti veszedelem* adott ösztönzést, Zrínyi hatását láthatjuk abban is, hogy a terjedelmes *Magyar Márs*-hoz lírai költeményeit is hozzácsatolta.

Listius műve keletkezési idejéről, körülményeiről nem nyilatkozik. Benne életrajzi utalás, egyéni vonatkozás (hacsak ilyennek nem tekintjük a *Magyar Márs* 2986. sorát, ahol megmondja, hogy járt a csata színhelyén) nincs, múltjából semmi nem tükröződik, jövője alakulására belőle semmit nem következtethetünk. A kézirat sorsa ismeretlen.

Az irodalomtörténet-írás Listius verstermésével ez ideig alig foglalkozott. Akik róla írtak, elvétve tesznek említést műveiről, s az egyre elítélőbb vélemény közhelyként él az irodalmi köztudatban. A kritikai kiadásnak nem feladata a versek értékelése. Keletkezési körülményeikkel, forrásukkal azonban foglalkoznunk kell, és vizsgálnunk kell Listius eljárását.

Ebben a tekintetben a felderítés munkáját PINTÉR JENŐ végezte el két dolgozatában. (Listius

László Mohácsi Veszedelmének forrásai. ItK 1906, 152–71, 280–91. – Nagyköpcsényi Gróf Listius László (1628–1661). A bp.-i VI. ker. főreáliskola ért. 1910/11, 3–20. – Klny. is.) A *Magyar Márs*-ról és Listius történeti tárgyú verseiről, illetőleg forrásairól ő közölt igen részletező és általában helyes eredményeket, kimutatásokat, szövegösszevetéseket. Itt csupán megállapításainak a lényegét foglaljuk össze.

A *Magyar Márs*-nak „csak egy tizedrésze független más munka közvetlen hatásától. Ám ezen szigorúan megtizedelt versszakokban is felmerülnek olykor, olyhelyütt a classicus és bibliai vonatkozások, Zrínyi eszméi, Balassi képei, a zsoltárok hasonlatai, a kor divatos kifejezései és onnan kölcsönvett szólamok." (I. m. ItK 1906, 289.)

Brodarics Istvánnak 1527 március–áprilisában keletkezett és még ugyanebben az évben Krakkóban nyomtatásban is megjelent *De conflictu Hungarorum Cum Turcis ad Mohacz* (RMK III, 270) című munkája volt Listius fő forrása. Pintér Jenő ismételten hangsúlyozza, és emiatt elítéli Listiust, hogy fő forrására nem utal (i. m. ItK 1906, 157, 285 és Nagyköpcsényi Gróf Listius László. 12), illetőleg, hogy mindössze két helyéből olvasható ki Brodaricsra vonatkozó „némi célzás" (ItK 1906, 285). Valóban csak egyből! De ez több, mint célzás. Találkozunk ilyen általános kifejezésekkel: „Az Historiából... öszve-szedte, mint állott" (1095), „Igazán számlálom, valamint találom az írásba" (1404), „Mások írásából és Historiákból hogy történt, hírrel hallom" (3398), melyek csakugyan nem utalnak Brodaricsra, de az 1039–41. sorokban világosan megnevezi őt:

> Országh állapottyát, minden részét s táját Brodaricus igy iria,
> Hol történt esetünk, s el veszet nemzetünk, lássa haki akaria,
> A' mint irásomban tettem mint homályban, ott bővebben találla.

Pintér elítélésének ennyiben igaza van: ahhoz képest, hogy 1414 versszakból 957 lényegében verses fordítása Brodarics történeti prózájának – nevének egyszeri említése félrevezető. Főleg, ha figyelembe vesszük, hogy ugyanakkor jegyzeteiben, mint forrásra kilencszer utal Bonfinire; s az 1032. sorban olyankor is őt idézi pl., amikor Brodaricsot írja át.

Listius a *Magyar Márs* szövegében sűrűn ad jegyzetet. Ezek kétfélék. Szöveg közt jelekkel (†, *, zárójelbe tett betűkkel) utal a lapaljai jegyzetekre. A könyv margóján a sorok végén mondatban, mondattöredékben tartalomszerű megjegyzéseket, rövid jellemzéseket, útbaigazító tájékoztatásokat közöl. Összesen 259 jegyzete van, ebből 159 magyarázó, tartalommutató. Legnagyobb részük felesleges, mert nem lényegbe vágó. Forrásmegjelölései általában antik történeti, mitológiai nevekre, bibliai személyekre vonatkoznak, de sokszor éppen nem illetékes írókra való utalással a tulajdonnevek magyarázataként. 100 forrásmutató jegyzetéből Ovidiusra 20, Vergiliusra 16, Plutarkhoszra 12, Martialisra 8, Pliniusra 7, Ciceróra 4, Senecára 3, Papinianusra, Horatiusra, Hérodotoszra, Claudianusra 2–2 ízben, más 11 szerzőre 1–1 ízben hivatkozik. A Bibliának 16 könyvére utal. Listius forrásmegjelölése néha túlságosan szűkszavú, egy-egy név csupán. Nem is mindig helytálló. A rómaiak katonai kitüntetésével a „hét ékes koronával" kapcsolatosan pl. Vergiliusra „De Lat. Reg." utalással hivatkozik. Vergiliusnak nincs ilyen munkája; a 177. sor jegyzetében meg Ovidius *Fastorum libri* 9. könyvére hivatkozik, pedig csak hat készült el belőlük. Tehát látszat csak, hogy Listius alaposan ismerte a görög és a latin irodalom termékeit, az antik hiedelemvilágot. Ott magyaráz legtöbbször, ahol erre nincs nagy szükség, a ritkább neveken, ismeretlen mozzanatokon átsiklik.

A *Magyar Márs* történetét Listius Brodaricstól vette át. Mikor azt versbe öntötte a *Szigeti Veszedelem* lebegett szeme előtt. Zrínyi módján, az ő felfogásában írta meg munkáját. Ő is írt ajánlást, előszót, peroratiót. Nála is Isten hozta ki nemzetünket Szkitiából, térítette a keresztény hitre, áldotta meg sok jóval. Isten bűneinkért ront bennünket a törökkel. De ha hozzá térünk, újra életre hozza népünket. Zrínyit követi az áthidalások módjában, az elmélkedő betoldásokban. Többször szól a szerencse állhatatlanságáról, Zrínyihez hasonló gondolatkörben mozogva, néha még a szavakban is vele megegyezőleg: „Fut s fárad az ember..." (2914. sor; vö. a *Szigeti Veszedelem* IV. énekével!). Többször sóhajt fel a török had egybegyűltekor (400–405., 565–73., 2305–25. sorok, az utóbbiakban seregszemle!). A törökök Listiusnál is áldozatot végeznek, főpapjuk győzelmüket jósolja meg (3229–85. sor). Van álomjelenet (241–43., 3265–79. sor), és II. Lajos apotheozisa is (3637–3726. sor) a *Zrínyiász*-ban gyökeredzik. (Vö. Pintér: i. m. ItK 1906, 280–84. lapokkal!)

Nem mutat nagy önállóságot Listius a magyar királyokról, vezérekről írt verseiben sem. Ahogyan Pintér rámutatott, munkájának ebben a részében Zsámboki *Reges Ungariae Ab Anno Christi CDI. usque ad MDXLVII...* (Bécs 1567 – RMK III, 557) és Baksay Ábrahám *Chronologia*

De Regibus Hungaricis (Krakkó 1567 – RMK III, 559) c. munkáját forgatta. Megjelent a Zsámbokiféle Bonfinius kiadás függelékében: *Antonii Bonfinii Hungaricarum Decades Quatuor, Cum Dimidia. His accessere Joan. Sambuci Aliquot Appendices ...* 914–35. (Hannoviae 1606 – RMK III, 570); majd ezt követőleg még több ízben. (Vö. RMK III, 706, 3633.) Belőlük többször szóról szóra átvesz szöveget. Zsámbokit követi abban, hogy egy versbe foglalja Vencelt és I. Károlyt, hogy királyaink sorába felveszi III. Frigyest és I. Miksát; vagy hogy ő sem ír Árpádról, Zsoltról. Mária és Erzsébet királynőkről viszont Zsámbokitól eltérőleg verset szerez. De így találta ezt Baksaynál. Nem támaszkodott erre a két forrásra a II. Mátyás, I., II., III. és IV. Ferdinándról szóló részekben. Ezekben még kevesebb a kézzel fogható történeti tényanyag, mint az előzőkben. Annál több a Habsburgháznak hízelgő, dicsőítő magasztalás. „Valószínűleg a Habsburg-családnak rendkívül hízelgő verseiért" kapta meg Listius a grófi címet, mondja Pintér. (Nagyköpcsényi Gróf Listius László. 5. – A történeti versek forrásairól, a Zsámboki és Baksay szövegéhez való viszonyulásról lásd uo. a 14–19. lapokat!)

A' szerenchének álhatatlanságárúl szóló szerzeményében az epikus művére való visszautalás („Fegyvert s hadi-ezközt mind-addig forgattam / Vér szomjuzo Mársot Versemben foglaltam ..."), a Szerencse állhatatlanságának, hatalmának bemutatására szolgáló gondolatok és kifejezések szintén emlékeztetnek Zrínyire, illetőleg elszórtan fellelhetők a *Magyar Márs*ban. Jó részük közkeletű szólam volt a kor költészetében.

A' Boldogságos Szüz Máriához, Magyarország patronájához írott könyörgés a hajdani dicsőséget állítja szembe a jelen romlott állapotával. A dicső múlt, a régi győzelmek a törökön Mária oltalmazásának köszönhetők. „A' sok visza-vonyo s mint konkoly el hányo uyságok találmánya" miatt azonban a török torkába kerültünk. Listius azért könyörög, hogy Mária járjon közben fiánál. A költemény szemlélete a korban általános nemesi ideológiának katolikus vetülete.

Listiusnak a *Magyar Márs*ban közzétett alkotásai tartalmilag ciklust alkotó versgyűjteményként foghatók fel. A második rész sorrendje azonban nem logikus. Nem világos, hogy az Attilával kezdődő, Csabával és Aladárral folytatódó magyar „királyok" sorába mért Taksony és Géza került be István király elé; mért vette külön csoportba „Magyarország két nevezetes gubernátorát"; és mért zárta a sort a magyarok hét kapitányáról szóló versekkel. Feltehetőleg azért, mert Zsámboki, de Baksay is – elhagyta a hun vezérek és a magyar kapitányok tárgyalását. Baksay a hunoknak Pannóniába való második bejövetele bevezetőjeként sorolja fel a hét kapitányt, akikről Listius külön elógiumokat szerzett. De a hunok vezéreit egyikük sem említi. Listius azonban a hunok hat vezéréről is írt verseket. Nyomtatásban, előttünk ismeretlen okokból ezeket nem adta ki, de fennmaradtak Jankovich Miklós egyik gyűjteményében.

Az OSzK Kt Fol. Hung. 135. jelzetű *Külömbféle magyar verseknek gyűjteménye a XVIII–XIX. századból* címet viselő kézirata a 22a–24b lapokon 6–6 strófás elógiumokat tartalmaz Attiláról, Kevéről, Kadicháról, Keméről, Béláról, Budáról – tehát a hunok hat vezéréről (Dux Hunnorum), majd ezt követőleg Vérbulcsról, Örsről, Lélről – a magyarok kapitányairól. Az Attiláról, Vérbulcsról, Örsről, Lélről szóló epigrammák egyeznek a *Magyar Márs*-ban közöltekkel. Azzal a különbséggel mégis, hogy az Örsről szóló vers két utolsó strófája a nyomtatványtól eltérőleg így hangzik:

Hét Hadnagy közt noha ö rend szerint végső,
De ő Dicsérete volt mindenűt első,
Nem volt soha töre viadalon kesö,
Hanem győzedelmes és mindenkor fölső.

Hat Társ a' Harczokon mellőlle el hulván,
Marada egyedül a' Nep közt Kapitány,
De még-is elteig járt ellenség hátán,
Fent maradott hire azért holta után.

Ha a kilenc vers közül négyet Listius írt, logikus feltevés, hogy a többi öt is az ő szerzeménye. Egyébként a kézirat 25b levelén ezt a megjegyzést találjuk: „Lesznek a királyok".

A verseknek ez az egymásutáni rendje, a folytatást ígérő tájékoztatás arra vall, hogy Listiusnak eredetileg más volt az elgondolása a királyversek ciklusáról. Az eredeti sorrend ugyanaz, mint a Nádasdy-féle *Mausoleum*-é, melynek anyagát 1650 táján állították össze. (Vö. Rózsa György: A Nádasdy-Mausoleum és Nicolaus Avancini. ItK 1970, 466–78.) A királyversek magyar fordítását

először Csernátoni Miklós készítette el. (Kiad. RMKT XVII/10, 42. sz.) Meglepő felfogásbeli és kifejezésbeli párhuzamokat találhatunk a Csernátoni-féle megszövegezés és a Listius-versek között, amely jelenségre már Csernátoni fordításának kiadásakor felhívtuk a figyelmet. (Lásd uo.)

A hat hun vezér elógiumából Listius csak az Attiláról szólót vette fel nyomtatásban megjelent kötetébe.

A többi öt vezérről szerzett verset nem iktatjuk be a maguk logikus helyére, hogy ne bontsuk meg Listius kötetének szerkezetét, hanem a versek végén közöljük őket.

Irodalomtörténetírásunkban többször felvetették, olvasták-e Listius művét a kortársak és az utódok, volt-e hatása a *Magyar Márs*-nak. Bizonyára. Listius könyve megvolt Zrínyi Miklós birtokában. Az OSzK-ban található egyik példányban egykorú kézírással kijavították a *Magyar Márs* sajtó- és szótagszám hibáinak legnagyobb részét. TARNÓC MÁRTON mutatott rá, hogy *A' szerencse álhatatlanságárúl* c. szerzeményét Esterházy Pál szétszabdalta, s belőle öt verset kompilált; továbbá hogy egy ismeretlen kuruc énekszerző a *Magyar Márs*-ból átemelt versszakok csekély megváltoztatásával, néhány eredeti sor hozzátoldásával lírai telítettségű nemesi serkentő éneket állított össze a Rákóczi-szabadságharc megindulásakor. (Egy kuruckori vers szövegtörténetéhez. AHLH 1971, 149–55.)

Listius műveinek nyomtatott kiadása másodszor csak a XIX. század közepén látott napvilágot: Köpcsényi és jánosházai báró Listi László költői munkái. Kiad. ÜRMÉNYI JÓZSEF. Pest 1853. (Újabb Nemzeti Ktár.) Az 1653-as kiadás helyesírását Ürményi éppenúgy modernizálta, mint Komáromy András, mikor sajtó alá rendezte Listius műveinek kiadását: Listi László munkái, Életrajzzal bev. KOMÁROMY ANDRÁS. 3. kiad. Bp. 1891. (Olcsó Könyvtár 289.)

Jelen kiadásunk alapszövegét a 111–17. számú daraboknál az 1653-as bécsi nyomtatványból vettük. A jegyzetben ennek a kiadásnak a lapszámait tüntetjük fel. Tekintettel arra, hogy Ürményi József is, Komáromy András is Listius valamennyi művét ugyanabban a sorrendben közölte, mint a Listius életében megjelent könyv, az egyes daraboknál sem a második, sem a harmadik kiadásra nem utalunk.

111.

Nyomtatott kiadása: **Magyar Márs.** Bécs 1653. 1–154.

Az Nemes Magyar Országh Státussihoz, Aiánlo Levél a kiadvány számozatlan a_2/a–a_4/a lapjain, *Az Olvasóhoz* szóló ajánlás az a_4/b lapon olvasható.

A 13 részből és a *Peroratió*-ból álló *Cladis Mohachianae* a nyomtatványban nincsen sorszámozva. Kiadványunkban a sorokat folyamatosan, az egyes részek versszakait minden résznél újra kezdve számoztuk.

Listiusnak a nyomtatvány margóján szereplő magyarázó megjegyzéseit nyomdatechnikai okokból nem a szöveg mellett, hanem ott csak az ábécé nagybetűivel jelölve, a szöveg alatt közöljük. Utánuk adjuk a szövegközti forrásutaló jegyzeteket, ahogyan ez a kiadványban áll. Listius szövegközti betűjelei és a hozzájuk tartozó lapalji jegyzetek nem egyeznek mindig, nemegyszer zavart keltők. A 143–154. soroknak pl. úgy van s), t), u) betűs jegyzete, hogy a betűk nem találhatók a szövegben. A könnyebb eligazodás végett a szöveg közt is, meg a lapalji jegyzetekben is Listius jelölésétől eltérőleg az abc betűit alkalmaztuk sorjában, és nem használtuk pl. a † * + jeleket.

Jegyzetapparátusunkban csak a versszövegre voltunk figyelemmel, a forrásutaló jegyzetekkel csak néhány esetben foglalkoztunk; nem oldottuk fel őket, és nem mindig ellenőriztük megbízhatóságukat.

Mivel PINTÉR JENŐ dolgozatában (Listius László Mohácsi Veszedelmének forrásai. ItK 1906, 152–71, 280–91) igen alapos filológiai munkával pontos kimutatást készített Listius művének és forrásainak viszonyáról, az összefüggésekkel itt nem foglalkozunk, a párhuzamos helyekre nem hivatkozunk. Csak utalunk TARNÓC MÁRTON dolgozatára is (Egy kuruckori vers szövegtörténetéhez. AHLH 1971, 149–55), melyben azzal a kérdéssel foglalkozik, mely részekből kompilálták össze a *Cladis Mohachianae* soraiból a *Tekintetes nemes* ... kezdetű kuruc serkentő versünket (kiad. VARGA IMRE, KKK 122. sz.).

A bécsi kiadványban több sajtóhiba akad. Ezeket itt soroljuk fel. A szövegben kijavítottuk őket anélkül, hogy kurziválással, lapalji jegyzetben utaltunk volna rájuk. Nem vesszük azonban sajtóhibának – és nem javítjuk –, hogy a kiadvány több helyen *ch*-val írja a *c* (tánchol, kilench), illetőleg a *cs* hangokat (Chászár, Tanách). 180: Bellorophon, 192: Asszonty-is, 202: töl-etek, 283

a' kiszamos, 290: hadiképem, 376: hadait, 518: ispánségban, 547: ozstán, 589: el töre, 620: Sörnyü, 723: iszonyság, 728: puszitását, 758: Tatoztásában, 794: multatságának, 852: Bázch, 983: Titheti, 1001: napoként, 1113: erjével, 1260: Havasal nak, 1341: Mett, 1429: eredit, 1449: oszott, 1724: gémánt, 1786: igyhiresebben, 1947: üthözetre, 2007: bogy, 2056: ouj,tt (jutott helyett), 2192: izeneneteknek, 2227: hatttyu, 2235: láhatták-is, 2258: Ham-is, 2264: eledeit, 2348: kitegeté, 2433: golyob-is, 2481: mustra ha tódult eleszár tör, 2487: Saz, 2502: mi, 2605: megh-üthöz, 2614: mözöséget, 2778: Törökötek, 2911: kerben, 3019: megh-álna, 3111: Hogy, 3114: tavurul, 3242: fele-mele, 3245: A'Natoliában, bús, 3449: choporba, 3456: nyerés, 3484: az-tis, 3539: modot, 3541: Öh, 3590: Koronaval, 3617: Iestnek, 3640: gözedelmi, 3905: renttentö, 3958: Ütküzetnek, 4020: várót, 4025: fenegetéséböl, 4074: saskeserü, 4094: szabat, 4102: a margón: Pesehnél, 4115: puszitással, 4159: A'Nátoliában, 4198: donnan, 4222: köszyrüllye.

Lehetséges, hogy nyomdahibák folytán keletkezett a helyes szótagszám elleni vétségek egy része is, ezeket javítottuk. Egy-két esetben kijavítottuk a szóvégződéseket a rím kedvéért. Természetesen mindezek szerepelnek a lapalji jegyzetben. Változtatás nélkül hagytuk viszont az olyan könnyen olvasható szavakat, melyekben *ü* helyett *u*-t, *ö* helyett *o*-t, *ó*-t szedett a nyomdász. Számuk csekély, és olyan környezetben fordulnak elő, hogy elolvasásuk, megértésük nem okoz problémát. Nem változtattuk meg az olyan szavaknak régies alakját, melyek a mai nyelvhasználatban már nem élnek, a XVII. században azonban közkeletűek voltak, mint pl. Porta = portya, Imbre = Imre, Soklos = Siklós, innél-is = innét is stb.

Itt említjük meg, hogy az OSzK-ban található egyik példányban egy korabeli kéz javításokat végzett. A címlap barokk rézmetszet. A tábla felső részén három pár puttóangyal egy-egy koronát tart kezében, alattuk szalagfelirat: *Gloriose actorvm praemia.* Alatta két lótól és egy sastól vontatott harckocsin a felhőkön vágtázó páncélos vitéz jobb kezével a gyeplőt fogja, baljával Magyarország címerére támaszkodik. Szájából ez a jelmondat jön elő: *Pro Deo et Populo.* Alatta két lovas sereg csatajelenete, ágyúk, harci eszközök. Ez alatt címként: MAGIAR MARS. Ezt kurzív folyóírással az *M Lang sc Posony* aláírás követi. Megállapítható tehát, hogy a rézmetszetet Mauritz Lang készítette. 1649-től Bécsben, 1652 és 1653-ban Pozsonyban, 1658-tól pedig Nagyszombatban működött. (Vö. SZILÁGYI ISTVÁN: Adalékok a magyarországi képzőművészek névsorához. TT 1880, 163, valamint PATAKY DÉNES: A magyar rézmetszés története a XVI. századtól 1850-ig. Bp. 1951. 168–69.)

2 Nárdus – jóillatú fű, illetőleg olaj. A továbbiakban még többször előfordul.

15 statuára – azokra az érctáblákra utal itt Listius, melyekre a Croton melletti Lacinius hegyfokon emelkedő Héra-templom falaira Hannibál felsoroltatta haditetteit (i. e. 203).

25 ioszágh – itt: dolog.

31 Vö. Verg. *Aen.* 4, 173 skk.

40 Cnaeus Pompeius Magnusnak a Caesarral folytatott ún. második polgárháború (i. e. 49–48) elején kedvezett a hadiszerencse; később azonban Pharsalosnál vereséget szenvedett. Egyiptomba menekült, ahol megölték. – Caius Mariust azért illeti Listius a *fene* jelzővel, mert optimata ellenfelein (Sulla hívein) kegyetlen bosszút állt.

45 boltyábolis – sírboltjából.

46–90 A sorokban leírt „triumphálás" elsősorban Pompeiusnak i. e. 61-ben tartott diadalmenete.

98 meny ütö kötöl – villámtól.

112 Bellona – a háborúzás istennője.

113 Pallás – Pallasz Athéné nemcsak a művészetek, a tudományok, hanem a harc istenasszonya is volt. – Atlas – Iapetosz és Klümené fia; Perseus a Medusza-fővel az Atlasz hegyévé változtatta.

114 Mágog nemzete – a vad, harcias szittyák, akiket a magyarok elődjeinek, illetőleg rokonainak tartottak.

121 A sorral kapcsolatban vö. I. Móz. 9, 8–17.

127 Saulról, a tanítványokat üldöző, később megtért Szent Pálról van szó. Vö. Ap. csel. 9. fej.-ével.

128 aemulussinak – vetélytársainak.

133–135 A sorokat vö. a *Zrínyiász* I, 14–15., 17. strófáival.

140 Julust – más néven Ascaniust, Aeneas fiát.

141 Cándor – sajtóhiba Castor helyett?

143 Phocis – Észak-Görögországban; itt volt a Parnasszosz hegye, a múzsák lakóhelye, Delphoi, a kasztaliai forrás.

144 Apollo – a múzsák fejedelme, többek közt a költészet, a művészetek istene refrénszerűen többször előjön a következő versszakokban.

151 A sorhoz fűzött jegyzetben Listius Thaliát a szerelem istenasszonyának mondja; a vígjáték múzsája volt.

154 Medúsa – a Gorgók egyike; Pallasz Athéné változtatta szörnnyé. Fejét fürtök helyett kígyók övezték. Perseus pusztította el.

155 Pegasus – akkor szökkent ki Medusza testéből, mikor Perseus lefejezte. A szárnyas paripa az istenek lakóhelyére emelkedett fel. Apollón és a múzsák lakóhelyén, a Helikón hegyén a szentelt forrást, a Hippokrénét fakasztotta patájával; származat – a. m. származott; támat – a. m. termett, jutott. – A 155. sorhoz tartozó *v* előtti három jegyzet jelzése nem szerepel a szövegben.

157 Thémis – Themisz, a törvény, az igazság istennője; Apollón előtt a delphoi jósda úrnője.

158 Altydes – Alcydes – Héraklész.

161 Phoebe – Apollón istenségének női megfelelője, többek közt a zene, jóslás védőnője.

164 Lybethrisból – Libethrum vagy Libethra a Helikón délnyugati részén; két forrásával a múzsák és nimfák tartózkodási helye.

170 Delos – Apollón születési helye; Cythara – Cythere: Laconia déli csúcsán Venusnak szentelt sziget.

174 kereczen – olv. kerecsen, a. m. sólyom.

175 Ascrei vénnek – Aszkrában született Hésziodosz, a régi görög tanító költészet atyja; a jegyzetutalás hibás.

176 Suada – a rábeszélés istennője.

177 Caballinus – valószínűleg ide való a z') jegyzet és nem a 175. sorba. Ovidius *Fastorum libri* c. művéből azonban csak hat könyv készült el, a 9. könyvre utalás téves. Caballinus – talán a Sabelli szó rontott alakja. Sabelli – Sabini a sabinusok régi neve. A sabinusok földjén Horatiusnak volt egy kis birtoka villával, kis erdőséggel, közelében egy tiszta vizű forrással. (Vö. Sat. II. 6, 2.; Ep. I. 16, 12.)

178 Pimple – Pimpla a múzsáknak szentelt város és forrás Pieriában, a szövegben a szó fölötti betűjelet a lapalji jegyzet híján elhagytuk; sophothéos – a. m. 'bölcs isten', bizonyára Apollón, aki a múzsák fejedelme.

180 Bellerophon – Glaukosz korinthoszi király fia, aki a szárnyas ló (Pegazus) segítségével több hőstettet vitt véghez, s rajta az Olümposzra akart felszállni.

181 Paphos – Venusnak szentelt város Ciprus szigetén.

182 Latona (görögben Létó) – Apollón és Artemisz anyja.

183 Grineum – Grynia vagy Grynium: Aioliszban (Kisázsia) fekvő város Apollón templomával és jósdájával.

184 Czidáit – dzsidáit, lándzsáit.

185 Musaeumiában – olv. múzeumjában. A múzeum a múzsák székhelye, illetőleg tudós férfiak gyülekező helye.

192 Chlorys – a virágok istennője.

194 Pieriomban – Pieriában (vö. a 178. sorral!); a Pierosz hegység az Olümposz északnyugati lejtője közelében a múzsák lakóhelye.

195 Phoebus – Phoibosz Apollón.

198 higak – ernyedtek, petyhüdtek, nem feszesek; miért – egy szótagnak számít.

199 A sor jegyzetutalása és semmitmondó jegyzete – dd) – értelmetlen.

211 Mulciber (= ércet lágyító) – Vulcanus jelzője.

223 Lázárról lásd Luk. 16, 19.

238 Timár – pejoratív értelemben áll itt.

239 Ossi – olv. ősi, azaz ősei: Amurátes: I. Murád 1359–1389 közt, II. Murád 1421–1451 közt; Baiazétes: I. Bajazid 1389–1403, II. Bajazid 1481–1512 közt uralkodott.

247 A jegyzetutalás mutatja, hogy Listius a török szultánokról Philippus Lonicerus *Chronicorum Turcorum...* (Frankfurt 1578) c. művéből merítette értesüléseit. – Otománnus – Oszmán (1288–1326) viselte elsőként a szultáni címet.

250 Orchanesis – Urchán (1326–1359).

256 Baiazétes – I. Bajazid szultán, vö. a 239. sor jegyzetével.

259 Mahométes – II. Mohamed (1451–1481).

260 Bizáncot 1453. május 29-én foglalták el a törökök.

262 Cybelinus – Lonicerusnál Cybelius, illetőleg másként Calapinus Cyricelibes. II. Murád egyik fia volt, akit II. Mohamed állítólag megfojtatott. Más források szerint elmenekült, keresztény-nyé lett, III. Frigyes udvarában élt és halt meg. (Vö. CSATÓ ISTVÁN: Imperatores Ottomanici... I. Tyrnaviae 1747. 29–30.) – Héus – a. m. hiúz.

265 Selimus – I. Szelim (1512–20); elsőként ő viselte a kalifa címet.

283 Rhodus szigetét 1522-ben foglalták el a törökök.

286 Nándorfehérvárt 1521 nyarán foglalták el a törökök; a' kiszamos – olv. aki számos.

332 A sor a *fejedelmeket* miatt egy szótaggal hosszabb; *fejdelmeket* esetén jó. Mindenhol javítottuk a helyes szótagszám miatt.

390 Czeigházbul – a fegyverraktárból.

394 kiköt – akiket.

399 vesd megh bár magaddal – bár gondold meg magadban.

404 Hol – értelemszerűleg *hogy* kellene.

406 László – II. Ulászló magyar királyként 1490–1516 közt uralkodott. – Anna de Candalo – Candale-i Anna.

410 Ferdinánd Herczegnek – Habsburg Ferdinándnak, aki I. Ferdinándként az első magyar Habsburg-király lett. (1526–1564). – Károly: V. Károly (1500–1558), spanyol király, német-római császár.

414 A rendek beleegyezésével 1508-ban királlyá koronáztatta a négy esztendős gyermeket.

424 Lajos királlyal Habsburg Máriát már 1515-ben eljegyezték; a házasságkötésre 1522-ben került sor.

445 Ganymédes – Trosz (trójai) király fia, minden halandók közt a legszebb, akit az istenek elragadtak az égbe, és ott örök ifjúsággal ajándékozták meg.

446 Eloquentiája – ékesszólása.

447 Ionatas – Saul fia, Dávid király barátja, aki ennek életét megmentette, s véle össze akarta békíteni apját.

448 Laomedon – trójai király, akitől a fellegvár megerősítése származott. Fia Tithónosz, akit Éósz (Aurora) elragadott, örökéletet könyörögve ki néki Zeusztól.

457 Böchüs – megbecsült; Brodaricsnál a versszak mondanivalója így hangzik: „a nemesség előtt oly kedves és szeretett volt, hogy már gyermekkorától mindenki úgy tekintette, mint a királyság városnyosát, ha az jogos örökös nélkül üresednék meg". (Humanista történetírók. Vál. és jegyzetekkel ellátta KULCSÁR PÉTER. Bp. 1977. 291.)

463 Bottyáni – Batthyány Ferenc.

472 Peréni – Perényi Péter. Ő és Szapolyai János volt a koronaőr.

475 Sirmiában – Szerémségben.

478 Tomory Pált 1521-ben pápai rendelet kényszerítette, hogy elfogadja a kalocsai érsekséget; rábízták az ország főkapitányi tisztét is – közösen Szapolyai Györggyel.

489 barátságát – értelmileg *bátorságát* kívánkoznék ide; így javítja az 1852-es és az 1891-es kiadás is.

490–498 Frangepán Kristóf († 1527) korábban Ferdinánd osztrák főherceg szolgálatában állott, aztán hazajött. De „mivel nem csekély sérelmet szenvedett" (vö. Humanista történetírók – 293., valamint az 1088. lapokkal.) ismét visszament Ferdinándhoz.

502 A horvátországi hajdani Körös megyében született.

517 Bornemisza János 1506-tól 1526-ig budai várnagy, pozsonyi ispán. Ahogyan az 522. sorban olvashatjuk, a királyfi nevelője volt, de nem „tisztelte mindenki", mint az 522. sorban áll; Bakócz Tamás, Szapolyai János pl. gyűlölte.

541–546 Szalkai Lászlót 1626 elején megfosztották kancellári tisztségétől, melyet 1518 óta viselt, ezért adta vissza a „király pecsétét".

549 Vice volt méltóságból – Brodarics volt Szalkai helyettese; alkancellár.

561 tettetes – kiváló, nagy.

591 Nándorfehérvárról lásd a 286. sor jegyzetét.

594 Szalam-kemény – Zalánkemény a Szerémségben.

597 tartalékia – a. m. feltartóztatója, akadálya.

599 Tractust – vidéket, tartományt.

604 aditussa – bemenetele, átjárása.

613 Kochiára – olv. kocsijára.

623 had inai – ?

627 Tisiphone – az egyik fúria.

642 Szent György napián – március 24-én.

646 Boldogh Aszszony napra – Brodaricsnál: „a Szűzanya Erzsébetnél tett látogatásának szentelt napra, mely július hó második napjára szokott esni" olvasható. (Uo. 294.) Ez Sarlós Boldogasszony napja.

667–679 I. Zsigmond lengyel király 1625. november 15-én három évre szóló békét kötött a portával.

670 Geriedezet de félt – erősen vágyott a segítésre, de félt. (Néhány ezer katonát végül mégis küldött.)

679 A pápa ekkor VII. Kelemen volt (1523–1534).

683 Frángépán – Frangepán Kristóf; vö. a 490–498. sorok jegyzetével.

684 Salmis Miklos – Nikolaus von Salm (1459–1530), aki 1625-ben a paviai csatában foglyul ejtette I. Ferenc francia királyt.

686 Lysánder – híres spártai hadvezér.

689 Demetrius – híres macedóniai hadvezér a Nagy Sándor halála utáni időkben.

709–711 Vö. a 684. sor jegyzetével. I. Ferenc még fogságban volt, mikor Lajos követsége felkereste; hamarosan azonban egyezséget kötött V. Károllyal, visszanyerte szabadságát.

716 Pycziktonéban – Pizzighettone olasz városkában.

719 énsége – ínsége, azaz szüksége.

724 Spirâban – Speyerben birodalmi gyűlés volt.

729 proponálták – előadták.

730 A pápa követe Antonio de Burgio volt.

734 Mácedoni (Macedóniai) László 1526-ban Brodarics javára lemondott a szerémségi püspökségről, és pécsi prépost lett. Nem püspök, mint Listius írja.

739 megh rava – megrová, a. m. adót vetett ki rájuk.

767 düchös – olv. dühös.

796 tractusában – vidékén.

813 paissa – három szótagúnak olvasandó.

819 Kit ... kit – az első a Balatonra, a második a Fertőre vonatkozik.

820 Toth országh – Szlavónia és Horvátország.

824 Bithyhom – Bihács.

828 A sorhoz értendő: Magyarország uralma alatt.

848 Luglyo – Lublo várát és uradalmát a tizenhárom szepesi várossal együtt 1412-ben 37 000 garasért adta zálogba Zsigmond király.

859 Sévérinum – Szörény, Szörényvár (ma Turnu-Severin).

868 Hesperus – az esti csillag. Itt bizonyára nem ebben az értelemben használja Listius. Talán 'nyugati'-t jelent, azokat a mesés tájakat, ahol az ókori néphit a világ végét kereste. (Hesperidák kertje!) Atlasz és Heszperisz gyermekei, a Heszperidák gondozták egy bűbájos kertben az aranyalmákat.

869 Alcyonusnak – a megadott jegyzet alapján Alcionusról, a fajákok királyáról van szó, aki Scheria (Korfu) szigetén Odüsszeuszt fényes palotájában vendégül látta. – Laomedonról vö. a 448. sor jegyzetét.

872 Aristhéust – Arisztaiosz, a görög őslakosság istene terjesztette el a méhtenyésztést az emberek között.

873 Paphost – vö. a 181. sor jegyzetével.

884 Juliustul – Julius = Gyula – Gyula vezértől.

886 Situssi – állapoti, állásai.

904 eröt – logikusabb lenne: *erős*.

910 molmait – a. m. malmait.

918 rá szivárkozott – rááradt.

930 Pactolus – kis folyócska Lídiában, mely aranyat tartalmazott.

936 Hermus – folyó Kisázsiában; Tagus – Tajo folyó, az Atlanti-óceánba ömlik.

937 Tungokkal – hordókkal.
940 Cirenè – görög gyarmat Észak-Afrikában.
962 Batthán álol – Bátán alól.
967 Soklos – a mai Siklóst hívták így ekkor.
968 Valpott – Valpót (a Dráván túl!)
972 párton túl – a. m. parton túl, ti. Eszék a Dráva jobb partján fekszik.
982 Erdőd csak Listius szerint van a Dráva szigetében, valójában a Duna egyik jobb oldali kanyarában feküdt Eszék alatt.
986 Zattha – Szata vagy Szotin.
1013 Kamanacz – Kamenic.
1022 Fejér-Vár – Nándorfehérvár.
1032 Nándorfehérvár alól nem Amurátes (II. Murád) futott el, hanem II. Mohamed 1456-ban. (Brodarics is Amuratesről beszélt azonban.)
1040 esetünk – elestünk, bukásunk.
1052 rész – olv. réz.
1082 étte – evése, étele.
1091 tettetö – szép.
1110 mordélt – gyilkos fegyvert.
1120 Charibdisse – Charibdys – veszedelmes örvény; átvitt értelemben: veszély.
1127 tartalékián – vö. az 597. sor jegyzetével!
1132 Báthori István volt a nádor, aki a 1135. sor szerint bátyja, György várában, Babocsán feküdt.
1156 Batthyány Orbán erdélyi főúr (†1547) ebben az időben még nem játszott jelentős szerepet.
1162 Havasalt – Havasalföldet.
1171 mint Oraculumra – mint valami jóshelyre, csalhatatlan bölcsre.
1183 meg-posdúla – megindula, megrendült.
1188 Szent Jakab hóián – júliusban.
1201 hatot – előrehatolt.
1207 Residentiáiából – hattagúnak számít.
1208 egyeleslen – együttesen.
1211 Sárkány – háromtagú olvasat esetén jó a szótagszám.
1218 következöt vélték – bekövetkezendőnek vélték.
1225 puzdrás – tegzes.
1241 Colonia – római település.
1252 Vingrádi Horváth Gáspár a király főétekfogója volt.
1258 Botthiáni – lásd fentebb az 1156. sornál!
1273 annyira hozta – arra kényszerítette.
1282 Györgyöt – Basy Györgyöt.
1285 succussa – lényege.
1290 kellyen – olv. keljen, azaz jön.
1300 Az erdélyi püspök Gosztonyi János volt (†1527); elindult Mohács felé, de későn érkezett.
1304 Bassi tanácsából – Basy György kérte a királyt, kemény hangon írjon Szapolyainak, hogy a levelet másoknak megmutatva, azokat könnyebben rávehesse a hadba indulásra.
1309 Statilius *János* és nem György művelt humanista, később erdélyi püspök, János király híve (†1542).
1338 Fejer-Várnál – Székesfehérvárnál.
1345 Frangepán Kristófról lásd a 490–98. sorok jegyzetét. Augusztus 1-én még Speyerben tartózkodott.
1347 hivalkodo – ráérő, haszontalan.
1351 Macedóniai Lászlóról lásd a 734. sor jegyzetét!
1357 Nádasdit – Nádasdy Tamást, aki 1520-tól a királyi kancellárián szolgált, a mohácsi csata után Ferdinánd pártjára állt (†1562).
1360 Spirai Gyüléshez – a német fejedelmek speyeri gyűléséhez.
1399 követ vete – versenyre kelt.

1406 ghymiákkal – teherhajókkal.
1410 Pakosra – Paksra; Paks régi neve Pákos volt.
1411 Ur-Szín-változása – augusztus 6-a.
1422 hozzá vala – hozta.
1425 ide tartozot – ide tartott.
1429 Hannibál Cyprus-is – ciprusi Karthágói Hannibál.
1438 Goninszki Lénárd – Gnoynsky Lénárt, a lengyel segélyhad vezére.
1447 hata – érkezett.
1450 A váradi püspök neve helyesen Perényi *Ferenc*.
1469 A sor nehezen értelmezhető. Talán: az igazság elejét veszi, ha hamisság esik.
1493 Privilegiomokat – olv. privilégjomokat.
1507 ti-js – olv. tis.
1523 Boldogh Aszszony napia – augusztus 15-e.
1528 innél-is – a korban használatos; ma innét is. Bathára – Bátára.
1539 hiyia – híja, hívja.
1559 közt – a rím *kezt* alakot kívánna.
1572 hólt – a. m. hált; a rím miatt lett belőle *hólt*.
1575 nemzetesek – jeles nemzetségből valók.
1588 Perényi György-is – Brodaricsnál: „György grófot és Perényi Pétert". Ebből lett Listiusnál Perényi György. Perényi *Péter* 1502-ben született, 1519-ben lett temesvári főkapitány, temesi ispán, koronaőr.
1593 tészen birot magadat – nem világos!
1618 Salmis Miklósról lásd a 684. sor jegyzetét!
1623 réchéken – olv. récéken.
1641 törsökökkel – fatörzsekkel.
1657 Crasso – Krassó tava.
1669 baynak – a. m. bajnok.
1712 méréz – olv. merész.
1741 A sort vö. a 283. jegyzetével.
1744 Nándorfehérvárát 1521-ben foglalták el a törökök, előbb, mint Rodus szigetét. Brodaricsnál is így van, Listius forgatta fel az időrendet.
1771 Uy-faluban – Macedónújfaluban; helység, mely elpusztult.
1784 Lachesis és Clothó – a három párka közül ők fonták az élet fonalát.
1792 Podmaneczki – Podmaniczky Mihály: Istvánnak, a nyitrai püspöknek a testvére. Lajos királlyal együtt veszett a Csele patakba.
1813 Szápolyaitól is, Frangepántól is frissiben érkeztek követek a királyhoz.
1843 Vö. az 1309. sorral.
1862 gondoly – olv. gondol.
1893 Porta – portyázás, csatázás.
1898 Vagy vakot vagy hatot – Listius sokszor alkalmazza a kockajátéknak közkeletű szólásait; vakot vet a kocka, ha a dobó egyet dob. Ennek ellenkezője a hatot dobás.
1912 A sor értelme: azon óra tájban, hogy Podmaniczky jelentett a királynak. Az 1915. sorban Listius Brodariccsal ellentétben azt mondja, hogy a kancellárt a király Podmaniczkyval együtt küldte a táborba az urakhoz.
1930 Èrsek – Tomory Pál.
2016 restelkedök – restek.
2017 Morvaják – morvaiak.
2036 tartalékia – vö. az 597. sor jegyzetével!
2054 a' Bán Bottyánival – Batthyány Ferenc horvát bánnal.
2058 Vö. az 1357–1362. sorokkal.
2095 A sor értelme: a király azért tett neki kérdéseket, hogy megfordítsa elméjét.
2103 Amasia – város a Fekete-tenger partján; nyilván az egész környéket jelzi.
2149–2151 A sorokban a törökről van szó.
2155 velenczét – zászlót.
2170 enségh – nyomorúság.
2178 megh-füstölögh – olv. még füstölög.

2188 Phrygesek – a kisázsiai Phrigia lakói, a frígek; Aeneasnak gyakori jelzője volt.
2213 *Prényi* írásmód, illetőleg olvasat esetén jó a szótagszám.
2216 Szalaházi Thamás – Zalaházi Tamás királyi titkár, 1526-tól veszprémi püspök (†1537).
2225 hiuságon – olv. hívságon.
2229 Vates – jós.
2245 A kancellár már járt következtében a pápánál, nuncius volt.
2250 Canonizáltatni – szentté avattatni.
2264 nyvithassanak – olv. nyújthassanak.
2273 Ichacum – ichneumon: ragadozó emlős, melyről azt hitték, bemászik az alvó krokodilus szájába, garatját szétroncsolja, és így megöli.
2274 öregh marhának – nagy jószágnak.
2303 Deliman – A *Zrínyiász* hatására kerülhetett Listius művébe.
2304 fogh = fogd. (Ti. a második fog.)
2306 Sangyár Beglér – az I. rész seregszemlejében, a 397. sorban így: Sangyal Beglér.
2310 Saloniczi – olv. szaloniki.
2312 Phrygia – Kisázsia tartománya.
2342 megh-nittya – olv. megnyitja.
2344 kö éssöt – jégesőt.
2362 Czaigh-borteri – cajbertjei, tűzmesterei.
2458 Tahi – Tahy János Szlavóniából, valamint Bánffy János a horvát bánnal együtt érkeztek a táborba.
2473 A zágrábi püspök Erdödi Simon volt.
2479 Fegyver derék = fegyverderék a. m. mellvért, páncél.
2485 kecze – kecse = köpeny.
2503 Asel István – Aczél István pozsonyi várnagy.
2511 Jratos paissal – díszes pajzzsal; paissal három szótagúnak olvasandó.
2515 Móré Fülöp, 1524 óta pécsi püspök, a csatában elesett.
2521 ginciasok =? a *gimea, ginea, gimes* ≐ teherhajó származékszava lehet; talán *gineások* (= szállítóhajósok) rontott alakja.
2541 Dandár seregh – derékhad; de egyben tartalékot is jelentett. Ebben az értelemben áll pl. alább a 2551. sorban.
2575 A sor értelme: kétséges nyereség esetében.
2579 Ráskai (nem Rátkai!) Gáspár temesi ispán, tárnokmester, főkamarás; Török Bálint Nándorfehérvár eleste előtt nándorfehérvári bán.
2580 Kálnay István szörényi bán volt.
2620 magoktól – Magógtól.
2627 succusa – lényege, veleje.
2629 László – I. Ulászló (1442–1444).
2632 Wladislaus – olv. Uladiszlaus; Agésilaus – spártai király, sikerrel harcolt a perzsák ellen.
2645 kert – kerítés, szekérsánc.
2651 tartaléki – feltartói, akadéki.
2657 A szekérsáncot helyeslő három kapitány horvát, illetőleg szerb származású vitéz volt. Közülük Bakith Pál a leghíresebb, aki 1622-ben állt Tomory szolgálatába. A mohácsi csata után győri kapitány lett (†1537).
2684 Keresztelő János feje vételének ünnepe augusztus 29-e.
2709 pallérozot – fényes.
2711 czillagos pánczélban – csillogó páncélban.
2714 Parducz kallapagos – párducszőrméből készült süveget viselő.
2724 Poegasus – Pegazus.
2725 Résus Király – a trákok királya.
2753 kopia – három szótagúnak olvasva jó a szótagszám.
2784 Trepka András királyi udvarmester volt; Slik – Slyk István cseh vitéz.
2795 Abner – Saul hadvezére. (Vö. II. Sám. (Kir.) 2. fejezettel); Ámásza a pártütő Ábsálom hadvezére volt, Dávid azzal nyerte meg, hogy neki ígérte a fővezérséget.
2799 Aristaeusról l. a 872. sor jegyzetét.
2802 Latóna – vö. a 182. sor jegyzetével.

2803 jószágh – jóság.

2804 Dioné – Venus anyja.

2820 czafraggal – cafranggal: nyeregtakaróval, lelógó díszekkel.

2830 Curtius – bizonyára Curtius Rufusra utal, aki önfeláldozásával az istenek haragját kiengesztelte, teljes fegyverzetben a mélységbe vetve magát.

2848 Chesztricz – Czetricz Ulrich, a király apródja.

2849 lovagnak – lovagolnak.

2851–2852 A sorok értelme: Az urak után azok mentek, akiket azok megbízható testőrüknek választottak.

2857 kérizéres –?

2860 martalékban – az előhadban, zsákmányban.

2867 Mint harmadik személy – az országbíró a király után a harmadik világi méltóság volt.

2891 sirjától – zsírjától.

2919 hiuságos – olv. hívságos.

2928 miert tehát hjuságát – olv. mért tehát hívságát.

2975 Léthes vizét – Lethe: folyó az alvilágban; Lachesisről lásd az 1784. sor jegyzetében.

2999 halmoczban – halmokban, együtt.

3002 standár – nagy zászló.

3006 A sorban Listius a Nap négy lovának a nevét sorolja fel.

3017 vijával – olv. ujjával.

3078 Hesperusban – nyugati irányban.

3216 Agarustól fáyzot – Ágár rabszolganője volt Ábrahámnak, Izmaelt szülte neki. Mikor később Sára Izsákot világra hozta, elkergették őket; az Úr kijelentette, nem Izmaeltől származik az ő választott népe, a jövendő Messiás. Izmaeltől származtak az észak-arábiai nomád arab törzsek. A törököket is ezzel az elfajzott, „hamisan" származott pogány néppel azonosították.

3221 Iudásnak – Makkabeus Judásra történik utalás; a jegyzetben idézett bibliai passzus felvilágosítást nyújt.

3232 elöl el-küldötte – már előbb elküldte (ti. a következő sorban említett Imaiglert és Tollachert) Mekkába „áldozatot tenni".

3236 Muffti – a. m. törvénymagyarázó.

3238 Kadilecher – Kadi el Asker = legfőbb bíró, főpap.

3239 Zagatár – dzsagatáji: belsőázsiai török nép. Itt személynév.

3240 Derviser – török szerzetespap.

3242 Bessia = beslia; a török császár vagy főrangú tisztviselő testőre. Jelenti azonban általában a lovasságot is (vö. 3288. sorral).

3247 meggyen – mit tegyen.

3249 Az új fővezérnek a nevét is megmondja a 3293. sorban: Rézmán.

3254 jót volna – jött volna.

3337 kétséges – kétes, gyanús.

3340 hitesse = becsapja.

3448 Neveiket lásd a 2579. sorban!

3472 legeltek – szerte voltak.

3480 Curtiusról lásd a 2830. sor jegyzetét!

3484 Brodarics is céloz erre a magyarellenes hangra. Johannes Cuspinianusról (1473–1529) van szó. (Vö. Humanista történetírók. Válogatta és gondozta, jegyzetelte: Kulcsár Péter. Bp. 1977. 1087.)

3502 vágta – logikusabb lenne a *várta*.

3542 Titus Flavius Vespasianus 70-ben foglalta el Jeruzsálemet.

3565 Tagokkal – testekkel, holttestekkel.

3566 sengéjének – fiataljainak, ifjúságának.

3568–3633 E sorokban Listius részletesen szól a rómaiak katonai kitüntetéseinek, a koszorúknak vagy koronáknak fajtáiról, sorjában a corona triumphalisról (3574–79. sor), obsidionalisról (3580–88. sor), muralisról, castrensisről vagy vallarisról (3589–606. sorok), navalisról (3607–21. sor), civicaról (3622–3630. sor). A hetedikként (3631–3. sor) a laurusból készült ugyanaz, mint a corona triumphalis. A számszerű felsorolásban téved Listius, ugyanúgy, mint a jegyzetutalásban, ahol így hivatkozik forrására: Virg: de Lat. Reg.

3569 származat – származott.

3580 szállot Várnak – ostromlott, megszállott várnak.

3640 Hét Mennyei chorus – az angyalok hét karát a következő sorokban Listius felsorolja [(seráfok, kerubok, fejedelemségek, trónusok, erősségek (Virtutes), hatalmasságok (Potestatesek), uraságok (Dominationes)].

3652 Istáp – jogar.

3655 Vriel – Uriel, az Úr angyala.

3667 Iéricho – Jerikó rózsaligetét említi Jézus, Sirák fia könyvében (24, 18.).

3682 epeségét – lelki keserűségét, bánatát.

3689 Hiuságát – olv. hívságát; jelentése azonban: hiúságát, hivalkodását.

3698 Engaddi – Judea törzsének földjén, a Holt-tenger nyugati partvidékén feküdt; Libanus – Libanon, a Biblia korában gazdag, erdős vidék volt.

3709 esetekkel – halálukkal.

3754 eggyik, s masik üzet – egyik félnek is, a másiknak is űzése, kergetése.

3769 Chiliche – Csele.

3775 Trepka – Trepka András. Lásd a 2784. és 3892. sorokat – Azel – Aczél István (vö. a 2503. sor jegyzetével).

3802–3807 Herczegh Miklósról ír Brodarics. (Lásd Hummanista történetírók 325.)

3808 Fekete Mihályról és Majtényi *Bertalan*ról lásd uo. (A többi személyről is ír Brodarics uo.)

3818 Paxi Balásnak – Paksy Balázsnak.

3820 Gaczolyi Ferencz – *Csaholyi* Ferenc csanádi püspök.

3827 Drakffy Iános – Drághffy János.

3833 Korládky Péter – *Korlátkőy* Péter ajtónálló.

3839 Palochai Antallal – *Pálócy* Antallal.

3845 Ferencz Balássy – Balassa Ferenc; Miklos Tárczay – Tharczay Miklós.

3846 Paxi Iánossal – Paksy Jánossal.

3847 Podmaniczki – vö. az 1792. sor jegyzetével.

3848 Orlovicz – *Orlovcsics* Gergely Zenggi (Segnia) kapitány volt.

3849 Tornali Iános – Tornallyai János.

3897 Hardék Iánosra – gróf Hardegh Jánosra.

3942 megh-emlittyük mindétigh – mindig emlegetjük majd.

3970 Brándenburgi Marchio – Brandenburgi György őrgróf választófejedelem.

3973 Adám nevü-Hauszer-is – A szótagszám hibás, talán a *nevü* szót kellene elhagyni. Csehország kancellárját Adam de Nova Domonak hívták.

3997 A veszprémi püspök Zalaházi Tamás volt.

4003 Orbánz András – *Orbonász* András.

4010 fraucymerit – négy szótag; Frauzimmer – szolgáló.

4012 czipelös – cipellős. Az MTESz I, 444. szerint ebből az alakból vonták el a cipellő szavunkat.

4014 megh-czallya magát – téved.

4016 Amán – Ámán: Ahasvérus hadvezére, Márdokeus ellensége. Vö. Eszter könyvének 3–7. fejezeteivel.

4034 Listius félreértette Brodaricsot; Nagy Máté, a káptalan gyalogságának hajdani kapitánya, aki odamenekült, megvédte Esztergom várát.

4046 Ellenkezőleg, az erődített helyekkel a török nem törődött.

4089 megh-adázot – ádáz.

4193 singh – 1 sing kb. 62 cm.

4209 Libéthrisnek – vö. a 164. sor jegyzetével.

4211 Dáphnis – egy mondai költő neve, a pásztorköltészet megalapítója. Az utalás azonban inkább illik Daphnéra, a babérfává változott nimfára.

4239 Szerem föld Várait – a Szerémség várait.

Nyomtatott kiadása: **Magyar Márs.** Bécs 1653. II. r. 1–49.

Kézirata: A British Museum 1321. g. 7. jelzetű kézirata, melyet a XVII–XVIII. század fordulóján egybekötöttek Elias Widemann *Comitivm Gloriae Centvm qva Sangvine Herovm Iconibvs* c. 1646–49-ben két részben megjelent rézmetszet-kiadványával. A katalógusban *Reges Hungariae* címen szerepel. Ez lehet a magyarázata, hogy GARAS KLÁRA (Magyarországi festészet a XVII. században. Bp. 1953. 59) Widemannak ilyen címmel Bécsben 1652-ben napvilágot látott művéről beszél, és szerinte „E kiadvány magyar verseit a katona-költő Liszty János [!] báró írta »Reges Hungariae etc.« címen." (98. sz. jegyzete.) Widemannak ilyen kiadványa nincs. Liszti János nem írt magyar verseket. Listius László írt magyarul királyverseket, de semmi kapcsolata nem volt Widemannal. Versei csak 1653-ban jelentek meg nyomtatásban. A kézirat nem a szerző írása. Másolhatták a nyomtatványról. Lehetséges azonban, hogy kéziratból írták le. Szövegeltérés alig van a nyomtatvány és a kézirat között. A kiadvány sajtóhibái azonban a kéziratban nincsenek meg. Úgy látszik, azokat a másoló kijavította. Az Attiláról szóló 1–24. sorok megvannak Jankovich Miklós *Külömbféle magyar verseknek gyűjteményé*-ben (OSzK Fol. Hung. 135.) a 22a lapon.

Bár Listius a királyversek megírásához történeti forrásokat használt fel (lásd a bevezetést!), az általa megrajzolt portrék hamisak. Az esetek legnagyobb részében egész terjedelmükben, máskor részleteikben. Maga az a tény, hogy mindegyik személyről 6–6 versszakba szedte mondanivalóját, történeti jelentőségükre, uralkodásuk időtartamára egyáltalán nem fordítva figyelmet, eleve erős torzításokra kényszerítette. A Habsburg királyokról írt utolsó öt vers, ahol önállóan dolgozott, merő hízelgés, a Habsburg uralkodóknak a történeti tényektől független dicsőítése.

Jegyzeteink kritikát, kiigazításokat nem tartalmaznak, csupán a szöveg megértését segítik.

1 A magyar mondák Bendegúznak nevezik Keve, Buda, Attila apját.

2 Nemroknak – Nimródnak. Nemród Kus fia (I. Móz. 10, 8.), neves vadász a Biblia szerint is. A hunok és magyarok mondai őse.

3 Engadiban – Engaddi a Biblia szerint a Holt-tenger partvonalának kb. a közepén feküdt. [I. Sám. (Kir.) 24, 1–2.] Itt azonban nem bibliai hagyománykör miatt szerepel.

5 Gotthus-s-Danusokat – a gótokat és a dákokat. (A Danus nem dánt jelent!)

9 hul –? Talán: *hull Buda mérgében?* A Jankovich-másolatban: Ötsétt a' Budát mérgében

10 Sicámbriát – Sicambria volt Aquincum középkori eredetű neve.

13 Aquilegiát – Aquileiát.

14 Argentinát – a mai Strasbourgot (Argentoratum).

15 Kataloni mezön – Catalaunum mezején (Châlons sur Marne).

21 Illiricumát – Illyricum (ti. regnum) magában foglalta Dalmáciát, Boszniát, Albániát.

25 Ezek – a címben szereplő Csaba és Aladár.

33 Zvvatopolugtól – Szvatopluktól.

40 Tanais – a mai Don.

49 Toxys – Taksony; 947-ben kalandozott Itáliában.

62 A sor arra utalhat, hogy az Otrantóig kalandozó magyarokat II. Berengár 10 véka pénz lefizetésével visszatérésre bírta; tung – hordó, kád, csöbör.

75 A sor a Krisztus követőit üldöző Saul megtérésére utal.

103 Kupan – Kupa, Koppány.

118 Fejér-Várt – Székesfehérvárt.

119 A sor Pannonhalmára utal.

125 Cheysla – Kesla, Gizella, István király felesége.

133 Hendrik Chászár – III. Henrik német-római császár.

135 Abára – Aba Sámuel 1041–1044 közt uralkodott.

147–148 a' Pogányságtól Vonyatot elmójek – a pogányság felé húztak.

150 Szent Gyerárdot – Szent Gellértet.

174 A sor arra vonatkozik, hogy Péter 1045-ben Magyarországot felajánlotta III. Henriknek.

176 Pozsonyt nem vette be, csak ostromolta.

189–192 A sorok az 1051-i hadjáratra vonatkoznak; III. Henriknek a Vértesben bolygó serege ekkor kapott élelmet a magyaroktól.

213 Demesben – Dömösön.

216 Sixard – Szekszárd.

218 Czehek erejével – IV. Henrik császár németjeivel.

240 Baráti köntösben – a hagyomány szerint remeteként halt meg.

262 almát – olv. álmát, álmot.

289 Almus – Álmost szerette volna I. László király utódjául; Kálmánt papnak szánta, minthogy púpos, kancsal, sánta volt.

306 viszsza vonta – meghódította.

307 rótta – írta, csatolta.

325 Meny-ütö-könek – mennykőnek.

335 Egren – Egerben.

348 fadgyát – zsírját.

350 nyomossa – jelentőssé, fontossá; hosszú életűvé.

353 Borichus – Borics.

354 sirját – zsírját.

357 keresztyénien – olv. keresztyénen, keresztény módon.

369 1146 tavaszán váratlanul foglalta el Borics német segítséggel; ez év szeptemberében azonban II. Géza seregei fényes győzelmet arattak Brucknál. (Vö. a 371. sorral: betakarították Ausztria zsírját.)

397–98 A görög császár, Manuel Komnenosz, 1120–1180 közt élt.

401 Össi fiaitól – őseinek fiától, IV. Istvántól.

407 északra-is valék – rosszra fordult.

441 Gygist követte – Gyges lídiai király volt, de harcias fejedelem. Így nem illik bele a gondolatsorba. Listius azonban Imréről is irreális rajzot adott, hogy nem háborúskodott stb. Éppenúgy nem állja meg ez a helyét vele kapcsolatosan, mint pl. előzőleg III. Béla személyével összefüggésben sem.

461 31 éves korában halt meg.

464 singh – 1 sing kb. 62 cm.

471 meg-dullya – meggyőzi, felülmúlja.

501–504 A sorok az Aranybullára utalnak.

516 kestén – olv. késtén, azaz késése miatt.

517–520 IV. Béla Dalmáciában, Veglia szigetén a Frangepánok védelme alatt vészelte át a tatárjárást. A Babenbergi Frigyes elleni háborúban Frigyest egy Frangepán ölte meg a németújhelyi csatában.

523 Hamburknál – Hainburgnál.

529 A sor előtti címben Stephanus Qvartus helyett *Qvintus* a helyes. IV. István már 1165. április 11-én meghalt. V. István 1270–1272 közt uralkodott. (Zsámbokinál is IV. István!)

538 Mysiával – Moesiával: a Duna és a Balkán-hegység közt.

542 Anjou Károly nápolyi királynak volt a felesége.

543 Marcellus Károlt – Martell Károlyt.

566 leányát – két tagnak olvasandó.

582 Habsburg Albertet kényszerítette békére, Magyarországról való lemondásra az 1291. augusztus 28-án kötött békében.

588 A szóban forgó „Rhytmust" nem értjük, mi légyen.

589 Pápa tett Királlyát – Martell Károlyt.

601 Károly Róbert 1288-ban született, 1300-ban jött Magyarországra.

605 Venceslaust – II. Vencel cseh király fiát a magyar főurak egy része 1301. augusztus 27-én Székesfehérváron királlyá koronázta.

629 Vencel apja halála után 1305. október 9-én lemondott a magyar királyságról Ottó bajor herceg javára, akinek a koronát is átadta.

645 László vajda ejtette foglyul 1307 májusában, fogságából csak több mint egy esztendő múlva engedte szabadon.

649 I. Károlyt a László erdélyi vajdától visszaszerzett koronával 1310. augusztus 27-én koronázták meg Székesfehérvárott.

650 Károly Mártes – Martell Károly.

657 Groff Trénczhéni Mathét – Csák Mátét.

665 Lodomerusokat – Lodoméria lakóit (Lodoméria a Bug folyó mentén feküdt).

666 Bussiát – sajtóhiba *Russiát* helyett, Kis-Oroszországot; Cummánusokat – a kunokat.

674 Páphos – Venusnak szentelt város Ciprus szigetén.

676 Titus Flavius Vespasianus császár 70–79 közt uralkodott.

702 Marchionak – őrgrófnak (Zsigmond Brandenburg őrgrófja volt).

719 A sor arra utal, hogy Máriát anyjával együtt a horvátok fogságba vetették. De míg anyját megölték, őt utóbb szabadon engedték.

741 Forgacz – Forgách Balázs csákánnyal mért rá csapást hátulról.

744 Gyemes-Vár – Ghymes, Nyitra megyében.

750 Partosit – akik pártot ütöttek ellene, pártütőit.

761–764 A nikápolyi csatában (1396. szeptember 28.) nem Murád szultán verte meg a keresztények seregét, hanem I. Bajazid (1389–1403).

782 niomós – lásd a 350. sor magyarázatát; Albert 2 évig uralkodott.

791 42 éves korában halt meg.

807 Vladislaust – olv. Uladislaust.

812 A gyermek Lajost Székesfehérvárott koronázták meg.

815 Friderik-hez – III. Frigyeshez.

828 A Szent István sírjáról levett koronával koronázták meg.

837–840 A szegedi békét a pápa biztatására megszegő királyt az 1444-i várnai csatában II. Murád katonái a harcban megölték.

847 Bizáncot 1453. május 29-én foglalta el a török.

849 Nándorfehérvár sikertelen ostroma 1456-ban volt.

853 Esz-veszés – olv. észveszés, észvesztés. Összeveszés?

854 Celiai Groffot – Cillei Ulrik ekkor kormányzó volt, de nem Hunyadi László, hanem a barátai szúrták le Nándorfehérvárban.

884 Vyhel – Bécsújhely.

893 Maximilianus – I. Miksa császár.

894 Prukot – Bruckot.

897 Szekes-Feier-Várát – olv. Székesfehérváratt.

901–904 Az 1514-es parasztháborúra vonatkoznak a sorok.

916 Vetulus-sal – öregemberrel; I. Miksára vonatkozhatik, aki 1519-ben, 61-ik életévében halt meg.

938 II. Lajos még nem volt két éves, mikor magyar királlyá koronázták.

960 A sorban Listius a *Magyar Márs*-ra utal.

991 Szulimán Bécset 1529-ben vette ostrom alá.

1001 Ferdinándot az 1527. szeptember 28-i székesfehérvári országgyűlésen választották meg királlyá, ekkor koronázták meg.

1007 Empyreum Eget – a felső eget.

1018 Harom Koronát – a német-római császári, a magyar és a cseh koronát.

1019 Ausztria hercegeként V. Albert, magyar királyként I. Albert, császárként II. Albert.

1020 hiüságon – olv. hívságon.

1029–1032 Listius László dédapja, János 1576-ban Miksától adományban Köpcsény várát kapta.

1033 Német-római császárként volt II. Rudolf.

1034 forgótta – a. m. forgása.

1047 Antonius másik – második Antonius (Marcus Antonius, a triumvir).

1056 betegh-agiában – olv. betegágyában.

1061 A' szép diadalmat – a királyi koronát.

1073–1076 A sorok állítása nem felel meg a valóságnak.

1084 Phaëtonnak – világoskodónak, Napnak.

1093–1096 II. Ferdinánd kíméletlenül üldözte a protestánsokat, a harmincéves háború vezéralakja volt.

1105–1106 Phosphorus a hajnal-, Hesperus az esthajnalcsillag.

1109 szavárványod – szivárványod.

1122 Apollo-is – utána értendő: kevés.

1125 A trójai Nesztórt Apollón hosszú élettel ajándékozta meg.

1126 Pythiust – Delphoinak és környékének lakója; a Pythia (Apollón papnője Delphoiban) szóval lehet összefüggésben, s mint ilyen természetfeletti tulajdonságot jelez.

1127 Deiphobus – kiváló trójai hős, akin a görögök kegyetlen bosszút álltak. Nem túlságosan illik neve a hízelgő sorokba.

1135 Cinnamon – Cinnamum = fahéj.

1147 1647-ben koronázták magyar királlyá. (Még apja életében, 1654-ben meghalt!)

113.

Nyomtatott kiadása: **Magyar Márs.** Bécs 1653. II. r. 50–51.

Hunyadi Jánost 1446. június 5-én akkor választották kormányzóvá, hogy az V. László kiadatásáról III. Frigyes császárral folyó tárgyalások eredménytelenek maradtak. Tisztjéről az 1452–53-as országgyűlésen mondott le.

Szilágyi Mihályt öt évre választották meg az ország kormányzójává akkor, amikor Mátyást királlyá. A tényleges kormányzásból azonban Mátyás hónapok alatt kizárta, amiért ellenséges viszony volt közöttük. 1459-ben Mátyás Világos várába záratta, és csak kilenc hónapi fogság után engedte szabadon.

Mindkettőjükről megemlékezik *Chronologiá*-jában Baksay, de nem külön, hanem az V. Lászlóról, illetőleg a Mátyás királyról szóló fejezetben. Zsámboki nem írt róluk disztichonokat.

11 Amurátes – II. Murád szultán (1421–1451).

22 A sor értelme: az anyaföld magához vett.

28 Ottománnal – a. m. a törökkel.

45 A sor Szilágyinak török fogságára céloz. Mint erdélyi vajda és az ország déli részeinek kapitánya 1460. november 8-án túlnyomó török erőkkel csapott össze. Elfogták, Konstantinápolyba vitték. A következő esztendőben a szultán itt lefejeztette.

114.

Nyomtatott kiadása: **Magyar Márs.** Bécs 1653. II. r. 52–58.

A Lélről (97–120. sorok), Vérbulcsról (121–44. sorok) és az Ursról (145–68. sorok) szóló versek megvannak Jankovich Miklós másolatában, a *Külömb féle magyar verseknek gyűjteményé*-ben a 23b–24b lapokon. Míg Listius a többi verséhez a bevezető ajánlásban magyarázatot fűz, a hét kapitányról írt elógiumokról nem tesz említést. Zsámboki nem írt róluk, Baksay a „hunok második bejövetelé"-ről szóló rész bevezető soraiban említi őket. (Chák helyett Zabolch szerepel nála.)

A hét kapitányról írt versek még inkább zűrzavarosak, mint Listius királyversei. Nem egyszer időben egymástól távolra eső eseménymozzanatok kerülnek ugyanabba a versbe. Néha pedig különböző személyek öltenek testet egy alakban. Az a körülmény, hogy Szabolccsal, Gyulával kapcsolatosan a magukat tőlük eredeztető nemzetségeket is említi, arra enged következtetni, hogy Anonymust is használta forrásként, bár a leszármazást Baksay *Chronologiá*jában is megtaláljuk.

A tematikailag egységet képező versciklus sorait itt is folytatólagosan számoztuk.

10 Tana-is – a Don folyó.

16 jelenségét – igazolását, tényét (ti. „zsíros" termékenységének).

17 Kusid, görög források szerint Kurszán – Kund (Cundu) fia; Sicámbria – Aquincum középkori neve, kb. Óbuda.

18 Zvatapolugnak – Szvatopluk morva fejedelemnek; a 21. sor népét (vagy magát?) németnek mondja.

25 A sor előtti Chák (Csák) személyét a honfoglalás idejében élt Szabolcs leszármazójának tartották; a krónikák e hagyomány alapján a hét magyar vezér egyikének tekintették.

33 Chakniara – sajtóhiba *Csákvára* helyett.

37 Zabolchnak – Szabolcsnak a nevéről nevezték a Szabolcs megye területével nagyjából egyező földet.

47 mind – a. m. mint.

57 A lányát Saroltának hívták.

67 A Gyulaffyak Gyulától eredeztetik magukat.

69 Unokaöccsét, Gyula vajdát, aki 1002-ben fegyvert fogott István ellen.

73 Nyrben – olv. Nyirben.

85 Kusidról lásd a 17. sor jegyzetét; Kupánt – Kupát vagy Koppányt.

103–106 A sorok értelmezéséhez lásd a Képes Krónika alábbi mondatát: „... Leel ... qui Messianos, scilicet Bohemicos, de partibus Golgote expulsit, ibique diutius castra metatus fuisse perhibitur". (Marci Chronica De Gestis Hungarorum. Kiad. FRANCISCUS TOLDY. Pest 1860. XXIII.), illetőleg Horváth János magyar fordításában: „... ő (Lél) űzte el a messziarokat, azaz a cseheket Galgóc vidékéről, és állítólag hosszabb ideig itt táborozott." (Turóczy János: A magyarok krónikája. Fordította Horváth János. Bp. 1978. Magyar Helikon 86.)

117–120 A 955. évi augsburgi csatában esett – nem a római császár – I. Henrik bajor herceg fogságába. Ez felakasztatta. A Lehel-monda hőse és a „kapitány" azonban nem egy személy volt, illetőleg akiről Listius itt írt, az nem a Szkitiából érkezett honfoglaló, hanem a kalandozó magyarság vezére.

121 Verbulchus – Vérbulcsú. Így hívják a kalandozó magyarság egy másik vezérének Bulcsúnak az ősét.

126 Gradivus – hadisten.

133 Palatinus körül = Palatinátus (Pfalz) körül, mely Bajorország értelemben áll?

144 Az augsburgi vereség után Bulcsút is kivégezték.

145 Vrs – Örs.

147 Moeotidis Tó-tul – az Azovi tótól.

168 Pannusok – pannónusok.

115.

Nyomtatott kiadása: **Magyar Márs.** Bécs 1653. II. r. 59–71.

E vers szakaszaiból állította össze Esterházy Pál „Az esztendőnek négy részéről való ének"-ét. (132. sz.)

12 Proserpina az alvilág istennője; emellett az élet és halál, a keletkezés és enyészet megszemélyesítője.

14 Aquilo = északi szél, észak.

15 Zephirus – nyugati szél, mely a rómaiak szerint enyhe időt hoz.

19 Hesperus – esthajnali csillag; jelenti azokat a mesés nyugati tájakat, ahol az ókori néphit a világ végét kereste; a Hesperidák kertjét.

20 Napaeak – a völgy nimfái.

21 Platanus – platánfa.

22 Libanus – Szíria főhegysége, a bibliai időkben gazdag volt erdőkben.

23 Cinnamomum – fahéj; Nardus – illatos fű és olaj.

26 Flora – a virágok istenasszonya.

42 Heveteges – forró, meleg.

43 Hámon forrásához – Haimón (Thesszalia) forrása.

45 Kelechenyek – kerecsenek = ölyvek, solymok.

48 sugárságán – hajlékonyságán, karcsúságán.

50 Didonaea érdöben – az epirusi Dódóna jóshelyre utal. Az egyiptomi Thebae-ből (vö. a következő sor „Thebe méhéből" kifejezésével) iderepült galamb itt szólalt meg egy tölgyfára telepedve, hogy jóshelyet alapítsanak Zeusnak.

57 Hamadriádesek – a fák nimfái.

61 Oriádesek – a hegyek nimfái (Oreades).

62 A najádok (Najades) vízi nimfák; Libitris – Libethrában (az Olümposz közelében) két forrás is volt, a nimfák és múzsák tartózkodási helye.

63 Chloris – a virágok istennője.

79 Páphos – Venusnak szentelt város Ciprus szigetén.

86 Karoly madár-ral – karvaly madárral; füröket – fürjeket.

95 Látona – Apollón és Artemisz anyja.

101 Ceres – a szántás-vetés istennője; késéch – olv. készéts = készíts.

103 cybelevel – Kübelé (Cybele): általában természetistennő, a föld vagy termékenység istennője.

110 sirját – olv. zsírját.

111 Gedeon szérűjéről lásd a Bir. 6, 11, 37–40. verseit.

117 Heliádesek – a Nap lányai.

119 az Egekre erdez – az egeket éri.

129 Triptolomus – király Eleusisban, a földművelés feltalálója.

132 Malosa borá-hoz – a. m. mazsolaborához.

134 Aristaeus terjesztette el a méhtenyésztést.

137 Alcionus – a fajákok királya, aki fényesen vendégül látta Odysseust és társait, valamint az argonautákat.

140 Laemaedon – Laomedón: trójai király.

145 Æolus – a szelek királya.

180 Dorceus folyási – sajtóhiba lehet *Dircaeus* helyett; boeotiai jelentésben áll. Boeotia gazdag volt vizekben, forrásokban.

181 Pamphagus – a szarvassá változtatott Aktaión egyik kutyája.

184 Oribasus – vadászkutya Aktaión mítoszában.

185 Atlantides – Atlantis: mesés sziget az óceánban Héraklész oszlopain túl.

188 Arabus – folyó Gadrosiában (Perzsia délkeleti részén), de van ilyen nevű Indiában is.

199 hyuságát – olv. hívságát, azaz hiábavalóságát.

200 myért – a szótagszám miatt *mért*nek olvasandó.

241 Bellisáriust – a keletrómai birodalom jeles hadvezérét Iustinianus császár, a rágalmazóknak hitelt adva, megvakíttatta, kolduskent fejezte be életét.

242 Codrus – Athén királya. Hogy a várost megmentse, koldusnak öltözött, megölette magát az ellenséggel.

243 Irus – szemtelen, nagy étvágyú koldus, akit Pénelopé kérői az álruhás Odüsszeuszra uszítottak, aki ökölharcban legyőzte.

277 Laistromában – öttagúnak olvasandó.

305 singni – olv. singnyi; 1 sing kb. 62 cm.

313 Cresus – az utolsó líd király (i. e. 560–547), gazdagsága közmondásos volt.

325 Dionysius – az ifj. Dionüsziosz lehet, aki Syracusa tirannusa volt, de elűzték, és nyomorúságosan halt meg.

332 pálczára juttatá – koldusbotra juttatta.

349 mástul szál kö-essö – másik kezéből mennykő (jégeső) jön.

354 háládoságh – hála.

116.

Nyomtatott kiadása: **Magyar Márs.** Bécs 1653. II. r. 72–78.

1 Jeriko kertében – Sirák fia, Jézus könyvében Jerikó rózsaligetét említi. (24, 18.)

3 Libanus – Szíria főhegysége, a bibliai időkben hatalmas erdők borították.

21 Sionnak kapuja – Sion jelentette a jeruzsálemi templomot, a mennyországot.

49 Hesperus – esthajnalcsillag.

113 hunnyunkat – honunkat.

125 Földes Aszszonyunknak – földi királynőnknek.

139 Miért – egytagúnak olvasandó a szótagszám miatt. (Ugyanígy a 166., 168. sorokban is.) Myért – olv. mért.

179 miis – olv. mis.

201 Az ifjú Tóbiás kísérője volt Ráfáel angyal. (Vö. Tob. 5–12. részeivel.)

208 Péter apostolról lásd Máté 14, 28–31.

117.

Nyomtatott kiadása: **Magyar Márs.** Bécs 1653. II. r. 79–80.

24 Az Úr Gedeont megbízta a zsidó nép megszabadításával, és ő ezt a megbízatást teljesítette. Vö. Bír. 6–8. részével!

Kézirata: **Külömbféle magyar verseknek gyűjteménye a XVIII–XIX. századból.** OSzK Fol. Hung. 135. 22a–23b.

3 ellenzett – ellenállt.

16 seregséggel – talén *serénységgel* volt az eredeti szövegben.

17 Potentia – képzelt város a Duna mellett.

30 Talno völgyi – valószínűleg szórontás Tarno = Tárnokvölgye helyett; a monda szerint itt ütköztek meg a hunok Detrik (lásd a 45. sorban) és Macrinus (lásd a 44. sorban) hadaival.

37 kétt fél – két oldalát.

39 Thulnátul – Tuln a Duna jobb partján Alsó-Ausztriában.

40 kiis – olv. kis; eleiben – olv. elejben.

41 Pannoniáért – négytagúnak számít; vinnak – vívnak.

57 Bajra – bajvívásra, harchoz.

75 Belonanak – Bellona a harc istenasszonya.

118 Sicambria volt Aquincum középkori neve.

ESTERHÁZY PÁL

ÉLETE

Atyja, Miklós, szegény protestáns nemesből tüneményes gyorsasággal emelkedett az ország első katolikus főurává és hatalmas vagyon tulajdonosává. Anyja, bedegi Nyáry Krisztina, Thurzó Imre özvegyeként lett Esterházy felesége. Házasságukból hetedik gyermekként 1635. szeptember 8-án született Pál Kismartonban. Gyermekéveiről maga számol be részletesen naplójában. Kezdetben Kismartonban, Lakompakon, Fraknóban és Semptén, a család birtokain élt. Iskoláit Grácban és Nagyszombatban, jezsuita kollégiumokban végezte. A jezsuiták hatásos nevelési eszközei, különösen az iskolai színjátékok, mély benyomást tettek rá. (Egy ízben pl. az ószövetségi Juditot, egy másik alkalommal a szent Kereszt szerepét játszotta.) Több ízben foglalkozott azzal a gondolattal, hogy belép a jezsuita rendbe. Az iskolai nevelés mellett udvari nevelésben is részesült: szeretett lovagolni, vadászni, s ügyes táncos volt. Az 1647-i pozsonyi országgyűlésen Leopoldina császárné előtt oláh- és hajdútáncot járt.

Esterházy tízéves korára árva lett (anyját 1641-ben, apját 1645-ben veszítette el), s miután egyetlen nagykort megért bátyja, László, egy török elleni csatában, Vezekénynél elesett, ő örökölte a hatalmas birtokot. Ő lett az utóda a pápai kapitányi és Sopron megyei főispáni tisztben is. 1652. október 21-én megesküdött unokahúgával, a kiskorú Esterházy Orsolyával, s ez a frigy egyesítette az Esterházyak kétfelé ágazó családját és vagyonát. Az esküvő után Pál visszament Nagyszombatba, hogy folytassa tanulmányait, majd elkísérte IV. Ferdinándot Németországba, római császárrá való koronázására. Feleségéhez az asszony nagykorúságát megvárva tért vissza, az elhálás 1655. február 7-én történt meg. Házasságuk folyamán Orsika asszony 18 gyermeknek adott életet.

Esterházy az 1663–64-i hadjáratban Zrínyi parancsnoksága alatt vett részt. Végigharcolta a híres téli hadjáratot, és részt vett a szentgotthárdi csatában is. Miként atyjáét, az ő magatartását is következetes törökellenesség és az uralkodó iránti feltétlen hűség jellemezte. Ő foglalta le a Wesselényi-összeesküvés résztvevőinek birtokait, s az 1671-ben lefejezett Nádasdy Ferencnek, sógorának elkobzott birtokát és javait kapta adományul. Az 1681-i soproni országgyűlésen nádorrá választották. (Gyöngyösi István *Palinodiá*-ja erre az eseményre készült.) A 80-as években részt vett a török elleni eredményes hadjáratban; Bécs alatt megsebesült, majd Buda felszabadításakor ő volt a magyar seregek fővezére. A magyarság ezekben a harcokban aktív szerepet alig játszott, s Esterházy hadvezéri és nádori funkciója is inkább csak névleges volt. A nemzetet ért sérelmek: a porció-rendszer, vagy Caraffa vésztörvényszéke (bár ezek ellen nádori beadványaiban gyakran tiltakozott) nem ingatták meg a Habsburg-ház iránti szilárd hűségét. Az 1687–88-i pozsonyi országgyűlésen a rendek nem utolsó sorban Esterházy ígéreteinek és rábeszéléseinek hatására mondtak le a királyválasztásról és az ellenállási jogról. Esterházy jutalmul a birodalmi hercegi címet kapta.

Első felesége 1682-ben meghalt. Még ebben az évben elvette sógornőjét, Thököly Évát, aki kislánykorától az Esterházy családnál nevelkedett. Levelezésük arról tanúskodik, hogy még Orsolya életében felmerült házasságuk gondolata. Ebből a házasságból 7 gyermek született.

Életének utolsó két évtizedében vagyonát gyarapítgatta, egyházi alapítványokat tett, s hitbuzgalmi műveit rendezte sajtó alá. A Rákóczi-szabadságharc alatt több ízben próbált közvetíteni és békíteni Rákóczi és a császáriak között, de sikertelenül. 1713. március 26-án halt meg.

MŰVEI

Esterházy Pál nyomtatásban megjelent művei mind hitbuzgalmi művek, főleg a Szűz Mária iránti tiszteletet voltak hivatva ápolni. Némelyikük több kiadást is megért, és más nyelvekre is lefordíttatott.

1. Az egesz vilagon levö csudalatos Boldogsagos Szüz kepeinek rövideden föl tett eredeti. Nagyszombat 1690 – RMK I, 1394. – 2. bővített kiadása: Nagyszombat 1696 – RMK I, 1496.

2. Az Boldogságos Szüz Maria Szombattya, az-az mindenszombat napokra valo aetatosságok. Nagyszombat 1691 – RMK I, 1413.

3. Via lactea ad coelum ducens, variis precationibus, meditationibus, aliisque piis exercitiis ab ecclesia catholica jam dudum approbis ornata. Bécs 1691 – RMK III, 3675.

4. Lytaniae ad Beatam Virginem Mariam per totius mundi miraculosas imagines divisae, ac per regna et provincias, ac loca distinctae. Bécs 1697 – RMK III, 4029.

5. Regina sanctorum omnium, Minden szentek királynéja Boldogsagos Szüz Maria tisztelete, azaz az esztendönek minden napjaira kiosztott szentek élete. Melyet irt deákul... P. Brunner Andras. Nagyszombat 1698 – RMK I, 1534.

6. Speculum immaculatum, quo demonstratur ex probatissimis authoribus Beatissimam Virginem Mariam sine labe originali esse conceptam. Bécs 1698 – RMK III, 4080.

7. Litaniae omnium sanctorum per totum orbem celebrium ad choros et ordines redactae. Bécs 1700 – RMK III, 4168.

8. Litaniae de sanctis conversis. Nagyszombat 1703 – RMK II, 2175.

9. Harmonia Coelestis. [Bécs] 1711 – RMK III, 4758. – Esterházynak e kórusművei nemrégiben lemezen is megjelentek. (Hungaroton LPX 11433–35.)

Esterházy kéziratban maradt műveit a családnak az Országos Levéltárban őrzött levéltára őrizte meg.

10. Emlékezései. Gyermek- és tanulóéveinek eseményeit tartalmazza 1652-ig. Nagy részét kiadta Bubics Zsigmond–Merényi Lajos: Herczeg Esterházy Pál nádor. Bp. 1895. 3, 56, 61–66, 70–72, 84–105, 110. (Magyar Történeti Életrajzok.) Teljes szövegét újabban Iványi Emma rendezi sajtó alá.

11. Mars Hungaricus, sive tractatus de bello turcico ab ejusdem primordio ac fine. – Az 1663–65-i háborús események leírása. Ismertette Bubics Zsigmond: Esterházy Pál Mars Hungaricusa. Bp. 1895.

12. Családi feljegyzések. – Bedegi Nyáry Krisztina feljegyzései után az 1640–1689 közötti családi eseményeket Esterházy Pál jegyezte fel. Kiadta Szilágyi Sándor, TT 1888, 209–24.

VERSEI

Esterházy Pál versei a családi levéltárban maradtak meg (OL, Pál nádor iratai, P 125. 54. cs. 11896.), három kötetben és négy füzetben. A legkorábbinak egy négylapos füzet látszik, melyben valószínűleg Esterházy gyermekkori írásával az „Egy pusztában bujdosó lélek éneke szerelemről" szövege olvasható. (145. sz.) Egy kétlapos füzetbe az „Egy gondolom tánc ének" szövege van leírva, a nyomtatott betűket utánzó írásról nem állapítható meg, hogy Esterházyé-e vagy más valakié. Bizonyosan idegen kéz írta a 147. sz. verset. Az egyik kötetet 1656-ban írta össze a szerző. Tartalma a következő:

Címlap: Fraknoi Grof Esterhas Pál énekinek elsö része, MDCLVI esztendöben.

1–16: A Boldogsagos Szüzrül való ének. (121. sz.)

19–44: [Az esztendőnek négy részéről.] (132. sz.)

45–60: Az Fülemile énekének magyarázatja. (133. sz.)

63–72: Arianna historiája. (138. sz.)

75–92: Egy ártatlan ifjunak panasza Cupidora. (135. sz.)

93–120: Egy csudálatos ének. (144. sz.)

121–130: Egy kis szomoru ének barátjának betegségéröl. (134. sz.)
131–142: Égi madarakrol valo versek. (124. sz.)

A 93–120. lapon levő *Egy csudálatos ének* kivételével Esterházy e kötet valamennyi versét átvette az 1670-ben összeállított gyűjteményébe is.

1656 táján írhatta le azt a két füzetet is, melynek egyike „Az Esztendönek négy részéröl ualo Enek"-et (132. sz.), másika „Az Boldogságos Szüzrül valo Enek"-et (131. sz.) tartalmazza.

Esterházy 1670-ben ismét összeírta énekeit. A kötet címe: „Fraknai Grof Esterhas Pál énekes könyuei, kik négy részbe foglaltatnak. Az MDCLXX esztendöben." A kötet ezzel szemben csak két részből áll. Lehetséges, hogy a 3–4. rész el sem készült, bár tudomásunk van olyan Esterházy-versekről, melyeknek szövege nem maradt fenn. Egy Esterházy írásában fennmaradt címjegyzék ezt a feliratot viseli: „Enekek Tánczok s-Noták száma az Virginán kit tudok uerni." Ez a jegyzék a következő címeket, illetőleg kezdősorokat tartalmazza:

Az Sz. Háromságnak.
Vitézek mi lehet.
Aue Matris Stella.
O gloriosa Domina.
Stabat Mater.
Angyaloknak királné Aszonya.
Istennek Sz: Anya.
Litania.
Puer natus in Betlehem.
Nékünk születék.
Diczéretes az Gyermek.
Patris Sapientia.
Surexit Christus.
Pange lingua.
Hainal hainal.
Omni die.
Boczásd megh Vristen.
Hálát agyunk.
Salue Mundi Domina.

*

Galiarda.
Carabella.
Rosz Balét.
Masodik része.
Harmadik része.
Negyedik része.
Elsö Sarabanda.
Második Sarabanda.
Harmadik.
Negyedik.
Ötödik.
Flagelet.
Bargamasco.
Rengetö.
Masodik része.
Harmadik.
Trombita Nota.
Másik Trombita Nota.
Salamon.
Cziga.
Pauren Toncz.
Mascara.

Viragokrol ualo Táncz nota. (127. sz.)
Aly megh édes Solymom. (137. sz.)
Isten hozzád karuolkám. (141. sz.)
Vesd fel szemeidet. (132. sz.)
Drága köuekröl. (143. sz.)
Fényes Palotákban. (139. sz.)
Jai én szerenczétlen. (136. sz.)
Ô! édes Istenem néked mit miueltem. (133. sz.) (134. sz.)
Vesd föl szemeidet. (132. sz.)
Nizd megh én Torkomat. (135. sz.)
Ô mely boldogtalan Cupido. (142. sz.)
Mint Juhász kösziklán.
Had Verésröl ualo ének. (129. sz.)
Alnok kis Cupido.
Buidosásim után.
Szány megh, látod Rabul attam már feiemet
Ô mely nagy gyötrelem uagyon én sziuemben
Az szerelem. (145. sz.?)
Titkos szerelemnek Venus inditoia.

*

Az Fülemile éneke. (133. sz.)
Isten az embernek. (138. sz.)
Az én Lengyel tánczom.
Más Lengyel Táncz.
Harmadik Homonaié.
Negyedik szeg: Palatinusé.
Ötödik.
Magyar táncz.
Második magyar táncz.
Harmadik.
Változo Táncz.
Hármas Táncz.
Süueges Táncz.
Oláh Táncz.
Második Oláh Táncz.
Polepsi.
Tot Táncz.
Második Tott Táncz.
Harmadik.
Dobranocz.
En uagyok az mesze földröl röpülö kis Madár.

A jegyzék tételei négy hasábban vannak leírva; ezeket csillaggal választottuk el egymástól. A hasábok más-más műfajú darabokat tartalmaznak. Az első hasábban katolikus egyházi kiadványokból ismert, magyar és latin énekelt szövegek találhatók. A második hasáb szöveg nélküli, főleg külföldi táncokat tartalmaz. A harmadik hasábba Esterházy saját szerzeményeit írta le. (Helyhiány miatt a negyedik hasáb első két tétele is idetartozik.) Végül az utolsó hasáb főleg szöveg nélküli táncdarabok címeit tartalmazza, csak az utolsó darab szöveges. (Teljes szövege a *Teleki énekeskönyv*-ből ismert, lásd RMKT XVII/3, 71. sz.)

A harmadik hasáb 21 Esterházy-szerzemény címét és kezdősorát tartalmazza. (A *Vesd föl szemeidet* kétszer szerepel.) Az énekek közül 14-nek megvan a szövege (ezeknél megadtuk kiadásunk sorszámát), a többi 6-nak a szövege ismeretlen. (Ezeket dőlt betűkkel emeltük ki.) Lehetséges tehát, hogy az 1670-ben összeírt gyűjtemény harmadik és negyedik könyve is elkészült, s a jegyzék ismeretlen szövegű tételei ezek anyagából valók.

Az 1–2. könyv darabjainak egy részét, szám szerint tízet, Esterházy az 1656-i gyűjteményből vette át; szövegüket itt-ott átdolgozta. Utóbb néhol módosított az 1670-ben leírt szövegeken is. A kötet nagy része autográf, csak az 1. könyv néhány szakaszát másolták idegen kezek: „Az égi madarakrol valo versek" 5. versszakát (kötetünkben a 123. sz. 147. versszakát), „Az földi állatokrol valo versek" első hét versszakát (125. sz. 167–173. vsz.) és „Az halakrol valo versek" 4–24. szakaszát (126. sz. 193–213. vsz.).

Kiadásunk alapja az 1670-ben összeírt gyűjtemény. Esterházy ezt gondosan megszerkesztette; a megszerkesztettséget az is mutatja, hogy a szakaszok sorszáma az egyes könyveken belül folyamatos. Másféle elrendezés már csak azért sem lett volna lehetséges, mert a versek kronológiáját nem ismerjük. Mindössze „az vadaszat madarászat mulatsagirul" (130. sz.) van az utolsó szakaszban 1661 decemberére keltezve, s a kiadásunk végén közölt, a gyűjteményből kihagyott három versről gondolhatjuk, hogy a legelsők közül valók.

*

Esterházy verseinek többsége saját másolatában maradt fenn, ezért a kis- és nagybetűk használatában és a központozásban követjük az eredeti kéziratot. A szakaszokat is ugyanúgy számozzuk meg, ahogyan Esterházy. – Verseinek többségét gimnáziumi tanulmányai alatt írta. A tanultakat szinte kötelességszerűen sorolja fel; versei tele vannak mitológiai és szentírási szereplőkkel. Magyarázatukat elhagytuk, minthogy a jegyzetek terjedelmét mértéktelenül megnövelte volna. Különben is kétséges, hogy az ilyesféle magyarázatok a versek „megértését" elősegítik-e.

119.

Kézirata: Az 1670-i gyűjtemény I. részének 1–7. lapján.

120.

Kézirata: Uo. 8–13. – A Példabeszédek 8. fejezetének megverselése. A kéziraton tévesen „Prou. 7." forrásmegjelölés áll.

121.

Kézirata: Uo. 14–18.

122.

Kézirata: Uo. 19–23. (Lukács I, 46–56.)

123.

Kézirata: Uo. 24–37. – A mulandóság jelképeiként felsorolt rengeteg mitológiai, bibliai és történeti név részben egyezik Nyéki Vörös Mátyás hasonló tárgyú versével. (RMKT XVII/2, 182–84.)

124.

Kéziratai:
I. Uo. 38–43. – Kiad. Merényi Lajos, ItK 1892, 140–43.
II. Az 1656-i gyűjtemény 131–42. lapján.

41 Publikán = szarka.
47 Poka = pulyka; sérál – a *sórál* (= sétálgat) alakváltozata lehet.
49 Alcyon = jégmadár.
54 Olyu = ölyv.
57 Babuta = búbos banka.
58 A búbos bankát nevezik büdös bankának is.
77, 80 E sorokat Esterházy Listiusnak „A' szerenchének álhatatlanságárúl" c. verséből vette át. (Kötetünkben 115. sz. 39. és 41. sor.) Lásd még a 132. sz. versben is.

125.

Kézirata: Az 1670-i gyűjtemény I. részének 44–49. lapján.
A vers már 1656-ban készen volt; az 1656-i verskötetben ugyanis az utolsó vers után ez a verscím van fölírva: „Az vadakrol való versek".
24 zugorog (olv. zsugorog) = fázósan összehúzza magát.
33 Belin = bölény.
34 Iauz = jávorszarvas. (Jankovics J.)

126.

Kézirata: Uo. 50–56.
9 Valrus – Talán a német Walfisch (bálna) szóból magyarázható. (Jankovics J.)
16 Habarnicza – kis, polip alakú édesvízi állat.
17 Stokfis = tőkehal.
18 Platáizok = lepényhalak.
19 Tonina = tonhal.
21 kalamáré = tintahal.
22 Spáda = kardhal.
23 Tengeri kutya – nem tudtuk azonosítani.
25 Lampréta – kilencszemű hal.
26 Tengeri Boriu = fóka.
27 tong = hordó.
41 sörög = sőreg.
65 Tinka = tömzsi, zöldeskék színű édesvízi hal.
68 siják = óhajtják. Esterházy talán azt akarta mondani, hogy az olaszok Magyarországon hiányolják a tinkát?
81 Szaibling – hegyi patakokban honos halféle.

127.

Kézirata: Uo. 57–60.
15 Spanyor Bocza = syringa.
17 Veröfény Virág = napraforgó.
21 Spikinárd = levendula.
31 Iunkelia – mint Jankovics József megállapította, valószínű, hogy a *juncellus* virágról, a széles, nagy virágú őszipalkáról van szó. (Lásd még a 137. sz. vers 59. sorában is.)
33 Passio Virág = Flos Passionis, Granadilla, Maraton. „Mivel ebben az vírágban, Christus szenvedésének eszközi, igen szépen ki ábráztatnak: holott környös környül a' karéy, a' tövisses koronát formállyák; a véres ostort, a' vér és kékes színü szállak, a' kikbül áll a' virág, jelentik. ... A' mi Idvezitönknek, öt sebei-is meg-tetszenek rajta..." (Lippay János: *Posoni kert*. Nagyszombat–Bécs 1664. I, 99.)
34 Simprosia – nem találtam.
36 Animonia = „Anemone, kit balgatagúl, és tudatlanúl, Molnár az ö Dictionariumjában

Magyarúl *Pipacsnak* nevez. Holott tudgya minden paraszt ember-is, micsoda az *Pipacs;* de Anemonét, jób részént nem-is látott, nem-is hallott, nevezni sem tudgya. ... Ez amá gyönyörüséges szép színü Virág, kinek külömböztetö színét, alig ha valamely Virág föllyül haladgya: holott az ö világos vörös színével, még az embernek szeme Világát-is csillámíttya." (Lippay: i. m. I, 66–67.)

49–56 Esterházy feltétlenül ismerte a virágvetélkedés műfaját, l. RMKT XVII/3, 702.

128.

Kézirata: Uo. 61–66.

A 235–236. és 247. vsz. változata a 136. sz. vers Zrínyin alapuló 116–117. és 124. szakasza. (Vö.!)

129.

Kézirata: Uo. 67–70.

A 256–257. szakasz Beniczky hasonló tárgyú versének ismeretében készült. (74. sz. 4–5. vsz.)

130.

Kézirata: Uo. 71–76. – Esterházy egyetlen keltezett verse. (1661. december 15.)

131.

Kéziratai:

I. Uo. 77–84.

II. Az 1656-i gyűjtemény 1–16. lapján.

III. Egy nyolclapos füzetben.

Esterházy versének eredetije az *Omni die dic Mariae* kezdetű, Szent Kazimirnek tulajdonított Mária-ének. Nyéki Vörös Mátyás fordítása: RMKT XVII/2, 95. sz. (A latin eredeti uo. 494–96.) Hajnal Mátyás fordítása: RMKT XVII/7, 69. sz.

132.

Kéziratai:

I. Az 1670-i gyűjtemény II. részének 1–16. lapján.

II. Az 1656-i gyűjtemény 17–42. lapján. Kiad. Merényi Lajos, ItK 1892, 131–32, 346–51.

III. Egy 23 lapos füzetben. A füzet a végén csonka, ezért a 47–48. vsz. hiányzik.

Mint Kanyaró Ferenc kimutatta (EPhK 1893, 15–36), az ének csaknem valamennyi versszaka Listius „A' szerenchének álhatatlanságárúl" c. verséből van átvéve. (E kötetben 115. sz. alatt.) A szakaszok sorrendjét Esterházy megváltoztatta: 1–2. vsz. = L. 4–5. vsz., 3–7. vsz. = L. 8–12. vsz., 8. vsz. = L. 23. vsz., 9. vsz. = L. 34. vsz., 10. vsz. = L. 17. vsz., 11. vsz. = L. 19. vsz., 12. vsz. = L. 39. vsz., 13–14. vsz. = L. 31–32. vsz., 15. vsz. = L. 21. vsz., 16. vsz. = L. 6. vsz., 17–19. vsz. = L. 27–29. vsz., 20. vsz. = L. 37. vsz., 21. vsz. = L. 36. vsz., 22. vsz. = L. 30. vsz., 23. vsz. = L. 26. vsz., a 24. vsz. Esterházyé, 25. vsz. = L. 35. vsz., 26. vsz. = L. 7. vsz., 27. vsz. = L. 22. vsz., 28. vsz. = L. 15. vsz., 29. vsz. = L. 25. vsz., 30. vsz. = L. 33. vsz., 31. vsz. = L. 24. vsz. 32–33. vsz. = L. 39–40. vsz., 34. vsz. = L. 38. vsz., a 35–36. vsz. Esterházy önálló szerzése, 37. vsz. = L. 41. vsz., 38–39. vsz. = L. 53–54. vsz., 40. vsz. = L. 45. vsz., 41–42. vsz. = L. 43–44. vsz., 43. vsz. = L. 46. vsz., 44. vsz. = L. 49. vsz., 45. vsz. = L. 47. vsz., 46. vsz. = L. 56. vsz., 47. vsz. = L. 58. vsz., az utolsó vsz. Esterházy saját szerzeménye.

133.

Kéziratai:

I. Az 1670-i gyűjtemény II. részének 17–26. lapján.

II. Az 1656-i gyűjtemény 45–60. lapján. Kiad. MERÉNYI, ItK 1892, 353–57.

Esterházy a vers többi szakaszát Zrínyi *Szigeti veszedelmé*-ből (Sz. V.) és *Arianna sírása* c. költeményéből (A. S.) vette át: 49. vsz. = Sz. V. XII. 2. vsz., 53–56. vsz. = Sz. V. III. 32–35. vsz., 58. vsz. = Sz. V. III. 39. vsz., 59. vsz. = Sz. V. XII. 36. vsz., 63. vsz. = A. S. 13. vsz., 65–66. vsz. = A. S. 14–15. vsz., 67. vsz. = A. S. 17. vsz., 68. vsz. = Sz. V. XII. 109. vsz., 69–70. vsz. = A. S. 21–22. vsz., 82. vsz. = Sz. V. XII. 47. vsz., 83–84. vsz. = Sz. V. XII. 50–51. vsz.

134.

Kéziratai:

I. Az 1670-i gyűjtemény II. részének 27–32. lapján.

II. Az 1656-i gyűjtemény 121–30. lapján. Kiad. MERÉNYI, ItK 1892, 352–53.

A „barát" valószínűleg Esterházy Pál első felesége, Esterházy Orsolya.

135.

Kéziratai:

I. Az 1670-i gyűjtemény II. részének 33–36. lapjain.

II. Az 1656-i gyűjtemény 75–92. lapjain. – A vers itt 36 szakaszból áll. Az első tizennégy és az utolsó szakaszból alakította Esterházy az 1670-i változatot, a többi szakaszból pedig – a sorrend megváltoztatásával és újabb tíz szakasz hozzáköltésével – az „Egy ifiu iuhasz panasza az szerencze ellen" című verset állította össze. A tíz új szakasz Esterházy saját szerzeménye, a többi Zrínyi munkáiból való. (Lásd alább.)

A fentebb említett két Zrínyi-művön kívül Esterházy itt a két *Idilium* és az *Orpheus keserve* néhány szakaszát is felhasználta verse megírásakor. (Id. I-gyel, Id. II-vel és O. K.-val rövidítettük.) 98. vsz. = A. S. 3. vsz., 101–102. vsz. = Id. I. 16–17. vsz., 103. vsz. = Id. I. 53. vsz., 104. vsz. = Id. II. 26. vsz., 105. vsz. = Id. II. 23. vsz., 106. vsz. = Id. II. 30. vsz., 107. vsz. = O. K. 15. vsz., 108. vsz. = Sz. V. XII. 16. vsz., 109. vsz. = Id. II. 12. vsz., 110. vsz. = Id. I. 70. vsz.

136.

Kéziratai:

I. Az 1670-i gyűjtemény II. részének 37–44. lapján. – A szakaszok számozását Esterházy elvétette: a 130. szám kétszer egymás után szerepel. Ezt kiadásunkban is így hagytuk.

II. Az 1656-i gyűjtemény 75–92. lapján.

Ez a vers is főleg Zrínyiből átvett szakaszokból áll. Az eddig említetteken kívül a *Fantasia poetica* (F. P.) és a *Feszületre* szakaszaiból is merített Esterházy: 112. vsz. = O. K. 8. vsz., 114. vsz. = Id. I. 50. vsz., 115. vsz. = Id. II. 9. vsz., 116–117. vsz. = Sz. V. X. 1–2. vsz., 118. vsz. = Sz. V. X. 5. vsz., 119–120. vsz. = O. K. 6–7. vsz., 121. vsz. = F. P. 5. vsz., 122. vsz. = F. P. 1. vsz., 124–126. vsz. = Id. II. 27–29. vsz., 132–133. vsz. = Id. I. 68–69. vsz., 134. vsz. = Sz. V. XII. 35. vsz., 135. vsz. = Id. II. 28. vsz. (Fentebb egyszer már felhasználva), 136. vsz. = Id. I. 68. vsz. (Fentebb egyszer már felhasználva), 137. vsz. = F. P. 8. vsz., 138. vsz. = Feszületre 1. vsz.

137.

Kézirata: Az 1670-i gyűjtemény II. részének 45–48. lapján. A verset valamikor a XVII. században egy vizitációs jegyzőkönyv üres lapjaira másolták be. (Esztergom, Prímási Levéltár. Canonica visitatio. Liber II. 261–264. – Sz. Nagy László szíves közlése.)

KANYARÓ (i. m.) ebben a versben is talált Zrínyiből való kiírásokat: 1–2. sor = Id. II. 24. vsz., 145–146. vsz. = Id. I. 63–64. vsz. A 149–150. szakasz Listius már idézett versének, „A' szerenchének álhatatlanságárúl" címűnek (115. sz.) 9–10. szakaszán alapul.

138.

Kéziratai:
I. Uo. 49–54. Kiad. MERÉNYI, ItK 1892, 135–37.
II. Az 1656-i gyűjtemény 63–72. lapján.
A vers címe és legtöbb szakasza Zrínyiből való: 156. vsz. = Sz. V. XIII. 1. vsz., az 1656-i változatban még nem szereplő 157–159. vsz. Esterházy saját szerzeménye, 160. vsz. = A. S. 11. vsz., 161–163. vsz. = A. S. 12–13, 15. vsz. (E három szakaszt Esterházy „Az fülemile énekének magyarazattya"-ban is felhasználta, 140. sz. 63. és 66–67. vsz.), 164–169. vsz. = A. S. 16–21. vsz., 170. vsz. = O. K. 11. ill. 8. vsz., 171. vsz. = A. S. 23. vsz., 172. vsz. = A. S. 26. vsz., 173. vsz. = A. S. 25. vsz., 174. vsz. = A. S. 31. vsz., 175. vsz. = A. S. 27. vsz., 176. vsz. = Id. I. 11. vsz., 178. vsz. = Sz. V. IV. 11. vsz.
A 177. vsz. Esterházy saját költése, s itt eltér az eredeti mondától. Ott ugyanis Ariadne nem hal meg, miután kedvese elment tőle, hanem isteni parancsra Dionysos felesége lesz.

139.

Kézirata: Az 1670-i gyűjtemény 55–58. lapján. Kiad. MERÉNYI, ItK 1892, 144–46.
A cím anagramma: „Esteras Pal" betűiből van összerakva.
13 Bosporos = borsporos. (Jankovics J.)
25 polepsi – Esterházy nótalistáján is szerepel. Rákóczi Erzsébet írja Esterházynak: „...ha az polepsin ot nem lehetnék, kérem értemis járjon egy táncot, magamis ugyan örömest el járnám..." (OL P 125, 39.3631.)

140.

Kézirata: Uo. 59–60.

141.

Kézirata: Uo. 61–64. Kiad. MERÉNYI, ItK 1892, 133–34.
Esterházy egyetlen verse, mely közköltési darabbá vált. Megvan az 1696 körüli *Thoroczkai-énekeskönyv* 35a–36a lapján és a XVIII. század első felében összeírt *Tarcsafalvi-énekeskönyv* 1a–2b lapján.

142.

Kézirata: Uo. 65–69.

143.

Kézirata: Uo. 70–75.

144.

Kézirata: Az 1656-i gyűjtemény 93–120. lapján.

Ezt a fura darabot Esterházy nem vette föl az 1670-i gyűjteménybe. Talán valamilyen előttünk ismeretlen forrás alapján ír benne soha nem hallott hősökről, királyokról és természeti csodákról.

145.

Kézirata: Egy különálló füzetben. Az első oldalon egy rajz látható, alatta a vers címe, a cím két oldalán az Esterházy család címerei. Az egyik címer felett *C P*, a másik felett *C V* betűk láthatók; valószínű feloldásuk: „Comes Paulus", illetőleg „Comtessa Vrsula". Ezek szerint a vers Pál és Orsolya esküvő utáni kényszerű különélésekor keletkezett.

1–2 E két sor változata: RMKT XVII/3, 254. sz. 7–8. sor.

146.

Kézirata: Egy külön lapon, a nyomtatott betűket utánzó kézírással.

147.

Jankovics József hívta fel figyelmünket erre a versre, amely ugyanott található, ahol Esterházy többi költeménye, egy különálló papírlapon, de nem a költő autográf írásával. Formailag azonban mindenképpen rá jellemzőnek tetszik. Ugyancsak Jankovich megállapítása szerint verses levél lehetett, a 25. sor szövege pedig Esterházyra enged következtetni, mint szerzőre. Itt minden bizonnyal Zrínyire történik utalás!

FRÁTER ISTVÁN

ÉLETE

Életéről kevés adattal rendelkezünk. A család levéltárának egykor az OL-ban őrzött részlege 1945-ben nagyrészt elpusztult. Más része Romániában a nagyváradi Tartományi Múzeumban volt.

Annak a Fráter Pálnak volt a fia, akinek egy versét az RMKT XVII/9. kötetében az 54. szám alatt közöltük. MÓRICZ BÉLA szerint (Két XVII. századi énekszerző életrajzához. Fráter Pál, Fráter István. ItK 1975, 461–62) 1630 körül született a Bihar megyei Érkeserűben. Jószágaiból a török 1660-ban űzte el, amikor Nagyváradot elfoglalta. Fráter István a Felvidékre bujdosott, egy ideig Abaújban élt. Az 1670-es évek elején Apafi Mihály szolgálatába állott. 1675-től a huszti vár alkapitánya volt.

Huszt a Thököly család jószága volt. 1667 májusában az erdélyi fejedelem országos őrséget küldött oda, mely többé onnan nem vonult ki. 1671 márciusában pedig, nem sokkal Thököly Imrének az erdélyi bujdosásba való érkezése után, Apafi elfoglalta a huszti uradalmat, saját tisztjeire bízta annak igazgatását. Csak a birtokba vétel után kezdett alkudozást Thökölyvel és a többi örökössel. Ez sokáig elhúzódott, 1673. június 16-án fogadta el Thököly kényszerűségből a felkínált egyezséget. Az ez évi gyulafehérvári országgyűlésen, november 18-án Huszt várát a hozzátartozó jószágokkal, sóaknákkal s minden jövedelmekkel a fejedelem a feleségének inskribáltatta. (ANGYAL DÁVID: Thököly Imre. Bp. 1888. I. 107–15.) Thököly azonban még évek múlva is igényt támasztott Husztra. Az ügyet a portánál is tárgyalták, s csak Thököly 1685-i nagyváradi letartóztatásával került le a napirendről. (TRÓCSÁNYI ZSOLT: Teleki Mihály. Erdély és a kuruc mozgalom 1690-ig. Bp. 1972. Vö. a „Leszámolás Thökölyékkel" című fejezettel a 286–94. lapokon!)

Fráter István huszti vicekapitányt éppen 1685-ben gyanúsították azzal, hogy Thököly kezére dolgozik, mivel Thökölynek Erdélybe küldött követeit Apafi Mihály akarata ellenére bebocsátotta az országba. (L. uo. 289.) Talán éppen felettesének (Teleki Mihály volt Huszt főkapitánya, de nem ott tartózkodott!) akarta megnyerni vagy visszaszerezni a bizalmát a számára letisztáztatott, neki ajánlott versekkel.

Versein kívül huszti alkapitánysága idejéből mindössze néhány levél, jelentés ismert Fráter Istvántól. Ezeket 1681–1686 közt küldte Bornemisza Annának, Apafi Mihálynak, Telekinek. 1681. szeptember 4-ről (EOE XVII, 218), 1683. november 24-ről (EOE XVIII, 170) ránk maradt a fejedelemasszonyhoz írt levele. 1683. november 29-én Teleki Mihálynak jelent Thökölyről, a kurucok Szatmár megyei foglalásairól (uo. 176–77); ugyanőneki írja meg 1685. április 20-i kelettel, hogyan pusztítanak a németek az ungvári és a munkácsi krajnákon (uo. 336–37). 1686. november 22-én a fejedelemnek jelent Munkács ostromáról, Caraffáról. (EOE XIX, 73–74.)

Az EOE XVII, 287–89. lapjai tartalmazzák az 1682. június 20-án kelt térítvényét, melyet Apafi Mihálynak adott, hogy igaz szolgája lesz várukban, azt építi, munícióval ellátja és oltalmazza minden husztvári és mármarosi jószágával együtt. 1683. október 19-én Naláczi István tanácsosnak arról számol be, hogy Husztban félnek az arrafelé száguldozó tatároktól; egyúttal Thököly Imréről szóló híreket is közöl levelében. (EOE XVIII, 167.)

NAGY IVÁN szerint élete utolsó két évtizedét Huszton töltötte. Háromszor nősült, 12 gyermeke született, akik közt ingó és ingatlan jószágait lelkiismeretesen szétosztotta. (Magyarország

családai. IV. Pest 1858. 460–61.) MÓRICZ BÉLA azt írja, hogy 1675-től 1688-ig volt Huszton alkapitány. Ez utóbbi évben a várat a császáriak vették át. (I. m. 462.)

Adatunk van rá, hogy Teleki Mihály 1689 elején a Fogaras vidéki kercsesórai uradalomhoz tartozó Holbákot Fráter Istvántól magához váltotta. Az ez év február 6-án adott bizonyságlevél szerint Fráter István azért adta el ezt a falut Telekinek, hogy a maga házához közelebb fekvő jószágot szerezzen. (TRÓCSÁNYI: i. m. 303.) TRÓCSÁNYI a birtoküggy mögött politikai indokot lát: „tény, hogy az alkapitány 1685-ben Thököly-pártiság gyanújába esett, s Teleki igényeivel 1689-ben egy familiaris-szintű nemesnek jobb volt nem szembeszegülni" (uo.).

1703-ban halt meg.

VERSEI

Fráter István kötetünkben közölt verseinek (kiad. ALSZEGHY ZSOLT: K. Fráter István versei Teleki Mihályhoz 1684-ből. ItK 1917, 201–14) másolatát az MTA kézirattárának K 92. (régebbi jelzete: RUI 4° 62.) jelzetű, aranyozott bőrkötésű, könyvírással írt kézirata tartalmazza. A tábláján kívül „A. M. V. SZ. TELEKI MIHALY V. A. K. F. I. 1684.", belül a harmadik lapon mint címlapon: „PARAPHRASIS RHITHMICA AZ AZ VERSES MAGYARAZAT K: F: I: H: K: (= Keserűi Fráter István huszti kapitány) által. MDCLXXXIV. Esztendöben. Descripta per manus Stephani Ujhelyi." bejegyzések olvashatók.

A bekötött füzet első és hátsó táblájára ragasztott leveleken csaknem azonos szövegű latin nyelvű ajánló sorokat találunk, melyeket Fráter István Teleki Mihályhoz írt.

Dátuma szerint a hátsó táblán lévőt előbb írta. Így hangzik:

„Jnclytissime Heros ac Domine Michael Teleki, Mihi et meis alta semper memoria Colendissime! Paraphrasin hanc Rithmicam (:quo ad Hungaricum:) per me a primis usque ad ultimos characteres ecclypsante fateor ingenio inter otia compositam, (:calamo tamen alieno descriptam.), Favoris et Gratiae Tuae Phoebo Luminandam subjcio ac quasi votivam tabellam appendo ad aras Jllustrissimae Tuae dignitatis, rogans enixius, ut tesellum et Tanto quidem Nomine indignum munus propenso Benignus suscipias animo. Ex Arce Huszt 12 Februarii 1685.

Mittit Devotissimus Jllustrissimae Dominationis Vestrae Servus Stephanus Frater mp."

Pár nappal későbbről kelt az első táblán olvasható szöveg:

„Illustrissimo Domino Michaeli Teleki de Szék magna magnorum Titulorum Serie Spectatissimo etc.

Jnclyte Heros ac Domine mihi et meis alta semper memoria ob tua in nos merita Colendissime! Paraphrasin hanc rithmicam (:quo ad Huncaricum:) a Supremis ad extremos characteres ecclypsante fateor ingenio per me compositam, manu quidem aliena descriptam, favoris, et gratiae Tuae Phoebo Luminandam subjicio ac quasi votivam Tabellam appendo ad aras Jllustrissimi Tui nominis: rogans enixius ut tenellum et Tanta Dignitate indignum Munus, aequa mente gratoque suscipias animo. Ex Arce Huszt 18 Februarii 1685. transmittit Devotissimus Illustrissimae [Dominationis] Vestrae Servus Stephanus Frater mp."

Az 1684-ben letisztázott és szépen bekötött verseket tehát Fráter István 1685. február 18-án küldte el Teleki Mihálynak.

A kézirat első levele üres. A második levél rektóján az idézett címet olvashatjuk. Verzóján Fráter István címere foglal helyet: egy koronából derékig kiágaskodó ló, melynek a szügyén át behatolt kard hátul, a nyak alatt távozik a testből. Magában a rajzban S: F: D: K: C: H: betűk olvashatók. (Stephanus Fráter De Keserű Castrum Huszt.) A címert keretező kettős körvonal között: CHRISTUS SPES ET ANCHORA VITAE. A címer fölött és alatt két-két sor vers:

Régi Eleimnek, ez Példás Czimere,
Hartzon jó Lovának szügyiben ment Töre.
Jele; Hazájaert, szakatt teste ere,
–s– Az szep szabadságert, omlott piross vére.

Az ötödik levéltől a tizenharmadikig négy csoportosításban ún. gnómaversek következnek számozatlanul. Mindenhol elöl áll a latin szöveg, ezt követi a magyarra átültetés. Cím sehol sincs.

Az első csoportot 41 versike képezi (1–123. sor). A 30. kivételével valamennyi egy-egy latin

disztichonnak egy-egy Balassi-strófában való fordítása (5a–9a). A 9a lapon már csak két strófa olvasható, utána záródísz következik. A 9b–10a lapon, fejlécdísz után nyolc versike van (124–147. sor). Hogy egységet alkotnak, az jelzi, hogy záródísz következik utánuk. Nyolc rövid prózai mondást és ezeknek magyarra való fordítását, jobban mondva parafrázisát találjuk ebben a csoportban szintén Balassi-versszakokban. Hasonló módon elkülönülnek a 10b–12a lapok versei, összesen 21. Közülük az 1–19. (148–185. sor) egy-egy disztichonnak kétsoros felező tizenkettesben, a 20–21. (186–189. sor) pedig egy-egy latin verssornak ugyancsak kétsoros tizenkettesben való fordításai. Ezt a versformát használta Fráter valamennyi további szerzeményében. Még a 12a lapon kezdődik a következő csoport, mely a 13b lapon ér véget (190–239. sor). Nagyobbrészt disztichonokat (egy ízben párosat), négy esetben prózai szöveget fordít itt négysoros versszakokban. Az utolsó, a tizenkettedik közmondás fordítása azonban 12 sorból, azaz 3 versszakból áll.

A kézirat második darabja szentírási példákkal bizonyított tanítás különböző erényekről, vétkekről 46 négysoros versszakban a 14a–18b leveleken. A versikék képsorozat leírásának tetszenek magyarázó-tanító jelleggel. Ezt követi a 18b lapon Szent Pál korintusiakhoz írt második levelének (12. fejezet, 7–9. versek) gondolataiból kiinduló könyörgés Istenhez. A 19ab levélen olvasható cím nélküli fohász versfői Fráter István nevét adják. A 20. levél rektóján találjuk az olvasóhoz szóló ajánlóverset és a berekesztés két strófáját. Ez utóbbi a lap alján díszes keretben foglal helyet, a szereztetés körülményeiről, helyéről tájékoztat. A 20b–23b levelek üresek.

Témájukat tekintve Fráter István versei az elmélkedő sztoikus költészetet képviselik. Elsősorban a latin sorok fordításai. Ezek egy-egy szentencia, közmondás, szállóige erkölcsi tanítását, életbölcsességét fejtegetik. A kézirat 7–10. számú darabjainak hangja személyes jellegű; míg a gnómák és „példás versek" latin szövegekre, illetőleg bibliai részekre támaszkodnak, ez utóbbiak eredeti alkotások.

A latin szentenciák magyarra ültetését a kézirat négy jól elkülönített részre osztva tartalmazza. Ezt a csoportosítást bizonyára az eddig ismeretlen források értetnék meg. Az egyes részeken belül ugyanis bizonyos eszmei rokonság állapítható meg. Minthogy azonban a négy csoport vers tematikailag mégis egységes elgondolás alapján állt össze egy kisebb ciklussá, a „paraphrasis rhitmica" sorait folyamatosan számoztuk kiadásunkban, csillaggal elválasztva az elkülönülő részeket.

Valószínű, hogy a latin gnómaverseket, bölcs mondásokat nem Fráter István válogatta össze, hanem már így találta őket összegyűjtve. A latin szentenciák között különböző eredetűeket találunk. Egyesek klasszikus szerzőkre nyúlnak vissza, a tőlük átvett sort vagy sorokat fordítja le Fráter István, illetőleg az ő gondolataikat fűzi tovább. Ovidiusból való pl. a 113/XXXIII. (*Ex Ponto* I. 2,123–24.), a 113/XLI. (*Amor.* III. 8,55.), a 115/III. (Met. XIV. 113.); Juvenalisból a 113/XVI. (*Sat.* XIII. 20.); Horatiusból a 114/VI. (*Carm.* IV. 4,29.); Claudianusból a 113/XXI. (*Panegyr. de quarto cons. Honorii* 290.). Középkori eredetű a 113/XXXVII. (EDMOND FARAL: Les Arts poétiques du 12e et du 13e siècles. Paris 1924); 115/I. (W. A. PANTIN: A Medieval Collection of Latin and English Proverbs and Riddles from the Rylands Latin Ms. 394, 109). Hasonlóképpen régi időkre nyúlik vissza a 113/XXXVIII. (*Carmina proverbialium*... Basiliae 1576. 298; De Seybold: *Viridiarium selectissimis paroeminarum et sentionarum Latino–Germanicarum flosculis.* Nurinbergae 1677. 298); a 113/X. (Hier. Megisero: *Poroimiologia Polyglottos, hoc est proverbia et sententiae* ... Lipsiae 1605); 115/IX. (Uo. 74.)

Néhány szállóigét forrásuk megjelölése nélkül megtalálunk pl. MARGALITS EDE gyűjteményeiben (Florilegium proverbiorum universale latinitatis. Bp. 1895 és Supplementum ... Bp. 1910): 113/VII., 114/VIII., XVIII., XX., XXI. A 114/XX. megvan THOMAS BENFIELD HARBOTTE Dictionary of Quotations (Classical) (New York.) kiadványában. Többnek lelőhelyére bukkanunk HANS WALTER: Proverbia sententiaeque latinitatis medii aevi (Göttingen 1969) köteteiben.

Az egyes versikék jegyzeteiben a források kérdésével nem foglalkozunk.

Az igen tetszetős verskézirat tisztázatát végző Újhelyi Istvánt meg kell különböztetnünk hasonnevű prédikátor kortársától. Újhelyi Pálnak (egy időben huszti prefectus volt) volt a fia. Ifjú korában, valószínűleg 1678 és 1683 közt Apafi Mihály fejedelemnek volt az íródeákja. Ilyen minőségben másolhatta le a fejedelem testvére, Apafi Anna számára 1677-ben Fogarasban a szintén csinos kiállítású „Orvosságos könyvet". (DEBRECZY SÁNDOR: Apaffi Anna orvosságos könyve. ErdMúz 1940, 322–24.)

A fejedelmi pár kívánságára Ovári Keszei János nevű társával együtt hallás után lejegyezte Apafi udvari papjának, Tofeus Mihálynak a fejedelmi udvar színe előtt 1679. május 30-tól 1682.

május 12-ig tartott zsoltármagyarázatait, melyek nyomtatásban is napvilágot láttak *A' Sent Soltarok Resolutioja* címmel. (Kolozsvár 1683 – RMK I, 1302. – Vö. Esze Tamás: Az első magyar gyorsíró. Az Út 1952, 16. sz.)

A XVIII. század fordulóján magyarra ültette át Drexel János *Heliotropium*-át *Magyar Napraforgóvirág* címmel. Ennek kinyomtatásáért II. Rákóczi Ferenchez folyamodott, nyomtatásban azonban nem jelent meg. (1703. december 17-i keltezésű levelét kiad. Esze Tamás: A Magyar Napraforgóvirág. Egyht 1943, 334–35.)

1688-tól Ugocsa megye jegyzőjeként említik. Pekri Lőrinc egy levele szerint 1706. április 18-án már nem élt. Ennek az évnek az elején halhatott meg. (Vö. uo. 336.)

148.

Kézirata: **Paraphrasis rhithmica.** 1684. MTAK K 92. 5a–13b. Kiad. Alszeghy, ItK 1917, 201–209.

10 égre követ hányni a. m. Isten ellen zúgolódni.
59 folytattya – a. m. folyatja.
66 setczelben – székben (Sessel).
69 edgy jótát – egy jottányit.
108 Kinek hájj ösztöver – aki számára a zsírháj sovány.
132 büség – bőség; Alszeghy *hűség*-et olvasott.
203 Meg sérszel – megsérülsz, sérést (= sérvet) kapsz.
207 hunnyodban – házadban, hazádban.
211 pigmaeussal – a pigmeusok mesebeli törpe nép Egyiptom déli részén; a darvakat azért riasztgatták, hogy vetéseiket megvédelmezzék tőlük.
216 fúvó nélkül – fújtató nélkül.
227 ösztön – vasvégű bot, mellyel szántás közben az ökröket ösztökélték (ösztöke).
228 törrel – csapdával, hurokkal.
234 szinnel kent belintse – színes, képmutató bilincse.

149.

Kézirata: **Uo.** 14a–18a. Kiad. Alszeghy, ItK 1917, 209–12.

9 ösztöverrel – silány gabonával.
13 Enoch – Hénok, akit Isten jámborságáért az égbe ragadott. Vö. Sir. 44, 16. és 49, 16.
18 Matuselah – Matusálah, Matuzsálem – vö. I. Móz. 5, 25–27.
19 feli – felé.
26 zajdula – megzajdult = megrészegedett. Vö. I. Móz. 9, 21–25.
29 Ábrahám engedelmességéről lásd I. Móz. 22, 1–12.
41–44 A sorokra vonatkozólag lásd II. Móz. 14, 15–30.
51 Józsuéről lásd I. (III.) Kir. 18, 41–45.
56 A zsidókhoz szegődött Kálebről vö. Józs. 14, 6–15.
60 Az esetről lásd Bir. 16,15.; vitt – vívott, harcolt.
67–68 Dávid vezéréről, Joábról és Dávid lázadó fiáról lásd II. Sal. (II. Kir.) 18. fejezetét.
80 Jonatánnak a lelke egybeforrott Dávidéval, annyira szerette. Vö. I. Sám. (I. Kir.) 18,1.
83 Szent Annat – Sámuel anyjáról van szó. Hálaénekét lásd I. Sám. (I. Kir.) 2,1–10.
88 Lábán Jákob ravasz apósa volt, vö. I. Móz. 29 fejezetével.
91 Séba (Sába) királynőjének Salamonnál tett látogatásáról lásd I. (III.) Kir. 10, 1–13.
99 Manasses (Mánásszé) Júda 14. királyának Istenhez téréséről vö. II. Krón. 33, 1–18.
103 Josephnek peldaja – Jákob fiáról, az egyiptomi Józsefről van szó.
108 „Tanuljatok tőlem, mert szelid vagyok és alázatos szivü" – Máté 11, 29.
116 Joáb, Dávid hadvezére orozva megölte Ábnert. /II. Sám. (II. Kir.) 3. fej./
120 A gazdag Nábál nem adott élelmet Dávidnak; haláláról lásd I. Sám. (I. Kir.) 25, 36–38.
124 Áchán (Ákán) lopásáról, bűnhődéséről vö. Józs. 7. fejezetével.
132 Salemnek királlya – vö. I. Móz. 14, 18–20.

136 Rebeka vizet adott Jákobnak, vö. I. Móz. 14, 18–20.
139 A fösvény Abigail felesége eleséget vitt Dávidnak; vö. I. Sám. (I. Kir.) 25. fejezetével.
140 setczelben – székben (Sessel!).
143 negédseg – gőg, fennhéjázás.
144 Roboam – a Júdától elszakadt Izrael első királya volt. Vö. II. Krón. 10–12. fejezeteivel.
145 oszlás – vagyon felosztás, öröklött jószág.
147–148 A tékozló fiúról lásd Luk. 15, 11–32.; válún az abarlás – a disznóknak főzött moslék a vályúban.
152 Szent István első mártírt igazságot tanító beszéde miatt követték agyon a zsidók. Vö. Ap. csel. 7. fejezetével.
155–156 Az utalás valószínűleg Pál apostolnak harmadik, jeruzsálemi fogságára és az ezt követő eseményekre vonatkozik; Pál ekkor a zsidók rágalmai következtében évekig volt fogságban. (Vö. Ap. csel. 21. skk. fejezeteivel!)
160 Saul engesztelhetetlen gyűlölettel tört Dávid király életére. Lásd. I. Sám. (I. Kir.) 18. és következő fejezeteit!
164 Szent Pál és Barnabás haragjáról, mivel az emberek pogány isteneknek vették őket, lásd Ap. csel. 14, 10–17.
172 Ammon (Ámnon) haláláról, aki Támárt meggyalázta, lásd II. Sám. (II. Kir.) 13. fejezetét!
176 Ananiás és Szafira történetét lásd az Ap. csel. 5, 1–11. versben.
177 Amaz ditsös kertben – a paradicsomban.
184 A célzás a Jézus halálát kesergő Máriára vonatkozik; vö. szépművészeti ábrázolását a Pietà-témában.

150.

Kézirata: **Uo.** 18b. Kiad. ALSZEGHY, ItK 1917, 212.
Kiadásunkban címként a vers élén álló bibliai utalást szerepeltetjük. Az első két versszakban tulajdonképpen az idézett levél 7–9. verséből merített Fráter István. A 3–6. strófa Istenhez fohászkodása személyes jellegű.
1 ösztön – itt: tüske, tövis.

151.

Kézirata: **Uo.** 19ab. Kiad. ALSZEGHY, ItK 1917, 213. – A vers végén: „Amen Amen." A versfők értelmet adnak: FRATER JSTVAN.
16 A sor értelme: aki fél a bűne miatt, fél a bűntől.
25 Iesse vagy Isai Dávid király atyja volt, így Krisztus őse.
33–36 Péternek a vízen járásáról lásd Máté 14, 28–33.
37–40 A vámos és a farizeus imádságáról vö. Luk. 18, 10–14.
41 A bűnbánó Magdolnáról lásd Luk. 7, 37–50.

152.

Kézirata: **Uo.** 20a. Kiad. ALSZEGHY, ItK 1917, 213–14.
3 Berkes – bozótos, nádas.
5 Ennius Quintus (i. e. 239–169) *Annales* címmel 18 könyvben történeti eposzt írt a rómaiakról Aeneastól saját koráig. Vergilius *Aeneis*-ének a tárgyáról is írt tehát; a „gyöngyöt" az ő „gazzá"-ból szedte ki Vergilius.
15 Zoilus – a gáncsoskodás megtestesítője.

Kézirata: Uo. 20a. Kiad. ALSZEGHY, ItK 1917, 214.

A kétstrófás berekesztő vers keretes díszben foglal helyet. Azt a történeti helyzetet fejezi ki, melyben Fráter István a verseit szerezte: Bécs felszabadítása után a Sas délre repült, fogyatkozást hozott a török félholdra. A Duna két felén támadt sötétségre való utalás talán a megindult felszabadító háborúra, pl. Buda 1684. évi ostromára, a kurucok veréségeire utal. Fráter Istvánnak is „szédelgett" a feje Huszt várában. Talán ez is összefüggésben lehet Thököly szerencsecsillagának hanyatlásával?

A záródísz-keretben a versen kívül az „S F C H" betűmonogram is benne van. (= Stephanus Frater Castrum Huszt)

JEGYZÉKEK, MUTATÓK

A FORRÁSOK JEGYZÉKE

a) KÉZIRATOK

Aranka György gyűjteménye. 1782–1790. OSzK Fol. Hung. 126. STOLL 345. sz. – 72, 73, 76, 77, 82.

Balassa Bálint drámájának másolata. OL Balassa-lt. P 1761. 2. cs. 3. tétel. – **87–89.**

Balassa Bálint versfüzete. OL Balassa-lt. P 1761. 2. cs. 2. tétel. (Részleges másolata: OSzK Quart. Hung. 144. STOLL 91. sz.) – **90–110.**

Brassai-kódex. XVIII. sz. 1. fele. Bp. magántulajdonban. Mf: MTAK A 4638/3. STOLL 222. sz. – 82.

Dictionarium Graeco-Latinum toldaléka. MTAK K 68. – **60–61.**

Esterházy Pál versei. OL Esterházy-lt. Pál nádor iratai P 125. 54. cs. 11896. STOLL 79. sz. – **119–147.**

Fráter István: Paraphrasis rhithmica. 1684. MTAK K 92. STOLL 113. sz. – **148–153.**

Jankovich Miklós pasquillus-gyűjteménye. XVIII. sz. vége–XIX. sz. eleje. OSzK Fol. Hung. 129. STOLL 495. sz. – 81.

Kékkői kódex lásd Balassa Bálint versfüzete.

Külömbféle magyar verseknek gyűjteménye a XVIII–XIX. századból. OSzK Fol. Hung. 135. – 112, 114, **118.**

Nátly Ferenc-ék. 1795–1796. OSzK Quart. Hung. 176. STOLL 425. sz. – 83, 85.

OL Radvánszky család lt. P 568. 16. cs. – **9–21.**

Reges Hungariae. London, British Museum 1321. g. 7. – 112.

Resetka János-ék. 1801. OSzK Quart. Hung. 174. Stoll 560. sz. – 82.

Rimay–Madách-kódex. 1629–1638. I–III. kötet. OSzK Quart. Hung. 3245–3246. STOLL 48. sz. – **1–8, 22–59.**

Szikszai András-ék. 1750–1752. MTAK RUI 8r. 137. STOLL 239. sz. – 71.

Szinnyey-Merse-kódex. 1668. OSzK Quart. Hung. 1559. STOLL 87. sz. – 62–86.

Tarcsafalvi-ék. XVIII. sz. 1. fele. Kolozsvár, EK Mf: MTAK A 21/VII. STOLL 232. sz. – 141.

Thaly-kolligátum. XVIII. sz. vége–XIX. sz. eleje. OSzK Oct. Hung. 73. STOLL 511. sz. – 84.

Thoroczkay-ék. 1695 után. Kolozsvár, EK. Mf: MTAK A 18/II. STOLL 134. sz. – 141.

Tsorik András-ék. 1750–1751. Nagyenyed, Bethlen-könyvtár. Mf: MTAK A 165/I. STOLL 240. sz. – 83.

Vegyes kolligátum. XVIII. sz. 2. fele. Bp. EK G 156. – 76, 77.

b) NYOMTATVÁNYOK

Beniczky Péter: Magyar Rithmusok. Kolozsvár 1670. RMK I, 1099. – **62–86.**

Ua. H. é. n. OSzK RMK I, 1611/b. – 62–86.

Ua. Lőcse 1675. ItK 1935, 310. Mf: OSzK FM 2/3281. – 62–86.

Listius László: Magyar Márs Avagy Mohách mezején történt veszedelemnek emlékezete. Bécs 1653. RMK I, 869. – **111–117.**

A KÉPEK JEGYZÉKE

1. Madách Gáspár verse a Rimay–Madách-kódex II, 7. lapjáról (22/I. sz.)
2. Madách Gáspár verse a Rimay–Madách-kódex I, 81. lapjáról (23/I. sz. eleje)
3. A Rimay–Madách-kódex ismeretlen szerzőtől való versei az I, 37. lapról (53. és 54. sz.)
4. Madách Gáspárnak az Orvosság avagy praeservativum az dögös pestis halálban c. értekezésének az eleje a Rimay–Madách-kódex II, 89. lapjáról.
5. Beniczky Péter Magyar Rithmusok c. kötete 1670-es kolozsvári kiadásának címlapja
6. Beniczky Péter Magyar Rithmusok c. kötetének második része az 1670-es kolozsvári kiadásból (a 83. sz. kezdősorai)
7. Beniczky Péter verse a Szinnyey-Merse-kódexből (65. sz. ének vége)
8. A Magyar Rithmusok második részének kezdősorai a Szinnyey-Merse-kódexből (83. sz.)
9. Balassa Bálint verse szerzői szövegjavításokkal (93. sz.)
10. Balassa Bálint három rövid verse; a két utolsó autográf írás (96., 108. és 109. sz.)
11. Balassa Bálint két verséből: a 97. sz. vége és a 98. sz. első versszaka (autográf írással)
12. Balassa Bálint verse: a 99. sz. eleje
13. Listius László Magyar Mársának címlapja az OSzK példányából
14. Listius László Magyar Mársának címlapja
15. Listius László Magyar Mársának második része, a Reges Hungariae eleje
16. Esterházy Pál Az égi madarakról való verseinek kezdő versszakai az 1656-ban összeírt füzetből (124. sz.)
17. Az égi madarakról való versek kezdő versszakai Esterházy Pál 1670-ben összeírt füzetéből (124. sz.)
18. Fráter István Verses Magyarázatának a címlapja
19. Fráter István Verses Magyarázata címlapjának a verzója
20. Fráter István Verses Magyarázatának befejező versei (152. és 153. sz.)

A RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

AHLH	=	Acta Historiae Litterarum Hungaricarum
BBMM	=	Balassa Bálint Minden Munkái. Kiad. DÉZSI LAJOS. I–II. Bp. 1923.
BBÖM	=	Balassi Bálint Összes Művei. Kiad. ECKHARDT SÁNDOR. I–II. Bp. 1951–1955.
Egyht	=	Egyháztörténet
EK	=	Egyetemi Könyvtár
EOE	=	SZILÁGYI SÁNDOR: Erdélyi Országgyűlési Emlékek. I–XXI. Bp. 1875–1898.
EPhK	=	Egyetemes Philologiai Közlöny
ErdMúz	=	Erdélyi Múzeum
ETA	=	MIKÓ IMRE: Erdélyi Történelmi Adatok. I–IV. Kolozsvár 1855–1862.
It	=	Irodalomtörténet
ItK	=	Irodalomtörténeti Közlemények
KKK	=	A kuruc küzdelmek költészete. Kiad. VARGA IMRE. Bp. 1977.
MKsz	=	Magyar Könyvszemle
MMúz	=	Magyar Múzeum
MNy	=	Magyar Nyelv
MNyr	=	Magyar Nyelvőr
MTAK	=	A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
MTESz	=	A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. Főszerk. BENKŐ LORÁND. Bp. I–III. 1967–1976.
MTT	=	Magyar Történelmi Tár
NySz	=	SZARVAS GÁBOR–SIMONYI ZSIGMOND: Magyar Nyelvtörténeti Szótár. I–III. Bp. 1890–1893.
OL	=	Országos Levéltár
OSzK	=	Országos Széchényi Könyvtár
Patr. Lat.	=	JACQUES-PAUL MIGNE: Patrologiae Cursus Completus... Series Latina.
RJM	=	Rimay János munkái. Kiad. RADVÁNSZKY BÉLA. Bp. 1904.
RJÖM	=	Rimay János Összes Művei. Kiad. ECKHARDT SÁNDOR. Bp. 1955.
RMDT I.	=	Régi Magyar Dallamok Tára. I. CSOMASZ TÓTH KÁLMÁN: A XVI. század énekelt dallamai. Bp. 1958.
RMDT II.	=	Régi Magyar Dallamok Tára. II. PAPP GÉZA: A XVII. század énekelt dallamai. Bp. 1970.
RMK	=	SZABÓ KÁROLY: Régi Magyar Könyvtár. I–III. Bp. 1879–1898.
RMKT XVII.	=	Régi Magyar Költők Tára. XVII. század. I–XI. Bp. 1959–1986.
STOLL	=	STOLL BÉLA: A magyar kéziratos énekeskönyvek és versgyűjtemények bibliográfiája (1565–1840). Bp. 1963.
Száz	=	Századok
TT	=	Történelmi Tár
ÚMMúz	=	Új Magyar Múzeum
WALTHER: Prov.	=	HANS WALTHER: Proverbia sententiaeque latinitatis medii aevi. Göttingen 1965.

AZ ÉNEKEK KEZDŐSORAINAK MUTATÓJA

	Ének-sorszám
A Hera barlangját hogy borostyán folyja	78
A hit remélendő dolgoknak állatja	8
A hitnek olaja égdegél világgal	13
A kevélység is már hasonló pávához	16
A lassú víz, tudhadd, hogy partot mos	26
A ló mindaddig fut, amíg oda nem jut	81
A szép vadászatban sokan gyönyörködnek	130
A szerelem egy kis szőrös verem	145
Aki a szelekre s habos tengerekre	104
Állj meg, édes sólymom, bátor ne sokáig	137
Álmos nemzetéből Árpád születteték	114
Ami lehetséges, olyban törd magadat	28
Asszonyállat ha haragszik, ugyan reszket	22/II
Asszonyembernek szemérmetessége	36
Átfogta erősség vastagon oszlopját	15
Attila fejdelem Bendeguznak fia	112
Az elmúlt esztendők meg nem térő idők	105
Az én bánatimban vigasztalj meg Istenem	60
Az én sólymocskám Palojtán vagyon	41
Az én uram és Krisztusom	5
Az Isten magasságból néz reánk dicsőségből	2
Az Úristenben bízzál erős vastag hittel	42
Az útnak ha eredünk	4
Bánom, hogy úgy búsulok	97
Bátorítsad benned bízó bús szívemet	100
Bátorságom indítója	89
Bátorságot veszek szívemre ez nyáron	88
Beborult felhőzött bánat hozó egem	57
Békóban már egyben hogy jár	90
Bírja bár akárki nagy jószágú Lévát	46
Borral, szerelemmel, ha lehet, jól élj	27
Botlasz-é vagy már régen el is estél	94
Botlik a szerencse s meg sem áll forgása	91
Bujaságnak senki versemet ne vélje	87
Bujdosásban lévén elmélkedésemben	146
Bujdosván tétova repdesek	93

Bujkálsz, s nyilván van szépséged ... 92
Búmra vonta látom vak világ harangját ... 99
Búsulva csudaljuk ... 110
Bűnös lelkemet, megváltó üdvösségemet óhajtó ... 102

Császárok császára s mennynek földnek ura ... 69
Csendes lélekkel dicsérjük mindnyájan az Atyát ... 3

Dicsőítsd én lelkem az Urat és áldjad ... 122

E világnak gyümölcsiről ... 144
Egeket alkotó, mindent általható Isten ... 101
Egy szép rózsaszálat küldtem ajándékon ... 49
Egykor mulattomban igen alattomban ... 127
Egyszer nem nyughatván, álmot sem kaphatván ... 96
Éles elméd legyen, felejtsd el nevedet ... 95
Élj marhádból szépen másnak hasznára ... 31
Eltávozván immár télnek fergetege ... 143
Én édes jobb kezem, tőled kedven veszem ... 55
Én pennám mit írjon a nagy Istenségről ... 119
Engedetlenségnek szomorú példája ... 149
Ércnél, kősziklánál keménybnek vallhatnál ... 53

Fegyvert s hadi eszközt mindaddig forgattam ... 115
Feleséget ne végy magadnak jószágért ... 23/I, II
Felséges Úristen, hozzád kiált lelkem ... 151
Fényes palotákban, ékes kőfalokban vigadjunk ... 139
Földi életednek s tántorgó hitednek ... 148
Fösvénység is járul a második rendben ... 17

Gyöngynél kegyesb szépet ... 98

Ha te jól élsz, másnak gonosz életivel ne gondolj ... 33
Hadakat viselő, jó útra vezérlő ... 59
Halak királyává nagy cethalat tészem ... 126
Hallgasd, keresztyén ember, mit fogok előhozni ... 6
Hárfa ... at valahova juthat ... 52
Hatalmas istenség s méltóságos Felség ... 64
Henyélés az embert olyra ösztökéli ... 19
Hideg országnak mondják Svéciát ... 38/II
Hogy sugár szárnyával sas repülne délre ... 153

Igaz emberekkel ne kezdj törvénykedni ... 32
Irígység is fogta kezében lándzsáját ... 18
Isten az embernek vezérli ő dolgát ... 138
Isten hozzád karvolykám ... 141

Jaj én szerencsétlen, jaj miként aggódom ... 136
Jaj fülem csendülő, mint réz tárgy pendülő ... 66
Jaj nyavalyás fejem ... 61
Jó szerencsében magadat el ne higyj ... 24

Kegyes Cupidonak bizonyos tegzeim ... 109
Keresztyén lelkeknek rendelt seregeknek ... 129
Kétfelé teríti kezeit reménység ... 14

Ki ád nékem innom múzsák kútfejéből 121
Ki hasonló nevet viselt nemzetedben ..... j
Kiki terhét vállán közülünk viseli 45
Király szín méltóság 85
Kis jók után keserves napim 76
Komáromban lakó, te Bendő Panna 40
Köszöntöm okosát ..... j
Kőszíklától fajzott, sárkány tején hízott 63
Krokodilus mint kis gyermek 82

Látod ez gyöngy szemet 50

Más dolgom nem lévén, henyélést kerülvén 83
Mérő serpenyőjét igazság is tartja 12
Mi lehet kedvesebb s gyönyörűségesebb 75
Miért törődöl én lelkem 7
Mikor a szerencse felemel valakit 77
Minden napunk azon legyünk 131
Mindennap víg kedvvel, ép s jó egészséggel 62
Mint sötét bányából aranyat szed bányász 152
Mit háborgatsz, lelkem, s mit támadsz ellenem 67
Mit tréfálsz, Cupido, mint saját mátkáddal 106
Most elöljáróul három pár kövemet 108
Most már minden újul, vigad, örül s vidul 84

Nagy Isten ajándéka, kinek jó házastársa 35
Nagy jószág emberben a patientia 9
Nagy példát adhatok énrólam mindennek 44
Ne gondold szerelmem könnyű indulatnak 43
Ne higyj mindenkor az asszonyállatnak 22/I
Negyedik rendben látod az oroszlánt 20
Néppel bővelkedő s Márssal dühösködő 117

Nyisd meg én torkomat keserves sírásra 135

Ó csalárd világ, mit cselekeszel 37
Ó édes Istenem, néked mit míveltem 134
Ó Jehova, szent Istenem 1
Ó mely boldog az, ki mások kárán tanul 128
Ó mely boldogtalan, Cupido, te sorsod 142
Ó mely boldogtalan ez világ hívsága 123
Ó te dicsőségben s Jerikó kertében 116
Okosság is vette kezében tükörit 10
Oly nehéz, nem látom előttem járnia 51

Örülj immár, lelkem, szép kincset találtál 56
Örülj s vigadj, lelkem, jutott kívánt hitem 70

Pályán vár ajándék, szép drága martalék 80
Parancsolatodra küldöm hát kövemet 107
Pöngését koboznak gyakran ha te hallod 58

Régi barátodat meg ne rágalmazzad 30
Rémítő Cupido, jaj, mint rontál engem 140
Rettegtet sok vétkem, kit ellened tettem 68

Részeges embernek cégére a pohár 21

Semmi alatt nincsen földön nyomorultabb 48
Seregek hadnagya s vitézek strázsája 74
Serény Márstól nemzett magyarság csillaga 113
Sok szép dolgokat immár hallottunk 38/I
Sokáig való éltedet ne kívánj 25

Szent Pál oldalában hegyes ösztön sátán 150
Szép dolog a virtus, drága amethystus 111
Szerelemtől csak kár, hogy tiltunk szép személyt 47
Szerelmesétől vált valóban nagy kínt lát 54
Szeretet egyaránt tartja ő gyermekét 11
Szín festékkel mázolt s tündér üllőn koholt 72
Szodomához hasonló paráznák hajléka 39

Tekintsed a nagy sast, madarak királyát 124
Tíz s kilencszáz ezer hunnus nemzet között 118
Többet vigyázz s tanulj te is mindenkoron 34
Tudom, nem örülöd, sőt, ójod s kerülöd 103

Úgy vagyon az híre 147

Ülök vala egykor harmatos hajnalban 133

Vadaknak királya, mit gondolsz, ki légyen 125
Vajjon s nem kiált-é a bölcsesség mennyből 120
Valahol elmegyek s valamit szemlélek 73
Vedd eszedben, szívem, ismerd kicsinységem 65
Véget vetek immár csekély ritmusimban 86
Vesd fel szemeidet és tekints az égre 132
Veszett marha után te ne síránkozzál 29
Világ ékessége miből áll szépsége 79

Zarándokságimat s minden utaimat 71

NÉVMUTATÓ

Aba Sámuel magyar király 421, 788
Ábel 258, 404, 644, 689
Abigail 650, 809
Abimelech 704
Abiron 21, 720
Abisai 510
Abner 365, 649, 785, 808
Ábrahám 27, 111, 476, 502, 645, 720, 748, 786, 808
Absolon 136, 365, 506, 647, 750, 785
Ácháb 94, 724, 747
Áchán 649, 808
Achilles 271, 291, 453, 504, 531, 535, 613
Achimelech 510
Actaeon 377, 793
Aczél István 355, 400, 785, 787
Adalarius *lásd* Aladár
Ádám 94, 304, 498, 502, 509, 545, 644, 677, 688, 689, 694, 695
Adam de Nova Domo 787
Aeneas 507, 779
Aeolus 240, 325, 464, 466, 551, 557, 767, 793
Aesopus 505
Aganippe 487
Ágár 380, 786
Agesilaus 359, 785
Agis 508
Ahasvérus 787
Aiax 507, 511
Aladár magyar vezér 418, 777, 788
Albert magyar király 441, 443, 449, 790
Albert, Szent 419
Albertus Magnus 698
Alcides 272, 780
Alcionus 297, 464, 505, 552, 560, 782, 793
Alcmeneus 291
Alexánder *lásd* Sándor
Allikurt török pasa 280
Álmos magyar vezér 424, 426, 454, 789
X. Alphonsus (bölcs) kasztíliai király 508
Alszeghy Zsolt 806, 808–810
Altha-Thillner Anna Borbála 755
Amade László 756, 759, 762, 767
Ámán 409, 415, 787
Amasa 365, 785
Ambrosius, Aurelius, Szent 689, 706
Ambrosius, Autpertus 711
Ammon 657, 701, 809
Ámos 677, 684, 688
Amphion 274
Amurátes *lásd* Murád
Ananiás 652, 809
Ancus Martius római király 507
I. András magyar király 421, 422
II. András magyar király 432
III. András magyar király 434, 435
Andreas Senensis, Matthiolus 661
Angyal Dávid 739, 805
Anicius 509
Anjou Károly nápolyi király 434, 789
Anna, Szent 647, 808
Anna de Candele *lásd* Candele-i Anna
Annás 747
Anonymus 791
IV. Antiochus Epiphanes, szeleukida király 504
Antonius, Marcus 291, 449, 506, 698, 790
Apafi Anna 807
– Mihály 805, 807
Apáti M. Miklós 739, 746, 750, 752
Apelles 272, 509
Apicius, M. Gavius 505
Apollo 237, 272–274, 286, 304, 365, 395, 452, 462, 464, 466, 486–488, 506, 551–554, 557, 558, 567, 578, 758, 780, 790
Apponyi István 739

Archimedes 504
Argus 509
Argyrus 561
Ariadne 509, 803
Arianna 547, 580–584
Arion 274, 509
Aristaeus 297, 365, 464, 466, 782, 785, 793
Aristoteles 505, 686, 687, 711, 732
Áron 248, 647, 769
Árpád magyar fejedelem 418, 454, 777
Arszlán török bég 279
Artaxerxes perzsa király 504
Artemisz 780
Ascanius 779
Asel *lásd* Aczél
Asmodeus ördög 111, 748
Aszalay István 773
Atlas 271, 283, 508, 779, 782
Attila hun király 299, 359, 411, 417–419, 481, 511, 777, 778, 788
Augustinus, Aurelius, Szent 486, 675, 688, 689, 711
Augustus, Caius Julius Caesar Octavianus, római császár 60, 506, 634
Aulus Gellius 705
Aurora *lásd* Éósz
Avancini, Nicolaus 777
Azel *lásd* Aczél
Azuppi török nagyvezír 347

Babenbergi Frigyes 433, 789
Bacchus 44, 206, 297, 463, 506, 553, 555, 564, 592, 758
I. Bajazid török császár 275, 276, 780, 781, 790
II. Bajazid török császár 780
Bakich Pál 360, 361, 785
Bakócz Tamás 781
Bakos Gábor 754
– Mária 753
Baksay Ábrahám 776, 777, 791
Balassa Ádám 754, 755
– András (XVI. sz.) 753
– András (XVII. sz.) 662, 754
– Antal 753, 756–758, 760–763, 768
– Bálint 219–260, 753–770
– Bálint, ifj. 754
– Ferenc (XVI. sz.) 402, 787
– Ferenc (XVII. sz.) 671, 718, 731, 754
– Imre 662
– Imréné *lásd* Bosnyák Judit
– János (XVI. sz.) 66, 664, 665, 670–672, 731
– János (XVII. sz.) 671
– László 662
– Menyhért 662
– Simon 662, 667, 671, 673, 674
– Zsigmond 662, 670, 731, 766
Balassi Bálint 714, 731, 732, 734, 737, 753, 759, 762, 771, 774
Balássy Ferenc *lásd* Balassa Ferenc
Balbinus, Decimus Caelius Calbinus, római császár 507
Bán Imre 743
Banaias 510
Bánffy család 772
– Hedvig 772, 773
– János 353, 785
– Kristóf 772
– Zsigmond 402
Bánk bán 432
Barcsay Ákos 774
Barnabás 651, 809
Bartók István 738, 740–744
Bassy György 310–313, 783
Báthori András 310, 362, 385
– György 783
– István 283, 309, 311, 783
– Zsigmond 661
Batthyány Ádám 773
– Ferenc 283, 314, 339, 781, 784
– János 402
– Orbán 307, 783
Battus 508
Beda Venerabilis, Szent 689, 711, 712
Beham, Hans Sebald 721
Bendegúz 417, 788
Bendő Panna 65, 664, 665, 670–672, 732, 734
Bene Anna 661, 662
Benfield Harbotte, Thomas 807
Beniczky Ferenc (XVI. sz.) 738
– Ferenc (XVII. sz.) 738–740
– Gábor 739
– Péter 85–217, 738–752, 801
Béla hun vezér 480, 777
I. Béla magyar király 423, 424
II. Béla magyar király 426–428, 431
III. Béla magyar király 430, 432, 789
IV. Béla magyar király 432, 433, 729, 789
Belisarius 125, 467, 509, 749, 793
Bella Ferenc 773
Bellerophontes 236, 273, 496, 638, 762, 780
Bellona 271, 354, 359, 363, 375, 404, 416, 442, 480, 655, 779, 794
Belzebub ördög 680
Beniczky Judit 738, 740
II. Berengár, Itália királya 788
Bérenger, Jean 766, 775
Berzeba 683
Bethlen Gábor 739, 763, 766, 772
Biblis 576
Bock Mihály 665
Bodich N. 360
Boethius, Anicius Manlius Severinus 694, 712
Boldizsár (Balthazar) 501, 505

Bonfini, Antonio 266, 294, 303, 315, 359, 374, 776, 777
Borich szerb herceg 428
Bornemisza Anna 805
– János 285, 355, 781
– Péter 665, 732
Borovszky Samu 769
Bosnyák Judit 662, 753
Bóta László 665, 668, 669, 733–736
Bottyáni *lásd* Batthyány
Brandenburgi György 407, 787
– Katalin 772
Breznyik János 755
Brodarics István 285, 286, 303, 776, 781–784, 786, 787
Brunner András 796
Brutus, Marcus Junius 124, 749
Bubics Zsigmond 796
Buda hun vezér 417, 480, 777, 788
Burgio, Antonio de 782

Caesar, Caius Julius 124, 232, 749, 761, 779
Cajafás 103, 747
Cajus *lásd* Caesar
Calapinus Cyricelibes 781
Caligula, Gajus Caesar, római császár 507
Calliope 272, 487
Candele-i Anna 281, 781
Capistrán *lásd* Kapisztrán
Čaplovič, Ján 741
Caraffa, Antonio 795, 805
Carus, Marcus Aurelius, római császár 508
Cato, Marcus Portius 51, 508, 664, 669, 672, 684, 693, 712, 717, 718, 723–727, 732
Celiai *lásd* Cillei
Cerberus 240, 274, 415, 767
Ceres 297, 463, 552, 555, 792
Chaleb 646, 808
Cham 645
Cháron 240, 415, 767
Chesztricz *lásd* Czetricz
Chetényi Mátyás 402
Cheysla *lásd* Gizella
Chloris 274, 462, 780, 792
Chrisostomus, Szent 687
Chyméra 237, 762
Cicero, Marcus Tullius 263, 273, 300, 327, 345, 504, 697, 776
Cillei Ulrik 443, 790
Circe 504, 569
Cirus 507
Claudianus, Claudius 273, 274, 298, 690, 776, 807
Cleopatra 63, 66, 506, 671, 698, 730, 731
Clio 272, 274, 495
Clotho 274, 329, 784
Codros athéni király 467, 793
Cohen, Gustave 712
Commodus, L. Aelius Aurelius, római császár 264, 265
Constans, Flavius Julius, római császár 508
Constantinus (Nagy) római császár 508
Coruinus *lásd* Mátyás
Cozmerovius Máté 775
Crassus, Marcus Licinus 124, 749
Croesus (Krőzus) líd király 48, 124, 298, 469, 501, 507, 531, 725, 749, 793
Crispus 504
Cupido 73, 221, 225, 228, 236, 239, 257–259, 505, 513, 547, 550, 561, 563, 567, 568, 580, 581, 583, 584, 587, 591–593, 620, 621, 689, 696, 758–761
Curtius *lásd* Quintus Curtius
Cuspinianus, Johannes 786
Cybele 463, 793
Cybelinus, Cybelius *lásd* Calapinus
Cyrus perzsa király 270
Czernátoni Miklós 778
Czetricz Ulrich 367, 786
Czibak Imre 362
Czóbel Ernő 665
Czobor Anna 665–667, 673, 717–719, 731
– Imre 718

Csaba hun vezér 418, 777, 788
Csaholyi Ferenc 402, 782
Csák magyar vezér 455, 791
Csanaki Máté 684
Csató István 781
Csergheö Géza 771

Daedalus 486, 505
Dágon 94, 103, 747
Dalile 569
Dán 683
Daphnis 395, 415, 787
Darholcz Kristóf 664
Dárius perzsa király 48, 298, 362, 507, 531
Dátán 97, 720, 747
Dávid 109, 119, 370, 428, 468, 497, 501, 510, 535, 544, 565, 651, 678, 682, 694, 695, 701, 748, 750, 781, 785, 808, 809
Debreczy Sándor 807
Decentius 508
Décsy Gyula 718
Deiphobus 452, 791
I. Demetrius macedón király 291, 508, 782
Democritus 505
Demosthenes 504, 695
Dersffy Borbála 754
Detrik hun vezér 479

Dézsi Lajos 756, 757, 759, 762, 767–769
Diana 198, 273, 462, 505, 513, 550, 570, 586, 620, 701, 710
Dido 274, 509, 531, 780
Dienes György 739
Dina 706, 709
Diocletianus, Caius Aurelius Valerianus, római császár 507
Diodorus Siculus 328
Diogenes 265, 266
Dion Cassius 730
Dion (Isacusi) 508
Dioné 365, 786
Dionysos 469, 793, 803
Diopaea 487
Drágffy János 367, 402, 787
Draskovich család 772
– János 739, 772, 773
Drusus, Nero Claudius 507
Duchoni János 739

Echo 582
Eckhardt Sándor 661–663, 665, 666, 668, 670, 671, 673, 718, 731, 756
Emmánuel *lásd* Manuel
Empedocles 505
Ennius Quintus 273, 655, 809
Enoch 644, 808
Eliab 510
Elusai 510
Éósz 781
Erasmus 726
Eratho 272
Erdődi Péter 354
– Simon 785
Erdődy Kristóf 738
Erzsébet, Szent 432, 442, 443, 777
Esze Tamás 808
Eszterházy Ilona 755
– László 795
– Miklós 662, 795
– Orsolya 795, 802, 804
– Pál 483–622, 755, 778, 792, 795–804
IV. Eugenius pápa 440
Eusebios 713
Euterpé 272, 487
Éva 94, 305, 543, 677, 689
Ezaiás 679, 681, 684
Ezechiás 679, 680
Ezekiel 682, 684
Ézsau 645

Faral, Edmond 807
Faunus 552, 558
Fekete Mihály 401, 787
I. Ferdinánd magyar király 282, 284, 292, 314, 339, 352, 447, 448, 777, 781, 790
II. Ferdinánd magyar király 451, 777, 790
III. Ferdinánd magyar király 451, 754, 772, 774, 777
IV. Ferdinánd magyar király 452, 777, 795
I. Ferenc francia király 291, 782
Firmianus *lásd* Lactantius
Flora 126, 297, 461, 463, 552, 553, 749, 792
Forgácz Balázs 440, 790
– Miklós 403
– Zsigmond 661, 675
Fraknói Vilmos 739
Frangepán család 433, 789
– Kristóf 284, 291, 314, 330, 331, 333, 334, 338, 344, 407, 781–784
Fráter István 623–655, 805–810
– Pál 805
Friderik *lásd* Babenbergi Frigyes
III. Frigyes német császár 442–445, 777, 781, 790, 791
Fulgentius, Claudius, Szent 698
Fülöp macedón király 264

Gábriel arkangyal 499
Gaczolyi *lásd* Csaholyi
Galba, Servius Sulpicius, római császár 507
Gálos Rezső 756
Ganymédes 283, 445
Gara N. 440
Garas Klára 788
Gáspár Imre 745
Gedeon 119, 463, 477, 704, 748, 793
Gellért, Szent 421, 788
Gerendi Miklós 292
Gerézdi Rabán 670, 671, 731
Gergely, Szent 686, 689, 705
Gertrúd magyar királyné 432
Géza magyar fejedelem 419, 420, 456, 777
I. Géza magyar király 424, 425
II. Géza magyar király 428–430
Gizella magyar királyné 421, 788
Glaukosz 780
Glycas 508
Gnoynsky Lénárt 317, 325, 360, 784
Góliát 508, 535, 647, 748
Goninszki *lásd* Gnoynsky
Gosztonyi János 730, 783
Görög Ilona *lásd* Helena
Gradivus *lásd* Mars
Gualterus, Burlaeus 693
Guthi Ország Ferenc 402
Gyges líd király 431, 789

Gyerárd *lásd* Gellért
Gyöngyösi István 795

Gyula erdélyi vajda 792
Gyula magyar vezér 298, 420, 456, 782, 791
Gyulaffy család 792
– Zsuzsanna 772, 775

Habsburg Albert 789
– Mária 282, 781
Hajnal Mátyás 801
Haller Gábor 719
Hampo Ferenc 402
Hannibál 267, 291, 314, 317, 507, 698, 779
Hardegh János 404, 787
Harlotte, Thomas Benfield 807
Hauszer Ádám 407, 787
Hector 291, 361, 384, 400, 449, 504, 531, 613
Helena 124, 229, 504
Heliogabalus 507
I. Henrik német király 792
III. Henrik német király 421–423, 788
IV. Henrik német király 789
Hera 126, 749
Heraclitus 505
Hercules 267, 271, 291, 326, 346, 354, 453, 508
Herczegh Miklós 401, 787
Hermánárikus gót király 479
Hermes Trismegistus 505
Heródes 239, 509, 767
Herodotos 271, 298, 776
Hesiodos 273
Heszperisz 782
Hipparchosz 712
Hippocrates 505
Holofernes 374, 535
Holstein, F.K.H. 721
Homannai Ferenc 362
Homérosz 505
Horatius Flaccus, Quintus 274, 365, 776, 780, 807
Horatius Cocles 509
Horváth István 756
– János 792
– Simon 402
Hunyadi János 363, 443, 453, 511, 791
– László 443, 790
Hussati 510
Huszti Péter 720
Hymen 235, 236, 762

Ibrahim török basa 401
Icarus 236, 255, 486, 552
Ieronimus *lásd* Jeromos
Illés 42, 646, 724
Illésházy Gábor 740
– István 739
Illéssy János 771, 774
Imaigler török basa 381, 786
Imre magyar király 430, 431
Iphigenia 488
Ipolyi Arnold 661, 662, 673
Irus 467, 469, 793
Isidorus Hispalensis 689, 706
I. István, Szent, magyar király 420, 472, 777
II. István magyar király 426
III. István magyar király 429
IV. István magyar király 789
V. István magyar király 433–435, 789
István, Szent, mártír 651, 809
István moldvai vajda 283
Iványi Emma 796
Ixion 488
Izdenczy András 739
Izmael 786
Izsák 645, 786

Jáhel 119, 748
Jákob 111, 510, 645, 648, 748, 808, 809
Jákoffi Ferenc 663
Jakusits Jánosné *lásd* Szunyogh Katalin
Jankovich Miklós 756–758, 777
Jankovics József 672, 721, 730, 767, 768, 770, 800, 803, 804
János evangelista 27, 108, 240, 685, 688, 689, 705, 748
Japetosz 779
Jason 272, 509
Jenei Ferenc 673, 738, 743
Jeremiás 684
Jeroboám 94, 650, 747, 809
Jeromos, Szent 686, 687, 689, 694–696, 698, 702, 705, 706, 711–713
Jesabel 42, 724
Jesse 654, 809
Jézus Sirák 47, 678, 679, 682, 684, 723, 725, 726, 729
Joab 510, 647, 649, 808
Jób 46, 268, 275, 451, 648, 685, 705
Jonatás 283, 506, 510, 647, 781, 808
Jónás 42, 724
Josué 271, 380, 646, 808
József 648, 700, 808
Júdás 651
Júdás Makkabeus 380, 508, 786
Judit 374, 535
Julianus, Flavius Claudius Apostata, római császár 507
Julius *lásd* Augustus; Gyula
Julus 272, 779
Juno 228, 273, 463, 464, 488, 506, 553, 554, 677, 749
Jupiter 74, 270, 506, 677
Justinianus, Flavius Petrus Sabbatius, keletrómai császár 749, 793

Justinus, Marcus Junianus 297
Juvenalis, Decimus Junius 346, 807

Kadicha hun vezér 478, 480, 772
Kain 95, 258, 644, 689
Káleb *lásd* Chaleb
Kálmán magyar király 424, 426–428, 789
Kálnay István 785
– János 358, 403
Kálti Márk 792
Kanyaró Ferenc 801, 803
Kapisztrán György 315, 443
I. Károly (Róbert) magyar király 435–437, 777, 789
II. (Kis) Károly magyar király 439, 440
I. (Nagy) Károly, német-római császár 508
V. Károly német-római császár 282, 291, 339, 781, 782
Károlyi Gáspár 684, 710, 731
Kazimir, Szent 801
Käfer István 741
Kecskés Éva 773, 774
VII. Kelemen pápa 782
Keme hun vezér 479, 480, 777
Kemény János erdélyi fejedelem 772
– József 755, 771
Kerekes Menyhért 774
Keve hun vezér 477, 777
Kinizsi Pál 363, 511
Kis Lukács 665
Kisvárday Mihály 740
Kisviczay Péter 745
Klümené 779
Koháry István 755
– Péter 738
Kollonich Lipót 755
Kolumbusz Kristóf 60, 509, 730
Komáromy András 738–740, 745, 771–775, 778
Kóré 97, 720, 749
Korládky (Korlátkőy) Péter 402, 787
Kovács Dezső 738, 739, 745, 746
– Márton 667
– Sándor Iván 731
Kováts Antal 771
Krőzus *lásd* Croesus
Kulcsár Péter 731, 781, 786
Kund vezér 457
Kunszery Gyula 771
Kupan (Kupa, Koppány) magyar vezér 420, 457, 788, 792
Kus 788
Kusid (Kurszán) magyar vezér 455, 457, 791, 792

Lábán 648, 808
Lachesis 329, 371, 784, 786
Lactantius, Lucius Caelius Firmianus 698, 704
I. (Nagy) Lajos magyar király 438, 439
II. Lajos magyar király 266, 281, 282, 290, 306, 360, 372, 375, 388, 389, 395, 396, 398, 404, 416, 445, 446, 460, 469, 511, 776, 781, 790
Lampérth Géza 755
Lang, Mauritz 779
Laomedon 283, 297, 464, 781, 782, 793
Laskai János 684
László *lásd* Ulászló
I. László, Szent, magyar király 425, 756
II. László magyar király 431
IV. (Kun) László magyar király 434
V. László magyar király 443, 791
Lászlóffi György 771, 772, 775
Latona 273, 365, 462, 780, 785, 792
Lays 695
Lázár 48, 275, 725, 780
Lél (Lehel) magyar kapitány 458, 777, 791
Lentulus 508
Leo 508
Leontius 507
Leopoldina császárné 795
Levánte 421, 422
Licinius, Caius Flavius, római császár 508
Lidl (Liedel) Ulrik 774
I. Lipót magyar király 755, 774
Lippai György 756
Lippay Gáspár 772
– János 800, 801
Lisander 291, 508, 782
Listius család 772, 773
– Ferenc 772
– György 772, 773
– János 449, 772–774, 790
– László 261–481, 771–794, 800, 801, 803
Livius, Titus 264
Loboda Jánosné *lásd* Beniczky Judit
Lonicerus, Philippus 276, 780, 781
Lót 206, 476, 645
Lucifer 49, 697
Lucretia 124, 749
Lucretius, Carus Titus 272
Lucullus, Licinius 508
Lukács evangelista 688, 705, 799
Lukinich Imre 732
Luther Márton 718

Macedóniai László 292, 314, 782, 783
Macrinus, Marcus Opellius, római császár 479
Madách Anna 662, 674
– Gáspár 7–68, 661–733
– Gáspár, Miklós fia 661, 668
– György 661, 662, 675
– János 660, 674, 774
– Miklós 661

– Péter 661
– Sándor 661
– Zsófia 662, 674
Maedea 505, 569
Magdolna *lásd* Mária Magdolna
Magnentius, Flavius Magnus, római császár 507
Magóg 271, 359, 779, 785
Magyary-Kossa Gyula 661
Majláth Miklós 774
Majtényi Mihály (helyesen: Bertalan) 401, 787
Manasses 510, 648, 808
Manfredus, szicíliai király 508
Manilius, Marcus 507
Manlius 613
Manuel Komnenosz görög császár 429, 789
Marcius 507
Marcus Aurelius római császár 264
Márdokeus 787
Margalits Ede 807
Mária, Árpád-házi hercegnő 434
Mária magyar királynő 439, 440, 777, 790
Mária Magdolna 103, 654, 809
Marius, Caius 268, 291, 779
Márk evangelista 688
Márk krónikás *lásd* Kálti Márk
Mars 120, 145, 224–226, 266, 289, 306, 326, 354, 359, 364, 365, 378, 384, 393, 394, 399, 404, 430, 442, 444, 453, 456, 458, 460, 535, 598, 600, 622, 630, 655, 749, 758, 759, 761, 792
Marsias 506
Martialis, M. Valerius 272, 273, 291, 298, 329, 345, 346, 776
Martell Károly 434, 437, 789
Máté evangelista 682, 706, 724
Matunák Mihály 755
Matuzsálem 508, 644, 808
I. Mátyás magyar király 283, 316, 322, 363, 443–445, 450, 511, 791
II. Mátyás magyar király 450, 777
I. Maximilianus német-római császár 445, 772, 777, 790
Maximus, Magnus Clemens, római császár 507
Mayer, Dietrich 721
Maylát királyi lovászmester 367
Maytény *lásd* Majtényi
Medusa 237, 272, 780
Megisero, Hieronymus 807
Mehmet 280, 281, 381
Melpomene 272, 274, 415
Mercurius 506
Merényi Lajos 796, 799, 801–803
Merope 488
Mesalla 237, 767
Midás 298, 506
Mihály arkangyal 396
Miksa magyar király 448
Mikulich Tamás 773
Miltiades 508
Minerva 225, 273, 283, 365, 488, 495, 506
Minotaurus 509
Mišianik, Ján 718, 719, 745
II. Mohamed török császár 276, 443, 444, 781, 783
Móré Fülöp 355, 402, 785
– László 355
Móricz Béla 805, 806
Mózes 97, 99, 240, 501, 508, 646, 647, 677, 678, 681, 684, 688, 710, 747
Mucius Scaevola 507
I. Murád török császár 275, 441, 780, 790
II. Murád török császár 276, 303, 359, 443, 453, 780, 781, 783, 790, 791
Musztafa török pasa 276

Nábál 649, 808
Nabugodonozor 504
Nádasdy Ferenc 772, 773, 777, 795
– Tamás 314, 339, 783
Nádasi János 755
Nagy Iván 739, 805
Sz. Nagy László 802
Nagy Máté 409, 787
Naláczi István 805
Napaea 487
Náthán 370
Némethy Géza 726
Neptunus 297, 506
Nero, Lucius Domitius Claudius, római császár 264, 507
Nestor 452, 790
Nicanor 504
Nimród 417, 504, 788
Noé 27, 271, 471, 510, 645, 681
Numa Pompilius római király 507
Nysus 508

Nyáry Krisztina 795, 796
Nyéki Vörös Mátyás 741–743, 746–748, 799, 801

Obdias 510
Ochósias 680
Ocskay Ferenc 739
Octavianus *lásd* Augustus
Odüsszeusz 782, 793
Oláh Miklós 449
Olahus Magnus 63, 730
Olay török basa 279
Orbánz (Orbonész) András 408, 409, 787
Orchanes török császár 276, 780
Origenes 505
Orlovicz (Orlovcsics) Gergely 403, 787
Orpheus 77, 273, 274, 508, 619

Oszmán török császár 276, 279, 780
Otho, Marcus Salvius, római császár 507
Otománus *lásd* Oszmán
Ottó magyar király 436, 437, 789
Ottokár cseh király 433, 434
Óvári Keszei János 807
Ovidius, Publius Naso 272–274, 291, 297–299, 304, 306, 325, 377, 392, 505, 691, 692, 703, 707, 708, 711–714, 776, 780, 807
Ozeás 688

Örs magyar kapitány 777, 791

Pakay Benedek 773
Paksy Balázs 402, 787
– János 402, 787
Pál apostol 26, 42, 419, 651, 652, 680, 686–688, 703, 710, 720, 724, 779, 807, 809
Pálffy Pál 773
Palinay György 320, 402
Pallas 224–226, 271, 273, 306, 359, 506, 547, 584, 758, 761, 779, 780
Pálóczy (Palochai, Paloczai) Antal 362, 402, 787
Pán 463, 550
Panopaea 487
Pantin, W. A. 807
Papinianus, Aemilius 298, 776
Paris 229, 507
Páriz Pápai Ferenc 752
Pataky Dénes 779
Pausanias 508
Pázmány Péter 739
Paxi *lásd* Paksy
Pegasus 235, 272–274, 362, 486, 495, 506, 785
Pekri Lőrinc 808
Perényi Ferenc 317, 344–346, 402, 784
– Gábor 362, 402
– György *lásd* Perényi Péter
– Péter 284, 322, 325, 362, 781, 784
– Péter *lásd még* Perényi Ferenc
Pericles 272, 273, 283
Perseus 779, 780
Pertinax, Publius Helvius, római császár 507
Péter apostol 451, 476, 654, 793, 809
Péter magyar király 421, 788
Pethő Tamás 674
Petrik Géza 742
Petróczi István 758, 759, 761
Phaeton 372, 451, 464, 551, 790
Pharao 271, 500, 506, 565, 646
Philopater 730
Phlegyas 239, 767
Phoebe 272, 780
Phoebus *lásd* Apollo
Pilarik István 663
Pindarus 365
Pintér Jenő 775–778
Pipin (Kis) francia király 508
Pirrhus (Angliai) 508
Piso, Calpurnius 507
Pithagoras 695
Plato 505
Plinius, Caius Secundus 267, 271–273, 776
Plutarchos 267–273, 291, 298, 359, 776
Pluto 275, 384, 415, 506, 631, 758
Podmaniczky István 784
– Mihály 329, 330, 333, 403, 784, 787
Pogány Zsigmond 403
Polycrates 505
Polymnia 272
Polyphemus 639
Pompeius Magnus, Cneius 124, 268, 405, 506, 749, 779
Pongrácz Ferenc 742–744, 751
Poppaea 487
Porus 510
Pottornyai Simon 744
Priamus 291, 509, 531
Priscus 507
Prinnyi *lásd* Perényi
Probus, Marcus Aurelius Valerius, római császár 508
Procopius 508
Prometheus 561
Proserpina 240, 460, 767, 792
Prudentius, Aurelius 690, 711
Putifár 375, 700
Putifárné 700, 701
Pythius 452, 791

Quintus Curtius Rufus 263, 366, 403, 509, 786

Rabatta, Josef 756
Rabsaces 504
Ráday András 662, 673–675
Radich N. 360
Radnóti Miklós 771
Ráduly havasalföldi vajda 283
Radvánszky Béla 73–75, 80, 661–665, 670, 672, 673, 684, 704, 709, 718–726, 729–738, 740
Rákóczi Erzsébet 803
II. Rákóczi Ferenc 761, 795, 808
I. Rákóczi György erdélyi fejedelem 739, 772
II. Rákóczi György erdélyi fejedelem 773
Ráskai Gáspár 358, 377, 378, 785, 786
Raphael angyal 111, 475, 793
Rátkai *lásd* Ráskai
Rebeka 650, 809
Reményi István 771
Remus 507
Résus trák király 362, 785

Réthei Prikkel Marián 751
Rima Széchy Tamás *lásd* Széchy Tamás
Rimay János 661–670, 672–674, 714, 718, 720–723, 727, 731, 733–737, 741, 746, 748
Robertus Anglicus 712
Roboam *lásd* Jeroboám
Romulus 258, 365, 393, 507
Rózsa György 777
Rudolf magyar király, német-római császár 449, 450, 790
Rufinus, Tyrannius 508
Rusztán török császár 278

Sadok 510
Salamon magyar király 422–425
Salamon 35, 36, 136, 175, 452, 464, 501, 506, 554, 565, 648, 681, 685, 695, 701, 703, 704, 723, 808
Salm, Nikolaus von 291, 323, 782, 784
Sámson 119, 136, 506, 535, 565, 646, 694, 695, 748
Sámuel 647, 808
Sándor (Nagy), macedón király 206, 232, 263–266, 270, 291, 316, 363, 438, 468, 507, 511
Sangyár török beglár 281, 347, 785
Saphira 652, 809
Sára 786
Sárkány Ambrus 309, 402
Sarolta magyar királyné 791
Sasinek, V. František 745
Saturnus 506
Saul 95, 103, 271, 510, 651, 747, 779, 781, 785, 788, 809
Scaevola *lásd* Mucius Scaevola
Scander török bég 511
Scipio, Publius Cornelius Africanus 508, 613
Seba (Sába) 648, 808
Semiramis 63, 504, 698, 730
Senacherib 374
Seneca, Lucius Annaeus 273, 274, 306, 326, 686, 687, 695, 696, 707, 711–713, 776
Seybold, de 807
Sibrik István 772–774
Sichem 706, 709
Sidonius, Apollinaris, Szent 263
Silanus 508
Simon mágus 704
Sisera 119, 748
Sisiphus 488, 569
Slik (Slyk) István 364, 402, 785
Solon 328
Souches, de 755, 769
Spáczay Imre 739, 740
Spilenberg Sámuel 684
Statilius János (tévesen: György) 313, 331, 783
Stoll Béla 758
Strabo 272
Suada 273, 780
Sulla, Lucius Cornelius 779
Sylvanus 508

Szabó Gyula 772
– Károly 741
Szabolcs magyar vezér 456, 791
Szabolcsi Bence 736
Szalaházi *lásd* Zalaházi
Szalkay László 286, 402, 781
Szapolyai György 313, 317, 323, 328, 368, 402, 781
– János 283, 284, 445, 447, 781, 784
Szarka Balázs 665
P. Szathmáry Károly 774
Széchenyi Miklós 754
Széchy család 772
– Tamás 362, 402
Szelepcsényi György 755, 756, 773
I. Szelim török császár 276, 280, 781
Szenczi Molnár Albert 800
Szepsi Csombor Márton 731
Sziklay László 663, 745
Szilágyi István 779
– Mihály 454, 791
– Sándor 796
Szily András 740
Szinnyey-Merse István 742
Szulimán török szultán 275, 277, 280, 287, 347, 371, 373, 381, 387, 403, 406–409, 411, 412, 414, 415, 447, 448, 460, 790
Szunyogh András 766
– Gyula 755
– Ilona 753
– Katalin 754–756
Szvatopluk morva fejedelem 418, 455, 788, 791

Tacitus, Marcus Claudius 507
Tahi János 353, 361, 785
Taksony magyar vezér 418, 419, 777, 788
Támár 701, 809
Tantalus 274, 488, 633
Tarcondimotus 730
Tárczay (Tharczay) Miklós 364, 402, 787
Tarnóc Márton 773, 778
Tarnovsky Mihály Szaniszló 718
– Zsófia 754, 757, 759, 762, 767, 768
Tarquinius római király 507
Telamonides 508
Teleki Mihály 805, 806
Temesvári János 792
Temistocles 508
Tempe 487
Terentius, Publius T. Afer 698

Terpsichore 272
Thalia 272, 780
Thémis 272, 780
I. Theodosius (Nagy), római császár 264
Theseus 508, 580, 581, 583, 584
Thomas de Aquino 688
Thököly család 805
– Éva 795
– Imre 761, 805, 810
– István 754
Thurzó család 772
– Borbála 738, 739
– Elek 285, 352, 408
– Ferenc 740
– György 738, 739
– Imre 742, 795
– Mária 738–740
– Szaniszló 718
Tibullus, Albius 304
Tisiphone 289, 782
Titius 239, 767
Titon 283, 781
Titus Flavius *lásd* Vespasianus
Tóbiás 111, 112, 475, 688, 748, 793
Tofeus Mihály 807
Toldy Ferenc 746, 753, 756, 757, 759, 761, 762, 767, 771, 792
Tollacher 381, 786
Tolnai István 732
Tomory Pál 284, 288, 293, 314–316, 319, 320, 323, 325, 328, 339–341, 345, 349–351, 368, 376–379, 400, 402, 781, 784
Tornallyai (Tornali) János 403, 787
Torquatus, Novellus Mediolanensis 505
Toxys *lásd* Taksony
Török Bálint 358, 785
Traianus, Marcus Ulpius, római császár 297
Tranowski, Girjik 719
Trenchéni (Csák) Máté 437, 789
Trepka András 364, 400, 402, 785, 787
Triptolomus 463, 466, 793
Trismegistus *lásd* Hermes
Trócsányi Zsolt 805, 806
Trombitás János 674
Trósz 781
Tullius *lásd* Cicero
Tullus Hostilius 507
Turóczi János 792
Turóczi-Trostler József 746, 750, 752
Tygranes örmény király 508

Újfalussy András 740
Újhelyi István 806, 807
– Pál 807
I. Ulászló magyar király 442, 790
II. Ulászló magyar és lengyel király 276, 281, 359, 455, 781
Ulysses 291, 504, 511, 639
Urania 273
Uriel angyal 396, 787
Uriás 510
Urs magyar vezér 459, 792

Ürményi József 778

Valens, Flavius, római császár 507
Valentia 699
I. Valentinianus, Flavius, római császár 507
Valerius Maximus 508, 698
Várdai Imre 403
Varga Imre 662, 671, 727, 731, 757, 758, 760, 766, 767, 778
– Pál 317
Vellerius (= Velleius Paterculus?) 263
II. Vencel cseh király 789
Vencel magyar király 436, 777, 789
Venus 44, 80, 224–226, 229, 239, 259, 272, 273, 395, 462, 465, 505, 513, 550, 687, 692, 758, 759, 761, 780
Vérbulcs magyar vezér 459, 777, 791, 792
Vergilius, Publius Maro 268, 271–274, 297, 306, 325, 326, 345, 354, 392, 393, 505, 655, 692, 712, 776, 779, 786, 809
Vespasianus, Titus Flavius, római császár 392, 405, 438, 507, 786, 790
Vincentius, Szent 699, 700
Vingrádi Horvát Gáspár 311, 783
Vitellius, Aulus, római császár 507
Vizkelethy Mihály 738, 739
Vladislaus *lásd* Ulászló
Voxith Horváth György 662
Vulcanus 274, 409, 506, 535, 780

Walther, Hans 711–713, 807
Weber János 684
Wesselényi Ferenc 81, 663, 665, 667, 668, 672, 733, 737, 771, 772, 774
– Pál 772
Weszprémi István 661
Widemann, Elias 788
Windisch Éva 772

Xerxes 232, 270, 507, 787

Zalaházi Tamás 344, 785, 787
Zapolyai *lásd* Szapolyai
Zborowski Erzsébet 731
Zemon 508
Zeusz 781
Zeuxis 509

Zoilus 655, 809
Zrínyi Miklós 746, 749, 775–778, 795, 801–804
Zwatopolug *lásd* Szvatopluk

Zsámboki János 776, 777, 791
Zsigmond magyar király, német-római császár 297, 439–441, 782
I. Zsigmond lengyel király 290, 782
Zsolt magyar fejedelem 772
Zsuzsanna 701

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó 5

MADÁCH GÁSPÁR

1. *Dicziret*
O Jehová Szént Jstenem 9
2. *Jghen szép enekek ché nielwbol magiarra forditot. Első ének*
Az isten magosaghbool 10
3. *Maas eenek*
Czendes Lelekkel dichiriuk 12
4. *Harmadik eenek*
Az Vtnak ha ereddűnk 14
5. *Negiedik eenek*
Az èn vram es Christusom 16
6. *Az 1638 estendőben*
Halgazd keresztien ember 17
7. *Sòliloquium: Johannis Rimaini*
Miert tőröddöl een lelkem 22
8. *Enek*
Az hit remelendő dolgoknak allattia 26
9. *Patientia*
Nagy iosząg emberben az Patientia 28
10. *Prudentia*
Okosagis vette kezeben twkeorit 29
11. *Charitas*
Szeretet egiarant tartia eö giermeket 29
12. *Justitia*
Merö szerpeniöiet igasagis tartia 29
13. *Fides*
Az hitnek olaya égdeggel vilaggal 30
14. *Spes*
Keet felé teriti kezeit Remeniszég 30
15. *Fortitudo*
Alt fogta Eroszeg vasztagon oszlopiát 31
16. *Superbia*
Az keueliszegis már haszomlo Pauahoz 31

17. *Auaritia*
Fösueniszegis iarul az maszodik rendben 32
18. *Inuidia*
Irigiseghis fogta kezeben lanczaiat 32
19. *[Henyélés]*
Henieles az embert olira östököli 33
20. *[Harag]*
Negiedik rendben latot az oroszlant 33
21. *[Mértéktelenség]*
Rezeges embernek chegere az pohar 33
22. I. *[Az gonoz aszoni alatrol]*
Ne hid minden kor az Aszonialatnak 34
II. *Az gonoz aszoni alatrol*
Aszonj alat ha haraghsik vgian resket 35
23. I. Feleseget ne Végi magadnak ioszageért 37
II. Felesziget ne Végi magadnak ioszaghért 39
24. Jo Szerencheben magadat el ne higÿ 40
25. Sokaigh walo éltedet ne kÿwani 42
26. Az Laszu Viz tudhad hogi partot moss 43
27. Borral szerelemmel ha lehet ióI éél 44
28. Az mi lehetseges oliban teőrd magadat 45
29. Weszet Marha Vtan te ne Sirankozál 46
30. Reghi Baratodat meg ne ragalmazad 47
31. Elÿ marhadbul szepen masznak hasznara 47
32. Jgaz emberekel ne kezd teorŵenikedni 48
33. Ha te iol éls masznak gonoz eletiwel ne gondoli 49
34. *[Cato bölcs mondásainak magyarázatai]*
Többet wigiáz S-tanuly teis mindenkoron 51
35. *[Az io aszoni alatrol]*
Nagi Jsten aiandekà 57
36. *Az io aszoni alatrol*
Aszoni embernek Semermeteseghe 58
37. O tsalard wilagh mit tselekessel 59
38. I. *Kronÿka etc.*
Szok seep dolgokot immar hallotunk 60
II. Hidèg orsagnak mondgiak Sueciat 63
39. Sodamahòz haszonlo parasnak haileka 63
40. *Bendeò Pannà komaromi aszoni eneke*
Komaromban lako te Bendò Panna 65
41. *Balasa Janos eneke szolÿmoczkaiarull*
Az èn Solimoczkam Paloitan Vagion 66
42. Az vr Istenben bizál erös vasztag hittel 67

A RIMAY–MADÁCH-KÓDEXEK ISMERETLEN SZERZŐTŐL SZÁRMAZÓ VERSEI

43. Ne gondold Szerelmem keniü Jndulatnak 71
44. Nagi peldaát adhatok en rolam mindennek 72
45. Ki ki Terhet Váálán kőzŵlünk visseli 73
46. Birja bár akárki nagy jószágú Lévát 73
47. Szerelemtŵl chiak kaár, hogi tiltunk szép szemelt 74
48. Semmi alat ninchien földön niomorultab 74
49. Egi Szep roza szalat kwltem aiandekon 75
50. Látod ez gyöngy szemet 75
51. Olÿ nehez, nem latom elòtem Jarnia 76

52. Hárfa ... at walahoua Juthat, min ... chiendessit 77
53. *Az en szuvem gioniorkodtető szerelmessem ekes szemelienek kedues jrassara valo valas tetele*
Ercznel, kö sziklanál 77
54. Szerelmessitöl valt Valoban nagi kint láát 78
55. *Szerelmese iob kezenek jrassat kőszőnthÿ*
En edes iob kezem, Toled keduen vessem 78
56. *Maga lelke vigaztalassanak 4 enekeczke*
Eörűl Immar lelkem, Szep kinchet talaltal 79
57. Be borult folhozót banat hozó egem 80
58. Peőngeszeét koboznak giakran ha te hallod 81
59. *Az tekintetes es nagyságos hadadÿ Weselenÿ Ferencz vram eö nagyságha newére sereztetet wersek*
Hadakot wiszeleő 81

BENICZKY PÉTER

60. Az En Banatimban vygastaly megh Jstenem 87
61. Jay Niaualias Fejem menij szok beöntt Tetem 87

Magyar rithmusok avagy versek. Elsö része

62. *Reggeli ének*
Minden nap vig kedvel 88
63. *Magával való lelki számvetés*
Köszíklátul fajzott 91
64. *Poenitentiára indult szivnek könyörgése*
Hatalmas Istenség 93
65. *Más azon töredelemmel valo könyörgés*
Vedd eszedben szivem 96
66. *Még-is más azon töredelemmel könyörög*
Jaj fülem csendülö 98
67. *Az el-hagyott állapatban maga vigasztalása*
Mit háborgatz lelkem 101
68. *Büneit ismérvén Istennek kegyelméért könyörög*
Rettegtet sok vétkem 103
69. *Itt az teremtésért Istennek hálát ád*
Császárok Császára 105
70. *Az mennyei örök boldogságnak kévánása*
Örüly s' vigadgy lelkem 108
71. *Uton jároknak oltalom kérése Istentöl*
Szarándokságimot 110
72. *Hogy ez világ javáiban semmi nincs állando*
Szin festékkel mázolt 112
73. *Bu és bánat henyélö szivben vér fészket*
Valahol el-megyek 115
74. *Hogy az Isten egyedül maga veri az hadakat*
Seregek hadnagya 118
75. *Hogy az szabadságnak méltosága mindeneknél kévanatos*
Mi lehet kedvessebb 120
76. *A' szerencsének tündéres mi vóltárúl*
Kis jók után keserves napim 123
77. *Más ugyan azon szerencsének álhatatlanságárúl*
Mikor a' Szerencse fel-emel valakit 125

78. *A' kivanatos kikeletnek gyönyörüségérül*
A Hera barlangját 126
79. *Vélekedés az ékességröl, az melly tulajdonittatik az rosanak*
Világ ékessége 128
80. *Az embernek maga ajánlásárul és biztatásárul*
Pallyán vár ajándék 131
81. *Ember fogad fogadást, ag-eb ki meg-állya*
Az Ló mind addig fút 132
82. *Hogy az szabad zabola nélkül valo nyelv mindeneket viszsza magyaráz*
Crokodilus mint kis gyermek 135

Masodik resze. A' közönséges magyar példa beszédekrül

83. Mas dolgom nem lévén 139
84. *Az esztendönek négy részeinek mivoltárul*
Most már minden ujjul 213
85. *Az külömbözö szin festékeknek értelme és magyarázattya*
Király szin méltoság 215
86. *Bé-fejezése ez verseknek*
Veget vetek immár csekély rithmusimban 216

BALASSA BÁLINT

87. *Versus praefativi*
Bujaságnak senki versemet ne vélje 221
88. *[Genius cantat]*
Bátorságot veszek szivemre ez nyáron 222
89. Bátorságom inditója 224
90. Békoban már 227
91. Botlik az széréncse, s megh sem áll forgása 231
92. Bujkálz, s njluán uan szépséged 233
93. Bujdosuán tétoua rebdesek 234
94. Botlaze, uagy már régen elis estél? 235
95. *[Átok]*
Eles elméd légyén, feleicsd el neuedet 237
96. *Be jaro vers*
Etczer nem njughatuán 241
97. Banom, hogy ugy buszulok 241
98. Gyöngynél kegyesb sepet 244
99. Bumra vonta latom vak világh harangját 246
100. *Cantio*
Batoricsad benned bizo, bus szivemet 248
101. *Egy teöredelmes szünek büne boczianattyaertt s boldogh kj mulasaertt valo harom imatsaga Elseö*
Egekett alkato, mindentt altal hato 250
102. *Masodik*
Büneös lelkemett megh valtto, üdveössegemett ohajtto 251
103. *Harmadik*
Tudom, nem eörülleöd, seött oyod .s. kerülleöd 253
104. *Mas rendbeli istenes enekek*
Az ki az szelekre .s. habos tengerekre 254
105. *Mas enek*
Az el mult esztendeök, megh nem tereö üdeök 256
106. Mit tréfalsz Cupido, mint sajat matkadal 257

107. Paranczolatodra küldöm hat kövemet 259
108. Most elojaroul harom par kovemet 259
109. *Aliud*
Kegies Kupidonak bizonjos tegzeim 259
110. Busulva czudalliuk 260

LISTIUS LÁSZLÓ

111. *Magyar Márs avagy Mohách mezején történt veszedelemnek emlékezete* 263
Cladis Mohachianæ
Szép dologh à virtus, drága Amethystus 267
112. *Reges Hungariae ab anno Christi CDI. ad annum MDCLII. ungaricis rhytmis descripti*
Attilla Fejdelem Bendegucznak fia 417
113. *Magyar országh kétt nevezetes gubernátori*
Serény Márstul nemzet Magyarságh Chillagha 453
114. *Schytiabul ki-jöt magyarok hétt kapitanni*
Almus Nemzetébül Arpád születteték 454
115. *A' szerenchének álhatatlanságárúl*
Fegyvert s hadi-ezközt mind-addigh forgattam 460
116. *A' boldoghságos Szűz Máriához Magyar ország patronájához*
O Te düchösségben s Jeriko kertében Tündöklö Arany-alma 470
117. *A' nemes Magyar országh chimeréhez*
Néppel bövelkedö s Mársal dühösködö O' te düchösséges Jel 476
118. *[A hunok vezérei]*
Tiz .s. kilencz száz ezer hunnus nemzet között 477

ESTERHÁZY PÁL

Az könyvnek elsö része

119. *Az Istenröl valo versek*
Én pennám mit irion az nagy Istenségröl 485
120. *Az isteni bölcseségröl*
Vallyon, s-nem kiálté az Bölcséség menyböl 491
121. *Az boldogságos szüzröl*
Ki ád nékem innom Musák Kut Feiéböl 495
122. *Boldog Aszszony eneke*
Diczöiczd én lelkem az Vrat, és álgyad 499
123. *Az vilagnak mvlando voltarol*
Ô mely Boldogtalan ez Világ hiusága 502
124. *Az égi madarakrol valo versek*
Tékénczed az nagy Sast Madarak királlyát 512
125. *Az földi állatokrol valo versek*
Vadaknak királya mit gondolz ki légyen 517
126. *Az halakrol valo versek*
Halak királlyáuá Nagy Ceth halat tészem 521
127. *Kerti viragokrol valo versek*
Egykor mulattomban, igen alattomban 526
128. *Az szerencze forgandoságanak nem köl hinni*
Ô mely Boldogh az ki mások kárán tanul 529
129. *Az had verés egyedöl Istentöl van*
Körösztjény lelkeknek rendelt seregeknek 533
130. *Az vadaszat madarászat mvlatsagirol*
Az szép Vadászatban sokan gyönörködnek 536
131. *Az boldogsagos szvzröl valo enek*
Minden napunk, azon legyünk 540

Az könyvnek masodik része

132. *Az esztendönek négy részéröl valo ének*
Vesd föl szemeidet és tekéncz az égre 547
133. *Az fvlemile énekének magyarazattya*
Vlök uala egykor harmatos hainalban 557
134. *Barátyának betegségéröl valo ének*
Öh! edes Istenem 564
135. *Egy ártatlan ifivnak panasza Cvpidora*
Nisd megh én torkomat keserues sirásra 567
136. *Egy ifiu iuhasz panasza az szerencze ellen*
Iai én szerenczétlen! iai miként aggodom 570
137. *Egy solyom madárol valo ének*
Ály megh édes Solymom bátor ne sokáigh 577
138. *Ariana sirása és keserves halála*
Isten az embernek uezérli ö dolgát 580
139. *Palas s-Ester kedves táncza*
Fényes Palotákban ékes köfalokban 584
140. *Egy ifiv vadasznak panasza Cvpidora*
Rémitö Cupido, iai mint rontál engem 587
141. *Egy kis karvoly madarrol valo tancz ének*
Isten hozzád karuolykám 588
142. *Az Cupido ellen egy hattyu madár miatt valo ének*
Ô mely Boldogtalan Cupido te sorsod 591
143. *Az draga kövekröl valo táncz enek*
El táuozuán immár Télnek fergetege 594

A gyűjteményből kihagyott darabok

144. *Egy czudálatos enek*
Ez uilágnak gyümölcziröl 598
145. *Egy pusztában buidoso lélek eneke szerelemröl*
Az Szerelem egy kis szörös uerem 617
146. *Egy gondolom táncz enek egy szép rosa virágrul*
Buidosásban lévén elmélkedésemben 620
147. Ugy vagyon az hire 622

FRÁTER ISTVÁN

148. *Paraphrasis rhithmica az az verses magyarazat*
Földi eletednek -s- tantorgó hitednek 625
149. *Következnek nemelly joságos tselekedetekrül -s- vetkekrül is-irt szent irásbéli példás versek*
Engedetlenségnek szomoru példája 644
150. *In locum 2. Corinth. 12. v. 7. 8.*
Szent Pál öldalában hegyes ösztön sátán 652
151. Felseges Ur Isten, hozzád kiált lelkem 653
152. *Az olvasohoz*
Mint setét bányából aranyat széd bányász 655
153. Hogy sugár szarnyával sass repülne délre 655

JEGYZETEK

Bevezetés 659
Madách Gáspár 661
A Rimay–Madách-kódexek ismeretlen szerzőtől származó versei 733
Beniczky Péter 738
Balassa Bálint 753
Listius László 771
Esterházy Pál 795
Fráter István 805

JEGYZÉKEK, MUTATÓK

A források jegyzéke 813
A képek jegyzéke 814
A rövidítések jegyzéke 815
Az énekek kezdősorainak mutatója 816
Névmutató 820

KÉPEK

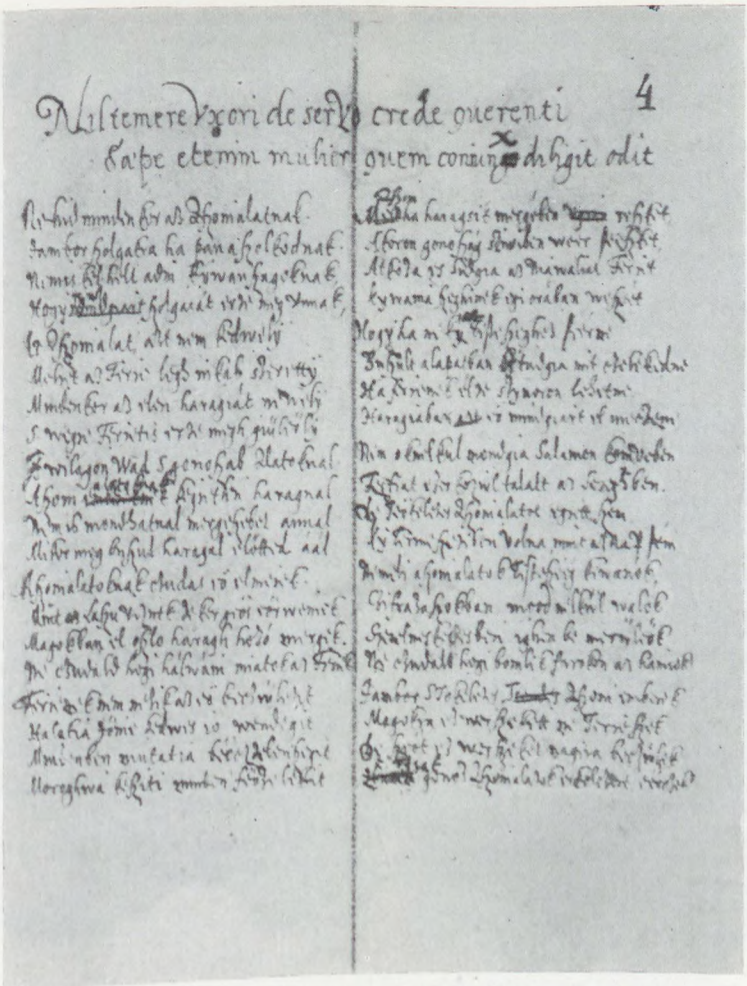

1. Madách Gáspár verse a Rimay–Madách-kódex II, 7. lapjáról (22/I. sz.)

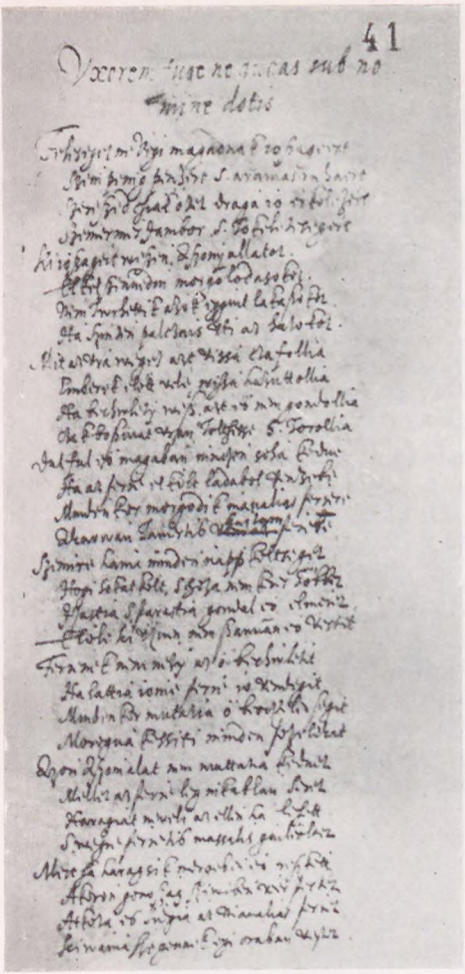

2. Madách Gáspár verse a Rimay–Madách-kódex I, 81. lapjáról (23/I. sz. eleje)

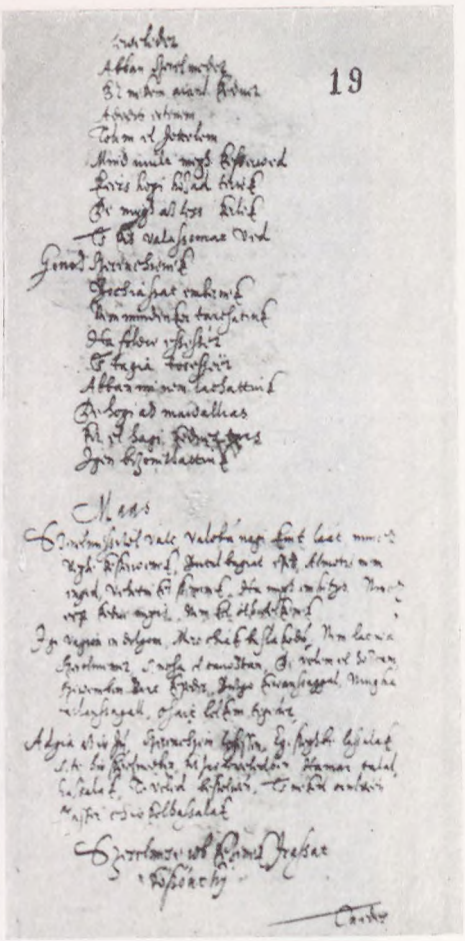

3. A Rimay–Madách-kódex ismeretlen szerzőtől való versei az I, 37. lapról (53. és 54. sz.)

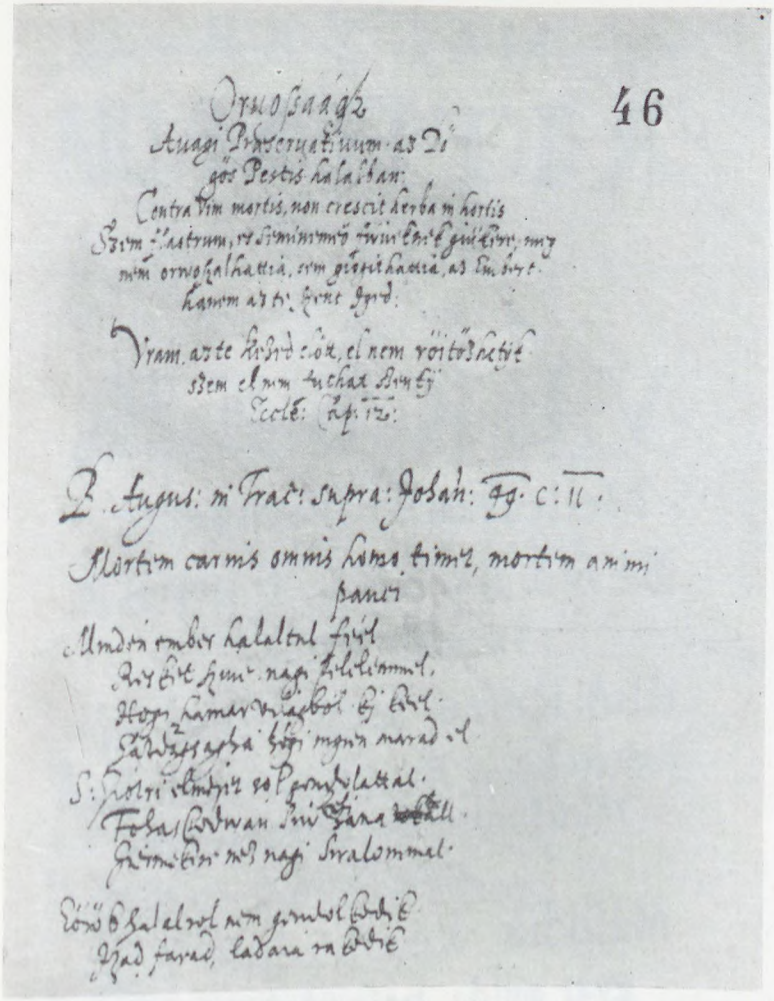

4. Madách Gáspárnak az Orvosság avagy praeservativum az dögös pestis halálban c. értekezésének eleje a Rimay–Madách-kódex II, 89. lapjáról

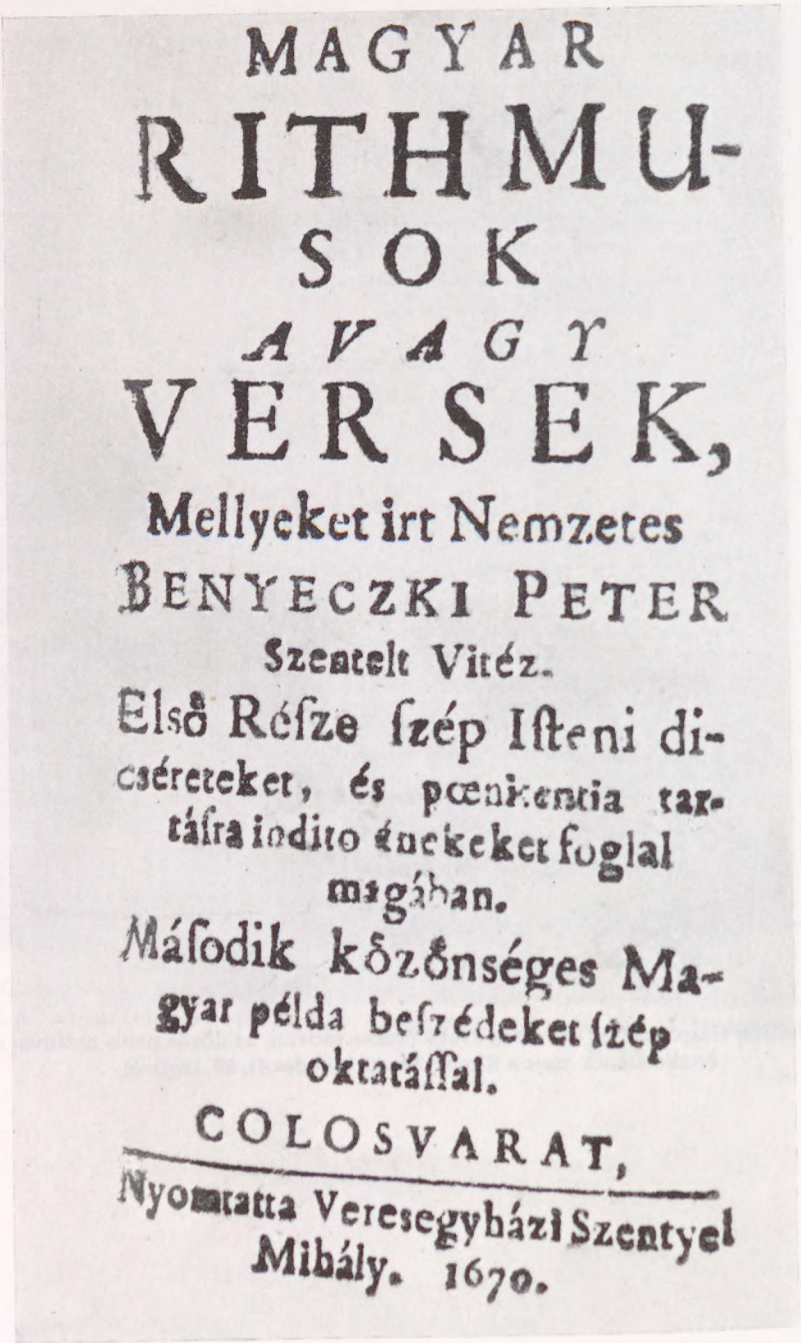
MAGYAR
RITHMU-
SOK
AVAGY
VERSEK,
Mellyeket irt Nemzetes
BENYECZKI PETER
Szentelt Vitéz.
Első Része szép Isteni dicséreteket, és pœnitentia tartásra indito énekeket foglal magában.
Második közönséges Magyar példa beszédeket szép oktatással.
COLOSVARAT,
Nyomtatta Veresegyházi Szentyel Mihály. 1670.

5. Beniczky Péter Magyar Rithmusok c. kötete 1670-es kolozsvári kiadásának címlapja

MASODIK RESZE a' Közönséges Magyar példa beszédekről.

1.

MAs dolgom nem lévén,
Henyélést kerülvén;
Fogtam ez Rithmusimhoz.
Nem-is tanulásból,
S' Elme mutatásbul,
Kezdettem e' munkámhoz,
Hanem a' természet,
Mennyire segitett,
Ugy nyultam irásimhoz.

6. Beniczky Péter Magyar Rithmusok c. kötetének második része az 1670-es kolozsvári kiadásból (a 83. sz. kezdősorai)

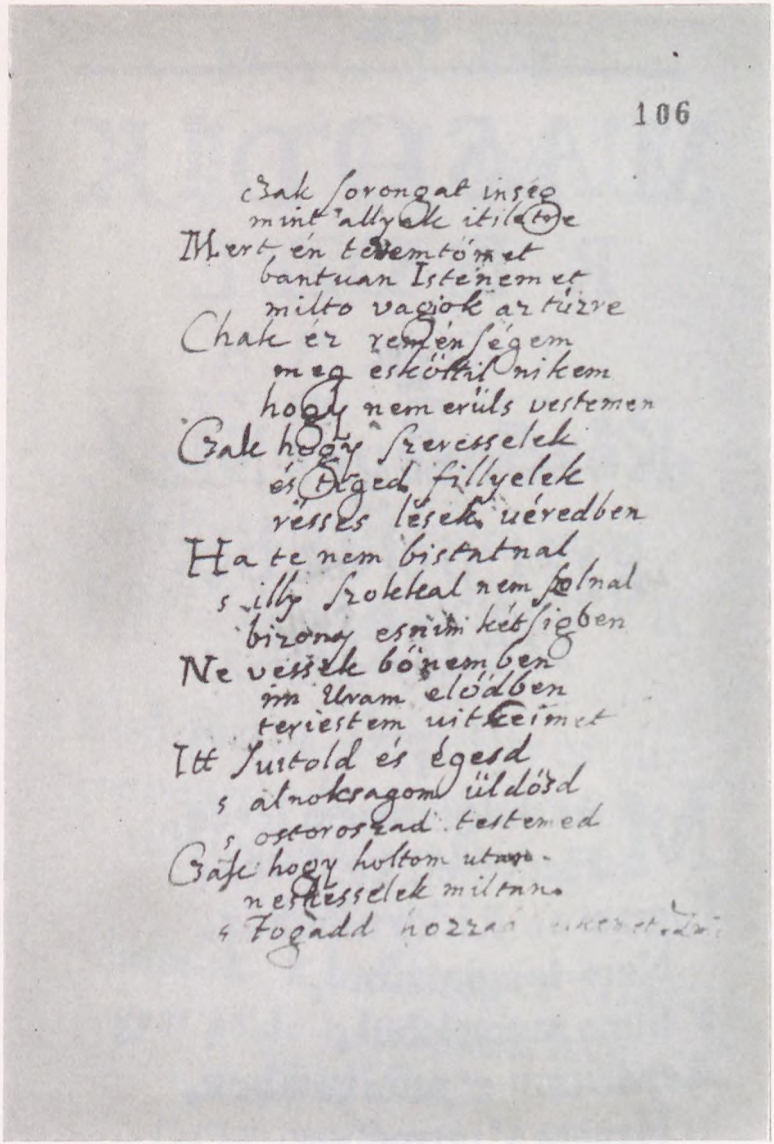

7. Beniczky Péter verse a Szinnyey-Merse-kódexből (65. sz. ének vége)

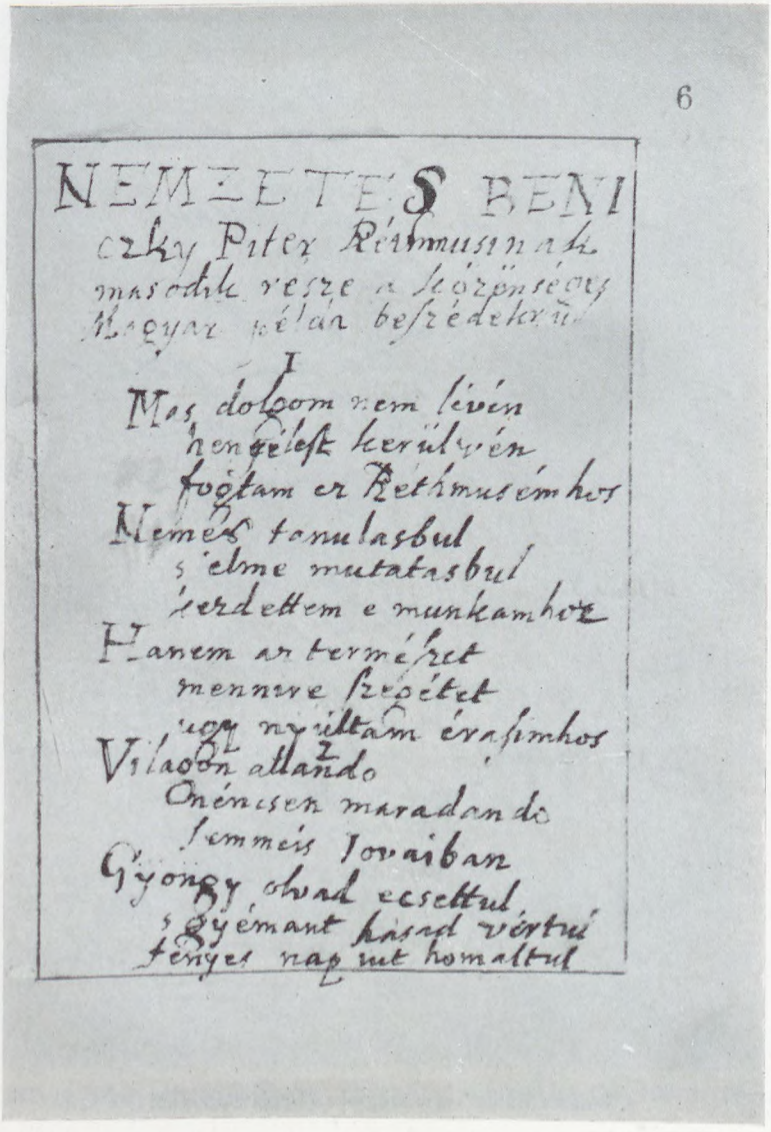

8. A Magyar Rithmusok második részének kezdősorai a Szinnyei-Merse-kódexből (83. sz.)

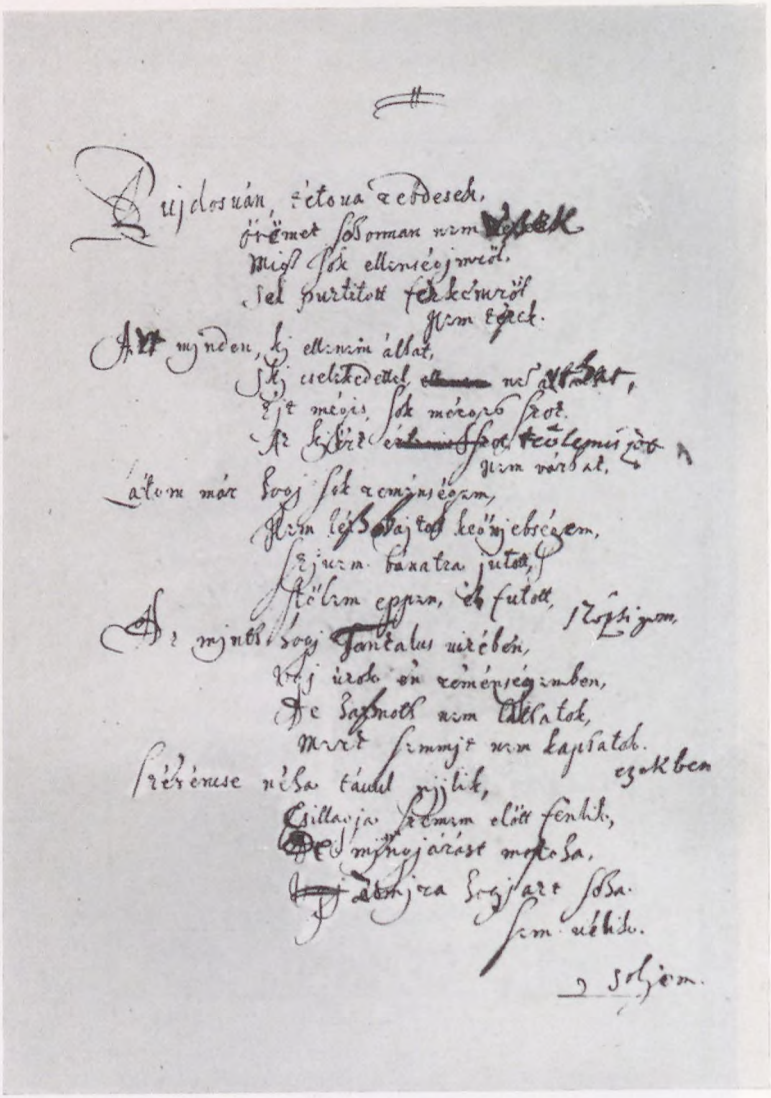

9. Balassa Bálint verse szerzői szövegjavításokkal (93. sz.)

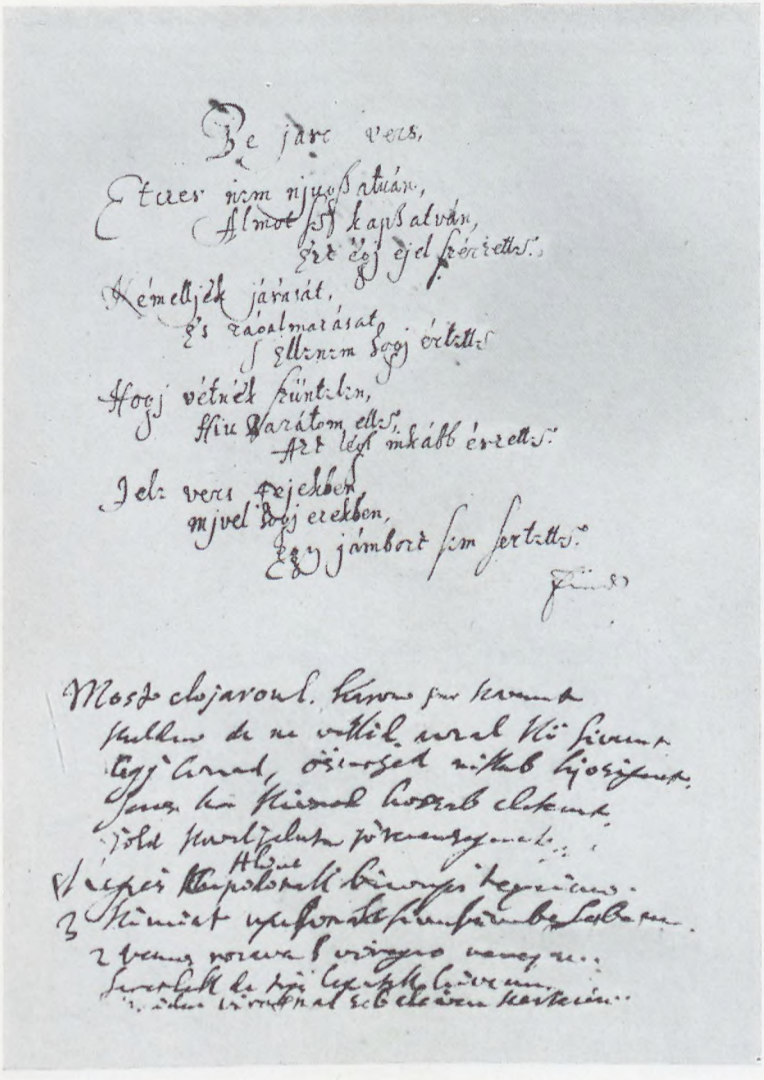

10. Balassa Bálint három rövid verse; a két utolsó autográf írás (96., 108. és 109. sz.)

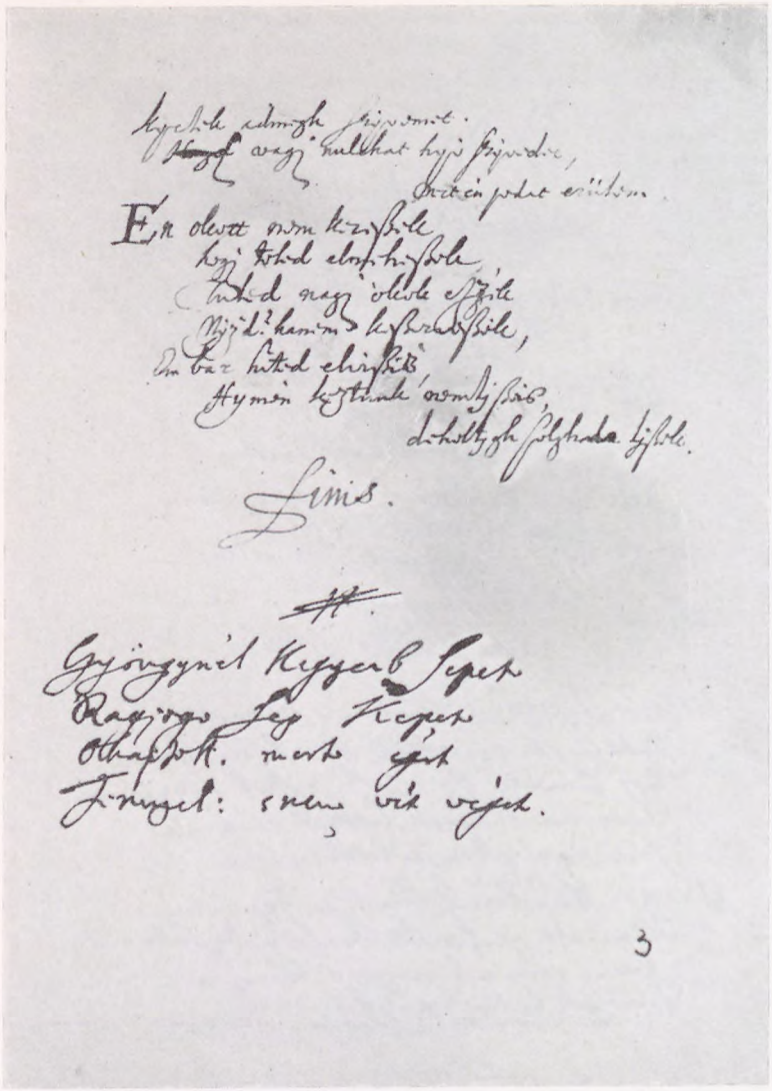

11. Balassa Bálint két verséből: a 97. sz. vége és a 98. sz. első versszaka (autográf írással)

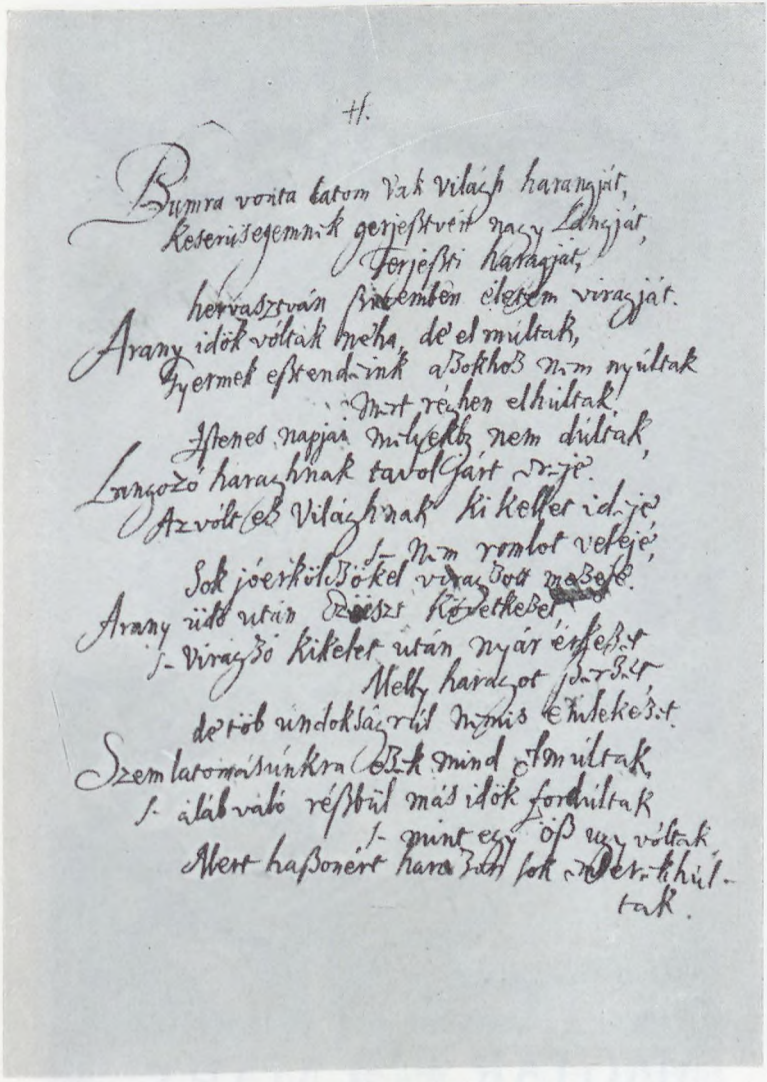

12. Balassa Bálint verse: a 99. sz. eleje

13. Listius László Magyar Mársának címlapja az OSzK példányából

MAGYAR MÁRS

AVAGY

Mohách mezején

történt veſzedelemnek

emlékezete.

Nyomtattatot Béchbén Cozmerovius Máthe, Cháſzár Urunk
eö Fölsége Udvari könyv-nyomtatoja által, 1653.
eſztendőben.

14. Listius László Magyar Márſának címlapja

REGES HUNGARIÆ

Ab Anno Chriſti CDI.

Ad Annum MDCLII.

Ungaricis Rhytmis deſcripti.

ATTILLA.

ATtilla Fejedelem Bendegucznak fia,
Ama nagy Nemroknak kedves Onokája,
Kinek Engadiban ſzûletet Daikája,
Tiſztiben pedigh nagy Schytiák Királlya.

Gotthus-s-Danuſokat ki megh-zabolázá,
Nagy mérezségeket nékiek alázá,
Világnak négy réſzét meſziről vigyázá,
S-kardgiában haragját világon hordozá.

Megh ölé az Öczét hul Budát mérgében,
Mivel Sicámbriát a' maga nevében,
Nevezé; s fertőzék az Öcze vérében,
S-emlekezeti lőn tellyes életében.

15. Listius László Magyar Mársának második része, a Reges Hungariae eleje

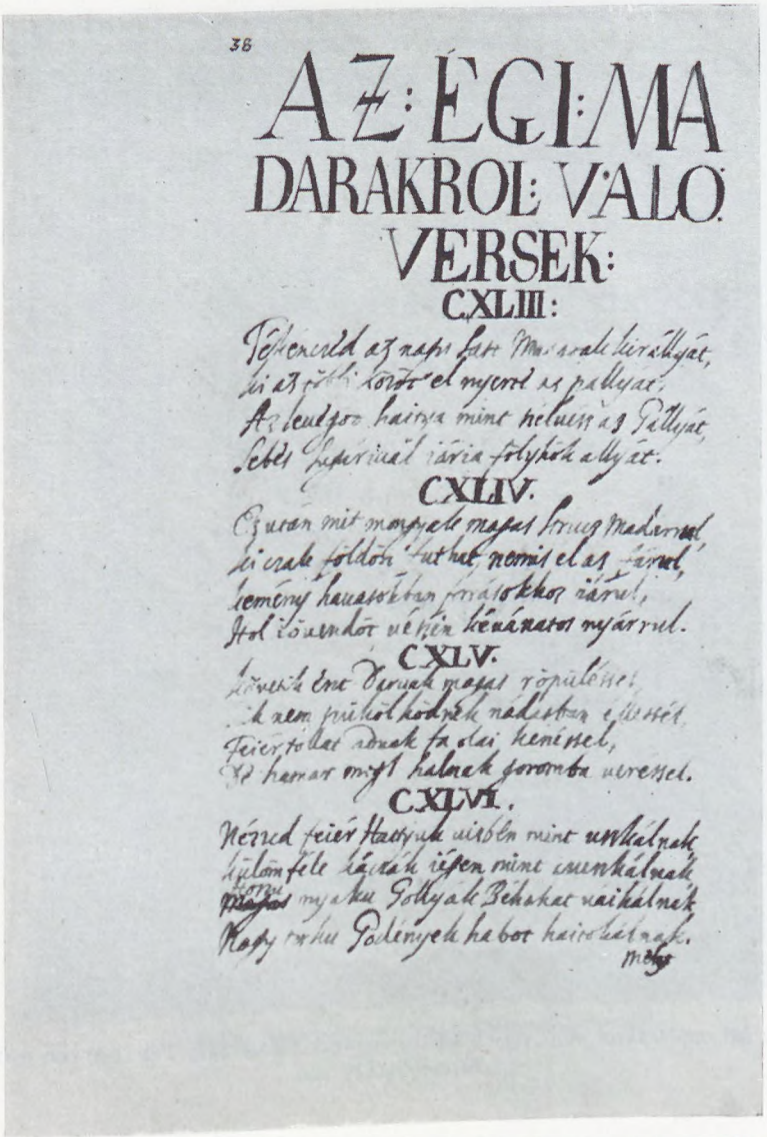

16. Esterházy Pál Az égi madarakról való verseinek kezdő versszakai az 1656-ban összeírt füzetből (124. sz.)

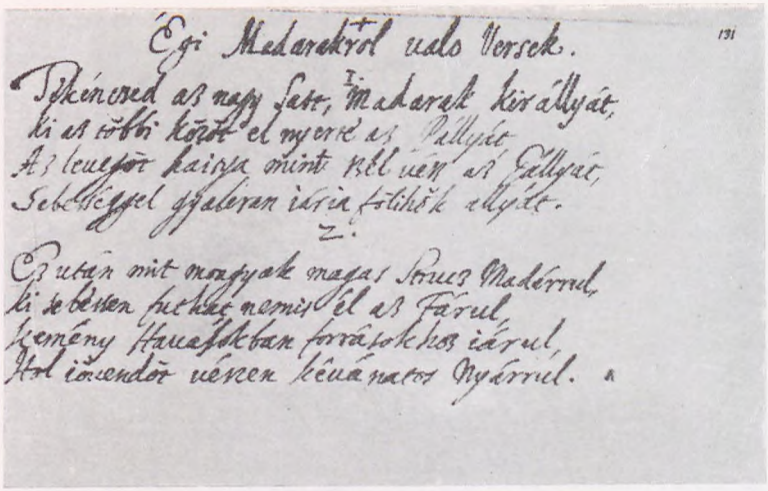

Égi Madarakról valo Versek.

131

1.

Tekénczed az nagy Sast, Madarak királlyát,
ki az többi közöt el nyerte az Pállyát
Az levegöt kaisya mint szél vész az Gállyát,
Sebességgel gyaléran iária fölihök állyát.

2.

Ez után mit mongyak magas Strucz Madárrul,
ki sebéssen futhat nemis él az Fárul,
kemény Havasokban forrásokhoz iárul,
Hol iövendöt vészen kévánatos Nyárrul.

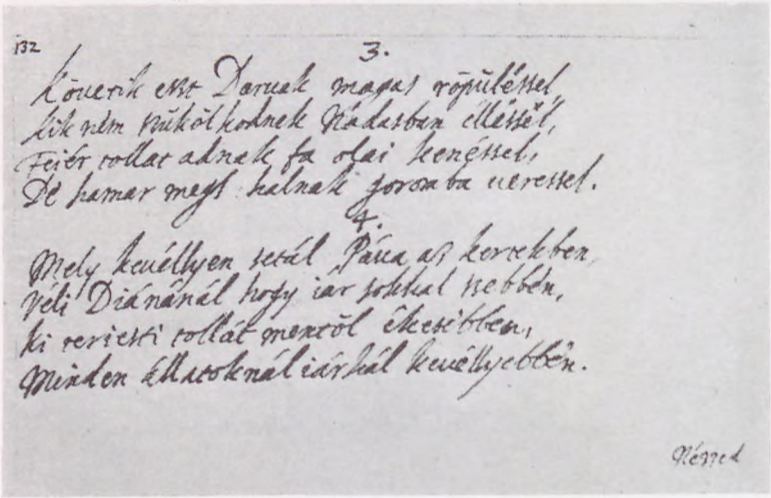

132

3.

Követik ezt Daruak magas röpüléssel,
kik nem szükölkodnek Nádasban éllésél,
Feiér tollat adnak fa olai kenéssel,
De hamar megs halnak gorombа veréssel.

4.

Mely kevéllyen setál Páva az kertekben,
véli Diánánál hogy iár sokkal szebben,
ki teriesti tollát mentöl éketébben,
Minden állatoknál iárhál kevéllyebben.

Nézzed

17. Az égi madarakról való versek kezdő versszakai Esterházy Pál 1670-ben összeírt füzetéből (124. sz.)

PARAPHRASIS
RHITHMICA
Az Az
VERSES
MAGYARAZAT
K:F:I:H:K:
által
MDCLXXXIV.
Esztendőben.

18. Fráter István Verses Magyarázatának a címlapja

19. Fráter István Verses Magyarázata címlapjának a verzója

AZ OLVA SOHOZ

Mint setet Bányábúl aranyat széd Bányász
Zavaros vízbenis fris hálat fog Halász
Berkes rút erdőben szép vadat ől Vadász
Madarat éjjelis tud fogni Madarasz.

Ugy *Ennius* gazzan *Maró* gyöngyöt szedett
Illatlan viragján mint meh gyűjtött lépet
Kiben illy Posványrúl hordott edes mezet.
s Mint drága festekkel verset vele szinlett.

Borzas Rithmusimnak igy salakja között
(Kit tudatlanságom til túl edgyben tűdzött.
Elmem penyeszt, rosdát rúllok le sem-ůzött.)
Ha mi olyat találsz kit jó végre fűzött.

Vedd mint illik túlem s élly hasznodra véle.
Ne fujjon ram érte mérges nyelved szele.
Zoilussal se szólly rágalmat felőle.
Fedezze hibait szereteted jele.

Hogy fugár szarnyával, Sass repülne Délre
Beles szemmel nezyen az Tiszta Nap fenyre
Nagy Ecclipsist vere Feel Hold Erejére
Sétetseg tamada Duna ket felére
Mars is Bellonával Egekbül étkezyén
Földet Vezet festnek vérrel, fogyverkezyén
En is HVSZTH Igranak köszeklás tetején.
Jram ez Verseket fejem szédelegvén

20. Fráter István Verses Magyarázatának befejező versei (152. és 153. sz.)

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó és Nyomda főigazgatója
A szerkesztésért felelős: Nagy Tiborné — Műszaki szerkesztő: Kozma Anikó
HU ISSN 0324—2323
Terjedelem: 75 (A/5) iv + 20 oldal melléklet
A szedést a Nyomdaipari Fényszedő Üzem (85.7111), a nyomást és kötést az Akadémiai Kiadó és Nyomda végezte
Felelős vezető: Hazai György

A sorozat előző kötete

AZ ELSŐ KURUC MOZGALMAK KORÁNAK KÖLTÉSZETE (1672—1686)

Sajtó alá rendezte
Varga Imre

E gyűjtemény az 1672 és 1686 közötti időszak közköltészetét tartalmazza. Ez a másfél évtized az első kuruc mozgalmak korszaka. Folyik az erőszakos katolizálás, a protestánsok templomainak elvétele, iskoláik bezárása, papjaik elűzése. Következményeként kiterebélyesedik a panaszköltészet, megsokasodnak a prédikátorok jeremiádjai.

A kuruc bujdosók sorsát, megmegismétlődő támadásaikat, Thököly Imre változó szerencsével folyó küzdelmét tükrözik a történeti és propagandaénekek. Nem hallgat azonban az ellentábor sem, ugyanakkor az egész korszakon át hallatszik a törökellenes hang. Az alkalmi költészet — halotti búcsúztatók, ajánlások, paszkvillusok, rabénekek — is megélénkül, számbelileg is felülmúlja az előző évtizedek termését.

A kötetben közölt versek jó része mind ez ideig ismeretlen volt, nyomtatásban itt jelenik meg először.

AKADÉMIAI KIADÓ
BUDAPEST

Ára: 210,– Ft

ISBN 963 05 3959 4

Régi Magyar Költők Tára

XVII. század

12.